

Ядловська О. С., Грицай І. О.

ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ
ТА ПРАВА УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2019

*Затверджено Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 8 грудня 2018 року)*

Рецензенти:

Легеза Є. О. – д-р юрид. наук, доц., проф. кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів;

Попенко Я. В. – доц., канд. іст. наук, доц. кафедри права Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Укладачі:

Ядловська О. С. – канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

Грицай І. О. – д-р юрид. наук, доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Ядловська О. С.

Я 37 Практикум з історії держави та права України : навч. посіб. / О. С. Ядловська, І. О. Грицай. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. – 588 с.

ISBN 978-617-645-349-9

У навчальному посібнику висвітлено основні віхи розвитку держави та права України від стародавньої доби до сьогодення. Значну увагу приділено завданням щодо вивчення історичних документів, договорів, угод та ін. Наведено тести для поглибленого опрацювання текстів історичних джерел та закріплення набутих знань.

Посібник стане в нагоді слухачам, викладачам юридичної та історичної спеціальностей, а також широкому загалу читачів, котрі цікавляться історією держави та права України.

УДК 340.12

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕМА 1. Вступ до курсу «Історія держави і права України»	7
ТЕМА 2. Держава і право України в найдавніші часи	17
ТЕМА 3. Державно-правовий розвиток Київської Русі.....	26
ТЕМА 4. Держава та право Галицько-Волинського князівства.....	37
ТЕМА 5. Суспільно-політичний та правовий розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої	42
ТЕМА 6. Державно-правовий розвиток козацької доби (друга XVI ст. – перша половина XVII ст.).....	55
ТЕМА 7. Держава і право Гетьманщини (друга половина XVII – XVIII ст.).....	66
ТЕМА 8. Суспільно-політичний та правовий розвиток українських земель у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.)	77
ТЕМА 9. Суспільно-політичний та правовий розвиток західноукраїнських земель наприкінці XVIII – на початку XX ст.	96
ТЕМА 10. Держава і право України в період Української національно-демократичної революції і відродження української державності (1917–1921 рр.)	102
ТЕМА 11. Політико-правовий статус українських земель радянського періоду	122
ТЕМА 12. Правове становище західноукраїнських земель. Політико-правовий статус українських земель у роки Другої світової війни 1939–1945 рр.	144
ТЕМА 13. Держава і право УРСР 1945–1991 рр.	165
ТЕМА 14. Розвиток держави та права незалежної України (з 1991 р.)	180

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	220
Тема 1	220
Тема 2	222
Тема 3	225
Тема 4	233
Тема 5	238
Тема 6	269
Тема 7	281
Тема 8.....	307
Тема 9	338
Тема 10	343
Тема 11	404
Тема 12	474
Тема 13	510
Тема 14	527
Список основної літератури	585

ПЕРЕДМОВА

Важливе місце в системі вивчення гуманітарних дисциплін належить історії держави та права України, оскільки інтелектуальний потенціал особистості юриста визначається не тільки глибокими спеціальними знаннями, а й високими громадянськими і національно-патріотичними якостями, повагою до історії українського народу, вшанування подій та історичних постатей.

Вивчення навчального курсу «Історія держави та права України» спрямоване на розгляд генезису та еволюції різних державних та правових систем, які існували протягом різних історичних епох в Україні. За своїм предметним спрямуванням дисципліна об'єднує в собі декілька наук: перш за все, історичну, адже вивчає державно-правові явища в їх історичному розвитку; юридичну науку, досліджуючи державні та правові аспекти життя суспільства; суспільно-політичні науки, оскільки держава та право виступають засадничим фундаментом розвитку суспільства. Слід підкреслити, що дисципліна також належить до циклу фундаментальних та професійно орієнтованих навчальних предметів закладів вищої освіти за спеціальністю юридичного спрямування.

Опановуючи знання історичного циклу дисциплін, студенти стикаються з проблемою обґрунтованого аргументування та аналізу історичних подій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення матеріалу. Саме ретельне вивчення дослідження документів та історичних матеріалів сприятиме глибшому розумінню закономірностей історичних подій, їх впливу на розвиток суспільства та формування державності. Отже, важливим засобом навчання виступає історичні джерела. Історичне джерело – це носій історичної інформації, що виник як продукт розвитку природи і людини й відбиває той чи інший бік людської діяльності. З огляду на специфіку історичної науки, яка не має змоги досліджувати свій об'єкт безпосередньо, оскільки минуле неможливо повторити або відтворити лабораторним шляхом, джерело виступає по суті єдиним носієм відомостей про минуле людства, про різні аспекти людської діяльності в усіх сферах суспільного та приватного життя.

У запропонованому посібнику вміщено методичні матеріали, що допоможуть у підготовці до семінарських занять, полегшать самостійну роботу студентів з історичними документами, сприятимуть засвоєнню теоретичного матеріалу та

закріпленню набутих знань при опрацювання значного масиву історико-правових документів. До кожної з тем пропонуються тестові завдання, також наведено стислий зміст документів, визначено коло завдань для їх розгляду та подальшої інтерпретації щодо розуміння та пояснення плину історичних подій. Також наприкінці кожної теми наведено літературу, що скеровує студента до більш поглибленого вивчення матеріалу.

Дослідження історико-правових явищ відіграють важливу роль у відображенні історичної дійсності та в подальшому формуванні світогляду правника. Вивчення Історії держави та права України сприяє формуванню патріотизму та піднесенню національної культури, а як юридична наука охоплює розвиток усіх аспектів еволюції держави, її державного механізму, права тощо. Дослідження історичних джерел, законодавчих актів, інших нормативно-правових документів, які було прийнято в Україні протягом понад тисячоліття, спонукатиме до поглибленого розуміння історичних, правових та державних процесів і слугуватиме орієнтиром для подальшого поглибленого вивчення історико-державних процесів минулого нашої держави.

ТЕМА 1. ВСТУП ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

1. Поняття держави та права
2. Предмет і методи історії держави і права України як науки і навчальної дисципліни
3. Періодизація історії держави і права України
4. Історіографія історії держави та права України
5. Історичний документ як основа навчання історії
6. Місце та значення історії держави і права України в системі юридичних наук

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння теоретичних основ та структури курсу. Історія держави та права України; розвинення навичок евристичного вивчення історичних документів; вміння здійснити первинний аналіз документа та інтерпретувати історичний зміст джерела щодо його ролі та місця в даному історичному контексті.

Основні терміни: генезис, джерело, джерелознавство, еволюціонізм, історизм, історіографія, історико-юридична наука, методика, методологія, об'єктивність, об'єкт науки, плюралізм, право, предмет науки, прогностика, функції.

Тлумачення термінів

Генезис, також генеза (грец. γένεσις від грец. γέννωω – породжую, створюю, лат. genesis) – походження, виникнення; процес утворення; також опис походження, виникнення, становлення, розвиток, метаморфоза або (необов'язково) загибель об'єктів.

Джерело – це спосіб зовнішнього вираження і закріплення правових норм, чим засвідчується їх загальнообов'язковість, а також положень, що розкривають, тлумачать зміст права.

Джерелознавство – галузь історичної науки, комплекс спеціальних історичних дисциплін, які вивчають походження історичних джерел, теорію та практику їх використання в історичних дослідженнях, структуру та функції джерельної бази.

Еволюціонізм – напрям в антропології (від грецького *ανθρωπος* – людина, *λογος* – слово – наука про походження та розвиток (еволюцію) людини, утворення людських рас) і етнографії (від грецького *етнос* – плем'я, народ; *графо* – пишу – наука про культуру і побут, походження (етногенез), розселення, процеси культурно-побутових відносин на всіх етапах історії людства народів).

Історизм – підхід до філософських проблем, який надає особливого значення специфічному контексту: епосі, географічному розташуванню, місцевій культурі, а також історії становлення того чи іншого питання.

Історіографія (від грец. *historia* – оповідь про минулі події і *grapho* – пишу) – спеціальна галузь наукових знань, що вивчає історію історичної науки.

Історико-юридична наука – це наука про закономірності процесу розвитку держави та права і сутність держави та права.

Методика (від грец. *μέθοδος* – «шлях через») навчання окремої навчальної дисципліни (предмета) – галузь педагогічної науки, що являє собою окрему теорію навчання (приватну дидактику).

Методологія (від грец. *μεθoδoλoγiα* – вчення про метод) – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності. Основу методології складає мислення та світогляд, як операційне середовище самодисципліни та роботи з інформацією, моделями, алгоритмами.

Об'єктивність – філософське поняття, що означає характеристику предмета, зміст знання чи спосіб існування (дійсності), яка полягає в їхній незалежності від людської свідомості (суб'єкта пізнання).

Об'єкт науки – та сторона дійсності, на вивчення якої спрямована дана наука. Часто об'єкт фіксується в самій назві науки. Але оскільки жодна наука не в змозі описати свій об'єкт вичерпно і всебічно, вона змушена обмежити сферу своїх інтересів, відмовляючись від вивчення певних аспектів свого об'єкта.

Плюралізм – характеристика політичної системи суспільства, за якої соціальні групи мають можливість висловлювати власні позиції через своїх представників у політичних і громадських організаціях. Плюралізм передбачає різні позиції, погляди, що відображають розмаїтість інтересів у суспільстві. Іншими словами – багатопартійність.

Право – це система загальних загальнообов’язкових, формально-визначених правил поведінки, які встановлюються, охороняються і гарантуються державою з метою врегулювання найважливіших суспільних відносин.

Предмет науки – та сторона об’єкта, на вивчення якої спрямовані конкретні дослідження в даній області наукових знань.

Прогностика – наука для передбачення майбутнього.

Функція – термін, що вживається для опису діяльності або зв’язку різних категорій.

Дисципліна історія держави та права України вивчає фундаментальні, системоутворюючі закономірності історичного розвитку держави, встановлює головні причини та виявляє основні наслідки виникнення, розвитку і падіння державно-правових систем.

Предметом вивчення історії держави та права України виступають розгляд функцій держави, діяльності органів влади, виявлення особливостей соціального устрою та соціальної структури, а також розгляд системи права, взаємозв’язок державних структур та правових інститутів на всіх етапах історичного розвитку української держави.

Методи вивчення історії держави і права України як науки та навчальної дисципліни: філософські, загальнонаукові, спеціалізовані.

Періодизація історії держави і права України. При вивченні дисципліни застосовуємо проблемно-хронологічний принцип періодизації. Історіографія історії держави та права України розглядається за такими етапами: 1) від Київської Русі до XVIII ст.; 2) перша половина та середина XIX ст., 3) кінець XIX – початок XX ст.; 4) 1904 – 1920 рр.; 5) 1920 – 1939 рр.; 6) 1939 – 1945 рр.; 7) 1945 – 1990 рр.; 8) 1991 – 2004 рр.; 9) 2005 р. – до сьогодні.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави та права України» є формування системи знань щодо особливостей еволюції та закономірностей функціонування типів та форм держави і права на різних етапах вітчизняної історії, а також уявлення щодо розвитку українських державо- і правотворення в історичному контексті; демонстрація методологічної роль історичних знань в розумінні державно-правових проблем; сприяння вмінню здійснювати аргументовані висновки, аналізувати та оцінювати явища політичної та правої

еволюції українського суспільства, формувати свідомість громадянина і патріота України.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування уявлення про особливості основних етапів історичного розвитку систем органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, суду України;
- вироблення вмінь визначати роль державних та політичних інститутів, соціальних груп в суспільно-політичних процесах;
- формування аналітичних здібностей до аналізу спільних рис і закономірностей історичного розвитку правової системи України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі компетентності:

1. Знань:

1) на понятійному рівні: оперувати ключовими юридичними термінами і поняттями, ідентифікувати основні риси державних та правових систем минулого та сучасності;

2) на фундаментальному рівні: характеризувати систему державних органів влади та правові інститути України в конкретних історичних умовах; розкривати особливості еволюції державотворчих та правових концепцій та їх роль у розвитку України;

3) на практично-творчому рівні: зіставляти генезу державно-правової систем України з політичним, соціально-економічним розвитком суспільства в історичній ретроспективі та на сучасному етапі.

2. Вмінь та навичок:

1) на репродуктивному рівні: використовувати отримані знання для розв'язання практичних завдань, вирішувати правові ситуації, використовуючи досвід історичних подій;

2) на алгоритмічному рівні: оцінювати ступінь достовірності інформації, аналізувати державно-правові, соціально значимі проблеми й процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві на основі історичних знань;

3) на евристичному рівні: аналізувати зміст та результати законодавчих норм та нормативно-правових актів в історичному аспекті;

4) на творчому рівні: на основі розуміння історії державо- та правотворчих процесів вирішувати завдання сучасного політичного та правового розвитку; робити висновки щодо ефективності/можливості практичного використання елементів державно-правових систем минулого в сучасному державо- і правотворенні.

3. Способів мислення:

1) інтерпретувати та узагальнювати нормативний склад актів органів державної влади;

2) володіти навичками прогностичної функції.

4. Професійних якостей: застосовувати набуті знання та вміння у професійній діяльності.

5. Світоглядних і громадянських якостей:

1) формувати власне ставлення до процесів, що відбувалися та відбуваються в суспільно-політичному житті України;

2) висловлювати думку з цього приводу;

3) брати участь у фахових дискусіях з повагою до опонентів та альтернативних точок зору.

При вивченні дисципліни «Історія держави та права України» слід приділити увагу вивченню історичних джерел, документів та под., адже аналіз історичного періоду чи події (або діяльності історичної постаті) необхідно проводити, спираючись на документи, щоб, з одного боку, підтвердити теоретичну інформацію, а з іншого, сформулювати об'єктивний погляд на події.

Історичний документ – це не лише інформаційне джерело, а джерело, що оцінює та констатує історичний факт, описує подію, розкриває її суть, аналізує, спонукає задуматись над достовірністю інформації, формує ступінь довіри до джерела, ставить питання про авторство документа тощо.

Однією з важливих цілей навчання історії є формування історичного мислення, яке являє собою єдність історичних і методологічних знань, способів розумових дій та установок особистості на їх застосування в пізнанні та осмисленні конкретних історичних фактів, явищ і процесів. Щоб розвивати історичне мислення, необхідно залучати студентів до діяльності, яка потребує застосування принципів та методів історичного пізнання. Навчити мислити історично – це означає розвивати навички самостійної роботи, створювати

відповідну мотивацію, активно використовувати проблемні методи навчання, проблемні завдання і вправи для розуміння логіки історичного процесу. Активізації мислення, оволодінню навичками дослідницької роботи, поглибленню розуміння учнями історичних подій, процесів, явищ сприяє робота з різноманітними історичними джерелами: документальними, візуальними, речовими.

За змістом слід розрізняти такі документи: 1) документи державного характеру; 2) документи історичного характеру (грамоти, укази, закони); 3) документи особистісного характеру (спогади, мемуари, щоденники, листи, свідчення очевидців); 4) художня література, твори усної народної творчості (міфи, епос, проза, поезія).

Класифікація документів, застосовуваних у навчанні історії, часто пов'язується з характером документальних текстів. За цим критерієм вони розділяються на дві основні групи: документи оповідно-описового й актового характеру, що мали у свій час практичне значення. Ці документи добре доповнюють один одного. Додаткову групу складають пам'ятки художнього слова.

Актові документи – це юридичні, господарські, політичні, програмні (грамоти, закони, укази, прохання, чолобитні, розписи, договори, статистичні і слідчі документи, програми, промови). Оповідно-описові документи (літописи, хроніки, мемуари, листи, описи подорожей). До пам'яток художнього слова належать твори усної народної творчості (міфи, байки, пісні, крилаті вирази, анекдоти тощо).

У методичній літературі існує й інша класифікація документів за змістом:

- державно-правові документи (конституції, закони, судові рішення) містять багату інформацію про державний устрій, про класовий характер держави і т. п.;

- інші документи внутрішньополітичного характеру (програми партій, політичні промови і статті, відозви, прокламації, памфлети), що розкривають цілі й ідеологію політичних сил, форми і засоби політичної боротьби;

- документи зовнішньополітичного характеру (договори, дипломатичне листування) служать джерелами знань про міжнародні відносини;

– господарські документи (акти купівлі й продажу, торгові договори, ділове листування) знайомлять з рівнем розвитку продуктивних сил та із соціальним устроєм суспільства;

– наукові, філософські праці, що висвітлюють рівень розвитку науки й ідеологію досліджуваної епохи, зазвичай використовуються в навчанні у формі дуже короткого викладення, що може супроводжуватися читанням невеликих яскравих фрагментів твору;

– міфологія, матеріали релігійного характеру (перекази, догмати, повчання) надають багату інформацію про ідеологію і суспільні відносини;

– оповідно-описові твори (літописи, хроніки, історичні твори написані сучасниками подій чи людьми, які мали в розпорядженні матеріали, що не збереглися до нашого часу, спогади і листи учасників чи свідків подій, географічні описи країн і міст, етнографічні описи);

– твори художньої літератури досліджуваної епохи, що відбивають безпосередні враження авторів про ті чи інші події та передають загальний колорит епохи і містять яскраві характеристики історичних діячів; деякі з цих творів наближаються за своїм характером до мемуарів.

Головними цілями роботи з документами є такі: 1) навчитись використовувати різні історичні джерела для характеристики історичного періоду та критично осмислювати документи; 2) знаходити в минулому можливі шляхи розв'язання сучасних суспільних проблем; 3) використовувати набутий досвід та результати діяльності у своєму житті.

За допомогою вивчення різних джерел відбувається активне дослідження минулого. Варто використовувати як джерела все, що може нести інформацію про минуле, але при цьому звертати увагу на такі ознаки: первинні та вторинні джерела, авторство та достовірність інформації; важливість інформації для теми, час появи джерела, умови, за яких створювалося джерело, носії джерела тощо. Робота з фрагментами історичних текстів розвиває вміння аналізувати інформацію, застосовувати знання в нестандартних, змінених ситуаціях, висловлювати власне ставлення до змісту джерела. Важливим компонентом історичної освіти є використання візуальних історичних джерел, до яких відносяться: фото, плакат, карикатура, листівки, таблиці, схеми, діаграми, картини, малюнки, відео. Підкреслимо, що під час використання історичних джерел різного

типу необхідно пам'ятати про багатоперспективний підхід, коли якась історична ситуація висвітлюється з кількох – щонайменше двох перспектив, що репрезентують різні суспільні позиції та інтереси.

Підкреслимо, що при роботі з історичними джерелами студенти повинні виробляти навички критичного мислення, який характеризується самостійністю, організованістю, цілеспрямованістю, практичністю та рефлексивністю і дають можливість людині здійснювати оцінку, обґрунтування і вибір власної позиції, думок, дій, вчинків, поведінки. Критично мисляча людина, озброєна сильними аргументами, здатна протистояти навіть таким авторитетам, як друковане слово, сила традиції і думка більшості, нею практично неможливо маніпулювати. Разом з тим, саме розумний, зважений підхід до ухвалення складних рішень про вчинки або цінності лежить в основі більшості визначень критичного мислення.

Отже, критично мисляча людина вміє: визначати проблему, перевіряти отриману інформацію, визначати наявність підтексту в інформації, враховувати альтернативні точки зору, синтезувати отримані знання, робити висновки та приймати оптимальні рішення. Результатом такого навчання визнається не засвоєння фактів або чужих думок, а вироблення власних суджень через застосування до інформації адекватних прийомів мислення.

Орієнтовна пам'ятка для роботи з документом

1. Визначити тип документу: запис у щоденнику; лист (приватний чи офіційний); спогади; публічне звернення чи заклик; політичний документ (звіт, протокол, резолюція, урядова постанова, декларація тощо); дипломатичне послання, акт; уривок з історичного дослідження.

2. Хто є автором джерела (приватна, офіційна особа, анонім, установа)?

3. Яка політична, національна, етнічна, службова приналежність автора?

Яким чином це впливає на його ставлення до подій?

4. Чи є у документі інформація, яка підтверджує, що він базується на особистому досвіді чи на причетності автора до згадуваних подій? Чи був автор очевидцем подій, чи брав у них безпосередню участь?

5. Чи є в документі які-небудь факти, що допомагають робити висновки щодо мети створення документа?

6. Коли з'явилось джерело? Чи був документ написаний у той час, коли сталася подія, відразу після неї чи через декілька днів, тижнів, місяців або навіть років потому?

7. Автор просто повідомляє про ситуацію, передає інформацію або описує те, що сталося, чи ж документ містить також погляди, висновки і рекомендації?

8. Чи намагається автор дати об'єктивний і осмислений опис того, що сталося?

9. Чи є в документі які-небудь твердження, які свідчили б про уподобання автора, його ставлення до якої-небудь групи людей або точки зору?

10. Чи є в тексті факти, що дають вам підстави вважати цей документ достовірним джерелом інформації?

11. Проаналізуйте історичні події, що співвідносяться з документом.

12. Виробіть власне судження щодо історичних подій через застосування інформації з документа.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Болебрух А. Історіографія в дисциплінарній структурі історичної науки. URL: <file:///D:/Work/Downloads/56-Article%20Text-104-1-10-20150611.pdf>

2. Білоцерківець Т. А. Робота з історичними джерелами як засіб формування культури історичного мислення сучасного учня. URL: <https://www.slideshare.net/ssuser4fe418/ss-46720254>

3. Власов В. Історичне джерело в арсеналі дидактичних засобів: чи здатна методика подолати втому від історії. *Історія в школах України*. 2009. № 4. С. 3–8.

4. Історія держави і права України: підручник для студентів юридичних спец. вищих навчальних закладів: у 2 т. / Тацій В. Я., Рогожин А. Й., Гончаренко В. Д., ред. Т. 2. Київ : Ін Юре, 2003. 580 с.

5. Історичний документ як основа навчання історії. URL: http://dlyakoleg.blogspot.com/2016/03/blog-post_27.html

6. Ковбасюк Т. Методичні прийоми використання писемних джерел у навчанні історії. *Історія в школах України*. 2009. №9. С. 14–17.

7. Костюк І. Практичні заняття з історії як засіб розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2014. № 1– 2. С. 6–8.

8. Макачук С. А. Джерелознавство історії України. Навчальний посібник. Львів : Світ, 2008. 512 с.

9. Марченко О. В. Комунікативна культура юриста : навч. посібник. Дніпропетровськ : «Інновація», 2005. 200 с.

10. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. К. : Педагогічна думка, 2012. 128 с.
11. Методика роботи з історичними документами. URL: https://studopedia.eu/12_72424_metodika-roboti-z-istorichnim-dokumentom.html
12. Навчаємо мислити критично посібник для вчителя / автори-укладачі О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Д. : ЛІРА, 2016. 144 с.
13. Підгаєцький В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України ХХ століття. Навч. посіб. Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. 392 с.
14. Савіщенко В. Поняття та мета систематизації нормативно-правових актів у сфері освіти та науки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2013. С. 192-199.
15. Скиба Е. Правосвідомість суспільства як важливий показник компетентнісного підходу. Професійна компетентність юриста: перспективні напрями та тенденції формування: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 березня 2018 р.). Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 158-159.
16. Тащик Б. Й., Бойко І. Й. Історія держави і права України. Академічний курс. Підручник. К. : Ін Юре, 2015. 387 с.
17. Терно С. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії). URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab//Posibnyky/Terno-CTDTheory.pdf>

ТЕМА 2. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В НАЙДАВНІШІ ЧАСИ

1. Суспільний та державний лад скіфських ранньодержавних утворень
2. Правові джерела та основні риси галузевого права скіфів
3. Еволюція державної організації античних полісів Північного Причорномор'я
4. Соціальна структура грецьких полісів
5. Правова організація античних міст-держав
6. Суспільно-політичний розвиток східнослов'янських племен. Військово-політичний союз антів
7. Формування федерації слов'янських племен VII–IX ст.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння процесів формування та причин занепаду державних утворень давнини; здатність оцінити рівень розвитку правових норм на різних етапах існування ранньодержавних утворень на території України; здатність розуміти процес перетворення органів суспільного самоврядування у слов'янських племінних союзах на державні органи.

Основні терміни: аристократія, архонт, буле, галузі права, декрет, демос, деспотія, джерело права, еклесія, жерці, злочин, карне право, колегії, магістратура, монархія, народні збори, номархи, норма права, пелати, псефізми, раби, республіка, тиран, угода, указ, федерація, цар.

Тлумачення термінів

Аристократія (від грец. ἀριστοκρατία (aristokratía), ἀριστέος – найкращий і κρατέω – правити, тобто влада найкращих) – форма державного ладу, за якої правління здійснюється представниками родової знаті.

Архонт (дав.-гр. ἄρχων від дав.-гр. ἄρχη – влада, дослівно – «власитель», «керівник») – найвища посадова особа в багатьох містах-державах Стародавньої Греції.

Буле (дав.-гр. βουλή – буквально «рада») – міська рада в давньогрецьких полісах.

Галузь права – окрема сукупність норм, спрямована на регулювання певної сфери якісно однорідних суспільних відносин. Галузь права, найбільший структурний підрозділ і центральна ланка права, найповніше виражає «групові» особливості правового регулювання.

Декрет (лат. decretum – постанова, від лат. discernere – постановити) – правовий акт, постанова органу влади або посадової особи.

Демос (дав.-гр. δῆμος) – у вузькому сенсі слова – вільне населення давньогрецьких міст-держав, яке володіло громадянськими правами – на відміну від рабів, метеків, періеків та інших категорій залежного та неповноправного населення. у більш широкому сенсі – народ як носій державної влади.

Деспотія (від греч.(грецький) despotéia – необмежена влада), форма державного пристрою і правління, при якій самодержавний володар необмежено розпоряджається в державі, виступаючи по відношенню до підданих як пан і господар.

Джерело права – це спосіб зовнішнього вираження і закріплення правових норм, чим засвідчується їх загальнообов'язковість, а також положень, що розкривають, тлумачать зміст права. За ширшого підходу, джерело права – це сила, що створює право.

Екклесія (грецьк. ekklesia) – народні збори в античній Греції, верховний державний орган, якому належала вся законодавча і виконавча влада. На екклесії обиралися посадові особи, розглядалися судові справи. Екклесія контролювала виконавчу діяльність посадових осіб.

Жерці (одн. ч. жрець, ж. жриця) – особи, що здійснювали богослужіння, жертвоприношення в язичницьких релігіях; у наших предків спеціальної касті жерців, судячи з усього, не було; жертви приносив кожен за себе або старший у родині, батько, який був і виконавцем різних обрядів; громадські жертви приносив князь або його боярин; посередниками в зносінах людей з богами у наших предків були волхви.

Злочин – це суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Злочин завжди є діянням людини, що посягає на найбільш важливі суспільні відносини, які склалися і є визнаними та прийнятними в суспільстві, внаслідок чого вони охороняються кримінальним законом.

Карне право – галузь права, що встановлює, які дії є суспільно-небезпечними для правопорядку.

Колегія понтифіків (лат. Collegium Pontificum) – у Стародавньому Римі – вищий жрецький інститут царського і республіканського періоду, очолювався Pontifex Maximus – Великим понтифіком, який до III ст. до н. е. вибирався з її членів.

Магістратура (від лат. magistratus – чиновник, начальник) – загальна назва державних посад в Стародавньому Римі. Виникнення магістратів відноситься до періоду встановлення Римської республіки (кінець VI століття до н. е.). Магістратура здійснювалась безоплатно, була короткостроковою (як правило, 1 рік) і колегіальною, тобто виконувалися двома людьми (за винятком посади диктатора). Людина, що заміщала магістра, називалася магістрантом.

Монархія – форма державного правління, за якої найвища державна влада повністю (необмежена, абсолютна монархія) або частково (обмежена, конституційна монархія) належить одній особі – спадкоємному монархові.

Народні збори – збори громадян, громади чи держави для обмірковування суспільних справ, видання законів, обрання посадових осіб тощо.

Номарх (грец. Νομάρχης; νομ-άρχης) – посада управителя нома в елліністичному Єгипті і також прийняте в історіографії назва сановників з тими ж повноваженнями за часів династичного періоду Єгипту. Був представником фараона, а також здійснював контроль і управління адміністративної області.

Норма права – це загальнообов'язкове правило поведінки, сформоване в суспільстві відповідно до визнаної в ньому справедливої міри свободи і рівності та формально визначене (встановлене чи санкціоноване) і забезпечене державою з метою регулювання, охорони та захисту суспільних відносин.

Пелати – вільні селяни-общинники.

Псефізми – в стародавній Греції постанова народу або ради, яка відрізнялася від закону тим, що останній був обов'язковий у всіх подібних випадках і для всіх громадян, псефізма ж мала значення лише в одиничних випадках і по відношенню до одиничних осіб. Під поняття псефізма підходили всі урядові розпорядження та вироки, що стосувалися інтересів окремої особи: дарування права громадянства, забезпечення особистої безпеки, остракізм.

Раби – люди, які перебувають «у власності» певних осіб або організацій, а «власники» розглядають рабів як знаряддя праці чи худобу, яку можна продавати, обмінювати, чи, навіть, вбивати.

Республіка (від лат. *res publica* – справа громади) – форма державного правління, за якої верховна влада у державі (суверенітет) належить народу, а верховні органи державної влади обираються на певний термін, з окресленими законом повноваженнями; існує поділ влади на гілки: законодавчу, виконавчу, судову.

Тиран – це той, хто повстає проти законів, щоб правити за законами, деспот – той, хто ставить себе над законами. Таким чином, тиран може не бути деспотом, але деспот – завжди тиран.

Угода – дії громадян і організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов'язків. Угоди можуть бути односторонніми і дво- чи багатосторонніми (договір). Дії як юридичні факти завжди мають вольовий характер і поділяються на правомірні й неправомірні.

Указ – це правовий акт голови держави, який видається з найважливіших питань, віднесених до його компетенції.

Федерація (лат. *foederatio* – об'єднання, союз, спілка) – форма державного устрою, за якої вищі територіальні одиниці держави мають певну юридично визначену політичну самостійність, чим відрізняються від адміністративно-територіальних одиниць унітарної держави.

Цар – володар якої-небудь країни (як загальна назва, не титул).

Період Стародавньої історії на межі кінця першого початку другого тисячоліття до нашої ери традиційно розглядається, спираючись на значний археологічний матеріал й не виділяючи історію держави та права, адже перші державні утворення склалися значно пізніше. Отже, через відсутність джерел права слід опрацьовувати відповідні періодам писемні згадки та праці.

Первісні люди з'явилися в українських землях приблизно 1 млн. років тому. Первісне суспільство не мало класів і держав. Первісна організація життя людей існувала на півдні України до I тис. р. до н. е., на іншій території до початку н.е. Разом з тим, на майже всій сучасній території України у період з шостого по третє тисячоліття до нашої ери існувала високорозвинена

трипільська землеробська культура, хоча письмових згадок про неї не збереглося.

Перші спроби державних утворень на території України належать кочовим племенам. Зокрема, великий племінний союз кіммерійців заселяв протягом IX-VII ст. до н. е. велику територію Причорномор'я і Приазов'я, це був перший народ, який мав царів. Джерелами до вивчення Кіммерії виступають праці «Іліада» та «Одіссея» Гомера, а також «Історія» Геродота.

Нищівного удару кіммерійцям у VII ст. до н. е. завдають скіфи, прихід цих кочових племен у причорноморські степи датується звичайно кінцем VIII-VII ст. до н. е. Відомості про основні племена могутнього племінного союзу, що утворився у VII ст. до н. е., подає грецький історик Геродот (V ст. до н. е.) і датуються початком VII ст. до н. е. До цього ж часу належать й перші згадки про скіфів у писемних джерелах, а саме в асирійських клинописних документах 70-х років VII ст. до н. е. Про життя скіфів знаходимо відомості у Гіппократа, наприклад, про зовнішній вигляд скіфів у творі «Про повітря, воду й місця» (460 р. – бл. 377 р. до н. е.)

З території сучасної України скіфи зникли, внаслідок переселення до Криму та винищення сарматами на рубежі IV-III ст. до н. е. Для скіфського права є характерним тісний взаємозв'язок норм з родовими звичаями, значний вплив на формування права мала релігія, джерелами права виступають правові звичаї, родові традиції, царські накази, рішення народних зборів.

Сармати на історичній арені змінили скіфів, були близькі за походженням і способом життя, і протягом III століття до н.е. по III столітті н.е. панували в степах Північного і Східного Причорномор'я, згадки про це знаходимо у працях римського історика грецького походження Страбона. Потужне державне утворення Сарматія, засноване на військовій організації, проіснувала до III ст. н. е. та пала під ударами племен готів, гунів та римських легіонів – і сарматський союз припинив своє існування.

У VII – V ст. ст. до н. е. на узбережжі Чорного моря (у Криму та Північному Причорномор'ї) в межах сучасної території України греками-колоністами почали утворювати античні міста-держави. Докладні відомості про грецькі колонії Причорномор'я висвітлено у повідомленні Страбона. Основу права складала правова система метрополій, найчастіше за афінською системою. Закон

і звичай ототожнювались, і тільки наприкінці V ст. до н. е. перевагу було віддано законам. Джерелами права виступали законодавчі акти народних зборів, декрети ради міст, розпорядження колегій і посадових осіб, а також місцеві звичаї.

З II ст. н. е. на території України між Дністром і Сіверським Дінцем розселилися племена антів, які у VI ст. н. е. створили державне об'єднання Антський союз, який мав характер військової демократії та проіснував до VII ст. н. е. і розпався під ударами аварів. Опис слов'ян та антів наведено у праці «Стратегікон» Маврикія. Протистояння антів з аварами охарактеризовано у витягу з «Історії» Менандра Протектора. Після розпаду Антського союзу на території України, де розселились східні слов'яни, утворилися окремі племінні об'єднання, назви, розселення, розташування та історію яких висвітлено у «Повісті минулих літ». у найбільш вигідному становищі опинилися поляни (Середнє Подніпров'я, столиця Київ), навколо яких з середини IX ст. постає стабільне державне об'єднання Куявія, або Руська земля, або Київське князівство.

Завдання для опрацювання історичних джерел:

1. Проаналізуйте писемні джерела Геродота, Гіппократа, Страбона та охарактеризуйте особливості історичної долі півдня України, назвіть народи, які заселяли його в давні часи. «Геродот про розселення скіфів» (вказіть, як Геродот називав населення Подніпров'я, а також, які етноніми наведено для скіфів; випишіть назви українських рік, Криму, Азовського моря та назви, наведені автором; назвіть території, де проживали скіфи-хлібороби, скіфи-кочовики та царські скіфи; з'ясуйте, де розташовувались землі савроматів; знайдіть за текстом, хто такі будіни, фіссагети, іірки, сінди). «Геродот про життя і звичаї скіфів» (з'ясуйте, яким богам поклонялись скіфи, випишіть, як їх називали греки та скіфи; охарактеризуйте процес принесення жертв у скіфів, які храми і яким божествам ставили, чи вшановували поховання царі; кого розставляли скіфи навколо могил і, як вважаєте, для чого; згідно тексту поясніть, який спосіб варіння м'яса обрали скіфи, а також з чого робили тканину – з льону чи коноплі). «Гіппократ про життя і звичаї скіфів» (з'ясуйте, що означає поняття «Скіфська пустиня»; чому Гіппократ називає скіфів кочовим племенем; опишіть побутові звичаї скіфів). «Повідомлення Страбона про грецькі колонії на узбережжі

Чорного моря» (з'ясуйте, які сучасні географічні назви є відповідними до наведених Страбоном: Таміракська затока, Херсонес, Понт, Тіра, Істра, бухта Сиволів, бухта Кнтенутом, Борисфен, Пантікапей, Меотіда, Каркінітська затока; опишіть устрій Пантікапея, Херсонеса, Малої Скіфії; вкажіть, де проживали представники царської династії Пантікапеїв та кому вони передали владу; опишіть господарство жителів грецьких колоній, вкажіть, яку данину і кому вони сплачували; дослідіть, чим відрізнялись номади та хлібороби; наведіть грецькі назви на позначення 125 кроків, 48 кг та 150 кг).

2. Охарактеризуйте згадки про антів та слов'ян в роботах Менандра Протектора та Маврикія. «Про антів та їх протистояння з аварами. Витяг з «Історії» Менандра Протектора» (з'ясуйте, від кого потерпали анти та антські вожді та яким чином хотіли визволити полонених; проаналізуйте, чому з підкресленою неповагою (та як саме) віднеслись супротивники антів до посланника останніх; вкажіть, які походи та завоювання здійснювали анти; охарактеризуйте похід аварів проти склавінів, з'ясуйте третю сторону, зацікавлену в цих походах; як склавіни реагували на зовнішню загрозу та зобов'язання платити данину; на вашу думку, чи була така реакція виправданою). «Маврикій у «Стратегіконі» про слов'ян і антів» (з'ясуйте, для кого і з якою метою написано poradnik «Стратегікон»; опишіть племена слов'ян та антів, опираючись на згадки візантійського імператора Маврикія за тегами: любов до волі, ставлення до іноземців, ставлення до полонених, відсутність/наявність рабства, ведення господарства, житло, скромність жінок, навички воєнних дій у лісах, болотах, урвищах, воді, озброєння, наявність воєнного строю, а також вкажіть, чи можливо з ними домовитись або, навпаки, підпорядкувати страхом).

3. Визначте території розселення слов'янських племен, згаданих у «Повісті минулих літ» (з'ясуйте, території розселення слов'янських племен: полян, древлян, дреговичів, полочан, северян, слов'ян; опишіть, як заснували Київ; проаналізуйте відносини між полянами та хозарами, поясніть пророчі слова хазарських старців про меч полян; з якого числа і чому розпочато ведення «Повісті минулих літ»). Знайдіть факти підтвердження могутності стародавнього Києва у «Повісті минулих літ».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Бойко О. Д. Енеоліт Історія України : навч. посіб. [для студ. ВНЗ]. М-во освіти і науки України. 3-є вид., допов. Київ, 2010. С. 17–19.
2. Винокур І. С. Мідний вік. Археологія України : підруч. для студ. іст. спец. ВНЗ / І. С. Винокур, Д. Я. Телегін; М-во освіти і науки України. Тернопіль, 2004. С. 63–93.
3. Відейко М. Трипільська культура на території України. *Історія України*. 2008. Трав. (№ 19). С. 2–9.
4. Відейко М. Ю. Трипільська цивілізація. Київ : Наш час, 2008. 160 с.
5. Гавриленко О. А. Поняття і норми права власності в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н. е. – перша половина VI ст. н. е.). *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2006. Серія «Юридичні науки». Т. 19 (58). № 2. С. 59–64.
6. Гавриленко О. А. Поняття та види злочинів в античних державах Північного Причорномор'я. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. № 817. Серія «Право». 2008. Вип. 1 (3). С. 153–159.
7. Давні слов'яни. Археологія та історія: навч. посіб. [для викл. і студ. іст. ф-тів вищ. навч. закл., вчителів загальноосвіт. шк.] / Н. С. Абашина, Д. Н. Козак, Є. В. Синиця, Р. В. Терпиловський ; НАН України, Ін-т археології, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Каф. археології та музеєзнавства. К. : Стародавній світ, 2012. 366 с.
8. Дяченко О. В. Проблема історичних інтерпретацій трипільської культури. *Археологія*. 2007. № 2. С. 83–91.
9. Залізник Л. Стародавня історія України / Ред. В. Олексієнко. К.: Темпора, 2012. 542 с.
10. Історія слов'янських народів: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. : у 2 ч.] / З. Священко. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Жовтий О. О., 2012. – 20 с.
11. Козак Д. Н. Енеолітичний комплекс. Давні землероби Волині (пам'ятки археології на Хрінницькому водоймищі) : монографія / Д. Н. Козак, Б. А. Прищеп, В. В. Шкоропад ; НАН України, Ін-т археології. Київ, 2004. С. 7–13.
12. Козак Д. Н. Венеди. К., 2008. 470 с.
13. Корвін-Піотровський О. Г. Проблема формування культурного шару в контексті дослідження трипільського будівництва. *Культурологія*. Вип. 26. Нац. ун-т «Києво-Могилянська Академія». Київ, 2007. С. 73-78.
14. Культура населення мідного віку. Давня історія України : у 2 кн. : навч. посіб. для студ. ВНЗ / П. П. Толочко, Д. Н. Козак, С. Д. Крижицький, О. П. Моця ; М-во освіти України. Київ, 1994. Кн. 1. С. 45–64.
15. Лазарович М. В. Становлення і розвиток людського суспільства : Енеоліт / Історія України : навч. посіб. М-во освіти і науки України. Київ, 2008. С. 18–21.
16. Литвин В. М. Ранній палеоліт. Пізній палеоліт. Людське суспільство епохи мезоліту./ Історія України : підручник. 2-е доопрац. та допов. Київ, 2008. С. 9–13.

17. Моця О. П. Кам'яний вік. Історія України : навч. посіб. / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій, В. М. Даниленко ; М-во освіти України ; [під ред. В. А. Смолія]. Київ, 1997. С. 5–8.

18. Охріменко Г. В. Кам'яна доба на території Північно-Західної України (XII–III тис. до н. е.). Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. 520 с.

19. Павлів Д. Давнокам'яна доба (палеоліт). Середньокам'яна доба (мезоліт). Доба неоліту (новий кам'яний вік). Історія України : підруч. для студ. ВНЗ / В. Баран, Л. Войтович, Я. Грицак, О. Зайцев ; М-во освіти і науки України ; відп. ред. Ю. Сливка. 3-є вид., перероб. і допов. Львів, 2002. С. 3–8.

20. Палеоліт. Залюднення території України. Мезоліт – доба мікролітів, лука і стріл. Племена неоліту. Виникнення землеробства і скотарства. Давня історія України : у 2 кн. : навч. посіб. для студ. ВНЗ / П. П. Толочко, Д. Н. Козак, С. Д. Крижицький, О. П. Моця ; М-во освіти України. Київ, 1994. Кн. 1. С. 11–45.

21. Полонська-Василенко Н. Д. Кам'яний вік. Історія України : у 2 т. Т. 1. 3-є вид. Київ, 1995. Т. 1 : С. 41–48.

22. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К. : Критика, 2015. 432 с.

23. Поява людини на території сучасної України : палеоліт і мезоліт. Неолітична революція. Історія України: навч. посіб. для студ. неіст. спец. / Р. Д. Лях, В. І. Ізюмов, Ю. М. Красноносів, С. Р. Лях ; М-во освіти України. Донецьк, 1998. С. 10–12.

24. Стародавній кам'яний вік (палеоліт). Новий кам'яний вік (неоліт). Нариси стародавньої історії України. АН УРСР, Ін-т археології ; [редкол.: С. М. Бібіков та ін.]. Київ, 1957. С. 9–52.

24. Степанчук В. М. Динаміка заселення території України в нижньому, середньому і на початку верхнього палеоліту. *Археологія*. 2006. № 1. С. 3–12.

25. Чмихов М. О. Доба найдавнішої людини (епоха палеоліту). Археологія та стародавня історія України: курс лекцій : навч. посіб. для іст. спец. ун-тів та педін-тів / М. О. Чмихов, Н. М. Кравченко, І. Т. Ченяков; М-во освіти України. Київ, 1992. С. 41–62.

26. Шабала Я. М. Стародавнє населення України у кам'яну добу. Історія України : посібник-практикум / Я. М. Шабала ; М-во освіти і науки України. Луцьк, 2008. С. 6–10.

ТЕМА 3. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ

1. Суспільно-політичний розвиток східнослов'янських племен
2. Етапи розвитку державності в Київській Русі
3. Органи державної влади Київської Русі: великий князь, боярська рада, князівські з'їзди (снеми), віче. Децентралізація влади
4. Суспільний розвиток Київської Русі
5. Система права Київської Русі
6. Причини та наслідки феодальної роздробленості (XII–XIII ст.)
7. Норми цивільного права, кримінальне право, процесуальне право, судова система Київської Русі
8. Джерела права Київської Русі: звичаєве право, міжнародні договори, князівське законодавство, канонічне (церковне) законодавство, «Руська правда»
9. «Руська правда» – писана збірка законів Київської Русі. Редакції «Руської правди»: Правда Ярослава, Правда Ярославичів, Статут Володимира Мономаха

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: аналізувати форми правління, державного устрою, політичного режиму, правової системи Київської Русі із врахуванням відмінностей в політичному механізмі на різних етапах розвитку держави; формування вмінь аналізу особливостей суспільно-політичного та економічного розвитку держави на основі юридичних джерел.

Основні терміни: бояри, боярська рада, васали, великий київський князь, верв, видоки, вира, візантійське право, вільне міське населення, віче, воєвода, волостель, вотчинний суд, двірсько-вотчинна система, дика вира, духовенство, Еклога, закупи, ізгої, канонічне право, князівська дружина, князівський суд, князь, митрополія, місцеві князі, «мужі градські» Номоканон, обвинувачувально-змагальний процес, общинний суд, общинники, ордаля, послухи, Прохірон, розшуковий (інквізацийний) процес, рукописання, руське право, рядовичі, сільські старости, смерди, сюзерен, уставні грамоти, феодальна роздробленість, феодальні з'їзди (снеми), холопи, церковний суд, церковні статuti, челядь.

Тлумачення термінів

Бояри – збірна назва представників правлячого стану у Київській Русі, які посідали друге, після князів, панівне становище в управлінні державою.

Боярська рада (дума) – в часи Київської держави – вища рада при князеві, що складалася з представників земського боярства (старців градських – потомків місцевої родоплемінної знаті), княжої дружини (княжих мужів, думців), а згодом також духовенства (митрополита, єпископів).

Васали (від лат. *vassus* – слуга) – в Середньовіччі в Західній Європі феодали, що одержували земельні володіння та були залежними від іншого, більш могутнього феодала-сеньйора (сюзерена).

Великий князь Київський – у IX – XIII століттях титул правителя міста Києва і Київського князівства, найвищий титул правителя Київської Русі.

Верв – сільська територіальна община в Київській Русі та у південних слов'ян (хорватів), відповідала польському «ополю», сербському «околіні» чи новгородському «погостові». Термін походить від слов'янського слова «верв», що означало мотузку, якою вимірювали ту ділянку землі, на якій жили члени верви.

Видоки – свідки, які бачили правопорушення на власні очі.

Ви́ра – грошовий штраф за вбивство вільної людини у Київській Русі.

Візантійське право – система законодавчих пам'яток, що являють собою переробку римського права стосовно нових умов життя в Візантійській імперії.

Вільне міське населення – позначалось загальним терміном люди. Найчисельнішою соціальною верствою були вільні общинники (селяни), яких називали смердами.

Ві́че (спільнослов'янське; від старослов'янського «вет» – рада), народне зібрання в древній і середньовічній Русі для обговорення загальних справ. Виникло з племінних зборів слов'ян.

Воєвода («той, хто веде воїв») – у середньовіччі й новому часі воєначальник, голова військового загону, командир дружини або ополчення. Голова військового округу, міста, адміністративної одиниці тощо. Інколи спадковий титул і посада голови держави, регіону чи краю.

Волостель – вищий представник давньоруської обласної адміністрації.

Вотчинний суд – суд, який чинив над своїми підданими власник вотчини або помістя. У Київській Русі вотчинне судочинство здійснювалося феодальною знаттю щодо невольників та закупів.

Двірсько-вотчинна система – феодальна система управління в Київській Русі, за якою ще не розрізнялися функції державного управління та функції управління особистими справами князя (боярина).

Дика віра – складчина членів общини, яку виплачували у двох випадках: неумисного вбивства під час сварки чи на бенкеті; відмови общини видати злочинця чи вжити заходів із його розшуку на території общини.

Духовенство, або духівництво – релігійні провідники, виконавці релігійних обрядів, служб, практик тощо.

Еклога – різновид буколічної поезії, що будується за принципом діалогу між пастухами та пастушками.

Закупи – категорія феодальнозалежних селян на Русі в XI–XII ст. ст. і в Україні в XIV–XIV ст., називалися люди, які брали у феодала позику (купу) і за це мусили виконувати йому феодальні повинності.

Ізгої – у стародавній Русі XI–XII ст. ст. люди, що вийшли із свого звичайного суспільного становища у зв'язку із всілякими обставинами й перебували під опікою церкви.

Канонічне право (від гр. «канон» – правило, норма) – сукупність законів і норм, виданих компетентною церковною владою для регулювання діяльності віруючих та їх об'єднань. Термін «канонічне право» більш прийнятий у католицькій церкві.

Князівська дружина – родова і племінна дружина, очолювана місцевим вождем. у Давній Русі так називали збройні загони – постійне військо князя та апарат його влади.

Князівський (княжий) суд – суд, який здійснював сам князь як верховний суддя або його урядовці чи спеціально призначені судді – посадники, тисяцькі тіуни, метальники, ябедники, вірники, волостителі. Княжий суд здійснювався за умови, що одна зі сторін належала до феодального стану.

Князь (жіночий рід княгиня) – титул голови феодальної монархії, або будь-якої іншої політичної системи (удільного князівства), великого посадовця чи вельможі у VIII-XX ст. ст. Споконвічно був спадковим титулом у середовищі аристократії.

Митрополія, або митрополічне середовище у християнстві – галузь, що перебуває в канонічній владі митрополита; зазвичай складається з декількох епархій, об'єднаних у так зване митрополічне середовище. у стародавній церкві йменувалася ἡ Ἐπαρχία. Іноді митрополією називають місто, в якому живе митрополит.

Місцеві князі – це були сини або інші близькі родичі великого князя.

«Мужі градські» – ремісницька й купецька верхівка міст.

Номоканон (грец. Νομοκανόν – закон-правило) – в візантійські збірники церковних правил та імператорських указів, що стосуються церкви, складені в VI-VII століттях і згодом доповнені.

Обвинувачувально-змагальний процес – (слово проти слова), в якому сторони брали безпосередню активну участь (звинувачували чи захищалися), а судді відігравали роль посередника. Однак існували і елементи розшукового (слідчого) процесу у вигляді закличу, зводу та гоніння сліду.

Общинний суд – найдавніший суд, в якому община судила у відповідності зі звичаєвим правом.

Общинники – селяни, члени сільської громади.

Ордалія або «Суд Божий» (лат. ordalium, суд або вирок) – найстаріший тип судочинства у вигляді покладання на вирок Божий чи сил природи, з вірою, що надприродне втручання визначить винного і врятує невинного. Здійснювався за браком інших доказових засобів, або якщо вони не дали наслідків.

Послухи – обов'язкове виконання кожним, хто проживає в монастирі будь-якої роботи. Конкретний послух залежить від способу життя монастиря; «постійний» послух схожий на мирську посаду (економ, келар, просфорник, готельний).

Прохірон (від грец. procheiros – знаходиться під рукою) – практичний посібник для суддів (норми цивільного, кримінального і частково судового і церковного права), видане в Візантії 879 р. на основі кодифікації Юстиніана. Одне з джерел православного церковного права.

Розшуковий (інквізиційний) процес (від лат. *inquisitio* – розслідування, розшук), форма кримінального процесу, при якій розслідування злочинів здійснюється безпосередньо судом, тобто функції суду, звинувачення і захисту зосереджені в руках одного і того ж органу. Характерний для рабовласницьких і феодальних держав.

Рукописання, або манускрипт (лат. *manuscriptum*, від *manus* – рука і *scribo* – пишу) – писемний документ, написаний від руки, звідки й назва.

Руське право – у широкому розумінні правна культура, система права Київської Русі зі слов'янськими та перебраними джерелами права, яка діяла на українських землях у IX-XIV ст. ст., а пізніше продовжувала використовуватись у Великому Князівстві Литовському.

Рядовичі – у Київській Русі – категорія феодально залежного населення, що згадується в історичних джерелах XI-XII ст. ст. Більшість істориків вважають, що рядовичі відбували феодальні повинності на підставі певного договору (ряду) з паном.

Сільські старости – представники нижчої адміністрації (звичай доглядали за певними ділянками в господарстві князя).

Сюзерен (фр. *suzerain* від старофр. *suserain*) – великий феодальний правитель, влада якого базується на васальному підпорядкуванні йому дрібніших феодалів, які одержують від сюзерена право на частину землі у його володіннях (феод) чи утримання з неї. Також відомий як сеньйор, пан, господар.

Уставні грамоти – законодавчі акти доби Руської (Київської) держави, які встановлювали правові основи взаємовідносин держави і церкви, світської і церковної влади, правового статусу духовенства, юрисдикції руської церкви, доповнювали або змінювали існуюче звичаєве право у сферах державного управління або суду.

Феодальна роздробленість – розпад держав на самостійні князівства (або інші державні утворення).

Феодальні з'їзди (снеми) – були зборами удільних князів Київської держави, які визнавали васальну залежність від великого князя Київського. З'їзди вирішували найважливіші військові справи, погоджували міжособні суперечки тощо. Головував на з'їзді великий князь Київський.

Холопи – назва невільних людей у давній Русі, вживана поряд з назвою «челядь». Холопами називали чоловіків, а жінок – рабами. Холопи – населення, що перебувало у повній власності князя.

Церковний суд – орган здійснення правосуддя у справах, що належать до відання церкви (релігійної організації), а також процесуальна діяльність такого органу.

Церковні статuti – в історичній науці кілька груп пам'яток права XI–XV ст. Це князівські чи такі, що мають вказівки на видачу їх від імені князя, устави та уставні грамоти митрополичим та єпископським кафедрам.

Челядь (збірне, однина – челядник, челядинець) – у давній Русі залежне населення – особи, що втратили своє господарство і працювали на феодала. Їх продавали, дарували, передавали у спадщину. До челяді належали закупи, смерди, холопи та ін.

Ранньофеодальна держава Київська Русь проіснувала як цілісна держава з IX ст. до середини XIII ст. Впродовж чотирьох років свого існування Київська держава була однією з найбільших держав Європи, заклала традиції державотворення на теренах сучасної України і стала «золотою добою» історії нашої держави. Розглядаючи історію держави зазначеного періоду, необхідно звернути увагу на етапи розвитку Київської Русі та виокремити відповідні хронології писемні згадки та історичні документи. Зокрема, етап консолідації державності: кінець IX ст. – початок XX ст., князювання Ігоря, Олега, Ольги, Святослава та завершення політичного об'єднання Русі, створення апарату влади та становлення феодального суспільного ладу. Етап становлення Київської давньоруської держави, коли встановилася дружинна форма державності: на ґрунті княжої дружини утворився апарат управління, судочинства та збирання данини, центральною фігурою держави поступово стає князь, що у подальшому стало підґрунтям до появи монархічної форми правління.

Завдання для опрацювання історичних джерел

Слід проаналізувати документи: «**Повість минулих літ**» про Олега (охарактеризуйте прихід Олега з дружиною до Смоленська, Любеча, Києва; зазначте, у чому полягали відмінності захоплення влади) та договори Олега

з Візантійською імперією. **«Договір київського князя Ігоря з візантійським імператором (945 р.)»** (джерело давньоруського та міжнародного права, що віддзеркалює аспекти русько-візантійських відносин, вводило ряд обмежень для руських купців. Русь зобов'язувалася не претендувати на кримські володіння Візантії, не залишати застави в протоці Дніпра; порівняйте з договорами Олега та візантійських імператорів від 907 р., 911 р., та 971 р.). Окрім вищезазначених документів зовнішнє вираження правової норми знайшло також відображення у договорах між князями, між князем і народами, постановах віч, князівських уставах та уроках, візантійських збірниках церковного права.

Історики виділяють другий етап історії Київської Русі: розвиток держави у X ст. – першій половині XII ст., правління Володимира Великого, Ярослава Мудрого. Це період досягнення Київською Руссю вершини політичної когутності, завершення формування території – найбільшої в Європі, прийняття християнства (988 р.), проведення адміністративної реформи за часів князя Володимира; а також запровадження правової системи, проведеної князем Ярославом, та розробка ним першого збірника законів – **«Руської правди»**. у цей період формується централізована монархія: вся повнота влади дедалі більше зосереджується в руках князя, дружина відходить від державних справ, а на рішення князя впливає лише частина старших дружинників та бояр.

Завдання для опрацювання історичних джерел

Отже, серед історичних джерел слід звернути увагу на повідомлення з «Повісті минулих літ» про Володимира та Ярослава:

1) проаналізуйте текст літопису та прийняття Володимиром християнства, також пошуки захисту від печенігів, про синів Володимира та про його смерть;

2) багато уваги у джерелі приділено саме князю Ярославу Мудрому – охарактеризуйте поданий літописцем докладний опис діяльності князя, розповіді про спорудження церков, плекання християнської віри та освіти) та «Про смерть Ярослава Мудрого і його заповіт. Поділ Київської Русі» (визначте причини розбрату та боротьби за київський престол). «Устав Святого князя Володимира, що хрестив Руську землю, про десятини, суди і людей церковних» (пам'ятка права, найдавніший з князівських церковні статутів Київської Русі,

статут регулював права, становище церкви та відносини між світською і церковною владою; з'ясуйте характер цих відносин). «Статут князя Ярослава про церковні суди (Розширена редакція)» (один з найвідоміших давньоруських церковних статутів, який розвинув і доповнив положення Статуту князя Володимира Святославича; визначте особливості шлюбних відносин за статутом, види покарань, штрафи та моральний та юридичний статус духівництва).

Третій період – період феодальних усобиць, які розгортаються після смерті Ярослава Мудрого, та поступового політичного ослаблення Київської Русі за правління Володимира Мономаха, Мстислава. Розпочинається боротьба за владу. Деякий час єдність земель підтримував тріумвірат Ізяслава, Святослава, Всеволода – старших синів Ярослава (окремі відомості знаходимо у документі «Міжусобна війна князів Ізяслава, Святослава, Святослава і Всеволода Ярославичів проти князя полоцького Всеслава Брячиславича»). Після поразки у битві з половцями (1068 р.) тріумвірат розпався. Князі декілька разів зробили спробу об'єднатися проти половецької загрози на з'їздах князів, що відображено у пам'ятках: «З'їзд князів у Любечі в справі міжкнязівських взаємин (1097 р.)» (мета з'їзду: припинити ворожнечу між Святославичами та іншими князями, припинити міжусобні війни і разом стати проти половців; вкажіть, які князі та з яких земель прибули на з'їзд у Любечі; з'ясуйте, які вотчини отримали кожен з князів), «З'їзд князів у справі міжкнязівських взаємин і відносин з половцями на Уветичах і на р. Золотичі (1100–1101 рр.)» (або друга назва В'ятичевський з'їзд, під час якого обговорювалися питання про припинення князівських міжусобиць, щоб згуртувати сили для боротьби проти половців; визначте: 1) хто порушив перемир'я після з'їзду у Любечі й призвів до князівських міжусобиць; 2) проаналізуйте територіальний перерозподіл князівств). Загалом, Князівські з'їзди стали своєрідною формою державного правління, засобом прийняття рішень та вирішення спірних питань, під час з'їздів обговорювалися питання феодального устрою земель, стосунків між князями, організації консолідованого опору загрозі зі степових країв. Проте ці з'їзди нічого не змінили. Якщо досвідчений політик Володимир Мономах зумів тримати удільних князів у покорі, продовжував централістичну політику його син Мстислав, то після смерті останнього Русь вступає у смугу роздробленості.

У період феодальної роздрібненості відбулася зміна форми державного устрою та правління, яку історики називають «колективним сюзеренітетом», коли одноосібна монархія поступилася місцем федеративній монархії. Головну роль відігравав не великий князь, а група найвпливовіших князів, які приймали колективні рішення на своїх зібраннях («снемах»).

Останнім періодом існування Руської держави стали часи 1132–1241 рр. – поліцентризація Київської Русі, який продовжувався до монголо-татарської навали 1237–1241 рр.

Основну увагу при вивченні джерел права Київської Русі слід приділити розгляду «Руської Правди» як джерелу історії та правової основи Київської Русі. Це перший писаний кодифікаційний акт руського феодального права. у трьох редакціях «Руської правди» знайшли відображення різні рівні становлення та розвитку ранньфеодального руського права. Найдавнішою є Коротка редакція Руської правди (складається з 43 пунктів), що відображає державну організацію і право періоду становлення феодального ладу та складається з Правди Ярослава (1–18 ст.), Правди Ярославичів (19–41 ст.), Покону вирного (ст. 42), Уроку мостикам (ст.43). Час появи Правди Ярослава – 10–30-ті роки XI ст. (за іншими даними – близько 1016 р). Опрацьовуємо «Коротку Руську Правду за Академічним списком другої половини XV ст.». Найбільше поширення на Русі отримала велика редакція «Руської Правди». Щодо складання розширеної редакції «Руської правди», яка є однією з основних пам'яток середньовіччя, серед дослідників немає єдиної думки: її створення відносять до часу князювання Володимира Мономаха або його сина Мстислава. Зміни в системі давньоруського права вчені пов'язували зі змінами в соціально-економічному житті країни, і тому велика редакція містить норми кримінального і спадкового права, визначає юридичний статус категорій населення (феодалів, вільного люду, холопів), подає своєрідний статут банкрутства та ін. Таким чином, за рівнем розвитку правових інститутів розглядається як достатньо розвинена пам'ятка прав. Існує декілька видів класифікації списків «Руської Правди», серед яких звертаємо увагу на «Руську Правду. Розширена редакція (за Троїцьким списком)».

Завдання до опрацювання джерела «Руська Правда»:

1. Вкажіть, чий інтереси захищала «Руська правда» та які суспільні інтереси вона відображала.

2. З'ясуйте, чому постала необхідність прийняття такого збірника законів.
3. Охарактеризуйте категорії громадян та їх соціальний статус.
4. Наведіть характеристику норм кримінального права.
5. Складіть таблицю видів покарань (тяжкість злочину, міра покарання, штраф), порівняйте їх: а) з іншими ранньофеодальними державами, б) із сучасними.
6. Визначте основні принципи і норми процесуального законодавства.
7. Опишіть судову систему.
8. Визначте норми цивільного права.
9. Право власності та володіння за «Руською Правдою».
10. З'ясуйте значення «Руської правди» як джерела для висвітлення історії Київської Русі.

Додатково до теми: охарактеризуйте, якими ідеями закликав керуватися Володимир Мономах своїх наступників у своєму «Повчанні».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Вілкул Т. Л. Руська Правда. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 391
2. Гузюк М. Київська Русь і Половецька орда XI – початку XIII ст. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2016. Вип. 27. С. 7–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2016_27_4
3. Жарких М. І., Галушка А. А. Історичний атлас України: найдавніше минуле. Русь (Київська держава, Галицько-Волинська держава). *Український історичний журнал*. 2013. № 3. С. 198–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2013_3_15
4. Зубко А. Київська Русь і Схід: арабські дірхеми у монетному обігу IX–XIII ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2008. Вип. 94-95. С. 87–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2008_94-95_24
5. Київська Русь. Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія, 2001. Т. 3. 792 с.
6. Мороз І. Славістичні погляди Івана Крип'якевича за матеріалами його неопублікованої монографії «Київська Русь (початок Київської держави)». *Славістична збірка*. 2016. Вип. 2. С. 236–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/wslavst_2016_2_22
7. Моця О. Київська Русь: православ'я і народність. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка].

Серія : Історичні науки. 2009. Вип. 12. С. 226–237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_i_2009_12_27

8. Музиченко П., Єрмошкін. С. Суд і процес у Київській Русі. Одеса, 1995.

9. Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада. К. : Темпора, 2011. 421 с.

10. Половець В. Київська Русь у боротьбі з кочовиками до монгольської навали. К. : Промінь, 2012. 208 с. *Сіверянський літопис*. 2014. № 5. С. 390–395. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2014_5_34

11. Удод О., Юрій М. Київська Русь: християнізація як необхідність. *Релігія та соціум*. 2013. № 3-4. С. 117–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reisoc_2013_3-4_18

12. Усенко І. Б. Руська правда. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5. К. : Укр. Енциклопедія, 2003. С. 392–394.

13. Щур О. Міжнародний форум «Київська Русь і династія Арпадів». *Архіви України*. 2009. № 6(266). С. 308-312. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2009_6_28

14. Янченко В. В. Реконструкція дитинства давньоруського Києва. Досвід парку «Київська Русь». *Сіверщина в історії України*. 2013. Вип. 6. С. 21–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2013_6_6

ТЕМА 4. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

1. Основні етапи розвитку Галицько-Волинського князівства
2. Організація та функціонування влади у Галицько-Волинській державі
3. Повноваження князя та боярська аристократія та її роль в політичному житті Галицько-Волинського князівства
4. Юрисдикція віча та князівських з'їздів
5. Правова система Галицько-Волинського князівства
6. Судочинство Галицько-Волинського князівства
7. Джерела права: «Руська правда», князівські грамоти, міжнародні договори, літописи, церковні акти.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: визначати спільні та відмінні риси в політико-правовій організації однотипних суспільств (Київська Русь та Галицько-Волинське князівство); аналізувати склад, структуру, функції та компетенцію центральних органів державної влади, посадових осіб держави.

Галицько-Волинська держава. з розпадом Київської Русі, враховуючи віддаленість Галичини і Волині від Києва, виникли відповідно Галицьке князівство (кінець XI ст.) та Волинське князівство (середина XII ст.). у 1199 р. Роман Мстиславович вперше об'єднав Волинську і Галицькі землі, врятувавши останню від поневолення з боку угорських та польських феодалів, та князував до раптової загибелі у 1205 р. Роман склав проект «доброго порядку» на Русі задля припинення міжкнязівських чвар та організації центральної влади. Від імені малолітніх синів Романа – Данила та Василька – почала правити вдова Анна, яку підтримували волинські бояри. Однак проти її правління та проти об'єднання Галицьких та Волинських земель виступили галицькі бояри. Це зумовило виділення наступного періоду – посилення боротьби бояр за владу протягом 1205–1213 рр., зазначимо що у цей час поневолити галицько-волинські землі задумував угорський король Андрій II (посадив на галицький престол сина Коломана) та польський князь Лешко Краківський. Новгородський князь

Мстислав Удалий у 1219 р. вигнав угорців з Галича. 18-річний Данило одружився з дочкою Мстислава Удалого. Спираючись на спільні сили, 1238 р. Данило розгромив тевтонських лицарів, а 1239 р. знову приєднав Київ до своїх земель. Найбільшого розвитку Галицько-Волинське князівство досягло за Данила Галицького (1238–1264 рр.). У надзвичайно складних умовах він зміг перетворити князівство у високорозвинену державу. Данило проводив антимонгольську політику, уклавши союз з угорським королем та з папою римським (допомога від нього не надійшла), укріплював та будував нові міста. Татари змусили знищити укріплення міст, що негативно відобразилось на політиці Данила та стало однією з причин його смерті у 1264 р. Галицько-Волинське князівство хоч і зберігало єдність, проте поступово втрачало свою велич і протягом 1264–1340 рр. відбулось його політичне ослаблення, і воно фактично розпалось. У цей період князували сини Данила – Шварно (1264–1269 рр.) і Лев (1264–1301 рр.), сини Юрія – Андрій та Лев II (1308–1323 рр.). Останнім галицько-волинським князем був племінник Андрія та Лева II – Юрій II Болеслав (1323–1340 рр.), котрий здійснював прозахідну політику: переселяв німців та поляків, сприяв католицтву. Бояри отруїли князя. Оскільки він не мав спадкоємців, то престол перейшов до його зятя – литовського князя Любарта. Галицько-Волинське князівство ввійшло до складу Великого князівства Литовського.

Завдання для опрацювання історичних джерел

Система права Галицько-Волинського князівства мало ґрунтовну джерельну базу: звичаєве право, **«Руська Правда»**, **«Галицько-Волинський літопис»** (у першій йдеться про події в Галицькій землі з 1205 р. до кінця 50-х рр. XIII ст., друга пов'язана з Волинською землею і волинськими князями другої половини XIII ст.), угоди та грамоти князів, міжнародно-правові акти, канонічне право, магдебурзьке право (діяли не у повному обсязі).

Слід проаналізувати документи юридичного характеру: **«Грамота Івана Ростиславовича Берладника»** (1134 р.) (з'ясуйте характер митних відносин відповідно грамоти), **«Рукописання князя Володимира Васильковича»** (близько 1287 р.) (Витяг) (вказіть, які землі та населені пункти було віддано брату Володимира Мстиславу, а які землі – княгині), **«Лев Данилович, князь**

галицький, надає церкві святого Спаса село Страшевичі» (до 1301 р.) (Витяг) (згідно документа, назвіть особу, діяльність якої наслідував Лев Данилович, даруючи церкві село та монастир), «Грамота руських князів Володимира-Андрія і Львова Юрійовича до великого магістра німецького ордена Карла» (9 серпня 1316 р.) (проаналізуйте документ та встановіть, чому брати не наслідували політику своїх родичів щодо стосунків з німецьким орденом, коли і внаслідок чийх настанов брати вирішили поновити дружбу; на ваш погляд, чи перспективними були зазначені відносини; з'ясуйте, які події призвели до «загибелі» двох останніх Романовичів).

Дайте відповідь на запитання:

1. В якому з документів визначено правовий статус іноземних купців та регламентовано роботу з ними? Охарактеризуйте ці норми.
2. Згідно якого документа окреслено успадкування Волині нащадками Данила Галицького?
3. Опишіть торгівельні привілеї купцям та вкажіть на відповідний документ.
4. Визначте причини «великого мятежу» згідно «Галицько-Волинського літопису».
5. Проведіть паралелі між документами двох історичних періодів: «Галицько-Волинське князівство» та «Литовська доба».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Бойко О. Д. Утворення, піднесення і занепад Галицько-Волинської держави. Історія України : навч. посіб. [для студ. ВНЗ]. М-во освіти і науки України. 3-є вид., допов. Київ, 2010. С. 88–94.
2. Галицько-Волинський літопис : Дослідження. НАН України, Ін-т Історії України ; за ред. М. Ф. Котляра. Київ : Наук. думка, 2002. 400 с.
3. Кралюк П. М. Утворення Галицько-Волинської держави: свідчення історичних джерел та реконструкція подій. *Волинь у новітній історії української державності* : зб. наук. пр. / відп. ред. і упоряд. Б. О. Ярош. Луцьк, 1999. С. 4-11.
4. Крип'якевич І. П. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.) : огляд публ. Акад. наук Укр. РСР, Ін-т сусп. наук. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 84 с.
5. Купчинський О. Згадки про акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть у тогочасних і пізніших

документальних матеріалах: до проблеми відтворення української середньовічної документальної спадщини. *Вісник Львівського університету. Серія історична* / [відп. ред. Р. Сирота]. Львів, 2005. Вип. 39/40. С. 351–374.

6. Макарчук С. Давньоруське літописання. Актові джерела давньоруського часу. *Писемні джерела з історії України*. Львів, 1999. С. 38–75.

7. Петрик А. Михайло Грушевський про боярство Галицько-Волинської держави : за «Записками Наукового товариства ім. Шевченка». *Українська історична наука на шляху творчого поступу* : [в 3 т.] : доп. та повідомл. / 3-й Міжнар. наук. конгрес укр. істориків, 17-19 трав. 2006 р. Луцьк, 2007. Т. 1. С. 383–389.

8. Полонська-Василенко Н. Д. Джерела й бібліографія історії княжої доби України-Руси. *Історія України* : у 2 т. 3-є вид. Київ, 1995. Т. 1 : До середини XVII століття. С. 291–302.

9. Вишнеvsька Г. Данило Галицький – король руський великий князь Галицько-Волинської держави. Українці Холмщини і Підляшшя: історична доля, духовна і матеріальна культура впродовж віків : зб. наук. пр. / упоряд.: М. М. Кучерепа, Н. Г. Сташенко. Луцьк, 2008. С. 9–16.

10. Войтович Л. Галицько-Волинське князівство і монгольські улусу у XIII ст. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету* : зб. наук. пр. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; [редкол.: С. А. Макарчук та ін.]. Львів, 2010. Вип. 11. С. 151–170.

11. Волинське і Галицьке князівства та їх об'єднання. Князь і король Данило Галицький. *Історія України* : підруч. для студ. ВНЗ / В. Баран, Л. Войтович, Я. Грицак, О. Зайцев; М-во освіти і науки України ; відп. ред. Ю. Сливка. 3-є вид., перероб. і допов. Львів, 2002. С. 83–89.

12. Данило Галицький. Романовичі. *Історія України* : навч. посіб. для студ. неіст. спец. / Р. Д. Лях, В. І. Ізюмов, Ю. М. Красноносів, С. Р. Лях ; М-во освіти України. Донецьк, 1998. С. 61–62.

13. Галицько-Волинська держава. Новий довідник : *Історія України* / відп. ред. І. Сілакова. Київ, 2005. С. 99–105.

14. Галицько-Волинська держава: Роман Мстиславович. Данило Романович. *Історія України* : навч. посіб. для студ. ВНЗ / М. О. Скрипник, Л. Ф. Домбровська, В. М. Красовський, О. І. Домбровський ; М-во освіти і науки України, Одес. держ. екон. ун-т ; під ред. М. О. Скрипника. Київ, 2003. С. 61–65.

15. Галицько-волинські землі другої половини XIII ст. *Історія України* : підруч. для студ. ВНЗ / В. Баран, Л. Войтович, Я. Грицак, О. Зайцев ; М-во освіти і науки України ; відп. ред. Ю. Сливка. 3-є вид., перероб. і допов. Львів, 2002. С. 88–89.

16. Головка О. На чолі об'єданого князівства : Загадкові та невідомі сторінки біографії князя Романа Мстиславовича. *Галицько-Волинська держава* : міжнар. наук. конф., Галич, 19-21 серп. 1993 р. : тези доп. та повідомл. / Акад. наук України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича ; [відп. за вип.: В. Петегірич, В. Івановський]. Львів, 1993. С. 93–95.

17. Дашкевич Я. Українські землі в часах Галицько-Волинської державності (кінець X – середина XIV ст.) *Волинь моя* : журн. Міжнар. громад. об-ня «Волинське братство» / [голов. ред. М. Сорока]. К., 2006. Вип. 6. С. 35–52.
18. Ісаєвич Я. Д. Галицько-Волинська держава. Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів : Ін-т українознав., 1999. 40 с.
19. Киричук М. Утворення Волинсько-Галицької держави. Консолідуюча роль Волині. *Волинь – земля українська. Луцьк*, 1997. С. 62–74.
20. Кормич Л. І., Багацький В. В. Виникнення і розвиток Галицько-Волинського князівства. *Історія України : підручник*. Київ, 2006. С. 92–95.
23. Котляр М. Ф. Данило Галицький / [відп. ред. В. Л. Микитась]. Київ : Наук. думка, 1979. 186 с.
24. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр ; [Ін-т історії України НАН України]. Київ : Альтернативи, 1998. 336 с.
25. Кралюк П. М. Роман Мстиславович, князь Волинський і Галицький : іст.-біогр. нарис. Луцьк : Надстир'я, 1999. 76 с.
26. Кралюк П. Чому князь Данило прийняв королівську корону? : (Деякі аспекти міжнародної політики Галицько-Волинського князівства). *Український альманах*, 2008. Варшава, 2008. С. 141–148.
27. Лазарович М. В. Об'єднання українських земель у складі Галицько-Волинського князівства. *Історія України : навч. посіб. М-во освіти і науки України*. Київ, 2008. С. 68–74.
28. Магочій П. Р. Галицько-Волинська держава. *Історія України*. Київ, 2007. С. 109–121.
29. Мирончук В. Д., Ігошкін Г. С. Виникнення галицько-Волинського князівства і його розвиток у XII – першій половині XIII ст. *Історія України : навч. посіб.* Київ, 2001. С. 25–28.
30. Мірошніченко Ю. Р., Удовік С. Л. Галицько-Волинське князівство. Русь Україна : Становлення державності. Київ, 2011. Т. 1. С. 192–201.
31. Нагірний В. З історії взаємин Галицько-Волинського князівства і Візантійської імперії (кінець XII – початок XIII ст.). *Українська історична наука на сучасному етапі розвитку : другий міжнар. наук. конгр. укр. істориків ; [доп. та повідомл.] / ред.: Л. Винар, О. Завальнюк. Кам'янець-Подільський, 2006. Т. 2. С. 311–316.*
32. Стависький В. Князь Данило Романович на київському столі. Галицько-Волинська держава : міжнар. наук. конф., Галич, 19-21 серп. 1993 р. : тези доп. та повідомл. Акад. наук України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича ; [відп. за вип.: В. Петегрич, В. Івановський]. Львів, 1993. С. 99–101.
33. Уривалкін О. М. Князювання Данила Галицького. Монгольська навала та встановлення ординського іга. *Історія України (середина XIII – середина XVII ст.) : навч. посіб. для студ. ВНЗ. М-во освіти і науки України*. Київ, 2005. С. 6–34.
34. Чугуй Т. О. Роль і значення діяльності останніх Ростиславовичів у розвитку державотворчих процесів у Галицькому князівстві. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. М-во освіти і науки, молоді та спорту України. Харків, 2012. Вип. 15. С. 6–14.

ТЕМА 5. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

1. Особливості статусу українських земель у складі Великого князівства Литовського та Польщі (друга половина XIV–XVI ст.)

2. Вплив польсько-литовських уній на втрату автономного статусу українських земель: Кревська унія 1385 р., Городельська унія 1413 р., Люблінська унія 1569 р.

3. Організація державної влади на українських землях польсько-литовського періоду

4. Ознаки монархічних та республіканських форм правління в системі органів державної влади Речі Посполитої

5. Соціальна структура українського суспільства польсько-литовської доби: князі, удільні князі, магнати, шляхта, міщани, селянство (селяни тяглові, службові, селяни-ремісники, чиншові)

6. Місце українського козацтва в суспільній структурі Речі Посполитої

7. Правова система польсько-литовської доби

8. Судова система. Сеймовий та королівський суди. Коронний та литовський трибунали. Система станово-шляхетських судів у повітах. Земські суди. Гродські суди (вищі й нижчі). Підкоморські суди. Вотчинні (доменіальні суди). Магістратські та ратушні суди. Церковні суди.

9. Джерела права. Роль «Руської Правди» в формуванні правової системи Великого князівства Литовського. Сеймові конституції. Судебник 1468 р. Литовські статuti 1529, 1566, 1588 р. «Устава на волоки» 1557 р. Церковні документи.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: аналізувати соціально-станову ієрархію суспільства; розуміти причини централізації державної влади, природу монархічної та республіканських форм правління, значення уніфікації правових норм; формування вмінь аналізу особливостей суспільно-політичного та економічного розвитку держави на основі юридичних

джерел; усвідомити вплив європейських державно-правових традицій на українську ідентичність

Основні терміни: артикули Генріха Валуа, асесорський суд, бояри, Брестська унія, вальний сейм, великий князь, Великокняжа рада, Городельська унія, гродський суд, доменіальний суд, замковий суд, копний суд, Кревська унія, кріпаки, Литовські статuti, Люблінська унія, «Ординація Війська Запорозького», Пани-Рада, підкоморний суд, селянське землеволодіння, старі думи, Судебник Казимира Ягайловича, таємна рада, удільний князь, хелмінське право.

Тлумачення термінів

Генриківські артикули або Генрикові статті, подані сеймом 1573 р. на затвердження новообраному королю Генріху Валуа. Складені вперше як установка, що окреслювала обсяг і компетенцію королівської влади; обумовлювали взаємозобов'язання пана і підданих – шляхти. Затвержені при коронації Стефана Баторія 1576 р., під час сходження на престол наступників Баторія підтверджувалися без змін.

Асесорський суд (асесорія) – королівський суд Королівства Польського (феодалної Польщі) XV – кінця XVIII століття.

Бояри – збірна назва представників правлячого стану у Київській Русі, які посідали друге, після князів, панівне становище в управлінні державою.

Берестейська унія – рішення Київської митрополії Константинопольського патріархату на території Речі Посполитої розірвати стосунки з Константинопольським патріархатом та об'єднатися з Апостольською Столицею у 1596 р. за умов підлеглості православних Папі Римському,

Вальний Сейм – найвищий законодавчий станово-представницький орган (парламент) Корони Польської і Речі Посполитої у XV-XVIII ст. Виник у процесі еволюції королівської ради, загально-державних вічових з'їздів окремих польських земель (воєводств) та малопольських і великопольських провінційних з'їздів, що виконували законодавчі функції; перетворення з'їздів на сейми, тобто на станово-представницькі загальні зібрання (лат. conventio, parlamentum), відбулися тоді, коли участь у них, крім урядовців-сановників, стали

брати шляхтичі, а також представники міст і церкви; визначальним фактором у формуванні Вального Сейму було прагнення різних станів обмежити королів. владу.

Великий князь – титул правителів Київської Русі, пізніше – аристократичний титул.

Великокняжа рада – рада панів, що складалася з вищих чинів держави й близьких родичів князя. Спочатку рада діяла як дорадчий орган, поступово набираючи силу, і з кінця XV ст. набула на рівні з великим князем владні повноваження.

Городельська унія 1413 р. – угода між Польським королем Владиславом II Ягайлом та Великим князем Литовським, Руським та Жемантійським Вітовтом, укладена 2 жовтня 1413 р. у місті Городло, що на річці Західний Буг.

Гродський суд – державні суди 1-ї інстанції у великих карних справах на території давньої Польщі. з 1434 р. заведені й на українських землях під владою Польщі. Обиралися шляхтою. Розглядали кримінальні і цивільні справи шляхти, а також інших верств, якщо справа стосувалася шляхти.

Доменіальний суд – суд пана над підлеглим населенням.

Замковий суд – найдавніший місцевий суд, у якому головна роль належала посадовим особам – воєводі, старості, державцю та їхнім заступникам.

Копний суд – суд сільської громади в Україні, в Білорусі і Литві, що виник за раннього феодалізму. Збирався у заздалегідь визначеному місці – копищі. Копні суди здійснювали обрані населенням копного округу судді – «копні мужі».

Кревська унія 1385 р. – угода про династичний союз між Великим князівством Литовським і Польщею, за яким великий князь литовський Ягайло зобов'язувався «на вічні часи прилучити свої землі, литовські й руські до корони Польської».

Кріпаки – люди, яких їхні пани використовували як домашню прислугу. Навіть середньої руки поміщик міг утримувати кілька десятків людей прислуги.

Литовські статuti – кодекси середньовічного права Великого князівства Литовського, що діяли на захоплених ним українських землях в XVI – першій пол. XIX ст. Протягом XVI ст. було видано три Литовські статuti: 1529 р. («Старий»), 1566 р. («Волинський») і 1588 р. («Новий»).

Люблінська унія 569 р. (від лат. unia – союз) (пол. Unia lubelska; лит. Liublino unija; білорус. Люблінская унія) – угода про об'єднання Королівства Польського та Великого князівства Литовського в єдину федеративну державу – Річ Посполиту, що була затверджена у місті Любліні 1 липня 1569 р.

«Ординація Війська Запорозького» – постанова сейму Королівства Польщі, видана у грудні 1638 р. після придушення козацько-селянського повстання під керівництвом Павлюка та Скидана.

Пани-рада – установа центрального державного управління у Великому князівстві Литовському в період до Люблінської унії (1569). Походила з боярських княжих рад попереднього періоду та княжої ради віленських правителів Литовського князівства. До кінця XVI ст. була установою звичаєвого права.

Підкоморний суд – діяв на терені воєводства, і здійснював його підкоморій (суд був одноосібним). у його обов'язки входило розмежування спірних шляхетських маєтків – як за декретами та дорученнями земського суду, куди зверталися за відповідними скаргами зацікавлені особи, так і в тих випадках, коли не було гострих поземельних суперечок (тобто справа в основі своїй не була судовою).

Селянське землеволодіння – земля, залишена селянам у користування в Російській імперії після проведення селянської реформи 1861 р. та реформи удільних селян і державних селян.

Старі думи – найважливіші питання внутрішнього і зовнішнього життя країни вирішувалися на засіданні сеймів – князівських з'їздах.

Судебник Казимира Ягайловича, Статут Казимира або Судебник 1468 р. – збірник норм права XV ст., складений за Великого князя Литовського, Пана та діди́ча Русі Казимира IV Ягеллончика.

Таємна рада – таємні політичні збори на яких вирішуються важливі суспільні питання.

Удільний князь – в період феодалної роздробленості князь, що стояв на чолі удільного князівства, тобто володів частиною родової власності членів князівського роду Рюриковичів. Номінально визнавав залежність від Великого князя, фактично був незалежним у своїй внутрішній та зовнішній політиці.

Хелмінське право (нім. Kulmer Recht, лат. Jus Culmense vetus) – сукупність правових норм і уявлень, поширених в Пруссії у XIII–XV ст., заснованих

на Кульмській грамоті і наступних привілеях Тевтонського ордену колоністам і які розвивалися під впливом Кульмського верховного суду.

Литовсько-Руська держава. Литовське князівство утворилося в XIII ст. у XIV ст. Литва здобула більшість українських та білоруських земель та частину російської за правління Гедиміна (1316–1341 рр.) та його синів Любарта та Ольгерда (1345–1377 рр.). Литовські князі майже не втручались у життя українських земель: не змінили адміністративно-територіального устрою (князівства, уділи, волості та верви), склали закони на основі «Руської правди», прийняли православну віру і навіть вживали староруську мову, а місцевому населенню дозволялось зберігати народні звичаї та традиції. Разом з тим, князівства очолювали переважно представники Гедиміновичів, лише у невеликих князівствах влада належала українським князям. Поступово посилював свій вплив Київське князівство, що відбивало традиції руської державності. Авторитет князівства занепокоїв центральну литовську владу – і у XV ст. було вирішено ліквідувати удільні князівства та перетворити їх на воєводства з намісниками, призначеними Великим князівством Литовським. Досліджуючи період, необхідно розглянути зміст земських статутів, проаналізувати писемні джерела: **«Хроніка Київського Михайлівського монастиря про початок загарбання литовськими феодалами українських земель у 1362 р.»** (з'ясуйте характер відносин між литовцями та руськими князями до нашестя монголо-татар; вкажіть, які дії вчинили литовці після спустошення руських земель татарами; поясніть, хто такі баскаки), **«Звістка літопису про захоплення литовськими феодалами українських земель»** (1362 р.) (встановіть, хто з литовських феодалів переміг татар (назвіть «царьків татарських»), які руські землі звільнено й одночасно прийнято під литовську владу), **«Городельський привілей»** (1413 р.) – акт поновлення Кревської унії, початковим пунктом оформлення станових прав литовської шляхти (проаналізуйте акт та встановіть, яка релігія була пануючою на час підписання документа, з'ясуйте, чи був вигідний даний акт Польському королівству; поясніть цитату «землі і володіння, підпорядковані, зв'язані, присвоїли, інкорпоровали, сполучили, об'єднали, приєднали, союзом зв'язали» – між якими сторонами уклались ці відносини та які наслідки це мало для українських земель; визначте, кому надавались привілеї у володіння землею;

вказіть види земель та види дарування земель; які привілеї надавались панам, боярам та знаті Литовських земель та які умови було висунуто до вказаного соціального прошарку стосовно їх дій після смерті Олександра Вітовта; з'ясуйте основну умову для призначення урядника земель). **«Розповідь літописця про боротьбу між литовськими князями і їх прагнення зберегти своє панування на Україні»** (30-ті роки XV ст.) (проаналізуйте ставлення литовських князів до українського населення на прикладі дій короля Ягайла щодо надання привілеїв волинським громадянам; з'ясуйте долю Свидригайла та брата Ягайла; вкажіть, чим обернулося приведення татар Свідригайлом на українську землю), **«Жалувана грамота короля Казимира литовському, руському і жмудському духовенству, дворянству, рицарям, шляхті, боярам і мesticчан»** (2 травня 1457 р.) (Витяг) – перший на українських землях загальноземський акт, яким закріплено норми, що регулюють державний та суспільний лад, права на маєтки, питання судочинства та сімейні відносини (вказіть, на яких землях правив виборний польський король Казимир; з'ясуйте приписи для княжат, рицарів, шляхтичів, бояр і міщан щодо: засудження за наклеп, за проступок іншого, право виїжджати за межі земель, за рицарські вчинки, утримування своїх вотчин, про спадщину, про податки різних видів, про заміжжя). **«Судебник князя Казимира Ягеловича, даний Литві»** (Витяг), у якому визначалася система судів, їхня компетенція, також у ньому містилися норми цивільного, кримінального і процесуального права. Вперше у литовському праві Судебник давав визначення поняття злочину як порушення права (з'ясуйте, покарання: злодія з речовим доказом, злодія на місці злочину, господаря, який знав про злодійство, про страчення злодія чи заміну страти (яким чином), а також вкажіть, яким буде покарання: за першу крадіжку, за крадіжку коня, за вкрадене менше полтини і більше полтини та винагорода за знайденого коня чи, навпаки, кара за прихованого знайденого коня).

Українські землі у складі Речі Посполитої. Поступово відбувся перехід від Литовсько-Руської держави та Польсько-Литовської, адже зовнішні (загрози з боку Тевтонського ордену, Московського князівства, Кримського ханства) та внутрішні обставини (пошуки князем Ягайлом зовнішньої підтримки через розбрат зі старшими братами та їх кузеном Вітовтом) спонукали до об'єднання держав. Разом з тим, прагнула до експансії українських земель та поширення католицизму Річ Посполита. Було підписано ряд договорів – уній, які суттєво

вплинули на процес об'єднання литовських та польських земель і подальшого поступового превалюючого впливу з боку Польщі. Українські інтереси були проігноровані у цьому процесі: всі українські землі, що належали Литві, перейшли під безпосередню владу Польщі, і на відміну від литовських земель, українським не було забезпечено окремого статусу в політичній, соціальній та правовій системах. **Кревська унія** 1385 р. між Литвою і Польщею поклала початок об'єднанню двох держав, зокрема приєднання Великого князівства Литовського до Польщі (т. зв. Шлюбна унія – литовський князь Ягайло одружився з польською королевою Ядвігою і був проголошений польським королем). Згідно унії об'єдналися Польща і Велике князівство Литовське, і посилювався вплив поляків в Україні, насаджувався католицизм, Польща прагнула повністю підкорити Литву, на чолі якої став князь Вітовт. Після смерті останнього у 1430 р., його наступником став молодший брат Ягайла – сіверський князь Свидригайло Олегович, котрий у своїй політиці спирався на українську знать. Великим князем Литовським обрано Казимира Ягайловича (син короля Ягайла), який 1444 р. став королем Польщі. На початку свого правління Казимір задля забезпечення стабільності визнав за Свидригайлом пожиттєвий титул великого князя та надав можливість володіти Волинським князівством та відновити удільність Київського князівства (залишивши за династією Олельковичів). Однак Казимір не полишав намагань ліквідувати українські автономії і це йому вдалося: після смерті Свидригайла (1452 р.) та Семена Олельковича (1471 р.) ліквідовано Волинське та Київське князівство, а натомість запроваджено воєводський устрій. (Слід провести аналіз документа: **«Ліквідація литовським урядом місцевої князівської влади в Київському князівстві. Виступ киян проти воєводи Гаштовта в 1471 році»** – виступ проти воєводи, литовського магната Гаштовта, який зрештою силою здобув Київ (з'ясуйте, кого посадив на київський престол король польський Казимір після того, як упокоївся князь Київський Семен Олелькович; вкажіть реакцію киян на цю подію та поясніть її, також зазначте, які князі сідали на престол у Києві після Семена Олельковича). У 1492 р. помирає Казимір, влада трохи ослаблюється – і розпочинається активність Московського князівства та війна Москви з Литвою (1500–1503 рр.) та претензія на чорно-сіверські землі, які захопила Москва. Однак згодом, під час виснажливої 25-річної Лівонської війни (учасниками були Лівонська конфе-

дерація, Велике князівство Литовське (з 1569 року – Річ Посполита), союзна держава Данії та Норвегії, Московське царство, а також Шведське королівство), Велике князівство Литовське опинилось перед загрозою втрати територій і змушене було шукати підтримку, а тому пішло на поступки Польщі. Було прийнято рішення Люблінського сейму про об'єднання Польщі й Литви в одну державу – Річ Посполиту (1569 р.). Таким чином, згідно Люблінської унії 1569 р. утворилась Річ Посполита (Республіка), Польща і Литва об'єднались, остання переходила під протекторат Польщі. Усі землі, які належали Литві опинились під владою Польщі. І хоча, з одного боку, позитивним стало те, що в рамках однієї держави опинилось більшість українських земель, а також зріс вплив західної культури, поширювалися принципи шляхетської демократії та міського самоврядування, з іншого боку, негативних наслідків було більше: відчутний вплив католицизму та ополячення шляхти, остаточне закріпачення селян, введення фільваркової системи господарства, усунення від участі в самоуправлінні українців, полонізація – запровадження польської мови. Українські землі знову повністю були поділені між іншими державами. Більша частина українських земель перейшла до Польщі: Галичина, Холмщина, Волинь, Поділля, Брацлавщина, Київщина, Підляшшя. За Литвою залишались білоруські землі по Вітебськ, Оршу, Мстиславець, і українські землі: Берестейське воєводство, Пинщина. Юридично ж більш ніж на 220 років значна частина українських земель опинилася під владою Польщі. Лише частина українського Полісся залишалась у Литві, Північна Буковина відійшла до Молдови, східною частиною Карпатської України після 1526 р. заволоділа Австрія, західною – Трансільванія; Чернігово-Сіверська земля до 1618 р. була підвладна Московській державі.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Устава на волоки» (1 квітня 1557 р.) (Витяг) – правовий документ, затверджений 1 квітня 1557 р. польським королем, великим князем литовським Сигізмундом II Августом про проведення аграрної та фінансово-податкової реформи на території Великого князівства Литовського, реформу провели у великокнязівських володіннях у Литві, Білорусі та частково в Україні – у Кременецькому повіті, Ратненському і Ковельському старостах на Волині (визначте,

чи повинні були ходити на «службу тяглу» бояри, а також за яких умов виходили на службу «на дорогу»; охарактеризуйте роботу вїйта під час роботи підлеглих, чиї розпорядження повинен був виконувати вїйт і замість кого здійснювати обов'язки; зазначте, де і як відбувався суд, яку роль у суді відводили вїйту; вкажіть суму податків з землі, а також обсяг відробітку на землі для тяглових людей, для городників при дворах панських, для жінок; з'ясуйте, чи можна було відкупитись від роботи та які вчинялись дії по відношенню до невнесених до реєстру осіб, котрі заорювали пусті волоки, визначте межі робочого часу та обїду; як вчиняли з бідними та убогими у голодні роки; з'ясуйте, кого посадив на київський престол король польський Казимір після того, як упокоївся князь Київський Семен Олелькович; вкажіть реакцію киян на цю подію та поясніть її, також зазначте, які князі сідали на престол у киеві після Семена Олельковича; охарактеризуйте процес продажу майна на землі; на вашу думку, чому документ отримав таку назву, чи захищав даний документ права тяглових людей та збіднілого прошарку).

Литовський статут 1566 р. (Витяг). Литовські статuti основний кодекс права Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського. Видавався у трьох основних редакціях 1529, 1566 і 1588 років, які відомі як Литовські статuti. Джерелами Литовського статуту були звичаєве литовське, білоруське, українське право, відповідна місцева судова практика, «Руська правда», польські судебники та кодекси інших держав («Литовський статут 1566 р.» статут був утверджений ще 1554 р., але набрав чинності 1566 р., складався з 14 розділів та 367 артикулів (з'ясуйте, ким було прийнято документ та яким вищим органом схвалено; охарактеризуйте розділи, що регулюють норми державного права – про землі, маєтки, відносини підданих, про підробку грошей, про мито, також про шляхетські вольності, окремо висвітліть діяльність повітових та вальних соймиків; чи дотримувались старих порядків (попереднього Статуту); з'ясуйте, яким був судоустрій (четвертий розділ); наведіть характеристику приватного права (з п'ятого по десятий розділи) – яким було положення людей простих, слуг, шляхетської челяді; наведіть норми кримінального та процесуального права (з одинадцятого по чотирнадцятий розділи) – чи були однаковими покарання для представників шляхти, людей простого стану та челяді; з'ясуйте, чому цей статут ще називають Волинським; які соціально-економічні та

політичні зміни закріплював цей статут). **«Рішення Люблінського сейму про об'єднання Польщі й Литви в одну державу – Річ Посполиту»** (1569 р.) (наведіть цитату на підтвердження тези про те, що згідно даного документа утворювалась нова держава; про що свідчить ухвалення розділів стосовно обрання короля, роботи сеймів, карбування монети – охарактеризуйте ці розділи; з'ясуйте, які стани звільнялись від сплачування мита; опрацюйте теоретичний матеріал, та вкажіть, чи погодилась литовська шляхта на всі пропозиції польської сторони; які наслідки для українців та українських земель мало прийняття даної унії). **«Генрікові артикули»** (Статті) (Витяг) – прийняті 1573 р. та діяли в Польщі до кінця XVIII ст. «Генрікові статті» значно обмежували королівську владу та, водночас, внесли принципові зміни в галузь державного права, стали спонуканням до руху від абсолютної, чи станово-представницької монархії, до парламентської монархії (на вашу думку, про що свідчив пункт стосовно відміни призначення спадкоємця на польський та литовський престоли; з'ясуйте які функції мали рада сенаторів, сейм, вальний сейм, повітовий сеймик; вкажіть, від якого органу повинен був отримати дозвіл на одруження король). **«Постанова польського сейму про роздачу земель на Україні магнатам і шляхті»** (1590 р.) (з'ясуйте, з яких причин і які українські території передавались назавжди польській шляхті; про яке відношення стосовно українців з боку польської влади свідчила дана постанова). **«Жалувана грамота короля Сигізмунда III магнатові О. Вишневецькому на володіння землями на Полтавщині»** (1590 р.) (вкажіть, на який час та які землі передавались князеві Олександрові Вишневецькому; як ви вважаєте, чому магнати отримували українські землі і які наслідки це мало для самих українців). **«Статут Великого князівства Литовського, виданий у Кракові в 1588 році»** (Витяг) – звід законів, їх всебічна кодифікація, підпорядкування всіх, особливо шляхти, нормам права. Джерелами для укладання норм права в Литовському статуті були: звичаєве право українських і білоруських земель, шляхетські привілеї, ухвали і постанови князя, великокнязівської ради і сеймів, привілеї містам і етнічним групам, норми польського права. Статут складався з 13 розділів та 488 артикулів (наведіть характеристику публічного права – охороні особи князя, злочинам проти держави, а також устрою судів.; проаналізуйте зміни у цивільному та кримінальному праві, порівняно з попередніми статутами). Порівняйте статuti 1529 р., 1566 р. та 1588 р. за такими

чинниками: конституційне право, робота судів та поява елементів слідчого процесу; особливості кримінального права та його зміни, злочини проти особи та майнових прав, підсудність; цивільне право та регламентація інституту приватної власності, враховуючи, що на час прийняття III статуту майже ліквідоване громадське землеволодіння; зобов'язальне право та значне місце у ньому договірних відносин; спадкові та шлюбні відносини, цікаво, що регламентація останніх була запозичена ще із законодавства Київської Русі; чи залежав реальний обсяг прав учасників процесу від їх станового та майнового положення. Доведіть, що: 1) Статут 1529 р. ставив на чільне місце інтереси магнатів, хоча частково охороняв права селян; 2) Статут 1566 р. істотно збільшив права шляхти і значно обмежив права простого люду; 3) Статут 1588 р. охороняв права панівного стану і остаточно закріпачував селян. На вашу думку, чому Литовські статути вважають видатними пам'ятками історії, права та культури українського, литовського та білоруського народів. **«Розпорядження короля Владислава IV про заборону православним на Україні і в Білорусії мати вищі школи»** (4 березня 1635 р.) (з'ясуйте, які предмети не дозволялось вивчати неуніатам та вкажіть причини і наслідки таких дій).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Бережний С. Вбивство в кримінальному праві України за Руською правдою і Литовським Статутом. *Вісник прокуратури*. 2007. № 5. С. 108–114.
2. Блажівська О. Загальні положення зобов'язального права за Литовськими статутами. *Вісник прокуратури*. 2014. № 2. С. 94–104.
3. Бондарук Т. Західно руське право та його дослідники. *Хроніка 2000*. 1998. № 27-28. С. 74–81.
4. Василенко Н. П. Нариси з історії Західної Русі і України. Російська історія в нарисах і статтях. / Под ред. М. В. Довнар-Запольського. М. : Моск. навч. кн. вид-во: Типо-літогр. І. Ліндорф, 1909–1916. Т. 3. 589 с.
5. Ващук Д. П. Формування правової культури Великого князівства Литовського у другій половині XV – першій половині XVI ст. *Український історичний журнал*. 2014. № 1. С. 59–72.
6. Віслобоков К. Литовський статут та «Права, за якими судиться малоросійський народ» : (джерелознавчий аспект). *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 32–35.
7. Вовк О. Й. Литовські статути – джерело міського права України XVI – першої половини XIX ст. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 12–16.

8. Войтенко В. Литовський епізод нашої історії. *Слово Просвіти*. 2013. № 51/52. С. 5.
9. Дворниченко А. Ю. Російські землі Великого князівства Литовського (до початку XVI ст.): Нариси історії громади, станів, державності / А. Ю. Дворниченко; ред. І. Я. Фроянов; С.-Петербур. держ. ун-т. СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-ту, 1993. 240 с.
10. Дейко Ж. О. Статут Великого князівства Литовського 1529 : техніко-юридичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2013. Вип. 22, ч. 2. Т. 1. С. 43–45.
11. Дячок О. О. Нормативно-правове регулювання митних відносин у Великому князівстві Литовському XVI ст. *Український історичний журнал*. 2013. № 1. С. 29–39.
12. Перші акти Великого князівства Литовського XV-XVI ст. : Зб. матеріалів підготовлений до друку І. І. Яковкіним. Л. : Державне соціально-економічне видавництво, Ленінградське відділення, 1936. 155 с.
13. Захарченко П., Вікторов І. Суспільно-політичний лад і право України у складі Великого Князівства Литовського. *Історія України*. 2002. № 33-34. С.10–12.
14. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. Ч. 1. Княжа доба. Ч. 2. Литовсько-польська доба. К. : Видавництво «Україна», 1998. 254 с.
15. Майкут Х. В. Інститут забезпечення зобов'язань на українських землях за Литовськими статутами. *Часопис Київського університету права*. К. : 2009. № 3. С. 68-73.
16. Мишко Д. І. Перший Литовський статут і його історичне значення. *Історичні джерела та їх використання* : випуск четвертий. К. : Наукова думка, 1969. 299 с.
17. Мойсієнко В. М. Найважливіша книга Великого князівства Литовського. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 99–108.
18. Нестерцова-Собакарь О. Розвиток правового становища жінки на українських землях до середини XIX ст.: історико-правова експозиція. *Юридична Україна*. 2011. № 1. С. 9–15.
19. Павлов А. Литовський Статут і Магдебурзьке право: їх роль у розвитку митної справи на Київщині (XV–XVII ст). *Право України*. 2003. № 10. С. 144–149.
20. Паламарчук Н. Історія запровадження гродських і земських судів в українських землях у XV-XVII століттях. *Українознавство*. 2015. № 4. С. 25–40.
21. Резник О. І. Магдебурзьке право та його вплив на формування української правової традиції. *Митна справа*. Ч. 2. Кн. 1. №6 (96), 2014. С. 92–96.
22. Рум'янцев В. О. Судебник Казимира IV 1468. Енциклопедія : у 20 т. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол.: В. Я. Тацій (голова) [та ін.]. Харків : Право, 2016 Т. 1 : Історія держави і права України / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) [та ін.] ; авт. вступ. сл. В. Я. Тацій. 2016. С. 708–709.
23. Старченко Н. П. Про ефективність судочинства на Волині (на прикладі роботи Луцького гродського суду 1598 і 1600 рр.). *Український історичний журнал*. 2011. № 5. С. 4–27.

24. Трифонов С. Т. Правове регулювання спадкування в українських землях за русько-литовським правом: XIV – перша половина XVI ст. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 86–89.

25. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. / А. С. Чайковський, О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс [та ін.] ; М-во освіти і науки України. К. : Юрінком Інтер, 2003. 656 с.

26. Шабульдо Ф. М. Землі Південно-Західної Русі в складі Великого Князівства Литовського. К.: Наукова думка, 1987. 181 с.

27. Яковенко Н. Нариси історії середньовічної та ранньомодерної України. К. : Критика, 2006. 340 с.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI СТ. – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

1. Причини та умови виникнення українського козацтва
2. Групи козаків: правовий статус
3. Запорізька Січ як воєнно-політична організація республіканського типу
4. Соціально-політичне становище реєстрового та запорізького (низового) козацтва
5. Причини та етапи національно-визвольної війни під керівництвом Б. Хмельницького
6. Зовнішня політика Б. Хмельницького: відносини з Кримським ханством, Молдавією, Московським царством, Валахією
7. Ординація війська Запорізького 1638 р.
8. Березневі статті 1654 р.: основні положення та дискусії щодо політико-правового статусу Війська Запорізького після союзу Б. Хмельницького з Московським царством. Зміни в зовнішній політиці Б. Хмельницького після Віленського перемир'я (1656 р.) між Москвою та Річчю Посполитою
9. Співвідношення гілок влади Війська Запорізького
10. Формування нової української аристократії, правове та соціально-економічне становище шляхти, козацтва, міщанства, селянства, духовенства
11. Правова система Запорізької Січі (звичаєве право, правові процедури, кримінальне право: види злочинів та система покарань, право власності, Гетьманські універсали)

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: аналізувати політичний зміст, форми та характер політичного режиму Запорізької Січі як військово-політичної організації та форми української державності; розуміти сутність публічно-правових процедур на основі козацького права; знати вплив Запорізької Січі на переважання республіканських тенденцій в процесі державотворення України.

Основні поняття: Батуринські статті І. Брюховецького, Березневі статті Б. Хмельницького, Білоцерківський договір, військові, бунчукові, значкові та знатей товариші, гетьмани, гетьманські статті, Глухівські статті Д. Многогрішного,

Зборівський договір, Земський собор, «Книга статут и прочие права малороссийские», козаки, Коломацькі статті І. Мазепи, Конотопські статті І. Самойловича, Московські статті І. Брюховецького, пасполитий міщанин, Переяславська рада, Переяславські статті 1699 р., Переяславські статті І. Самойловича, Переяславські статті Ю. Хмельницького, полковник, «Права за якими судиться малороссийский народ», протекторат, реєстрове козацтво, Решетилівські статті І. Скоропацького, «Рішительні пункти» Д. Апостола, селяни, сотники, старшина, «Суд и росправа в правах малороссийских», шляхта, «Экстрат из указов, инструкций и учереждений», «Экстрат малороссийских прав».

Тлумачення термінів

Батуринські статті – документ з п'яти умов, підписаний 17 листопада 1663 року між гетьманом Лівобережної України Іваном Брюховецьким з представниками Московського царства Башмаковим і Фроловим як додаток до основних Переяславських статей 1659 року

Березневі статті 1654 року (інші назви – «Статті Богдана Хмельницького», «Березневі статті Богдана Хмельницького», «Статті війська Запорозького») – угода між московським урядом і українською козацькою старшиною, комплекс документів, які регламентували політичне, правове, фінансове і військово-становище України після Переяславської ради.

Білоцерківський мирний договір 1651, або Білоцерківські статті – **договір** між урядом Речі Посполитої і гетьманом Війська Запорізького Богданом Хмельницьким, укладений в Білій Церкві 18 (28) вересня 1651 р. після невдалої для селянсько-козацьких військ Берестецької битви.

Військові, бунчукові, значкові та знатей товариші – у XVII ст. ранги серед значної частини козацтва.

Гетьманські статті – були документами державно-правового і міжнародно-правового характеру. Вони визначали устрій української гетьманської держави та порядок її взаємин із Московським царством на період правління конкретного гетьмана. Здебільшого вони уклалися з нагоди виборів кожного нового гетьмана як своєрідна угода між козацькою старшиною на чолі з гетьманом та представниками московського царя.

Глухівські статті – договір, підписаний 16 березня 1669 р. у місті Глухові між гетьманом Лівобережної України Дем'яном Многогрішним і московським урядом.

Зборівський договір – угода, укладена 18 серпня 1649 р. після Зборівської битви між королем Речі Посполитої Яном II Казимиром з одного боку і Військом Запорозьким на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким з іншого поблизу м. Зборова.

Земський собор – збір представників різних верств населення Московської держави для рішення політичних, економічних і адміністративних питань, що існував з середини XVI до кінця XVII ст. «Земський» означає «загальний», «загальнодержавний».

«Книга статут и прочие права малороссийские» – пам'ятка права, збірник, підготовлений за результатами приватної кодифікації В. П. Кондратьєвим як посібник для суддів-практиків. Повна назва – «Книга Статут и протчія права малоросійския и другие, служащія и тому, переписки, трудов и собрания Василія Петрова сына Кондратьева».

Козаки – члени самоврядних чоловічих військових громад, що з XV ст. існували на теренах українського «Дикого поля», в районі середніх течій Дніпра та Дону, на межі християнського й мусульманського світів.

Коломацькі статті – міждержавний договір, укладений 25 липня 1687 р. на річці Коломак між новообраним гетьманом України Іваном Мазепою й козацькою старшиною, з одного боку, та московськими царями Іваном і Петром та царицею Софією, з іншого.

Конотопські статті – договір між Військом Запорозьким і Московським царством, підписаний 17 червня 1672 р. у Козачій Діброві поблизу Конотопа (тепер Сумська область, Україна). Договір визначав основні принципи відносин між козацькою автономією Гетьманщини та Московською державою.

Московські статті – міждержавний договір підписаний у Москві 11(21) жовтня 1665 року, за іншими даними 12(22) жовтня, між гетьманом Іваном Брюховецьким, котрий у вересні прибув з великим почтом до Москви, і московським урядом.

Посполити міщани (від польського – загальний, звичайний) вони ж посполиті селяни, військові піддані, піддані Війська Запорізького низового –

селяни Лівобережної і Слобідської України в другій половині XVII – XVIII століттях та некозацьке населення (селянство) Запорозжя за часів Нової Січі (1734–1775 рр.).

Переяславська рада – загальна військова рада, яку гетьман Богдан Хмельницький скликав у Переяславі 8 (18) січня 1654 р. Точні результати Ради були згодом втрачені і переписані істориками, тому рішення, ухвалене Радою, трактується по-різному.

Переяславські статті 1699 р. – угода між Петром і та турецьким султаном, по умовах якої дніпровські фортеці переходили під юрисдикцію турків.

Переяславські статті 1674 р. – договір між Військом Запорозьким і Московським царством, підписаний поблизу Переяслава. Договір визначав юридично-правовий статус козацької Гетьманщини у складі Московської держави.

Переяславські статті – козацько-московська міждержавна угода, укладена 17 жовтня 1659 р. в Переяславі. Статті означали розрив Гадяцької угоди 1658 р. з Річчю Посполитою і суттєво звужували автономію козацької України у складі Московської держави. Підписані гетьманом Юрієм Хмельницьким і представниками московського уряду на чолі з князем Олексієм Трубецьким.

Полковник – це член похідної старшини Запорізької Січі, керівник одного або кількох військових загонів під час воєнних дій, сухопутних та морських походів XVI-XVIII ст. у XVIII ст. **полковник** очолював паланкову старшину. На час ліквідації Запорізької Січі царським урядом у 1775 р. було вісім паланкових полковників.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» – проект зводу законів Гетьманщини XVIII ст., що не отримав офіційного схвалення від російських монархів, але фактично застосовувався на Лівобережній Україні.

Протекторат (лат. protector – покровитель) – форма залежності однієї держави від іншої або суспільства від якоїсь особи (чи іншої держави), коли основні питання суспільно-політичного життя регулює протектор.

Реєстрові козаки – частина українського козацтва, прийнята на військову службу владою Речі Посполитої і записана в окремий список – реєстр, звідки й назва – реєстрові козаки.

Решетилівські статті – 14 пунктів петиції, що її подав гетьман Іван Скоропадський цареві Петрові I у місті Решетилівці 17 липня 1709 р. Частково були затверджені царем 11 серпня 1709, але на практиці не мали впливу на українсько-московські відносини, що перейшли у фазу поступової ліквідації гетьманської автономії та українських вольностей.

Рішительні пункти Д. Апостола – нормативний акт російської верхньої влади, виданий у формі указу у відповідь на прохання гетьмана Данила Апостола про унормування українсько-російських відносин за допомогою договору 22 серпня 1728 р.

Селяни – жителі сіл і сільських місцевостей, а також люди, чиїм джерелом існування є праця на землі; або власників невеликих господарств, особливо в середні століття при феодализмі; або, більшість населення в будь-якому доіндустріальному суспільстві.

Сотники – носії владних повноважень, у різний час – різних категорій (найчастіше у війську); особа, що очолювала військову і адміністративно-територіальну одиницю – сотню у Гетьманщині у Слобідській Україні в другій половині XVII–XVIII ст.

Старшина – військовий та адміністративний керівний орган Запорізької Січі, реєстрового козацтва, Гетьманщини, а також Слобідської України.

«Суд і Розправа в правах малоросійських» – визначна пам'ятка права України XVIII ст., складена бунчуковим товаришем Ф. Чуйкевичем – результат його приватної кодифікації (1750–1758); повна назва: «Суд і Розправа в правах Малоросійських широко на різних місцях показана, а тут в єдиний короткий і ясний ексцерпт, для припинення гіркої в судах тяганини зібрана, для корисного вжитку малоросіянами списана від Різдва Христового 1750 18 жовтня».

Шляхта – привілейований панівний стан у Великому князівстві Литовському, Руському, Жематійському, Королівстві Польському (обидва після Люблінської унії утворили Річ Посполиту), а також у Війську Запорозькому.

«Екстракт из указов инструкций и учреждений» – це збірка нормативних актів, які закріплювали основи суспільних, економічних і політичних відносин, що склалися на той час на українських землях, які перебували в межах кордонів Російської імперії.

«Екстракт малоросійських прав» 1767 – збірник систематизованих витягів із правових норм, які діяли в Гетьманщині. Збірник уклав правитель Канцелярії генерал-губернатора Лівобережної України О. Безбородько за безпосереднім розпорядженням президента 2-ї Малоросійської колегії П.Румянцева

Запорозька Січ. У середині XVI ст. в українському суспільстві склались окремі прошарки вільних людей (посідали місце між незаможною шляхтою та селянством), водночас посилювались соціальне та релігійне гноблення, феодальні провинності та податки, закріпачення селян, також загострювалась небезпека з боку Кримського ханства та татар – усе це стало передумовою виникнення нової верстви населення, а згодом і політичної сили – козацтва. У 1552–1556 рр. Дмитро (Байда) Вишневецький об'єднав козаків та створює на о. Мала Хортиця (р. Дніпро) козацький центр – Запорозьку Січ, яка стала осередком зародження нової української козацької державності та суспільно-політична та військово-адміністративна організація українського козацтва. Першу письмову згадку про Січ залишив польський хроніст М. Бельський. Запорізька Січ була козацькою республікою, мала виражений демократичний характер, правова система базувалась на застосуванні звичаєвого козацького права. Запорізька Січ стала зародком нової української козацької державності, виявляла яскраво виражений демократичний характер. Як державне утворення її характеризують такі ознаки: військовий устрій (військо – кіш, та військові одиниці курені), територіальний устрій – поділ на паланки на чолі з полковниками, а також сотники та кошові отамани, форма правління – козацька республіка з козацькою радою на чолі зі старшиною, а також куріння старшина на чолу куреня, дія правової системи – звичаєве козацьке право, що склалось в XV–XVI ст., та характерна йому рівність реальний обсяг прав учасників процесу залежав від їх станового та майнового положення козаків перед законом. Судові функції на Запорожжі виконувала адміністрація – курінний отаман, паланковий полковник, військовий суддя, кошовий отаман, загальновійськова рада. Разом з тим, на Січі не було соціальної рівності. Керівні посади мала заможна старшина, яка володіла майном, землею і великими господарствами – зимівниками. Сірома складала рядовий загаль запорожців, а голота використовувалась як військова прислуга та наймити. За умов, коли магнати наступали на «пусті землі», козаки відходили на південь –

у Запорожжя, де сформувавши запорозьких або низових козаків. Річ Посполита не могла вплинути на їх суспільний політичний та судовий устрій, але з метою контролювання козацького руху, у 1572 р. було прийнято на службу 300 заможних козаків, котрих вписали до реєстру. Це дало початок утворенню реєстрового козацтва. Отже, на початку XVII ст. козацтво не було однорідним: реєстрове (городове) козацтво – заможні привілейовані козаки, які перебували на державній службі в речі Посполитій; запорозьке (низове) козацтво – козаки, що проживали в пониззі Дніпра в межах військово-політичної організації Запорозька Січ; нереєстрове козацтво, яке виникло внаслідок самовільного покозачення і вело козацький спосіб життя у прикордонних районах.

У міжнародній політиці Запорозька Січ протистояла Кримському ханству та Туреччині, здійснюючі вдалі та резонансні походи проти них. Відзначалась неоднозначними стосунками з Російською державою: інколи це були союзні відносини (за гетьмана Дмитра Вишневецького), проте враховуючи перебування у складі Речі Посполитої, козаки виступали на її боці у воєнних сутичках з Росією, загалом стосунки переважно були ворожими.

Запорозька Січ наприкінці XVI – XVII ст. стала центром визвольного руху українського народу. Запорозьке козацтво відіграло провідну роль у всіх найважливіших виступах народних мас України проти феодально-кріпосницького гноблення і національного гніту: в повстаннях під проводом Криштофа Косинського (1591–1593 рр.), Северина Наливайка (1594–1596 рр.), Павлюка і Карпа Скидана (1637 р.), Якова Остряниці і Дмитра Гуні (1638 р.). Запорозькі козаки повстанням у січні 1648 р. поклали початок визвольній війні українського народу 1648–1654 рр. під керівництвом Б. Хмельницького. Однією з найяскравіших сторінок літопису боротьби українського народу за свою незалежність був козацький рух. Козаки стали тією силою, яка впродовж століть пильно стояла на сторожі свободи і гідності України як незалежної, суверенної держави.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Відомості та свідчення про Московію, Україну, Запорозьку Січ й українських козаків» (проаналізуйте загальну характеристику свідчень про козаків М. Литвина (вказіть на особливості географії, фауни та флори

Придніпров'я), Гамберіні (вказіть, яку чисельність українського козацького війська була можливість зібрати), Л.Міллера (охарактеризуйте Київ), Е. Лясоти (визначте вплив козаків на Україні та оцінку їх Польщею), Попроцького (пояснить, для чого польські пани їздять до козаків), Д.Флетчера (прослідкуйте та вкажіть на несправедливість у правлінні московських царів), Г. де Боплана про козаків (опишіть козацькі човни)). **«Про склад Війська Запорозького низового, його чисельність та густоту заселення Вольностей Запорозьких»** (зверніть увагу на склад війська запорізьких низових козаків, прослідкуйте чисельність та території розміщення к низових козаків з 1524 по 1775 рр.). **«Про військовий та територіальний устрій Вольностей Запорозьких»** (виділіть території поділу війська низового на військовий та територіальний, зазначте назви куренів (38) та топографічні дані паланок козаків). **«Звичаєве козацьке право про злочини та покарання»** (здійсніть аналіз проведення козацької ради, прийняття до товариства нових осіб, організації військових походів; вкажіть на різний правовий статус окремих груп населення на Запоріжжі; з'ясуйте питання щодо поділу норм звичаєвого права на публічне та приватне; публічне – військовий статут, порядок володіння й користування землею, угіддями, спільним нерухомим і рухомим майном, порядок судочинства, приватне – право власності на особисте рухоме і нерухоме майно; охарактеризуйте угоди). **«Про судовий процес у запорожців»** (з'ясуйте роль кошового отамана як уособлення вищої влади; визначте судові функції військової старшини, судів курінних отаманів та паланкових полковників, розгляд кримінальних та цивільних справ; вкажіть підстави для покарань і страт, а також їх види; зазначте, хто міг здійснити страту).

Після поразки козацько-селянських повстань 20-30-х років XVII ст. польська влада розгорнула політику широкого наступу на українство, натомість аби позбутись польського панування козацька старшина на чолі з Б. Хмельницьким розпочала підготовку до народного повстання, що створило передумови національно-визвольної війни українського народу 1648–1657 рр. Козаками на чолі з Б. Хмельницьким були одержані блискучі перемоги під Жовтими водами (16 травня 1648 р.) та Корсунем (26 травня 1648 р.). 8 вересня 1648 р. поблизу с. Пилявка на Поділлі відбулась велика битва селянсько-козацького війська з польською армією, яка завершилася повною перемогою повстанців.

Навесні 1649 р. військові дії розгорнулися знову. Вирішальною стала битва під м. Зборовом (серпень 1649 р.), де козацько-селянське військо переважало, однак їх союзники татари не бажали йти проти поляків. Внаслідок цих подій був підписаний Зборівський мирний договір, який не задовільняв ані широкі верстви українців, ані польську шляхту. На звільненій території могутня влада зосереджується в руках гетьмана Б. Хмельницького, котрий встановлює міжнародні зв'язки з Туреччиною, Молдовою, Трансільванією, московським царством, Кримським ханством та ін. у лютому 1651 р. польське військо почало новий наступ на Україну. Найтяжчою за всю віну стала для українців поразка під Берестечком у липні 1651 р. і вже у вересні 1651 р. укладено Білоцерківську угоду, яка призвела до тяжких для України наслідків. Протягом 1652–1653 рр. війна між зазначеними сторонами велася зі змінним успіхом, сторони конфлікту поступово виснажувались – і Б. Хмельницький почав шукати союзників. Між Стамбулом та Москвою козацька старшина надала перевагу останній. 18 січня 1654 р. у Переяславі відбулась рада між представниками козацтва та Московського царства. Згодом у Москві у березні 1654 р. було підписано сумнозвісні «Березневі статті». Москва хотіла підпорядкувати собі Україну, а українська сторона намагалась використати Москву, аби звільнити українські землі від впливу Речі Посполитої. Влітку 1654 р. Кримське ханство уклало з Польщею «Вічний договір» про взаємодопомогу. у листопаді-грудні 1654 р. польська армія С. Потоцького піддала розгромного удару Брацлавщині, яку було визволено від поляків навесні 1656 р. Улітку 1655 р. україно-московське військо перемогло польське під Городком і зайняла облогу Львова. Зазначимо, що частина Польщі була окупована Швецією. Московському царю не подобалось, що частина земель Речі Посполитої знаходилась під впливом шведів. У травні 1656 р. Московська держава почала війну проти шведів, які підтримували українців у протистоянні з Польщею. Більше того, незважаючи на договір з українською стороною, Москва підписує у жовтні 1656 р. Вільненське перемир'я (Вільненський мир) з Польщею. Хмельницький шукає підтримки у шведів та трансільванців, проте спільний похід 1657 р. завершився для українців поразкою. Після смерті Б. Хмельницького 1657 р. у середовищі козацької старшини розгорнулася боротьба за булаву. У подальшому це стало однією з головних причин занепаду гетьманської держави.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Скарги козацьких послів, відправлених Богданом Хмельницьким на сейм у Варшаву» (липень 1648 р.) (охарактеризуйте скарги про утиски козаків з боку Польщі). **«Лист коронного гетьмана М. Потоцького до короля Владислава IV про повстання козаків і селян під проводом Богдана Хмельницького»** (21 березня 1648 р.) (про придушення першої спроби повстання козаків під керівництвом Б. Хмельницького, визначте вимоги до послів М. Потоцького з боку Б. Хмельницького, кількість його прибічників та застереження М. Потоцького про збільшення кількості повстанців та необхідність виходу козаків до моря). **«Договір, укладений Богданом Хмельницьким з польським командуванням біля Зборова (серпень 1649 р.)»** (Витяг) (з'ясуйте, ким підписаний договір, визначте у яких межах визнавалась польським урядом Гетьманщина, а також статус Чигирин, проаналізуйте заборону українських шкіл). **«Білоцерківський договір»** (18 вересня 1651 р.) (Витяг) (договір між польським урядом і гетьманом України Б. Хмельницьким, укладений після невдалої для селянсько-козацьких військ Берестецької битви; охарактеризуйте утиски та тяжкість договору для козаків, вкажіть причину анулювання договору Б. Хмельницьким у 1652 р.). **«Статті Богдана Хмельницького, стверджені царем і боярською думою, які визначали умови військового договору між Московією і Військом Запорозьким»** (21 березня 1654 р.) (комплекс документів, які регламентували політичне і правове становище Гетьманщини після Переяславської ради і включення України до складу Московського царства, оригінал договору відсутній; визначте період чинності договору, як персональну унію, завдяки якій дві країни, маючи одного монарха, зберігають самоврядування; обґрунтуйте кожне твердження, що договір розцінюють: як протекторат Москви над Україною; Україна – васальна, залежна територія; як входження українських земель до складу Московської держави; як військово-політичний союз Москви та України; як конфедерацію Московського царства та Гетьманщини, охарактеризуйте значення договору для України та Росії). **«Жалувана грамота царя Олексія Михайловича Війську Запорозькому на збереження його прав і вольностей»** (27 березня 1654 р.) (договором визначено збереження недоторканими суспільного ладу України і попереднього порядку управлін-

ня і суду та прав, привілеїв і вольностей, главою України залишався виборний гетьман, із вимогою присягати царю на «підданство і вірність» і отримувати від нього клейноди; проведіть аналіз позитивних та негативних сторін договору).

Листи Б. Хмельницького до кримського хана Махмет-Гірея (24 жовтня 1654 р.), до шведського короля Карла Густава (16 листопада 1656 р.), до князя Трансільванії Юрія Ракоці про союз зі Швецією (26 січня 1657 р.) (проаналізуйте тексти листів та охарактеризуйте багатовекторність міжнародної політики державницької діяльності Б.Хмельницького задля захисту національної безпеки та національних інтересів України).

ТЕМА 7. ДЕРЖАВА І ПРАВО ГЕТЬМАНЩИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII – XVIII СТ.)

1. Етапи втрати української державності другої половини XVII – XVIII ст.

2. Статус українських земель відповідно до договірних статей українських гетьманів з Московським царством (Російською імперією), Річчю Посполитою, Османською імперією

3. Органи державної влади та управління Гетьманщини: Перша малоросійська колегія (1722–1727 рр.), Правління гетьманського уряду (1734–1750 рр.), Друга малоросійська колегія (1764–1786 р.)

4. Адміністративно-територіальний поділ Гетьманщини

5. Ліквідація гетьманства та руйнування Запорізької Січі

6. Правова система Гетьманщини. Звичаєве козацьке право, Гетьманські статті, Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького 1710 р., царське законодавство, гетьманське законодавство, акти військової канцелярії, церковне право, кодифікація українського права. Д. Апостола. «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), «Суд і розправа в правах малоросійських» (1750 р.). «Екстракт малоросійських прав» (1767 р.)

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння правових та політичних підвалин обмеження державних прав, аналіз негативних наслідків втрати незалежного стану держави; розуміння процесів кодифікації права та роботи кодифікаційних комісій; аналіз сутності конституційних документів, державно-правових концепцій та їх впливу на політико-правовий розвиток.

В Україні династичний принцип гетьманської влади поступився місцем республіканському. Старшинські угруповання розпочали боротьбу за гетьманську булаву, що призвело до міжусобиць та занепаду козацької держави. І. Виговський (гетьманування протягом 1657–1659 рр.) був обраний на старшинській, а не на Генеральній козацькій раді, що викликало невдоволення козацтва. Гетьман у своїй діяльності підтримував старшину і шляхту. Також створив умови для втручання в українські справи російського уряду. (Російський уряд врешті підтримав полтавського полковника М. Пушкаря – противника

І. Виговського). Натомість гетьман І. Виговський вирішує зблизитись з польською стороною і у вересні 1658 р. підписує Гадяцький договір, що передбачав входження Чернігівського, Київського та Брацлавського воєводств до речі Посполитої на правах автономії. Москва розпочала наступ на Україну, але у червні 1659 р. у битві під Конотопом російська сторона зазнала поразки. Через посилення анти гетьманського руху І. Виговський зрікається булави. А у вересні 1659 р. Військова козацька рада обирає гетьманом Ю. Хмельницького. У жовтня 1659 р. у Переяславі гетьман та російський уряд підписують договірні статті, які суттєво обмежують автономні права України. У жовтні 1660 р. внаслідок невдалих походів проти Польщі між сторонами укладено Слободищенський трактат, згідно якого українські землі повертаються під владу Речі Посполитої. Козацтво Лівобережної України, з промосковськими поглядами, не підтримало угоду, Ю. Хмельницький відмовляється від булави. Правобережне козацтво обирає гетьманом П. Тетерю з пропольською орієнтацією, а на Лівобережжі перемагає І. Брюховецький, який шукав підтримки російської сторони. Українські землі поділились по Дніпру між Річчю Посполитою та Росією, причому між Лівобережжям та Правобережжям відбувались війни, за участі Польщі, Росії, Туреччини і Криму. і знову намагались досягти компромісу Росія та Польща, уклавши 30 січня 1667 р. Андрусівське перемир'я та поділивши українські землі. На Лівобережжі вже наступного року вибухнуло антимосковське повстання. У червні 1668 р. Військова козацька рада обирає гетьманом об'єднаної України П. Дорошенка. Він вирушає на Правобережну Україну, а наказним гетьманом залишає Дем'яна Многогрішного (1668–1672 рр.), який під військовим натиском росіян, переходить на їх бік. Однак Д. Многогрішний намагається відновити відносини з П. Дорошенком. За це Російська сторона засилає Д. Многогрішного до Сибіру, а гетьманом Лівобережжя стає І. Самойлович (1672–1687 рр.), котрий підтримує Москву. На Правобережжі гетьманом обрано за підтримки поляків М. Ханенка (1670–1674 рр.). П. Дорошенко ж шукає підтримки у турецької сторони, московської, польської. Однак навіть українське населення з 1674 р. на Правобережжі поступово відвертається від П. Дорошенка через його нездатність вибороти незалежність, і у жовтні 1676 р. у Чигирині (територія, яка залишалась підвладною П. Дорошенку), гетьман капітулював, присягнувшись на вірність російському цареві. Таким чином, на Правобережжі не вдалося відродити українську державність, на Лівобережжі українські землі знаходились на

правах автономії у складі Росії. Український народ опинився у сферах впливу різних держав, українські землі було розчленовано між Росією, Річчю Посполитою, Туреччиною і Кримом.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Переяславські статті, схвалені царським урядом при обранні на гетьманство Юрія Хмельницького» (17 жовтня 1659 р.) (Витяг) (доведіть твердження про те, що договір гетьмана Юрія Хмельницького з царським урядом суттєво обмежував українську автономію). **«Статті Андрусівського перемир'я між Московією та Річчю Посполитою»** (30 січня 1667 р.) (Витяг) (договір між Московським царством і Річчю Посполитою, яким підтверджувалось завершення польсько-московської війни і встановлювався мир на 13,5 років, згідно договору за Москвою залишалися Лівобережна Україна та Сіверщина, за Польщею – Правобережна Україна без Києва (його віддали Москві на 2 роки, обговорювалось, що можливо і назавжди, Запорозька Січ опинялася під владарюванням обох сторін договору; визначте реакцію українського козацтва на цей договір та вплив позиції гетьманської верхівки на виконання чи не виконання пунктів документа). **«Статті з укладеного в Москві договору про «Вічний мир» і дружбу між Московією і Річчю Посполитою»** (Витяг) (ще одна назва «Трактат про вічний мир», договір між Річчю Посполитою і Московською державою, укладений на основі Андрусівського перемир'я, у результаті якого знову перерозподілили українські землі, не взявши до уваги етнічний український чинник та врахування гетьманських інтересів; визначте території, які поділено між Московським царством, Річчю Посполитою, нейтральну смугу, територію, яка залишилась під владою Османської імперії, а також умови відмови Речі Посполитої від Києва). **«Московські статті, схвалені царським урядом під час перебування в Москві І. Брюховецького»** (22 жовтня 1665 р.) (Витяг) (міжнародний державний договір між гетьманом Іваном Брюховецьким та московським урядом; з'ясуйте згідно договору, які українські міста і землі переходили під безпосередню владу московського царя, чому гетьманському уряду заборонялось вступати в дипломатичні зносини з іноземними державами, як обмежувалось право вільного обрання гетьмана). **«Глухівські статті, схвалені царським урядом при обранні на гетьманство Д. Многогрішного»** (6 березня 1669 р.)

(Витяг) (проаналізуйте статті, враховуючи, що відбулось наростання національно-визвольної боротьби в Україні, оцініть політику гетьмана Правобережної України П. Дорошенка і позицію Д. Многогрішного; з'ясуйте, що примусило московський уряд скасувати умови Московських статей 1665 р. і піти на поступки при укладанні договору, разом з тим, вкажіть на обмежені державні права українців з боку московського уряду, виявіть у чому це проявилось).

У надзвичайно важкий час, коли українські землі поділені, гетьманом стає І. Мазепа. Для контролю за його діяльністю в гетьманській столиці Батурині мав розміститися полк російських стрільців, що стало одним з наслідків підписання 1687 р. Коломацьких статей, документа, що містив значні обмеження автономних прав України. Гетьман у внутрішній політиці шукав підтримки у козацької старшини, щедро роздаючи землю козацькій верхівці. У зовнішній політиці І. Мазепа розраховував на московського царя Петра І. 1700 р. розпочалася Північна війна між Швецією і Росією, останній надавала допомогу українська сторона. Проте 1708 р. І. Мазепа уклав таємний договір зі шведським королем Карлом XII. Союз передбачав опір російським силам, а Швеція обіцяла звільнити українські землі. Військо І. Мазепи перейшло на бік шведів, а от основна частина старшини, селянства і міщан гетьмана не підтримали, через слабку соціальну позицію гетьмана та таємність угоди зі Швецією, натомість російська сторона дуже швидко та по всій території об'явила І. Мазепу зрадником. У 1708 р. за наказом царя обрано нового гетьмана, ним став І. Скоропадський та прийнято Решетилівські статті, що значно обмежували права і свободи новообраного гетьмана. 7 червня 1709 р. відбулась вирішальна битва Північної війни – Полтавська битва, в якій зазнали поразки Карл XII та І. Мазепа, котрий знайшов політичний притулок у Молдавії. Після його смерті в еміграції гетьманом було обрано П. Орлика, який склав проект першої Конституції України. «Пакти і Конституція прав і вольностей Запорозького війська» мали демократичні тенденції. Конституція стала видатною пам'яткою української державно-політичної думки. Орлик шукав підтримки в Європі, однак європейські держави не схильні були воювати за Україну.

Російська сторона після намагання І. Мазепи піти проти Москви значно посилила свою владу на українських землях. Основною метою такої діяльності було намагання остаточно скасувати українську державність, що зрештою і вдалося

російській стороні. 27 квітня 1722 р. Петро I для управління Лівобережною Україною створив Малоросійську колегію, нібито як дорадчий судовий орган, але насправді вона підлягала Сенатові та командуючому російськими військами в Україні. І. Полуботок – наказний гетьман після смерті І. Скоропадського – спробував відновити повноту гетьманської влади, однак був викликаний до Санкт-Петербурга і там закатований. з 1724 р. Лівобережною Україною правила лише Малоросійська колегія. у 1727 р. царський уряд, враховуючи можливість війни з Туреччиною, вирішив відновити посаду гетьмана, яким став Д. Апостол (1727–1734 рр.) Протягом 1729-1730 рр. влада провела Генеральне слідство про маєтності, зроблена спроба покінчити із землеволодінням російських вельмож та чиновників. Апостол добився передання судових справ у відання місцевих судів. Генеральному суду поверталися функції вищої судової інстанції, хоча все ж нею керував російський монарх. Цим підривалась незалежність українського судочинства. Гетьманська інструкція 1730 р. чітко визначила компетенцію різних судових установ та їх чисельний склад. Гетьман планував створити новий єдиний кодекс законів для всієї Гетьманщини. у цілому внутрішнє життя українців стабілізувалося, хоча повністю від примусових робіт не було звільнено селян і міщан, як і від військової повинності далеко від домівок. Після смерті Апостола російська влада 16 років не дозволяла обирати гетьмана, владу було передано Правлінню гетьманського уряду або Міністерському правлінню, яке знову значно обмежило права автономії та діяло згідно Рішительних пунктів прийнятих ще 1728 р. Проведено податковий перепис, упорядковано законодавство. За рішенням імператриці Єлизавети Петрівни було обрано останнього гетьмана козацької України Кирила Розумовського (1750 – 1746 рр.), котрий доклав багато зусиль до розширення автономного управління для українських земель. 1750 р. створено другу кодифікаційну комісію. Однак К. Розумовський був відсунутий владою Катерини II, що поставила собі за мету (та реалізувала її) остаточно ліквідувати автономний устрій України. 1764 р. видано «Маніфест до малоросійського народу», ліквідовано гетьманство. а всю повноту влади зосереджено у другій Малоросійській колегії (1764–1782 рр.). Президента і прокурора колегії призначали лише з росіян. Колегією проведено Генеральний опис Малоросії (1765–1769 рр.) задля посилення податкової політики та узаконення гноблення селян. 1775 р. знищено Запорізьку Січ. Протягом 1781–1782 рр. ліквідовано гетьманщину, поділ на полки та створено намісництва (Київське,

Чернігівське, Новгород-Сіверське). 1783 р. запроваджено кріпосне право для селян Лівобережжя (скасовано аж у 1861 р.). Козацькі клейноди вивезено до Санкт-Петербурга. Українська шляхта і козацька старшина зрівнялися в правах з російським дворянством 1785 р. згідно «Жалуваної грамоти» імператриці. Україна стала звичайною провінцією Російської імперії. Через несприятливі політичні умови та недостатню внутрішню консолідацію українцям не вдалося зберегти свою незалежність.

Російська імперія приєднала до своїх територій південні регіони України та Крим. В результаті перемоги Росії в російсько-турецьких війнах у 1783 р. Кримське ханство було ліквідоване, а території ввійшли до складу Росії. Також розпочалася колонізація півдня України, куди Катерина II переселяла сербів, німців, молдаван, вірмен, греків та інші народи. Українські землі перетворили на постачальницю хліба до Європи.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Коломацькі статті, які закріплювали за козацькою старшиною привілеї і вольності та посилювали визиск посполитого населення» (25 липня 1687 р.) (Витяг) (україно-московська угода, укладена на козацькій раді при обранні гетьманом І. Мазепи, ліквідувалась самостійна економічна, соціальна та зовнішня політика України, влада гетьмана зводилася до поліційних функцій, вперше законодавчо сформульовано вимогу злиття українського народу з російським – обґрунтуйте зазначені висновки згідно тексту договору). **«Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького, укладені 5 квітня 1710 р. у Бендерах»** (Витяг) Преамбула – списки, укладені між обраним на гетьманську булаву Пилипом Орликом, з одного боку, та генеральною старшиною і козацтвом – з іншого, зразок українського державотворення, свідчить про розвиток правових основ нашої державності, коли влада була поділена на законодавчу, виконавчу і судову, визначна пам'ятки вітчизняної політико-правової думки раннього нового часу (складіть таблицю «Етапи Української державності. Міжнародні відносини»; проаналізуйте документ за такими аспектами: законодавча влада; виконавча влада; судова влада; Генеральна рада; повноваження гетьмана України; доведіть, що Конституція П. Орлика змальовує козацьку республіку). **«Вивід прав України» Пилипа Орлика»** – політи-

ко-правовий трактат, основними темами якого є обґрунтування суверенності Української козацької держави, створеної під час національної революції (1648–1676 рр.), на підставі договорів, укладених нею з іншими державами і тогочасного міжнародного права, а також доведення необхідності відновлення її суверенності, що була порушена Російською державою (слід проаналізувати погляди П. Орлика стосовно демократії та засудження деспотії, небезпеки розширення впливу російської держави; проаналізувати міжнародні договори та інтерпретацію україно-шведського договору 1708 р.). **«Указ Петра I про утворення Малоросійської колегії»** (16 травня 1722 р.) – указ, що проголошував створення зазначеного органу (доведіть, що згідно указу Гетьманщина за статусом дорівнювалась до звичайної провінції імперії державної структури Російської імперії, заснований для управління Гетьманщиною та започаткувала реальний процес ліквідації російською владою української державності, адже всі розпорядження гетьмана (поки був живий Іван Скоропадський) і генеральної козацької старшини вважалися недійсними без затвердження чиновниками Малоросійської колегії; слід охарактеризувати лінію підпорядкування: російський Сенат – Малоросійська колегія – Генеральна військова і полкові канцелярії та Генеральний та полкові суди Запорозького Війська, а також проаналізувати скасування гетьманської посади та економічний тиск на українські землі).

«Указ Катерини II про ліквідацію гетьманства та утворення Другої Малоросійської колегії» (10 листопада 1764 р.) – згідно указу Друга Малоросійська колегія стала головним органом управління на українських землях (поясніть чому Катериною II поставились першочерговими такі питання: питання про перепис населення, про бажану заборону міграцій жителів, про перепис осіб купецького стану, про бажане збільшення прибутків від малоросійських земель, про вирішення питання розділення військової та цивільної влади, про нагляд за деякими «підозрілими» членами старшини тощо; порівняйте діяльність Першої та Другої Малоросійських колегій та наслідки їх діяльності на українських землях).

«Кучук-Кайнарджійський мирний договір між Росією і Туреччиною» (10 липня 1774 р.) (Витяг), Кучук-Кайнарджійський мир значно посилив присутність Росії на півдні України й створив передумови для зруйнування у 1775 р. Запорозької Січі, приєднання Криму. Проте він лише частково вирішив чорноморську проблему. Росія одержала обмежений вихід до Азовського

та Чорного морів. Туреччина зберегла за собою Очаків з навколишньою територією, що становило загрозу новозаснованому після війни Херсону (проаналізуйте розподіл територій та економічні домовленості для Туреччини, російської держави та Кримського ханства, а також визначте роль Чорноморського козацького війська у війні між Російською імперією та Туреччиною). **«Ясський мирний договір між Росією і Туреччиною»** (29 грудня 1791 р.) (Витяг) – договір між Росією і Туреччиною, який став результатом завершення російсько-турецької війни 1787–1791 рр. (визначте території, які відходили або залишались під впливом Російської імперії згідно договору, порівняйте договір з Кючук-Кайнарджійського договором 1774 р. та Георгіївським трактатом 1783 р.)

«Маніфест Катерини II від 3 серпня 1775 р. про ліквідацію Запорозької Січі» (Витяг) – акт про остаточне зруйнування Запорізької Січі, спрямований на обґрунтування та виправдання проведених російським урядом насильницьких заходів щодо її ліквідації. У маніфесті стверджувалось, що «особливим» злочинам запорожців були: заселення, освоєння та розмежування новоутвореної (з 1764 р.) Новоросійської губернії та ін. прилеглих до Запорізької Січі земель козаками, заведення на цих теренах козацьких порядків та звичаїв, такі дії козаків розглядались як посягання на землі, приєднані до Російської імперії після переможної війни з Туреччиною (1774 р.), зокрема, стверджується, що ці землі завжди були частиною Малоросії, але ніколи не належали запорізьким козакам (вказіть на ознаки суб'єктивності даного документа та упередженого підходу щодо заселення південноукраїнських земель, а також розвитку та діяльності козацької держави; визначте, чи були козаки воєнізованим поселенням іноземців колоністів; на вашу думку, що спонукало російську царицю видати наказ про ліквідацію Запорозької Січі; визначте, у чому полягали «головні злочини» козаків з точки зору російської цариці, а також чи правдиво описано у царському документі ліквідацію Січі; уявіть, що цей документ читає людина, яка нічого не знає про козаків та їх історію – чи буде зміст маніфесту відображати реальний стан, доведіть своє твердження).

«Указ Катерини II про остаточне закріпачення селян на Лівобережній і Слобідській Україні» (3 травня 1783 р.), згідно якого відбулось закріпачення селян Лівобережної України та Слобожанщини, ця акція стала завершальним етапом процесу поглинання Гетьманщини Російською імперією, селянам заборонялось переселятися з того місця, на якому їх застала остання

ревізія, таким чином, українські селяни, звільнені від кріпацтва в ході Хмельниччини, знову стали такими самими кріпаками, як селяни російські (вказіть, які наслідки для українських селян мало впровадження кріпацтва, порівняйте становище українських селян Лівобережжя (Російська імперія) та Правобережжя (Австрійська імперія) у часи прийняття зазначеного указу). **«Жалована грамота дворянству»** (1785 р.) (Витяг) («Грамота на права, вольности и преимущества благородного российского дворянства») – законодавчий акт Російської імперії, цим документом дворянство відокремлювалося від інших станів, підтверджувалася свобода дворян від обов'язкової служби (проголошена у 1762 р.), від сплати податків, до них не можна було застосовувати тілесні покарання, судити їх міг тільки дворянський суд, в українських землях дія акту поширювалася на козацьку старшину. Однак невдовзі було встановлено, що представники української козацької старшини повинні довести своє право на дворянство; боротьба за визнання цих прав тривала десятиліття (оцініть дії української козацької старшини, чи сприяла імплементація указу розвитку українського державотворення). **«Лист козацького полковника Верлана до писаря Волковича, де повідомляється про похід козаків на Кам'янець, Броди та Збараж»** (липень 1734 р.) (охарактеризуйте результати походів). **«Повідомлення газети «Kurjer Polski» про дії гайдамацьких загонів на Білоцерківщині»** (листопад 1737 р.) (охарактеризуйте дії гайдамаків; вкажіть території, де відбулись події, згадувані у документі; на вашу думку, чому в газеті висловлено занепокоєння щодо дій гайдамаків). **«Універсал коронного гетьмана Й. Потоцького, в якому він загрожує карами усім, хто буде допомагати опришкам, керованим О. Довбушем»** (серпень 1742 р.) (універсал про попередження та кари щодо надання допомоги О. Довбушу та опришкам по Покутському та Підгірському краї, утворення відповідних каральних законів; надайте характеристику розповсюдження руху опришків та наведіть визначення терміну «опришки»). **«Уривок із звернення шляхти Київського воєводства до коронного гетьмана Й. Потоцького з проханням надати допомогу в боротьбі проти гайдамацьких загонів»** (червень 1750 р.) (поясніть згідно документа такі цитати: «позбавлення права голосу Київського воєводства», «підмога козаків», «посилення гайдамацького руху»; визначте роль козаків у зазначених подіях).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМ 6 ТА 7:

1. Абросимова С. В. Колекція документів з історії запорозького козацтва в зібранні Дніпропетровського історичного музею. *Український археографічний щорічник*. 1999. Вип. 3-4. С. 200–211.
2. Артамонов В. А. Казачество гетмана И. И. Скоропадского, запорожцы и мазепинцы в полтавский период Северной войны 1708–1709 гг. *Полтавська битва 1709 року в історичній долі України, Росії, Швеції та інших держав*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Ред. кол. В. Щербак, П. Кравченко та ін. Харків, 2009. С. 242–259.
3. Атаманова Н. В. Забезпечення правового порядку в Україні інституціями запорізького козацтва. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 58. С. 131–135.
4. Бережний А. М. з історичного досвіду зародження і функціонування юридичної служби в військових формуваннях України (Запорізька Січ). *Юридична наука*. 2012. № 3. С. 148–154.
5. Бравцев Д. А. Запорозьке козацтво у визвольній війні XVII ст.: російська історіографія питання. Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Чортмилицька (Стара) Запорозька Січ в історико-культурній спадщині Нікопольського району. Нікополь; Запоріжжя; Херсон, 2002. С. 26–38.
6. Бравцев Д. А. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. в сучасній російській навчальній літературі. *Південний архів*. Збірник наукових праць. Історичні науки. Херсон, 2002. Вип. 7. С. 203–206.
7. Газін В. В. «Переяславська наступальна операція»: московська політика стосовно козацької України в 1654–1659 рр. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Історичні науки. 2012. Т. 22. С. 246–264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnc_2012_22_24
8. Горяга О. В. Виникнення та природа козацтва: історико-термінологічний аналіз. *Митна справа*. 2013. № 4(2). С. 55–60.
9. Дірявка Ю. П. Особливості закріплення теми «Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького (1648–1657 рр.)» у ВНЗ України. А. Г. Перетокін. *Грані*. 2013. № 9. С. 160–164.
10. Історія українського козацтва : нариси : в 2 т. / редкол.: В. А. Смолій, О. А. Бачинська, О. І. Гуржій [та ін.]. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. 800 с.
11. Заруба В. М. Історія держави і права України : Навчальний посібник. К. : Істина, 2006. 416 с.
12. Ковалець Т. Козацькі повстання 1625 та 1630 рр. в Україні за матеріалами Діаріуша Анджея Кості-Збіроховського. *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2015. Вип. 15. С. 363–402.
13. Кононенко В. П. «Чорна рада» 1663 р. та «Руїна» Української козацької держави: історіографічні стереотипи і шляхи їх подолання. *Український історичний журнал*. 2013. № 5. С. 233–238.
14. Лой В. Новий бібліографічний покажчик про українське козацтво. *Бібліотечна планета*. 2005. № 3. С. 39–40.
15. Макарчук В. В. Правовий статус реєстрового козацтва в соціальній структурі в XVI–XVII ст. в Україні. *Наше право*. 2014. № 4. С. 17–23.

16. Мельничук І. Діяльність гетьмана П. Сагайдачного з формування української військово-політичної еліти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Історія. 2014. Вип. 1(3). С. 8–12.
17. Мельничук І. Причини заснування Запорозької Січі і реєстрового козацтва та його активної участі у військових діях Польщі наприкінці XVI ст. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 74. С. 15–18.
18. Мицик Ю. А. Кілька документів до історії козацько-татарського союзу 1625 року та православної церкви в Україні. Рукописна та книжкова спадщина України. 1998. Вип. 4. С. 139–146.
19. Мицик Ю. Універсали гетьмана Івана Скоропадського (за матеріалами Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). Рукописна та книжкова спадщина України. 2017. Вип. 21. С. 390–413.
20. Павленко В. Запорозьке козацтво на території Херсонщини після ліквідації Запорозької Січі. *Південний архів*. Сер. : Історичні науки. 2009. Вип. 30. С. 68–76.
21. Поперечна Н. В. Інституційні засади правового порядку Запорізької Січі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 49. С. 468–472.
22. Прицак Л. Д. Так званий Переяславський договір 1654 р. і його проблеми. *Східний світ*. 2005. № 1. С. 75–84.
23. Сокирко О. Нове видання документів Української козацької держави. *Архіви України*. 2012. № 2(278). С. 248–252.
24. Тараненко М. Г. До питання витоків та розвою українського козацтва. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2. С. 156–160.
25. Тищенко В. М. Запорізька січ. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2010. Т. 12, № 3(3). С. 229–233.
26. Фігурний Ю. Націєтворча діяльність П. Конашевича-Сагайдачного. *Україна у світовій історії*. 2014. № 1. С. 29–45.
27. Шевчук В. О. Козацька держава як ідея в системі суспільнополітичного мислення XVI–XVIII ст. : в 2 кн. К. : Грамота, 2007. Кн. 1. 717 с.
28. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків : у 3 т. / Д.І. Яворницький ; пер. з рос. І.І. Сварника. Львів: Світ, 1990. Т. 1. 319 с.
29. Яценюк Г. Повернення Війська Запорозького на українські землі та спроба гетьмана-емігранта Пилипа Орлика очолити козаків. Питання історії України. 2009. Т. 12. С. 15–19.

ТЕМА 8. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)

1. Наслідки ліквідації української державності в складі Російської імперії
2. Адміністративно-територіальний поділ українських земель після скасування полково-сотенного устрою
3. Суспільний устрій українських земель (дворяни, буржуазія, духовенство, поміщицькі селяни, державні селяни, військові поселенці)
4. Зміна правового статусу селян після скасування кріпацтва 1861 р.
5. Реформи Російської імперії: Земська реформа 1864 р., судова реформа 1864 р., міська реформа 1870 р.
6. Демократичні зміни періоду революції 1905–1907 рр. та контр революційний реванш російського абсолютизму
7. Джерела права. Кодифікація права на українських землях першої половини XIX ст. «Зібрання малоросійських прав» (1807 р.). Статути 1864 р. Особливості норм цивільного, кримінального, судово-процесуального права.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння чинників змін у суспільному устрої держави та вміння розкривати сутність цих змін та надавати соціально-правову характеристику суспільним станам; уміння описувати юрисдикцію, повноваження та значення судових установ різних інстанцій, адвокатів та органів прокуратури.

Основні терміни: Булігінська дума, буржуазія, виборчі курії, виключне законодавство, викуп, відрізки, волосний старшина, волосні суди, волость, генерал-губернатори, губернатори, дворові селяни, дворянство, дворянські збори, Державна дума, Державна рада, державні селяни, державно-політична криза 1904–1905 рр., думські гласні, жандармерія, земські дільничні начальники, земські збори, земські установи, з'їзди мирових суддів, зміни правового статусу станів, купецтво, мирові судді, міські думи, міські управи, окружні суди, основні закони Російської імперії, повітові землевласники, поліція, присяжні засідателі, Рада міністрів, революція 1905–1907 рр., селянство, селянський схід,

Сенат, сільське товариство, староста, столипінська аграрна реформа, столипінська реакція, судові палати, тимчасово зобов'язані селяни, Українська думська громада, уставні грамоти, фабричне законодавство, фабричні селяни, царські маніфести, «швидкострільна юстиція».

Тлумачення термінів

Булігінська дума – проект Державної думи Російської імперії, скликання якої передбачалося законом від 19 (06) серпня 1905 р. Проект підготував міністр внутрішніх справ О. Булігін (звідси й назва думи).

Буржуазія (фр. *Bourgeoisie*, від давньо-фр. *burgeis* – містяни, від *burg*, *borg* – місто) – соціальна верства або суспільний клас; частина суспільства, власники засобів виробництва. Відповідно до розміру підприємства або капіталу, саме власник чи безпосередньо зайняті підприємницькою діяльністю, буржуазію в суспільствознавстві традиційно поділяють на дрібну, середню та велику.

Виборчі курії (від лат. *curialis* – такий, що належить до курії – певної соціальної групи (прошарку, стану, класу)) – виборча система, що базується на виборах за куріями.

Викуп – плата грошима чи майном за звільнення особи (полоненого, заручника) чи майна.

Відрізки – насильно відрізані від селянських наділів землі на користь поміщиків під час проведення селянської реформи 1861 р.

Волосний старшина – посадова особа в Російській імперії, яка мала певну владу на рівні дрібної адміністративно-територіальної одиниці волості.

Волосний суд – нижчі станові суди для селян у Російській імперії. Запроваджений згідно з селянською реформою 1861 р. Діяли у складі голови та 3-х суддів.

Волость – адміністративна одиниця нижчого рівня у Східній Європі. Найнижча адміністративно-територіальна одиниця, підрозділ повіту, а з 1861 року – одиниця станового селянського самоврядування. Ліквідована у ході адміністративно-територіальної реформи 1922–1923 рр.

Генерал-губернатори (англ. *Governor-General*) – призначені представники голови держави або уряду для управління територією, зазвичай у колоніально-імперіальному контексті.

Губернатори – офіційні представники влади, голова місцевого підлеглого уряду колонії, штату, території тощо. Країни світу мають різні назви цієї посади. у Російській імперії губернатор – урядова посада з адміністративними, поліційними та військовими функціями місцевого управління.

Дворові селяни – кріпаки, яких їхні пани використовували як домашню прислугу. Навіть середньої руки поміщик міг утримувати кілька десятків людей прислуги.

Дворянство – стан світських землевласників, які мали спадкові привілеї; разом із духовенством становили панівний клас у феодальному суспільстві.

Дворянські збори – органи станової дворянської корпорації в повітах Російської імперії.

Державна дума – назва представницького законодавчого органу влади в Російській імперії та Російській Федерації. Державна дума Російської імперії – орган влади в імперській Росії в 1906-1917 рр., утворений згідно з маніфестом Миколи II, нижня палата парламенту – Державної ради Російської імперії.

Державна рада Російської імперії (Государственный совет Российской империи) – найвищий законо-дорадчий орган Російської імперії, що діяв в 1810–1917 рр. Про створення Державної ради було оголошено маніфестом «Утворення Державної ради» імператора Олександра I, виданим 1 (13) січня 1810 р.

Державні селяни – велика станова група **селян** в Російській імперії, в тому числі і на українських землях, у XVIII–XIX ст., які користувалися казенною землею і були феодально залежні від держави, вважаючись проте особисто вільними.

Державно-політична криза – криза системи державного управління, яка виникає через протиріччя між політичними силами і державами та призводить до утруднення законотворчих процесів і ослаблення парламентського (представницького) контролю за виконавчою владою.

Думські гласні (рос. *гласный*) – члени зборів, що мають право гласу, в Російській імперії. з 1785 р. гласними називали членів міських дум, а з часу

введення в дію земських установ – і членів земських рад, повітових і губернських.

Жандармерія (фр. *gendarmerie* від *gens d'armes* – «люди зброї») – різновид військової поліції та орган політичного розшуку.

Земські дільничні начальники – посадові особи, наділені адміністративною і судовою владою, правом контролю за сільським і волосним общинним управлінням.

Земські збори – розпорядливі органи повітів земських установ в Росії в 1864–1917 рр.

Земські установи 1864 р. – реформа системи регіонального управління Російської імперії, зумовлена необхідністю пристосувати самодержавний лад до потреб капіталістичного розвитку та прагненням царської влади залучити на свій бік лібералів у боротьбі з революційним рухом.

З'їзди мирових суддів – у ряді держав нижча ланка судової системи для розгляду дрібних кримінальних і цивільних справ, на яку покладено функцію примирення сторін (звідси і назва).

Зміни правового статусу станів – це зміни у положеннях людини у правовій реальності, що відображає її (людини) фактичний стан у взаємовідносинах з суспільством і державою. Це сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права.

Купецтво – суспільний прошарок, сферою діяльності якого була торгівля. Виникло в період розкладу первіснообщинного ладу, подальшого розвитку набуло за рабовласництва та феодалізму.

Мирові судді (фр. *justice de paix*, англ. *justice of the peace*) – особи, які мають повноваження розглядати справи в мирових судах.

Міська дума – виборний розпорядчий орган міського самоврядування в Російській імперії.

Міські управи – виконавчі органи міських дум.

Окружний суд (англ. *District court*) – вид судового органу, що утворений для відправлення правосуддя у певному (відповідному) судовому окрузі.

Основні закони Російської імперії рос. *Свод законов Российской империи* – офіційне зібрання розташованих в тематичному порядку діючих законодавчих актів Російської імперії, створене за ініціативою імператора Миколи I.

Повітові землевласники – посади, які було запроваджено наказом гетьманського уряду Української Держави від 14 травня 1918 р. для заміни посад голів місц. адміністрацій – губернських комісарів і повітових комісарів, що існували з часів Української Центральної Ради.

Поліція (фр. *Police*, від дав.-гр. *ἡ πολιτεία* – «державна») – орган державної влади (система державних органів), що займається охороною громадського порядку і боротьбою з правопорушеннями (в тому числі зі злочинністю).

Присяжні засідателі – громадяни, які у випадках, визначених законом, вирішують судові справи спільно з професійним суддею.

Рада міністрів УРСР – найвищий орган державного управління в УРСР, наступник Ради Народних Комісарів (з 1946 р.). Рада Міністрів була формально Верховною Радою в складі голови, перших заступників і заступників голови, міністрів та керівників інших союзно-республіканських органів.

Революція в Російській імперії 1905–1907 рр. (Перша російська революція) – назва подій, що відбувалися протягом періоду з січня 1905 р. по червень 1907 р. у Російській імперії. Події революції стали наслідком загальнодержавної кризи, яка загострилась на початку ХХ ст., у зв'язку з економічною кризою 1900 – 1903 рр. у Російській імперії та поразкою в Російсько-японській війні 1904 – 1905 рр. Безпосереднім каталізатором революційних протестів стали події Кривавої неділі (1905 р.).

Селянство – жителі сіл і сільських місцевостей, а також люди, чийм джерелом існування є праця на землі, зайнятість в фермерському господарстві; представники класу фермерів, або працівників або власників невеликих господарств, особливо в середні століття при феодалізмі; або, більшість населення в будь-якому доіндустріальному суспільстві.

Схід сільський, збори крест'ян-домохозяєв – членів сільського суспільства в дореволюційній Росії. Відав прийомом в сільське суспільство і виключенням з нього, розподілом землі між членами суспільства, розкладкою оброку, громадських і казенних повинностей, обирав сільську старосту та ін. посадових осіб. Підкорявся поліції, світовому посередникові, земському дільничному начальникові.

Сенат (лат. *Senatus* – рада старіших), у Стародавньому Римі найвища державна рада; у ряді держав один з найвищих державних органів; у багатьох державах

одна з законодавчих палат парламенту, судова колегія при вищих судах, або найвищий суд (наприклад, Держ. Сенат в Україні за гетьманату П. Скоропадського); також колегіальний орган управління у деяких вищих навчальних закладах.

Сільське товариство – форма самоврядування на рівні стану в Російській імперії. Було запроваджене у 1838 р. для державних та вільних селян, а у 1861 р. поширена на всіх селян після проведення ряду селянських реформ 1861–1866 рр., які юридично скасовували кріпацтво в Російській імперії.

Староста – це лідер, якому громада села виказала підтримку, нова посадова особа місцевого самоврядування, нова інституція, створена для того, щоб інтереси всіх жителів сіл в об'єднаних територіальних громадах були належним чином представлені.

Століпінська реформа (*Століпінська аграрна реформа*) – низка законодавчих актів, написаних задля перерозподілу селянської земельної площі в Російській імперії та задля підвищення продуктивності сільського господарства.

Судові палати – місцеві судові установи, які функціонували в Російській імперії, зокрема і в українських губерніях, 1783–1917 рр.

Тимчасово зобов'язані селяни – становище селян після скасування в Російській імперії кріпосного права

Українська думська громада – об'єднання депутатів-українців, депутатська група Державної Думи, що складалася з національно свідомих депутатів від губерній України в I та II Державній думі Російської імперії. Депутати висували вимоги забезпечення Україні національно-культурної та територіальної автономії.

Уставні грамоти – акти, що визначали в Росії відносини між селянами і поміщиками після скасування кріпацтва 1861 р.

Фабричне законодавство – правила, постанови і розпорядження щодо режиму праці на фабриках, заводах й інших підприємствах; під цією назвою діяло в дореволюційній Росії.

Фабричні селяни – особисто залежні селяни, що були довічно прикріплені до заводів та фабрик, які належали приватним особам.

Царський маніфест – акт, підготовлений з метою вдосконалення виконавчої влади Російської імперії, демонстрації турботи про підданців у розпалі революції 1905–1907 рр., визнання насущності системних реформ.

«Швидка юстиція» – військово-польові суди.

На чолі Російської держави стояв цар або імператор, що був самодержавним монархом, мав необмежену владу, його воля вважалася правовою нормою, обов'язковою для виконання. Восени 1802 р. року при імператорі створено комітет міністрів, на який покладался розгляд найважливіших питань державного управління. Але рішення комітету міністрів мали дорадчий характер і набирали чинності лише після затвердження імператором. з 1810 р. при імператорі створено ще один дорадчий орган – державна рада, що ставали за мету діяльності упорядкування правової системи країни, розробку законопроектів, які мав затвердити імператор (незалежно від того чи підтримала рада ці акти). Законом ставала думка, з якою погоджується імператор.

Продовжує діяти створений ще в 1711 р. сенат, повноваження якого зводилися до розгляду судових справ (вища судова інстанція Російської держави). Важливу роль в управлінні державою відігравало власної його імператорської величності канцелярія (поділялась на шість відділів, провідними з них були: перше – контролювало діяльність міністрів, друге здійснювало аналіз; третє – вища політична поліція). У 1802 р. в Російській державі розпочинається реформа центрально-галузевого управління. Зокрема, замість колегій та приказів створюються міністерства: внутрішніх справ, юстиції, фінансів, народної освіти тощо. Міністри підпорядковувались імператорові.

Усі українські землі, що опинились під владою Російської імперії, в адміністративно-територіальному відношенні були поділені за її зразком на генерал-губернаторства, що об'єднували в собі губернії. в Україні виділено 3 генерал-губернаторства та 9 губерній: на Лівобережжі – Полтавська, Слобідсько-Українська, Чернігівська, на Правобережжі – Подільська, Київська, Волинська губернії, на півдні – Катеринославська, Таврійська, Херсонська губернії (у 1835 р. з русифікаторських міркувань Слобідсько-Українську губернію перейменовано на Харківську), губернії поділялись на повіти (більше 80). Генерал-губернатори й губернатори були довіреними особами царя та

представляли вищу урядову владу на місцях. До складу губернського управління входили губернатор, віце-губернатор, радники, прокурор тощо. Повітами з боку держави управляли земські суди на чолі з капітаном-справником, котрий призначався губернатором. Особливу роль у державному управлінні відігравали казенна палата та палата державних маєтностей. З 1827 р. значно посилились повноваження органів політичної поліції та її воєнізованих груп – жандармерії. Губернські жандармські управління стали головним органом боротьби з інакомислієм, що надзвичайно широко підтверджується інформацією в архівах України та Росії. Також до 1919р. поліція була відділом контррозвідки.

У сфері права продовжували діяти нормативні акти: Литовські статuti, збірники Магдебурзького права тощо. При міністерстві юстиції існувала комісія для складання законів, що в 1804 р. перейменована на кодифікаційну комісію, яка складалася з трьох експедицій (відділів), з них Друга займалася місцевими законами окремих провінцій, включаючи і Україну. Загальне керівництво кодифікаційними роботами здійснював М. Сперанський, українську комісію очолив – граф П. Завадовський. Вона поділялася на дві групи: законодавством Правобережної України займалась група на чолі з головою А. Повстанським (створили «Звід місцевих законів губерній і областей, приєднаних від Польщі»; перекладено і опубліковано російською мовою Литовський статут), а Лівобережжя – голова Д. Давидович (уклали «Зібрання малоросійських прав» – перша в Україні систематизована збірка діючих норм цивільного права, однак Друга комісія не опублікувала його; група підготувала «Звід місцевих законів західних губерній», затверджений державною радою). у цілому, Російська імперія йшла шляхом відмови від створення кодексів національного права та припинення дії місцевого права. Тобто скасовується з 1835 р. Магдебурзьке право, а пізніше – Литовський статут. у 1840 р. запровадили загальноімперське законодавство на Правобережжі, з 1842 р. – на Лівобережжі. Зазначимо, що у квітні 1830 р. вийшло повне зібрання законів Російської імперії в 45 томах (близько 31000 актів). 1884 р. виходить друге видання з 55 томів (50000 правових актів). Третє видання вийшло 1916 р., видано ще 33 томи (з 40000 законодавчих актів). Укладачі намагались розмістити акти за системою, що відповідала галузям права.

Розгляньте правові норми галузей права, виконавши завдання

Цивільне право. В першій половині ХІХ ст. законодавство в галузі цивільного права розвивалося інтенсивніше, ніж раніше, що пояснювалося прискоренням темпів розвитку промисловості, торгівлі тощо. Охарактеризуйте галузь за ключовими словами: право власності; поділ майна на ...; поділ нерухомого майна на ...; право користуватися і розпоряджатися майном передбачає ...

Зобов'язальне право. Вкажіть на підставі чого укладались договори; вкажіть предмет договорів; яким чином укладались договори – усно чи письмово; охарактеризуйте засоби забезпечення договору; наведіть умови укладання таких договорів: міни (вказавши сторони договору, особливості міни рухомого та нерухомого мана), продажу (вказавши сторони договору, вид майна для продажу, механізм складання купчих, договір найму майна), позики (вказавши розмір відсотків та можливість чи неможливість передання позики іншій особі), договір товариства (вказавши умови та чисельність членства та охарактеризувавши види товариств: повне, на вірі, по вкладах, на частках, компанія).

Шлюбно-сімейне право. З'ясуйте, шлюбний вік для чоловіка та для жінки, вік, з якого заборонялось укладати шлюб; вкажіть від кого залежала можливість отримати дозвіл на шлюб, крім згоди батьків наречених; між ким заборонялись шлюби; які ще ви назвете перепони до укладання шлюбу; чи могло подружжя розлучитись; визначте, статус чоловіка і жінки в сім'ї; як каралась невірність жінки і як чоловіка; охарактеризуйте поняття: законно-і незаконнонароджених, непокірні діти (з'ясуйте, що вчиняли батьки стосовно останніх).

Спадкове право. Проаналізуйте законодавство та вкажіть, як розширюється заповітна свобода, зазначте вік особи, яка могла скласти заповіт; за яких умов заповіти вважались недійсними; опишіть механізм наслідування без заповіту: першочергове право на спадщину, спадкування дочками при живих братах та за відсутності чоловіків-спадкоємців; що отримував один із подружжя, що пережив іншого.

Кримінальне право. Вперше виділені загальна і особлива частини кримінального права. Давалося визначення злочину – дія, заборонена законом під загрозою покарання. З якого віку наступала кримінальна відповідальність? Оха-

рактизуйте види злочинів та наведіть умови покарання за кожен з них: проти віри, проти держави, замах, злочинні дії, намір повалення влади імператора, злочини проти порядку управління, посадові злочини, для учасників страйків, для зачинщиків страйків, виступи селян проти панів, перехід від поміщика до поміщика без дозволу, навмисне вбивство, злочинам проти власності (насильницьке заволодіння чужим нерухомим майном, навмисний підпал жилого будинку), розбій, грабіж, крадіжка. Проаналізуйте систему покарань, з'ясуйте що означають покарання кримінальні; покарання виправні.

У другій половині XIX століття розвиток держави та права Російської імперії зазнали суттєвих змін через впровадження ряду реформ: селянська реформа, земська реформа, міська реформа, судова реформа, реформа поліції та політичного розшуку, військова реформа, розвиток галузей права. Згодом відбулось призупинення реформ в 60-х роках та здійснено контрреформи 80–90-х років.

У середині XIX ст. Російська імперія переживала глибоку кризу, причиною якої була невідповідність феодальних форм та структур до провідних тенденцій тогочасного світового розвитку. Кріпосне право стримувало процес формування ринку робочої сили. Наростала соціальна напруга, спостерігались селянські виступи. Зокрема, у 1859 р. в Україні назріває революційна ситуація, основне питання – проведення буржуазних реформ та скасування кріпосного права.

19 лютого 1861 р. цар підписав маніфест і загальне положення про селян, які звільнилися від кріпацької залежності. Поміщикам заборонялося продавати, купувати, дарувати, насильно одружувати й віддавати, переселяти селян. Селяни мали право на укладання договорів, вільне ведення торгівлі та підприємництво, роботу в органах самоврядування, навчання, продажу рухомого і нерухомого майна. Але селянство юридично так і не стало рівним, не отримавши рівності з іншими соціальними прошарками. Реформа проводилася за рахунок селян, що мали сплатити податок за землю, з якою вони звільняються. Та фактично це була плата за скасування феодальної залежності. Викупні платежі сплачувала держава, а селянам давала позику на 49 років (за 40 років селяни сплатили майже 2 млрд карбованців). Спершу викупні платежі були обов'яз-

ковими, але з 80 років вони стали обов'язковими та сплачувалися до революції 1905–1907 рр., скасовано виплату 1908 р. Разом з тим, в сільському господарстві також утверджуються капіталістичні відносини.

Земська реформа, проведена у 1864 р., передбачала створення виборних місцевих органів самоврядування, що називалися земствами. На три роки були обрані губернські і повітові збори, що були розпорядчими органами, а виконавчими органами – управи. Члени земських установ називались гласними, обирались за складною куріальною системою з високим майновим цензом. Виділялось три курії: землевласники, мешканці міст і представники сільських громад. Представники відправлялися на волостеві сходи, обирали представників на повітові з'їзди, а вже там обирались представники для виборів. Земства в Україні запроваджувалися з 1865 по 1870 рік: на Лівобережжі – 6 губернських і 60 повітових управ, на Правобережжі реформа відбулась в 1911 р. (проти виступали польські поміщики).

Дайте відповідь на запитання:

- 1) на які адміністративні одиниці розповсюджувалась діяльність земств та чим регламентувалась?;
- 2) які сфери життєдіяльності суспільства контролювали земства?;
- 3) на які кошти утримувались земства?;
- 4) поясніть, як суспільство сприймало діяльність земств та уряд;
- 5) вкажіть, які питання урядом заборонялись для розгляду в земствах.

Також прийнято міське положення, згідно якого міщани обирали розпорядчі органи, терміном на 4 роки – міські думи, а виконавчими органами були міські управи. На початку 70-х років самоврядування діяло в Києві, Катеринославі, Херсоні, Харкові тощо. у виборах до міських дум мали право брати участь лише платники податків, що поділялися на три групи.

Дайте відповідь на запитання:

- 1) визначте коло питань, які входили до компетенції міських дум і управ, а які до компетенції земських дум і управ;

2) проаналізуйте, міське самоврядування чи земства перебували в більшій залежності від уряду;

3) вкажіть за яким чинником формувались усі три групи платників податків у думках.

1864 р. проведена судова реформа. У судових статутах проголошувались нові принципи судоустрою і судочинства: відокремлення суду від адміністрації, розмежування досудового і судового слідства, незмінність суддів і слідчих, рівність перед судом, наявність присяжних, прокурорів тощо. Усність, гласність, змагальність. право на захист, презумпція невинуватості, також запроваджувалися касації. Створено чітку систему судових інстанцій. Органи суду були місцеві і загальні. До місцевих судових органів належали волосні суди, мирові судді та з'їзди мирових суддів. Члени судів обирались селянами. Вони могли виносити присуди не на основі загального права, а на основі місцевих звичаїв. Мировий суд створили для розвантаження основної судової ланки від дрібних справ. До загальних судових органів належали окружні суди (до складу входили голова, члени суду, яких призначав імператор за поданням міністра юстиції) і судові палати (у складі суддів були нотаріуси, адвокати, присяжні пристави, розсильні, перекладачі). В окружних судах виділялось кримінальне відділення. Також створено судові палати – це апеляційна інстанція із справ, що розглядалися окружними судами без присяжних, а також найтяжчі злочини. Вищою судовою інстанцією виступав сенат. Для розгляду справ про державні злочини царським указом міг утворюватися верховний кримінальний суд. Відбулось впровадження адвокатури і нотаріату. Реформи 50–70-х рр. призвели до великих зрушень у праві та розвитку галузевого права. Особливістю судової реформи в Україні було те, що здійснювалась вона повільно, в деяких регіонах проведена лише частково.

Дайте відповідь на запитання:

- 1) вкажіть, хто судив селян до судової реформи;
- 2) з'ясуйте, справи якого характеру розглядали волосні суди;
- 3) визначте, що підлягало віданню мирових судів;

4) в яких органах державної влади обирались судді та на який строк повноважень?

5) яку роль відігравали з'їзди мирових суддів?

6) що виступало підставами для розгляду справи в мировому суді?

7) чи правильним є твердження, що «процес розгляду був усним і публічним»?

8) які суди виступали судами першої інстанції (вказіть види справ, що ними розглядалися);

9) визначте вимоги до посади присяжного засідателя;

10) з'ясуйте, чи міг вирок засідателів бути оскарженим, чи могли бути скасовані вирок сенату і верховного кримінального суду;

11) визначте коло обов'язків приватного повіреного.

Розгляньте правові норми галузей права, виконавши завдання

Цивільне право. Вкажіть строк позовної давності для захисту права власності; наведіть ряд видів речей (наприклад, рухомі та нерухомі, ...); з'ясуйте групи, на які поділялись юридичні особи; вкажіть вік дієздатності та особливості дієздатності жінок.

Зобов'язальне право. З'ясуйте, на чому базувалась ця галузь права та які відносини регламентувало; що було засобом забезпечення майнових відносин; в якому порядку укладалися договори.

Спадкове право. Визначте особливості спадкування за законом і заповітом; з'ясуйте форму заповіту; вкажіть механізм спадкування за відсутності заповіту.

Сімейне право. Вкажіть, який інститут суспільства регулював особисті відносини громадян; зазначте шлюбний вік для чоловіка та для жінки; з'ясуйте умови укладання шлюбу; чи мало місце розлучення; обґрунтуйте тезу «запроваджується принцип роздільності майна».

Відбулись зміни в роботі органів поліції, в якій виділялись загальна і політична, об'єднані у 1862 р. Стали називатися поліцейськими управліннями та очолювалися повітовими справниками. Повіти поділялись на стани, ділянки або сотні, селища. Міську поліцію очолював поліцмейстер. Нижчими одиниця-

ми в містах були дільниці. у приставів були помічники, також городові. Головне завдання поліції – нагляд за дотриманням законів. 1870 р. організоване головне тюремне управління. 1880 р. створено департамент державної поліції міністерства внутрішніх справ, що завершило централізацію поліцейського апарату. 1898 р. створено відділ департаменту, що займався політичним розшуком.

Дайте відповідь на запитання:

- 1) які органи перебравли попередні функції поліції щодо господарських справ?;
- 2) з'ясуйте, для чого створено фабрично-заводську поліцію;
- 3) чи виокремлювались політичні справи?;
- 4) які були типи тюрем: намалюйте ланцюжок поділу органів поліції.

Особливості військової реформи. Проводилася з 1853 р. до 1856 р. Необхідність зумовлена невдачею на Кримській війні. (* Розгляньте це питання, продовжуючи нижченаведені твердження).

Скорочення строку служби рекрутів з ____ до ____ років. З 1 січня 1874 р. прийнятий статус про військову повинність. Замість _____ повинності запроваджувалася _____ повинність. Призов здійснювався з періодичністю _____, з числа осіб, яким виповнилося ____ років.

Від призову могли звільнити особи різних розрядів: перший розряд – _____, другий розряд – _____, третій розряд – _____. Окремо _____ жеребом зараховувалися до числа новобранців. Хто не витягував жереб, той зараховувався лише до _____.

Термін служби скорочується. Піхота: ____ років, флот ____ років. Запас: піхотинці – _____ роки, моряки – _____ роки. Строк служби залежав від освіти: з вищою освітою – _____ місяців, з середньою – _____ місяців. Російську імперію поділили на військові округи, в Україні їх три: _____, _____, _____. Найбільша військова одиниця для мирного часу – _____.

Наступний правитель Олександр III був противником реформ, які він призупинив, крім військової. Настає період контрреформ: зміна внутрішньої політики, перегляд і відмова від багатьох прогресивних явищ, запроваджених реформами. Починаються контрреформи з прийняття положення про заходи з охорони державного порядку та державного спокою. Зменшуються права громадян, виконуються репресивні дії. 1889 р. – земські дільничні начальники змінювали мирових суддів. 1890 р. – переглянуто положення про земську реформу. Замість цензового запроваджується становий принцип. 1892 р. введено нове міське положення, згідно з яким виборче право мали лише міщани, що володіли нерухомістю, власники торгово-промислових підприємств (з гільдій). 1887 р. суду надано право розглядати деякі категорії таємних справ за закритими дверима, до судових статутів внесено більше 700 поправок.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Зібрання малоросійських прав 1807 р.» (Витяг) (Збірка підготована на основі використання провінційних норм права, які у своїй сукупності складали фундамент української системи права, що була своєрідним поєднанням норм звичаєвого права та законів, діючих в Лівобережній Україні на початку XIX ст., складена на основі норм права XVI–XVIII ст., включаючи норми звичаєвого і церковного права, що продовжували діяти протягом і після Визвольної війни 1648–1654 рр., норми магдебурзького, саксонського, хелмінського права у польських перекладах, так зване німецьке міське право, Литовський статут, гетьманські універсали, кодифікацію «Права, за якими судиться малоросійський народ», Екстракт з указів, конституцій та установ з малоросійської частин; проаналізуйте «Зібрання малоросійських прав» (кн. I, IV, V) та «Виписки з прав Малоросії» (кн. II, III) за характеристикою галузей права, визначте співвідношення місцевого законодавства з нормами загальноросійського права). **«Маніфест 19 лютого 1861 р.»** (Витяг) (акт російського імператора Олександра II про скасування кріпосного права в Росії; визначте переваги та недоліки отримання свободи від кріпосництва для селян та для поміщиків, охарактеризуйте повинності селян та умови викупу земельних ділянок. Зазначимо, що на територію України поширювалися дев'ять з двадцяти двох актів «Загального положення» про скасування кріпацтва, зокрема: «Маніфест», «Загальні положення»,

«Положення про устрій дворових людей, що вийшли із кріпосної залежності», «Положення про викуп», «Положення про губернських і повітових по селянським справам установах», «Правила про порядок приведення в дію Положення про селян», три «Місцеві положення про поземельний устрій селян» (1. у Катеринославській, Таврійській, Херсонській і частині Харківської губернії. 2. у Чернігівській, Полтавській і частині Харківської губернії. 3. у Київській, Подільській і Волинській губерніях), додатково: правила про селян дрібнопомісних маєтків та про селян, які працювали на поміщицьких підприємствах).

«Місцеве Положення про поземельне влаштування селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях малоросійських: Чернігівській, Полтавській та частині Харківської» (19 лютого 1861 р.) (Витяг) (законодавчий акт з серії законів про скасування кріпосного права, мало конфіскаційний характер; в основу наділення селян землею був покладений принцип спадково-сімейного землекористування; наведіть характеристику умов розподілу землі між селянами, зазначте права поміщиків при розподілі земель).

«Про заборону української мови. Циркуляр міністра внутрішніх справ П. Валуєва» (18 липня 1863 р.) (таємне розпорядження (циркулярі) Валуєва до цензурних комітетів Російської імперії, згідно якого припинявся друк освітньої, духовної та наукової літератури українською мовою (публікація художньої «ізящної» літератури дозволялося), а мові відмовляли у праві на існування до 1905 р.; визначте з яким документом кореспондується даний закон, наведіть вашу думку про наслідки імплементації Валуєвського циркуляра).

«Про заборону українського письменства. Урядовий указ 1876 року, підписаний імператором в м. Емс» (Витяг) (розпорядження російського імператора Олександра II, спрямоване на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим вжитком, у серпні 1875 р. за ініціативою начальника III Охоронного відділу департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ Росії О. Потапова була створена Особлива комісія для вивчення питання українофільської діяльності, особливо перекладів і друкування підручників та молитовників малоросійською мовою. Висновки Комісії були підписані імператором Олександром II 30 травня 1876 р. під час його перебування в німецькому місті Бад-Емс (звідки й назва указу); визначте, який указ став передумовою прийняття Емського указу, проведіть аналіз утисків української мови згідно указу, також вкажіть, коли

було відмінено Емський указ; на вашу думку, як впровадження зазначеного документу вплинуло на розвиток та побутування української мови). **«Програмові засади братства тарасівців»** (Витяг) (Братство тарасівців – перша українська політична організація, що стояла на Засадах самостійності України, їхня програма – політична декларація «Кредо молодих українців»; визначте згідно програми погляди тарасівців щодо самостійності України, а також позицію у вирішенні соціально-економічних та релігійних питань). **«Столипінський указ про доповнення деяких постанов діючого закону в питаннях селянського землеволодіння і землекористування»** (9 листопада 1906 р.) (Витяг) (указом проголошувався вільний порядок виходу з общини і закріплювалися наділи у власність на будь-який час, указ став підґрунтям Столипінської аграрної реформи, мета якої передбачала здійснення таких заходів: вихід селян з общини і закріплення за ними землі у приватну власність, створення хутірського та відрубного господарства, переселенську політику. Завдання: згідно ключових словосполучень надайте характеристику Столипінського указу: місце проживання селян, подушна подать, кругова порука, неплатники, майнові права селян, виборчі права селян, підпорядкування земським начальникам, вирокі селянських сходів, повітовий з'їзд, «висівкові» системи землеволодіння, подвірне землеволодіння, общинні угіддя).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Боротьба демократичних сил за народну освіту в Україні 60–90 років XIX ст. вид. 2-е, перероб. і доп. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 161 с.
2. Гетьман Є. Кодифікація як особливий різновид нормотворчості. Вісник Академії правових наук України. 2008. №3. С. 283–288.
3. Глущенко С. Становлення касації в Україні під владою двох імперій (XVIII-XIX століття). *Юридична Україна*. 2009. №11-12 (№ 11). С. 156–160.
4. Джерела та кодифікація права України XIX – початку XX ст.: інформаційний дайджест. Вип. 1. ХОУНБ ім. Олесь Гончара; уклад. Т. С. Федько. Херсон, 2018.
5. Казекич О. Валуєвський циркуляр 1863 року в історіографічних оцінках. *Етнічна історія народів Європи*. 2013. Вип. 40. С. 69–74.
6. Катренко А.М., Беззуб Ю. В. Український національний рух XIX століття (По сторінках праць Михайла Драгоманова) : Навч. посіб. Київ. військ. гуманіт. ін-т. К., 1997. 51 с.
7. Клименко О.В. Систематизація права лівобережної України у другій чверті XIX сторіччя. Ін-т законодавства Верхов. Ради України. К., 2004. 20 с.

8. Литвинова Т.Ф. «Поміщицька правда». Дворянство Лівобережної України та селянське питання наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття (ідеологічний аспект). Д. : «ЛІРА», 2011. 732 с.
9. Москаль Г. Г. Інститут тимчасового генерал-губернатора в Україні у кінці XIX – на початку XX ст. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 20 с.
10. Мариняк Р. С. Історіософія споглядання: з історії формування української ідеї XIX століття. Вч. зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.». 2002. Т. 8. С. 211–219.
11. Овдієнко П. П., Страшко Є. М. Нариси історії України XIX – початку XX століття. Ніжин : Аспект, 2001. 488 с.
12. Овсяннико-Куликовський Д. М., Ладига О. І. Суспільно-політична думка в Російській імперії другої половини XIX – на початку XX століття. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2003. 20 с.
13. Науменко В. В. Державне та місцеве регулювання розвитку Києва XVIII – початку XX ст.: адміністративний поділ та заселення території міста. *Переяславський літопис*. 2017. Вип. 12. С. 17–36.
14. Павко А. І. Політичні партії, організації в Україні: кінець XIX – початок XX століття: зародження, еволюція, діяльність, історична доля. Кінець XIX століття – лютий 1917 р. ред.: Б. І. Андрусишин. К., 1999. 248 с.
15. Петков С. Кодифікація законодавства як основа демократичних перетворень в українському суспільстві. *Історія України*. Сер., Шкільний світ. 2014. N 20. С. 1–3.
16. Проблеми історії України XIX – початку XX століття : Зб. наук. пр. від. історії України XIX – початку XX ст. ред.: О. П. Реєнт; НАН України. Ін-т історії України. К., 2000. 262 с.
17. Реєнт О. 140 років Емському указу: у сприйнятті сучасників та оцінках істориків. *Краєзнавство*. 2016. № 1/2. С. 157–164.
18. Російське законодавство X–XX століть: у 9 т. / Під заг. ред. О. І. Чистякова. М.: Юрид. лит., 1984. Т. 7: Документи селянської реформи. 1989. 431 с.
19. Світленко С. Український національний рух «довгого XIX століття» в контексті нелінійної історії. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Історія та археологія. 2013. Т. 21, вип. 21. С. 3–9.
20. Селіхов Д. Особливості правового статусу губерній Лівобережної України та його відображення в законодавчих актах другої половини XIX – початку XX століття. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. N 1. С. 60–66.
21. Статут про військову повинність (1 січня 1874 р.). Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. К. : Ін Юре, 2000. Т. 1 : з найдавніших часів до початку XX ст. / за ред. В. Д. Гончаренка. 2000. С. 261–262.
22. Уривок з «Положення про земські установи» (1864, січня 1). *Історія України : хрестоматія*. НАН України, Ін-т історії України ; упоряд. В. М. Литвин ; відп. ред. В. А. Смолій. К. : Наук. думка, 2013. С. 418–419.
23. Цибуленко Л. О. Діяльність органів самоврядування Одеси, Миколаєва. Херсона щодо формування і розвитку муніципальної земельної та виробничої власності в кінці XIX – на початку XX століття. Дніпропетр. нац. ун-т. Д., 2001. 19 с.

24. Червінський В. І., Обушний М.І. Из загального Положення 19 лютого 1861 р. про селян, що вийшли з кріпосної залежності. Історія України : джерел. літопис. 3-тє вид., перероб. й допов. Київ : Україна, 2016. С. 294–295.

25. Шандра В. Малоросійське генерал-губернаторство (1802–1856): структура, штатний розпис, архів. Студії з архівної справи та документознавства. 1999. Т. 4. С. 103–109.

26. Шандра В., Волковинський В. Ґрунтовне дослідження з історії державних установ в Україні ХІХ – початку ХХ ст. Малоросійське генерал-губернаторство, 1802–1856: функції, структура, архів. Архіви України. 2001. 356 с.

ТЕМА 9. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

1. Включення західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії, система державної влади
2. Адміністративно-територіальний поділ західноукраїнських земель
3. Вплив подій революції 1848 р. на суспільно-політичний розвиток Галичини та Буковини
4. Суспільний устрій західноукраїнських земель
5. Скасування кріпацтва 1848 р.
6. Діяльність Головної руської ради у Львові
7. Розвиток місцевого самоврядування
8. Органи судової влади
9. Джерела права. Станова конституція в Галичині (1817 р.). Конституція Австрійської імперії 1848 р., Цивільно-процесуального кодексу 1895 р., Кримінально-процесуального кодексу 1873 р.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: уміння формування навичок порівняльного аналізу функцій та повноважень місцевого управління, галузей права, суспільно-політичних організацій, соціальних станів з урахуванням змін у політичному ладі й адміністративно-територіальному поділі.

Суспільно-політичний устрій і право Галичини, Буковини та Закарпаття в складі Австро-Угорської імперії (XIX – початок ХХ ст.). Конституційні процеси в Австро-Угорщині. Прийняття австрійської конституції 1867 р. стало ще одним етапом еволюції австрійського конституціоналізму, започаткованого у 1848 р. Єдина централізована австрійська держава після буржуазно-демократичної революції у 1848–1849 рр. орієнтувалася на Габсбургську династію та її віденський центр. Відтак вона набула форми неоабсолютизму, який знайшов своє втілення у «бахівському режимі» 1849–1860 рр. Головними рисами останнього щодо земель імперії були: 1) національні і соціальні виступи

переслідувалися і суворо каралися; 2) статус земель-провінції з прямою підлеглистю центральним органам; 3) заборонялися будь-які форми державно-правових союзів між окремими групами земель; 4) не припускалося у думки про надання їм яких-небудь земських конституцій. У 50-х роках XIX ст. головними принципами діяльності імперського уряду були абсолютизм, централізація та онімечення.

Невдала зовнішня і внутрішня політика центральної влади призводила до всезростаючого невдоволення в Угорщині, Чехії, інших частинах імперії, посилення революційного руху. Знову ожили ідеї про перетворення Австрії у федеративну державу, серед яких проєкт розділити Австрію на 15 національно-автономних областей, серед яких й українська у Східній Галичині. Однак імператором та політичною австрійською верхівкою вони були рішуче відхилені і за основу державно-політичної перебудови було взято ідею дуалізму. Процес перетворення Австрії у дуалістичну державу розпочався 12 лютого 1867 р., коли імператор Франц Йосиф відновив дію угорської конституції 1848 р. і згідно з нею затвердив окремий угорський уряд. Кожна з двох держав, що увійшли до складу Австро-Угорщини мала свій уряд і двопалатний парламент. Особа австрійського імператора (він був одночасно і угорським королем) проголошувалася священною, недоторканою. Увесь державний апарат формувався і діяв у кожній державі незалежно від органів управління іншої частини монархії, за винятком трьох спільних міністерств: військового, закордонних справ і фінансів. Якщо в інших конституційних монархіях та республіках, як правило, був лише один основний закон, який врегульовував усі найважливіші державні питання (парламент, найвищі державні органи, права громадян), то в Австрії таких основних законів було декілька. Тому там єдину конституцію склали всі разом взяті конституційні закони, прийняті в 1867 р.

Австрійська конституція 1867 р. складалася з семи законів – шести основних і одного звичайного, хоча існує погляд щодо п'яти документів, які склали «грудневу конституцію»: «Закон про зміни до закону від 26 лютого 1861 р. про імперське представництво», «Основний державний закон про загальні права громадян для королівств і земель представлених у Рейхсраті», «Основний державний закон про створення імперського суду», «Основний державний закон

про судову владу» та «Основний державний закон про здійснення урядової і виконавчої влади».

Конституційна сутність угоди 1867 р., якою було засновано Австро-Угорщину, залишається унікальною в європейській історії. з боку Угорщини вона виражалася в законі, схваленому Сеймом 20 березня 1867 р. (закон XII). Австрійська імперія була реорганізована у союз двох держав – Австрії і Угорщини з новою назвою – «Австро-Угорщина». 21 грудня 1867 р. угода набула конституційного оформлення після того, як Австрія ухвалила шість основних конституційних законів. На відміну від конституції Угорщини, конституція Австрії становила не один закон, а їх серію, які були ухвалені Державною Радою – Рейхсратом (т. зв. «груднева конституція»).

«Конституція Австро-Угорщини» (умовне позначення) в матеріальному аспекті складала сукупність фундаментальних правил, які визначали суверенні права двох частин австро-угорської імперії, організацію влади в них та права підданих, а також спосіб делегування двома частинами утворення повноважень спільним органам Австро-Угорщини, порядок їхньої діяльності. З формальної точки зору конституція Австро-Угорщини складалася з двох частин: 1) конституції Угорщини (закон від 21 березня 1867 р.) – кодифікованого документу; 2) некодифікованої конституції Австрії, яка складалася з 6 основних законів. Така унікальна конструкція конституційного порядку Австро-Угорщини (фактично – дві конституції з різною формою) впливала з конфедеративної природи цього утворення, в якому функціонували дві паралельні правові системи. Таким чином, завершеного вигляду політична система імперії набула в результаті змін, проведених у середині 60-х років XIX ст.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Конституційна грамота Австрійського цісарства» (25 квітня 1848 р.) (перша австрійська конституція, прийнята цісарем Фердинандом I, акт проголосив загальні громадянські та політичні права, а також запровадив відповідальність міністрів та державного сейму, який складався з сенату та палати депутатів) (вказіть, зі скількох частин складалась конституційна грамота; хто виявляв особливе піклування про народ Австрійської імперії та яка форма

правління затверджувалась; з'ясуйте особливості утворення Державного Сейму); **«Конституційний закон про права громадян для королівств і областей, що представлені в Рейхсраті»** (12 грудня 1867 р.) (охарактеризуйте положення громадян, їх права та свободи згідно із законом; наведіть твердження про право на житло, тайну кореспонденції; зазначте, чи були можливі колективні зібрання, асоціації, петиції; з'ясуйте ставлення до релігії, освіти, рас), **«Конституційний закон на зміну закону від 26 лютого 1861 р. про імперське представництво»** (21 грудня 1867 р.), (випишіть назви територій, на які розповсюджується влада рейхсрату; з'ясуйте принципи обрання до зазначеного державного органу; визначте категорії виборців, на вашу думку, чи впливав такий розподіл на результати виборів; намалюйте таблицю; «Галузі компетенції рейхсрату»; зазначте умови, за яких визнавалось рішення рейхсрату; проаналізуйте зміни між документами 1861 р. та 1867 р., а також із подальшими змінами у 1873 р.). **«Конституційний закон про здійснення урядової влади»** (21 грудня 1867 р.) (склали так звану «грудневу конституцію» (Dezemberverfassung), що діяла в Австрії, в тому числі в Галичині і Буковині, до жовтня 1918 р.) (складіть стратифікаційну схему за лінією імператор-міністри-чиновники та наведіть коло їх повноважень та обов'язків). **«Конституційний закон про встановлення імперського суду»** (21 грудня 1867 р.), **«Конституційний закон про судову владу»** (21 грудня 1867 р.) (вказіть, в якому місті засідає імперський суд; з'ясуйте, що відноситься до остаточних спорів, які розглядав саме цей суд; зазначте, які підстави та яких осіб чи органів влади є підставою для вирішення питання стосовно компетенції суду відповідно до справи, що розглядається чи не розглядається). **«Конституційний закон на зміну і доповнення основного закону про імперське представництво 21 грудня 1867 р., а також законів 2 квітня 1873 р. і 12 листопада 1886 р.»**. (14 червня 1896 р.) (з'ясуйте, які зміни відбулись в імперському представництві; випишіть чисельність представництва депутатів від земель; вкажіть зміни, що відбулись в законі про імперське представництво саме у сільських общинах; визначте вік громадянина з правом голосу). **«Австрійський статут цивільного судочинства»** 1896 р. (Витяг) (вказіть сторони судового процесу згідно з документом; напишіть план перебігу засідання; з'ясуйте особливості етапу «Рішення»; яким чином відбувається судовий

процес у дільничних судах; поясніть поняття «малоцінні справи»; з'ясуйте умови обжалування рішень; охарактеризуйте третейський суд).

Завдання:

1) проаналізуйте генезис правового становища Закарпаття в рамках угорського та австрійського правопорядків до середини XIX століття;

2) дослідіть процес конституювання Австро-Угорщини, становлення її конституційного ладу, висвітлити специфіку територіального устрою і форми правління Австро-Угорщини;

3) проаналізуйте права громадян за Конституціями Австрії 1849 р. та Австро-Угорщини 1867 р. Складіть порівняльну таблицю, в якій тезово обґрунтуйте твердження;

4) намалюйте схему системи вищих державних органів влади за Конституціями Австрії 1849 р. та Австро-Угорщини 1867 р. (законодавча, виконавча, судова влади).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Гончаренко В. Законодавчі органи Австро-Угорської монархії під час перебування в її складі західноукраїнських земель. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4 (43). Х. : Право, 2005. С. 52–60.

2. Довгань Г. Правове регулювання відносин промислової власності на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини з 1772 по 1918 рік. *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична. Вип. 45. – Л. : ЛДУ, 2007. – С. 61–68.

3. Закревський А. До питання про формування австрійських поліцейських органів у Галичині в останній чверті XVIII ст. *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична. Вип. 50. Л.: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. С. 59–65.

4. Ільницький В. І. Тимчасове військове генерал-губернаторство Галичини: кадровий аспект. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2013. Вип. 22. С. 229–242.

5. Історія держави і права України: у 2 т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. К. : Видавничий дім «ІнЮре», 2003. Т.1. 648 с.

6. Качур В. О. Прийняття та структура конституції Австрії 1867 р. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія : Право. 2012. Вип. 173(3). С. 21–27.

7. Колесник В. Ф., Рафальський О. О. Український рух в Австро-Угорщині (кінець XIX – початок XX ст.). К. : Стилос, 1998. 36 с.

8. Кондратюк О. Утворення Австро-Угорщини: причини та умов. *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична Вип. 41. Л. : ЛДУ, 2005. С.84–92.

9. Кондратюк С. В. Розвиток доктрини українського парламентаризму в Галичині у складі Австро-Угорщини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. Вип. 2. Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. С. 54–62.

10. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: Підручник. К. : Вид. Дім «ІнЮре», 2007. 624 с.

11. Матвеева Т. О. Конституційні закони Західної України у ХІХ столітті. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації Конституції України*: Тези доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. (29-30 черв. 2006 р.). Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2006. С. 143–146.

12. Мацькевич М. Концепції української автономії у складі Австро-Угорської імперії, Польщі та Росії. *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 4–7.

13. Нелін О. І. До питання успадкування в українських землях у складі Австро-Угорської імперії. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. Вип. 45. К. : Ін-т держави і права НАН України, 2009. С. 141–146.

14. Панич Н. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її території. *Вісник Львівського Університету*. Серія юридична. Вип. 43. Л. : ЛДУ, 2006. С. 73–77.

15. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. 278 с.

16. Химка Д.-П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860–1890); ред.: О. С. Жерноклеєв С. Левченко. К. : Основні цінності, 2002. 326 с.

17. Юрейко О. Головна руська рада і Центральна рада народова: особливості відносин. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Історичні науки. 2008. Вип. 10. С. 84–94.

18. Янишин Б. Галицькі народовці 70–80-х років ХІХ ст.: соціальна характеристика. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*: Міжвід. зб. наук. пр. 2003. Вип. 8. С. 468–485.

19. Янишин Б. І. Народовці на рубежі 70–80-х рр. ХІХ ст.: творення нової моделі політичної культури. *Український історичний журнал*. 2001. № 6. С. 86–100.

ТЕМА 10. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ І ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917–1921 РР.)

1. Державна влада і правовий розвиток Української Народної Республіки періоду Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 р.)
2. Склад та структура УЦР. Повноваження центрального органу виконавчої влади УНР – Генерального секретаріату
3. Універсали Центральної Ради та визначення державного статусу українських земель
4. Українська Народна Республіка в умовах війни з більшовистською Росією
5. Суспільно-політичний устрій і право Української держави П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)
6. Монархічна природа влади гетьмана П. Скоропадського
7. Соціально-економічні перетворення в Українській державі
8. Державотворчі процеси УНР періоду Директорії
9. Система державної влади періоду Директорії
10. Формування держави та права ЗУНР
11. Створення правоохоронних органів ЗУНР: народна міліція, реформування судової системи. Об'єднання ЗУНР та УНР
12. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р
13. Міжнародні відносини УЦР, міжнародна діяльність П. Скоропадського (договори з Німеччиною, монархічними колами Росії), зовнішня політика Директорії.
14. Джерела права. Універсали та закони Центральної Ради, Конституція УНР 1918 р., Закону про тимчасовий державний устрій України, Закон про громадянство Української держави, Закон про Виділ Української Ради 1919 р., Закон про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці, Конституція УНР 1920 р.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння сутності легітимності органів державної влади; уміння визначати державно-правовий статус держави засновуючись на юридичних документах; уміння

оцінювати здобутки та прорахунки політичної влади у розбудові держави; розуміння основних тенденцій розвитку галузевого права в перехідні періоди.

Основні терміни: Акти злуки УНР і ЗУНР, Брестський мирний договір, військові з'їзди, військові суди, волосні земські зібрання, Всеукраїнський національний конгрес, Галицька республіка, Генеральний Секретаріат, Генеральний Суд, гетьман, Гетьманат, губернські ради, губернські старшини, Демократична нарада, державна жандармерія, Державна нарада, Державний Сейм України, Державний Секретаріат, Державний Сенат України, Державний центр УНР в еклизі, Директорія УНР, коаліційні уряди, комісари Тимчасового уряду, Конституція УНР, Мала Рада, міські українські ради, надзвичайна слідча комісія, національно-персональна автономія, Центральна рада.

Тлумачення термінів

Акти злуки УНР і ЗУНР – урочисте оголошення 22 січня 1919 р. на Софійському майдані в Києві універсалу про об'єднання УНР і ЗУНР у соборну Україну, День соборності України.

Брестський мирний договір – мирний договір між Українською Народною Республікою з одного боку та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією з другого, підписаний 27 січня (9 лютого) 1918 р. у Бресті (Бересті, Брест-Литовську); перший мирний договір у Першій світовій війні 1914-1918 рр.

Всеукраїнські військові з'їзди УНР – з'їзди представників українізованих фронтових частин російської армії, Чорноморського і Балтійського флотів, військових організацій і товариств, що відіграли велику роль у національному державотворенні, подальшій українізації армії та військовому будівництві в УНР.

Військові суд – орган, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення воєнних справ у встановленому законом конкретної держави процесуальному порядку.

Волосні земські зібрання – станово-адміністративна установа для управління селянами в Російській імперії.

Всеукраїнський національний конгрес (6 (19) – 8 (21) квітня 1917 р.) – найважливіша подія початкового етапу Української революції, перший представницький форум українського руху на теренах України, який перетворив Українську Центральну Раду з київської на загальноукраїнську організацію.

Галицька Республіка – проект незалежної держави на теренах Східної Галичини, який підтримували чільники Української Національної Ради, зокрема Євген Петрушевич та Кость Левицький.

Генеральний секретаріат – виконавчий орган Української Центральної Ради, що діяв з 15 (28) червня 1917 до 9 (22) січня 1918 р. За визначенням УЦР, «вищий революційний орган українського народу».

Генеральний суд – найвищий судовий орган Української Народної Республіки і Української Держави в 1917–1918 рр.

Гетьман (від нім. *Hauptmann*, польськ. *hetman* – начальник) – назва вищих воєначальників у таких державних і військово-державних утвореннях, як Велике князівство Литовське, Королівство Польське, Річ Посполита Обох Народів та Військо Запорозьке Низове.

Гетьманат – офіційна назва гетьманського державного устрою.

Губернські ради – повноважні представники Тимчасового уряду на місцях, які мали права і виконували функції колишніх губернаторів. Призначалися з березня 1917.

Губернський старшина – чин 12-го класу у цивільній службі Російської імперії. Запроваджений 1722 російським імператором Петром I Романовим.

Демократична нарада – Всеросійська демократична нарада. Відбувалася 27 вересня–5 жовтня (14–22 вересня) 1917 р. в м. Петроград (нині м. Санкт-Петербург). Скликана за ініціативи есеро-меншовицького Всеросійського ЦВК та виконкому рад селянських депутатів з метою послаблення наростаючої загальнонаціональної кризи, стабілізації внутрішнього становища країни після Корнілова заколоту 1917 р. у роботі взяли участь 1582 делегати від рад, профспілок, національних та інших організацій.

Державна жандармерія – служба правопорядку в Західноукраїнській Народній Республіці, поліцейське формування, організоване за військовим зразком. Була підпорядкована державному секретаріату внутрішніх справ.

Державна нарада московська 1917 р. – нарада представників організації крупної буржуазії і поміщиків, генералітету, верхівки козацтва, меншовиків і есерів, скликане Тимчасовим урядом для мобілізації всіх контрреволюційних сил Росії.

Державний Сейм (СОЙМ) України – представницький орган законодавчої влади, який було заплановано створити 1918 р. в Українській Державі.

Державний секретаріат ЗУНР – найвищий виконавчий і розпорядчий орган ЗУНР, уряд республіки. Створений у Львові 9 листопада 1918 р. УН Радою ЗУНР.

Державний Сенат Української Держави – найвищий судовий орган Української держави, який був створений відповідно до закону про утворення Державного Сенату Української держави, затвердженого гетьманом Павлом Скоропадським 8 липня 1918 р. замість Генерального Суду Української народної республіки.

Уряд Української Народної Республіки в екзилі (на еміграції, у вигнанні), або Державний центр Української Народної Республіки – сукупність законодавчих та виконавчих українських органів влади, які внаслідок більшовицької агресії та утворення УРСР перебували спочатку частково (кінець 1919 р.), а з кінця 1920 р. цілком – поза межами УНР, на території Польщі в Тарнові (деякі установи в Ченстохові); згодом державні установи діяли в містах Варшава, Париж, Ваймар, Кісінген, Мюнхен, Філадельфія.

Директорія УНР – найвищий орган державної влади відродженої Української Народної Республіки, який діяв з 14 листопада 1918 р. до 10 листопада 1920 р.

Коаліційний уряд – уряд при багатопартійній парламентській системі управління, утворений кількома політичними партіями.

Комісари Тимчасового уряду – повноважні представники Тимчасового уряду на місцях, які мали права і виконували функції колишніх губернаторів. Призначалися з березня 1917 р.

Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) – основний закон **УНР**, прийнятий Центральною Радою 29 квітня 1918 р., в останній день існування Центральної Ради.

Мала Рада – орган Української Центральної Ради, створений у квітні 1917 р., який діяв між її пленарними засіданнями. Спочатку існувала як виконавчий комітет УЦР (офіційна назва – Комітет УЦР).

Міська українська рада (міськрада) – орган місцевого самоврядування в містах України та деяких країнах колишнього СРСР (у Росії, Білорусі), а в минулому у колишньому СРСР. Також використовується термін мерія

Надзвичайна слідча комісія для розслідування протизаконних за посадою дій колишніх міністрів, керівників та інших вищих посадових осіб як цивільного, так і військового та морського відомств (НСК) – надзвичайний слідчий орган, заснований 4 (17) березня 1917 р. Тимчасовим урядом після Лютневої революції.

Національно-персональна автономія – форма врахування і реалізації в етнонаціональній політиці прав та інтересів **національних** меншин, різновид національно-політичної.

Українська Центральна Рада (УЦР), також **Центральна Рада** – спочатку український представницький орган політичних, громадських, культурних та професійних організацій; згодом, після Всеукраїнського Національного Конгресу – революційний парламент України, який керував українським національним рухом. Період дії: 4 (17) березня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.

Доба Української національної революції охоплює час з 1917 по 1920 рр. і насичена важливими подіями в історії нашої держави. Вони наклали свій відбиток на загальноприйнятту періодизацію: Українська Народна Республіка періоду Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 р.), Українська держава гетьмана П. Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.), Українська Народна Республіка доби Директорії, національно-визвольні змагання на західних землях (ЗУНР) (листопад 1918 – листопад 1920 р.). Перебіг історичних подій боротьби за незалежність України неодноразово доводив, що запорукою досягнення успіху в державотворенні виступатиме згуртованість народу. Не став виключенням і період Української національної революції 1917–1921 рр. Саме Українська революція стала періодом об'єднання українських земель та підґрунтям державотворчого процесу, що дозволило Україні вийти на міжнародну політичну арену. Однак, на жаль, втримати самостійність у зазначений період

українцям не вдалось: з одного боку, негативну роль відіграв вплив зовнішньо-політичних чинників, з іншого – наявними були суттєві розбіжності між політичними силами і серед українського політикуму. Українська революція завершується остаточним утвердженням радянської влади на Наддніпрянщині та окупацією Західної України іноземними державами.

Центральна Рада була створена з ініціативи демократичної української інтелігенції, за участю політичних партій України, а також представників робітництва, духовенства, військових, студентів, громадських і культурних організацій. Головою УЦР було обрано М. Грушевського. Склад Центральної Ради поповнювався і розширювався на демократичній основі. За весь час свого існування Центральна Рада видала чотири Універсали (державно-політичні акти), які визначили етапи Української держави – від автономної до самостійної. Своїм Універсалом, 23 червня 1917 р., УЦР фактично проголосила автономію України. Другий Універсал – 16 липня 1917 року, був кроком назад, своєрідним компромісом із російським Тимчасовим урядом (питання автономії України буде вирішено Установчими зборами Росії). Після більшовицького перевороту в Петрограді Центральна Рада III Універсалом, 20 листопада 1917 р., проголосила створення Української Народної Республіки (УНР), з визначенням її у федерації з Росією. Скликаний 17 грудня 1917 р. в Києві і Всеукраїнський з'їзд Рад селянських, солдатських і робітничих депутатів висловив повну довіру і підтримку Українській Центральній Раді. Але подальша діяльність Центральної Ради значно ускладнилася протидією місцевих більшовиків і уряду Радянської Росії, яка поставила собі за мету будь-що завадити українській незалежності, і вже з кінця листопада 1917 р. більшовики почали готуватися до повалення Української Центральної Ради. у Харкові був сформований радянський уряд (Народний Секретаріат), а Україну було проголошено Республікою Рад. До того ж Росія розпочала проти України відкриту збройну агресію. Натомість Центральною Радою 22 січня 1918 р. прийнято IV Універсал, яким Україна проголосувалася самостійною державою. Після цього було ухвалено ще ряд важливих законів – про 8-годинний робочий день, земельну реформу, грошову систему, державний герб УНР тощо. Останнім законодавчим актом, прийнятим 29 квітня 1918 р. в Києві, стала Конституція Української Народної Республіки.

Розглянемо період діяльності Центральної Ради більш детально, опрацюючи історико-правові джерела.

«Про зречення імператора Миколи II від престолу російського та про зняття з себе верховної влади» (2 березня 1917 р.) (з'ясуйте, внаслідок чого імператор Микола II відмовився від престолу; вкажіть, кому було передано верховну владу). **«Наказ Делегації Центральної Ради до Тимчасового Уряду»** (11 травня 1917 р.) (проаналізуйте наказ та визначте основну мету делегації Центральної Ради; визначте домагання Центральної Ради щодо реалізації українських інтересів з боку Тимчасового Уряду за напрямками: виділення засобів з Государственного Казначейства (визначте, на які цілі), участь у міжнародній конференції, військові, освітні, церковні справи, утворення Українського міністерства, окремі питання Галичини та Холмщини, про невідповідальність виділення Києва з губернії, про введення українців до складу Петроградського телеграфного агентства; на ваш погляд, чи були реалізовані зазначені домагання і чому; також зазначте, чи міг Тимчасовий Уряд надати автономію Україні.) **«Резолюція Української Центральної Ради з приводу відповіді Тимчасового Правительства на домагання, запропоновані делегацією Української Центральної Ради»** (3 червня 1917 р.) (визначте, якою була відповідь Тимчасового Уряду на пропозицію делегації Центральної Ради; з'ясуйте, що стало причиною заклик з боку Центральної Ради до народу приступити до закладання автономного ладу на Україні). **«I Універсал Центральної Ради»** (10 червня 1917 р.) (поясніть тезу «хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям», вкажіть, яку роль повинні відіграти Всенародні Українські Збори; зазначте розгляд земельного питання в Універсалі; охарактеризуйте відносини між Центральною Радою та Російським Урядом, визначте роль Всеросійських Установчих Зборів у діяльності Центральної Ради, чи справдились надії очільників української сторони, з'ясуйте відношення до інших національностей. Які положення I Універсалу свідчать про автономний статус України? У чому полягало історичне значення і Універсалу?). **«II Універсал Центральної Ради»** (3 липня 1917 р.) (з'ясуйте, який уряд – Центральної Ради чи Тимчасовий уряд – буде управляти Україною до Установчих зборів, чи залишається Україна в складі Росії; вкажіть, який вищий державний орган утворено, а також з'ясуйте питання комплектування українських військових частин та

представництва у генеральному штабі та при верховному головно командуючому.

1. Як ви вважаєте у чому полягало історичне значення проголошення УЦР Другого Універсалу? 2. Чому II Універсал так неоднозначно був оцінений тогочасними політичними діячами? 3. У чому проявилось своєрідне загравання Тимчасового Уряду з Центральною Радою і які це мало наслідки? 4. Порівняйте положення I та II Універсалів ЦР, з'ясуйте, у чому полягав відступ ЦР від умов I Універсалу, назвіть ці положення. 5. Чи можна назвати II Універсал компромісом між Центральною Радою і Тимчасовим Урядом?) **«Статут Генерального Секретаріату»** (Генеральний Секретаріат Української Центральної Ради – Української Народної Республіки – найвищий виконавчий і розпорядчий орган державної влади в Україні з 15 (28) червня 1917 р. до 9 (22) січня 1918 р., вкажіть, який орган названо «органом революційної демократії всіх народів України», з'ясуйте основну мету діяльності генерального Секретаріату, а також як формується, ким затверджується та перед ким звітується, перед ким несе відповідальність та ким контролюється; визначте склад; вкажіть обов'язки статс-секретаря для справ України при Тимчасовому Уряді.; визначте координацію дій між Генеральним Секретаріатом, Комітетом Центральної Ради та Центральною Радою. Чому Генеральний Секретаріат називався «краєвим» органом управи). **«Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового Уряду на Україні»** (4 серпня 1917 р.) (інструкція, яку видав Тимчасовий уряд Росії Генеральному Секретаріату, вона фактично перекреслювала усі попередні домовленості між Центральною Радою та Тимчасовим урядом. Після триденних дебатів Центральна Рада була примушена прийняти інструкцію; з'ясуйте, під чію юрисдикцію попадала Центральна Рада згідно інструкції, вкажіть, які повноваження залишались у Генерального Секретаріату та на які українські губернії поширювалась правочинність Генерального Секретаріату; оцініть наслідки підписання Інструкції для України). **«Звернення Генерального Секретаріату «До всіх громадян України»** (27 жовтня 1917 р.) (з'ясуйте відношення Центральної Ради до петроградського повстання; вкажіть, чи були розірвані стосунки з Тимчасовим Урядом), **«Відозва крайового комітету охорони революції в Україні Громадяни України!»** (Крайовий комітет з охорони революції в Україні – надзвичайний орган революційної демократії, утворений після падіння Тимчасового уряду в ніч з 7 на 8 листопада 1917 р. на закритому спільному

засіданні Малої ради з представниками революційних організацій України з метою перебрання функцій центральної влади в Україні у зв'язку з Жовтневим переворотом у Петрограді 1917 р.) (з'ясуйте, які організації та партії закликала Центральна Рада долучити до роботи Крайового комітету по охороні революції та на які губернії поширювалась юрисдикція цього Комітету). **«III Універсал Центральної Ради»** (7 листопада 1917 р.) (проаналізуйте документ та вкажіть, як називалась Україна та які території до неї входили, якою була позиція Центральної Ради стосовно Росії; визначте особливості судової влади, прав місцевого самоврядування, прав національних меншин, а також можливість проведення Українських Установчих зборів; порівняйте різні точки зору щодо діяльності УЦР у березні–листопаді 1917 р. та висловіть власну позицію з цього питання; чому історики називають III універсал програмою розбудови Української Народної Республіки, чи співпадала проголошена III універсалом програма з реальною діяльністю українського уряду? Порівняйте положення III Універсалу та декрети II Всеросійського з'їзду Рад (Декрет про мир, Декрет про землю). Яким було історичне значення III Універсалу та до яких політичних наслідків призвело його ухвалення). **«Глумачення Генерального Секретаріату III Універсалу Української Центральної Ради»** (12 листопада 1917 р.) (вкажіть, яким чином повинні були вирішуватися земельна справа та реалізовуватись право власності на землю; як ви вважаєте, чи доречно порівнювати цей документ з Декретом про землю більшовиків, також з'ясуйте, чи були на практиці реалізовані обидва документи), III Універсал і державотворчі спроби УЦР призвели до стрімкого розгортання конфлікту з Раднаркомом Росії, який Центральна Рада не визнавала урядом усієї Росії. Натомість, радянський уряд не визнавав УЦР, на тій підставі, що вона не проголосила радянську владу в Україні. Зрозуміло, що керівництво більшовицької Росії було невдоволене самостійницькою політикою УЦР та рішучою відсічю спробам встановлення радянської влади в Україні. До початку грудня 1917 р. уряд Леніна дотримувався тактики підбурювання до повалення влади УЦР українськими силами, але повстання у Києві 30 листопада 1917 року зазнало поразки – повсталіх роззброїли та відправили до Росії. Через кілька днів спробу захопити Київ здійснив 2-й Гвардійський корпус кілька днів, але його без бою зупинив під Васильковим 1-й Український корпус генерала П. Скоропадського. Конфлікт ЦР і Раднаркому

РСФРР досяг свого апогею. 4 грудня 1917 р. В. І. Ленін підписав «Маніфест до українського народу», який містив ультимативні вимоги до ЦР. **«Маніфест Раднаркому радянської Росії до українського народу з ультимативними вимогами до Української Центральної Ради»** (5 грудня 1917 р.) (яку мету переслідували більшовики, коли опублікували цей Маніфест. Чому війна з Радянською Росією виявилась неминучою?). **«Відповідь Генерального Секретаріату на маніфест з ультимативними вимогами Раднаркому радянської Росії»** (5 грудня 1917 р.), (з'ясуйте у чому полягала «нещирість та упередженість заяви народних комісарів»; порівняйте політичне становище у «Великоросії» та Україні; визначте, які російські політичні сили незадоволені політикою Центральної Ради; зазначте особливості розгляду військового питання та питання про пропуск військових частин через територію «Народної Української Республіки» та можливість українським частинам «Великоросією» та з фронтів на Україну; чи поділяєте ви думку про те, що уряд повинен бути федеративним, однорідно соціалістичним та центральною владою всієї «Російської Республіки»). **«Нота Генерального Секретаріату урядам республік, утворених на території Росії»** (5 грудня 1917 р.) (з'ясуйте, яке основне питання висувалось до розгляду в ноті та яким урядам її було розіслано; чи підтримувала дана нота федералістський устрій держави Росії; проаналізуйте права кожної з республік згідно з нотою). **«Закон про утворення Генерального Суду»** (2 грудня 1917 р.) (визначте основи утворення Генерального Суду; з'ясуйте скільки та які департаменти представлено, а також виокремте діяльність прокуратурії; вкажіть механізм затвердження регламенту). **«Закон «Про порядок видання законів»** (8 грудня 1917 р.) (до якого часу декларувалося право Української Центральної Ради видавати закони; чому у документі окремо виділено дату 27 жовтня 1917 р.; кому належить право видавати розпорядження в обсязі урядування; визначте, чи підлягали усуванню від служби особи державної служби). **«Закон «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР»** (9 грудня 1917 р.) (з'ясуйте, що вважається прибутком державного скарбу; визначте мету створення Головної скарбниці та Державного банку; з якої установи перетворено Державний банк, а діяльність яких банків, навпаки, було скасовано; монополію якої галузі господарства було виведено у виключне право Державного Скарбу). **«Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»** (6 січня 1918 р.) (з'ясуйте,

яким визначено розмір випуску кредитових білетів; визначте, скільки золота містить один карбованець і на скільки він поділяється шагів; зазначте, чи виводились з обігу російські кредитові білети; яким були дії при псуванні та підробці кредитового білету; вкажіть, хто наділявся правом виробити зразки кредитових білетів).

Перед зовнішньою агресією УЦР виявилася фактично беззбройною. Хоча загальна частина більшовицьких загонів була невеликою й вони наступали лише вздовж основних залізниць, реально протиставити їм не було чого. Тому на захист української справи стала національно свідома учнівська та студентська молодь. Близько 300 юнаків на чолі із сотником А. Омельченком під станцією Крути (на шляху з Чернігова до Києва) вступили в нерівний бій (29 січня 1918 р.) з переважаючими більшовицькими загонами. Більшість із них заплатили власним життям за недалекоглядну політику лідерів УЦР, але нічого змінити не змогли. Більшовики невпинно наближалися до Києва. Керівники УЦР були змушені переглянути свої погляди на статус України і, відмовившись від гасел автономії у складі рівноправної федерації народів, стати на позицію цілковитої незалежності України. В умовах війни 22 січня 1918 р. з'явився IV Універсал УЦР.

Проаналізуйте документи: **«IV Універсал Центральної Ради»** (9 січня 1918 р.) (Чому ЦР довго не наважувалася проголошувати незалежність України і зробила це саме в даний період? У чому полягало історичне значення IV Універсалу? Порівняйте зміст Універсалів та зробіть висновки: який з Універсалів, на ваш погляд, мав найбільший вплив на державотворчі процеси в Україні? Чи погоджуєтесь ви з тим, що дії радянської влади в Україні в грудні 1917 – січні 1918 р. можуть служити прикладом вислову Отто фон Бісмарка ««Революцію, найчастіше, готують утопісти, здійснюють фанатики, а їх плодами користаються негідники». Аргументуйте свою точку зору.). **«Закон про національно-персональну автономію»** (9 січня 1918 р.) (Витяг) (проаналізуйте права національних меншостей в Україні; визначте особливості політики Центральної Ради стосовно мов меншин; з'ясуйте, які державні органи відали справами меншостей; на вашу думку, чому даний законодавчий акт визнано унікальним не тільки в українському законотворенні; як ви вважаєте, чому Центральна Рада провадила курс на визнання прав національних меншостей і чи вдалось цього досягти). **«Ухвала про організацію Реєстрового Вільного Козацтва»** (28 січня 1918 р.

(визначте мету утворення Реєстрового Вільного Козацтва; з'ясуйте, у чиєму розпорядженні знаходяться козаки на місцях; охарактеризуйте устрій козацтва). **«Мирний договір між Українською Народною Республікою з одної, а Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другої сторони»** (9 лютого 1918 р.) (визначте сторони (держави), що підписали договір; вкажіть кордони держав згідно з договором, розмалуйте контурну мапу відповідно до поділу; охарактеризуйте дипломатичні та економічні відносини, публічні та приватні зносини, ставлення до «воєнних» полонених та цивільних інтернованих). **«Закон про Державний Герб України»** (12 лютого 1918 р.) (з'ясуйте, який знак визнався державним гербом). **«Закон про державну мову»** (березень 1918 р.) (Витяги) (визначте поле застосування української мови як державної). **«Закон про поділ України на землі»** (6 березня 1918 р.) (визначте землі (та їх центри) поділу Української Народної Республіки, намалуйте мапу; охарактеризуйте самоврядування та положення губернських та повітових установ, що діяли до прийняття зазначеного закону). **«Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР)»** (29 квітня 1918 р.) (проаналізуйте розділи Конституції, складіть тезовий план. I. Загальні постанови. II. Права громадян України. III. Органи влади УНР. IV. Всенародні збори УНР. V. Про Раду народних міністрів УНР). VI. Суд УНР. VII. Національні союзи. VIII. Про часове припинення громадських свобод).

29 квітня 1918 р. у Києві на скликаному з ініціативи «Союзу земельних власників» з'їзді українських хліборобів П. Скоропадського проголосили гетьманом України. Україна була проголошена Гетьманською державою. Гетьманська держава здобула широке міжнародне визнання, встановивши дипломатичні зв'язки з Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, Данією, Персією, Грецією, Норвегією, Швецією, Італією, Швейцарією, Ватиканом, а загалом де-факто із тридцятьма державами світу. На жаль, Антанта, орієнтуючись на відновлення Росії, не визнала Гетьманську державу.

Потребувало вирішення земельне питання. Гетьман скасував закони Центральної Ради про конфіскацію великих маєтків, але план їх викупу та розподілу між селянами так і не вдалося виконати. Невизначеність становища селян та поміщиків викликала невдоволення з обох боків. Крім того, до своїх маєтків поверталися російські поміщики, відбираючи у селян землю за допомо-

гою збройних загонів гетьмана. Формування органів місцевого управління відбувалося в ситуації гострого протистояння з боку місцевих організацій політичних партій, більшість яких була соціалістичного спрямування. До того ж гетьман, розпустивши органи місцевого управління й комісарів Центральної Ради, поновив адміністративно-територіальний поділ, який діяв ще за царату. Впродовж кількох місяців в Україні було створено дійовий адміністративний апарат. Але російське чиновництво, що посіло місця в державній адміністрації, було переважно зацікавлене у відновленні імперії. Ситуацію в Українській державі ускладнювало також протистояння місцевої адміністрації й органів місцевого самоврядування, що перебували під впливом опозиційних до гетьмана українських політичних партій. Були розпущені Катеринославська й Одеська міські думи.

Реформування судової системи Української держави розпочалося з вищої судової інстанції – Генерального суду, на який покладалося оголошення всіх законів та наказів уряду. Призначення генеральних суддів відтепер мало здійснюватися Гетьманом. Загальне керівництво судочинством покладалося на Міністерство юстиції, компетенція якого розширювалася. Крім загальних існували й військові суди, значення яких зростало з посиленням гетьманських репресій. Апеляційні суди скасовано, а відновлено діяльність Судових палат. Користувались кримінальним законодавством Російської імперії. Для періоду Гетьманату характерне посилення каральної спрямованості законодавства. Організовувалась українська прокуратура. у системі правоохоронних органів чільне місце належало Державній варті.

Водночас через залежність гетьманської влади від Німеччини та Австро-Угорщини, куди вивозилася величезна кількість українських продуктів, відбувалося посилення невдоволення українського населення, представників різних політичних партій діями П. Скоропадського. у підсумку, невирішеність аграрного питання, присутність в Україні іноземних військових частин, відсутність власної боєздатної армії, разом з поразкою держав центрального блоку призвели до краху Гетьманату. Цим скористалися більшовики і за допомогою політичних демаршів та відкритих воєнних дій майже всі національні сили, що сконсолідувалися, примусили П. Скоропадського зректися гетьманства.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Грамота до всього українського народу» (29 квітня 1918 р.) (з'ясуйте причини приходу до влади П. Скоропадського; вкажіть, які державні органи утворювались, а як розпускались; що у Громаті визначено «як фундамент культури та цивілізації»; поясніть, які наслідки мали «прийняті міри по відчуженню землі» та у чому полягав цей процес; охарактеризуйте підходи до діяльності в економічній та фінансовій сферах). **«Закони про тимчасовий державний устрій України»** (квітень 1918 р.) (визначте повноваження Гетьмана України; яку віру визнано «первенствующою»; з'ясуйте права та обов'язки українських громадян та козаків: громадянство, захист вітчизни, осудність, житло, місце помешкання, право на зібрання, право на гуртування громад; охарактеризуйте право дії закону; вкажіть на відповідальність за загальний хід державного управління з боку Ради міністрів, міністрів та особисто Отаман-Міністра). **«Ухваленний Радою Міністрів тимчасовий закон про верховне управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами Держави ясновельможного Пана Гетьмана всієї України»** (1 серпня 1918 р.) (з'ясуйте механізм правонаступництва влади Гетьман, на Вашу думку, яка форма правління у даний період характерна для України). **«Наказ міністра народної освіти про утворення національної нижчої початкової школи»** (1918 р.) (Витяг) (з'ясуйте основні підходи до розвитку національної школи та роль державної української мови у цьому процесі). **«Закон Української Держави про заснування Української Академії наук»** (1918 р.) (Витяг). (визначте коло наукових установ, постійних комісій Української Академії наук, окремо зазначте новоутворені відділи; яку роль в українській нації відіграло утворення Академії наук та хто був її очільником).

У грудні 1918 р. Директорія встановила свою владу на переважній частині території України. 15 грудня її «вищий революційний орган» – Український революційний комітет при Київському комітеті УСДРП – оповістив населення про відновлення Української Народної Республіки і перехід влади до «Народного уряду республіканської Директорії». Директорія 26 грудня створила уряд УНР – Раду народних міністрів під головуванням В. Чехівського. Того ж дня вона видала свій перший програмний документ – «Декларацію Директорії Української Народної Республіки», у якій йшлося про відновлення законів УНР,

висувалось завдання побудови демократичного, рівноправного життя в Україні, заснованого на повазі до законів. Директорія визнавалася верховною тимчасовою владою УНР – до скликання Трудового конгресу. Декларації від 26 грудня 1918 р. Директорія наголошувала, що постійною організацією влади повинен стати Трудовий конгрес. 5 січня 1919 р. з'явився наказ, що призначав перше зібрання його на 22 січня 1919 р. Директорії УНР довелося діяти в складних умовах. На початку грудня 1918 р. почалася інтервенція військ Антанти на півдні України. Надзвичайно напруженими були стосунки Директорії з РСФРР та Тимчасовим робітничо-селянським урядом України. Особливо вони загострилися 6 грудня 1918 р. після початку наступу радянських військ на Курському напрямку, а також після заяви 24 грудня цього ж року Наркомату закордонних справ РСФРР про анулювання Брестської угоди і припинення діяльності в Росії усіх українських представництв. 16 січня 1919 р. Директорія оповістила про оголошення війни Радянській Росії. Голова уряду В. Чехівський подав у відставку.

8 січня 1919 р. було видано земельний закон, яким скасовувалась приватна власність на землю і наголошувалось, що користуватися землею можуть «усі громадяни, які обробляють землю своїми руками». Однак землями володіли тільки заможні селяни, а переважно – польські, австрійські та німецькі поміщики. Були відсутні визначені строки аграрного реформування, бракувало адміністративного апарату для їх виконання. Суперечлива політика Директорії відвертала від себе широкі маси населення.

Під час роботи Трудового конгресу (з 23 по 29 січня 1919 р.) до Києва наближалися радянські війська. Директорія залишила Київ і 2 лютого зупинилась у Вінниці. Шукаючи порозуміння з Антантою, Директорія домогалася визнання суверенітету УНР, надання їй допомоги в боротьбі з більшовиками, допущення української делегації до участі в роботі Паризької мирної конференції та ін. Проте французьке командування на переговорах з українською стороною на початку лютого 1919 р. висунуло свої умови: реорганізувати Директорію та уряд, вивести з них В. Винниченка, С. Петлюру й В. Чехівського, створити 300-тисячну армію й підпорядкувати її союзному командуванню. З Директорії вийшов В. Винниченко, тимчасово припинив своє членство в УСДРП С. Петлюра, а 13 лютого 1919 р. Директорія призначила новий склад Ради народних міністрів на чолі з безпартійним С. Остапенком. Новий консервативний уряд

С. Остапенка виявився бездіяльним і опинився в ізоляції. Орієнтація на Антанту зазнала невдачі, прорадянські настрої охопили українських есерів і есдеків, поширилися й на армію УНР. Зміни в урядових структурах стали поворотним моментом в діяльності Директорії УНР і загалом в історії Української революції, яка вступила в добу трагічної кризи. Наприкінці 1920 р. Директорія остаточно втрачає контроль над територією України. Доба Директорії прийшлася на період загальної всеохоплюючої кризи Української революції. Кризи, яку визначила сукупність об'єктивних чинників, подолати які урядам та Директорії УНР виявилось не під силу.

Саме Українська революція стала періодом об'єднання українських земель та підґрунтям державотворчого процесу, що дозволило Україні вийти на міжнародну політичну арену. Разом з тим, політична еліта 1917–1921 рр. не тільки допустила протистояння соціальних та національних прошарків, але й не змогла втримати самостійність. Орієнтація на Росію призвела до трагічних наслідків та втрати самостійності на початку ХХ ст. Однак таким шансом скористалась Україна 1991 р, проголосивши незалежність. Події останніх років доводять нам, що слід проводити політику толерантності стосовно наших сусідів, проте й бути готовим до захисту власних територій, адже сучасна Україна стикнувшись з проблемою окупації та анексії територій.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Декларація Української Директорії» (1918 р.) (визначте причини утворення Директорії згідно з Декларацією; з'ясуйте шляхи вирішення земельного питання; визначте зміст контрибуцій; охарактеризуйте зміни у робітничій сфері; з'ясуйте, кому належить влада та якими були гріхи буржуазії, зокрема також вкажіть на утиски національних прав та здобутків народу; захистіть твердження: «Директорія передає свої права і уповноваження лиш трудовому народу ... трудовому селянству, міському робітництву, трудовій інтелігенції»; проаналізуйте зміни щодо соціальних реформ, а також у сфері міжнародних відносин). **«Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові»** (18 жовтня 1918 р.) (вкажіть, Конституантою якої частини українського народу визначено Українську Національну Раду; з'ясуйте права та обов'язки Ради, а також її склад; якою Ви бачите роль Ради в розбудові державотворчих процесів та

утвердження українців у їх самовизначенні). **«Прокламація Української Національної Ради»** (19 жовтня 1918 р.) (визначте українську територію згідно з прокламацією, намалюйте мапу; з'ясуйте місце національних меншин в Українській Національній Раді; підтвердіть цитатою думку про основи, на яких буде вироблено Конституцію; визначте зміни, що відбулись стосовно питання представництва українського народу зазначених у документі території в представництві з боку австро-угорського міністра заграничних справ). **«Відозва Української Національної Ради від 1 листопада 1918 р.»** (проаналізуйте, на яких землях проголошувалась Українська Держава; визначте основні положення відозви за теговими словами: органи державної влади, українські організації, жовніри, оружжя, рівність між горожанами, національні меншості, Установчі збори). **«Закон про виділ Української Ради»** (4 січня 1919 р.) (визначте коло компетенції Виділу Української Національної Ради, а також умови необхідності скликання, часу каденції та вимог обрання членства). **«Універсал Директорії Української Народної Республіки»** (22 січня 1919 р.) (з'ясуйте, яка історична подія задекларована в тексті документу; на Ваш погляд, чому і сьогодні ми посилаємось на зміст Універсалу в ракурсі висвітлення питань державотворення). **«Ухвала Української Національної Ради про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою»** (3 січня 1919 р.) (прослідкуйте, яким чином кореспондуються Універсал директорії від 22 січня 1919 р. та Ухвала Української Національної Ради від 3 січня 1919 р.; визначте основний зміст ухвали; з'ясуйте, до якого часу цивільну і військову адміністрацію вів Державний секретаріат УНР). **«Акт Директорії про з'єднання всіх українських земель»** (22 січня 1920 р.) (продовжте думки-цитати «вітаючи з великою радістю сей історичний крок...» та «від нині воєдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України...»); визначте, яку історичну роль відіграв акт в утвердженні незалежності України). **«Політична Конвенція між Польщею і Україною»** (21 квітня 1920 р.) (Витяг) (з'ясуйте межі кордону між УНР та РПП, намалюйте мапу; якими були кордони 1722 року та як це відбилось у зазначеному документі; прослідкуйте особливості аграрної справи та воєнної конвенції; вкажіть на особливий режим документа). **«Військовий договір Директорії з урядом Польщі»** (24 квітня 1920 р.) (Витяг) (проаналізуйте, заради чого об'єднались польські та українські війська; визначте особливості

відносин між українською та польською сторонами, зокрема між військовими) **«Закон про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці»** (12 листопада 1920 р.) (з'ясуйте, період дії закону; визначте, яким органам належить верховна влада; охарактеризуйте обов'язки та права Голови Директорії та виконання його обов'язків у разі неможливості виконання обов'язків самим Головою; опишіть шляхи регламенту прийняття законів та їх імплементації; вкажіть на особливості роботи Державної Народної Ради, Ради Народних Міністрів; назвіть засоби масової інформації, де публікувались закони).

Основною причиною поразки УНР за Центральної Ради була російська більшовицька збройна агресія та окупація нею Української Народної Республіки у 1918 р. Також відіграли негативну роль непродумана соціально-економічна політика, ухил державних керівників до соціалістичних поглядів. Цей урок є дуже повчальним і актуальним, оскільки треба насамперед використати всі зусилля для захисту державного суверенітету. У випадку збереження Української держави за Центральної Ради, чи за П. Скоропадського, чи за Директорії, ніяких цілеспрямованих голодоморів – геноцидів, репресій та діяльності репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 рр., масових порушень прав людини в Україні не було б у державному та суспільному житті. Тому український народ у сучасний період повинен консолідуватися, виконати свій борг перед пам'яттю мільйонів українців, зберегти та зміцнити українську державність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Верига В. Визвольні змагання в Україні. 1913–1923. у 2-х томах. Львів, 1998. «Друкарський дім «Папірус», 2012. 384 с.
2. Верстюк В., Скальський В. Українська революція 1917–1921 рр. у політиці формування національної пам'яті в 2007–2010 рр. Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. Вип. 5. С. 5–22.
3. Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року : документи і матеріали. К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 1024 с.
5. Герасименко М. В. Національно-патріотична діяльність Симона Петлюри в роки Української революції 1917–1921 рр. *Наукові записки* [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні та історичні науки. 2011. Вип. 97. С. 252–260.
6. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. Львів : Львівське відділення ІУАД ім. М.С. Грушевського НАНУ. Літературна агенція «Піраміда», 2007. 808 с.

7. Дацків І. Дипломатична діяльність гетьманату П. Скоропадського із державними утвореннями на руїнах Російської імперії. Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. 2011. Вип. 6. С. 273–294.

8. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія. Львів-Івано-Франківськ: Манускрипт, 2008. 523 с.

9. Карпенко О. з історії Західно-Української Народної Республіки (До 85-річчя з дня народження професора О.Ю. Карпенка). За заг. ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ, 2006.

10. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. у 5-ти томах. Керівник роботи і відповід. ред., автор передмови О. Карпенко. Т. 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси. / Мицан К.П., Великочий В.С., Кобута С.Й., Пославська Г.Ю., Волосянко Л.Р. Івано-Франківськ, 2003. 518 с.

11. Кобута С. Західно-Українська Народна Республіка: нетиповий приклад українського державотворення під час української революції 1917–1921 рр. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 51–61.

12. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. К. : Філософська і соціологічна думка, 1992. С. 67–68.

13. Копиленко О. Л. Держава і право України. 1917–1920 : К. : Либідь, 1997. 208 с.

14. Котляр Ю. В. Етнонаціональне питання в Західно-Українській Народній Республіці. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. №18. 2009. С. 175–180.

15. Крути. Січень 1918 року: док., матеріали, дослідж., кіносценарій. Іст.-культурол. т-во «Герої Крут»; упоряд. Я. Гаврилюк. К.: Вид. центр «Просвіта», 2008. 840 с.

16. Лазарович М. Соціально-економічні аспекти життєдіяльності болгарської національної меншини України напередодні Національної революції 1917–1921 рр. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2013. Вип. 18. С. 84–91.

17. Лисяк-Рудницький І. Вклад Галичини в українські визвольні змагання. Історичні есе. Том 2. К., 1994. С. 53–61.

18. Лозовий В. С. Погляди Михайла Грушевського на соціальну базу українського державотворення в період революції 1917–1921 рр. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Історичні науки. 2014. Вип. 7. С. 91–98.

19. Лозовий В. С. Соціокультурні особливості українського народу і державотворчі процеси в добу революції (1917–1921 рр.). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Історичні науки. 2013. Вип. 6. С. 340–350.

20. Любовець О. М. Актуальні питання політики пам'яті (на прикладі Української революції 1917–1920 рр.). *Національна та історична пам'ять : Зб. наук. праць*. Вип. 2. К. : ДП НВУ «Пріоріети», 2012. С. 234–243.

21. Мина Ж. В. Колективне суспільне документування історичних процесів збройних формувань України періоду національно-визвольної революції 1917–1921 рр. в українській Вікіпедії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Держава та армія. 2014. № 784. С. 204–213.

22. Михайлюк В. П. Національна еліта революційної доби в публікаціях очевидців української революції 1917–1921 рр. *Історичні записки*. Вип. 36. 2012. С. 262–269.

23. Попенко Я. Українське питання в політиці французької республіки впродовж 1917–1921 рр. (За українською джерельною базою). URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1035-yaroslav-popenko-ukrayinske-pytannya-v-politytsi-frantsuzkoyi-respubliky-vprodovzh-1917-1921-rr-za-ukrainskoiu-dzherelnoiu-bazoiu>

24. Солдатенко В. Українська революція 1917–1920 рр.: до з'ясування контурів та параметрів історичного феномену. *Гілея* (науковий вісник): Збірник наукових праць. К., 2009. Випуск 18. С. 4–20.

25. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст. Пограмові і довідкові матеріали / Укл. Шевченко В., Зверьков Ю., Кривошея О. К. : Консалтинг; Феникс, 1993. 458 с.

26. Сюдюков І. 1917: революція як застереження. *День*. 16 лютого 2017. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-podrobyci/1917-revoluciya-uak-zasterezhennya>.

27. Турченко Г. Трансформація російського сепаратизму на Півдні України у 1917–1918 рр. Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.): Матеріали міжнародної наукової конференції (м. Київ 1–2 червня 2017 р.) / упоряд. В. Верстюк (відп. ред.), В. Скальський, Г. Басара-Тилішак. К., 2017. С. 170–184.

28. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. Т. 1. К. : Наукова думка, 1996. 590 с.

29. Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 6–7 грудня 2007 р. Ред. кол.: Смолій В. А. (співголова), Завальнюк О. М. (співголова) та ін. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2008. 336 с.

30. Христюк П. О. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917- 1920 рр. Відень, 1921–1922. 159 с.

31. Ядловська О. С. Історичні уроки української національної революції 1917-1921 рр. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 квітня 2018 р.). Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 314–317.

32. Ядловська О. С. Партії та громадсько-політичні організації малочисельних етнічних груп на Півдні України в добу Центральної Ради. *Чорноморський літопис*, 2013. С. 43–51.

33. Яневський Д. Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки. К. : ДУХ і ЛІТЕРА, 2003. 767 с.

34. Ярош Д. В. Універсали української Центральної Ради – конституційні акти української державності 1917–1918 рр.: їх зміни та історичне значення. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4. С. 36–43.

ТЕМА 11. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

1. Надзвичайний характер правових актів радянської влади періоду «воєнного комунізму». Соціально-економічні перетворення в Україні на основі непу
2. Встановлення радянської державності в Україні.
3. Етапи утворення СРСР та юридичне оформлення входження України до складу СРСР
4. Умови створення та система органів влади УРСР, статус органів державної влади 20-30-ті рр.
5. Реформування адміністративно-територіального поділу
6. Індустріалізація України та її наслідки, колективізація українського села
7. Правова система та зміни в судоустрої періоду 20-30 рр
8. Утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні та масові репресії
9. Політико-правове становище західноукраїнських земель у складі Польщі, Чехословаччини, Румунії
10. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (УНДО, ОУН)
11. Джерела права. Конституція УСРР 1919 р., Конституція УСРР 1929 р., Конституція УРСР 1937 р., зміни у законодавстві за галузями права: цивільне, кримінальне, адміністративне, земельне, трудове, родинно-шлюбне

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння взаємозв'язків політичного режиму з державно-правовою системою; опанування методу структурного аналізу комплексних законодавчих актів.

Основні терміни: адміністративне законодавство, Верховний суд, виправно-трудове законодавство, воєнний комунізм, Всеукраїнський з'їзд рад, ВУЧК, громадські суди, ГУЛАГ, дізнання дисциплінарні суди, ДПУ, загальнонародна держава, законодавча стилістика, законодавча техніка, законодавчий процес, земельне законодавство, каральні органи, кодифікаційні проекти, конституційний лад, кримінальне законодавство, міліція, місцеві ради, Народний Секретаріат(дев'ятка), народні суди, народні суди, НКВС, окружні суди, особисті права, партійне керівництво, політичні права, права людини, продовольча

розверстка (розкладка), Промбюро, процесуальне законодавство, Рада народних комісарів, раднаргосп, радянська адвокатура, радянська міліція, революційна доцільність, «революційна законність», революційні (військово-революційні) комітети, революційні трибунали, соціально-економічні права, судова реформа, Тимчасовий робітничо-селянський уряд України, трудове законодавство, Українська рада народного господарства, Українська рада трудової партії, Центральний Виконавчий Комітет Рад України, Центральний військово-революційний комітет, цивільне законодавство, «червоний терор», шлюбно-сімейне законодавство, юридична техніка.

Тлумачення термінів

Адміністративне законодавство – це система нормативно-правових актів, у яких містяться найбільш загальні й важливі адміністративно-правові норми.

Верховний суд – вища судова установа держави, в компетенцію якої входить, як правило, вирішення спорів між самостійними складовими частинами держави (штатами, землями, кантонами і т. п.); розгляд справ про злочини вищих посадових осіб і про найважливіші державні злочини.

Виправно-трудове (кримінально-виконавче право) – галузь права, що регулює порядок і умови відбування призначених судами за вчинені злочини покарань, виконання яких пов'язане з застосуванням до засуджених заходів виправно-трудоного впливу.

Воєнний комунізм – назва внутрішньої політики більшовиків у 1918–1921 роках під час Громадянської війни.

Всеукраїнський з'їзд рад селянських, робітничих і солдатських депутатів, також **Всеукраїнський з'їзд совітів селянських, робітничих і солдатських депутатів** – відбувався 4 (17) грудня – 6 (19) грудня 1917 року в Києві, столиці Української Народної Республіки.

Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем та службовими злочинами скорочено **ВУНК**, або **ВУЧК** (від рос. *Всеукраинская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией, спекуляцией, саботажем и преступлениями по должности*) – державно-політичний карний орган уряду більшовиків.

Геноцид – цілеспрямовані дії з метою знищення повністю або частково окремих груп населення чи цілих народів за національними, етнічними, расовими, корисними або релігійними мотивами. Геноцид – крайня форма дискримінації. в Україні згідно з Кримінальним кодексом від 2001 року є стаття 442. Геноцид – діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Громадський суд – суд сільської громади, що виник у ранньому Середньовіччі і поєднував слідчі та судові функції. у Київській Русі таким був вервний суд (від назви сільс. громади – верв).

ГУЛАГ, ГУТАБ, рідше ГУЛаг (рос. *Главное управление исправительно-трудовых лагерей, трудовых поселений и мест заключения*) – у СРСР у 1934–1956 рр. підрозділ НКВС, який керував системою виправничо-трудових (офіційна назва у 1920-х роках – концентраційних) таборів.

Декрет (лат. *decretum* – постанова, від лат. *decernere* – постановити) – правовий акт, постанова органу влади або посадової особи.

Дисциплінарні суди – товариські суди, вперше запроваджені урядом РРФСР (декрет «Про робітничі дисциплінарні суди» 14.11.1919). РНК УСРР 12 червня 1920 ввела в дію на території України декрет «Про робітничі дисциплінарні товариські суди», яким передбачалися порядок створення судів, їхня структура, права та обов'язки членів, визначалися заходи покарання для злісних порушників трудової дисципліни.

Державне політичне управління (ДПУ) (рос. *Главное политическое управление, ГПУ*) – відомство державної безпеки (спец. служба) при НКВС. в Україні утворене за постановою ВУЦВК від 22 березня 1922 при НКВС УСРР замість скасованої ВУЧК.

Експропріація – примусова конфіскація незаконно отриманої власності. (Цей термін використовувався більшовиками як виправдання пограбування

заможних верств суспільства, які нагромадили свої багатства начебто не законно, грабуючи (експлуатуючи) трудові прошарки суспільства.)

Загальнонародна держава – держава, яка служить інтересам усього народу.

Законодавча стилістика – система прийомів найбільш доцільного використання мовних коштів в нормативних документах.

Законодавча техніка – це система правил, прийомів і методів роботи з підготовки і видання законодавчих актів. Вона є одним із різновидів юридичної техніки.

Законодавчий процес – це процедура ухвалення закону, яка складається з певних стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій. **Законодавчий процес** як юридичне поняття слід відмежовувати від законотворчості як загально-соціального явища.

Земельне законодавство включає цей Кодекс, інші нормативно-правові акти у галузі земельних відносин. 2 Завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель.

Каральні органи – термін, що використовувався у деяких нормативних актах та юридичній літературі Російської імперії, СРСР для найменування спеціалізованих державних органів у сфері охорони правопорядку і державної безпеки.

Конституційний лад – це встановлений Основним Законом порядок організації і функціонування інститутів держави і суспільства, система суспільних відносин, що гарантуються, забезпечуються і регулюються законами, прийнятими відповідно до Конституції.

Кримінальне законодавство – це система встановлених кримінальних законів, які визначають основи і принципи кримінальної відповідальності, встановлюють, які саме суспільно небезпечні діяння є злочинами і яке покарання може бути застосоване до особи, що його скоїла.

Міліція (лат. *militia*, «Військовий») – назва поліції в СРСР, країнах колишнього «Соціалістичного табору» та деяких сучасних країнах СНД.

Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України.

Народний секретаріат – виконавчий орган Тимчасового ЦВК Рад України. Сформований у Харкові 30 грудня 1917 (12 січня 1918) року російськими і місцевими більшовиками як український радянський уряд на противагу до Української Центральної Ради та Генерального секретаріату УЦР–УНР.

Народний суд – основоположна ланка судової системи України до 1994.

Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВС); (рос. *Народный комиссариат внутренних дел (НКВД)*) – одне з виконавчо-адміністративних відомств (міністерств) уряду СРСР союзно-республіканського підпорядкування. Створений 7 листопада 1917 р.; 19 березня 1946 р. перейменований на Міністерство внутрішніх справ СРСР.

Націоналізація – перехід приватних підприємств та іншої приватної власності у власність держави як шляхом експропріації, так і на основі викупних операцій.

Окружний суд (англ. *District court*) – вид судового органу, що утворений для відправлення правосуддя у певному (відповідному) судовому окрузі. Окружні суди існують у судових системах багатьох країн, в тому числі і в Україні. Залежно від конкретної держави окружні суди можуть мати найрізноманітнішу компетенцію та спеціалізацію. Окружний суд (окружні суди) є, як правило, судом (судами) першої інстанції.

Партійне керівництво – в основному з'являється в умовах існування біполярної структури партійної конкуренції, де домінують дві великі партії. Виборці визначають не лише партійний склад парламенту, але опосередковано і склад наступного уряду та його лідера. Правляча партія користується майже необмеженими засобами, які гарантують впровадження її програми у життя.

Політичні права і свободи – це такі **права і свободи** людини, які забезпечують їй можливість брати участь в управлінні державою, впливати на внутрішню і зовнішню політику держави.

Права людини – це основні **права і свободи**, які надаються усім людям, незалежно від національності, статі, національного чи етнічного походження, раси, релігії, мови або іншого статусу.

Продрозкладка (рос. *продразвёрстка*) – система примусової заготівлі сільськогосподарських продуктів у 1918–1921 роках, введена рішеннями Раднаркому у Радянській Росії і поширена на територію Української Народної Республіки військовою силою.

Промбюро – система управління промисловістю в період «воєнного комунізму».

Процесуальна законодавство – це порядок реалізації матеріальних прав, коли ці права оскаржуються або порушуються, тобто для застосування і відновлення порушених прав необхідна певна процедура.

Рада Народних Комісарів УСРР (з 1937 року – УРСР) (Раднарком, рос. Совнарком) – найвищий орган виконавчої влади (уряд) Радянської України (УСРР, УРСР) у 1919–1946 роках, попередник **Ради Міністрів УРСР**.

Раднаргоспи (рос. *совнархоз*) – ради народного господарства, державні органи територіального управління й планування сільського господарства УРСР і СРСР, що існували у 1918–1931 і 1957–1965 роках.

Радянська адвокатура – адвокатура радянського та пострадянського часу.

Радянська міліція (лат. *militia*, «Військовий») – назва поліції в СРСР, країнах колишнього «Соціалістичного табору» та деяких сучасних країнах СНД.

Револуційний трибунал, також Ревтрибунал – спеціальний судовий орган, що створювався більшовицькою владою після перевороту в Росії, а згодом на інших зайнятих територіях.

Радянська «законність» – формально, у «теорії радянського права» – «строге і неухильне виконання законів і підзаконних нормативних актів усіма суб'єктами радянського права – державними організаціями, посадовими особами та громадянами». Таке тлумачення законності було головним в радянській юридичній літературі і з деякими змінами зберігалось до нашого часу.

Револуційний комітет (ревком) – тимчасовий надзвичайний орган Радянської влади, який існував у період Громадянської війни в Росії, боротьби з національно-визвольними рухами та зовнішнього військового втручання країн Антанти та Центральних держав 1918–1921 років. Зосереджував всю громадянську та військову владу. в організації його діяльності був використаний

досвід військово-революційного комітету часів жовтневого перевороту 1917 року.

Революційний трибунал, також **Ревтрибунал** – спеціальний судовий орган, що створювався більшовицькою владою після перевороту в Росії, а згодом на інших зайнятих територіях.

Економічні права та свободи – це можливості людини і громадянина у сфері виробництва, розподілу, обміну і використання матеріальних благ.

Радянізація – процес установлення радянської влади, насадження її в усіх сферах життя суспільства.

Реквізіція – примусове вилучення державою майна власника (приватної або юридичної особи) у державних інтересах із виплатою або без виплати йому вартості майна. Конфіскація – безоплатне вилучення майна, цінностей.

Судова реформа 1864 р. в Російській імперії – одна з ліберально-демократичних реформ, проведених в 60–70 рр. XIX ст. в Російській імперії.

Тимчасовий робітничо-селянський уряд України – другий уряд радянської України, проголошений

Трудове законодавство – самостійна нормовано відокремлена система взаємопов'язаних правових норм, які регулюють суспільно-трудова та пов'язані з ними відносини суспільної організації праці з приводу реалізації права на працю та застосування найманої праці на підприємствах різних форм власності, з поєднанням суспільно-колективних та особистих інтересів їх суб'єктів.

Українська Рада Народного Господарства (УРНГ), існувала як респ. орган керівництва економікою УСРР п. н. **Рада Народного Господарства України**, згодом, 1919 – 32 (з перервою з березня 1919 до листопада 1920), – Вища **Рада Народного Господарства УСРР**.

Українська трудова армія – специфічна форма військ, організації, військові частини Південно-Західного фронту, які частково використовувалися з кінця громадянської війни в 1920–1921 рр. на відбудовних роботах у промисловості. Утв. постановою РНК РСФРР та Всеукр. рев. к-ту від 21.1 1920.

Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (ВУЦВК) – найвищий законодавчий, розпорядчий, виконавчий та контролюючий орган державної влади УСРР у період між Всеукраїнськими з'їздами рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Діяв з 1917 р. по 1938 р.

Всеукраїнський центральний військово-революційний комітет (ВЦВРК) – керівний орган із підготовки й проведення повстання робітників і селян України проти контролю над територією України австро-німецьких військ і режиму гетьмана Павла Скоропадського.

Цивільне законодавство – це система нормативних актів, які містять в собі цивільно-правові норми, що регулюють цивільні відносини. Є складовою поняття «цивільне право».

«Червоний терор» – заходи насильства (арешти, знищення), які здійснювалися більшовиками проти широких соціальних груп, включаючи робітників та селян, що були оголошені «класовими ворогами», або звинувачувались в «контрреволюційній» діяльності.

Шлюбно-сімейне законодавство – це сукупність нормативних актів, у яких містяться норми, що регулюють особисті немайнові права та майнові відносини людей, які виникають на ґрунті шлюбу та сім'ї.

Юридична техніка – сукупність методів, засобів і прийомів, які використовуються у відповідності до прийнятих правил при виробленні та систематизації нормативно-правових актів для забезпечення їх досконалості. Найважливіший її різновид – законодавча (правотворча), зокрема правозастосовна техніка.

Радянська державність в Україні 1920-30-х рр. Всеукраїнський з'їзд робітничих і солдатських за участю селянських депутатів (за Радянського союзу Перший всеукраїнський з'їзд рад), що відбувся 11 (24) грудня – 12 (25) грудня – 1917 р. за ініціативи більшовиків у Харкові, що був захоплений ними на початку радянсько-української війни. Відбувався як альтернатива та протипага Всеукраїнському з'їздові рад у Києві 4 (14) грудня – 6 (19) грудня 1917 року, де більшовики зазнали політичної поразки (у роботі з'їзду взяло участь 206 делегатів, обрані лише 95 радами з 300, що діяли в Україні). Представників українського селянства практично не було. З'їзд закінчився проголошенням Української Народної Республіки Рад зі столицею в Харкові і визнав її федеративною частиною Російської Республіки. Було обрано Всеукраїнський центральний виконавчий комітет та сформовано перший радянський уряд – Народний Секретаріат, миттєво визнаний Раднаркомом, що стало головною передумовою інтервенціоністської

політики російських більшовиків в Україні. **«Резолюція першого з'їзду Рад України про зрив роботи з'їзду Рад у Києві»** (11 грудня 1917 р.) («з'їзд, скликаний повноважним органом революційної демократії України, зірваний діями політиканів із селянської спілки і Ради військових депутатів, які по-боювались, що цей з'їзд піддасть суворій і справедливій критиці політику Центральної ради та її Генерального Секретаріату і поставить питання руба про передачу влади в Українській Республіці дійсним представникам пролетаріату та найбіднішого селянства України» – пояснить розстановку політичних сил згідно преамбули документа; вкажіть причини виходу зі зборів Центральної Ради.), **«Резолюція першого з'їзду Рад України про самовизначення України»** (12 грудня 1917 р.) (визначте, яку політику, на думку більшовиків, проводила Центральна Рада; визначте, яку форму державного устрою передбачалось для Української Республіки), **«Резолюція першого з'їзду Рад України про організацію влади на Україні»** (12 грудня 1917 р.), **«Перший Циркуляр Центрального Виконавчого Комітету Рад України»** (17 грудня 1917 р.) (охарактеризуйте діяльність Генерального Секретаріату Центральної Ради з погляду більшовиків, зазначте акти та декрети, які першочергово пропонували більшовики, чи були ці заяви реалізовані на практиці).

Тимчасовий робітничо-селянський уряд України – другий уряд радянської України, проголошений 28 листопада 1918 р. в Курську, створений на підвалинах ВЦВРК для політичного завуалювання інтервенції РСФРР проти УНР. Уряд очолював Ю. П'ятаков, до складу входили здебільше не українці, а сам він одразу ж переїхав до Суджі. у своєму Маніфесті від 29 листопада оголосив про повалення влади гетьмана і поновлення радянської влади, скасування всіх законів, наказів і договорів як гетьмана та його уряду, так і Центральної Ради, закликав до боротьби проти Директорії. **«Із протоколу засідання Тимчасового Робітничо-Селянського уряду України»** (27 грудня 1918 р.) (пояснить тезу «боротьба з контрреволюцією», опишіть завдання створених Надзвичайних українських комісій та визначте, на яких територіях було скасовано їх діяльність)

На початку січня 1919 р. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України переїхав до Харкова. 6 січня 1919 р. радянська Україна була оголошена Українською Соціалістичною Радянською Республікою (УСРР). а починаючи з 29 січня 1919 р. уряд став іменуватися Радою Народних Комісарів УСРР (РНК УСРР).

«Декрет **«Про суд»** (прийнятий Радою народних Комісарів УСРР 14 лютого 1919 р.) зазначеним декретом ліквідовано судові установи, які існували на території України до встановлення радянської влади; охарактеризуйте порядок організації нових судових органів та визначте відмінності їх роботи порівняно з попередніми судовими органами). До травня 1919 р. під контролем радянської влади опинилася майже вся територія України. Провідне місце в державному будівництві в цей період належить III Всеукраїнському з'їздові Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. З'їзд відбувся 6-10 березня 1919 р. у Харкові. Найважливішим для подальшого державного будівництва в УСРР питанням, яке вирішував III Всеукраїнський з'їзд Рад, було прийняття першої Конституції УСРР **«Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки, ухвалена Президією III Всеукраїнського З'їзду Рад»** (14 березня 1919 р.) (Витяг) (охарактеризуйте основні пункти Конституції, наведіть характеристику питань загальнодержавного значення, вищих державних та місцевих органів влади, виборчих прав, символіки), **«Постанова Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР про створення Всеукраїнського революційного комітету»** (11 грудня 1919 р.) ((Всеукрревком) – керівний орган національного повстанського руху, що розгортався в Україні проти радянського уряду Х. Раковського. Створений у квітні 1919 членами УСДРП (незалежних); визначте поле діяльності Всеукраїнського революційного комітету), **«Тимчасове положення Всеукраїнського революційного комітету про організацію Радянської влади на Україні»** (22 грудня 1919 р.) (видане Всеукрревкомом, який отримав право призначати у 100-верстовій прифронтівій смузі у згоді з військовим командуванням та губернськими партійними комітетами губревками, на практиці вони діяли на всій підвладній більшовикам території; визначте завдання ревкомів за вертикаллю: Всеукрревком – губернські – повітові – волосні – сільські).

Завершення бойових дій на більшій частині України створило передумови для ліквідації ревкомів та формування конституційних органів влади – рад. Ще 16 грудня 1919 р. радянські війська увійшли до Києва, а 7 лютого 1920 р. – до Одеси. На кінець зими більша частина України була контрольована більшовиками. Здійснюючи об'єднання двох республік прийнято **«Постанова Всеукраїнського революційного комітету про поширення на Україну декретів**

РРФСР» (27 січня 1920 р.), основним постулатом якої стало анулювання усіх декретів та постанов та заміна їх декретами РСФСР. Також вводилась смертна кара, на відміну від її скасування в РСФСР, зокрема про цей йшлося у **«Постанові Всеукраїнського ревкому про застосування виняткового заходу покарання – розстрілу – до активних контрреволюціонерів в Україні»** (2 лютого 1920 р.) (пояснить, у чому полягали відмінності щодо застосування смертної кари в Україні та РСФСР та чому саме це повинно було навчити українців, з'ясуйте гуманність та політичну незаангажованість документу.) у таких умовах, 16 лютого 1920 р. було ліквідовано Всеукрревком, відновлено діяльність ВУЦВК та РНК. і вже 25 лютого 1920 р. ВУЦВК приймає постанову про проведення виборів до місцевих рад, скликання повітових і губернських з'їздів рад та виборів делегатів на IV Всеукраїнський з'їзд рад. **«Постанова Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету про завершення роботи та припинення діяльності Всеукраїнського революційного комітету і створення Ради Народних Комісарів УСРР»** (19 лютого 1920 р.) (визначте новостворені органи та їх роль у становленні радянської влади). **«Союзний робітничо-селянський договір між Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою і Українською Соціалістичною Радянською Республікою»** (28 грудня 1920 р.) (з'ясуйте, чи використано договір лише як «військовий та господарський союз», визначте роль об'єднаних народних комісаріатів, на який орган покладався контроль за ними). **«Постанова ВУЦВК про затвердження «Положення про прокурорський нагляд»** (28 червня 1922 р.) (Державна прокуратура УСРР входила до складу Міністерства юстиції. Керівником прокуратури, як Прокурор республіки, був Народний комісар юстиції УСРР; з'ясуйте, які органи прокурорського нагляду були ліквідовані; охарактеризуйте триступеневу систему управління в прокуратурі та механізм призначення посад різного рівня).

Зазначимо, що у зазначений період було запроваджено українську мову як предмет у школах і введено до вживання в державних закладах та установах **«Постановою Ради Народних Комісарів УСРР про запровадження української мови в школах і радянських установах»** (21 вересня 1920 р.) у подальшому у **«Постанові ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови»** (1 серпня 1923 р.), розвиваючи

цю постанову і постанову про **«Про заходи термінового переведення повної українізації радянського апарату»** (від 30 квітня 1925 р.) – Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР постановили затвердити тимчасову інструкцію постанови всеукраїнського центрального виконавчого комітету і ради народних комісарів УСРР про мову зносин органів влади і діловодства в адміністративно-територіальних одиницях, утворених за національною ознакою (проаналізуйте запровадження української мови у діловодстві). Проаналізуйте вищенаведені документи щодо запровадження української мови в освіті, установах, діловому мовленні загалом та визначте основні критерії впровадження українізації й коренізації.

До кінця 1922 р. процес об'єднання республік з більшовицькими режимами під егідою Росії був практично завершений. Залишалося надати йому певної державно-організованої форми. Закавказькі республіки були проти створення наддержавних політичних структур і виступали за відносини на основі договорів, тому більшовицьке керівництво Росії вирішило спершу провести об'єднання закавказьких держав. 12 березня 1922 р. в Тифлісі був підписаний договір про створення ЗФСРР (Закавказької Федеративної Соціалістичної Радянської Республіки) у складі Грузії, Вірменії та Азербайджану. Згодом 30 грудня 1922 р. в Москві скликається і Всесоюзний з'їзд Рад, на якому були представлені делегації від РФСРР, України, Білорусії та ЗФСРР – ці держави і підписали договір про утворення СРСР. Текст документа паралельно з Декларацією про утворення СРСР розроблено Комісією ЦК РКП(б), обидва документи були одноголосно затверджені і з'їздом рад і підписані всіма членами делегацій від республік. Розглядаючи цей договір в перспективі історичних наслідків, прослідкуємо, що як зазначив О. Мироненко в «Українській енциклопедії» 1998 р., незважаючи на те, що остаточний пункт Договору про утворення СРСР 1922 р. зберігав за союзними республіками право вільного виходу з Союзу, їх права були досить обмежені. Тому розповсюджені аж до кінця 80-х рр. твердження про суверенітет союзних республік не відповідали існуючим політично-правовим реаліям. Тенденція до розширення компетенції центру і звуження прав республік спостерігалася у всіх радянських конституціях. Це, зокрема, стосується першої Конституції СРСР 1924. Фактичну унітарність союзні держави закріплювали Конституція СРСР 1936 р. та Конституція СРСР 1977 р. з держав-співзасновників

СРСР Україна першою заявила у Зверненні до парламентів і народів світу від 5 грудня 1991 р. про те, що Договір про утворення СРСР 1922 р. стосовно неї є недійсним і недіючим. Через три дні керівники Республіки Білорусь, Російської Федерації та України констатували, що Союз РСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність припиняє своє існування. Була фактично припинена дія і Договору про утворення СРСР 1922 р.

«Декларація про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік» (30 грудня 1922 р.) (з'ясуйте, яким був характер пропонуваного утворення, визначте причини об'єднання: міжнародні, внутрішні, ідеологічні). **«Договір про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік»** (30 грудня 1922 р.) (визначте засади та відання вищих та виконавчих органів вдали, роль з'їзду Рад СРСР та ЦВК СРСР, а також умови входження до складу Ради Народних Комісарів СРСР та Рад Народних Комісарів союзних республік).

Протягом 1922 -1927 рр. в Україні, як і в Радянській Росії, була проведена повна і швидка кодифікація всіх галузей права, які стояли на захисті інтересів диктатури пролетаріату, а також забезпечувала певну стабільність суспільства. Пріоритетним став шлях рецепції законодавства РФСРР, адже більшовики прагнули уніфікувати обидві правові системи, з одного боку, для життєздатності СРСР як державного організму, а з іншого боку, щоб забезпечити радянському керівництву можливість подальшого підкорення України.

Проаналізуйте процес кодифікації права: **«Кримінальний кодекс УСРР»** (1922 р.) (Витяг), **«Кримінально-процесуальний кодекс УСРР»** (1922 р.) (Витяг), **«Земельний кодекс УСРР»** (1922 р.) (Витяг), **«Кодекс законів про працю УСРР»** (1922 р.) (Витяг), **«Цивільний кодекс УСРР»** (1922 р.) (Витяг), **«Кодекс законів про освіту»** (1922 р.) (Витяг), **«Цивільно-процесуальний кодекс»** (1924 р.) (Витяг), **«Виправно-трудовий кодекс»** (1925 р.) (Витяг), **«Адміністративний кодекс»** (1927 р.) (Витяг) та новий **«Кримінальний кодекс»** (1927 р.) (Витяг). З'ясуйте, які кодекси і коли було впроваджено у дію замість наведених вище.

Перетворення, що сталися в усіх сферах життя України, вимагали внесення значних змін до Основного Закону республіки – Конституції УСРР, що було обумовлено утворенням СРСР, у складі якої перебувала тепер Україна. 5 травня 1929 р. XI Всеукраїнський з'їзд Рад одностайно затвердив нову Конституцію

УСРР. Уперше до неї увійшли розділи про виборчі права та про бюджет Української СРР. Нові положення Конституції УСРР 1929 року були сформульовані в ст. 2 і 3, де визначався правовий статус Української СРР у складі СРСР. Порівняно з Конституцією Української СРР 1919 р. суверенні права радянської України були звужені. Право на власне законодавство й управління належало УСРР, але за умови визнання зверхності загальносоюзних законодавчих актів. **«Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки»** (1929 р.) (Витяг) (охарактеризуйте вимоги до діяльності вищих та місцевих органів влади, визначте зміни кордонів, зазначте про умови надання та позбавлення виборчих прав).

У період між 1928–1933 рр. шляхом створення великих колективних господарств на основі селянських дворів (нові господарські утворення назвали колгоспи) СРСР проводив політику колективізації та розкуркулення. Колективізація, яка була спочатку добровільна, не була популярна серед селян: на початок 1929 року, тільки 5,6 % українських господарств і 3,8 % орної землі були «колективізовані», а на кінець того ж року – 8,8% орної землі. 10 грудня 1929 року, з'явився наказ про колективізацію худоби протягом 3-х місяців (тяглових тварин 100 %, великої рогатої худоби 100 %, свиней 80 %, овець і кіз 60 %). Це змусило багатьох селян забити худобу. Постанова ЦК ВКП(б) **«Про темпи колективізації і заходи допомоги держави колгоспному будівництву»** (5 січня 1930 р.) передбачав крайній строк повної колективізації УСРР весною 1932 р. Однак керівництво республіки поспішало: до середини лютого-березня 1930 р. 70,9 % орних земель і 62,8 % селянських дворів були колективізовані. План «розкуркулення» був також «перевиконаний». Майже 200 000 сімей (3,8 % загальної кількості селянських дворів) були залишені без майна, землі і будинків. Прискорення колективізації викликало численні селянські бунти в УСРР і в інших частинах СРСР. Друга примусова «добровільна» колективізація розпочалась в зимово-літній період 1931 р. за допомогою бригад, що складались з колгоспних «ударників», яка натомість викликала затримку в посівах. Станом на початок жовтня 1931 р., було колективізовано вже 68 % селянських дворів, а також 72 % орних земель. На початку 1932 р. 69 % господарств були колективізовані, за іншими даними – 80% по землях держпосіву та 86,6% орних земель. Українсько-

селянські повстання 1930–1932 рр. стали спробою спротиву фактично проти геноциду, однак були жорстко придушені. Колективізація призвела до різкого зменшення поголів'я худоби (у 7–8 разів) та недосіву у 2,5 млн. га – це стало причиною голодомору. в роки голодомору колективізацію було призупинено. У другій половині 1930-х рр. колективізацію було продовжено (27,3 тис. колгоспів). Однією з причин Голодомору історики вважають колективізацію. Комуністична партія разом зі створеними нею державними, профспілковими, комсомольськими та іншими структурами перетворювалася на залізні лещата, які охопили беззахисний багатомільйонний народ.

Голодомор 1932–1933 р. – Геноцид українського народу

28 листопада 2006 р. Верховна Рада України ухвалила закон **«Про Голодомор 1932–1933 років в Україні»**, який трактує події 1932–1933 років, як геноцид українського народу (опрацюйте текст закону та визначте поняття «геноцид»; з'ясуйте, які політичні сили підтримали, а які ні, даний документ).

В історії бурхливого ХХ-го століття Голодомор 1932–33 рр. в Україні посідає особливе місце. Перший масовий голод, що розпочався відразу ж після закінчення громадянської війни та придушення української революції, охопив значну частину України: Запорізьку, Донецьку, Катеринославську, Миколаївську, Одеську області. Коли дослідники говорять про Голодомор 1932–33 рр., мається на увазі період з квітня 1932 по листопад 1933 рр. Саме за ці 17 місяців, тобто, приблизно за 500 днів, в Україні загинули мільйони людей. Пік голодомору прийшовся на весну 1933 року. В Україні тоді від голоду вмирало 17 людей щохвилини, 1000 – щогодини, майже 25 тисяч – щодня...

Причини голодомору частково мали об'єктивний характер: посуха 1921 р., економічні наслідки першої світової та громадянської воєн. Але найголовнішими чинниками стали: крах сільськогосподарської практики тодішнього режиму, скорочення посівних площ у колишніх хлібородних районах внаслідок політики воєнного комунізму, директивні методи компартійного керівництва, яке розподіляло наявні продресурси на користь промислових центрів, передусім тих, що знаходилися поза межами України.

Голод 1932–33 років охопив ті ж самі регіони України, але цього разу його спричинили, насамперед, політичні чинники. Голодомор 1932–1933 рр. був не випадковим явищем природного чи соціального походження, а наслідком цілеспрямовано застосованого тоталітарною владою терору голодом, тобто геноцидом. Масове фізичне винищення українських хліборобів штучним голодом було свідомим терористичним актом сталінської політичної системи проти мирних людей, проти українців як нації і, зокрема, проти селян як класу. Внаслідок чого зник не тільки численний прошарок заможних і незалежних від держави селян-підприємців, але й цілі покоління землеробського населення. Було підірвано соціальні основи нації, її традиції, духовну культуру та самобутність. Головною метою організації штучного голоду був підрив соціальної бази опору українців проти комуністичної влади та забезпечення тотального контролю з боку держави за всіма верствами населення.

Найбільш постраждали від голоду колишні Харківська і Київська області (теперішні Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Київська, Житомирська). На них припадає 52,8% загиблих. Смертність населення тут перевищувала середній рівень у 8–9 і більше разів. У Вінницькій, Одеській, Дніпропетровській рівень смертності був вищий у 5–6 разів. У Донбасі – у 3–4 рази. Фактично, голод охопив весь Центр, Південь, Північ та Схід сучасної України. В таких же масштабах голод спостерігався у тих районах Кубані, Північного Кавказу та Поволжя, де жили українці.

Як писав відомий американський дослідник Голодомору Джеймс Мейс, «Примусова колективізація була трагедією для всього радянського селянства, та для українців то була особлива трагедія. Зважаючи на фактичне знищення міських еліт, вона означала ліквідацію їх як соціального організму й політичного фактору, приречення на становище, яке німці зазвичай називали *naturvolk* («первісний народ»)). Дослідники називають різні цифри загиблих під час голодомору: 5, 7, 9 та 10 мільйонів. Дослідник Голодомору, академік В. Сергійчук зазначає, що станом на 2018 р. згідно з архівними документами встановлено мінімальну чисельність жертв – 7 млн. осіб. Проте, критерієм масштабності трагедії є, очевидно, не лише цифри, а й здатність кожної людини сприймати

чуже горе, як своє. Всеосяжність цієї національної катастрофи можна збагнути лише глибиною внутрішнього потрясіння кожного, хто вважає себе цивілізованою людиною.

Визнано Голодомор 1932–1933 рр. у світі

На загальнодержавному рівні: *Естонія* (Заява Рійгікогу (Парламенту) від 20.10.1993); *Балтійська Асамблея* (Заява від 24.11.2007); *Австралія* (Резолюція Сенату від 28.10.1993, Резолюція Сенату від 31.10.2003); *Канада* (Резолюція Сенату від 20.06.2003); *Канада* (Резолюція Сенату від 20.06.2003); *Угорщина* (Постанова Державних Зборів від 26.11.2003); *Литва* (Заява Сейму від 24.11.2005); *Грузія* (Документ Парламенту від 20.12.2005); *Республіка Польща* (Постанова Сенату від 16.03.2006, Закон Сейму від 4.12.2006); *Перу* (Резолюція Конгресу від 19.06.2007); *Парагвай* (Декларація Сенату від 25.10.2007); *Еквадор* (Резолюція Національного Конгресу від 30.10.2007); *Колумбія* (Резолюція Палати представників Конгресу від 21.12.2007); *Мексика* (Постанова Палати депутатів Національного Конгресу від 19.02.2008); *Латвія* (Декларація Сейму від 13.03.2008); *Португалія* (Резолюція Асамблеї Республіки Португалія (парламент) від 3.03.2017).

На регіональному рівні: *Штат Новий Південний Уельс (Австралія)* (Резолюція Законодавчої Ради від 20.11.2003); *Штат Парана (Бразилія)* (Постанова Законодавчої Асамблеї від 05.06.2007); *Каталонія (Іспанія)* (Інституційна Декларація від 13.06.2007); *м. Есплугес де Ллобрегат (Іспанія)* (Резолюція Міської ради від 18.07.2007); *м. Таррагона (Іспанія)* (Резолюція Міської ради від 15.12.2008); *Провінція Місьйонес (Аргентина)* (Декларація Палати представників від 27.09.2007); *Провінція Чако (Аргентина)* (Резолюція Палати депутатів від 02.10.2007); *Провінція Чако (Аргентина)* (Резолюція Палати депутатів від 02.10.2007); *м. Беріссо (Аргентина)* (Резолюція міської ради від 17.10.2007); *м. Буенос-Айрес (Аргентина)* (Декларація Парламенту столичного округу від 01.11.2007); *м. Апостоле (Аргентина)* (Декларація міської ради від 15.11.2007); *м. Рим (Італія)* (Резолюція муніципалітету від 19.11.2007); *Сицилія (Італія)* (Постанова Регіональної Асамблеї від 21.11.2007); *м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія)* (Постанова Муніципальної Ради від

03.06.2008); *м. Марінга (Бразилія)* (Постанова Муніципальної Ради від 24.08.2017); *м. Курітіба (Бразилія)* (Постанова Муніципальної Ради від 11.06.2008); *м. Грандола (Португалія)* (Резолюція Муніципальної асамблеї від 14.06.2008); *м. Пруден-тополіс (Бразилія)* (Рішення Муніципальної ради від 16.06.2008); *м. Кіхлей (Велика Британія)* (Рішення Міської ради від 04.09.2008); *м. Единбург (Велика Британія)* (Відозва Міської ради від 18.12.2008); *Ватикан* (Компендіум соціальної доктрини Церкви від 02.04.2004); *Константинополь* (Послання Вселенського Патріарха Варфоломія I від 20.11.2008); *Сполучені Штати Америки: штат Каліфорнія* (рішення Асамблея штату від 18.08.2016), *штат Орегон* (резолюція Сенат штату від 02.03.2017), *штат Вашингтон* (резолюція Сенату штату від 22.05.2017), *штат Пенсільванія* (резолюція Сенату від 15.11.2017), *штат Вісконсин* (Прокламація Губернатора штату від 14.11.2017), *штат Мічиган* (резолюція Палати Представників штату від 17.11.2017), *штат Массачусетс* (Прокламація Губернатора штату, березень 2018), *штат Міссурі* (Прокламація Губернатора штату від 3.04.2018); *штат Нью-Йорк* (резолюція Сенату й Асамблеї штату, травень 2018), *штат Канзас* (Прокламація Губернатора штату від 7.05.2018), *штат Іллінойс* (Прокламація Губернатора штату від 19.05.2018), *штат Огайо* (Прокламація Губернатора штату від 27.06.2018), *штат Юта* (Декларація Губернатора штату від 10.10.2018), *штат Міннесота* (Прокламація Губернатора штату від 12.10.2018), *штат Вірджинія* (Прокламація Губернатора штату, листопад 2018), *штат Північна Кароліна* (Прокламація Губернатора штату, листопад 2018), *штат Коннектикут* (Прокламація Губернатора штату, листопад 2018), *штат Алабама* (Прокламація губернатора штату від 19.11.2018), *штат Рой-Айленд* (Прокламація губернатора від 26.11.2018); *штат Луїзіана* (Прокламація губернатора штату від 23.01.2019).

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Постанова ЦБК і РНК СРСР «Про установлення єдиної паспортної системи по Союзу РСР і обов'язкову прописку паспортів» (27 грудня 1932 р.) (вводилася обов'язкова паспортизація населення, паспорти запроваджувалися лише для 16-річних мешканців міст, робітничих селищ, радгоспів та новобудов,

більшість селян до 1974 р. не отримували цей документ і опинялися у становищі прикріплених до місця проживання; визначте етапи паспортизації; визначте види адміністративної та кримінальної відповідальності за пересування без паспорта.) **«Постанова ЦБК і РНК СРСР «Про утворення Головного управління робітничо-селянської міліції при ОДПУ Союзу РСР»** (27 грудня 1932 р.) (визначте поле керівництва Головного управління робітничо-селянської міліції). Після указу про паспортизацію селян, останні намагались виїжджати у міста або навіть за межі УРСР. Щоб припинити втечу, видається директива про неприпустимість виїздів. Не зважаючи на те, що голод уже охопив всю сільську місцевість, автори листа його не визнають, а причину масової втечі селян пояснюють виїздом їх у північні райони з метою агітації проти колгоспів та радянської влади. **«Директивний лист ЦК КП(б)У та Раднаркому УСРР всім обкомам партії та облвиконкомам про неприпустимість масових виїздів колгоспників та одноосібників за межі України»** (23 січня 1933 р.) (визначте території, куди намагались втекти українці, охарактеризуйте запобіжні заходи – переслідування та заборона діяльності вербовщиків, припинення продажу квитків за межі УРСР).

«Постанова ЦБК СРСР «Про утворення загальносоюзного народного комісаріату внутрішніх справ» (16 липня 1934 р.) (Постановою ВУЦВК і Раднаркому УСРР від 28 грудня 1930 р. НКВС УСРР був ліквідовано, а згодом знову утворено постановою ЦВК СРСР «Про організацію НКВС СРСР» від 10 липня 1934 р. на базі Об'єднаного державного політичного управління СРСР. Народні комісаріати проіснували до 15 березня 1946 р., коли НКВС УРСР була перетворена на відповідне міністерство – міністерство внутрішніх справ (МВС) УРСР) (визначте особливості роботи загальносоюзних та республіканських народних комісаріатів, а також особливих нарад, з'ясуйте, який орган займався розглядом справ про державну зраду). **«Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки»** (1937 р.) (Витяг) (основний закон Української Радянської Соціалістичної Республіки, затверджений 14-м надзвичайним Українським з'їздом рад 30 січня 1937 р. Базувалася на Конституції СРСР 1936 р. Визначте особливості положень Конституції: суспільний та державний устрій, декларативну суверенність, органи влади, права громадян, виборча система та здійснення правосуддя).

Завдання. Визначте основний зміст нижченаведених документів, доведіть, що у сукупності дані акти підтверджують тезу про тоталітарний режим радянської влади, складіть тезовий план на тему: «Репресивна політика СРСР: висвітлення у законодавстві», з'ясуйте, які джерела та яким чином безпосередньо вплинули на початок та перебіг процесу голодомору 1932–1932 рр., прослідкуйте наслідки.

«Постанова Раднаркому УРСР про ознаки, які визначали селянське господарство як куркульське», «Постанова ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна» (7 серпня 1932 р.) (Витяг), «Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности II», «Інструкція Верховного Суду та ОДПУ СРСР про механізм застосування репресій за постановою ЦВК та Раднаркому Союзу РСР» (7 серпня 1932 р.), «Постанова і інструкція Раднаркому УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба під час голоднечі» (11 листопада 1932 р.), «Постанова Раднаркому УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель» (20 листопада 1932 р.), «Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи при проведенні хлібозаготівель» (25 листопада 1932 р.), Постанова Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі» (6 грудня 1932 р.), «Постанова Політбюро ЦК ВКП(б)» (2 липня 1937 р.), «Із постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 31 липня 1937 року».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Верменич Я. Українізація 20-х – 30-х рр. ХХ ст.: зміст та основні напрямки. Україна ХХ ст.: Культура, ідеологія, політика : Зб. ст. К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. Вип. 7. С. 4–15.
2. Верт Н. Опір селян насильницької колективізації в СРСР. Терор і хаос. Сталінізм як система. М. : РОССПЭН, 2010. 447 с.
3. Визнання у світі Голодомору актом геноциду. *Меморіал Жертв Голодомору*. URL: <http://memorialholodomor.org.ua/holodomor/genocide/act>
4. Ганжа О. І. Селянський повстанський рух. Історія українського селянства : Нариси в 2-х т. К. : Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 7–19.
5. Голодомор в Україні: цифри та факти. *Посольство України в Канаді*. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/holodomor-remembrance/holodomor-numbers-facts>

6. Гриневич Л. В., Прилуцький В. Трагедія рядянського села. Колективізація і розкуркулення (Документи і матеріали в 5 томах: 1927–1939. Том 1. М. : РОССПЕН, 1999.

7. Гришко В. Український націонал-комунізм на історичній пробі доби українізації (1923–1933). Сучасність. №12. 1978. С. 56-81. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Suchasnist/1978_N12_216/

8. Даниленко В. Українізація і голод 1932 – 1933 років в Україні. Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки : Міжвідомчий зб. наук. пр. Відп. ред. С. Кульчицький. К. : Ін-т історії України НАН України, 2008. Вип. 18. Спеціальний : Голод 1932 – 1933 років – геноцид українського народу. С. 327–335.

9. Енциклопедія історії України: Т. 4. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К. : В-во «Наукова думка», 2007. 528 с.

10. Конквест Р. Радянська колективізація і голодомор : монографія. Луцьк : Терен, 2007. 456 с.

11. Кульчицький С. В. Місце соціальної колективізації в програмі комуністичних перетворень. Історія українського селянства : Нариси в 2-х т. К. : Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 95–106.

12. Лисенко О. Є. Українське село напередодні радянсько-німецької війни. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. К. : Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 267–272.

13. Марочко В. І. Колективізація сільського господарства в УСРР/ УРСР. Енциклопедія історії України : у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013.

14. Марочко В. І. Кооперативні і колективні об'єднання селян. Історія українського селянства : Нариси в 2-х т. К. : Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 69–81.

15. Мейс Д. Комунізм та дилеми національного визволення: Національний комунізм у радянській Україні, 1918–1933 / з англійської переклав Максим Яковлев. Київ : КОМОРА, 2018. 496 с.

16. Мельник Ю. Ф. Сільське господарство України 20-х років ХХ століття: кооперація, колективізація, чи навпаки? : монографія. В. А. Вергунов, Г. О. Глазунов. К. : М-во аграрної політики України, 2010. 270 с.

17. Михайличенко Г. М., Шаталіна Є. П. Колективізація і голод на Україні: 1929-1933. Збірник матеріалів і документів; Відп. ред.: Кульчицький С. В. Київ: Наукова думка, 1992. 736 с.

18. Мовчан О. М. Голод в 1921 – 1923 рр. в південних губерніях УСРР. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. К. : Наук. думка, 2006.

19. Сеньків М. В. Колективізація західноукраїнського села 40 – поч. 50-х рр. ХХ ст. Донецьк : Донец. нац. ун-т, 2009. 34 с.

20. Сергійчук В. Голодомор 1932–1933 років як геноцид українства: Видання п'яте, доповнене. Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2018. 432 с.

21. Українізація 1920-30-х років: передумови, здобутки, уроки / За ред. В. А. Смолія. Кол. авт. Ковальчук О. О., Масненко В. В., Верменич Я. В., Даниленко В. М., Бондарчук П. М., Гриневич Л. В., Чумак В. М., Інститут історії України НАН України, Київ, 2003. 392 с.

22. Чумак В. М. Політика українізації в УСРР і КПЗУ (1927–1928 рр.). Вип. 10. Одеса, 2000. С. 193–201.

23. Шитюк М. Південна Україна: колективізація і голод (1929–1933 роки). Миколаїв : Аскел, 2007. 513 с.

24. Якубова Л. Суцільна колективізація в селах етнічних меншин. 1930–1935 рр. Проблеми історії України: Факти судження, пошуки : Міжвід. зб. наук. пр.. К. : Ін-т історії України НАН України, 2004. Вип. 11. С. 370–412.

**ТЕМА 12: ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У РОКИ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1939–1945 рр.**

1. Державність і право на західноукраїнських землях у міжвоєнний період (1918–1939 рр.)

1. Правове оформлення входження західноукраїнських земель до складу УРСР

2. Спроби створення системи колективної безпеки та Пакт «Молотова-Ріббентропа»

3. Спроби відродити Українську Державу: Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. у Львові

4. Нацистський окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні (1941–1944 рр.)

5. Адміністративно-територіальний поділ України в період «нового порядку»

6. Перебудова держапарату УРСР-СРСР на воєнний лад (1941–1945 рр.)

7. Течії руху опору в Україні: національна (ОУН-УПА) та радянська (радянські партизани та підпілля)

8. Визволення України від німецьких загарбників

9. Правова система. Підпорядкування змін в законодавстві потребам мілітаризації СРСР: новації цивільного, кримінального, трудового законодавства, зміни у відносинах власності, трудові мобілізації збільшення робочого часу, колгоспне законодавство воєнного часу

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння сутності структурних змін та перебудови органів державної влади, діяльності судових та правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Основні терміни: відповідальність воєнних злочинців, військові трибунали, воєнний час, Державний комітет оборони (ДКО), злочини нацистів, нормативні документи Нюрнберзького процесу, ОУН-УПА, «Підкарпатська територія», рейскомісаріат «Україна», стан облоги, Трансністрія, трудові

мобілізації та трудові повинності, Українська національна рада, Українське державне правління.

Тлумачення термінів

Відповідальність воєнних злочинців – це відповідальність за свідоме грубе порушення законів та звичаїв війни.

Військові трибунали – тимчасові колегіальні органи правосуддя, що діють на територіях, що обороняються, окупованих та звільнених територіях.

Воєнний час – це особливий правовий режим, що вводиться в країні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності.

Державний Комітет Оборони (ДКО) – надзвичайний вищий орган державного управління, створений на час Німецько-радянської війни, що володів усією повнотою влади в СРСР.

Злочини нацистів – суспільно небезпечне винне діяння Нацистської армії.

Нормативні документи Нюрнберзький процесу – міжнародний судовий процес над колишніми керівниками гітлерівської Німеччини. Проходив у м. Нюрнберг з 20 листопада 1945 до 1 жовтня 1946 р. у Міжнародному військовому трибуналі.

ОУН-УПА – поняття, яким у розмовному стилі об'єднують діяльність ОУН (заснованої 1929 року) та УПА (1942–1954) під час Другої світової війни.

Підкарпатська територія (чеськ. *Podkarpatská Rus, Země Podkarpatoruská*; також **Карпáтська Україна** з вересня 1938 року – чеськ. *Země Zakarpatskoukrajinská*) – назва одної з п'яти (пізніше чотирьох) земель, які склали першу Чехословацьку Республіку у 1919–1938 (з 26 жовтня 1938 року перейменована на **Карпáтську Україну** – автономний край у складі «другої» Чехословацької Республіки. Територіально обіймала сучасну територію Закарпатської області, крім околиць міста Чоп, але включаючи село Лекаровце (тепер Словаччина)).

Райхскомісаріат Україна (нім. *Reichskommissariat Ukraine*) – адміністративно-територіальна одиниця німецького цивільного управління, яка існувала

в роки Другої світової війни на частині української етнічної території – частині території сучасної України і південних областей Білорусі.

Стан облоги – тривала військова блокада міста або фортеці з наміром захопити об'єкт подальшим штурмом або змусити гарнізон капітулювати в результаті виснаження його сил.

Трансністрія (рум. *Transnistria*, *Задністров'я*) – адміністративно-політична одиниця на південному заході сучасної України, яку німці на підставі договору в Бендерах від 30 серпня 1941 року віддали під тимчасову румунську цивільну управу. Румунський регіон Трансністрія був поділений на 13 повітів (жудеців) (19 серпня 1941 – 29 січня 1944 року).

Трудові мобілізації – метод здійснення загальної трудової повинності радянською владою. Мобілізації підлягали чоловіки від 18 до 50 років та жінки у віці від 18 до 40 років. Робітників «приписували» до відповідних підприємств та зобов'язували виконувати встановлену норму виробітку. Ті, хто ухилявся від роботи, або самовільно залишав підприємство, підлягали відправці до концентраційних таборів. **Трудовá повинність** – залучення працівників чи цивільного населення для виконання робіт військово-оборонного характеру.

Українська Національна Рада ЗУНР-ЗОУНР (УНРада) – вищий законодавчий орган Західно-Української Народної Республіки – Західної Облaсті Української Народної Республіки.

Після розпаду Австро-Угорської імперії, що відбувся як наслідок капітуляції Австро-Угорщини 27 жовтня 1918 р. у Першій світовій війні, утворились самостійні держави – Австрія (з 12 листопада 1918 р. – Австрійська Республіка), Угорщина, Чехословаччина, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (з жовтня 1929 р. – Югославія), Західно-Українська Народна Республіка. До Закарпаття підвищений інтерес проявляли сусідні держави Угорщина, Чехословаччина, Польща, Румунія, а також Україна (ЗУНР) (післявоєнне облаштування Європи закріплено Сен-Жерменським мирним договором 10 вересня 1919 р.). 21 січня 1919 р. на Народних Зборах («Соборі Русинів») у Хусті було проголошено злуку Карпатської України з Українською Народною Республікою. Однак несприятлива міжнародна ситуація і критичне становище Директорії УНР внаслідок агресії більшовицької Росії не дозволили здійснити надії закарпатських

українців на возз'єднання в єдиній Українській державі. Таким чином, на основі рішень Сен-Жерменського (1919 р.) і Тріанонського (1920 р.) договорів Підкарпатська Русь була включена до складу Чехо-Словацької республіки на правах автономії. Проте реальний автономний статус Карпатської України, передбачений договорами, так і не був забезпечений чехословацьким урядом. у 1920–1930-х рр. українська громадськість і політичні партії на Закарпатті активно виступали за надання Карпатській Україні автономії.

Після звільнення Буковини від російських військ влітку 1917 р. там поступово відновилися австрійська адміністрація та норми довоєнного життя. Разом з тим, українці Буковини стежили за змінами на Наддніпрянській Україні та схвально сприйняли проголошення IV Універсалом незалежності України та укладення Брест-Литовського миру, хоча, традиційно, висувались гасла про автономність Буковинського краю. Зазначимо, що відмова австрійської влади виконувати протоколи Брест-Литовського договору викликали масове незадоволення українського населення. У жовтні 1918 р. створено Українську національну раду у Львові, (яка мала галицьку та буковинську секції), а буковинські члени Ради розширили склад та створили Крайовий комітет. Румуни Буковини 11 жовтня 1918 р. заклали основи власної національної ради, визначивши напрямки своєї подальшої діяльності. Для румунів краю події кінця жовтня – початку листопада 1918 р. представлялися крахом, адже українці краю виглядали доволі переконливо у своєму прагненні отримати владу в українській частині Буковини (зазначимо, що у жовтні Австро-Угорщина припинила своє існування, а Угорщина оголосила себе незалежною республікою). Проведене 3 листопада 1918 р. народне віче чітко продемонструвало орієнтацію українського населення Буковини, яке побажало приєднатися до України, українці Буковини на вічі в Чернівцях намагались відстояти право українців на самовизначення, а також уникнути загарбання з боку румунських «бояр». 5 листопада 1918 р. відбулася нарада Крайового комітету та складено відозву до населення. **«Маніфест делегації Української Національної Ради в Чернівцях до населення Буковини»** (5 листопада 1918 р.) (проаналізуйте принципи діяльності Української національної ради та створення нею урядової влади). Карпаторусини чи русини (етноніми самої спільноти) на той час брали участь у низці народних рад, кожна з яких робила заяви із закликами до самоврядування в межах тої чи іншої

держави, до складу якої могла увійти їхня етнічна територія. **«Закон Угорського парламенту про автономію «Руської країни» в рамках Угорщини»** (25 грудня 1918 р.), ще одна назва «Народній закон ч[ислом] X з року 1918 р. про автономію Руської Нації, живучої в Мадярщині», згідно закону Угорщина проголосила існування автономної одиниці в її складі під назвою «Руська Країна», автономія мала власного губернатора, що призначався з Будапешта, і тимчасовий парламент (сойм), що складався з місцевих русинських діячів (скликаний у лютому 1919 р. та проіснував кілька тижнів після приходу до влади угорських більшовиків у квітні, і саме тоді було проголошено конституцію Руської Країни) (визначте згідно договору кордони Руської Країни, проаналізуйте розподіл на автономні та спільні справи, а також діяльність законодавчих та урядових органів, окресліть правове положення руських представників у спільному парламенті Мадярщини, чи надавались українцям політичні права). Відповіддю угорських українців стала **«Ухвала Всенародних Зборів угорських українців»** (21 січня 1919 р.), в якій йшлося про невизнання підлеглості Будапешту та про невисилання послів до угорського парламенту (охарактеризуйте ставлення угорських українців до Центральної Ради, держав Антанти, Мадярського народного уряду). Загалом, це свідчило про те, що в середовищі українців Закарпаття було чимало прихильників об'єднання з рештою українських земель, проходили численні народні віча на території ЗУНР. Щоправда ЗУНР до останнього не визнавала окупації Буковини з боку Румунії. (У березні 1919 р. в Угорщині, у тому числі майже на всій території Закарпаття, була встановлена радянська-влада, проіснувала в Угорщині 133 дні, а на Закарпатті; що раніше зазнало інтервенції, лише 36 днів). Негативно поставилася вдала УНР до намагань Румунії включити до свого складу Буковину. **«Звернення делегації УНР до Паризької мирної конференції з приводу її рішення про передачу Буковини до Румунії»** (17 травня 1918 р.) (обґрунтуйте пропозицію представників УНР щодо створення спеціальної Міжнародної комісії; проаналізуйте причини визначення кордону за лінією Кирлибаба – Сторожинець – Чернівці – Хотин). Зазначимо, що «українське питання» як окреме не розглядалося на конференції. Воно обговорювалося передусім в контексті задоволення політико-територіальних інтересів Польщі, Румунії, Чехословаччини, Росії. З боку УНР подано до відома керівників конференції низку нот та меморандумів, зокрема, 10, 12, 25 лютого, 5, 12 березня,

7, 11, 19 квітня 1919 р. Як правило, ці документи містили прохання визнати суверенність УНР, офіційно допустити делегацію до участі в засіданнях, протести стосовно анексії Польщею Східної Галичини та Румунією Буковини.

Вважається, що приєднання Закарпаття до Чехословаччини носило більш добровільний характер, порівняно з анексією інших західноукраїнських земель. Разом з тим, відносини між центральним урядом і населенням Закарпаття не були безконфліктними, хоча чехословаки не проводили відкритої асимілятивної політики стосовно українців.

«Меморандум Е. Бенеша про правове становище закарпатських українців у складі Чехословаччини» (17 травня 1919 р.) (Е. Бенеш – один з творців чехословацької державності) (проаналізуйте принципи широкої автономії, запропонованої чехословацькою стороною стосовно українців, та адміністративного устрою). План Е. Бенеша був схвально прийнятий Паризькою мирною конференцією, зокрема Радою Міністрів Закордонних Справ, про йшлося у **«Листі Генерального Секретаря Паризької мирної конференції до міністра закордонних справ Чехословаччини Бертгетота»** (23 травня 1919 р.) (визначте, які дії повинні були здійснити урядники Руської Країни.) Згідно прийнятої 29 лютого 1920 р. Конституцією Чехословацької республіки, Закарпаття проголошувалось автономною територією з правом мати свій крайовий сейм. Проте вибори до сейму не були проведені, а 26 квітня 1920 р. чеський уряд видав розпорядження **«Про зміну Генерального статуту Підкарпатської Русі»**, згідно якого управління зосереджував губернатор і віце-губернатор, яких призначав президент республіки. Але у зв'язку зі схваленням змін у Генеральному статуті на Закарпатті припинила існування директорія, а також скасовувалася посада адміністратора краю. Згодом, щоб ліквідувати особливий статус Закарпаття, в липні 1927 р. був прийнятий закон **«Про організацію політичного управління»**, відомий як закон про адміністративну реформу. **«Конституційний закон Чехословацької республіки про автономію Карпатської України»** (22 листопада 1938 р.) (Конституція визначає Підкарпатську Русь як автономну складову частину Чехо-Словацької Республіки; визначте засади діяльності урядової, судової та виконавчої влади, умови проведення виборів до першого

Сойму Підкарпатської Русі, пропозиції щодо вживання мови, пільги при працевлаштуванні для працівників, що знають чеську, законодавчий механізм щодо зміни територій краю; зазначте компетенції губернатора Підкарпатської Русі).

Не обійшло стороною й вирішення долі Галичини, на яку сторіччями претендувала Польща. Ще більшого удару по українському національно-демократичному табору завдало рішення Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р. про передачу Галичини Польщі під умовою надання українським землям автономії. Польща не збиралась виконувати ці вимоги і не виконала. Разом з тим ухвала Ради послів Антанти започаткували консолідаційну акцію національно-державницьких сил Західної України. Поодинокі обороняли права українців і у Польщі. **«Заява Українського клубу Польського сейму у Варшаві з приводу анексії Східної Галичини буржуазною Польщею»** (24 березня 1923 р.) (заява з приводу передачі Польщі Східної Галичини, подана до польської преси, проте жодна польська газета цього повідомлення не надрукувала; визначте, до яких країн звернувся клуб, поясніть, чому у документі йдеться про території Волині, Холмщини, Полісся, Буковини, Закарпатської України та т. зв. східний польський кордон). 20-ті роки відзначаються загостренням відносин між Польщею та українським населенням. Спостерігалась відсутність домовленостей, відмова від субсидування сільського господарства, утиски навіть у сфері освіти та культури, зокрема досить добре розвинена мережа українського національного шкільництва за часів Австро-Угорщини, піддається централізації та полонізації (у 20-ті роки введено двомовні школи, а у 30-ті рр. скеровано більше на польське виховання). Разом з тим, у 30-ті рр. були намагання змінити ситуацію. Масове винищення українства в СРСР було однією з причин пошуку діалогу з поляками. У березні 1932 р. на IV з'їзді Українського національно-демократичного об'єднання (найбільша українська політична партія в Галичині й у Польщі) запропоновано проект резолюції про автономії українців у складі польської держави, таку ж пропозицію заявлено УНДО у грудні 1935 р. у польському Сеймі, закликаючи нормалізувати відносини та забезпечити територіальну автономію українців. Слід зазначити, що поляки були вражені також розмахом діяльності ОУН. І тому польські урядові кола пішли на деякі поступки,

зокрема щодо мовних та культурних потреб української меншини. Проте поляки не виконували обіцянок. На початок 1939 р. Кабінет міністрів Польщі підготував проект ліквідації української проблеми, на погляд поляків пануюча нація не може бути на рівних з підлеглим народом. **«Директива Міністра закордонних справ Польщі Ю. Бека закордонним представництвом Польщі про основи політики щодо Західної України»** (15 лютого 1939 р.) (визначте погляди міністра стосовно східної Малої Польщі; охарактеризуйте місце Західної України у міжнародній політиці стосовно країн Польща, Німеччина, Росія, Румунія, Ватикан; чим були зумовлені координація дій Міністерства іноземних справ та Міністерства віросповідань та освіти, а також бажання впливу Польщі за етнографічні кордони чисто польських провінцій).

Окремого розгляду потребує історія Карпатської України. Початком історії автономії Автономної Карпатської України є отримання 11 жовтня 1938 р. права автономії від Чехословаччини та сформування першого автономного уряду і закінчення рамок існування можна вважати 17–19 березня 1939 р. з повною окупацією Карпатської України Угорщиною. Зокрема виділяють етап існування першого автономного уряду А. Бродія до 26 жовтня 1938 р. (завершився політичною поразкою в міжнародних відносинах та майбутню втрату Південно-Західної частини Підкарпатської Русі). Наступний період – хустський. Новий уряд А. Волошина в Хусті, який склав присягу 26 жовтня 1938 р., продовжував діяльність уряду на здобуття самостійності в рамках автономії в майбутній федеративній Чесько-Словацько-Карпатоукраїнській державі, проведено підготовку до виборів та скликання Сойму. В окремий етап можна виділити період з проголошення незалежності 15 березня 1939 р. до остаточної окупації Карпатської України угорськими військами (з підтримки гітлерівської Німеччини) 12–14 березня 1939 р. **«Маніфест Центральної Української Народної Ради з приводу початку угорської окупації частини Закарпаття та перенесення столиці Підкарпатської Держави до м. Хуст»** (10 листопада 1938 р.) (звернення до народу Підкарпаття про самовизначення; прослідкуйте запропоновані шляхи розвитку Підкарпаття за сферами соціального життя, визначте позицію Ради стосовно міст: Ужгород, Мукачево, Берегово). **«Проголошення самостійності Карпатської України»** (15 березня 1939 р.) (визначте згідно проголошення форму державності, державну мову, національну символіку)

Проаналізуйте документи до теми: Держава і право України в роки другої світової війни (вересень 1939 – вересень 1945 рр.)

«Лист секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна рейхсканцлеру Німеччини А. Гітлеру» (21 серпня 1939 р.) (визначте позицію секретаря ЦК ВКП(б) щодо підписання у подальшому договору між СРСР та Німеччиною), «Договір про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом» (23 серпня 1939 р.) (з'ясуйте зобов'язання сторін стосовно одна одної щодо утримання від насильства, визначте дію сторін за обставин нападу третьої сторони, а також щодо можливості брати участь в угрупованнях з іншими країнами, вкажіть строк дії договору; враховуючи тогочасні події в Європі, зазначте мету підписання договору). «Таємний додатковий протокол» (23 серпня 1939 р.) (розглядає питання про розмежування сфер обопільних інтересів в східній Європі між урядами СРСР та Німеччини; на Вашу думку, чому цей договір мав характер суворої таємності; з'ясуйте визначене у договорі територіально-політичне облаштування областей, що входять до складу Прибалтики, Польської Держави, Бессарабії; визначте сферу політичної зацікавленості цими областями з боку СРСР та Німеччини, що означає лінія Нарва – Вісла – Сян). «Німецько-Радянський договір про дружбу і кордони між СРСР і Німеччиною» (28 вересня 1939 р.) (вкажіть події, внаслідок яких стало можливим розгляд питання територіального розподілу Польщі; визначте лінію розмежування – «лінію Керзона» (скористайтесь картою) та підпорядкування східної та західної частин Польщі) «Довірчий протокол» (28 вересня 1939 р.) (Угода про переселення з Литовської, Латвійської і Естонської РСР німців до Німеччини з Угодою про врегулювання взаємних майнових претензій, пов'язаних з цим переселенням; з'ясуйте зобов'язання СРСР стосовно осіб німецької національності та відповідні зобов'язання Німеччини щодо осіб українського чи білоруського походження).

Завдання для опрацювання історичних джерел

«З Декларації Українських Народних Зборів про прийняття Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і включення її до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки» (27 жовтня 1939 р.) (за текстом з'ясуйте обґрунтування включення Західної України до

складу УРСР). **«Закон про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою»** (1 листопада 1939 р.) (вказіть підстави представництва від Західної України в державних органах влади (яких); з'ясуйте між якими республіками передбачалось розмежування районів та областей та які органи повинні здійснити це розмежування), **«Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки»** (15 листопада 1939 р.) (з'ясуйте на підставі, яких статей Конституції буде визначено адміністративний поділ між УРСР та БРСР, визначте, до яких органів влади призначено вибори). **«Президії Верховної Ради СРСР про утворення Волинської, Дрогобицької, Львівської, Ровенської, Станіславської і Тернопільської областей в складі Української РСР»** (4 грудня 1939 р.) (вказіть орган влади, від якого надано подання до Президії Верховної Ради СРСР щодо утворення нових областей УРСР; складіть таблиці територіального включення районів до областей, зазначених в указі.), **«Закон про включення північної частини Буковини і Хотинського, Акерманського та Ізмаїльського повітів Бессарабії в склад Української Радянської Соціалістичної Республіки»** (2 серпня 1940 р.) (вказіть підстави представництва від зазначених у законі територій у державних органах влади).

З огляду на початок німецько-радянської війни, революційна ОУН зробила спробу довести керівництву Райху своє бачення розв'язання українського питання у спеціальному меморандумі. Німеччину, яка вела війну проти більшовицької Росії (СРСР), вважатимуть за союзника, якщо вона визнає право на державну незалежність, з істотними ознаками суверенності. Однак існувала інша реальність – факт німецької військово-адміністративної окупації (чи союзницькими гітлерівцям військами) українських земель та цілковите заперечення права українців на власну державність політичною верхівкою німецького Райху. Щоправда тривало протистояння мельниківської та бандерівської організацій. Разом з тим, українське населення Станіславської, Тернопільської, Львівської областей підтримували ОУН, а підпільна мережа пройшла значно ширше: через Дніпропетровщину аж у Донбас і Крим, а також Київщина, Житомирщина та охопивши підпільною мережею Одеську, Кіровоградську, Миколаївську,

Херсонську, Запорізьку, Дніпропетровську, Сталінську області й заклавши осередки в Криму. Німці однозначно висунули вимогу відкликати Акт 30 червня. 20 серпня 1941 р. німцями було утворено райхскомісаріат «Україна», а німецька окупаційна влада, як доповідало більшовицьке підпілля, у вересні 1941 р. відкриває справжнє полювання на українських націоналістів. У цей же час 19 вересня 1941 р. І конференція ОУН(р), що відбулася у с. Сороки поблизу Львова вирішено продовжувати збройну боротьбу за українську державність, проте тепер вже не лише проти комуністичного Радянського Союзу, а й проти нацистської Німеччини. У листопаді 1941 р. перед Абвером було покладено завдання придушити увесь український націоналістичний рух, що і сталось в подальшому. Третій Великий збір ОУН 25 серпня 1943 р. на Тернопільщині (с. Слобода Золота) затверджено лінію створення повстанських формувань (УПА) і відкриту збройну боротьбу проти «двох окупантів-імперіалістів». (З програмних постанов III Надзвичайного Великого Збору ОУН (С.Бандери) 21–25 серпня 1943 р.). Підпілля ОУН діяло до 1954 р. (та поодинокі супротиви до 1960 р.)

«Політичні вказівки ОУН Бандери» (травень 1941 р.) (Витяг) (проаналізуйте вказівки С. Бандери та визначте мету боротьби з Москвою, дії ОУН військової окупації земель та місце і роль України у цій боротьбі, з'ясуйте на яких підставах сторони-супротивники стають природними союзниками України та що стане підставою для подальших відносин зі сторонами). **«Меморандум ОУН Бандери до уряду Райху»** (Витяг) (проаналізуйте меморандум та визначте ті аспекти, які торкнуться інтересів Німецького райху на українських землях; визначте домінуючі імперіалістичні ідеї в Європі та місце України в ній; обґрунтуйте тези С. Бандери «німецькі війська спочатку будуть samozрозуміле зустрічати як визволителів, таке ставлення може швидко змінитися, якщо Німеччина увійде на Україну без наміру відновлення Української Держави», «особливий тип сучасного українця», «українські націоналісти вважають своїм обов'язком сформулювати свої хоч скромні настанови щодо можливості вирішення українського питання»; з'ясуйте позицію стосовно економічного аспекту, методів роботи німців). **«Акт про відновлення Української Держави»** (30 червня 1941 р.) (вказіть причини та цілі відновлення Української держави; з'ясуйте проти яких сил вела боротьбу Організація Українських Націоналістів і які політичні сили підтримала; обґрунтуйте необхідність (чи навпаки) співпраці з Німеччиною), **«Декларація**

українського уряду відновленої у Львові Української Держави» (3 липня 1941 р.) (проаналізуйте документ, поясніть наведений ланцюжок «тисячолітні традиції» – «Українська Народна Республіка» – «Брестський мирний договір» – «Німеччина, Австрія, Центральні держави», з'ясуйте від якої окупації звільнено українські землі, як було оцінено дії німецької армії; на вашу думку, які обставини стали підґрунтям прийняття декларації і чи була вона доцільна).

«Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про воєнний стан» (22 червня 1941 р.) (врахуйте переклад термінології: воєнний стан – военное положение (рос. мовою), воєнний округ – военный округ, воєнна рада – военный совет, вище командування військових з'єднань – высшее командование войсковых соединений, військовий трибунал – военный трибунал, проаналізуйте указ та з'ясуйте яким органам належать функції державної влади: а) у місцевостях, де об'явлено воєнне положення, б) у місцевостях, де об'явлено воєнне положення, але нема воєнних рад, в) місцевості, де через надзвичайні обставини, відсутні органи державної влади та державного управління СРСР; з'ясуйте повноваження влади; визначте покарання за невиконання постанов влади – адміністративне та кримінальне; вкажіть визначені указом судові органи та назву правил, що є підставою для їх діяльності), **«Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про затвердження Положення про військові трибунали в місцевостях, оголошених на воєнному стані, і в районах воєнних дій»** (22 червня 1941 р.) (зробіть аналіз указу та вкажіть, в яких місцевостях він діяв; з'ясуйте особливості щодо складу, поповнення, переміщення та постачання у військових трибуналах; вкажіть, згідно яких кримінально-процесуальних кодексів визначається підсудність, вкажіть склад воєнного трибуналу, можливість касаційного оскарження, час відповіді). **«Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про режим робочого часу робітників і службовців в період війни»** (26 червня 1941 р.) (обґрунтуйте необхідність запровадження понаднормових робіт, з'ясуйте вік працівників та розмір платні, вкажіть хто не може бути залученим на таку роботу), **«Постанова Президії Верховної Ради СРСР, Ради Народних Комісарів СРСР і Центрального Комітету ВКП(б) «Про створення Державного Комітету Оборони»** (30 червня 1941 р.) (з'ясуйте причини створення Державного Комітету Оборони, вкажіть якому державному органу він підлягав).

Райхскомісаріат Україна (нім. Reichskommissariat Ukraine) – адміністративно-територіальна одиниця німецького цивільного управління, яка існувала в роки Другої світової війни на частині української етнічної території і південних областей Білорусі. Райхскомісаріат Україна утворено за наказом А. Гітлера 20 серпня 1941 р. Райхскомісаром України в тому ж наказі фюрер призначив гауляйтера і верховного президента Східної Пруссії Е. Коха, а центром райхскомісаріату визначив місто Рівне. Підпорядковувався Міністерству окупованих східних територій у Берліні (Німеччина) на чолі з райхсміністром А. Розенбергом. В адміністративному статусі існував з 20 серпня 1941 р. по 15 листопада 1944 р., як територіальна одиниця – із 1 вересня 1941 р. до кінця квітня 1944 р.

«Про трудову повинність та примусову працю» (5 серпня 1941 р.) (розпорядження райхсміністра зайнятих східних територій про введення трудової повинності у зайнятих східних територіях; з'ясуйте вік працюючих, покарання за невиконання розпорядження та інструкцій, а також ремарки стосовно праці євреїв).

«Декрет Гітлера про створення Райхскомісаріату Україна» (20 серпня 1941 р.) (другий декрет фюрера про запровадження цивільного управління на новозайнятих територіях Сходу; визначте, з якого часу утворюється Райхскомісаріат та яку він отримує назву; з'ясуйте чинник визначення кордонів та особа для визначення; поясніть назви посад «гауляйтер», «обер-президент», «райсміністр», «начальник Райсхканцелярії»), **«Секретна інструкція Розенберга Еріху Коху, райхскомісару України»** (18 листопада 1941 р.) (Витяг) (Інструкція Райхскомісару Райхскомісаріату Україна. Проаналізуйте текст документа та визначте мету війни німців на теренах СРСС, обґрунтуйте тези стосовно «московського натиску на Захід, зокрема страх Німеччини бути втягненими у фронтову боротьбу», визначте принцип поділу захопленої території та до Райхскомісаріату Остланд, дайте оцінку аналізу історії України, викладеному в інструкції, з'ясуйте що німці запланували робити першочергово, якими були їх дії при протестах щодо відлучення українських земель, переселення українців із західних регіонів, що означає право «лебесрауму», з'ясуйте ставлення німців до галузі освіти, як початкові заклади пропонувались закрити, як розвивати – українські початкові школи, вищі учбові заклади, професійно-технічні учбові заклади та заклади з вивчення сільського господарства і ремісництва; поясніть ставлення до мовного питання: витіснення російської, розвиток

української, стримане вивчення німецької; розподіл виконавчих функцій між органами управління, зокрема можливість чи неможливість створення українських керівництв; охарактеризуйте сферу трудової повинності та праці, вкажіть тимчасові лінії роботи економічного штабу ОСТ за «Брауне Маппе»; зазначте оцінку німцями продовольчих питань, зокрема, задоволення потреб німецької харчової промисловості, конфіскація продуктів за лінією Курськ – Воронеж – Тамбов – Саратов, а також використання земельних ресурсів; вкажіть ставлення до Донського козацтва, німецьких поселень Причорномор'я та Криму, Поволжя і подальшого розвитку комісаріату Таврія; опишіть вирішення релігійного питання: православ'я, католицизм, секти, унеможливлення пропаганди з боку українських священників, заборона німецьким службовцям відвідувати церкву; з'ясуйте, як німці планували використати географічне розташування України і для чого). **«Постанова ДКО № ГОКО-192сс «Про членів сімей зрадників Батьківщини»** (24 червня 1942 р.) (згідно документа, хто визнавався зрадником Батьківщини – очно та заочно засудженими, визначте, родичі якої лінії підлягають осудженню за приналежність до сім'ї зрадника Батьківщини, з'ясуйте термін покарання, а також тих, хто не підлягає арешту). **«Постанова Пленуму Верховного суду СРСР № 22/М/16/У/сс «Про кваліфікацію дій радянських громадян, що надавали допомогу ворогу в районах, тимчасово окупованих німецькими загарбниками»** (25 листопада 1943 р.) (визначте чітку кваліфікацію засудження за зраду Батьківщини, визначення кола осіб – пособників німецьких загарбників, з'ясуйте підстави непритягнення до кримінальної відповідальності та явку з повинністю). **«Закон СРСР «Про надання союзним республікам повноважень в галузі зовнішніх зносин і про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату закордонних справ із загальносоюзного у союзно-республіканський народний комісаріат»** (1 лютого 1944 р.) (з'ясуйте, з якою метою прийнято закон; зазначте, які зміни було внесено до Конституції, враховуючи надану можливість союзним республікам вступати в безпосередні зносини з іноземними державами та укладати угоди з ними, обмінюватися дипломатичними та консульськими представництвами; зазначено, що Народний Комісаріат закордонних справ з загальносоюзного перетворюється на союзно-республіканський Народний Комісаріат). **«Законі СРСР «Про створення військових формувань союзників республік і про перетворення у зв'язку**

з цим **Народного комісаріату оборони із загальносоюзного у союзно-республіканський народний комісаріат**» (1 лютого 1944 р.) (з'ясуйте, з якою метою організовуються військові формування республік; зазначено, що Народний комісаріат оборони з загальнорадянського перетворюється в союзно-республіканський Народний Комісаріат).

Відповідно до двох вищенаведених законів СРСР, прийнято закон, що ко-респондується з ними, з боку УРСР, зокрема, Верховна Рада УРСР постановила у **«Законі Української РСР «Про утворення союзно-республіканського Народного комісаріату закордонних справ УРСР»** (4 березня 1944 р.) порядок утворення та діяльності Народного комісаріату закордонних справ УРСР. Україна не тільки першою почала розбудову зовнішньополітичного та оборонного відомств, а й єдиною призначила відповідних наркомів. 6 березня 1944 р. 6-а сесія Верховної Ради УРСР прийняла закон про **«Про утворення військових формувань союзних республік і перетворення у зв'язку з цим народного комісаріату оборони із загальносоюзного в союзно-республіканський наркомат»**. Однак **«Перетворення»** 1944 р. виявилися фікцією. Функції нового відомства фактично полягали лише в прийомі іноземних військових делегацій в УРСР, а сам нарком виконував роль **«весільного генерала»**. Жодних реальних прав і свобод республіки не отримали. Поправки 1944 р. проголошувалися паралельно зі здійсненням в країні репресій проти цілих народів. Народний комісаріат закордонних справ проіснував до 1946 р.

1943 р. радянське командування видало спеціальну директиву, в якій вказувалося на необхідність ширше використовувати таке джерело поповнення військ, як мобілізація військовозобов'язаних із визволених районів. Армія практично одержувала карт-бланш на **«використання»** людських ресурсів. Активні мобілізаційні заходи РСЧА розгорнула з перших же днів вступу на українську землю, і вони не припинялися до кінця 1944 р.

У визволених від німців районах налагоджували свою роботу й військкомати. Така система діяла як здвоєне лезо бритви – хто уникав мобілізації армією, того мобілізували військкомати. в умовах бойових дій мобілізація проводилася, як правило, з численними порушеннями встановлених у РСЧА правил відбору мобілізованих, термінів їхнього навчання. Пагубна практика їх негайного використання в бойових діях розпочалася з перших днів мобілізації.

Відправлення у бій погано навчених, а найчастіше погано одягнених і озброєних людей більше скидалося на жорстокий акт помсти за виявлену 1941 р. нелояльність до сталінської влади, ніж надання українцям можливості відплатити окупантам за знущання і приниження. У Західній Україні, де повернення радянської влади супроводжувалося наростанням українського національно-визвольного руху, проблема військової мобілізації набула ще гострішого і драматичнішого характеру. з огляду на сумний досвід 1941 р., військове командування опинилося перед проблемою: а чи варто взагалі тут проводити мобілізацію. Керівництво ОУН і УПА, яке спочатку сподівалося використати підготовчі можливості Червоної армії для військового навчання й озброєння своїх прибічників, невдовзі після вступу радянських військ на територію західних областей перейшло до тактики тотального зриву мобілізацій, у тому числі й шляхом проведення власних. Слід зазначити, що мобілізованим до Червоної армії в західних областях України ніколи не довіряли. Низкою наказів фронтового командування рекомендувалося використовувати щодо них практику «розпилення» по різних підрозділах, не довіряли їм також службу у розвідці. Радянською владою переслідувались активні учасники ОУН (Організація українських націоналістів), УПА (Українська повстанська армія) та УНРА (Українська національно-революційна армія). «Постанова Державного комітету оборони СРСР про спеціальні заходи щодо західних областей України» (березень 1944 р.) (вказіть області, в яких відмобілізовувались призивні контингенти; з'ясуйте, як утворювались загони НКВД та чому перекидалися члени НКВД зі сходу (зі знанням української мови), як проводилась забезпечення загонів технікою та радіостанціями; визначте, куди повинні були відселятися сім'ї членів ОУН, УПА, УНРА).

Українські сили зробили спробу об'єднатися проти радянської влади та проводити опір, утворивши Українську Головну Визвольну Раду – організація, покликана здійснювати керівництво національно-визвольним рухом в Україні. 11–15 липня 1944 року в лісничівці, розташованій між селами Сприня (Самбірський район) і Недільна (Старосамбірський район), відбувся Перший великий збір за участі різних українських політичних організацій, які сформували тимчасовий парламент України – Українську Головну Визвольну Раду (УГВР)

на чолі з наддніпрянцем Кирилом Осьмаком (1890–1960). Виконавчим органом УГВР став Генеральний секретаріат. Його та секретаріат військових справ очолив Головний командир УПА Роман Шухевич. Це була акція в напрямі утворення загальнонаціонального, всеукраїнського політичного центру, який взяв би на себе найвище керівництво визвольною боротьбою за Українську Самостійну Державу та репрезентував би цю боротьбу назовні. За 10 років функціонування УГВР було прийнято ряд законодавчих актів – «Устрій», «Платформу», «Універсал» тощо. Головна увага УГВР зосереджувалася переважно на організації воєнних дій. Загибель у 1950 Р. Шухевича спричинила великі труднощі в роботі організації. Після арешту в 1954 В. Кука вона фактично припинила свою діяльність. «Платформа Української Головної Визвольної Ради» (12 липня 1944 р.) (визначте передумови створення УГВР та шляхи визвольної боротьби, звернувши увагу на історичні ремарки у документі; прослідкуйте еволюцію відношення до німецьких сил (порівняно з 1941 р.) та московських загалом; з'ясуйте цілі, завдання та остаточну мету УГВР, а також ідейно-програмові принципи; охарактеризуйте соціально-політичну платформу щодо свободи думки, світогляду та віри, національної культури, класового розшарування суспільства, рівності громадян перед законом, прав національних меншостей, форми трудового землекористування, користування природними багатствами країни, форм господарства, торгівлі, ремесел, права на працю; чи закликала УГВР до об'єднання національних сил та революційної боротьби, а також чи шукала спільників для своєї діяльності).

«Постанова Пленуму Верховного суду СРСР № 12/8/у/с «Про кваліфікацію злочинів членів антирадянської організації «ОУН» (7 серпня 1944 р.) (як розцінювалась діяльність організації ОУН та на які статті КК СРСР посилається постанова, надайте тлумачення статей). «Про включення Української РСР і Білоруської РСР в число первісних членів Міжнародної Організації. Резолюція конференції Об'єднаних націй у Сан-Франциско, одноголосно прийнята другим пленарним засіданням конференції (27 квітня 1945 р.)» (визначте зміст поняття «первісні члени»; як ви вважаєте, чому саме цим республікам запропоновано стати членами міжнародної організації).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Березовський В. Л. Зібрані твори про Другу світову війну : поезії : у 2 т. Одеса : М. П. Черкасов, 2010. Т. 1: 2010. – 253 с., Т. 2 : 2010. – 177 с.
2. Бондаренко К. Діяльність українських загонів самооборони на Волині, Буковині та Галичині в роки Другої світової війни. Україна-Польща: важкі питання. Т. 3. Варшава, 1998. С 15–32.
3. Гай-Нижник П. П. Ставлення вищого керівництва німецького Райху до Акту проголошення відновлення Української Держави у 1941 р. й військово-політична тактика Проводу ОУН(р) у 1941–1943 рр. *Гілея*. 2016. Вип.110 (№7). С. 71–81.
4. Горбуров Є. Г. Рух Опору на півдні України в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1944 рр.): [Монографія] К. : Олді-Плюс, 2002. 246 с.
5. Гриневич В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. К. ; Д. : Ліра, 2012. 505 с.
6. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ, 2000. С. 193–194.
7. Грицюк В. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на теренах України. НАН України, Ін-т історії України. К. : [б. в.], 2010. 149 с.
8. Гунчак Т. Г. Ключові проблеми історіографії Другої світової війни : (зб. ст.) / Тарас Гунчак ; Нац. ун-т «Києво-Моги́л. акад.». К. : УВС ім. Ю. Липи, 2011. 225 с.
9. Даценко Л. М., Кардаш Т.В. Картографування подій Другої світової війни: передумови та історичні інтерпретації. *Часопис картографії* : зб. наук. пр. Київ, 2014. С. 334–344.
10. Друга світова війна (1939–1945 рр.): сучасні погляди та інтерпретації : зб. наук. ст. учасн. Четвертих всеукр. драгоман. читань молодих істориків, Київ, 28 квіт. 2011 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т іст. освіти, Каф. джерелознавства та спец. іст. дисциплін; [відп. ред. і упоряд.: О. В. Потильчак, І. Г. Ветров, О. О. Сушко]. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 454 с.
11. Друга світова війна в історичній пам'яті України : за матеріалами Укр. ін-ту нац. пам'яті / Укр. ін-т нац. пам'яті ; [упоряд.: Л. Герасименко, Р. Пилявець ; редкол.: І. Юхновський (відп. ред.) та ін.]. К. ; Ніжин : Лисенко М. М., 2010. 247 с.
12. Друмов В. І. Українське підпілля у 1941-1944 рр. на Миколаївщині. Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Збірник статей. Вип. 7. К. : Рідний край, 1999. С. 141–145.
13. Дудченко Ю. М. Характерні риси проведення партизанських операцій на території України в роки Великої Вітчизняної війни. *Труди Академії*. 2005. № 58. С. 221–225.
14. Завальнюк О.М. Україна в період Другої світової війни : навч. посіб. / О. М. Завальнюк, С. В. Олійник, С. В. Трубчанінов. Кам'янець-Поділ. : Оіюм, 2012. 543 с.
15. З ким воювала Україна у Другій світовій війні?. *День*. 2016. (№ 198). С. 4.

16. Іллюшин І. Національно-визвольні прагнення українських та польських самостійницьких сил за часів Другої світової війни. *Український історичний журнал*. 2003. №1. С 82–96.

17. Історія ОУН – УПА. 100 найбільших битв проти німецьких і радянських каральних військ. URL: <http://upa1.free.page.ru/army1uk1.htm>

18. Історичні уроки Голокосту та міжнаціональні відносини (до 70-річчя початку Другої світової війни) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів та студ., 23–24 жовт. 2009 р. / Всеукр. центр вивч. Голокосту «Ткума» [та ін. ; редкол.: П. В. Білоус та ін.]. Д. : Центр «Ткума», 2010. – 411 с.

19. Качор А. Роля «Просвіти» в економічному розвитку Західної України. *Українська Вільна Академія наук. Серія: Літопис УВАН*. Ч. 18. Вінніпег, 1960. С. 31.

20. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр). Серія *Україна крізь віки* Т.12. К.: Видавничий дім «Альтернативи». 1999. 336 с.

21. Козлітін В. Д. Друга світова війна, 1939-1945 рр. : Навч. посіб. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х. : РА, 2001. 335 с.

22. Кондратюк К. Галичина і Волинь у роки другої світової війни (1939–1945) : навч. посіб. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 159 с.

23. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Львів. 1993. 684 с.

24. Курс лекцій з історії України ХХ – початку ХХІ століття / Кол. авт. Коріненко П.С., Бармак М.В., Фартушняк А.К., Терещенко В.Д., Старка В.В. у двох частинах. Частина I (поч. ХХ ст. – 1939 р.). Пробне видання. Тернопіль, 2010. 376 с.

25. Левітас Ф. Л. Друга світова війна: український вимір. К. : Наш час, 2011. 271 с.

Левченко Ю. Місце України в планах нацистської Німеччини в роки Другої світової війни. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 6, Історичні науки. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. Вип. 9. С. 237–243.

26. Лисенко О. Є. Україна в період Другої світової війни: україноцентрична версія та світовий контекст. *Вісник Черкаського університету* : наук. журн. / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2012. № 35 (248) С. 5-15.

27. Лисенко О. УПА та збройні формування ОУН у Другій світовій війні. *Воєнна історія*. 2002. №5–6. С. 18.

28. Ліпка А. Боротьба УПА з німецьким окупаційним режимом. *Воєнна історія*. 2002. №5–6. С. 55.

29. Мірчук П. Українська Повстанська армія 1941–1952 рр. *Коротка історія*. Тернопіль, 1993. 85 с.

30. Муковський І. Т., Лисенко О. Е. Звитяга і жертвність. Українці на фронтах Другої світової війни. К, 1996. 67 с.

31. Нікітенко К. Хто насправді розпочав Другу світову війну, або «Сворачивай шарманку» – уроки сталінської дипломатії. *Дзеркало тижня*. 2014. (№ 11). С. 15.

32. Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. К. ; Ніжин : Лисенко М. М., 2010. 590 с.
33. Осадчук П. Секретна справа рейху. ОУН-УПА в донесеннях німецької розвідки. *Віче*. 1992. №14. С. 137.
34. ОУН і УПА в Другій світовій війні. *Український історичний журнал*. 1995. №5. С. 102.
35. Патриляк І. К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України. *Український історичний журнал*. 2004. №5. С. 81–95.
36. Потічний П. УПА та німецька адміністрація. *Сучасність*. 1993. №12. С. 67–79.
37. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. К.: Дніпро, 1996. 496 с.
38. Сергійчук В. Трагедія Волині: Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. Укр. ін-т нац. пам'яті. К. : Сергійчук М. І., 2009. 200 с.
39. Слободянюк М.А. Антифашистський рух Опору в Південній Україні (1941–1944 рр.). Дніпропетровськ, 2002. 166 с.
40. Кентій А.В., Папакін Г. В. Стратегія «двофронтової» боротьби ОУН-УПА у 1941–1944 рр.: мовою документів, очима історика. Україна у Другій світовій війні: уроки історії та сучасність. Матер. міжнар. наук. конф. К., 1995. С. 163–169.
41. Симоненко Р. Г. Міжнародна обстановка непереродні Другої світової війни. – К. : Вид-во гуманіт. л-ри, 2010. 71 с.
42. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928). Львів, 1995. С. 42.
43. Співпраця СРСР і Німеччини у міжвоєнний період та під час Другої світової війни: причини і наслідки : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 5–6 листоп. 2011 р. / Київ. міськ. орг. Т-ва «Меморіал» ім. В. Стуса, Громад. ін-т іст. пам'яті, Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», Міжнар. благодійний фонд «Україна 3000»; [редкол.: С. М. Квіт (голова) та ін.]. К. : НаУКМА : Аграр Медіа Груп, 2012. 333 с.
44. Стахів М. Як повстало й розвивалося УНДО. з нагоди 10-ліття існування. Львів, 1936. 87 с.
45. Стародубець Г. Внутрішньо-політичні конфлікти в ОУН, як один з гальмівних чинників розвитку антифашистського руху опору в 1942 році. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія. №7. 1998. С. 127–137.
46. Тарнавський І. С. Політика третього рейху та його союзників на окупованих українських землях в роки Другої світової війни. Донец. нац. ун-т, Іст. ф-т. Донецьк : Промінь, 2012. 490 с.
47. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХ ст. : іст. нариси : у 2 кн. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К. : Наук. думка, 2011. 731 с.

48. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. : іст. нариси : у 2 кн. / НАН України, Ін-т історії України ; редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. К. : Наук. думка, 2010. Кн. 2 : [Лисенко О. Є. та ін.], 2011. 941 с.

49. Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги) : матеріали міжнар. наук. конф., [27 квіт. 2010 р.] / Мемор. комплекс «Нац. музей історії ВВВ 1941–1945 р.» [та ін. ; редкол.: Легасова Л. В. (відп. ред.) та ін.]. – К. : Мемор. комплекс «Нац. музей історії ВВВ 1941–1945 років», 2011. 798 с.

50. Україна у Другій Світовій і Великій Вітчизняній війні (1939–1945 рр.): актуальні проблеми історії : матеріали «круглого столу» у Дніпропетр. нац. ун-ті ім. О. Гончара, 7 трав. 2010 р. / М-во освіти і науки України, Дніпропетр. обл. держ. адмін., Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара ; [редкол.: С. І. Світленко (відп. ред.) та ін.]. Д. : Герда, 2010. 84 с.

51. Україна і український народ у Другій світовій війні : дискусії [в Укр. ін-ті нац. пам'яті] / Укр. ін-т нац. пам'яті; [упоряд. Л. Герасименко, Р. Пилявець]. К. : Вид-во О. Теліги, 2009. Вип. 4 : 2010. 95 с.

52. Україна і український народ у Другій світовій війні : дискусії [в Укр. ін-ті нац. пам'яті] / Укр. ін-т нац. пам'яті; [упоряд. Л. Герасименко, Р. Пилявець]. К. : Вид-во О. Теліги, 2009. Вип. 1 : [проведені на засіданнях двох «круглих столів», 6 та 20 лют. 2009 р.], 2009. 55 с.

53. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Історичні нариси / НАН України. Інститут історії України. К. : НВП Вид-во «Наукова думка», НАН України, 2010. Кн. 1. 735 с.

54. Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 року: збірник документів і матеріалів. під заг. ред. Шашкевича Я., Кука В. Львів-Київ.: Піраміди, 2001. 556 с.

55. Федик І. УНДО, ОУН: ставлення до Польщі. Львів, 1998. С. 65.

56. Шурхало Д. Міфи Другої світової війни. Львів : ПАІС, 2011. 139 с.

57. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30–50-ті роки ХХ століття. Луцьк, 1995. 171 с.

ТЕМА 13. ДЕРЖАВА І ПРАВО УРСР 1945–1991 рр.

1. Період посилення сталінського тоталітарного режиму та командної системи управління СРСР (1945–1953 рр.)
2. Спроби розширити права республіки в період «хрущовської відлиги» (1953–1964 рр.)
3. Розширення компетенції республіканських органів управління, реорганізація суду та правоохоронних органів періоду «відлиги»
4. Політика жорсткого централізму у період «застою» і кризи радянського суспільства (1964–1985 рр.)
5. Місцеві органи влади за Конституцією УРСР 1978 р.: обласні, районні, міські, районні в містах, селищні, сільські Ради народних депутатів.
6. Політика русифікації. Дисидентський рух в Україні.
7. Реформа політичної системи, державного апарату та правоохоронної системи УРСР в період перебудови (1985–1991 рр.)
8. Розпад СРСР
9. Правова система. Характеристика галузей права УРСР кінця 1940–1950 роках, Кодекс законів про шлюб та сім'ю 1969 р., кримінальне та кримінально-процесуальне право УРСР 1960-1980-х рр., Адміністративний кодекс 1984 р., Кодекс законів про працю УРСР 1971 р., Конституція УРСР 1978 р., зміну у законодавстві періоду перебудови.

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння сутності реорганізації органів державної влади та правоохоронної системи; усвідомлення негативних наслідків командно-адміністративної та одно партійної системи, політико-правової залежності України від центру для української державності; уміння аналізувати діяльність органів прокуратури, адвокатури, системи нотаріату.

Основні терміни: адвокатура, адміністративне право, адміністративний проступок, аліменти, амністія, Верховна Рада УРСР, виконком, вища міра, відділ, власність громадських організацій, генеральний прокурор, житлове право, засоби впливу, колективний договір, конституційна реформа, нотаріат, опіка,

особиста власність, охорона праці, піклування, подружжя, президент, прем'єр міністр, профспілки, рада депутатів трудящих, Рада Міністрів УРСР, ради народних депутатів, реєстрація, санкція, склад злочину, стягнення, трудова дисципліна, трудовий договір, трудові спори та конфлікти.

Тлумачення термінів

Адвокатура (від лат. *advocates* – прикликаний) – професіональна спільнота осіб, що отримали статус адвоката і зайнялись адвокатською діяльністю. Адвокатура є важливим правовим інститутом розвинених держав, що стоїть на варті прав і свобод громадян та їх об'єднань.

Адміністративне право (від *administrare* (лат.) – керувати, управляти) – окрема галузь **права** у системі **права** України, норми якої регулюють суспільні відносини, що склалися у процесі організації і здійснення державного управління. Саме тому **адміністративне** часто називають «управлінським **правом**», або «**правом** управління».

Адміністративне правопорушення (**проступок**) – протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Аліменти – термін, який має декілька значень. Ця сторінка значень містить посилання на статті про кожне з них. **Аліменти: Аліменти** – обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї інших, які потребують цього.

Амністія (грец. *αμνηστια* – прощення) – повне або часткове (заміна м'якшим) звільнення від кримінальної відповідальності і покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. Здійснюється за рішенням глави держави або вищого представницького органу влади.

Верховна Рада УРСР – інституція держ. влади в УРСР, законодавчо визначена Конституцією УРСР 1937 замість Всеукраїнського центрального виконавчого комітету. За Конституцією 1937, ВР була найвищим органом держ. влади і єдиним законодавчим органом республіки.

Виконком – створюваний представницьким органом місцевого самоврядування орган, що є підконтрольним і підзвітним відповідній раді, а з питань здійснення делегованих йому повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідному органу виконавчої влади.

Вища міра – позбавлення людини життя як покарання, що передбачено законодавством держави і здійснюваною згідно вироку суду або по рішенню інших державних чи військових органів.

Відділ – одна з частин чого-небудь цілого, на які воно поділяється або його поділяють за певними ознаками.

Власність громадських організацій – загальні положення містяться у ст. 8 Закону України "Про власність", Законі України "Про об'єднання громадян" та спеціальних нормативних актах, що регулюють окремі види діяльності громадських організацій.

Генеральний прокурор – найвища адміністративна посада Генеральної прокуратури України. 5 січня 2017 року набрав чинності закон, яким написання посади «Генеральний прокурор України» скорочене до «Генеральний прокурор».

Житлове право – сукупність правових норм в, що регулюють житлові правові відносини між громадянами, та громадян із державними та громадськими організаціями у процесі реалізації конституційного **права** людини і громадянина на житло.

Засоби впливу – це взятий у єдності та різноманітті весь процес **впливу** права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових **засобів**.

Колективний договір – угода, яка укладається між власником або уповноваженим органом (особою) і одним або кількома профспілковими чи іншими уповноваженими на представництво трудовим **колективом** органами, а у разі відсутності таких органів – представниками трудящих, обраними та уповноваженими трудовим **колективом**.

Конституційний процес в – це послідовний, історично обумовлений процес формування конституціоналізму, що становить собою триваючу конституційну реформу.

Нотаріат України – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про **нотаріат**», з метою надання їм юридичної вірогідності.

Опіка – влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають переважно в сімейних, родинних відносинах із цими дітьми з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку, захисту їх прав та інтересів (глава 19 Сімейного кодексу України).

Особиста власність – одна з форм **власності**, яку розуміють як абсолютне, захищене законом право фізичної або юридичної особи, чи групи осіб на об'єкт **власності**: продукти праці, засоби виробництва, гроші та цінні папери, інше рухоме та нерухоме майно тощо.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Піклування – влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського **піклування**, в сім'ї громадян України, які перебувають переважно в сімейних, родинних відносинах із цими дітьми з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку, захисту їх прав та інтересів (глава 19 Сімейного кодексу України).

Подружжя, яке перебуває в зареєстрованому шлюбі, набуває особистих немайнових прав та обов'язків. Особисті немайнові права та обов'язки – це такі, що не мають майнового змісту.

Президент (від лат. praesidens, род. відм. praesidentis – той, хто сидить попереду) – багатозначне поняття: 1) виборний голова, керівник установи, організації, товариства тощо; 2) голова держави в країнах з республіканською або змішаною формою правління.

Прем'єр-міністр (від фр. le premier – перший) – перший, головний **міністр**, голова уряду в сучасних державах.... Як правило, **прем'єр-міністр** – лідер політичної партії, що має більшість у парламенті, або лідер партійної коаліції, і керує фракцією парламентської більшості.

Профспілка – добровільна неприбуткова громадська організація, галузева спілка, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудової) діяльності (навчання).

Ради депутатів трудящих – спочатку масові політичні організації, які виникли під час революцій 1905–07 та 1917–18; після більшовицького перевороту в Петрограді в листопаді (жовтні) 1917 – органи влади.

Рада міністрів УРСР [ред. код] **Рада міністрів УРСР** – найвищий орган державного управління в УРСР, наступник **Ради Народних Комісарів** (з 1946). **Рада Міністрів** була формально Верховною **Радою** в складі голови, перших заступників і заступників голови, **міністрів** та керівників інших союзно-республіканських органів.

Рада народних депутатів УРСР – це територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через органи, які вони обирають, усіх питань місцевого життя в межах УРСР, законів УРСР та власної фінансово-економічної бази.

Реєстрація – запис, фіксація фактів або явищ з метою обліку та надання їм статусу офіційно визнаних актів (**реєстрація** народження або шлюбу); внесення в список, в книгу обліку.

Санкція – елемент правової норми, що встановлює невігідні наслідки у разі порушення правила, визначеного диспозиції. Саме **санкція** є одним із засобів спонукання особи до додержання норми права. Стандартна норма права може бути викладена у вигляді формули «якщо → то → інакше», де «інакше» – це **санкція**.

Склад злочину – сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як конкретний злочин

Стягнення – це захід адміністративної відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, у дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так й іншими особами.

Трудова дисципліна – це сукупність, правових норм, що регулюють внутрішній трудовий розпорядок і встановлюють **трудові** права та обов'язки

сторін **трудового** договору, а також заохочення за успіхи в роботі та відповідальність за умисне невиконання трудових обов'язків.

Трудовий договір – договір між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом (далі власник), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник – виплачувати працівникові заробітну плату.

Трудові спори та конфлікти – це неврегульовані внаслідок безпосередніх переговорів розбіжності між працівником (колективом працівників) і працедавцем з приводу застосування норм **трудового** законодавства, а також встановлення нових або зміни існуючих умов праці.

На завершальному етапі Другої світової війни керівництво Радянського Союзу, змінивши геополітичні погляди, поставило за мету змінити кордони та повернути певні території. Відповідно до укладених між СРСР та чехословацьким урядом 12 грудня 1943 р. та 8 травня 1944 р. договорів Закарпаття (за чехословацькою конституцією 1920 р. – Підкарпатська Русь) визнавалося частиною Чехословацької республіки з визначеними 1 січня 1938 р. кордонами. На його територію поширювалася влада чехословацької адміністрації. Однак зі вступом радянських військ у жовтні 1944 р. у Закарпаття ситуація змінилась – і цю територію було приєднано до СРСР про що свідчить **«Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну»** (29 червня 1945 р.) (проаналізуйте документ та зазначте, до складу якої адміністративної одиниці приєднується Закарпаття, з'ясуйте співвідношення територій Закарпаття та Підкарпатська Русь, а також в межах яких кордонів приєднано території; вкажіть, якими мовами складено документ). Для ратифікації договору в СРСР та на підтвердження подання Президії Верховної Ради УРСР видано **«Указ Президії Верховної Ради СРСР про утворення Закарпатської області в складі Української РСР»** (22 січня 1946 р.) (з'ясуйте, які міста та округи (з якими центрами у них) включено до Закарпатської області; вкажіть, внаслідок чого це сталося).

У післявоєнний період Україна зіштовхнулася з багатьма проблемами, зокрема у господарчій сфері. Фактично розпочалася друга колективізація. Аграр-

на політика, впроваджена тоталітарним сталінським режимом в післявоєнний час, мала згубний характер на стан сільського господарства країни в цілому і стала основою голоду 1946–1947 рр., адже основною метою політики у зазначеній галузі було організаційно-господарське зміцнення колгоспно-радянської системи на селі. а от про методи здійснення цих заходів, зокрема, примусовість праці, неврахування значного ослаблення людського ресурсу, післявоєнна розруха, а також про засуху та голод цих років і те, що зерно відправлялось до Європи, в офіційних документах СРСР не згадується. Тим часом, на селян було покладено завищені завдання, адже не існувало нормованого робочого дня, посів здійснювався некондиційним насінням, непродумано розширювались орні плащі, не враховувались продовольчі та господарські потреби самих селян. у документах натомість йдеться лише про вимоги надання хліба, а також про покарання щодо нездійснення планових заготівель.

Завдання для опрацювання історичних джерел

«Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про хід хлібозаготівель по областях Української РСР» (23 січня 1946 р.) (визначте характер оприлюднення документа; з'ясуйте, на основі рішення якого органу прийнято постанову; проаналізуйте причини невиконання планів хлібозаготівель; вкажіть, які області найгірше виконали план; вкажіть заходи усунення недодачі хліба; наведіть пояснення щодо співвідношення таких видів хліба: посівний фонд, хлібофуражні баланси, намолотий хліб, зерновий фонд). **«Постанова ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР про заходи по виконанню директиви Й. В. Сталіна щодо посилення хлібозаготівель» (15 вересня 1947 р.)** (проведіть аналіз результатів хлібозаготівель по областях, з'ясуйте, чи змінився характер та результати хлібозаготівель, вкажіть строки усунення проблем із заготівлею хліба; чому було введено добові завдання щодо здавання хліба від кожної області, хто ніс особисту відповідальність по областях за виконання директиви; з'ясуйте, які заходи запроваджувалися для виконання та перевиконання плану хлібозаготівель; вкажіть не точності у документі).

Населення не могло виконувати зазначені плани через низку причин. Радянська держава натомість запровадила каральні методи. **«Указ Президії**

Верховної Ради СРСР «Про виселення у віддалені райони осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя» (2 червня 1948 р.) (Витяг) (з'ясуйте, який орган засуджував громадян, опишіть механізм винесення суспільного вироку, строк покарання та місце відбування покарання, зверніть увагу не райони, звідки не виселялись громадяни на зазначені в указі території; вкажіть області, на які розповсюджувалася дія указу). За цим указом селяни за невиробітку обов'язкового мінімуму трудоднів підлягали безсудному заслання у віддалені місцевості СРСР за ухвалою загальних зборів колгоспників. Фактично це була спрощена процедура депортації у віддалені регіони СРСР селян, які не бажали задарма працювати у колгоспах, додавали зневіри до владних інституцій і репресії. До речі, цей указ не був оприлюднений у пресі. До 20 березня 1953 р. в цілому за цими указами було заслано 33 266 осіб, за якими вирушили на заслання 13 598 членів їхніх сімей.

«Закон СРСР «Про перетворення Ради Народних Комісарів СРСР в Раду Міністрів СРСР і Рад Народних Комісарів союзних і автономних республік – в Ради Міністрів союзних і автономних республік» (15 березня 1946 р.) (Міністерство – центральний орган виконавчої влади, що управляв в окремій сфері діяльності держави або в окремій галузі народного господарства; з'ясуйте зміни вищих органів влади, вкажіть в якому державному документі внесені відповідні зміни)

У 1954 році на прохання керівництва СРСР Україна взялася рятувати зруйнований війною і украй занедбаний Російською РФСР Крим із розваленою економікою і депортованим населенням. 19 лютого 1954 року Президія Верховної Ради СРСР (найвищий колегіальний орган державної влади в Радянському союзі у перервах між з'їздами Верховної Ради) видала указ, яким Кримська область країни була передана із складу Російської радянської федеративної соціалістичної республіки до Української РСР. Відповідні зміни про статус Криму і Севастополя пізніше були внесені в конституції СРСР і обох республік. **«Указ Президії Верховної Ради СРСР про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР» (19 лютого 1954 р.) (наведіть підстави для передачі Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР), «Закон Союзу РСР «Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу Української РСР»**

(26 квітня 1954 р.) (вказіть, які зміни внесені до Конституції СРСР згідно закону; на вашу думку, чи був Крим «подарований» УРСР, обґрунтуйте своє твердження). Витоки рішення про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу Української РСР потрібно шукати в трагічному для півострова 1944 році. у Криму економічна та соціальна ситуація у повоєнну добу виявилася надзвичайно складною, навіть катастрофічною. Значною мірою кризу економіки, особливо сільськогосподарського виробництва, тут спричинила масова депортація кримсько-татарського народу, греків, вірменів, чехів та болгар. а в перші дні війни з Криму було вивезено ще й понад 50 тисяч німців, які мешкали тут ще з часів Катерини II.

Отже, загальна кількість вивезеного з Криму люду сягала близько 300 тисяч, на 1944 р. населення становило 780 тис., а після депортації татар – близько 500 тис. Перша хвиля переселенців до Криму з глибинних областей Росії не принесла бажаних наслідків. Люд із лісистої Росії важко приживався в степу і не міг адаптуватися до гірської місцевості. Рішучим заходом стало переселення до Криму українських селян, це значно підсилило діяльність в аграрній сфері Криму. Швидке економічне піднесення всіх галузей виробництва вже в перше десятиліття після передачі Криму Україні – найвагоміший доказ внеску українського народу в післявоєнне відродження півострова.

У перші повоєнні роки основи законодавства суттєво не змінилися. в 40–50-х рр. на території України все ще залишалися чинними прийняті раніше республіканські кодекси із застарілими нормами, що вже не відповідали політичним і соціально-економічним умовам. з огляду на це 14 травня 1956 р. Президія Верховної Ради Української РСР прийняла постанову **«Про перегляд кодексів законів Української РСР»**. Важливого значення радянський режим надавав удосконаленню кримінального законодавства. Протягом 50–80-х рр. ХХ ст. було прийнято цілу низку загальносоюзних і республіканських актів, які звужували коло діянь, що вважалися злочинами. з 1960-го по 1985 рр. до кримінальних кодексів було внесено понад 250 змін і доповнень, дві третини яких посилювали покарання, що значно ускладнювало роботу через велику кількість змін. Частина статей передбачувала переслідування за інакомислення. Ці тенденції змінилися лише після перебудови. **«Кримінальний кодекс Української РСР»** (1960 р.) (Витяг) (вказіть, які статті Конституції УРСР є підставою для

прийняття Кримінального Кодексу; проаналізуйте кодекс, та зазначте: межі чинності Кодексу; мету та види покарань, виняткову міру покарання; державні злочини та їх види; злочини проти громадянської безпеки, громадянського порядку та народного здоров'я; перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком).

8 грудня 1961 р. Верховна Рада СРСР прийняла **«Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік»**. Подальша кодифікація цього законодавства тривала майже два роки. Віддзеркалюючи положення загальносоюзних основ, цей кодекс розвинув і конкретизував їх з урахуванням судової практики Союзу РСР і Української РСР, досвіду працівників юстиції і теоретичних положень учених-правників. **«Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік»** (8 грудня 1961 р.) (Витяг) (проаналізуйте документ та вкажіть форми власності, характерні для вказаного економічного періоду, наведіть характеристику трактування особистої власності та планового господарства, з'ясуйте, які відносини регулює цивільне законодавство та що є основою господарських відносин).

«Указ Президії Верховної Ради СРСР про громадян татарської національності, які проживали в Криму» (5 вересня 1967 р.) (Цей указ відміняв огульні звинувачення щодо «громадян татарської національності, які проживали в Криму», але стверджував, що вони «укорінилися на території Узбецької та інших союзних республік». Таким чином, указ ніби реабілітував татар після насильницької депортації 1944 р., однак виявився другим актом трагедії татар, адже це був обман з боку влади, оскільки було додано таємні інструкції, згідно яких татар, які повертались до Криму, не прописували, не приймали на роботу, не дозволяли повернути майно або просто оселитись (прописано всього 23 татарина), а вивозились заново у Херсонську, Запорізьку області та Кубань), проти відтоку населення також була і влада Узбецького РСР.) (визначте трактування владою подій 1944 р., з'ясуйте, на які території переселялись татари та що пропонувала влада для подальшого розвитку районів з татарським населенням).

«Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки» (1978 р.) (Витяг) Загалом, Конституція УРСР була повною рецепцією загальносоюзної Конституції. Мала пафосну ідеологічно-політичну преамбулу, яку було вилучено Законом України від 17 вересня 1991 р. Значна

частина статей Конституції 1978 року мали декларативний характер, вони ніколи не були закріплені відповідними законами. (визначте, кому належить влада згідно Конституції; охарактеризуйте політичну систему УРСР, роль професійних спілок та трудових колективів; вкажіть вектори зовнішньополітичної діяльності та захисту соціалістичної Вітчизни; з'ясуйте основні права, свободи і обов'язки громадян Української РСР; з'ясуйте засади національно-державної і адміністративно-територіального устрою УРСР; визначте систему і принцип діяльності Рад народних депутатів та найвищих органів державної влади УРСР – Верховної Ради, Ради Міністрів, а також місцевих органів державної влади і управління УРСР та виконавчих комітетів місцевих Рад народних депутатів; з'ясуйте, якою кількістю депутатів приймалися зміни до Конституції; вкажіть, до якого року діяла Конституція 1978 р.)

У середині 80-х років зазнала утисків українська мова, викладання якої значно скорочувалось у закладах усіх ступенів освіти. **«Постанова колегії Міністерства освіти УРСР «Про додаткові заходи по вдосконаленню вивчення російської мови в освітніх школах і педагогічних навчальних закладах Української РСР»** (29 червня 1983 р.) (з'ясуйте характер оприлюднення постанови; вкажіть документи, на які спирається колегія Міністерства освіти УРСР для прийняття постанови; зверніть увагу на джерело, в якому опубліковано текст документа; охарактеризуйте додаткові заходи по удосконаленню вивчення російської мови в загальноосвітніх школах, педагогічних навчальних закладах, дошкільних і позашкільних установах республіки; вкажіть, для чого проводився процес поглибленого вивчення російської мови і де, а також як повинна була вивчатись російська мова у школах з молдавською, угорською і польською мовами навчання; зазначте заходи щодо обов'язкового та поглибленого вивчення російської мови: поділ класу на групи (за яких умов), заходи у сільській місцевості, які предмети «витіснялись» (частково) задля вивчення російської мови в педінститутах та педучилищах з українською мовою навчання, який додатковий фах запроваджувався для майбутніх вчителів початкових класів та чужоземної мови, який вводився додатковий державний іспит, чи вводилась російська мова як обов'язковий предмет для студентів немовних факультетів педінститутів та педучилищ, вкажіть, на що пропонувалось витратити збільшення асигнувань в проектах бюджетів 1984 та наступні роки, які матеріальні заохочення

мали вчителі російської мови і чи було це коректно стосовно учителів інших предметів; поясніть ланцюжок: російська мова – підручники – словники – навчальні кінофільми – звукові посібники – дитфільми – фонохрестоматії; вкажіть, які наслідки мав цей закон та як він вплинув на вивчення української мови, чи були введені такі ж вимоги до вивчення української мови). До заходів ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР, спрямованих на зросійшення українців, належить також збільшення на 15% ставки заробітної плати вчителів підготовчих і I–III класів, які вели заняття з російської мови, вчителів російської мови і літератури IV–X (XI) класів загальноосвітніх шкіл та шкіл-інтернатів, вчителів російської мови і літератури всіх типів і найменувань професійних і середніх спеціальних навчальних закладів з неросійською мовою навчання, розташованих в сільській місцевості і в селищах міського типу.

Після березневого і квітневого пленумів ЦК КПРС 1985 р. стрімко змінювалося суспільно-політичне життя в СРСР («перебудова», «гласність», «нове мислення»). Верховна Рада УРСР ухвалила закон **«Про мови в Українській РСР»**, надавши українській мові статус державної. Однак одночасно у законі йшлося про надання російській мові статусу загальнодержавної в Союзі РСР. Правове закріплення цього статусу зводило нанівець законне право нашого народу на свою мову й культуру, перетворювало Закон про державність української мови в офіційний документ для прикриття подальшої політики утвердження російської мови. 28 жовтня 1989 Верховна Рада УРСР прийняла Закон УРСР «Про мови в Українській РСР», який надав державний статус українській мові.

Державна мова – закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики. у Законі сказано: «Відповідно до Конституції Української РСР державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова. Українська РСР забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах життя» (ст. 2 розд. I). Разом із тим у Законі зазначено, що держава створює необхідні умови для розвитку і використання мов інших національностей, які проживають в Україні. Закон став першим вагомим досягненням національно-

демократичних сил і закріпив позиції, які на той час здобули українська інтелігенція та національний рух.

«Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про мови в Українській РСР» (28 жовтня 1989 р.) (Витяг), (зверніть увагу на джерело, в якому опубліковано текст документа; проаналізуйте закон, вкажіть, яке місце відведено національним мовам у житті суспільства та громадянина, а також підгрунття надання громадянам національно-культурних та мовних прав, яке місце та статус відводиться українській мові як чинника національної самобутності, а також як гарантування суверенної національно-державної майбутності народів; з'ясуйте співвідношення щодо використання української та російської мов службовцями, а також вибору мови міжособового спілкування).

Істотно вплинув на правову систему процес перебудови, що відбувався в усіх сферах суспільно-політичного життя. Основними напрямками реформування законодавства були внесення численних змін і доповнень в існуючі закони та інші правові акти та розробка й прийняття нових законодавчих актів. Наприкінці періоду перебудови загострилися кризові явища у законодавстві, спричинені протилежними підходами союзного центру та республік до проблеми верховенства законів. в умовах ослаблення органів союзної влади було прийнято **«Закон СРСР «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації»** (26 квітня 1990 р.) (охарактеризуйте об'єднання в складі СРСР союзних республік, автономних республік; визначте право союзної республіки про вихід з СРСР; з'ясуйте можливість зміни територіального устрою республік; окресліть коло питань, які союзна та автономна республіки мають права вирішувати самостійно; з'ясуйте права у відносинах з іноземними державами; визначте коло питань, які знаходяться: а) у виключному віданні СРСР в особі його найвищих органів державної влади і управління; б) у сферах спільного відання СРСР та союзних республік з передачею повноважень найвищим органам державної влади і управління СРСР; з'ясуйте, чи можлива передача прав компетенції союзної республіки до здійснення її окремих повноважень СРСР на території республіки; чи має право союзна республіка самостійно здійснювати повноваження у певній галузі і за яких умов; чи діють у союзних республіках закони СРСР та які акти діють в разі суперечності законів союзних республік та СРСР; визначте випадки, за яких найвищі органи державної влади

й управління союзних, автономних республік мають право припиняти чинність на своїй території актів міністерств, державних комітетів і відомств СРСР.)

Демократичні акти, спрямовані на реформування політичної системи, забезпечення прав і свобод людини, носили переважно декларативний характер. Основу правової системи все ще становили застарілі норми, які гальмували розвиток реформ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Бикадорова А. О., Сергієнко Г. С. Зародження руху та особливості діяльності шістдесятників в Україні. Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля № 1 (231) 2017, 5-8с. URL: <http://dSPACE.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1869/1/005-008.pdf>
2. Бойко О. «Перебудова». Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 547.
3. Горбатенко В. П.. Перебудова. Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія, 1998.
4. Грінченко В. Тенденції розвитку мистецького життя України у часи Хрущовської «відлиги». Наукові записки. Серія: Історичні науки. Випуск 13. URL: <http://dSPACE.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/1127/1.pdf>
5. Даниленко В. Українське суспільство: від пізнього сталінізму до хрущовської «відлиги». Н. Лаас, М. Смольницька. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2014. Вип. 19. С. 5–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UxxS_2014_19_3.
6. Кагальна М. В. Матеріальне забезпечення селянства УРСР у період хрущовської «відлиги» крізь призму повсякдення (1953–1964 рр.). URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2013/04.pdf
7. Калашник М. В. Міліція України в період хрущовської «відлиги». Форум права. 2011. № 3. С. 331–336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_57
8. Кириленко А. О. Південна Україна в період Хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.). URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Kirilenko_Aref_ALL.pdf
9. Кириленко А.О. Соціальні зміни часів Хрущовської «Відлиги». URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/164.pdf>
10. Кривчик Г. Реорганізація державного управління в Україні в період «Відлиги». URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09kkgupv.pdf>
11. Кульчицький С. В. Перебудови. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2011. Т. 8. С. 118.
12. Ліпкан А. Г. Україна в період відлиги 1953-1964 років, особливості розвитку. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/27_14_Lipkan.pdf

12. Місінкевич М. Реабілітація жертв політичних репресій періоду Хрущовської «відлиги». Теорія та історія держави і права; Історія політичних і правових учень. *Університетські наукові записки*. 2010. №2(34). URL: http://www.univer.km.ua/statti/misinkevych_1.1._reabilitatsiya_zhertv_politychnykh_represiy_periodu_khrushchovs_koyi_vidlyhy_.pdf

13. Михайлов В. Діяльність Української гельсінської спілки в Південній Україні наприкінці 1980-х – 1991 рр. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Випуск 37, 2013. С. 162–168.

14. Ніколаєць Ю. Дисидентство в Україні в роки Хрущовської відлиги у працях вітчизняних науковців // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/istorija/articles/nikolaets-yu-dicidents-rule-during-hrushovs-thov-in-historical-publication-of_15580.pdf

15. Олійник А. М., Краснянська Н. Д. Український дисидентський рух у контексті світових національно-визвольних процесів (друга половина 50-х – початок 80-х років ХХ століття). URL: http://history-power.com/images/vipuski/2007_9/iiv_2007_9_17.pdf

16. Панченко С. А. Особливості висвітлення суспільно-політичних зрушень доби «перебудови» у пресі Запоріжжя: порівняльний аспект. URL: http://eir.zntu.edu.ua/.../1/Ostrovska_Features_of_illumination.pdf

17. Петренко О. Б. Особливості гендерної освітньої політики радянської держави у період «Хрущовської відлиги» (1954–1964 рр.). URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/4.pdf

18. Сергієнко Г. С. Національне питання в Україні в період «Відлиги». *Український селянин*. Випуск 11. 2008. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Ukrainky-selyanyn/2008_11/USN11p178-180.pdf

19. Тєвікова О.В. Десталінізація 1953-1964 років в Україні та її вплив на суспільний світогляд. *Історична пам'ять*. 2012. № 27. 52–59 с. URL: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/645/1/Tevikova.pdf>

20. Турченко Ф. Г. ГКЧП і проголошення незалежності України: погляд із Запоріжжя. Запоріжжя: Просвіта, 2011. 132 с.

21. Шаповал Ю., Якубець О. Остання барикада: Володимир Щербицький під час «перебудови». URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=20&ved=2ahUKEwin86CSyZPfAhWI8ywKHZPtAIQ4ChAWMAl6BAgBEAI&url=http%3A%2F%2Fchtyvo.org.ua%2Fauthors%2FShapoval_Yurii%2FOstannia_barykada_Volodymyr_Scherbytskyi_pid_chas_perebudovy.pdf&usq=AOvVaw0h0hJyOlq6OsRBearn2li9

22. Янковська О. Соціальна складова реформ М. Хрущова. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. Вип. 16. С. 21–38. URL: http://history.org.ua/JournALL/xxx/xxx_2011_16/xxx_2011_16.pdf

23. Яремчук В. Офіційна ревізія історії України на тлі «відлиги». Наукове видання: Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1117/1/Yaremchuk_111203.pdf

ТЕМА 14. РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (З 1991 Р.)

1. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
2. Перший президент України – Леонід Кравчук (1991–1994 рр.)
3. Трансформації форми державного правління України
4. Розвиток багатопартійної системи
5. Україна в період президентства Леоніда Кучми (1994–2004 рр.)
6. Конституційний процес та основні положення Конституції України 1996 р.
7. Помаранчева революція в Україні та президентство Віктора Ющенка, Україна (2005–2010 рр.)
8. Особливості політичного розвитку України за президентства Віктора Януковича (2010–2013 рр.). Революція Гідності
9. Шлях до Євроінтеграції та НАТО, спроба впровадження внутрішніх реформ як вектори політики президента Петра Порошенка (2014–2019 рр.)
5. Основні напрямки розвитку національної правової системи України
7. Державно-політичний розвиток України на сучасному етапі

Роль і значення теми для майбутньої професійної діяльності: розуміння сучасних процесів розвитку держави та права України; уміння аналізувати основоположних державних актів та документів – Акт проголошення незалежності України 1991 р., Конституція України 1996 р.; аналіз політичних процесів та їх впливів на розвиток демократизації суспільства, а також уміння виокремлювати прорахунки політичної діяльності вищих органів влади, місцевого самоврядування; здійснення аналізу змін галузевого права; розуміння верховенства права як фундаментального правового принципу та правової доктрини, що жодна людина не є вище закону.

Основні терміни: багатопартійність, Верховна Рада України, герб, гімн, державні органи, законодавство, Кабінет Міністрів, кодифікація, конституційний процес, національна держава, національна символіка, національне право, незалежність, Президент України, прем'єр-міністр, розбудова держави, стяг, суверенітет.

Тлумачення термінів

Багатопартійність – одна з поширених засадничих умов облаштування демократичного ладу, коли інтереси суспільних верств відповідним чином виражаються політичними партіями, які змагаються, ведуть між собою боротьбу за владу і здійснюють визначальний вплив на суспільно-політичні події.

Верховна Рада України (ВРУ) – єдиний законодавчий орган державної влади України, який має колегіальну будову і складається з чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів України, обраних строком на п'ять років на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Герб (державний) – офіційна емблема держави, що зображується на грошових знаках, печатках, офіційних документах, вивісках державних установ і навчальних закладів.

Гімн (державний) – один з державних символів, урочистий музичний чи музично-поетичний твір, який використовується у випадках переважно передбачених соціальним законом: перш за все при громадських святкуваннях, заходах, державних святах, церемоніях та ритуалах

Державний орган – це одна особа або організована група осіб, спеціально призначені для реалізації державної влади в передбачених законом випадках.

Законодавство – система усіх правових норм, якими регулюються суспільні відносини в державі. у вузькому значенні під терміном «законодавство» розуміють систему законів України, що формується Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади.

Кабінет міністрів – найвищий орган виконавчої влади уряду, який здійснює адміністративно-розпорядчі функції у сфері державного управління. у ряді країн найвищий орган виконавчої влади може мати іншу назву.

Кодифікація – це засіб систематизації нормативних актів, здійснюється шляхом перероблення та зведення правових норм, що містяться в різних актах, у логічно узгоджений нормативно-правовий акт, який системно і вичерпно регулює певну сферу суспільних відносин, як правило, на галузевому рівні.

Конституційний процес – це послідовний, історично обумовлений процес формування українського конституціоналізму, що становить собою триваючу конституційну реформу.

Національна держава, тобто власна держава певного етносу, народу, що збудився до політичного життя, трансформує етнос в цілісний етнополітичний організм, здатний відстоювати свою гідність, і свої інтереси, і своє світобачення (національну ідею) серед інших народів.

Національна символіка – офіційні емблеми держави, що зображуються на печатках, бланках державних органів, грошових знаках тощо; встановлюються конституцією держави. Невід’ємним елементом суверенної держави є державні символи.

Національне право – це система права, що виникає за посередництвом нормотворчості держави і забезпечує внутрішнє правове регулювання.

Незалежність – можливість приймати самостійні рішення, які підкорюються власним бажанням та інтересам і не потребують зовнішніх вказівок та наказів.

Президент України – глава держави, Президент України є главою держави і виступає від її імені, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Прем’єр-міністр (від фр. le premier – перший) – перший, головний міністр, голова уряду в сучасних державах. Як правило, прем’єр-міністр – лідер політичної партії, що має більшість у парламенті, або лідер партійної коаліції, і керує фракцією парламентської більшості.

Стяг (державний) – певного кольору тканина, піднімається на щоглі, просто вивішується чи розстеляється. Державний прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів. Співвідношення ширини прапора до його довжини 2:3

Суверенітет (від франц. Souverainete – найвища влада) – верховенство, повнота і зовнішня незалежність державної влади, які виявляються у відповідних формах будови та внутрішньої і зовнішньополітичної діяльності держави.

З першого дня існування незалежної України зроблено практичні кроки щодо розбудови держави. 24 серпня 1991 р. Верховна Рада прийняла постанову «Про військові формування на Україні», згідно якої усі війська, дислоковані на території України, підпорядковувалися Верховній Раді України. Створено Міністерство оборони, 20 вересня 1991 р. – Службу національної безпеки України (у 1992 р. реорганізована в Службу безпеки України (СБУ)). 25 серпня 1991 р. Президія Верховної Ради України ухвалила постанову «Про власність КПУ та КПРС на території України», що передбачала її націоналізацію. 8 жовтня 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про громадянство України»..

Пріоритетними напрямками державотворчого процесу після прийняття Акту незалежності було встановлення недоторканності кордонів, регламентування їх режиму, порядку охорони, перетину. 14 листопада 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про державний кордон України».

Відповідно до Закону України «Про Збройні Сили України», 6 грудня 1991 р. більшість військових на території України добровільно склали присягу на вірність українському народу. Одними зі складних проблем залишалися зменшення чисельності української армії (700 тис. військовиків) та проблема Чорноморського флоту, частина його особовою складу з відповідною матеріальною базою перейшла на службу до російського Чорноморського флоту.

Важливим атрибутом самостійної держави є її символіка. Майже 5 місяців у Верховній Раді та за її стінами точилися гострі політичні дискусії з приводу утвердження Гімну України. 22 січня 1992 р. прийнято компромісне рішення – визнавалась музична редакція гімну «Ще не вмерла Україна». Питання про текст залишили відкритим. 28 січня 1992 р. Верховна Рада затвердила синьо-жовтий стяг як Державний прапор України, а 19 лютого того ж року парламент затвердив тризуб як малий Герб України. 26 червня 1992 р. затверджено Положення про паспорт громадянина України. Із встановленням дипломатичних відносин з іншими державами та введенням в обіг купонів, які з 10 січня 1992 р. тимчасово виконували роль грошової одиниці, Україна на початку 1992 р. мала основні атрибути самостійної держави.

Леонід Кравчук, який став першим Президентом незалежної України, підписав ряд міжнародних угод. 7–8 грудня 1991 р. підписано Біловезьку угоду Президентом України Л. Кравчуком, Президентом Росії Б. Єльциним та Головою

Верховної Ради Республіки Білорусь С. Шушкевичем у Біловезькій Пущі поблизу Берестя (Білорусь), якою оголошено розпуск Союзу РСР і створення Співдружності Незалежних Держав (СНД). 3 вересня 1993 р. Л. Кравчук підписав Масандрівські угоди, які стосувалися подальшої долі розміщених на території України Чорноморського флоту та ядерної зброї. 14 січня 1994 р. у Москві, всупереч ратифікованому Верховною Радою 18 листопада 1993 р. Лісабонському протоколу (СНО-1), яким передбачалося поступове скорочення стратегічних ядерних озброєнь розташованих на території України, самочинно прийняв рішення підписати «Тристоронню заяву» президентів України, США та Росії щодо негайного вивезення всієї української ядерної зброї до Росії (яке завершилося вже 1 червня 1996 р.) – т. зв. Будапештський Меморандум.

Досить складними виявились відносини з Російською Федерацією (РФ), яка намагалась відновити СРСР під виглядом Співдружності Незалежних Держав (СНД), без України їй це не вдавалось, а Україна так і не ратифікувала статут СНД. Вже в травні 1992 р. Російська Федерація заявила про свої претензії на Крим, а в липні 1993 р. парламент РФ надав Севастополю статус міста РФ. На жаль, історичні події сучасності довели, що такий план мав подальші перспективи загарбання території з боку РФ.

Державотворчі процеси в Україні відбувались досить суперечливо. Невизначеність повноважень між Президентом та Верховною Радою призводила до політичного протистояння та негативно позначалась на процесі реформ. Невизначеність у відносинах спостерігалась і між Президентом та Кабінетом міністрів України. Вищі органи державної влади слабо володіли соціально-економічною ситуацією, яка погіршувалась і спричиняла подальше зниження життєвого рівня основної маси населення. У березні 1992 р., з подання Л. Кравчука, Верховна Рада прийняла закон про представників Президента на місцях, котрі на місцях ставали найвищими посадовими особами виконавчої влад, що призвело до загострення відносин між ними та головами обласних та районних рад. Також у березні 1992 р. Верховна Рада України затвердила «Основи національної економічної політики». У документі передбачалась структурна перебудова господарства України. Важливу роль у становленні ринкової економіки України відіграв закон «Про приватизацію майна державних підприємств». Почалося створення малих та спільних підприємств, товариств

різного рівня відповідальності, кооперативів тощо. Розпочалися деякі зрушення в аграрному секторі. Зокрема, створювалися фермерські господарства, чому сприяв закон «Про селянське (фермерське) господарство». Разом з тим, економічні перетворення йшли надзвичайно повільно. Україна, перебуваючи десятиріччями в складі СРСР, важко переорієнтовувалась після планової економіки, тому характерними ознаками були монополізм, диспропорція між розвитком регіонів, пасивність влади у впровадженні реформ, переорієнтації продукції на Захід не відбулось через низьку якість. Зростання цін на енергоносії призвело до інфляції та зубожіння українського населення. Також негативно вплинуло значне подорожчання газу та нафти (в Росії), що призвело до явища гіперінфляції. Зосередивши у своїх руках велику владу, Л. Кравчук виявив мало політичної волі для реформування країни. Його нерішучість у впровадженні змін пояснювалася небажанням зачіпати інтереси старої номенклатури.

Основна частина компартійно-радянської номенклатури після розпаду СРСР та заборони КПРС утворила так звану «партію влади». Вони контролювали і навіть певною мірою спрямовували суспільно-політичні процеси в Україні, націонал-демократам бракувало досвіду політичної боротьби, в середині них назрівав розкол. Політика Л.Кравчука, яка була спрямована на зміни без змін, виявилася неефективною. Загострення політичного протистояння та політичної кризи в Україні призвели до позачергових виборів до Верховної Ради України та Президента України, і за результати другого туру виборів 10 липня 1994 р. Л. Кучму було обрано Президентом України.

Одним з перших кроків Л. Кучми стало відновлення і перепідпорядкування собі вертикалі виконавчої влади, зокрема голів районних та обласних державних адміністрацій (з серпня 1994 р.), а також намагався створити свою пропрезидентську силу в Верховній Раді, яка мала унеможливити протистояння парламенту з президентом. Для уникнення політичних криз та конфліктів необхідно було активізувати роботу по підготовці Конституції України. у червні 1995р. між Верховною Радою України та Президентом України підписаний Конституційний договір «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття Конституції України». Врешті-решт між Верховною Радою і Президентом

досягнуто компромісу: була створена комісія з доопрацювання проекту Конституції. 28 червня 1996 р., після надзвичайно гострого обговорення (т. зв. «конституційної ночі»), у Верховній Раді прийнято Конституцію України. Основний закон значно розширив повноваження президента аж до прямого управління урядом і видання «економічних» указів, що мають силу закону, та урізав повноваження Верховної Ради. Україна стала президентсько-парламентською республікою.

Економічні реформи. Проголошена Л. Кучмою стратегія економічних реформ була схвалена Верховною Радою. Президент залучив нових людей, здатних проводити реформи і розпочав їх з лібералізації цін та валютного курсу. В українській економіці впродовж п'яти років обертався купоно-карбованець. Вже у вересні 1996 р. в обіг була запроваджена національна валютна одиниця – гривня. Але інфляція істотно знизилася її рівень. Л. Кучма запропонував стратегію широкої приватизації, у жовтні 1994 р. до парламенту було подано відповідний законопроект «Про основні засади економічної та соціальної політики» (утворення фінансово-промислових груп, в яких повинні були об'єднатись підприємства, пов'язані між собою єдиним технологічним циклом). Проте депутати не підтримали цей законопроект. Розпочалась олігархізація української економіки. При цьому держава втратила контроль над виробництвом у більшості базових галузей, позбулася багатьох стратегічних підприємств.

У листопаді 1994 р. президент видав указ «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва». Розпочалось роздержавлення землі. Земля спочатку переходила в колективну власність колгоспів та радгоспів, а після цього ставало можливим паювання. Сертифікати, які засвідчували право на земельний пай, за 1994–2002 рр. отримали 7 млн чоловік. Разом з тим, за період 1991-2000 рр. внутрішній валовий продукт України скоротився на 60%, обсяг промислового виробництва на 49%, а сільськогосподарської продукції на 52%. Реальна заробітна плата зменшилась у 3,8 рази, а реальні виплати пенсій – у 4 рази. Проте поступово розпочався процес переходу до ринкової економіки, і вже в 2000 р. приріст ВВП становив – 5,9%. у 2001 р. інфляція знизилась до 6%, а приріст інвестицій в основний капітал зріс на 17,2%. Валютні резерви збільшились з 1,5 млрд до 3,2 млрд доларів США.

У цілому, президент Л. Кучма продовжував дружні відносини з Російською Федерацією. Досить складно проходили переговори щодо поділу Чорноморського флоту СРСР. І лише 28 травня 1997 р. у Києві підписано базову угоду з Чорноморського флоту. Розрахунок за використання об'єктів у Криму Росія здійснювала з 1998 р. шляхом щорічного зменшення державного боргу України перед Росією на суму 97,79 млн. доларів. Вже 31 травня 1997 р. було підписано Договір про дружбу, співробітництво і партнерство України та Російською Федерацією, і хоча в договорі йшлося про визнання територіальної цілісності України, російська сторона цього пункту ніколи не дотримувалась і неодноразово ставила під сумнів український суверенітет над Кримом. Події 2014 р. та окупація АР Крим остаточно довела нехтування Російською Федерацією суверенітету України.

У вересні 1995 р. Україна стала членом Ради Європи, у 1996 р. було прийнято Стратегію інтеграції до Європейського Союзу. В липні 1997 р. у Мадриді було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО. Проте друга каденція Л. Кучми на посаді президента призвела до погіршення відносин із Заходом, особливо після «касетного скандалу» та звинувачень Києва у продажі «Кольчуг» Іраку, Україна фактично опинилась в міжнародній ізоляції. Багатовекторна зовнішня політика, яку проводив Кучма, схиляється в бік Росії, розпочались переговори про можливість участі України в Євразійському економічному співтоваристві, ініціатором якого була Москва.

Парламентські вибори 1998 р. Зростання ролі партій у політичному житті зумовило зміну виборчого закону, в жовтні 1997 р. Верховна Рада прийняла закон про вибори за пропорційно-мажоритарною системою., за якою 29 березня 1998 р. відбулися вибори депутатів до Верховної Ради України.

Президентські вибори 1999 р. 25 березня 1999 р. в автомобільній катастрофі загинув лідер Народного руху В. Чорновіл. Він розглядався як серйозний конкурент Л. Кучми на президентських виборах. у другому турі виборів, який відбувся 14 листопада 1999 р., Л. Кучма здобув перемогу у президентських виборах. Перемога Л. Кучми на президентських виборах призвела до концентрації влади в його руках, що не могло не викликати опір зі сторони народних депутатів. 23 грудня 1999 р. новим прем'єр-міністром став В. Ющенко. Наростало незадоволення політичним курсом президента Л. Кучми, його звинувачували

в узурпації влади. Ситуацію ще більше ускладнило зникнення 16 вересня 2000 р. опозиційного журналіста Г. Гонгадзе. Опозиція розгорнула масові акції протесту «Україна без Кучми», вимагаючи відставки президента. у травні 2001 р. В. Ющенко було відправлено у відставку, новим прем'єром став А. Кінах.

Парламентські вибори 2002 р. проходили надзвичайно напружено. Про-президентська сила «За єдину Україну» отримала 20% голосів виборців, Блок Віктора Ющенко «Наша Україна» – 23,57%, Комуністична партія України – 19,98%, Блок Юлії Тимошенко 7,26%, Соціалістична партія України 6,87%, Соціал-демократична партія України (об'єднана) 6,27%. Але по мажоритарних округах перемогу здобули висуванці саме В. Литвина, глави Адміністрації президента. Із залученням самовисуванців-мажоритарщиків їм вдалось нівелювати перемогу опозиційних сил та забезпечити стабільність для президента Л. Кучми.

У квітні 2003 р. Кучма запропонував перетворити Україну на парламентсько-президентську республіку, істотно обмеживши повноваження свого наступника, за рахунок розширення прав уряду. У квітні 2004 р. ініційований Адміністрацією Президента законопроект про зміну форми правління був провалений. Тому Л. Кучма розпочав підготовку свого наступника, ще в листопаді 2002 р. Прем'єром став В. Янукович, колишній голова Донецької ОДА, та його згодом висунуто в кандидати на посаду президента від влади.

Боротьба за президентське крісло розпочалась 3 липня 2004 р. Кандидат від опозиції В. Ющенко, лідер блоку «Наша Україна», брав участь у виборчій гонці, з одного боку, кандидат від влади, чинний Прем'єр-міністр України В. Янукович, висунутий від Партії регіонів, з іншого. Водночас кандидат від влади активно використовував адміністративний ресурс, одночасно всіляко перешкоджали діяльності опозиції. На 21 листопада 2004 р. був призначений другий тур виборів Президента України. В. Ющенко провів успішні переговори з О. Морозом, А. Кінахом і групою «Центр», у результаті чого ці політичні сили заявили про свою підтримку в другому турі В. Ющенко. у другому турі спостерігались масштабніші фальсифікації, ніж 31 жовтня 2004 р. (відкріпні талони, які давали можливість одним і тим самим людям пересуватись на автобусах і здійснювати багаторазове голосування (так звані каруселі), переносні урни для голосування за межами виборчих дільниць, недостовірні списки виборців). Коли закінчувалось голосування, у Києві на Майдані Незалежності зібралось до

30 тисяч громадян. Вже 22 листопада їхня кількість зросла до 100 тисяч. Так в Україні почалася Помаранчева революція, оскільки кольором команди В. Ющенка був саме помаранчевий. Паралельно свій майдан організували прихильники В. Януковича, який поступався чисельністю.

Вже 25 листопада 2004 р. Верховний Суд призупинив процес передачі влади новообраному президенту, згодом після багатьох днів протистояння Верховний Суд України визнав за необхідне провести третій тур виборів, який був призначений на 26 грудня 2004 р.

Конституційна реформа. 8 грудня 2004 р. Верховна Рада України в пакеті ухвалила зміни до Конституції України, закон який вдосконалював систему проведення виборів. Припиняла свою діяльність діюча Центральна виборча комісія (ЦВК) і затверджувався склад нової ЦВК України. Відбувся третій тур виборів. 26 грудня 2004 р. вибори Президента України було проведено з дотриманням загальноновизнаних у світі демократичних виборчих стандартів. За В. Ющенка подано 51,99% голосів виборців, за В. Януковича – 44,19 %. Географія результативності голосування не змінилась. Ющенко мав цілковиту перевагу на Заході та Центрі, а Янукович – на Півдні та Сході. Настрої виборців, порівняно з попереднім туром не дуже змінились. Результат голосування змінився внаслідок усунення масштабних фальсифікацій.

Вже 4 лютого 2005 р. 365 депутатів Верховної Ради України підтримали пропозицію В. Ющенка призначити Ю. Тимошенко на посаду Прем'єр-міністра. Проте в «помаранчевій» команді назрівав розкол, основна боротьба розгорнулася між Кабінетом Міністрів, який очолювала Ю. Тимошенко та РНБО, Секретарем якого був П. Порошенко. 8 вересня 2005 р. Ющенко відправив у відставку уряд Ю. Тимошенко. Уряд очолив Ю. Єхануров.

Розпочалась підготовка до парламентських виборів 26 березня 2006 р. Особливістю цих виборів було те, що вони відбувались за пропорційною системою та в умовах парламентсько-президентської республіки. в умовах парламентсько-президентської республіки розпочались консультації щодо створення парламентської коаліції. Колишні союзники БЮТ, Наша Україна та СПУ так і не змогли домовитись, цим скористалась Партія регіонів, яка перетягнула на свою сторону Соцпартію та разом з комуністами утворили антикризову коаліцію. Проте це не змогло вирішити політичну кризу, конфлікт між парламентською

коаліцією. Це дозволило В. Ющенку скористатись своїм конституційним правом та в квітні 2007 р. розпустити Верховну Раду України та призначити позачергові парламентські вибори. Після тривалих консультацій вибори були призначені на 30 вересня 2007 р. Результати були такими: Партія регіонів – 34,7%, БЮТ – 30,71%; «Наша Україна – Народна самооборона» – 14,15%; КПУ – 5,39%; Блок Литвина – 3,96%. В такій ситуації «помаранчеві» змогли домовитись, і 18 грудня 2007 р. Прем'єр-міністром було призначено Ю. Тимошенко. Перед урядом постали серйозні труднощі в зв'язку з світовою економічною кризою. Водночас конфлікт між Президентом та Прем'єром лише загострювався.

Свою діяльність на посту Президента України В. Ющенко у сфері зовнішньої політики розпочав з візитів до Москви, Страсбурга, Давоса та Варшави. у Москві з В. Путіним він провів переговори з питань торгово-економічних відносин, формування єдиного економічного простору, Азово-Керченської проблематики та про перебування Чорноморського флоту Росії у Севастополі. У Страсбурзі В. Ющенко виступив перед депутатами Європарламенту та намагався роз'яснити європейцям внутрішню ситуацію в Україні і висловив надію на розширення співпраці з країнами Євросоюзу. Усі його візити засвідчили, що в Європі був великий інтерес до України і бажання з нею співпрацювати. Вже в 2005 р. українській економіці було надано статус ринкової. А в 2008 р. Україна стала членом Світової організації торгівлі. Водночас Україна активізувалась як регіональний лідер, зокрема в рамках ГУАМу (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова). Київ засудив агресію Росії проти Грузії в серпні 2008 р., а також Україна попередила Росію про небажаність участі кораблів Чорноморського флоту Росії, що базуються в Криму, у війні проти Грузії. Від самого початку РФ підтримувала В. Януковича. Зовнішньополітичний курс України декларований В. Ющенком був спрямованим на євроатлантичну інтеграцію, що дуже непокоїло Кремль. Ситуація в українсько-російських відносинах стабілізувалась лише після того, як Янукович очолив уряд. Проте в 2008 р. Росія розпочала нову газову війну проти України, а з 1 січня 2009 р. «Газпром» повністю припинив постачання газу до України. Москва вдало підтримувала конфлікт Ющенко-Тимошенко, і 18 січня 2009 р. між главами урядів обох країн Ю. Тимошенко і В. Путіним була підписана нова газова угода. Ціна на газ збільшувалась до 450 доларів за тисячу кубометрів. Ця угода була не вигідна

українській економіці та фактично започаткувала енергетичну колонізацію України Росією.

На виборах 7 лютого 2010 р. перемогу отримав В. Янукович. Проте вибори відбулись з численними фальсифікаціями, практикувався підкуп виборців. Оскарження результатів виборів, яке було ініційоване Ю. Тимошенко, не було задоволене.

З приходом до влади 25 лютого 2010 р. В. Януковича розпочалась концентрація влади в руках Партії регіонів. Вже 11 березня 2010 р. у відставку було відправлено уряд Ю. Тимошенко, натомість уряд було сформовано Партією регіонів, який очолив М. Азаров. У вересні 2010 р. Конституційний суд визнав неконституційним Закон «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (політреформу 2004 року) у зв'язку з порушенням процедури його розгляду і ухвалення та відновив дію Конституції України 1996 року. Таким чином, Янукович отримав значно більші повноваження, а Україна знову стала президентсько-парламентською республікою.

3 липня 2012 р. Верховна Рада прийняла Закон «Про засади державної мовної політики», авторами якого були В. Колесніченко та С. Ківалов, члени Партії регіонів. Закон був спрямований на розширення прав російської мови, ним провладна партія хотіла здобути собі політичні бонуси на майбутніх виборах. Проте цей закон був популістським і не витримав критики Венеціанської комісії (згодом 28 лютого 2018 р. Конституційний суд України визнав закон неконституційним).

Прихід до влади Януковича ознаменувався поверненням до багатовекторної, а по суті проросійської, зовнішньої політики. Вже 21 квітня 2010 р. президент РФ Д. Медведєв відвідав Харків, де було підписано угоду про знижку в сто доларів ціни на газ для України, взамін українська сторона погоджувалась продовжити термін дислокації ЧФ Росії до 2042 р., так звані Харківські угоди. Ще 2 квітня президент В. Янукович ліквідував комісію з підготовки вступу України до НАТО. Водночас Київський апеляційний суд заборонив проведення референдуму з питання вступу України до НАТО. 1 липня 2010 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому наша держава визначається як позаблокова європейська держава.

Напередодні парламентських виборів 2012 р, провладна партія ініціювала зміни до виборчого законодавства, зокрема прохідний бар'єр для політичних

партій було збільшено до 5%, а також заборонено брати участь у виборах політичним блокам, що на думку експертів, зроблено для того, щоб не дати об'єднатися розрізненій опозиції. Незважаючи на численні фальсифікації, підкуп виборців та використання адміністративного ресурсу Партія регіонів отримала – 30% голосів; Батьківщина – 25,54%; УДАР – 13,96%; КПУ – 13,18%; Свобода – 10,44%. 12 грудня 2012 р. було затверджено уряд на чолі з М. Азаровим, спікером Верховної Ради став один з лідерів Партії регіонів В. Рибак.

Узурпація влади Партією регіонів, небажання влади йти на діалог з опозицією і суспільством та погіршення економічного становища України призвело до глибокої суспільно-політичної кризи. 14 березня 2013 р. у Вінниці опозиційні партії ВО «Батьківщина», УДАР та ВО «Свобода» розпочали масові акції протесту «Вставай, Україно!» проти режиму Януковича. Масові акції відбулись у всіх обласних центрах України. Влада всіляко ускладнювала та перешкоджала проведенню мітингів. 21 листопада 2013 р. стало початком Революції Гідності – на Майдан Незалежності у Києві вийшли люди з мирним протестом проти скасування тодішньою владою підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Акції протесту потрохи спадали перед наближенням до саміту «Східного партнерства» у Вільнюсі. Але 28–29 листопада 2013 р. на Вільнюському саміті не було підписано угоду щодо лібералізації візового режиму між Європейським Союзом та Україною, хоча Президент В. Янукович був присутній на саміті. 21 листопада 2013 р. Кабінет Міністрів вирішив призупинити підготовку до підписання угоди з ЄС, заявивши при цьому, що не відмовляється від євроінтеграції. 30 листопада 2013 р. надійшов наказ розігнати Євромайдан, ця спроба повторилась 11 лютого 2014 р. у результаті тодішній президент В. Янукович у лютому втік до Росії.

Усю повноту влади взяла на себе Верховна Рада України, яка призначила на 25 травня 2014 р. вибори президента України. Росія, користуючись ослабленням влади у Києві і в порушення Будапештського меморандуму, анексувала Крим у березні 2014 р. і розпочала гібридну війну на Донбасі, яка триває й сьогодні. На виборах переміг П. Порошенко, який 27 червня 2014 р. підписав Угоду про асоціацію з Європейським Союзом в повному обсязі – це одне з головних досягнень Президента. З боку українського керівництва було введено Антитерористичну операцію – комплекс військових та спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні

на сході України. Операція тривала з 14 квітня 2014 р. до 30 квітня 2018 р. Після АТО на сході України була введена Операція об'єднаних сил (ООС). П. Порошенко протягом своєї каденції створив систему органів запобігання корупції. Запроваджено ряд реформ – медичної, податкової, пенсійної, судової, хоча вони діють досить повільно і неоднозначно сприймаються суспільством. Разом з тим, не відбулося реформування економіки, унаслідок якого б заходили інвестиції, покращувалося б соціальне становище, необхідно також проводити подальшу боротьбу з корупцією. Вступив у дію 7 листопада 2015 р. закон «Про національну поліцію» – результат проведення реформ у силовому блоці. Також здійснено посилення обороноздатності країни, не допущено гострої політичної кризи та наявна відносна стабільність політичної ситуації й відсутність позачергових виборів до Верховної Ради. Важливим позитивним чинником також є поглиблення співробітництва з ЄС, виконання Угоди про асоціацію та активізація співробітництва з НАТО.

Говорячи про циклічність історичного розвитку та своєрідну повторюваність деяких історичних віх, звертаємо увагу на події сьогодення, зокрема у питанні проголошення незалежності України 1991 р., подальшого становлення держави та викликів подій 2014-2018 рр. Безумовно, протягом перших трьох десятиліть незалежності відбулось ряд прорахунків (соціально-економічних освітніх, ідеологічних), які не дозволили нашій молодій державі досягти рівня розвитку більшості європейських країн. Разом з тим, євроінтеграційні прагнення частково реалізовані та залишаються пріоритетними, у державі проводяться реформи. Також слід підкреслити, що враховуючи консолідованість українців під час подій 2014 р., питання втрати незалежності стало не тільки закритим, а навпаки, породило впевненість у народженні нової української нації, яка продемонструвала нарешті громадянську зрілість. Саме врахування історичних уроків дозволить нам оцінити й історичне минуле, і сьогодення. Лише опора на власні сили може привести до перемоги, а вона досягається, перш за все, забезпеченням згоди в Україні, ґрунтовною, толерантною та всебічною роботою в пропагуванні українського слова, культури, історії. Безумовно, провідну роль у самоусвідомленні нації відіграють історичні здобутки, увага до історичних подій, їх переосмислення.

*(Використано матеріали засобів масової інформації:
«День», «Дзеркало тижня», Інформаційне агентство УНІАН,
Телеканал «24», Інформаційний телеканал «5 канал», Радіо «Свобода»)*

Завдання

1. Проаналізуйте перебіг та результати президентських виборів:

- Вибори Президента України 1991 р. – перші вибори президента України після здобуття незалежності 24 серпня 1991 р.
  - Вибори Президента України 1994 р. – дострокові вибори президента України в 1994 р.
  - Вибори Президента України 1999 р. – перші регулярні вибори президента України.
  - Вибори Президента України 2004 р. – вибори президента України в кінці 2004 р., що стали причиною Помаранчевої революції.
  - Вибори Президента України 2010 р. – вибори президента України, які пройшли 17 січня 2010 р.
  - Вибори Президента України 2014 р. – позачергові вибори президента України пов'язані з політичною кризою, викликаною відмовою української влади від курсу на євроінтеграцію, внаслідок Революції гідності були призначені Верховною Радою на 25 травня 2014 р.
-

2. Дослідіть перебіг виборів до Верховної Ради, партійного складу та роботи у різних скликаннях:

- Верховна Рада України I скликання – народних депутатів Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки 12-го скликання, яка згодом була перейменована на Верховну Раду України 1-го скликання.
- Верховна Рада України II скликання – обрана на парламентських виборах 27 березня 1994 р.
- Верховна Рада України III скликання – обрана на чергових виборах 30 березня 1998 р.
- Верховна Рада України IV скликання – обрана на чергових виборах 31 березня 2002 р.
- Верховна Рада України V скликання – обрана на парламентських виборах 26 березня 2006 р. Розпущена 5 червня 2007 р. за указом Президента України В. Ющенка через порушення конституційних норм щодо формування коаліції депутатських фракцій.

- Верховна Рада України VI скликання – обрана на позачергових виборах 30 вересня 2007 р.

- Верховна Рада України VII скликання – обрана на чергових виборах 28 жовтня 2012 р., припинено повноваження 27 листопада 2014 р. згідно рішення Президента України П. Порошенка від 25 серпня 2014 р. через розпад коаліції відповідно ст. 90 Конституції України.

- Верховна Рада України VIII скликання – обрана на позачергових виборах 26 жовтня 2014 р.

---

3. Охарактеризуйте роботу урядів України:

- Уряд Вітольда Фокіна (1990–1992 рр.);
  - Уряд Валентина Симоненка (1992 р.);
  - Уряд Леоніда Кучми (1992–1993 рр.);
  - Уряд Юхима Звягільського (1993 рр.);
  - Уряд Віталія Масола (1994–1995 р.);
  - Уряд Євгена Марчука (1995–1996 рр.);
  - Перший уряд Павла Лазаренка (1996 р.);
  - Другий уряд Павла Лазаренка (1996–1997 рр.);
  - Уряд Василя Дурдинця (1997 р.);
  - Уряд Валерія Пустовойтенка (1997–1999 рр.);
  - Уряд Віктора Ющенка (1999–2001 рр.);
  - Уряд Анатолія Кінаха (2001–2002 рр.);
  - Перший уряд Віктора Януковича (2002–2004 рр.);
  - Перший уряд Юлії Тимошенко (2005 р.);
  - Уряд Юрія Єханурова (2005–2006 рр.);
  - Другий уряд Віктора Януковича (2006–2007 рр.);
  - Другий уряд Юлії Тимошенко (2007–2010 рр.);
  - Перший уряд Миколи Азарова (2010–2012 рр.);
  - Другий уряд Миколи Азарова (2012–2014 рр.);
  - Перший уряд Арсенія Яценюка (2014 р.);
  - Другий уряд Арсенія Яценюка (2014–2016 рр.);
  - Уряд Володимира Гройсмана (2016 р. – ...)
-

4. Створіть узагальнюючу хронологічну таблицю, в якій буде поєднано діяльність президентів, Кабінету міністрів, Верховної Ради та характеристика історико-політичного становища в Україні.

---

5. Обґрунтуйте думку про те, що нижченаведені документи є визначальними в утвердженні суверенітету України та визнання її самостійності:

«Декларація про державний суверенітет України», «Постанова Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» (24 серпня 1991 р.), «Акт проголошення незалежності України» (24 серпня 1991 р.), «Угода про створення Співдружності Незалежних Держав» (8 грудня 1991 р.) (Витяг), «Указ Президента України «Про Збройні сили України» (12 грудня 1991 р.), «Указ Президії Верховної Ради України «Про Державний гімн України» (15 січня 1992 р.), «Постанова Верховної Ради України «Про Державний прапор України» (28 січня 1992 р.), «Постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України» (19 лютого 1992 р.), «Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» (8 червня 1995 р.) (Витяг), Закон України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію» (28 червня 1996 р.).

---

6. Розташуйте хронологічно події кожного блоку завдань, а потім виставте у хронологічному порядку блоки. Які події ви вважаєте найважливішими і чому? Запропонуйте свій поділ на блоки подій періоду незалежності. (Завдання можна виконувати, поділившись на три групи).

I БЛОК. 1. Революція Гідності. 2. Антитерористична операція. 3. Анексія Криму. 4. Небесна сотня. 5. Обрання В. Януковича президентом. 5. Мінські домовленості. 6. Захоплення в полон українських моряків в акваторії Азовського моря у Керченській протоці. 7. Операція об'єднаних сил. 8. Мінські переговори. 9. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. 10. Обрання президентом П. Порошенка. 11. Втеча В. Януковича. 12. Самопроголошення ДНР та ЛНР. 13. Згорання демократичних процесів.

II БЛОК. 1. Народна Рада проти групи «239». 2. Перестройка і феномен М. Горбачова: відмова від тоталітаризму чи намагання врятувати збанкрутілу політичну та економічну системи. 3. Створення СНД. 4. ГКЧП. 5. Революція на граніті. 6. Проголошення Акту незалежності України. 7. Створення Гельсінської групи. 8. Проведення Всеукраїнського референдуму щодо незалежності України. 9. Обрання президентом України Л. Кравчука: продовження радянської системи управління чи її демонтаж? 10. Прийняття Конституції України.

III БЛОК. 1. Відмова України від ядерного статусу: Будапештський меморандум. 2. Від найвищого комуністичного функціонера до радянського чиновника високого рангу: поразка Л. Кравчука на користь Л. Кучми. 3. Загибель В. Чорновола – дисидента, який виграв бій з тоталітарною радянською системою, проте загинув за часів незалежності, програш національних сил. 4. Зародження олігархату. 5. Введення в обіг української гривні. 6. В. Ющенко – прем'єр-міністр переможець: кінець бартеру, віяловим відключенням електроенергії та ін. 7. Вбивство Г. Гонгадзе. 8. Другий термін президентства Л. Кучми. 9. Територіальний конфлікт з боку Російської Федерації на о. Тузла та державницька позиція Л. Кучми. 10. В. Ющенко – президент України від національних та правоцентричних сил. 9. Помаранчева революція. 10. Газові війни.

---

7. Проаналізуйте законодавчі акти періоду незалежності України (нижче наведено стисло характеристику):

Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.

Декларація про державний суверенітет проголошує державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах.

Закон України «Про правонаступництво України» від 05 жовтня 1991 р.

Закон України «Про правонаступництво» проголошує, що з моменту незалежності України вищим органом державної влади в Україні була її Верховна Рада; до прийняття нової Конституції України діяла Конституція УРСР; закони й інші акти УРСР діяли на території України за умови, якщо вони не суперечили законам України, прийнятим після проголошення незалежності

України; органи держави, сформовані на основі Конституції УРСР, діяли до створення органів держави на основі Конституції України; державним кордоном України був її державний кордон у складі СРСР за станом на 16 липня 1990 р.

Закон України «Про державний кордон України» від 04 листопада 1991 р.

Україна, керуючись Конституцією України, Декларацією про державний суверенітет України та Актом проголошення незалежності України, неухильно проводить політику миру, виступає за зміцнення безпеки народів України, виходячи із принципів непорушності державних кордонів, які є відображенням територіальної цілісності, політичної та економічної незалежності, суверенітету та єдності України. Державний кордон України є недоторканим. Будь-які порушення його рішуче припиняються.

Закон України «Про Збройні Сили України» від 06 грудня 1991 р.

Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава має Збройні Сили України із необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності. Цей Закон визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними. Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Положення про дипломатичне представництво України за кордоном від 22 жовтня 1992 р. Це Положення визначає статус, завдання та функції дипломатичного представництва України за кордоном. Дипломатичне представництво України є постійно діючою установою України за кордоном, що покликана підтримувати офіційні міждержавні відносини, здійснювати представництво України, захищати інтереси України, права та інтереси її громадян і юридичних осіб. Керівництво дипломатичним представництвом здійснює Міністерство закордонних справ України, діяльність дипломатичного представництва базується на положеннях Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня

1961 р., двосторонніх та інших багатосторонніх міжнародних договорів України, законодавства України та держави перебування, а також цього Положення.

Конституція України від 28 червня 1996 р.

Конституція України – політичний, нормативно-правовий акт держави (Основний Закон), який закріплює основи суспільного ладу, державний устрій, систему, порядок утворення, принципи організації й діяльності державних органів, права та обов'язки громадян. Конституція є могутнім засобом політичного управління суспільством, юридичною базою всього законодавства держави, основою наукових розробок у сфері права, найважливішим джерелом права.

Закон України «Про звернення громадян» від 02 жовтня 1996 р.

Цей Закон регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення. Порівняно з попереднім законодавством про звернення громадян цим законом дано визначення поняття «звернення», закріплено також нормативне визначення та класифікацію видів звернень на пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) й скарги. Закон установлює категорії суб'єктів права на звернення та відповідних правовідносин. Водночас згаданий закон не дуже чітко та неповно регулює сам порядок звернень громадян, що позбавляє їх можливості правильно реалізовувати своє право на звернення, породжує багато проблем із реалізацією цього права.

Закон України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р. (зі змінами і допов.)

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності в електроенергетиці і регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею,

розподілом, постачанням і використанням енергії, забезпеченням енергетичної безпеки України, конкуренцією та захистом прав споживачів і працівників галузі.

Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р.

Згідно Закону України «Про вибори Президента України» Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень Президента України визначається Конституцією України. Вибори Президента України є загальними. Право голосу на виборах Президента України мають громадяни України, яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р.

Цей закон визначає юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації Національного банку України. Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

**Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р.
(зі змінами і допов.)**

Оформлення набуття громадянства України здійснюється виключно за ініціативою особи. Клопотання про набуття громадянства України може подати не тільки особа без громадянства, а й іноземець, який зобов'язується припинити іноземне громадянство протягом 2 років з моменту реєстрації його громадянством України. Особи, які набули громадянство України та взяли зобов'язання припинити іноземне громадянство, документуються тимчасовими посвідченнями громадянина України терміном до 2 років. Паспорти громадянина України таким особам видаються лише після припинення ними іноземного громадянства або в разі подання декларацій про відмову від іноземного громадянства. Набуття громадянства України дітьми віком від 14 до 18 років може відбуватися лише за їхньою згодою.

Кримінальний кодекс України від 04 квітня 2001 р.

Кримінальний кодекс України набув чинності 01 вересня 2001 р. У кримінальному кодексі встановлені принципи та підстави кримінальної відповідальності, караність та злочинність діянь, а також підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та покарань. Кримінальний кодекс покликаний охороняти права та свободи людини і громадянина, громадського порядку, власності, громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки та запобігання злочинам.

Закон України «Про політичні партії в Україні» від 05 квітня 2001 р.

Цим Законом України закріплюється юридичне визначення поняття політичної партії, встановлюється порядок створення та припинення діяльності партій, запроваджуються основні принципи їх організаційної побудови, форми участі в політичному житті, джерела фінансування тощо. Згідно із законом відносини між державою та політичними партіями будуються на засадах партнерства та законності. Держава визнає значимість громадської ініціативи, виступає гарантом дотримання прав, забезпечує правову, інформаційну, організаційну підтримку політичним партіям, зареєстрованим у порядку, передбаченому чинним законодавством. Політичні партії є рівні перед законом. У законі визначається поняття політичної партії – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян, прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Закон України «Про імміграцію» від 07 червня 2001 р.

Цей Закон визначає умови і порядок імміграції в Україну іноземців та осіб без громадянства. За цим Законом, імміграція – це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання, а іммігрант – особа без громадянства чи іноземець, який отримав дозвіл на імміграцію і прибув в Україну на постійне проживання, або перебуваючи в Україні на законних підставах, отримав дозвіл на імміграцію і залишився в Україні на постійне проживання.

Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р.

Господарський кодекс України регламентує відносини, що виникають в ході організації та здійснення господарської діяльності між різними суб'єктами господарювання. Учасниками господарських відносин можуть бути споживачі, суб'єкти господарювання, органи державної влади та місцевого самоврядування, громадяни, а також громадянські організації, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.

Цивільний кодекс України був прийнятий Верховною Радою 16 січня 2003 р. Розробка Цивільного кодексу була розпочата ще в 1992 р., саме 24 березня за розпорядженням Кабінету Міністрів була створена робоча група з розробки ЦК. Робота над цим документом тривала аж до березня 1996 р. Потім його проект був переданий на розгляд Верховній Раді та громадськості. Цивільним кодексом регулюються майнові та особисті немайнові відносини між юридичними та фізичними особами, територіальними громадами, Державою Україною, іноземними державами та іншими суб'єктами публічного права. Нормативний акт складається із 6 книг, в яких системно викладені загальні положення, норми про речові і неособисті майнові права, інтелектуальну власність, спадкове та зобов'язальне право.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р.

Цивільний процесуальний кодекс набув чинності 01 вересня 2005 р. ЦПК був створений для справедливого, своєчасного і неупередженого розгляду та вирішенню цивільних справ з метою захисту порушених, оспорюваних, невідомих свобод, прав чи інтересів фізичних осіб або прав та інтересів юридичних осіб. У Цивільному процесуальному кодексі зазначено, що за захистом своїх прав та інтересів може звернутись кожна особа, а у випадках, встановлених законом, за захистом своїх інтересів і прав можуть звернутися органи та особи, яким надано право захищати особисті права та інтереси, інтереси третіх осіб, суспільні або державні інтереси.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 лютого 2005 р.

Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Закон України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 р.

Цей Закон визначає правові та організаційні засади створення і ведення єдиного Державного реєстру виборців в Україні. Державний реєстр виборців – автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом відомості та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України.

Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р.

Цей Закон встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України. Цей Закон застосовується до всіх міжнародних договорів України, регульованих нормами міжнародного права і укладених відповідно до Конституції України та вимог цього Закону. Суттєво доповнює та змінює Закони України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. та Закон від 10 грудня 1991 р. «Про дію міжнародних договорів на території України». Він також спрямований на приведення положень цих актів у відповідність до вимог Конституції України, виглядає значно повнішим та більш систематизованим. Серед новацій, які містить Закон, варто відзначити: конкретнішу та детальнішу регламентацію функцій та повноважень, які мають різні органи влади в галузі укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України. Закон достатньо повно регламентує взаємодію різних органів влади у зазначеній сфері.

Бюджетний кодекс України від 26 жовтня 2010 р.

Бюджетний кодекс України регулює відносини в процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів, звітування за їх виконання та контроль за додержанням бюджетного законодавства. Також визначає питання про правові засади утворення та погашення державного та місцевого боргу. у Бюджетному кодексі дається тлумачення таких термінів, як бюджет, бюджетна програма, бюджетне призначення, бюджетні кошти, витрати бюджету, гарантійне зобов'язання, державне запозичення, дефіцит бюджету, державний борг, інвестиційна програма, кошторис, розпис бюджету, субвенції та інші.

Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р.

Податковий кодекс України набув чинності 01 січня 2011 р. Регулює відносини в сфері податків і зборів та визначає вичерпний перелік зборів та податків, що установлені в Україні. У цьому кодифікованому законі також йде мова про порядок адміністрування податків і зборів, платників податків і зборів, повноваження контролюючих органів, компетенцію та обов'язки посадових осіб при здійсненні податкового контролю, а також визначена відповідальність таких осіб при порушенні податкового законодавства. Податковий кодекс складається з 20 розділів.

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р.

Цей Закон визначає правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні, та встановлює порядок їх в'їзду в Україну та виїзду з України. Також законом визначаються поняття: іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Закон України «Про закордонних українців» від 02 лютого 2012 р.

Закордонний українець – це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України. Українська держава сприяє розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України, зміцненню зв'язків з бать-

ківщиною та поверненню їх в Україну. Відповідно до статті 12 Конституції України держава дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за її межами.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.

Кримінальний процесуальний кодекс України регулює порядок кримінального провадження на території України. Кодекс набрав чинності 20 листопада 2012 р. Кримінальний процесуальний кодекс складається з 11 розділів і 46 глав. Даний кодифікований закон замінив Кримінально-процесуальний кодекс від 1 квітня 1963 р. Головними завданнями Кримінального процесуального кодексу є охорона держаних інтересів юридичних та фізичних осіб, держави, суспільства, повне, неупереджене та швидке розкриття злочинів, встановлення винних та правильне застосування закону. Кодекс повинен забезпечувати притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, в міру своєї вини.

Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 р.

Відповідно до положень Конституції України, Декларації прав національностей, Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» враховуючи, що вільне використання мов у приватному і суспільному житті відповідно до принципів, проголошених у Міжнародному пакті Організації Об'єднаних Націй про громадянські і політичні права, та духу Конвенції Ради Європи про захист прав і основоположних свобод людини є невід'ємним правом кожної людини, надаючи важливого значення зміцненню статусу державної – української мови як одного з найважливіших чинників національної самобутності Українського народу, гарантії його національно-державної суверенності; виходячи з того, що тільки вільний розвиток і рівноправність усіх національних мов, висока мовна культура є основою духовного взаєморозуміння, культурного взаємозбагачення і консолідації суспільства. Цим Законом визначаються засади державної мовної політики в Україні. Закон відомий також під назвою «Закон Колісніченко-Ківалова».

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 р.

Цей Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина. Антидискримінаційна експертиза – аналіз проектів нормативно-правових актів, за результатами якого надається висновок щодо їх відповідності принципу недискримінації.

Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02 вересня 2014 р.

Цей Закон визначає тимчасові заходи для забезпечення підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції, та осіб, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції або переселилися з неї під час її проведення. Антитерористична операція на сході України (АТО) – комплекс військових та спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України. Операція тривала з 14 квітня 2014 р. до 30 квітня 2018 р. Після АТО на сході України була введена Операція об'єднаних сил (ООС).

Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. Цей Закон визначає правові засади організації і діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України. Ухвалення Закону мало на меті євроорієнтоване реформування органів прокуратури, зокрема щодо позбавлення прокуратури функції «загального нагляду». Серед інших новацій Закону – звуження повноважень прокурора щодо представництва в суді; вдосконалення організаційної структури органів прокуратури; доступ до професії прокурора та посилення гарантій незалежності прокурора; посилення ролі органів прокурорського самоврядування.

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р.

Закон заклав основи антикорупційної політики і законодавства, виходячи з нової суспільно-правової парадигми. Національна політика у сфері боротьби з корупцією з цього моменту має визначатися на нових правових та організацій-

них засадах, реалізовуватися згідно нової інституційної системи запобігання корупції в Україні та за допомогою нових превентивних антикорупційних механізмів.

Закон України «Про правовий статус осіб, які вимушені залишити місця проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України» від 19 червня 2014 р.

Закон визначає порядок надання державної допомоги, захисту конституційних прав та законних інтересів осіб, які вимушено залишили місце проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя або обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України та які переїхали до інших регіонів України. Закон містить також норму, відповідно до якої посвідка вимушеного мігранта – документ, який видається вимушеному мігранту територіальним підрозділом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів і який є підставою для отримання державної допомоги в порядку та обсягах, визначених чинним законодавством та цим Законом.

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 р.

Метою Національної антикорупційної стратегії мало стати зменшення рівня корупції в Україні шляхом усунення передумов її виникнення через упровадження превентивних заходів, зміцнення режиму законності, а також формування у суспільстві нетерпимого, негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища за допомогою спільних зусиль державних та громадських структур, за участю міжнародних організацій. Створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень

та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції.

Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р.

Цей Закон визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Законом визначається поняття воєнного стану – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р.

Цей Закон визначає основні засади, організацію і порядок проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів та старост. Закон має на меті забезпечення проведення місцевих виборів згідно з вимогами Конституції України та з урахуванням особливостей реформи децентралізації місцевого самоврядування. Закон прийнятий у нестабільній політичній обстановці, пов'язаній з військовим конфліктом, необхідністю виконання Мінських домовленостей та широким застосуванням брудних технологій на попередніх виборах, спричинив гарячі дискусії та викликав бурхливу критику з усіх боків: політиків, політологів, експертів, журналістів, гро-

мадськості. Закон все ж став кроком уперед в еволюції місцевого виборчого законодавства. Адже, завдячуючи саме цій системі, вдалося суттєво оновити депутатський корпус місцевих рад, що вселяє надію на запровадження в органах місцевого самоврядування сьомого скликання нових форм і методів діяльності, проведення реформи з децентралізації влади та розширення повноважень місцевого самоврядування. Разом з тим варто зазначити, що закон потребує серйозного доопрацювання в частині тих положень, котрі виявилися проблематичними в реалізації.

Закон України «Про Національну поліцію» від 31 серпня 2015 р.

Цей Закон визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України. Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р.

Цей Закон визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях.

Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 р.

Тимчасово окупованими територіями у Донецькій та Луганській областях на день ухвалення цього Закону визнаються частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль, а саме: 1) сухопутна територія та її внутрішні води у межах окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей; 2) внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території, визначеної пунктом 1 цієї частини; 3) надра під територіями,

визначеними пунктами 1 і 2 цієї частини, та повітряний простір над цими територіями. Діяльність збройних формувань Російської Федерації та окупаційної адміністрації Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, що суперечить нормам міжнародного права, є незаконною, а будь-який виданий у зв'язку з такою діяльністю акт є недійсним і не створює жодних правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження або смерті особи на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, які додаються відповідно до заяви про державну реєстрацію народження особи та заяви про державну реєстрацію смерті особи. Відповідальність за матеріальну чи нематеріальну шкоду, завдану Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, покладається на Російську Федерацію відповідно до принципів і норм міжнародного права. у межах тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях діє особливий порядок забезпечення прав і свобод цивільного населення, визначений цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, принципами та нормами міжнародного права. Цим законом передбачається проведення Операція об'єднаних сил (ООС, англ. United forces operation) – комплекс військових та спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України. Операція об'єднаних сил, фактично, є переформатуванням Антитерористичної операції (АТО) з введенням воєнного або надзвичайного стану, переданням управління від СБУ, яка формально керувала АТО, до Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ. Початок операції об'єднаних сил – з 14:00 30 квітня 2018 р.

---

8. Опрацюйте зміст документів (подано стислий зміст)

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.

Загальна декларація прав людини – декларація, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., представляє першогоlobalьне вираження прав, на які усі люди мають невід'ємне право. Декларація складається з 30 статей, які лягли в основу наступних міжнародних договорів, у регіональні документи по правах людини, національні конституції та інші закони.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.

Права й свободи, передбачені Конвенцією, стосуються найважливіших сторін життя особи і мають громадянську, політичну, економічну та соціальну спрямованість. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод сьогодні на повних підставах оцінюється як одне з найбільших досягнень Ради Європи. Вона являє собою фундаментальну основу всього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав і свобод людини.

Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р.

Конвенція про статус біженців – це міжнародно-правовий документ, спрямований на захист прав біженців. Прийнята Конференцією повноважних представників держав з питань статусу біженців і апатридів, проведеною під егідою ГА ООН у м. Женеві (Швейцарія). Набула чинності 22 квітня 1954 р. Станом на 2000 учасницями Конвенції є 136 держав. Конвенція складається з преамбули та 46 статей, об'єднаних у 7 глав. Згідно Конвенції біженець – це особа, яка через «цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань знаходиться за межами країни своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок згаданих побоювань; або, не маючи певного громадянства і перебуваючи за межами країни свого попереднього звичайного місця проживання у результаті подібних подій, не може або не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань».

Конвенція про статус апатридів від 28 вересня 1954 р.

Конвенція 1954 р. передбачає, що особистий статус апатрида визначається законами держави його доміцилія або, якщо така відсутня, – законами держави його проживання. Апатриди зобов'язані підпорядковуватися законодавству держави місцеперебування. Проте у деяких сферах, як-от право на судовий захист, свободи віросповідання, початкової освіти, науки, їх статус у державі постійного місця проживання ідентичний статусу громадянина. Те саме стосується оплати праці та соціального забезпечення, яке виникає в такому разі, а також

права на компенсацію у разі нещасного випадку на виробництві. Крім того, заборонено обкладати апатридів додатковими податками та зборами.

Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р.

Хартія розроблялася 17 років, у червні 1985 р. її було схвалено урядами 23 держав і відкрито до підписання членами Ради Європи з 15 жовтня 1985 р. поява Хартії про місцеве самоврядування була спричинена посиленням різнорівневої інтеграції, у тому числі й на локально-регіональному рівні, що призвело до необхідності зіставлення систем управління місцевих органів у різних країнах й пошуку уніфікованих підходів до їх подальшого розвитку.

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05 листопада 1992 р.

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 – акт Ради Європи. Підписана 5 листопада 1992 р. державами-членами Ради Європи. Україна ратифікувала хартію 15 травня 2003 р. Держави, які її підписали, взяли на себе зобов'язання дотримуватись у своїй політиці, законодавстві та практиці принципів, спрямованих на розвиток регіональних мов або мов меншин. Ідея і суть хартії викладені в частині 3-й, яка містить статті 8–14, що складаються з 17 пунктів і 58 підпунктів, у яких визначені заходи, спрямовані на використання регіональних мов або мов меншин у суспільному житті.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2017 р.

Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. У преамбулі угоди йдеться про визнання з боку ЄС європейського вибору та європейських устремлінь України як європейської країни, що поділяє з ЄС спільну історію і спільні цінності, а також визначені цілі Угоди, серед яких – створення асоціації, поступове зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, поглиблення економічних та торговельних відносин, зокрема шляхом створення ЗВТ, посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи і безпеки. Закріплюються основні принципи, які лежатимуть в основі асоціації, передусім забезпечення прав людини та осно-

воположних свобод, повага до принципу верховенства права, дотримання принципів суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності. Підкреслюється, що подальші відносини між Україною та ЄС базуватимуться також на принципах вільної ринкової економіки, верховенства права, ефективного урядуванні тощо. 1 вересня 2017 р. після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТІВ:

1. Бюджетний кодекс України від 26 жовтня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. №50-51. Ст.57. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Бюджетний кодекс України (БКУ) 2018. URL: https://urist-ua.net/%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8/%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8/
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №18,19-20,21-22.-Ст.144. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Господарський кодекс України (ГКУ) 2018. URL: https://urist-ua.net/%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8/%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8/
5. Декларація про державний суверенітет України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
6. Закон України: Про Державний реєстр виборців URL: https://protocol.ua/ru/pro_dergavniy_reestr_vibortsiv/#section55600
7. До питання практики законодавчого регулювання звернень громадян в Україні. *Віче*. 2008. № 23. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1242/>.
8. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. *Офіційний вісник України*. 2013. №39. Ст. 1418. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
9. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://pidruchniki.com/14860110/pravo/yevropeyska_hartiya_mistsevogo_samovryaduvannya
10. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05 листопада 1992 року. *Офіційний вісник України*. 2006. №50. Ст. 3318. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014
11. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S2

1P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Evro_khar
tiya_regionalnykh_mov_1992

12. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. №93. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

13. Загальна декларація прав людини. URL: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/global-un-publications/3722-zahalna-deklaratsiia-prav-liudyny>

14. Закон України «Про вибори Президента України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.

15. Закон України: Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

16. Закон України «Про затвердження Положення про дипломатичне представництво України за кордоном». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166/92-%D1%80%D0%BF>

17. Закон України: Про державний кордон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

18. Закон України: Про державну службу. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

19. Закон України: Про електроенергетику. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>

20. Закон України: Про закордонних українців. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15> Закон України: Про засади державної мовної політики. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

21. Закон України: Про Національну поліцію. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

22. Закон про імміграцію: гостинність тут ні до чого. URL: https://dt.ua/LAW/zakon_pro_immigratsiyu_gostinnist_tut_ni_do_chogo.html.

23. Коваль В. П. Правове регулювання введення воєнного стану в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2016. Вип. 22. С. 115–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2016_22_29.

24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. №13. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

25. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та європейський суд з прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/m/konventsiiya-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod-ta-evropeyskiy-sud-z-prav-lyudini>

26. Конвенція про статус апатридів від 28 вересня 1954 року (Витяг). *Бюлетень законодавства юридичної практики України*. 2001. №11. С. 131–139. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232

27. Правовий статус осіб без громадянства. URL: https://pidruchniki.com/1209061346703/pravo/pravoviy_status_osib_bez_gromadyanstva;

28. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року (Витяг). *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2001. №11. Ст. 111–120. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

29. Конвенція про статус біженців 1951. URL: http://leksika.com.ua/12880610/legal/konventsiiya_pro_status_bizhentsiv_1951 ;

30. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України(щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради України. 2016. №28. Ст.532.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

31. Конституція України – Основний закон держави. Обставини прийняття та значення. URL: https://pidruchniki.com/76126/istoriya/konstitutsiya_ukrayini_osnovniy_zakon_derzhavi_obstavini_priynyattya_znachennya_konstitutsiyi_ukrayini

32. Кримінальний кодекс України від 04 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25. Ст.131. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

33. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10, №11-12. Ст.88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> 35.

34. Куц Л. Законодавство про оборону: проблеми вдосконалення. *Право України*. 1996. № 8. С. 34–37.

35. Набуття громадянства України. URL: <https://dmsu.gov.ua/poslugi/nabuttya-gromadyanstva-ukrajni.html>

36. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції». URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/1523446135commentary_corruption.pdf

37. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». URL: http://cul.com.ua/preview/NPK_Korup.pdf

38. Новий Закон України «Про міжнародні договори України». URL: <http://ifreestore.net/4550/9/>

39. Основні характеристики нового Закону України «Про місцеві вибори». *Освіта регіону*. 2016. № 1. URL: <http://social-science.com.ua/article/1351>.

40. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №13, №13-14, №15-16, №17.-Ст.112. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

41. Положення про дипломатичне представництво України за кордоном : затверджене Розпорядженням Президента України від 22 жовтня 1992 року. Збірник розпоряджень Президента. 1992. №4. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166/92-%D1%80%D0%BF>.

42. Правові засади створення та діяльності політичних партій. Міністерство юстиції України : [офіційний веб портал]. URL: <http://old.minjust.gov.ua/17869>

43. Правонаступництво України в зв'язку з припиненням існування СРСР. URL: <https://readbookz.net/book/166/5012.html>

44. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №14. Ст.81. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.

45. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №13. Ст.65. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

46. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. №2. Ст. 6. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
47. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2016. № 4. Ст. 43. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
48. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2007. №20. Ст. 282. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16>
49. Про електроенергетику: Закон України від 16. 10. 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. №1. Ст. 1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>
50. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08. 09. 2005 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 52. Ст. 561. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
51. Про закордонних українців: Закон України від 02. 02. 2012 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012. № 39. Ст. 473. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15>
52. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14. 10. 2014 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2014. № 46. Ст. 2047. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
53. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2059. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
54. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 23. Ст. 218. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
55. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06. 09. 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 32. Ст. 412. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>
56. Про Збройні Сили України: Закон України від 06 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №9. Ст. 108.
57. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 № 1934-ХІІ. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
58. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>
59. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 № 2491-ІІІ. Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14>
60. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-ІV. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

61. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради*. 2015. №37-38. Ст. 366.

62. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

63. Про Національну поліцію: Закон України від 31.08.2015 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2015. №40-41. Ст. 376. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

64. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>

65. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI [Електронний ресурс]. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

66. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства на території України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 44-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2013_12_11.

67. Про правовий статус осіб, які вимушено залишили місце проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України: Закон України від 19.06.2014 № 4998-1. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51397.

68. Про правонаступництво України: Закон України від 05 жовтня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №46. Ст.617. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>.

69. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №23. Ст. 118.

70. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III [Електронний ресурс]. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

71. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №28. Ст. 250.

72. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

73. Про прокуратуру Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

74. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02 вересня 2014 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18>

75. Плюси і мінуси нового закону про прокуратуру. URL: <https://racurs.ua/ua/658-schodo-novogo-zakonu-ukrayiny-pro-prokuraturu-vid-14-jovtnya-2014-roku.html>.

76. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>

77. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2017 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

78. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40-44. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20130118>.

79. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №40. Ст.492. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

80. Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПКУ) 2018. URL: <https://urist-ua.net/%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D1%86%D0%BF%D0%BA%D1%83/>

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Белєвцева В. Державний суверенітет, його ознаки та властивості. *Теорія держави і права*. 2009. № 10. С. 7–10.

2. Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією. Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. Вип. 6–7: 20-й річниці Незалежності України присвячується. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. С. 24–38.

3. Грицай І. Актуальні питання правового регулювання діяльності громадських об'єднань в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. №1. 2015. С. 221–229.

4. Грицай І. О., Кожемяка Ю. І. Державне управління процесом євроінтеграції: сучасний стан. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 31 жовтня 2014 р., м. Дніпропетровськ*. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С. 61–63.

5. Грищенко К. Незалежна Україна. 20 років на світовій сцені. *Зовнішні справи*. 2011. № 7/8. С. 6–9.

6. Гуменюк Б., Малюська А. 20 років зміцнення української державності. *Зовнішні справи*. 2011. № 7/8. С. 10–13.

7. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики. К. : Національний ін-т стратегічних досліджень, 2010. 64 с.

8. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. С. 558–559.

9. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К.: Преса України, 1997.

10. Маргулов А. Декомунізація: правова парадигма чи виклик історії. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: м-ли*

Всеукр. наук.-практ. конф.(м. Дніпро, 27 січня 2017 р.). Дніпро: ДДУВС, 2017. С. 67–68.

11. Наливайко Л. Історія становлення державного ладу України. *Історія держави і права*. № 10. 2009. С. 31–35.

12. Наливайко Л. Принцип суверенності і незалежності держави в системі принципів державного ладу України. *Бюлетень Міністерства юстиції*. № 6. 2011. С. 19–26.

13. Пилипчук В. Етапи формування суверенної української держави : (історико-правові та політичні аспекти). *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 94–104.

14. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності : монографія / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. К. : Кондор, 2012. 616 с.

15. Правові системи сучасності : навч. посіб. / за ред. Ю. С. Шемшученка. К. : Юрид. думка, 2012. 492 с.

16. Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин: Постанова Верховної Ради Української РСР від 25 грудня 1990 року № 581-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 5. Ст. 25.

17. Рудич Ф. Формування політичних структур в сучасній Україні: політологічний аналіз. *Український історичний журнал*. 1994. № 2–3. С. 20–37.

18. Рудич Ф. Передумови утвердження єдиної української держави : спроба політологічного аналізу. *Трибуна*. 2011. № 5/6. С. 18-22.

19. Савойська С. Розпад СРСР: парад суверенітетів. *Пам'ять століть*. 2010. № 6. С. 34-43.

20. Скакун О. Ф. Правова система України на правовій карті світу : наук. доп. Х. : Еспада, 2004. 96 с.

21. Соціально-економічні перетворення в сучасній Україні :. В. А. Смолій, Л. Ю. Беренштейн, С. О. Білан, С. М. Живора, К. М. Іванова, В. В. Корнієнко, В. А. Моргун, С. С. Падалко, Н. В. Скляр, Н. В. Тарасенко; ред.: В. А. Смолій; НАН України. Ін-т історії України. К., 2001. 78 с.

22. Тищенко Ю. А., Горобчишина С. А. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності». К. : Український незалежний центр політичних досліджень, 2010. 76 с.

23. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). К. : Альтернативи, 2001. С. 131.

24. Хаустова М. Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні : монографія. Х. : Право, 2008. 160 с.

25. Шлях до незалежності – крок за кроком : за повідомленнями тогочасної української і зарубіжної преси. *Трибуна*. 2011. № 5/6. С. 9-14.

26. Шморгун О. О. Україна: шлях відродження. *Економіка, політика, культура*. К., 1999.

27. Шульга Т. С. Здобуття незалежності у суспільній свідомості громадян України. *Український історичний журнал*. 2011. № 4. С. 108-115.

28. Щербак Ю. Україна: виклик і вибір. Перспективи в глобалізованому світі ХХІ століття. К. : Дух і Літера, 2003. 131 с.

ТЕСТОВІ ЗАПИТАННЯ ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА УКРАЇНИ»

ТЕМА 1. ВСТУП ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

1.1. «Історіографія історії держави та права України розглядається за такими етапами...», знайдіть зайвий етап:

- а) від Київської Русі до XVIII ст.;
- б) перша половина та середина XIX ст.;
- в) кінець XIX – початок XX ст.;
- г) 1904–1920 рр.;
- г) 1917–1920 рр.;
- д) 1920–1939 рр.;
- е) 1945–1990 рр.;
- є) 1991–2005 рр.;
- ж) 2005 р. – до сьогодні.

1.2. До завдань дисципліни «Історія держави та права України» не відносимо:

- а) сформуванню уявлення про особливості основних етапів історичного розвитку систем органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, суду України;
- б) знайти та реконструювати ту чи іншу річ (об'єкт), з'ясувати її час, походження, технологію виготовлення та застосування;
- в) вироблення вмінь визначати роль державних та політичних інститутів, соціальних груп в суспільно-політичних процесах;
- г) формування аналітичних здібностей до аналізу спільних рис і закономірностей історичного розвитку правової системи України.

1.3. До історичних документів можна віднести:

- а) заяву про працевлаштування;
- б) посібник;
- в) наукову статтю;
- г) текст договору між двома країнами стосовно визначеного кола питань.

1.4. Знайдіть помилку у твердженні: «Історичний документ – це..»:

- а) інформаційне джерело,
- б) джерело, що оцінює та констатує історичний факт;
- в) джерело, що описує подію, розкриває її суть, аналізує;
- г) обов'язково містить суб'єктивні судження психологічного характеру учасників подій;
- г) джерело, що спонукає задуматись над достовірністю інформації та формує ступінь довіри до джерела.

1.5. За змістом до документів історичного характеру відносимо:

- а) укази;
- б) щоденники;
- в) міждержавні угоди;
- б) міфи.

1.6. До документів особистісного характеру не відносимо:

- а) спогади;
- б) мемуари;
- в) щоденники;
- г) грамоти;
- г) листи;
- д) свідчення очевидців.

1.7. Виберіть зайве з наведеного ряду понять:

- а) міфи;
- б) байки;
- в) пісні;
- г) крилаті вирази;
- г) чолобитні;
- д) анекдоти.

1.8. Вкажіть документ, який не є актовим:

а) грамоти;	б) прохання;	в) чолобитні;
г) розписи;	г) договори;	д) статистичні і слідчі документи;
е) програми;	є) промови;	ж) описи подорожей;
з) закони;	і) укази.	

1.9. До оповідно-описових документів відносяться:

- а) мемуари;
- б) крилаті вирази;
- в) слідчі документи;
- г) прохання.

ТЕМА 2. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В НАЙДАВНІШІ ЧАСИ**2.1. Геродот про розселення скіфів**

1.3 якою метою скіфи вирощували хліб?

- а) для власного вжитку;
- б) на продаж;
- в) для обміну між племенами;
- г) як майнову цінність.

2. Місце знаходження скіфів-землеробів?

- а) вверх по гирлу річки Дніпро;
- б) вверх від моря вище Борисфену;
- в) за річкою Партікап;
- г) вище до гавані на Маєтідському озері.

3. На скільки царств поділялася Велика Скіфія?

- а) два царства;
- б) три царства;
- в) чотири царства;
- г) не поділена на царства.

4. Що було основою скіфського господарства?

- а) кочове тваринництво;
- б) землеробство;
- в) полювання;
- г) обробка дорогоцінних металів.

5. Головний лідер скіфів?

- а) Цар Дарій;
- б) Цар Атей;
- в) Цар Філіп;
- г) Цар Басилій.

2.2. Геродот про життя і звичаї скіфів.

1. Основними заняттями царських скіфів були:

- а) перегінне скотарство;
- б) мисливство і рибальство;
- в) землеробство і тваринництво;
- г) мисливство і землеробство.

2. Із давньогрецьких авторів найдетальніше життя, побут, звичаї та історії скіфських племен описав:

- а) Гомер;
- б) Гесіод;
- в) Геродот;
- г) Аристотель.

3. *Яке місто було столицею Малої Скіфії?*
- а) Тіра (поблизу сучасного Білгорода-Дністровського);
  - б) Ольвія (поблизу сучасного Миколаєва);
  - в) Неаполь (поблизу сучасного Сімферополя);
  - г) Пантикапей (поблизу сучасного Керча).
4. *Яке вбрання носили скіфські чоловіки?*
- а) довгі шкіряні штани і просторі куртки;
  - б) вузькі штани, шкіряні черевики;
  - в) вузькі штани і трапчані черевики;
  - г) довгі плащі і капелюхи.
5. *Кімерія розпалася під могутнім натиском:*
- а) сарматів;   б) греків;   в) скіфів;   г) готів.

2.3. Про антів та їх протистояння з аварами. Витяг з «Історії» Менандра Протектора

1. *Пригнічені нападами ворогів, анти відправили до аварів посланником Мезаміра, аби той:*
- а) заключив мирний договір;
  - б) викупив деяких полонених з свого народу;
  - в) викрав цінні папери;
  - г) убив короля аварів.
2. *Що сталося з посланником Меземіром?*
- а) його вбили;
  - б) його переманили на свій бік;
  - в) йому відрізали пальця;
  - г) він повернувся без будь-якого результату.
3. *Як ставилися племена слов'ян і антів до прибуваючих до них іноземців?*
- а) ворожнечо;
  - б) войовничо;
  - в) байдуже;
  - г) ласкаво й, виявляючи їм знаки своєї поваги.
4. *Воювати авари зі своїми ворогами люблять у місцях:*
- а) де відкрите поле;
  - б) у болотничій місцевості;
  - в) що поросли густим лісом, у тіснинах, на урвищах;
  - г) де багато води.
5. *Якими були риси антів відносно укладення договорів?*
- а) не визнавали договорів, тому не підписували їх;
  - б) були присутні порушення, але більшість договору дотримувались;
  - в) вони завжди дотримувались норм договору;
  - г) вони були підступні і не тримали свого слова.

2.4. Маврикій у «Стратегіконі» про слов'ян і антів

1. У слов'ян велика кількість різноманітної худоби і плодів земних, що лежать у купах, особливо:

- а) кукурудзи і пшениця;
- б) проса і пшениці;
- в) картоплі і гороха;
- г) буряків.

2. Якою була скромність жінок у слов'ян?

- а) вони не любили своїх чоловіків, тому бажали їм смерті під час війни;
- б) звичайною;
- в) вони зовсім не були скромні;
- г) перевищує всяку людську природу, так що більшість із них вважають смерть свого чоловіка своєю смертю і добровільно душать себе.

3. Не маючи над собою голови і ворогуючи один з одним, вони не визнають:

- а) жінку воїна;
- б) простих загарбницьких війн;
- в) воєнного строю;
- г) поразки.

4. Якою була основна зброя слов'ян під час війн?

- а) крик;
- б) списи та щити;
- в) лук;
- г) мечі.

5. Слов'ян було легше підпорядкувати:

- а) жінками;
- б) погрозами;
- в) подарунками;
- г) зброєю.

ТЕМА 3. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСИ

3.1. «Повість минулих літ» про Олега, Володимира і Ярослава.

1. Подія у «Повісті минулих літ», яка вперше датована:

- а) похід Олега на Царгород;
- б) облога Києва печенігам;
- в) перемога князя Святослава над хозарами;
- г) заснування Києва трьома братами.

2. Скільки було синів у Володимира?

- а) 12;   б) 2;   в) 6;   г) 8.

3. Коли розпочалась міжусобна війна князів Ізяслава, Святослава і Всеволода Ярославичів проти князя полоцького Всеслава Брячиславича?

- а) 1016 р.;   б) 988 р.;   в) 1097 р.;   г) 1067 р.

4. Після смерті Ярослава, його сини:

- а) скасували помсту смертю за вбивство;
- б) скасували грошовий викуп;
- в) як судив Ярослав, так вирішили судити і його сини;

г) скоїли вбивство.

5. З яким проханням мешканці Києва звернулися до Святослава («Повість минулих літ»)?

- а) щоб він дозволив функціонування духовної семінарії;
- б) відмінив додатковий податок;
- в) повернувся з походів і захистив їх від печенігів;
- г) припинив міжусобні війни.

3.2. Про смерть Ярослава Мудрого і його заповіт. Поділ Київської Русі

1. Держава східних слов'ян Київська Русь була створена у:

- а) III ст.;   б) VI ст.;   в) IX ст.;   г) XIII ст.

2. Войовничим князем, який розгромив Волзьку Булгарію і Хозарський каганат, був:

- а) Олег;   б) Ігор;   в) Святослав;   г) Ярослав.

3. Коли було укладено перший літописний звіт:

- а) 996 р.;   б) 1000 р.;   в) 1100 р.;   г) 1121р.

4. Хто такий Алімпій?

- а) художник; б) літописець; в) лікар;   г) князь.

5. Ярослав сів на трон:

- а) другим братом;   в) третім братом;
- б) четвертим братом;   г) двоюрідним братом.

3.3. Міжусобна війна князів Ізяслава, Святослава і Всеволода Ярославичів проти князя полоцького Всеслава Брячиславича (1067р.)

1. В яку пору року князі зібравши військо прийшли до Мінська?
  - а) зима;   б) весна;   в) літо;   г) осінь.
2. Хто з князів брав участь в міжусобній війні проти половців?
  - а) Ізяслав, Ярослав, Мстислав;
  - б) Ізяслава, Святослава, Всеволода;
  - в) Ізяслав, Святослав, Володимир;
  - г) Ізяслав, Святослав, Ігор.
3. Що стало початком міжусобної війни?
  - а) Всеслав полоцький захопив Київ, Новгород, Переяславське князівство;
  - б) Всеслав полоцький захопив Новгород;
  - в) Всеслав полоцький захопив Київ;
  - г) Всеслав полоцький захопив Переяславське князівство.
4. На якій річці князі схопили Всеслава?
  - а) на річці Дніпро коло Києва;
  - б) на річці Дністер;
  - в) на річці Рші коло Смоленська;
  - г) на річці Південний Буг.

3.4. З'їзд князів у Любечі в справі міжкнязівських взаємин (1097 р.)

1. Хто був ініціатором з'їзду?
  - а) князь Ярослав;
  - б) князь Святослав;
  - в) князь Всеволод;
  - г) князь Ізяслав.
2. Мета Любецького з'їзду?
  - а) розподіл влади;
  - б) припинення міжусобиць, об'єднання для боротьби проти половців, які плюндрували руські землі;
  - в) пропозиція до примирення князів;
  - г) підписання Любецького договору.
3. Під час з'їзду, які землі отримав Святополк Ізяславич?
  - а) Київ з Туровом і Пінськом та титул великого князя;
  - б) Переяславське князівство і Суздальсько-Ростовську землю;
  - в) Чернігів і Сіверську землю;
  - г) Рязань і Тмуторакань.
4. В якому році вперше внаслідок війни був спалений Любеч?
  - а) 1140;   б) 1152;   в) 1178;   г) 1147.

5. Ким в 1157 році вдруге був спалений Любеч?

- а) Святославом;
- б) Мстиславом;
- в) половцями;
- г) Ярославом.

3.5. Коротка «Руська правда»

1. На скільки редакцій прийнято поділяти «Руську Правду»?

- а) на 2 редакції;
- б) на 3 редакції;
- в) на 4 редакції;
- г) на 7 редакцій.

2. Яка редакція вважається найдавнішою?

- а) змішана;
- б) розширена;
- в) коротка;
- г) скорочена.

3. Функцією короткої редакції «Руська Правда» є :

- а) регулювання суспільних відносин
- б) дисциплінує поведінку органів влади
- в) стимулює діяльність органів влади
- г) формує певний тип суспільної свідомості

4. На скільки частин поділяють «Коротку Правду»?

- а) на 4 частина;
- б) на 3 частини;
- в) на 2 частини;
- г) на 7 частин.

5. Часом виникнення «Руської Правди» вважається ... рік:

- а) 1016;   б) 1036;   в) 1039;   г) 1027.

6. «Найдавніша Правда» (коротка) нараховує ... параграфів ,які представляють собою єдине ціле і мають загальну систему викладу:

- а) 117;   б) 29;   в) 20;   г) 43.

7. Яку другу назву отримала «Коротка Правда»?

- а) «Правда Рюриковичів»;
- б) «Статут Мостників»;
- в) «Велика Правда»;
- г) «Правда Ярославичів».

3.6. «Руська правда». Розширена редакція (за Троїцьким списком)

I варіант

1. Зі скількох частин складається «Розширена Правда»?
  - а) з двох частин;
  - б) з трьох частин;
  - в) з п'яти частин;
  - г) з восьми частин.

2. «Розширену Правду» побудовано на основі тексту :
  - а) Кримінального процесу;
  - б) Цивільного процесу;
  - в) Короткої Правди та Статуту Володимира Мономаха ;
  - г) Змішаного Права.

3. Позначте назву документа, із якого взято уривок: «Якщо уб'ють огнищанина навмисне, то вбивця платить за нього 80 гривень...»:
  - а) «Руська правда»(розширена редакція);
  - б) Статут Мономаха;
  - в) Правда Ярославичів;
  - г) Галицько-Волинський літопис.

4. Що являла собою «Руська правда» Ярослава Мудрого?
  - а) перша конституція Української РСР;
  - б) перша українська газета;
  - в) перший збірник законів на Русі;
  - г) Перші Січі.

5. Найстаріший список у Розширеної редакції датується...:
  - а) 30-ми роками 15 ст.;
  - б) 50-ми роками 17 ст.;
  - в) 60-ми роками 16 ст.;
  - г) 70-ми роками 12 ст.

6. Розширену редакцію вперше видав:
  - а) В. М. Татіщев;
  - б) В. В. Крестинін;
  - в) В. М. Качалов;
  - г) А. Шлецер.

7. Розширена «Руська правда» складається із ... статей:

а) 43;   б) 57;   в) 89;   г) 27.

8. Розширена редакція посилює ... :
  - а) охорону приватної власності землі;
  - б) ретроспективну відповідальність ;
  - в) обов'язок дотримання приписів;
  - г) забезпечення наведення порядку.

3.7. «Руська правда». Розширена редакція (за Троїцьким списком)

II варіант

1. *Що являє собою «Руська правда»?*
  - а) найвизначніший збірник стародавнього руського права;
  - б) збірник уставів;
  - в) все перераховане;
  - г) книга права.
2. *На скільки списки Руської правди поділяються?*
  - а) на 3 редакції;
  - б) на 2 редакції;
  - в) на 4 редакції;
  - г) на 5 редакцій.
3. *В якому столітті стала формуватися «Велика Правда» (121 ст. за Троїцьким ком)?*
  - а) у другій половині XII ст.;
  - б) у другій половині XI ст.;
  - в) у XII ст.;
  - г) у першій половині XI ст.
4. *Хто князував, коли відбувалося створення Розширеної редакції?*
  - а) Володимир Мономах;
  - б) син Мстислав Володимира;
  - в) немає нікого з перелічувальних;
  - г) Ярослав Мудрий.
5. *Що саме відображає Розширена редакція?*
  - а) еволюцію феодального права;
  - б) державну організацію;
  - в) давньоруське право;
  - г) суспільні відносини ранньофеодального періоду.
6. *Що відображала кожна редакція Руської правди?*
  - а) норми спрямовані на захист феодального землеволодіння;
  - б) певні етапи розвитку суспільних відносин у Київській державі;
  - в) всі відповіді вірні;
  - г) інтереси земельної аристократії.
7. *У який період була написана Розширена редакція Руської правди?*
  - а) у XI ст.;
  - б) у другій половині XII ст.;
  - в) немає правильної відповіді;
  - г) у XII ст.

3.8. Устав Святого князя Володимира, крестившаго Руськую землю, о церковных судах

1. Коли з'явився Устав князя Володимира Святославича?
  - а) не раніше 995 р;
  - б) не пізніше 889 р;
  - в) не раніше 878 р;
  - г) 888 р.
2. На скільки частин можна розділити «Устав» князя Володимира?
  - а) на 2 частини;   б) на 1 частину;   в) на 5 частин;   г) на 3 частини.
3. Що саме було визначено в «Уставі»?
  - а) місце церкви в державі;
  - б) джерела її матеріальне існування;
  - в) все перераховане;
  - г) сфери юрисдикції.
4. Хто саме підпорядковувався церковному суду?
  - а) усі духовні особи;
  - б) церковна прислуга;
  - в) люди, які жили поруч церковних земель;
  - г) утриманці церкви.
5. Що саме являвся «Устав» князя?
  - а) книга;
  - б) закон;
  - в) договір;
  - г) важливий правовий акт.
6. Скільки відомо редакцій «Устава»?
  - а) 7;   б) 10;   в) не більше 5;   г) 11.
7. Що проголошував зміст статей 4 і 5?
  - а) все перераховане;
  - б) відмову князя від втручання у справи церкви;
  - в) закріплювався поділ церковної компетенції;
  - г) закріплювався поділ світської судової компетенції.

3.9. «Устав Святого князя Володимира, крестившаго Руськую землю, о церковных судах»

1. Із скількох статей складається устав Святого князя Володимира?
  - а) 19;   б) 13;   в) 16;   г) 10.
2. Яка річка була місцем хрещення Киян?
  - а) Волга;   б) Волхов;   в) Дніпро;   г) Дністер.

3. Згідно уставу скільки частин з суду надається князю та святій церкві?

- а) 3 частини князю, 7 святій церкві;
- б) 5 частин князю, 5 святій церкві;
- в) 9 частин князю, 1 святій церкві;
- г) 1 частина князю, 9 святій церкві.

4. *Порушення за вчинення перелюбства називається:*

- а) розпуст; б) зрада; в) розлучення; г) заставання.

5. *Сварка за власність між чоловіком та жінкою називається :*

- а) спадщина;
- б) поділ майна;
- в) Промежи мужем и женою о животе;
- г) розділ між мужем та жоною.

6. *Князь Володимир в билинах і переказах був названий*

- а) Володимир Мономах;
- б) Володимир Великий ;
- в) Володимир Красне Сонечко;
- г) Володимир Хреститель.

7. *Згідно уставу церковний суд не може судити особу без...:*

- а) князя;
- б) родини підсудного;
- в) без владичного намісника ;
- г) паломника.

3.10. «Статут князя Ярослава про церковні суди »

1. *Ким було виявлено церковний статут?*

- а) Юршковим;
- б) Крестиніним;
- в) Карамзіним;
- г) Щаповим.

2. *На думку вчених складання статуту відбулось:*

- а) у 1051–1054 рр.; б) у 1100–1104 рр.; в) у 1070–1704 рр.; г) у 1020–1024 рр.

3. *в якій частині статуту містяться такі рубрики: «Про злочини і проступки, що підлягають церковному суду»; «Про справи шлюбних» і «Загальна постанову про церковну підсудності по особам, підлягали їй»?*

- а) Вступ;
- б) Установча частина;
- в) Загальний висновок про закляття.

4. *Основне значення Статуту складається в:*

- а) в порядку у внутрішній політиці держави;

- б) покарання і грошові стягнення;
- в) розмежування церковної і світської судової юрисдикції;
- г) покарання.

5. *Православна церква почала використовувати норми :*

- а) Канонічного права;
- б) Римського;
- в) Германо-османського;
- г) Османського.

6. *В статутах князя Ярослава Мудрого «Про церковні суди» йдеться про (декілька відповідей):*

- а) укладення та реєстрація шлюбу та взаємні стосунки в сім'ї;
- б) міжнародні відносини;
- в) відносини церковних служителів із зовнішнім світом;
- г) закони про пільги.

7. *Основні функції церковних статутів Ярослава (декілька відповідей) :*

- а) визначали становище церкви та закріплювали привілеї служителів;
- б) договір між князівською владою та сусідніми державами;
- в) фіксували позиції церкви як феодала щодо безпосередніх виробників, за рахунок яких існувала;
- г) визначали фінансові права.

8. *Скільки статей в поширеній редакції статуту князя Ярослава?*

- а) 58;   б) 36;   в) 56;   г) 41.

ТЕМА 4. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

4.1. Грамота Івана Ростиславовича Берладника

1. У Галицько-Волинській державі грамота Івана Ростиславовича Берладника (1134 р.) відносилася до:

- а) мистецьких здобутків;
- б) церковної записки;
- в) джерел права;
- г) міжнародних документів.

2. Хто написав грамоту про регламентування правового становища іноземних купців під час перебування їх на території князівства?

- а) Іван Ростиславович Берладник;
- б) Мстислав Данилович;
- в) Лев Данилович;
- г) Володимир Великий.

3. Грамота Івана Ростиславовича Берладника датується:

- а) 1243 р.; б) 1134 р.; в) 1133 р.; г) 1089 р.

4. Мета грамоти Івана Ростиславовича Берладника:

- а) регламентування правового становища іноземних купців під час перебування їх на території князівства;
- б) обмеження майнових та особистих прав феодально залежного населення;
- в) встановлення правових основ у взаємовідносинах із церквою;
- г) наділення міщан привілеями і, зокрема, звільнення від податків на 15 років.

5. Іван Ростиславович Берладник був:

- а) купцем; б) дворянином; в) митрополитом; г) князем.

6. У Грамоті Івана Ростиславовича Берладника згадуються його володіння:

- а) в пониззі Дністра та Дунаю;
- б) у Звенигороді;
- в) між впадіння Серета та Збруча;
- г) у селі Більче-Золоте.

7. Хто вперше ввів грамоту Івана Ростиславовича Берладника до наукового обігу?

- а) М. Дашкевич; б) Б. Хаждеу; в) В. Пашуто; г) М. Левченко.

4.2. Рукописання князя Володимира Васильковича

І варіант

1. Чиїм сином був князь Володимир?

- а) Романа;
- б) Василькова;

- в) Мстислава;
г) Юрійовича.
2. Кому віддав землю свою Володимир Василькович?
а) Мстиславу;
б) Ользі ;
в) Народу;
г) Залишив собі.
3. Князь Володимир Василькович віддав місто Кобринь:
а) Мстиславу;
б) Юрієвичу;
в) Княгині;
г) Боярам.
4. Коли приблизно було написане Рукописання князя Володимира Васильковича?
а) 1286;   б) 1267;   в) 1287;   г) 1305.
5. За скільки продав село Березовичи Юрієвич і Давидович Федорка:
а) 50 гривен кун;
б) 100 гривен кун;
в) 36 гривен кун;
г) 55 гривен кун.

4.3. Рукописання Володимира Васильковича

II варіант

1. Рукописання Володимира Васильковича датується:
а) 1285 р.;   б) 1319 р.;   в) 1287 р.;   г) 1234 р.
2. Хто написав Рукописання 1287 року?
а) Андрій Угорський;
б) Ростислав Михайлович;
в) Василько Романович;
г) Володимир Василькович.
3. Про що було написано Рукописання Володимира Васильковича?
а) про організацію управління містами й селами та право успадкування;
б) про регулювання розмірів та форм повинностей міського населення на користь князя;
в) про захист власності феодалів на землю;
г) про правовий статут духовенства.
4. Рукописання Володимира Васильковича характеризувалося як:
а) устав;   б) заповіт;   в) літопис;   г) договір міни.

5. Кому Володимир Василькович передавав куплені у своєму рукописанні?

- а) старшому сину;
- б) молодшому сину;
- в) дружині;
- г) донці.

6. Рукописання Володимира Васильковича 1287 року свідчить про існування:

- а) спадщини;
- б) договору підряду;
- в) договору купівлі-продажу;
- г) дарування.

7. До якого міста Рукописання Володимира Васильковича визначало порядок передачі князем права експлуатації феодально залежного населення своїм спадкоємцям?

- а) Кобрин;
- б) Камінь-Каширський;
- в) Комов;
- г) Острог.

8. На що вказує Рукописання Володимира Васильковича 1287 року?

- а) на уявлення про розміри і форми феодальних повинностей міського населення на користь державної влади;
- б) вказує на купівлю землі як один з способів набуття феодальних землеволодінь;
- в) на обмеження князівської влади боярством;
- г) на регламентування діяльності купецьких корпорацій.

4.4. Лев Данилович, князь галицький, надає церкві святого Спаса село Страшевичі

1. В якому році був написаний цей документ?

- а) 1287 рік;
- б) до 1301 року;
- в) після 1305 року;
- г) до 1035 року.

2. Князь Лев був сином:

- а) короля Данила;
- б) князя Володимира;
- в) Львова Юрійовича ;
- г) Мстислава Володимировича.

3. Кому був переданий монастир святого Михайла?

- а) Льву Даниловичу;
- б) боярам;
- в) Церкві;
- г) царю Володимиру.

4. З якого звернення починається цей документ?

- а) Левь снъ короля Данила згадавшись емь с нашими бояри...;
- б) прадед наш царь великый Володимир и отец наш...;
- в) Богу и пресветломуоу преображению предаем к церкви;
- г) А се я князь Левь.

5. Хто перший згідно з цього документу передав землі церкві?

- а) цар Володимир;
- б) Лев Данилович;
- в) метрополити та єпископи;
- г) бояри.

4.5. Лев Данилович, князь галицький, надає церкві святого Спаса село Страшевичі

II варіант

1. Як звали батька князя Лева Галицького?

- а) Гедимін;
- б) Данило;
- в) Володимир;
- г) Святослав.

2. Яке село надав князь церкві Святого Спаса?

- а) Страшевичі;
- б) Грушевичі;
- в) Волинщина;
- г) Поділля.

3. Яка назва була у церкви, котрій передавалося село Страшевичі?

- а) Святого Володимира;
- б) Святої Марії;
- в) Святого Спаса;
- г) Святого Георгія.

4. До якого року було передане село?

- а) до 1301;   б) до 1304;   в) до 1331;   г) до 1305.

5. Який ще в той період було створено монастир?

- а) Святого Петра;
- б) Святого Павла;
- в) Святої Софії;
- г) Святого Михайла.

4.6. Грамота руських князів Володимира-Андрія і Львова Юрійовича до великого магістра німецького ордена Карла

1. Які князі оберігали архіви, і користувалися зберігаючими в них грамотами для створення нових документів?

- а) Червонопольські;
- б) Червоноросійські;
- в) Червонокнязівські;
- г) Червонослов'янські.

2. В грамоту ввійшли деякі фрагменти...:

- а) Болеслава-Георгія;
- б) Георгія Болеславовича;
- в) Гедиміна Георгієвича;
- г) Болеслава-Гедиміна.

3. Вперше, за скільки років князівські брати не чинили правительство за політикою предків?

- а) 8 років;   б) 4 роки;   в) 6 років;   г) 5 років.

4. У відношенні до якого ордена слідували у діяльності князівські брати?

- а) Литовському;
- б) Тевтонському;
- в) Німецькому;
- г) Англійському.

5. Зміна політики двох останніх Романовичів відбулась у ...?

- а) 1614;   б) 1416;   в) 1361;   г) 1316.

6. На який пост вступив Гедимін?

- а) Київський Великокнязівський;
- б) Польський Великокнязівський;
- в) Литовський Великокнязівський;
- г) Волинський Великокнязівський.

7. Що стало причиною загибелі Романовичів?

- а) смерть братів;
- б) вступ Гедиміна на пост;
- в) розвал князівства;
- г) війна.

**ТЕМА 5. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО
ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ**

5.1. Звістка про захоплення литовськими феодалами українських земель

1. *Яка подія сталася у 1360 році в Київських землях?*

- а) скинули останнього князя;
- б) завоювання Подольських земель;
- в) Ольгерд направився з військом на юг Київської землі;
- г) завоювання Новгород.

2. *Хто був Київським князем до події 1360 року?*

- а) Дмитро;
- б) Ольгерд;
- в) Князь Олександр;
- г) Князь Федір.

3. *Як звали сина Ольгерда?*

- а) Князь Юрій;
- б) Князь Константин;
- в) Володимир;
- г) Святослав.

4. *Кого розбив Ольгерд на Синій воді?*

- а) руських;
- б) татар;
- в) поляків;
- г) нікого.

5. *Як звали братів, котрих розбив на Синій воді Ольгерд?*

- а) Юрій, Альфір, Сергій;
- б) Михайло, Олександр, Володимир;
- в) Качібей, Кутлубуг, Дмитро;
- г) Борис, Каратон, Бендрис.

6. *Назвіть брата Ольгерда.*

- а) Кутлубуг;   б) Олег;   в) Кориат;   г) Марат.

7. *В якому році була написана, звістка літопису про захоплення литовськими феодалами українських земель?*

- а) 1387;   б) 1362;   в) 1333;   г) 1299.

5.2. Городельський привілей

1. *В якому році був виданий Городельській акт?*

- а) 1316;   б) 1434;   в) 561;   г) 2006;

2. Кому надавалися різні права на майбутнє час?

- а) боярам християнської релігії
- б) боярам мусульманської релігії;
- в) боярам католицької релігії

3. Яку мету переслідував уряд?

- а) створити робітничо-селянський клас;
- б) створити привілейований панівний клас з широкими правами і привілеями;
- в) приєднатися до іншої держави.

4. За зразком якої країни було введено самоврядування в містах?

- а) українському;
- б) польському;
- в) німецькому.

5. Хто такий Ягайло?

- а) Великий князь польський;
- б) Великий князь литовський;
- в) Великий князь Білоруський.

6. Хто міг засідати в княжській раді і займати вищі державні посади, допускатися до найважливіших державних справ?

- а) католики;
- б) християни;
- в) іудеї.

7. Який народ усували від участі в політичному житті, якщо не хоче відректися від своєї віри?

- а) німці і поляки;
- б) українці і білоруси;
- в) монголо-татари.

5.3. Розповідь літописця про боротьбу між литовськими князями і їх прагнення зберегти своє панування на Україні (30-ті роки XV ст.)

1. Який король, будучи у Києві, дав привілей громадянам, щоб їм у вірі ніхто насильства не чинив, церквам православним не пакостив і до своєї віри їх не примушував?

- а) Стефан В;
- б) Свидригайло;
- в) Хаджі-Гірей;
- г) Ягайло.

2. Кого було вигнано з князівства Литовського?

- а) Ягайла;
- б) Катерину і;
- в) Свидригайла;
- г) Петра І.

3. Литовській князь, після того як його вигнали, привів, щоб йому допомогли на Литву і Польщу, ...?

- а) татар;
- б) німців;
- в) українців;
- г) шведів.

4. Яким громадянам король дав такі привілеї: щоб їм у вірі ніхто насильства не чинив, церквам православним не пакостив і до своєї віри їх не примушував?

- а) Волинським;
- б) Київським;
- в) Чернігівським;
- г) Одеським.

5. У які роки було поставлено костюл і біскуп у Києві?

- а) 30-ті роки XVI ст.;
- б) 30-ті роки XV ст.;
- в) 40-ті роки XVI ст.;
- г) 30-ті роки XVII ст.

6. У якому столітті відбувалась боротьба між литовськими князями?

- а) XV ст.;   б) VI ст.;   в) XIX ст.;   г) XX ст.

7. Яке віросповідання переважало на Україні у (30-ті роки XV ст.)?

- а) язичництво;
- б) буддизм;
- в) християнство;
- г) іслам.

5.4. Розповідь літописця про боротьбу між литовськими князями і їх прагнення зберегти своє панування в Україні (30-ті рр. XV ст.)

1. Хто з 1430–1432 рр. став Великим князем Литовським:

- а) Свидригайло;
- б) Ольгерд;
- в) Ягайло;
- г) Сигізмунд.

2. Кого король Ягайло посадив на місце Великого князя Литовського 1432 р. :

- а) Жигмонта Кейстуовича;
- б) Вітовта;
- в) Ольгерда;
- г) Олександра.

3. Кого посадили руські князі на управління Великого князівства Руського 1432 р. :

- а) Вітовта;
- б) Свидригайла;
- в) Данила Галицького;
- г) Ольгерда;

4. Кому король Ягайло надав привілеї будучи в Києві:

- а) київським громадянам;
- б) подільським громадянам;
- в) волинським громадянам;
- г) херсонським громадянам.

5. Основний зміст привілеїв наданий королем Ягайлом:

- а) недоторканість православної віри;
- б) зниженні податки українцям;
- в) мати вплив на законодавчий орган Великого князівства Литовського;
- г) повна автономія Галицько-Волинського князівства;

6. Хто привів татар на Литву і Польщу:

- а) Жигмонт;
- б) Вітовт;
- в) Міндовг;
- г) Свидригайло.

7. Вкажіть наслідки татарського набігу:

- а) пограбування та спустошення українських земель;
- б) підкорення Литви та Польщі;
- в) пограбування Литви;
- г) поразка татар.

5.5. Жалувана грамота короля Казимира литовському, руському і жмудському духовенству, дворянству, рицарям, шляхті, боярам і местичан

І варіант

1. Якого року була написана грамота:

- а) 1457 р.;   б) 1432 р.;   в) 1450 р.;   г) 1460 р..

2. Скільки пунктів було в грамоті:

- а) 14;   б) 10;   в) 5;   г) 19.

3. Королем якої країни був Казимир:

- а) Литовського;   б) Польського;   в) Руським;   г) Пруський.

4. Кому не була призначена жалувальна грамота:

- а) дворянам;   б) рицарям;   в) шляхтичам;   г) селянам.

5. Згідно жалувальній грамоті хто має бути покараний за проступок:

- а) лише винуватий;
- б) родинна винуватого;
- в) слуга винуватого;
- г) дружина винуватого.

6. Згідно жалувальній грамоті хто мав право добровільно виїхати за межі земель свого князівства:

- а) княжата, рицарі, шляхтичі;
- б) княжата, рицарі, шляхтичі, бояри;
- в) будь-хто;
- г) тільки особа яка мала особливий пропуск.

7. Згідно жалувальній грамоті хто звільнявся від різних податей держав, платежів, зборів і повинностей за винятком робіт по будівництву міст, а також ремонту старих укріплень:

- а) духовенство;
- б) всі піддані, окрім селян;
- в) всі піддані, в тому числі селяни;
- г) духовенство та намісники удільних князівств;

8. Який пункт не входив до жалувальної грамоти:

- а) якщо ж крадіжка вчинена вперше, то за першу татьбу виною карати злодія: якщо вкраде менше полтини, домашні речі, домашніми речами платити; якщо ж більше полтини, то віддавати до суду;
- б) всі дарування, привілеї церков головних, збірних і кляшторних в межах наших земель захищати будемо всією міццю держави;
- в) після смерті батька сини та дочки не можуть бути позбавлені своєї спадщини, а мають право володіти нею разом з своїми найближчими родичами;
- г) дочки, племінниці і вдови можуть заміж виходить без дозволу на те намісників наших, оберігаючи при цьому звичаї християнські.

5.6. Жалувана грамота короля Казимира литовському, руському і жмудському духовенству, дворянству, рицарям, шляхті, боярам і мesticан

II варіант

1. В якому році була видана жалувана грамота короля Казимира литовському, руському і жмудському духовенству, дворянству, рицарям, шляхті, боярам і мesticан?

- а) 2 травня 1357 р.;
- б) 9 травня 1475 р.;
- в) 2 травня 1457 р.;
- г) 3 травня 1457 р.

2. В пункті 3, Жалуваної грамоти Короля Казимира княжат, рицарів, шляхтичів, бояр і мещан, що живуть на землях наших, судять за всім критеріями КРІМ:

- а) за наклепом;
- б) через суд;

- в) за правом християнським ;
- г) звичаєм і правом держави нашої.

3. Які звичаї повинні оберігати дочки, племінниці і вдови, які виходять заміж без дозволу на те намісників наших?

- а) Християнські;
- б) Ісламські;
- в) Будиські;
- г) Іудейські.

4. За проступок ніхто інший, а лише винуватий відповідно із правом християнським страчений має бути, за винятком проступків?

- а) проти сім'ї;
- б) проти держави;
- в) прости сусідів;
- г) прости друзів.

5. Мають право добровільно виїхати за межі земель нашого князівства для пошуків щастя, а також вчинків рицарських, за виключенням земель ворожих, КРИМ:

- а) княжата;
- б) рицарі;
- в) раби;
- г) шляхтичі, бояри.

6. Всі піддані наші, в тому числі селяни, від різних податей держав них, платежів, зборів і повинностей звільняються, за винятком:

- а) робіт по ліквідації гасінню пожеж в містах;
- б) робіт по обслуговуванні князів;
- в) робіт по господарству;
- г) робіт по будівництву міст, а також ремонту старих укріплень.

7. В межах яких земель обіцяли, що землеволодіння зберігатимемо за їх віковичними власниками, не даватимемо у володіння чужоземцям?

- а) в межах земель американської держави;
- б) в межах земель сусідської держави;
- в) в межах земель нашої держави;
- г) в межах земель російської держави.

5.7. «Судебник князя Казимира Ягеловича, даний Литві ... року»

1. Коли Судебник князя Казимира був даний Литві?

- а) 28 лютого 1468 року;
- б) 29 лютого 1468 року;
- в) 28 січня 1468 року;
- г) 29 січня 1468 року.

2. Не підлягають сплатенню штрафу за свого чоловіка (злодія) жінки у яких є дитина до:

- а) семи років;

- б) восьми років;
- в) шести років;
- г) десяти років.

3. *Продовжіть твердження: «У кого буде вкрадено, то судці присудять: ...»*

- а) спершу заплатити позивачу, а тоді господар тятя бере на свою вину;
- б) спершу заплатити позивачу, а тоді господар тятя не бере на свою вину;
- в) спершу господар тятя бере на свою вину, а тоді заплатити позивачу;
- г) спершу господар тятя не бере на свою вину, а тоді заплатити позивачу.

4. *Коли б злодій щось у когось вкрав, і там, де вкрадено, його спіймано на гарячому, але додому вкрадене він не приносив, дружина і діти краденого не споживали, то відповідальність несуть:*

- а) дружина злодія;
- б) діти злодія;
- в) господар злодія;
- г) лише один злодій.

5. *На яку суму потрібно було б вкрати майна, щоб тебе повісили?*

- а) більше півкопи грошей;
- б) менше півкопи грошей;
- в) більше півтори копи грошей;
- г) менше півтори копи грошей.

6. *Який вид відповідальності буде застосований до крадія коня?*

- а) штраф;
- б) страта на шибениці;
- в) повішення;
- г) тюремне ув'язнення.

7. *На якому дворі повинна бути дана винагорода західнику за заблудлого коня чи клячи або якоїсь іншої речі?*

- а) на королівському;
- б) на князівському;
- в) на боярському;
- г) на панівському.

8. *Впродовж скількох днів повинен знайтися господар заблудлого коня чи клячи або якоїсь іншої речі?*

- а) одного дня;
- б) двох днів;
- в) трьох днів;
- г) чотирьох днів.

5.8. «Ліквідація литовським урядом місцевої князівської влади в Київському князівстві. Виступ киян проти воєводи Гаштовта ... році»

1. *Виступ киян проти воєводи Гаштовта відбувся у:*

- а) 1371 році;
- б) 1471 році;
- в) 1372 році;
- г) 1472 році.

2. *Якого походження був король Казімір?*
- а) литовського;
  - б) руського;
  - в) польського;
  - г) австро-угорського
3. *До якого соціального стану відносився Семен Олелькович?*
- а) князів;   б) бояр;   в) панів;   г) зем'ян.
4. *Кияни виступали проти:*
- а) Семена Олельковича;
  - б) Казіміра;
  - в) Мартина;
  - г) Мартина Гаштовта.
5. *Яким урядом була створена ліквідація князівської влади в Київському князівстві?*
- а) литовським;
  - б) руським;
  - в) київським;
  - г) польським.
6. *У чому полягала причина неприймання киянами Мартина Гаштовта?*
- а) причиною було те, що він був воєводою;
  - б) причиною було те, що він не був князем;
  - в) причиною було те, що він був ляхом;
  - г) причиною було те, що він був литовського походження.
7. *Ким замінили князів у Києві?*
- а) ляхами;
  - б) воєводами;
  - в) королями;
  - г) магнатами.

5.9. Судебник князя Казимира Ягеловича, даний Литві ... року

1. *Яким князем був виданий судебник?*
- а) Свидригайло;
  - б) Александр Ягеллончик;
  - в) Казимир IV Ягеллончик;
  - г) Сигізмунд I Кейстutowич.
2. *Яке буде покарання якщо злодій вкраде майно на суму більше півкопи грошей чи корову?*
- а) ув'язнення;
  - б) штраф;
  - в) повішання;
  - г) позбавлення майна.

3. Якщо родина злодія знала про його намір вчинити крадіжку і його спіймали то вони повинні?

- а) стратити штраф;
- б) відмовитися від родича;
- в) отримати таке ж покарання як і злодій;
- г) переїхати в інше місто.

4. Коли злодій щось вкрав і його піймали на гарячому, але додому він вкраденого не приніс, дружина і діти вкраденого не споживали, хто понесе покарання?

- а) злодій та його дружина;
- б) злодій та діти які доросліше 7 років;
- в) лише один злодій;
- г) злодій і вся його родина.

5. Якщо чийсь підданий вчинить злочин, а його господар буду про це знати і ділити здобич, то...

- а) злодій і господар отримують однакове покарання;
- б) злодій отримує покарання в 2 рази більше ніж господар;
- в) господар отримує покарання в 2 рази більше ніж злодій;
- г) покарання отримує лише злодій;

6. Якщо людина знайде заблудного коня чи загублені речі і оголосить про це і в продовж трьох днів знайдеться господар, то...

- а) людина отримує подяку;
- б) людина отримує житло;
- в) людина зможе забрати половину знайденого майна ;
- г) людина отримує винагороду, дана на королівському дворі.

7. Коли був прийнятий Судебник князя Казимира Ягеловича?

- а) 29 березня 1498 р.;
- б) 29 лютого 1468 р.;
- в) 3 січня 1467 р.;
- г) 15 лютого 1458 р.

5.10. «Устава на волоки»

I варіант

1. У якому столітті проводилася аграрна реформа?

- а) кін. 15 ст;
- б) 17 ст;
- в) сер. 16 ст;
- г) поч. 17 ст.

2. Окрім назви « Устава на волоки», яку ще назву мав нормативний документ?

- а) Нормативний устав;
- б) Волочна поміра;

- в) Волочний устав;
г) Литовський документ.
3. Коли була видана «Устава на волоки»?
а) 1 жовтня 1557р;
б) 1 січня 1558 р;
в) 1 травня 1556р;
г) 1 квітня 1557р.
4. Коли була виправлена й доповнена «Устава на волоки»?
а) 20 травня 1558р;
б) 20 жовтня 1557р;
в) 20 червня 1558р;
г) 20 жовтня 1558р;
д) Всі відповіді вірні.
5. Із скількох зв'язаних між собою артикулів (статтей), склалися «Устави на волоки»?
а) 49 статей;   б) 50 статей;   в) 39 статей;   г) 40 статей.
6. При розробці «УНВ» використали досвід аграрних перетворень, які здійснювались:
а) з весни 1552 р. до весни 1555 р.;
б) з зими 1553 р. до зими 1556 р.;
в) з весни 1553 р. до весни 1556 р.;
г) з зими 1552 р. до зими 1554 р.
7. Під чийм керівництвом здійснювались аграрні перетворення 1552–1555 рр.?
а) Бронеслава 1 Хороброго;
б) Станіслава Фальчевського;
в) Казимира 3 Великого;
г) Мартина Кромера.
8. На скільки полів запроваджувався поділ вимірюваних у населених пунктах земель?
а) на 4 поля;
б) на 2 поля;
в) на 3 поля;
г) на 5 полів.

5. 11. «Устава на волоки»

II варіант

1. Представники якого прошарку повинні відпрацьовувати за кожну волоку по два дні на тиждень?
а) міщани; б) селяни; в) тяглові; г) шляхта; д) бояри.
2. Яку вольність мали піддані?
а) надавати прикази;
б) не виходити на роботу;
в) полювати ;

- г) їсти при праці;
  - д) ловити рибу.
3. *Коли треба судити вряду підданих?*
- а) того ж дня;
  - б) у торговий день;
  - в) наступного року;
  - г) на наступний день;
  - д) у той же час.
4. *Якщо підданий не прийшов на роботу, то йому треба:*
- а) відкупитись від роботи;
  - б) попередити чому не прийшов;
  - в) звільнитись;
  - г) відпрацювати потім;
  - д) нічого.
5. *Який податок з волоки за поганий ґрунт?*
- а) 3; б) 6; в) 8; г) 12; д) 21.

5.12. «Литовський статут 1556 року»

I варіант

1. *Литовський статут – це:*
- а) основний кодекс права Великого князівства Литовського;
  - б) основний кодекс права Великого князівства Руського;
  - в) основний кодекс права Великого князівства Жемайтійського;
  - г) всі відповіді вірні.
2. *Положенням Статуту Великого князівства Литовського були чинними на землях Литви і України аж до:*
- а) сер. 19 ст.;
  - б) 20 ст.;
  - в) кін. 19 ст. поч. 20 ст.;
  - г) сер. 20 ст.
3. *Литовський статут був основним збірником права в Україні з:*
- а) 15 ст. до 38-х років;
  - б) 16 ст. до 40-х років;
  - в) 14 ст. до 40-х років;
  - г) 14 ст. до 50-х років.
4. *На території Київської, Подільської та Волинської губерній, чинність Литовського статуту було припинено сенатським указом від:*
- а) 25 червня 1840 р;
  - б) 12 травня 1840 р;
  - в) 13 липня 1840 р;
  - г) 20 квітня 1840 р.

5. У Лівобережній Україні його було змінено Зводом законів Російської імперії:

- а) 9 вересня 1849 р.;
- б) 5 березня 1842 р.;
- в) 4 березня 1843 р.;
- г) 20 травня 1843 р.

6. Зі скількох чоловік було створено комісію для розроблення 2 Литовського статуту?

- а) з 12 (6 католиків і 6 православних);
- б) з 10 (5 католиків і 5 православних);
- в) з 13 (6 католиків і 7 православних);
- г) з 9 (5 католиків і 4 православних).

7. Статут якого року завершив розвиток ВКЛ як правової держави підтвердивши цикл реформ?

- а) 1557 р.; б) 1588 р.; в) 1566 р.; г) 1564 р.

8. Якого року був Більський Привілей?

- а) 1564 р.; б) 1562 р.; в) 1563 р.; г) 1565 р.

9. Якого року був Віленський Привілей?

- а) 1564 р.; б) 1562 р.; в) 1563 р.; г) 1565 р.

5. 13. Литовський статут

II варіант

1. У якому році був виданий Статут Великого князівства Литовського?

- а) 1529 р.; б) 1528 р.; в) 1566 р.; г) 1588 р.

2. У якому місті було видано Статут Великого князівства Литовського?

- а) Литва; б) Краков; в) Польща; г) Україна.

3. Що декларував статут?

- а) норми права цивільного й кримінального, а також порядок судового процесу;
- б) скасування обмежень православних порівняно з католиками;
- в) рівність громадян незалежно від соціального стану й походження, віротерпимість, відповідальність суддів перед законом, заборону перетворювати вільних людей на рабів;
- г) обмеження православних порівняно з католиками.

4. Джерелами Литовського статуту були:

- а) звичаєве литовське, білоруське, українське право;
- б) місцева судова практика;
- в) польські судєбники;
- г) «Руська правда».

5. У яких роках відбувалися редакції статуту?

- а) 1529, 1544, 1567 рр.;
- б) 1530, 1540, 1550 рр.;
- в) 1529, 1566, 1588 рр.;
- г) 1530, 1533, 1535 рр.

6. *Статут Великого князівства Литовського був складений після:*

- а) Магдебурзького права;
- б) Люблінської унії;
- в) «Саксонського Зерцала»;
- г) об'єднання Корони Польської.

7. *Якою мовою написано Статут Великого князівства Литовського?*

- а) польською мовою;
- б) українською мовою;
- в) латинською мовою;
- г) руською мовою.

8. *Коли Владислава IV заборонив православним на Україні і в Білорусії мати вищі школи?*

- а) 17 лютого 1648 року;
- б) 1 листопада 1699 року;
- в) 4 березня 1635 року;
- г) 23 червня 1635 року.

9. *Оберіть правильне речення:*

- а) у київських і віденських школах дозволяємо учитися неуніатам по-грецьки і латині, проте щоб бачили гуманістичні науки, але тільки не вище діалектики і логіки;
- б) забрані в православних церкви, монастирі і кафедри, заборонене вільне відправлення служби, бідні православні вмирають без причастя, не можуть прилюдно відправляти похоронів;
- в) усіх шат архієрейських були позбавлені і відсуджені від усякого управління і порядкування, навіть від самого імені свого єпископського, і постановити на тому соборі церковному, щоб були геть викинуті і виписані;
- г) ефективною формою протистояння культурному й релігійному утиску українців з боку польської влади були братства.

10. *Владислав IV король:*

- а) Гетьманщини;
- б) Російської імперії;
- в) України;
- г) Речі Посполитої.

11. *Яке православне братство затвердив Владислав IV?*

- а) Св. Петра і Павла в Мінську;
- б) Св. Троїці в Мінську;
- в) Св. Духа у Вільно;
- г) Св. Михаїла у Києві.

12. *Яке розпорядження видав Владислав IV?*

- а) про заборону православним на Україні і в Білорусії мати вищі школи;
- б) про заборону православним уступати місця католикам обох обрядів у містах центральної частини Речі Посполитої;
- в) призначили православним три церкви серед п'яти;
- г) православним вибудувати за свій кошт церкву для уніатів.

13. Чому король був змушений відречення від титулу московського царя?

- а) тому що, цар заборонив в'їзд на територію Російської імперії;
- б) тому що, заборонив православним будувати вищі школи;
- в) тому що, не одружився на дочці царя;
- г) тому що, надмірна фаворизація православних стала непотрібною.

14. На яких територіях король Владислава IV ввів заборону православним мати вищу школу?

- а) Україна, Білорусь;
- б) Річ Посполита, Німеччина;
- в) Україна, Російська імперія;
- г) Білорусь, Річ Посполита.

5. 14. Литовський статут

III варіант

1. З укладенням Люблінської унії на українських землях:

1) ліквідовуються удільні князівства;

2) в системі судочинства залишалися в силі Литовські статуту.

- а) 1;   б) 2;   в) 1; 2;   г) нічого.

2. Який документ запровадив кріпацтво на українських землях?

- а) Перший Литовський статут;
- б) Другий Литовський статут;
- в) Третій Литовський статут;
- г) Четвертий Литовський статут.

3. У якому році запровадження третього Литовського статуту

- а) 1385 р.;   б) 1413 р.;   в) 1588 р.;   г) 1569 р.;   д) 1560 р.

4. Рік прийняття II Литовського статуту?

- а) 1588 р.;   б) 1569 р.;   в) 1525 р.;   г) 1566 р.;   д) 1962 р.

5. Який розділ трактував питання про суддів та про суди?

- а) перший;   б) другий;   в) третій;   г) четвертий.

5. 15. «Рішення Люблінського сейму про об'єднання Польщі і Литви в одну державу – Річ Посполита»

I варіант

1. В якому сеймі було викладено рішення про об'єднання Польщі і Литви в одну державу – Річ Посполиту?

- а) Галицький сейм;
- б) Вальний сейм;
- в) Люблінський сейм;
- г) Віленський сейм.

2. В якому місті відбувалася коронація короля?

- а) Гданськ;
- б) Краків;
- в) Варшава;
- г) Вроцлав.

3. Якого року сейм затвердив унійний акт?

- а) 1569 р.; б) 1579 р.; в) 1568 р.; г) 1578 р.

4. Що стало спільним для Польщі і Литви після їх об'єднання в єдину державу?

- а) грошова система;
- б) судовий устрій;
- в) зовнішня політика;
- г) військо.

5. В новоутвореній державі Річ Посполита:

- а) створено різні органи державного управління;
- б) Польща і Литва проводили різну зовнішню політику;
- в) король міг приймати важливі рішення без згоди сейму;
- г) державу очолив один правитель – король польський і великий князь литовський.

6. За якого польського короля було підписано Люблінську унію?

- а) Сігізмунд I Старий;
- б) Сігізмунд II Август;
- в) Ян I Ольбрахт;
- г) Сігізмунд III Ваза.

7. Що окреме мали Литва і Польща згідно з унією?

- а) Сейм;
- б) Зовнішня політика;
- в) Скарбниця;
- г) Сенат.

5. 16. Рішення Люблінського сейму про об'єднання Польщі й Литви в єдину державу-Річ Посполиту

II варіант

1. Коли депутати польського сейму підписали акт про унію?

- а) 1 липня 1569; б) 10 червня 1568; в) 4 травня 1569; г) 25 липня 1569;

2. Люблінська унія завершила процес об'єднання двох держав, що розпочався з укладення:

- а) Городельської унії 1413 р.;
- б) Віленсько-радомської унії 1401р.;
- в) Кревської унії 1385 р.;
- г) Гродненської унії 1432 р.

3. Люблінську унію укладено:

- а) 1 березня 1569 р.;
- б) 1 липня 1569 р.;
- в) 1 серпня 1569 р.;
- г) 1 квітня 1569 р.

4. До позитивних наслідків унії для України НЕ можна віднести

- а) зближення українських земель із західноєвропейською культурою;
- б) могутнє піднесення культурно-просвітницького руху, що сприяв зародженню та розвитку української національної самосвідомості;
- в) у Річ Посполитій запорозьке козацтво активно втягувалося в політичне життя і швидко перетворилося в самостійну політичну силу ;
- г) українське населення зазнавало національно-релігійних утисків.

5. Виберіть твердження яке відповідає умовам Люблінської унії:

- а) українські землі відійшли до Польщі;
- б) українські землі стали рівноправною частиною у складі Речі Посполитої;
- в) українські землі відійшли до Литви;
- г) українські землі увійшли до складу Великого Князівства Литовського.

6. Ім'я історичного діяча який очолював люблінський сейм 1569:

- а) Вишневецький;
- б) Смотрицький;
- в) Острозький;
- г) Сигізмунд-Август.

7. Що окреме мали Литва і Польща згідно з унією?

- а) монету; б) короля; в) законодавство; г) сейм.

5. 17. «Генрікові артикули (Статті)»

I варіант

1. «Генрікові артикули» – це:

- а) законодавчий акт Польщі;
- б) польський збірник законів;
- в) міжнародний договір;
- г) документ, в якому описані норми церковного права.

2. Коли були прийняті «Генрікові артикули»?

- а) 1 травня 1573 р.;
- б) 1 квітня 1573 р.;
- в) 1 березня 1574 р.;
- г) 1 травня 1574 р.

3. На що були направлені «Генрікові артикули»?

- а) судові органи;
- б) верховну владу;
- в) повіти;
- г) воєводства.

4. *За час існування скільки разів було змінено «Генрікові артикули»?*

- а) один раз;
- б) жодного разу;
- в) три рази;
- г) п'ять разів.

5. *Скільки разів король був зобов'язаний скликати Вальний сейм?*

- а) кожні 3 роки;
- б) кожні 2 роки;
- в) не мав такого зобов'язання;
- г) щорічно.

6. *За якого короля були прийняті «Генрікові артикули»?*

- а) Стефан Баторій;
- б) Казимир III Великий;
- в) Генрік Анжуйський;
- г) Карл XII.

7. *До повноважень короля належали:*

- а) скликання шляхетського ополчення;
- б) запровадження нових податків і мита;
- в) мав ініціативу і право вето;
- г) прийняття нових законів.

8. *Хто назначав сенаторів-резидентів?*

- а) король за згодою Вального сейму;
- б) король;
- в) Вальний сейм за згодою короля;
- г) Вальний сейм.

5. 18. «Генрікові артикули (статті)»

II варіант

1. *Артикули" Генріха Валуа були прийняті у:*

- а) 1576 р.; б) 1573 р.; в) 1673 р.; г) 1571 р.

2. *Згідно з "Артикулами" король:*

- а) обирався на свою посаду;
- б) свою посаду отримував у спадок;
- в) свою посаду міг придбати за гроші;
- г) посаду короля можна було подарувати.

3. *За "Артикулами" Генріха Валуа польський король зобов'язувався скликати вальний сейм:*

- а) два рази на рік;
- б) кожні 5 років;
- в) кожні 3 роки;
- г) кожні 2 роки.

4. З прийняттям “Артикулів” Генріха Валуа Річ Посполита стала:

- а) конституційною монархією;
- б) республікою;
- в) демократією ;
- г) дворянською республікою на чолі з королем.

5. До списку артикулів НЕ входило:

- а) успадкування королівського титулу;
- б) сейм контролює внутрішню і зовнішню політику;
- в) при королі повинна діяти рада з 16-ти сенаторів (сенаторів-резидентів);
- г) король повинен дотримувати релігійну толерантність.

6. Депутати в посольську ізбу вибиралися на:

- а) шляхетських повітових сеймиках;
- б) “королівських дворах”;
- в) постановах;
- г) сеймах.

7. Свої рішення Вальний сейм оформляв постановами, які називалися:

- а) законами ;
- б) статтями;
- в) конституціями ;
- г) воєводствами.

5. 19. Постанова польського сейму про роздачу земель на Україні магнатам і шляхтичам

1. Роздача землі була на кордоні з ....

- а) Києвом;
- б) Білою Церквою;
- в) Миколаєвом;
- г) Львовом.

2. Яким особам роздавали землі?

- а) особам середнього стану;
- б) особам королівського стану;
- в) особам шляхетного стану;
- г) робітникам.

3. Над якою річкою був Трахтемирівський монастир?

- а) Дніпро;
- б) Десна;
- в) Дунай;
- г) Південний Буг.

4. Чому роздавали землі?

- а) було багато населення;
- б) було багато правопорушників, яких виселяли;

- в) було багато бідних;
- г) було багато пустих земель.

5. Селище Сволужжя це так зване:

- а) Велика Слобода; б) Рокитне; в) Гороша; г) Сліпорід.

5. 20. Жалувана грамота короля Сигізмунда III магнатові О. Вишневецькому на володіння землями на Полтавщині

1. О.Вишневецький був:

- а) князем; б) шляхтичем; в) робітником; г) селянином.

2. Грамота видана у:

- а) Києві; б) Варшаві; в) Москві; г) Вільносі.

3. На який термін видавались землі?

- а) на 10 років; б) на 20 років; в) на рік; г) на вічне користування.

4. Якого числа, місяця і року було підписано грамоту?

- а) 18 грудня 1590;
- б) 18 квітня 1560;
- в) 18 квітня 1590;
- г) 18 березня 1490.

5. Землі належали:

- а) Речі Посполитій;
- б) Московському царству;
- в) Польщі;
- г) Литві.

5. 21. Статут Великого князівства Литовського, виданий у Кракові

І варіант

1. Який по переліку був Литовські статут 1588 р.?

- а) Перший; б) Другий; в) Третій; г) Четвертий.

2. За якою повною датою був випущений цей статут?

- а) 28 січня 1588 р.;
- б) 18 червня 1588 р.;
- в) в листопаді 1588 р.;
- г) 26 серпня 1588 р.

3. Ким був підписаний цей статут?

- а) Казимиром;
- б) Владиславом;
- в) Станіславом Августом;
- г) Сигізмундом.

4. Якими ідеями був пронизана й цей статут?
- а) Ідеями ідеології;
  - б) гуманізму й віротерпимості;
  - в) ідеями договору;
  - г) теологізму і віросповідання.
5. В якій сфері було значно розширене положення?
- а) в сфері права;
  - б) в економічній;
  - в) в сфері господарської діяльності;
  - г) в культурній сфері.
6. Чий привілеї остаточно були закріплені?
- а) селянські;
  - б) привілеї короля;
  - в) привілеї буржуазії;
  - г) привілеї шляхти.
7. Юридично оформлено було
- а) закріпачення селян;
  - б) міщанство;
  - в) ремісництво;
  - г) торгівля.

5. 22. Статут Великого князівства Литовського

II варіант

1. У якому році був видан Статут Великого князівства Литовського?
- а) 1529 р.; б) 1528 р.; в) 1566 р.; г) 1588 р.
2. У якому місті був видан Статут Великого князівства Литовського?
- а) Рига; б) Краков; в) Варшава; г) Львів.
3. Що декларував статут?
- а) норми права цивільного й кримінального, а також порядок судового процесу;
  - б) скасування обмежень православних порівняно з католиками;
  - в) рівність громадян незалежно від соціального стану й походження, віротерпимість, відповідальність суддів перед законом, заборону перетворювати вільних людей на рабів;
  - г) обмеження православних порівняно з католиками.
4. Джерелами Литовського статуту були:
- а) звичаєве литовське, білоруське, українське право;
  - б) місцева судова практика;
  - в) польські судєбники;
  - г) «Руська правда».
5. У яких роках відбувалися редакції статуту?
- а) 1529, 1544, 1567 рр.;
  - б) 1530, 1540, 1550 рр.;

- в) 1529, 1566, 1588 pp.;
- г) 1530, 1533, 1535 pp.

6. *Статут Великого князівства Литовського був складений після:*

- а) Магдебурзького права;
- б) Люблінської унії;
- в) «Саксонського Зерцала»;
- г) об'єднання Корони Польської.

7. *Якою мовою написано Статут Великого князівства Литовського?*

- а) польською мовою;
- б) українською мовою;
- в) латинською мовою;
- г) руською мовою.

8. *Коли Владислава IV заборонив православним на Україні і в Білорусії мати вищі школи?*

- а) 17 лютого 1648 року;
- б) 1 листопада 1699 року;
- в) 4 березня 1635 року;
- г) 23 червня 1635 року.

9. *Оберіть правильне речення:*

- а) у київських і віденських школах дозволяємо учитися неуніатам по-грецьки і латині, проте щоб вчили гуманістичні науки, але тільки не вище діалектики і логіки;
- б) забрані в православних церкви, монастирі і кафедри, заборонене вільне відправлення служби, бідні православні вмирають без причастя, не можуть прилюдно відправляти похоронів;
- в) усіх шат архієрейських були позбавлені і відсуджені від усякого управління і порядкування, навіть від самого імені свого єпископського, і постановити на тому соборі церковному, щоб були геть викинуті і виписані;
- г) ефективною формою протистояння культурному й релігійному утиску українців з боку польської влади були братства.

10. *Владислав IV король:*

- а) Гетьманщини;
- б) Російської імперії;
- в) України;
- г) Речі Посполитої.

11. *Яке православне братство затвердив Владислав IV?*

- а) Св. Петра і Павла в Мінську;
- б) Св. Троїці в Мінську;
- в) Св. Духа у Вільно;
- г) Св. Михаїла у Києві.

12. *Яке розпорядження видав Владислав IV?*

- а) про заборону православним на Україні і в Білорусії мати вищі школи;
- б) про заборону православним уступати місця католикам обох обрядів у містах центральної частини Речі Посполитої;
- в) призначили православним три церкви серед п'яти;
- г) православним вибудувати за свій кошт церкву для уніатів.

13. Чому король був змушений відречення від титулу московського царя?

- а) тому що, цар заборонив в'їзд на територію Російської імперії;
- б) тому що, заборонив православним будувати вищі школи;
- в) тому що, не одружився на дочці царя;
- г) тому що, надмірна фаворизація православних стала непотрібною.

14. На яких територіях король Владислава IV ввів заборону православним мати вищу школу?

- а) Україна, Білорусь;
- б) Річ Посполита, Німеччина;
- в) Україна, Російська імперія;
- г) Білорусь, Річ Посполита.

5. 23. «Розпорядження короля Владислава IV про заборону православним на Україні і в Білорусії мати вищі школи» (4 березня 1635р.)

1. Кому дозволялося вчитися в тогочасних школах?

- а) кріпакам;
- б) рабам;
- в) неуніатам;
- г) сотникам.

2. В яких школах дозволялося вчитися неунітам?

- а) тільки в київській;
- б) тільки в віденській;
- в) тільки в харківській;
- г) в віденській і київській.

3. Якої мовою вчать неуніти?

- а) українською;
- б) грецької і латинською;
- в) російською;
- г) німецькою.

4. Що хотіли щоб учили неуніти, крім вищої діалектики і логіки?

- а) гуманістичні науки;
- б) філософські науки;
- в) природні науки;
- г) теоретичні науки.

5. Де було опубліковане це розпорядження?

- а) Хрестоматія з історії Української РСР;
- б) Історія запорізьких козаків;
- в) Документи Богдана Хмельницького;
- г) Історія України в документах і матеріалах.

6. Рік видавництва книги де опублікований це розпорядження?

- а) 1989 р.; б) 1941 р.; в) 1959 р.; г) 1992 р.

7. В якому з томів книги опубліковане це розпорядження?

- а) в 1 т.; б) в 4 т.; в) в 7 т.; г) в 3 т.

5. 24. Куруківська угода**I варіант**

1. *Що найбільше і найсерйозніше непокоїло Річ Посполиту щодо подій в українських землях?*
  - а) страта коронного війська;
  - б) морські походи козаків;
  - в) втручання в розпорядження судової та адміністративної влади;
  - г) козаки захоплюють доходи;
  - д) козаки не підкоряються старшому воєводу.
2. *Ким було написано текст угоди?*
  - а) угорським командуванням;
  - б) словацьким командуванням;
  - в) польським командуванням;
  - г) українським командуванням.
3. *Коли була укладена Куруківська угода?*
  - а) 26 жовтня 1627 року;
  - б) 28 липня 1625 року;
  - в) 27 жовтня 1625 року;
  - г) 16 серпня 1625 року;
  - д) 29 вересня 1626 року.
4. *З кого складалось запорізьке військо?*
  - а) піддані, голови та старшого;
  - б) піддані, старшого;
  - в) козаків, голови;
  - г) козаків, кошового отамана;
  - д) воєвода, підданих.
5. *Хто був гетьманом реєстрових козаків?*
  - а) Петро Сагайдачний;
  - б) Іван Мазепа;
  - в) Михайло Дорошенко;
  - г) Богдан Хмельницький;
  - д) Ян Бадовський.
6. *Період гетьманування Михайла Дорошенка:*
  - а) 1627–1630 рр.;
  - б) 1624–1627 рр.;
  - в) 1626–1629 рр.;
  - г) 1625–1628 рр.;
  - д) 1623–1626 рр.
7. *Скільки злотих виплачували запорізьким козакам на рік?*
  - а) 20,000 злотих;
  - б) 60,000 злотих;
  - в) 100,000 злотих;
  - г) 50,000 злотих;
  - д) 150,000 злотих.

5. 25. «Куруківська угода між представниками уряду Речі Посполитої і Українським козацтвом»**II варіант**

1. *Що найбільше і найсерйозніше непокоїло Річ Посполиту?*
  - а) військові походи;
  - б) морські походи;
  - в) царські походи;
  - г) культурні походи.
2. *Ким написано текст угоди?*
  - а) кріпаками;
  - б) гетьманами;
  - в) селянами;
  - г) польським командуванням.
3. *Де було укладено цю угоду?*
  - а) в урочищі Медвежі Лозки біля Курукового озера;
  - б) в селі Бобичі;
  - в) в Черкасах;
  - г) в Корсуні.
4. *Хто був гетьманом реєстрових козаків у 1625–1628 р.?*
  - а) С. Конєцьпольським;
  - б) М. Дорошенко;
  - в) І. Коленди;
  - г) І. Трохимовича.
5. *Строк перепису козаків у війську запорозькому?*
  - а) з 1 березня по 17 травня поточного року;
  - б) з 7 вересня по 19 грудня поточного року;
  - в) з 6 листопада по 18 грудня поточного року;
  - г) з 6 жовтня по 18 листопада поточного року.
6. *Куди далі будуть передані створені списки перепису козаків?*
  - а) в коронний скарб;
  - б) в архів;
  - в) до гетьмана;
  - г) до селян.
7. *В який день військо запорозьке одержує зарплатню в м. Києві?*
  - а) день Святої Трійці;
  - б) на Великдень;
  - в) на Івана Купала;
  - г) на день св. Іллі.
8. *Скільки отримує старший над усім військом на рік?*
  - а) 100 злотих;
  - б) 500 злотих;

- в) 250 злотих;
- г) 1000 злотих.

5. 26. Інвентар села Бобичі Володимирського повіту, з переліком повинностей селян

1. *Хто входив до підданих?*

- а) Юськович, Кушнірович, Давидчики;
- б) Кушнірович, Нипорка, Юськович;
- в) Синовчук, Малхеревич, Юськович, Кушнірович, Давидчики, Нипорка;
- г) Нипорка, Синовчук, Давидчики;
- д) Юськович, Синовчук, Кушнірович.

2. *Скільки волів було у підданих?*

- а) 5; б) 4; в) 2; г) 1; д) 6.

3. *Хто входив до півланників?*

- а) Кушнірович, Нипорка, Юськович, Коцюбка;
- б) Синовчук, Малхеревич, Юськович, Кушнірович, Давидчики, Нипорка;
- в) Сак Коцюбка, Нипорка, Юськович;
- г) Коцюбка Гриць, Сак Коцюбка, Кушнірович, Мисько Коцюбка, Сенька, Гулька, Шопич, Лаврін, Борисик;
- д) Коцюбка Гриць, Сак Коцюбка, Кушнірович, Нипорка, Юськович, Коцюбка.

4. *Ким був Сенька?*

- а) власником халупи;
- б) городником;
- в) вдовин син;
- г) підсусідок;
- д) козаком.

5. *Скільки волів було півланників?*

- а) 5; б) 4; в) 2; г) 1; д) 6.

5. 27. Із скарги шляхтича І. Коленди на ігумена Київського Миколопустинського монастиря І. Трохимовича за побиття селян села Ходосова і за знущання над ними (1645р.)

1. *Кого не поважав згаданий отець ігумен?*

- а) свою родину;
- б) свою дружину;
- в) народ;
- г) стану свого духовного чернечого;
- д) своїх підданих.

2. *Коли було вислано шість плугів?*

- а) 28 серпня, цього року;
- б) 16 серпня, цього року;
- в) 5 серпня, цього року;
- г) 12 серпня, цього року;
- д) 1 серпня, цього року.

3. Що було заподіяно Васькові Юрченкові?

- а) плуг зо всією снасю порубано, волів двох похромлено;
- б) зневажено і побито;
- в) ярма, колеса і всю снасть плугову порубано, воли похромлено, самого його і двох погоничів;
- г) його вбили;
- д) плуг посічено і пограбовано.

4. Що було зроблено з його синами?

- а) вбито;
- б) пограбовано;
- в) нічого;
- г) зневажено;
- д) побито.

5. Що було наказано зробити В. Юрченкові, Семену і Гаврилу, Михаленкові, Сирітченку, Івановій, Проскурній, Олексій...?

- а) вигнано;
- б) побито і вигнано;
- в) посічено плуг, похромлено волів, побито;
- г) викрали волів;
- д) лише пограбували.

6. Якого року відбувалися ці події?

- а) 1645 р.;   б) 1678 р.;   в) 1654 р.;   г) 1640 р.;   д) 1646 р.

7. Доповніть речення “Із скарги шляхтича І. Коленди на ігумена Київського Миколопустинського монастиря І. Трохимовича за побиття селян села ....”

- а) Бобичі;   б) Ходосова;   в) Покрова;   г) Батурин;   д) Трипілля.

5. 28. З інструкції Волинської православної шляхти сейм про утиски православних у Польщі (1645 р.)

I варіант

1. Яких найбільше зазнавали українці утисків в першій половині XVII ст.?

- а) тільки культурних та політичних;
- б) економічно-політичних, культурних;
- в) тільки релігійних;
- г) не зазнавали утисків;
- д) культурних, релігійних, політичних та економічних.

2. Не маючи свободи, землі, вони опинилися перед загрозою втратити найголовніше —.

- а) будинок;
- б) родину;
- в) духовність;
- г) вільну службу;
- д) свободу слова.

3. Така ситуація спонукала до підйому ...

- а) народного повстання і початку революції під проводом Б. Хмельницького;
- б) цін на ринках;
- в) революції;
- г) ця ситуація ні до яких подій не спонукала;
- д) примирення.

4. Знайдіть помилку:

а) релігія грецька... такі утиски терпить... в Вільній і свободній Речі Посполитій Польській, яких не терплять і греки християни в турецькій неволі...;

б) забрані в православних церкви, монастирі і кафедри, заборонене вільне відправлення служби, бідні православні вмирають без причастя, не можуть прилюдно відправляти похоронів...;

в) этот период характеризуется ростом гнета панской Польши на Украине, который тяжелым бременем ложился на все стороны жизни украинского народа. Украинский народ не повиновался ему, а боролся против барской Польши.;

г) Релігія турецька... такі утиски терпить... в Вільній і свободній Речі Посполитій Польській, яких не терплять і греки християни в турецькій неволі...;

д) з інструкції Волинської православної шляхти послам на Варшавський сейм про утиски православних у Польщі.

5. Що було забрано у православних?

- а) нічого;
- б) службу;
- в) будинки;
- г) монастирі і кафедри;
- д) церкви, монастирі і кафедри.

6. Як вмирали православні?

- а) без причастя;
- б) вивозили;
- в) спалювали;
- г) скидали в ополонку;
- д) кидали з гори.

7. Якого року відбувалися ці події?

- а) 1644 р.;   б) 1666 р.;   в) 1645 р.;   г) 1647 р.;   д) 1648 р.

5. 29. З інструкції Волинської православної шляхти послам на Варшавський сейм про утиски православних у Польщі

II варіант

1. Утиски якої релігії відбувалися в Польщі?

- а) ісламу;
- б) православних;
- в) буддизму;
- г) католицизму.

2. В якому році відбувся Варшавський сейм?
  - а) 1745;   б) 1654;   в) 1754;   г) 1645.
3. У якій державі в 1645 році витіснили християнство?
  - а) Російська Імперія;
  - б) Литовське князівство;
  - в) Річ Посполита;
  - г) Туреччина.
4. З якого документу пояснювалось про утиски православних?
  - а) протокол;   б) інструкція;   в) указ;   г) послання.
5. Яка інструкція повідомляла про утиски християн?
  - а) Подільська;
  - б) Волинська;
  - в) Таврійська;
  - г) Херсонська.
6. Які держави утворили Річ Посполиту?
  - а) Литва і Польща;
  - б) Польща і Чехія;
  - в) Литва і Туреччина;
  - г) Туреччина і Польща.
7. В якому році було прийняте християнство?
  - а) 888 р.;   б) 988 р.;   в) 945 р.;   г) 975 р.

5. 30. Звістки І. Єрлича про сваволю і терор над українським населенням коронного стражника шляхтича О. Лаца

1. У якому році було вигнано з Макарова її милість пані стражникову коронну Самійла Лаца жону за нестерпні збитки, кривди і шкоди, які він чинив незважаючи на загальнолюдські права:

- а) у 1646 році;
  - б) у 1600 році;
  - в) у 1650 році;
  - г) у 1638 році.
2. Причиною вигнання Лаца з Макарова НЕ є:
- а) наїзди на маєтки шляхтичів;
  - б) спалив християнську церкву;
  - в) вбивства;
  - г) силоміць видавав панянок за своїх товаришів головорізів.
3. Якими вчинками прославився Лац та його розбійники аж до самого Києва:
- а) був видатним козацьким гетьманом;
  - б) ввів християнство на Русі;
  - в) визволив воєвод з полону;
  - г) грабіжник, вбивця.

4. Які покарання були на рахунку Лаща:

- а) баніція та інфамія;
- б) засуджений до страти;
- в) відрізані кінцівки;
- г) не було покарань.

5. Який гетьман надавав Самійлу військовій пільги та свою допомогу:

- а) Корецький;
- б) Вишневецький;
- в) Конєцпольський;
- г) Тишкевич.

6. Чим обернувся для Лаща приїзд воєводи Тишкевица до Макарова:

- а) розправа над Лащем та повернення награвованого;
- б) Лащ втік, залишивши дружину і дітей;
- в) укладення мирного договору;
- г) вбивство Лаща та його сім'ї.

7. Згідно з трибунальським декретом Лащ лишився:

- а) Канівського і Звенигородського староства;
- б) маєтку;
- в) життя;
- г) свободи.

5. 31. Ординація Війська Запорозького, заведена польським урядом. Організація Війська запорозького реєстрового, перебуваючого на службі Речі Посполитої (1638 р.)

I варіант

1. Кого будуть призначати на місце старшого серед козаків:

- а) отамана;
- б) старшого комісара;
- в) гетьманів;
- г) полковника.

2. Хто підкорюється старшому серед козаків:

- а) гетьмани;
- б) полковники та комісар;
- в) комісар, військо;
- г) осавули, полковники, сотники, військо.

3. Хто мусить перебувати кожний при своєму полку, при чому не відлучатися з своїх місць, хіба на законній підставі і то з відома коронного гетьмана:

- а) резиденція комісара;
- б) полковники;
- в) сотники;
- г) осавули.

4. Можуть обиратися з самих козаків, добре заслужених перед Річчю Посполитою і людьми лицарськими:

- а) отамани і сотники;
- б) комісари;
- в) осавули і полковники;
- г) полковники.

5. Навіщо полки з своїми полковниками повинні ходити по черзі на Запоріжжя:

- а) звітувати про становище у полку;
- б) для проведення щотижневих зборів;
- в) підготовка до облави Запоріжжя;
- г) для охорони тих місць та перешкоди татарським переходам через Дніпро.

6. Чим погрожує козаку похід на Запоріжжя без паспорта комісара:

- а) відрізання вуха;
- б) смертна кара;
- в) позбавлення волі;
- г) попередження.

7. Ким були обтяжені реєстрові козаки:

- а) міщанами;
- б) Річчю Посполитою;
- в) ніким;
- г) польським урядом.

5. 32. Ординація Війська Запорозького заведена польським урядом. Організація Війська Запорозького реєстрового, перебуваючою на службі Речі Посполитої

II варіант

1. Який реєстр козаків призначила Річ Посполита?

- а) 4 тис.;
- б) 6 тис.;
- в) 8 тис.;
- г) 10 тис.

2. Як називалася посада, яку встановили замість козацької старшини?

- а) комісар;
- б) старший;
- в) полковник;
- г) сотник.

3. Яка верства населення займала посаду осавула?

- а) селяни;
- б) міщани;
- в) шляхтичі;
- г) раби.

4. Яке покарання застосовувалося до козаків, які ходили на Запоріжжя без паспорту комісара?

- а) смертна кара;
- б) штраф;
- в) вигнання;
- г) катування.

5. В якому році відбулася Ординація Війська Запорозького?

- а) 1538р.;
- б) 1583р.;
- в) 1683р.;
- г) 1638р.

6. Ординація це...

- а) постанова Польського сейму;
- б) постанова Російської Імперії;
- в) указ Російського правителя;
- г) указ Польського короля.

7. В якому році відмінили кріпацтво?

- а) 1861;
- б) 1681;
- в) 1863;
- г) 1683.

**ТЕМА 6. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ
(ДРУГА XVI СТ. – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)**

6. 1. Запорізька Січ

1. *Кого обирають на місце старшин ,коли тих посилають у військові походи?*
  - а) гармаша;
  - б) довбуша;
  - в) наказного старшину;
  - г) нікого.
2. *Скільки куренів є у побудованому замку(церква обряду грецької віри)?*
  - а) 38; б) 36; в) 34; г) 32.
3. *При Запорізькій Січі усі майстри отримують за свою роботу :*
  - а) будівлі;
  - б) гроші;
  - в) харчі;
  - г) нічого.
4. *Військо,що живе у курені має:*
  - а) кухаря;
  - б) садівника;
  - в) прибиральника;
  - г) інша відповідь.
5. *Скільки військових суддів повинно бути при Запорізькій Січі?*
  - а) 1; б) 2; в) 3; г) 4.
6. *За що зазвичай виконували свою роботу майстри на Січі?*
  - а) за їжу;
  - б) за гроші;
  - в) за побутові речі;
  - г) безкоштовно.
7. *При кожному корені мають бути визначенні?*
  - а) осавулів;
  - б) довбушів;
  - в) отаманів;
  - г) гетьманів.

6. 2. Запорозька Січ

II варіант

1. *Козаки привласнили землі?*
  - а) донських козаків;
  - б) запорізьких козаків;
  - в) звичайних селян;
  - г) всі відповіді вірні.

2. *Козаки із опису були?*
  - а) вірні ;
  - б) зухвалі;
  - в) розумні;
  - г) незалежні.
3. *Запорожці почали привласнювати землі, як?*
  - а) жорстоко;
  - б) мирно;
  - в) свавільно;
  - г) бездумно.
4. *Козаки переманювали звичайних селян куди?*
  - а) в степ;
  - б) на січ;
  - в) на Кубань;
  - г) в свої зимівники.
5. *Яке ремесло заводили, що шкодило державі?*
  - а) хліборобство;
  - б) скотарство;
  - в) бджільництво;
  - г) всі варіанти вірні.
6. *Яка кількість була селян, яка займалася хліборобством?*
  - а) 40000;
  - б) 50000;
  - в) 60000;
  - г) 70000.
7. *Імперія таким чином хотіла взяти контроль за які дії?*
  - а) за зухвалість;
  - б) за розуміння ;
  - в) за агресію;
  - г) за манеру поведінки.

6. 3. «Про склад Війська Запорозького низового, його чисельність та густоту заселення Вольностей Запорозьких»

1. *Хто почав обмежувати запорізьку громаду з середини XVIII ст.?*
  - а) рада міністрів;
  - б) державна рада;
  - в) федеральна рада;
  - г) російський уряд.
2. *Куди перейшов весь великий запорізький край в середині XVII ст.?*
  - а) під владу Німеччини;
  - б) під владу Росії;
  - в) під владу Білорусі;
  - г) так і залишився під владою України.

3. Де жило запорізьке поспільство?

- а) в Росії;
- б) в Самарській поланці;
- в) поза Січчю;
- г) в верхів'ї ріки Інгулу.

4. Вельможа – це:

- а) військовий та адміністративний керівний орган Запорізької Січі, реєстрового козацтва, Гетьманщини, а також Слобідської України;
- б) особи, які наділені великою владою, переважно російського, часом польського походження;
- в) раби;
- г) ремісники.

5. До вельможних осіб, не можна віднести?

- а) Івана Франка;
- б) Іван Глебов;
- в) Павло Кочубей;
- г) Ксаверій Браницький.

6. Скільки налічувалося запорізьких козаків в 1534р.?

- а) 2780;
- б) 6000;
- в) 3000;
- г) не більше 2000.

7. Найбільш заселеними були?

- а) західні околиці Запоріжжя;
- б) східні околиці Запоріжжя, Кільміуська та Прогноївської паланки;
- в) південні околиці Кільміуської паланки;
- г) все Запоріжжя.

6. 4. Про склад Війська Запорозького низового, його чисельність та густоту заселення Вольностей Запорозьких

1. Запорізьку громаду, яка досягла свого найповнішого розвитку протягом XVI й XVII ст., з середини XVIII ст. поступово став обмежувати:

- а) український уряд;
- б) польський уряд;
- в) осійський уряд;
- г) литовський уряд;
- д) австрійський уряд.

2. До складу війська НЕ входили:

- а) старшина в її нижчих і вищих ступенях;
- б) “наймити” або “аргати”;
- в) юні молодики;
- г) чернь;
- д) вельможі.

3. Скільки зібрав запорожців у 1675 року кошовий отаман Іван Сірко, задумавши великий похід на Крим?

- а) 20 000;
- б) 3000;
- в) 10 000;
- г) 15 000;
- д) 7000.

4. Найменш заселеними були околиці:

- а) Самарської паланки;
- б) місця між правим берегом Дніпра й верхів'ями рік Інгульця, Інгулу;
- в) Кодацької паланки;
- г) Самарської та Протовчанської паланки;
- д) східні околиці Запоріжжя, Кальміуської та Прогноївської паланки.

5. Ким був граф Ксаверій Браницький?

- а) начальник астрономічної експедиції;
- б) польський коронний гетьман;
- в) статський радник;
- г) генерал-поручик;
- д) генерал-майор.

6. Найгустіше були заселені околиці:

- а) Самарської і Протовчанської паланки;
- б) Кодацької паланки;
- в) місця між правим берегом Дніпра й верхів'ями рік Інгульця, Інгулу;
- г) східні околиці Запоріжжя, Кальміуської та Прогноївської паланки;
- д) Прогноївської паланки.

7. 1772 року по річці Інгул засвідчено:

- а) 9 зимівників;
- б) 12 зимівників;
- в) 17 зимівників;
- г) 25 зимівників;
- д) 19 зимівників.

6. 5. «Про військовий та територіальний устрій Вольностей Запорозьких»

1. З яких поділів складалося низове Військо Запорізьке?

- а) з військового;
- б) з територіального;
- в) з військового і територіального;
- г) низове Військо Запорізьке взагалі не мало в своєму складі поділів.

2. На скільки куренів поділялася військово-запорізька громада?

- а) на 38 куренів;
- б) на 17 куренів;
- в) не менше ніж на 50 куренів;
- г) на 8 куренів.

3. Як вживалося слово «курінь» у запорозьких козаках?

- а) у значенні місце для паління сигар;
- б) у подвійному значенні (у значенні житла і в значенні сотні, полку, самостійної частини війська);
- в) у значенні місця для відпочинку;
- г) у значенні мітингів.

4. Як перекладається паланка в буквальному перекладі з турецької мови?

- а) величезна фортеця;
- б) оселя;
- в) селище;
- г) невелика фортеця.

5. Скільки всього ланок було у Запоріжжі до 1768 р.?

- а) 11; б) 7; в) 5; г) 15.

6. Де знаходилася Кодацька паланка?

- а) між Дніпром і рікою Базавлуком та верхів'ям Інгульця з одного боку й річкою Тясмином;
- б) займала степи між лівим берегом Бугу і правим Інгульця з одного боку та рікою Дніпром і новосербським кордоном з другого;
- в) лежала по обидва боки лівого берега Дніпра;
- г) по течії річок Протовчі й Орелі.

7. Куди вивозили сіль з озера Прогноївської палати?

- а) на Дніпро;
- б) на Росію;
- в) на Харків;
- г) на Запоріжжя, Україну й Польщу.

8. Що таке прогної?

- а) селяни;
- б) гнилі озера з солоною занесеною з моря водою, в котрих в міру випаровування води осідає сіль, місце добування запорожцями солі;
- в) курені;
- г) повіти.

6. 6. Про військовий та територіальний устрій Вольностей Запорозьких

1. Скільки поділів мало Військо Запорізьке низове у всьому його складі?

- а) один поділ;
- б) три поділи;
- в) два поділи;
- г) чотири поділи;
- д) немає правильної відповіді.

2. Назву «курінь» козацькому житлові дали від слова:

- а) «куріти»;
- б) «пихтіти»;

- в) «крутити»;
- г) «палити»;
- д) «курка».

3. *Теперішнє місто Новомосковськ раніше було:*

- а) Херсонською губернією;
- б) Перевізькою планкою;
- в) Кодацькою паланкою;
- г) Самарською паланкою;
- д) Протовчанською паланкою.

4. *Паланка означає «невелику фортецю» в буквальному перекладі з:*

- а) латинської мови;
- б) польської мови;
- в) турецької мови;
- г) французької мови;
- д) англійської мови.

5. *Військо Запорізьке поділилося на «курені, селища й околиці» за гетьмана:*

- а) Остафія Ружинського;
- б) Івана Мазепи;
- в) Сагайдачного;
- г) Богдана Хмельницького;
- д) Івана Виговського.

6. *Скільки було паланок у Запоріжжі До 1768 року:*

- а) чотири;
- б) п'ять;
- в) вісім;
- г) три;
- д) сім.

7. *Центром Бугогардівської паланки була?*

- а) Климівка;
- б) Тернівка;
- в) Прогноївськ;
- г) Новоселівка;
- д) Гард на ріці Бузі.

6. 7. Посадові особи Запорозької Січі. Військова старшина, військові службовці, «отамання» та їх функції. Похідна і паланкова старшина.

1. *Коли почав існувати в Запорізькій Січі чин кошового отамана:*

- а) 14 століття;
- б) 16 століття;
- в) 15 століття;
- г) 13 століття.

2. Кошовий отаман, _____, військовий осавул і військовий писар становили військову старшину. (вказати пропущену посаду):

- а) кошовий осавул;
- б) військовий лікар;
- в) фельдмаршал;
- г) військовий суддя.

3. Кошовий отаман об'єднував у своїх руках:

- а) військову владу + адміністративну владу;
- б) судову владу + духовну владу;
- в) судову владу + військову владу;
- г) всі вищенаведені.

4. Знак влади військового осавула:

- а) дерев'яна палиця з потовщенням на кінцях, скріплених срібними кільцями;
- б) дерев'яна булава з шипастою голівкою;
- в) кістень;
- г) шабля.

5. Кількість курінних отаманів на Запорізькій Січі:

- а) 38; б) 35; в) 21; г) 42.

6. Найнижчий за рангом чиновник запорізької січі:

- а) чабани;
- б) громадські отамани;
- в) табунчик;
- г) скотар.

7. Як часто змінювали склад поланкової старшини:

- а) раз в рік;
- б) раз в два роки;
- в) раз в п'ять років;
- г) раз в три роки.

6. 8. Звичаєве козацьке право про злочини та покарання

1. Коли Катерина II видала указ в якому веліла – «поступать с ними по всей строгости запорожских обрядов»:

- а) 12 липня 1768р;
- б) 12 березня 1768р;
- в) 12 лютого 1768;
- г) 12 січня 1768.

2. Чим керувалися козаки в судах, при покараннях та стратах?

- а) Писаними законами Катерини I;
- б) Обрядами;
- в) Віруванням у вищу силу;
- г) «стародавнім звичаєм, словесним правом, здоровим глуздом».

3. У запорізьких козаків, злочин – крадіжка, карається:

- а) штрафом;
- б) позбавленням волі;
- в) смертною карою;

г) відпрацюванням.

4. Що замість писаних законів визнавав як гарантію твердого ладу в Січі?

- а) обряд;
- б) наказ;
- в) звичай;
- г) становлення.

5. Чи був рівний суд для всіх верств населення?

- а) існувало лояльне ставлення до більш заможних осіб;
- б) ні;
- в) були виключення;
- г) так.

6. Найтяжчі кримінальні злочини в Запорізькій січі:

- а) побої;
- б) несплачений борг;
- в) крадіжка у отамана;
- г) вбивство товариша.

7. Для чого вирокі виносилися й виконувалися на площі привселюдно:

- а) публічне покарання було пересторогою дія інших козаків утриматися від злочинних дій;
- б) повесеління народу;
- в) показовий приклад прислухання до народу;
- г) відсутність місця проведення вироків.

8. Як карали козака при вбивстві товариша:

- а) здійснювали закопуванням у землю;
- б) посадженням на гостру палю;
- в) забиванням біля ганебного стовпа киями;
- г) повішанням.

6. 9. «Про суддів, покарання і страти на Січі. Про судовий процес у запорожців»

1. Суддями у запорізьких козаків були:

- а) кошові отамани;
- б) писарі;
- в) вся військова старшина;
- г) планкові полковники.

2. Хто у запорізьких козаків вважався вищим суддею, оскільки мав верховну владу над усім військом?

- а) писар;
- б) довбиш;

- в) військовий осавул;
- г) кошовий отаман.

3. *Хто у запорізьких козаків виконував роль слідчого, виконавця вироків, поліційного чиновника, а також стежив за виконанням присудів отамана й усього Коша?*

- а) військовий суддя;
- б) військовий писар;
- в) військовий осавул;
- г) військовий довбиш.

4. *Яку роль виконував військовий суддя?*

- а) лише розглядав справи, давав поради сторонам, але не затверджував своїх визначень;
- б) викладав присуд старшини на раді;
- в) стежив за збройним переслідуванням розбійників, злодіїв та грабіжників;
- г) розглядав суперечки сторін і тілесно карав за якісь провини.

5. *За який злочин козака прив'язували на площі до гармати?*

- а) за гайдамацтво;
- б) за зневагу начальства та грошовий борг;
- в) за поранення ножем у п'яному стані;
- г) за розграбування майна.

6. *Яке на козака чекало покарання за вбивство свого товариша?*

- а) закопування злочинця живим у землю;
- б) забивання киями біля ганебного стовпа;
- в) шибениця;
- г) заслання у Сибір.

7. *Як за козацьким звичаєм можна було врятуватися від шибениці?*

- а) якщо заплатиш штраф;
- б) втечею;
- в) коли якась дівчина виявляла бажання вийти за злочинця заміж;
- г) якщо відсидиш у в'язниці декілька років.

8. *Хто з запорізьких козаків був помічником осавула й приставом при езекуціях, а також прилюдно зачитував присуди старшини й усього війська на місці страти чи на військовій раді?*

- а) військовий писар;
- б) військовий осавул;
- в) військовий суддя;
- г) військовий довбиш.

6. 10. Про суддів, покарання і страти на Січі

1. *Хто був суддею у запорізьких козаків?*

- а) осавул;
- б) козак;
- в) кошовий отаман;
- г) помічник осавула.

2. *Як повідомлялися рішення судді?*
  - а) Особливим документом;
  - б) Проголошувалися на загальних зборах;
  - в) Повідомлялися по радіо;
  - г) Зв'язувалися по телефону.
3. *Які злочини вважалися карними?*
  - а) зрадництво;
  - б) знаходження поза шлюбом;
  - в) тверезий вигляд;
  - г) бути у тверезому вигляді під час походження на ворога.
4. *Найстрашніша страта була – :*
  - а) вбивство;
  - б) закопування злочинця живим у землю;
  - в) відсікання голови;
  - г) розп'яття.
5. *Де тримали козака за вкрадену річ?*
  - а) приковували на ганебному стовпі;
  - б) у закритій кімнаті;
  - в) саджали у в'язницю;
  - г) саджали під домашній арешт.
6. *Як Запорозжці називали смерть на гострій палі?*
  - а) швидкою;
  - б) стовповою;
  - в) повільною;
  - г) дуже повільно.
7. *Скільки злочинець міг сидіти у в'язниці?*
  - а) поки не з'явиться новий, задля страти старого;
  - б) стільки, скільки визначить суд;
  - в) поки не помре;
  - г) скільки сам вирішить.

6. 11. Про судовий процес у запорожців

1. *Структура державних судів:*
  - а) центральні, місцеві та судові установи;
  - б) тільки місцеві установи;
  - в) центральні та судові установи;
  - г) місцеві та судові установи.
2. *На які групи поділялися станові суди?*
  - а) панські;
  - б) грецькі;
  - в) магістратські і ратушні;
  - г) мейські.

3. Які справи розглядали суди сільського отамана?

- а) групові спори;
- б) незначні карні справи;
- в) кримінальні справи;
- г) справи неповнолітніх.

4. Як називалися процесуальні сторони?

- а) чолобитник і позваний;
- б) карвалій і позваний;
- в) позивач і грейський;
- г) позивач і погваний.

5. Судовий процес починався...:

- а) усною промовою;
- б) позовом у письмовій формі;
- в) скарга в усній формі;
- г) надсилання позову на електронну пошту.

6. Невдоволенний рішенням міг подати апеляцію протягом...:

- а) 10 днів;
- б) 5 днів;
- в) 2 днів;
- г) 20 днів.

7. Хто виконував вирок?

- а) кат;
- б) старшина;
- в) сотник;
- г) писар.

6. 12. «Маніфест Катерини II від 3 серпня 1775 р. про ліквідацію Запорозької Січі»

1. Зруйнування Запорізької Січі Катериною II відбулося в:

- а) 1774 р.; б) 1775 р.; в) 1776 р.; г) 1777 р.

2. Кого приймали до себе козаки не зважаючи на урядові заборони?

- а) тільки утікачів;
- б) тільки жонатих людей;
- в) тільки сімейних людей;
- г) утікачів, жонатих та сімейних людей.

3. Навіщо козаки через різні спокуси підмовляли людей до втечі з Малоросії?

- а) козаки хотіли так зміцнити своє військо;
- б) козаки хотіли підкорити собі всю Малоросію;
- в) козаки хотіли підкорити їх собі та довести у себе власне хліборобство;
- г) козаки хотіли розлютити уряд.

4. *Яка кількість селян які займаються хліборобством нараховується на місцях колишнього запорозького володіння?*

- а) до 50 000 чоловік;
- б) до 60 000 чоловік;
- в) до 70 000 чоловік;
- г) до 80 000 чоловік.

5. *Якому війську належали землі які запорожці почали свавільно привласнювати собі?*

- а) Правобережному війську;
- б) Слобожанському війську;
- в) Донському війську;
- г) Лівобережному війську.

6. *Що задумали утворити козаки в середині своєї батьківщини?*

- а) область, цілком незалежну, із своїм власним несамовитим управлінням;
- б) власне ремесло;
- в) власне судочинство;
- г) власну караність.

7. *Якого числа генерал-поручиком Текелієм з довіреними йому військами зайнята Запорозька Січ у цілковитому порядку і повній тиші без всякого опору з боку козаків?*

- а) 8 липня;
- б) 4 червня;
- в) 1 вересня;
- г) 7 грудня.

**ТЕМА 7. ДЕРЖАВА І ПРАВО ГЕТЬМАНЩИНИ
(ДРУГА ПОЛОВИНА XVII–XVIII СТ.)**

7. 1. «Договір, укладений Б. Хмельницьким з польським командуванням»

1. Коли був укладений Богданом Хмельницьким договір з польським командуванням?
  - а) серпень 1641 р.;
  - б) серпень 1649 р.;
  - в) серпень 1648 р.;
  - г) серпень 1645 р.

2. Договір укладений у місті?
  - а) Варшава;
  - б) Запоріжжя;
  - в) Зборов;
  - г) Київ.

3. Між ким був укладений договір?
  - а) між гетьманом України Б. Хмельницьким і польським королем Яном 2;
  - б) між Іваном Мазепою і польським королем Яном 2;
  - в) між Василем Борковським і польським королем Яном 2;
  - г) між Кирилом Розумовським і польським королем Яном 2.

4. В якому році була перемога козацької армії у Зборівській битві?
  - а) 1647 р.;   б) 1644 р.;   в) 1645 р.;   г) 1649 р.

5. Умови договору, що не врахували реальних досягнень української сторони в ході збройної боротьби, були підписані під натиском союзника...?
  - а) Б. Хмельницького;
  - б) К. Розумовського;
  - в) І. Мазепою;
  - г) В. Борковським.

6. Землі підвладні гетьману, обмежувались лише...?
  - а) 2 воєводствами;
  - б) 3 воєводствами;
  - в) 1 воєводством;
  - г) 4 воєводствами.

7. Що спонукало Б. Хмельницького на зміцнення становища гетьманської держави?
  - а) Білоцерківський договір;
  - б) Зборівський договір;
  - в) Манівський договір;
  - г) Вельський договір.

7. 2. «Білоцерківський договір»

1. Коли був укладений Білоцерківський договір?

- а) 18 серпня 1651 р;
- б) 18 серпня 1652 р;
- в) 18 серпня 1653 р;
- г) 18 серпня 1654 р.

2. Коли розпочалась Берестецька битва?

- а) 1653;   б) 1654;   в) 1651;   г) 1655.

3. З якої кількості дозволялось організовувати реєстрове військо?

- а) 21 тисячі чоловік;
- б) 25 тисячі чоловік;
- в) 20 тисячі чоловік;
- г) 23 тисячі чоловік.

4. Вищезгадана організація реєстрового війська мусить понитатися протягом....?

- а) 3 тижнів від цього числа; б) 2 тижнів; в) 1 тижня; г) 4 тижні.

5. Реєстрове військо мусить закінчитись до... ?

- а) свят Різдва;
- б) свят колядниць;
- в) свят Масниці;
- г) свят купало.

6. Ким було обмежено Білоцерківський договір?

- а) Київським воєводством;
- б) Запорізьким воєводством ;
- в) Польським воєводством ;
- г) Венгерським воєводством.

7. Яка сторона нехтувала умовам Білоцерківської угоди з моменту її підписання?

- а) українська сторона;
- б) польська сторона ;
- в) монголо-татарська сторона;
- г) венгерська сторона.

8. Яку релігію сповідає Військо королівської милості Запорозьке?

- а) християнська;
- б) грецька;
- в) католицька;
- г) язичництво.

7. 3. Універсал про звільнення настаської шляхти від військової служби та постоїв військ

1. В якому році був виданий цей універсал:

- а) 18 липня 1651;
- б) 15 січня 1654;

- в) 15 січня 1665;
- г) 24 травня 1654.

2. Місце написання цього універсалу :

- а) Переяслав;   б) Чигирин;   в) Насташка;   г) Київ.

3. Продовжіть частину тексту: „Богдан Хмельницький, гетьман з Войском его царского величества.....”,:

- а) Запорозьким;
- б) Канівським;
- в) Переяславським;
- г) Київським.

4. Хто був автором універсалу:

- а) Сигізмунд III;
- б) О. Вишнівецький;
- в) Катерина II;
- г) Б.Хмельницький.

5. Хмельницький заборонив трогати поміщиків, але тих що чинили опір він :

- а) вбивав;
- б) бив;
- в) відправляв до себе;
- г) відбирав майно.

7. 4. Проект договору Війська Запорозького з Оттоманською Портою про торгівлю

1. Договір між турецьким цісарем і Військом Запорізьким та народом руським про торгівлю на :

- а) Червоному морі;
- б) Азовському морі;
- в) Чорному морі;
- г) Середземному морі.

2. Друга назва Середземного моря:

- а) Біле;   б) Червоне;   в) Турецьке;   г) Жовте;   д) Візантійське.

3. Коли був розроблений і погоджений проект договору Війська Запорозького з Оттоманською Портою?

- а) на початку 1625 року;
- б) на початку 1650 року;
- в) наприкінці 1670 року;
- г) на початку 1705 року;

4. Із-за якої причини, ця угода так і лишилася не реалізованою?

- а) із-за різниці релігій;
- б) із-за різниці культур;
- в) із-за різниці рівня життя;
- г) із-за неприязності народів.

5. Християнських в'язнів у турків можна було вільно?

- а) Викупувати; б) Вбивати; в) Продавати; г) Купляти.

7. 5. Статті Богдана Хмельницького, стверженні царем і боярською думою, які визначали умови військового договору між Московією і Військом Запорозьким

I варіант

1. За яким документом закладені основи україно-московського договору?

- а) Литовські статuti ;
б) Березневі статті;
в) Корсунська угода;
г) Жалувана грамота.

2. Кодак місто на межі з...?

- а) Москвою; б) Україною; в) Кримом; г) Житомиром.

3. Копії та чернетки «Березневих статей» зберігаються у?

- а) фондах Посольського приказу Центрального державного архіву давніх актів у Москві;
б) фондах Посольського приказу Центрального державного архіву давніх актів в Україні;
в) не збереглися.

4. Скільки статей було у документі «Березневі статті»?

- а) 11; б) 32; в) 15; г) 23.

5. Коли було вручено козацьким послам обидва документи («Березневі статті» та Жалувальна грамота)?

- а) 23 березня 1654 р.;
б) 27 вересня 1654 р.;
в) 27 березня 1655 р.;
г) 27 березня 1654 р.

6. Скільки польських злотих було надано військовому писареві?

- а) 2000; б) 1000; в) 500; г) 700.

7. Коли було знищено оригінали «Березневих статей»?

- а) восени 1659 р.;
б) зимою 1657 р.;
в) влітку 1659 р.;
г) навесні 1657 р.

7. 6. Статті Богдана Хмельницького, стверженні царем і боярською думою, які визначали умови військового договору між Московією і Військом Запорозьким

II варіант

1. Кому доручалося вести збір податків на користь царської скарбниці?

- а) московським урядовцям;
б) українським урядовцям;
в) військовим осавулам;
г) військовим суддям.

2. Згідно статтям військовому писарю та підпискам встановлюється платня в розмірі:
а) 50 злотих; б) 200 злотих; в) 300 злотих; г) 1000 злотих.

3. Які з нижче перелічених матеріальних благ надавалися у володіння козацькій старшині, писарю, двом військовим суддям, усім полковникам, військовим та полковим осавулам?

а) земля; б) маєтки; в) конюшні та 30 коней; г) млини.

4. Коли московський уряд зобов'язувався почати війну з Річчю Посполитою?

а) навесні 1954;
б) восени 1955;
в) восени 1954;
г) навесні 1953.

5. На кордонах України з якою державою (або державами) передбачалося утримання московських військ?

а) з Османською імперією;
б) з Річчю Посполитою;
в) з Литовським князівством;
г) зі Швецією.

6. Яку платню просив встановити гетьманський уряд для козаків?

а) 15 талерів; б) 20 талерів; в) 40 злотих; г) 30 злотих.

7. Яку користь несли Березневі статті для київського митрополита й духовенства?

а) підтверджувалося їх право на всі маєтності, якими вони володіли;
б) отримували маєтки на московських землях;
в) їм надавалися деякі політичні права й повноваження;
г) Березневі статті не несли ніякої користі для київського митрополита й духовенства.

7. 7. «Жалувана грамота Олексія Михайловича Війську Запорізькому на збереження його прав і вольностей»

1. Що гарантував московський цар Олексій Михайлович у своїй грамоті?

а) приєднання українських земель до московських;
б) збільшити козацький реєстр до 80 тисяч;
в) що гетьманська резиденція й надалі буде знаходитися в Чигирині;
г) збереження військових судів без контролю над ними царських представників.

2. З якими державами заборонялися зовнішні відносини?

а) тільки з Річчю Посполитою ;
б) тільки з Османською імперією;
в) з Річчю Посполитою та Османською імперією;
г) з Литовським князівством та Османською імперією.

3. Чим по факту являлася грамота Олексія Михайловича?

а) доповненням Березневих статей;
б) повним запереченням Березневих статей;
в) вносила деякі зміни до Березневих статей;
г) не мала ніякого відношення до Березневих статей, була окремим документом.

4. Яка кількість осіб в козацькому реєстрі була закріплена в царській грамоті?
а) 30 тис.; б) 45 тис.; в) 60 тис.; г) 80 тис.
5. Як звелів діяти цар при виявленні іноземних послів з «підозрілими» намірами?
а) затримувати до в'яснення обставин;
б) повідомляти царя;
в) стратити;
г) депортувати за межі держави.
6. До чого призвели в майбутньому Березневі статті й жалувана грамота царя?
а) ці документи стали першим кроком до повної ліквідації автономії України;
б) ці документи стали першим кроком до незалежності Українських земель від сусідніх держав;
в) забезпечили надійний захист від втручань ворожих країн;
г) стали першим кроком до приєднання українських земель до Речі Посполитої.
7. Які зміни були внесені царем в процес обирання гетьмана?
а) гетьман назначався кожні 3 роки особисто царем;
б) гетьман обирався боярською думою;
в) вініс незначні зміни в традицію обирання гетьмана;
г) не вносив ніяких змін, а лише утвердив збереження процесу обирання гетьмана за закріпленим звичаєм.

7. 8. Лист Богдана Хмельницького до кримського хана Махмет-Гірея

1. Хто повернувся разом з послами?
а) Б.Хмельницький;
б) Махмет-Гірея;
в) Тохтамиш-ага;
г) Тогай-беєи.
2. У якому році було послано лист Богдана Хмельницького до кримського хана Махмет-Гірея?
а) 23 жовтня 1654 р.;
б) 24 вересня 1655 р.;
в) 24 жовтня 1654 р.;
г) 26 квітня 1658 р.
3. Чому дуже зраділо Військо Запорозьке після того, як прочитали листа від хана?
а) було запропоновано вигідні умови для війська;
б) тому, що хан бажав зберегти братерство з військом;
в) згода на відступ від московського царя;
г) кожному послу було надано грошову винагороду.
4. Що здивувало військо у листі?
а) прохання хана відступити від московського царя;
б) лист не було підписано ханом;
в) хан просив надати своїх послів для охорони;
г) просив милостині для московського царя.

5. Які наслідки були висунуті ханом для Війська Запорозького, якщо вони не відступлять від московського царя?

- а) московський цар піде у атаку;
- б) хан направле на край угорців, мунтян, волохів і сам піде з поляками аби знищити все;
- в) угоду буде розірвано;
- г) буде збережено братерство між мутянами.

6. Де чекало військо листа від ханської милості?

- а) в засаді;
- б) в рідному краї;
- в) на кордоні;
- г) в ханському дворі.

7. Почувши прохання хана не наступати на московського царя військо?

- а) повернулося назад;
- б) знехнувало проханням;
- в) з більшою жорстокістю наступили на московського царя;
- г) чекало хана на кордоні аби вбити.

8. Кому не бажав зла хан?

- а) турецькому султанові;
- б) московському царю;
- в) війську;
- г) послу.

7.9. «Лист Богдана Хмельницького до кримського хана Махмет-Гірея»

1. Тохтамыш-ага повернувся від кримського хана з:

- а) мунтянами;
- б) угорцями;
- в) волохами;
- г) послами.

2. Хан Махмет-Гірей, по відношенню до війська Запорізького, бажав:

- а) зберегти братерство;
- б) війни;
- в) знищити військо;
- г) збагатитись за рахунок козаків.

3. Окрім хана Махмет-Гірея братерства з військом Запорізьким хотів:

- а) Іслам-Гірей хан;
- б) Хан Мехмед;
- в) король Владислав;
- г) Тогай-бей.

4. Махмет-Гірей заявляв запорожцям, що «коли ми не відступимо від московського царя», то він:

- а) «спустошить наш край»;
- б) покарає козаків за клятвopушення;

- в) захищатиме кожного хто лишився при царі;
г) пошле помсту козакам.
5. *Військо Запорізьке чекало на кордоні:*
- а) послів ханської милості;
  - б) приятельського листа від хана;
  - в) московського царя;
  - г) короля Владислава.
6. *«Під Варною марго загинув»:*
- а) Іслам-Гірей хан;
  - б) хан Махмет-Гурей;
  - в) кроль Владислав;
  - г) московський цар.
7. *Козаки уклали дружбу на сім років з:*
- а) волхами;
  - б) угорцями;
  - в) Тогай-беєм;
  - г) московським царем.
- 7. 10. «Лист Богдана Хмельницького до шведського короля Карла Густава »**
1. *Карл Густав був королем:*
- а) Трансільванії;
  - б) Швеції;
  - в) Молдавії;
  - г) Валахії.
2. *Як Богдан Хмельницький звертався до короля Швеції у листі?*
- а) з прихильністю та повагою;
  - б) без поваги;
  - в) зневажливою;
  - г) байдуже.
3. *Козаки «підняли зброю» проти:*
- а) Молдавії;
  - б) Валахії;
  - в) турків;
  - г) поляків.
4. *Військо Запорізьке воювало проти поляків задля:*
- а) захисту віри й вольності;
  - б) незалежності;
  - в) збагачення;
  - г) визнання могутності козаків.

5. Слова «... і сподіваємося, що сам Всевишній бог помститься за насильство і знущання над нами...» належать:

- а) шведському королю і його війську;
- б) війську Речі Посполитої;
- в) козакам;
- г) Московському війську.

6. Дружба з Швецією відповідала інтересам:

- а) Польщі;
- б) Туреччини;
- в) Московії;
- г) Війська Запорозького.

7. Війна козаків з Польщею розпочалась:

- а) влітку 1655 року;
- б) взимку 1654 року;
- в) на весні 1656 року;
- г) на весні 1655 року.

7. 11. Скарги козацьких послів, відправлених Богданом Хмельницьким на сейм

1. Куди були послані козаки на сейм?

- а) Варшава;
- б) Краків;
- в) Познань;
- г) Люблін.

2. Що забирали пани у козаків?

- а) дітей та жінок;
- б) хутори, луки, млини;
- в) гроші та їжу;
- г) свободу та право власності.

3. У якому році Богдан Хмельницький відправив козаків на сейм?

- а) 1649 р.;
- б) 1651 р.;
- в) 1648 р.;
- г) 1647 р.

4. У який місяць були відправлені козаки?

- а) липень;
- б) жовтень;
- в) грудень;
- г) листопад.

5. Чим обкладали старих козаків, жінок і батьків?

- а) податком;
- б) продподатком;
- в) продрозкладкою;
- г) чиншем.

6. *Де не дають не промишляти, ні звіра, ні рибу ловити?*

- а) на Закарпатті та Дніпрі;
- б) на Запоріжжі та Дніпрі;
- в) на Київщині та Слобожанщині;
- г) на Дніпрі та Слобожанщині.

7. *Що траплялось с жінками одраз по смерті козаків?*

- а) примушували без милості працювати нарівні з міщанами;
- б) відпускали до дому;
- в) сплачували моральну компенсацію;
- г) передавались панам.

7. 12. Лист коронного гетьмана до короля Владислава IV про повстання козаків і селян під проводом Богдана Хмельницького

1. Від кого Хмельницький чекав на допомогу?

- а) греки;   б) шведи;   в) татари;   г) вірмени.

2. *Кого гетьман надіслав до Хмельницького з царського війська?*

- а) гінця;
- б) ротмістра;
- в) полоняного;
- г) рядового.

3. *Як звали коронованого гетьмана?*

- а) М. Потоцький;
- б) Б. Хмельницький;
- в) М. Скоропадський;
- г) І. Мазепа.

4. *Якого числа та року був відправлений лист?*

- а) 21 березня 1648 р.;
- б) 15 жовтня 1648 р.;
- в) 13 березня 1651 р.;
- г) 15 листопада 1649 р.

5. *З чим військом коронований гетьман рушив на Україну?*

- а) королівським військом;
- б) козацьким військом;
- в) монголо-татарським військом;
- г) шведським.

6. *Зі скількох людей складалась банда бунтівників?*

- а) 450 людей;   б) 500 людей;   в) 300 людей;   г) 600 людей.

7. *Скільки було спільників у Хмельницького?*

- а) 10 000 осіб;   б) 5 000 осіб;   в) 3 000 осіб;   г) 1 000 осіб.

8. Чому гетьман боявся що козаки вийдуть до моря?

- а) привезуть ще більш спільників;
- б) змогли б попросити допомогу у сусідніх країн ;
- в) здобудуть ще більш війська;
- г) повернувшись звідти, вони вчинили б нове невгасиме повстання.

7. 13. Статті з укладеного в Москві договору про «Вічний мир» і дружбу між Московією і Річчю Посполитою (26 квітня 1686 р.)

1. *Трактат про «Вічний мир» був укладений між:*

- а) Польщею і Річчю Посполитою;
- б) Московією і Річчю Посполитою;
- в) Річчю Посполитою і Венгрією;
- г) Московією і Англією.

2. *Трактат про «Вічний мир» був підписаний:*

- а) 26 квітня 1686 р.;
- б) 15 квітня 1686 р.;
- в) 22 грудня 1787 р.;
- г) 17 червня 1787 р.

3. *Трактат про «Вічний мир» був підписаний у місті:*

- а) у Річчі Посполитій;
- б) в Угорщині;
- в) у Московській державі;
- г) у США.

4. *Переговори щодо підписання «Вічного миру» тривали:*

- а) 12 місяців;   б) 4 місяці;   в) 7 тижнів;   г) 1 тиждень.

5. *Текст договору складався з:*

- а) 14 статей;
- б) 33 статей;
- в) 2 преамбул та 12 статей;
- г) з преамбули та 33 статей.

6. *Договір було укладено на основі:*

- а) Зборівського мирного договору;
- б) Андрусівського перемир'я;
- в) Мюнхенської згоди;
- г) Паризького мирного договору.

7. *За умовами «Вічного миру» Річ Посполита НЕ визнавала за Московським царством такі території :*

- а) Лівобережну Україну;
- б) Київ;
- в) Запоріжжя;
- г) Правобережну Україну.

8. Річ Посполита отримувала 146 тис. крб. компенсації за відмову від претензій на:

- а) Київ;
- в) Чернігів;
- г) Харків;
- в) Суми.

9. Які українські території за умовами «Вічного миру» відходили до Речі Посполитої?

- а) Волинь, Галичина;
- б) Поділля;
- в) Північна Київщина, Волинь, Галичина;
- г) Смоленськ, Чернігів.

10. Поділля залишалося під владою:

- а) України;
- б) Османської Імперії;
- в) Московського царства;
- г) України та Речі Посполитої.

11. Рік підписання «Вічного миру» підпадає під період:

- а) Руїни;
- б) Гетьманщини;
- в) Козаччини;
- г) Кріпаччини.

12. Результатом «Вічного миру» стало:

- а) підписання «Андрусівського перемир'я»
- б) поділ українських земель між Польщею та Московщиною;
- в) договір про мир на 13,5 років між Польщею та Москвою;
- г) об'єднання християнських держав проти Османської імперії.

13. Після підписання «Вічного миру» Московія скасувала угоди з:

- а) Україною;
- б) Литвою;
- в) Річчю Посполитою;
- г) Османською імперією та Кримським ханством.

7. 14. Уривок з інструкції послам від шляхти Київського воєводства на сейм з вимогою повернути силою землі, звільнені козаками на чолі з С. Палієм (листопад 1701 р.)

1. Конституція миротворчого сейму 1699 р. заборонила:

- а) всі козацькі війська;
- б) вибори гетьмана;
- в) формувати козацькі загони;
- г) формування козацьких законів.

2. Бунтівник Палій захопив місто:

- а) Канів;   б) Київ;   в) Луцьк;   г) Фастів.

3. Місто Фастів належить до:

- а) Фастівського єпископства;
- б) Київського єпископства;
- в) Запорізького єпископства;
- г) Козацького єпископства.

4. С. Палій на захоплених землях зробив кордон на річці:

- а) Дніпро; б) Дністер; в) Південний Буг; г) Тетерів.

5. Про що благали козаки його королівську милість і цілу Річ Посполиту?

- а) про укладення мирного договору з С. Палієм;
- б) про належність м. Фастова до Фастівського єпископства;
- в) про прийняти рішення про вигнання Палія з воєводства і з Фастова;
- г) про заборону всіх козацьких загонів.

6. Воєводство просить панів-послів повідомити про:

- а) тяжкі кривди, утиски прав і вольностей, що наносить Палій;
- б) заперечення козацьких загонів;
- в) про заслуги Палія;
- г) про те, що Палію загрожує Московська імперія.

7. Кого Київське воєводство мало на меті залучити для вигнання Палія?

- а) Скоропадського;
- б) Хмельницького;
- в) Короля;
- г) Пана Краківського.

8. Уривок з інструкції послам від шляхти Київського воєводства на сейм з вимогою повернути силою землі, звільнені козаками на чолі з С. Палієм було створено:

- а) в листопаді 1701 р;
- б) в квітні 1701 р;
- в) в грудні 1702 р;
- г) в серпні 1702 р.

9. Конституція миротворчого сейму була створена :

- а) 1699 р.; б) 1687 р.; в) 1692 р.; г) 1688 р.

10. Київське воєводство мало на меті:

- а) допомогти пану Краківському;
- б) допомогти Фастівському воєводству;
- в) притягнути Палія до відповідальності за заподіяні злочини;
- г) дати притулок бідним людям.

7. 15. «Богдана Хмельницького до князя Трансільванії Юрія Ракоці»

1. До кого писалось письмо?

- а) до князя Трансільванії;
- б) до князя Австрії;

- в) до князя Угорщини;
г) до князя Чехії.
2. У якому році було написано письмо?
а) у 1658; б) у 1651; в) у 1657; г) у 1655.
3. З королем якої країни запрошують увійти в союз?
а) Угорщини;
б) Австрії;
в) Швеції;
г) Трансільванії.
4. З ким поділився думками Богдан Хмельницький?
а) з пажем;
б) з послом;
в) з доручним;
г) з головнокомандуючим.
5. Відкрив король Швеції все секретне через свого посла?
а) так;
б) ні.
6. Що зробив у свою чергу Б. Хмельницький?
а) одразу відправив посла;
б) більше нікого не відправляв;
в) відклав на пізніший час;
г) влаштував війну.
7. Яке ім'я було у князя Трансільванії?
а) Олег; б) Іоанн; в) Олександр; г) Юрій.

7. 16. « Гадяцький трактат »

1. Якого короля називали найяснішим?
а) Яна Козимира;
б) Богдана Хмельницького
в) Сигізмунда;
г) Табсбург Філіп.
2. Які три народи Речі Посполитої мали бути непорушними згідно з законом?
а) Литовського, українського, Брацлавського;
б) Брацлавського, Литовського, Руського;
в) Польського, Литовського, Руського;
г) Польського, українського, Руського.
3. Що було конфісковано від обивателів Руської землі?
а) нерухомі маєтності;
б) нерухомі і рухомі маєтності;
в) тільки рухомі маєтності;
г) тільки грошові маєтності.

4. Чи стягувались податки з козацьких хуторів, сіл, містечок і домів?
- а) так;
  - б) ні;
  - в) тільки з хуторів;
  - г) тільки з містечок.
5. Скільки кандидатів на гетьманство надавав король?
- а) двом;   б) трьом;   в) чотирьом;   г) п'ятьом.
6. Куди відсилає гетьман посольств заграничних?
- а) до короля;
  - б) до сейму;
  - в) до гетьманського регіменту;
  - г) взагалі не приймав їх.
7. Що має бути для судження кримінальних і поточних справ?
- а) присяжні;
  - б) трибунал;
  - в) осавул;
  - г) воєводи.
8. Ким була ухвалена Конституція Війська Запорізького?
- а) сеймом;
  - б) Хмельницьким;
  - в) Виговським;
  - г) комісарами.

7. 17. Гадяцький договір

1. Рік укладання?
- а) 1658 р.;   б) 1659 р.;   в) 1657 р.;   г) 1654 р.
2. Який гетьман уклав угоду?
- а) Іван Сулима;
  - б) Дмитро Вишневецький;
  - в) Михайло Дорошенко;
  - г) Іван Виговський.
3. З ким об'єднувалась Україна?
- а) з Чехією та Польщею;
  - б) з Словінією та Литвою;
  - в) з Польщею та Литвою;
  - г) з Польщею та Словінією.
4. Яка унія скасовувалась?
- а) Кревська унія;
  - б) Городельська унія;
  - в) Ужгородська унія;
  - г) Берестейська унія.

5. У якому році була підписана угода про Вічний мир?

- а) 1689; б) 1686; в) 1687; г) 1684.

6. Яка країна почала війну з Україною?

- а) Швеція;
б) Угорщина;
в) Росія;
г) Польща.

7. Волинське, Белзьке і Подільське воєводства залишилися у складі ...:

- а) Росії;
б) України;
в) Чехії;
г) Польщі.

7. 18. Переяславські статті, схвалені царським урядом при обранні на гетьманство Юрія Хмельницького

1. Коли були підписані Переяславські статті?

- а) 17 жовтня 1659 р.;
б) 18 листопада 1659 р.;
в) 9 січня 1658 р.;
г) 14 червня 1701 р.

2. Ким були підписані Переяславські статті?

- а) І. Мазепою;
б) Ю. Хмельницьким з представниками московського уряду;
в) Б. Хмельницьким з представниками московського уряду;
г) І. Брюховецьким.

3. В основу Переяславських статей покладено:

- а) Московські статті;
б) Гадяцький договір;
в) Фальсифіковані статті Б. Хмельницького;
г) Коломацькі статті.

4. Назвіть угоду, про яку йдеться у тексті: «Московське військо, окрім Києва, розміщувалося ще в Переяславі, Ніжині, Брацлаві, Чернігові, Умані.»

- а) Московські статті;
б) Гадяцький договір;
в) Глухівські статті;
г) Переяславські статті.

5. Переяславські статті призвели до:

- а) повної втрати державності;
б) війни з Москвою;
в) повстань козацької старшини;
г) громадянської війни.

6. Яка угода забороняла козакам самотійно вступати у війну або надавати третій стороні військову допомогу?

- а) Московські статті;
- б) Переяславські статті;
- в) Гадяцький договір;
- г) Глухівські статті.

7. Зі скількох пунктів склалися Переяславські статті?

- а) 18;   б) 17;   в) 19;   г) 3.

7. 19. Московські статті, схвалені царським урядом при обранні на гетьманство Д. Многогрішного

1. Коли були підписані Московські статті?

- а) 22 жовтня 1665 р.;
- б) 18 листопада 1665 р.;
- в) 9 січня 1656 р.;
- з) 14 червня 1702 р.

2. Ким були підписані Московські статті?

- а) І. Мазепою;
- б) Між І. Брюховецьким та московським урядом;
- в) Б. Хмельницьким з представниками московського уряду;
- г) Ю. Хмельницьким.

3. Кількість московських військ в Україні збільшувалась до:

- а) 6 тисяч;   б) 14 тисяч;   в) 12 тисяч;   г) 10 тисяч.

4. За якою угодою московські залоги розташовувалися в усіх найбільших українських містах, а також у фортеці Кодак?

- а) Переяславські статті;
- б) Гадяцький договір;
- в) Глухівські статті;
- г) Московські статті.

5. Московські статті призвели до:

- а) антимосковського повстання в Гетьманщині;
- б) збільшення політичних прав України;
- в) фінансової незалежності від московського уряду;
- г) зменшення податків з українського населення.

6. За Московськими статтями, зібрані податки з українського населення залучалися до:

- а) московського патріархату;
- б) царської скарбниці;
- в) козацької старшини;
- г) Гетьмана.

7. Зі скількох пунктів склалися Московські статті?

- а) 8;   б) 7;   в) 10;   г) 13.

7. 20. «Глухівські статті схвалені царським урядом при обрані на гетьманство Д. Многогрішного»

1. Коли Переяславські статті були схвалені царським урядом при обрані на гетьманство Б. Хмельницького?

- а) 1650 р.; б) 1645 р.; в) 1652 р.; г) 1659 р.

2. Хто був наказним гетьманом у Війську Запорізькому?

- а) Іван Безпалий;
б) Тимофій Цецура;
в) Василь Золотаренко;
г) Анікія Симін.

3. Яким містам цар наказав не вступати у війну і бути на своїх запасах?

- а) Києву і Чернігову;
б) Переяславу і Ніжину;
в) Умані і Брацлаві;
г) Чернігові і Умані.

4. Де можна було в місті Чернігові розміститися державним діячам?

- а) у реєстрованих козаків;
б) у всяких людей і нереєстрових козаків;
в) у всяких людей крім козаків;
г) будь-де.

5. Чи можна було змінювати гетьмана без указу царської Величності?

- а) так;
б) ні;
в) гетьмана обирав король;
г) це залежало від війська.

6. Хто був зрадником багатьох полковників і козаків?

- а) Василь Золотаренко;
б) Олексій Михайлович;
в) Івашка Виговський;
г) Іван Брюховецький.

7. 21. Універсал гетьмана І. Мазепи про дводенну панщину

1. У якому році був запроваджений універсал про дводенну панщину І. Мазепи?

- а) 1700 р.; б) 1701 р.; в) 1702 р.; г) 1704 р.

2. На якій території була запроваджена дводенна панщина?

- а) на Правобережжі;
б) на Лівобережжі;
в) на Слобожанщині;
г) по всій Україні.

3. *Кому був засвідчений універсал?*
- а) сотнику;
  - б) гетьману;
  - в) жителям;
  - г) сотнику верніївському.
4. *Який строк збирання дводенної панщини?*
- а) два дні;
  - б) тиждень;
  - в) рік;
  - г) жодна відповідь неправильна.
5. *Хто був державцем села Смоляжі?*
- а) Афанасій Самойлович;
  - б) І. Мазепа;
  - в) гетьман;
  - г) Самуїла Афанасьєвич.
6. *Про що йде мова в універсалі?*
- а) про наказ обмежувати панщину двома днями;
  - б) про збирання панщини за два дні;
  - в) про вимагання панщини від п. сотника;
  - г) про жалобу на гетьмана.
7. *Як відреагували місцеві жителі села на універсал?*
- а) погодились;
  - б) скаржились;
  - в) потерпіли облеґшення;
  - г) приказали суду вимагати від сотника панщину.

7. 22. Розмір грошових і натуральних податків у Гетьманщині в першій половині XVIII ст.

1. *З кого по 40 копійок збирали ...:*
- а) з купців та циган;
  - б) з солодильних корита;
  - в) з міщан і посполитої людей, ратушних сіл та коня;
  - г) з тютюну.
2. *На сотенних писаря, осавулу і хорунжого заслуженого їм з усіх козаків:*
- а) по копійці;
  - б) по 10 коп.;
  - в) взагалі нічого не збирали;
  - г) по десятій частині;
3. *З продажу чого збирали 20 коп.?*
- а) риби та вина; б) солі; в) дьогтю; г) тютюна.
4. *по 2 коп., по 3 коп., по 5 коп., дивлячись по товару...:*
- а) з привозників;
  - б) з селян;

- в) з міщан;
- г) з пушкарів та шевців.

5. Ці збори використовувалися на...:

- а) гетьмана і на полковників, і на ратуші, і на інших старшин, а також на монастир і на соборні церкви;
- б) на утримання економічного стану;
- в) на господарську діяльність;
- г) ремісництво та міжнародну торгівлю.

6. Із бджіл десятина з мужиків, а в кого зазначеної кількості десяти вуликів не буде, то...:

- а) по 20 та 30 коп. з вулика;
- б) по 7 і 6 коп. з вулика;
- в) по десятій частині прибутку;
- г) сплачували частину прибутку.

7. Під час ярмарок з купців збирали...:

- а) 20 коп.;
- б) нічого не збирали;
- в) 10 коп.;
- г) збирали майже частину прибутку.

7. 23. Розмір грошових і натуральних податків у Гетьманщині в першій половині XVIII століття (Річний збір)

1. На що використовувались зібрані податки в першій половині XVIII століття у Гетьманщині?

- а) на гетьмана і полковника ;
- б) на монастир, ратуші і соборні церкви;
- в) на інших старійшин;
- г) на всіх перелічених вище.

2. У виді чого збиралися податки?

- а) у виді копійок і карбованців;
- б) у натуральному виді;
- в) у виді грошей;
- г) у виді грошей і натуральному виді.

3. В чому вимірювались грошові податки?

- а) копійки, злотий, карбованці;
- б) копійки і злотий;
- в) копійки і карбованці;
- г) тільки копійки.

4. Який був самий високий грошовий податок?

- а) 100 коп.; б) 90 коп.; в) 60 коп.; г) 50 коп.

5. В якому розмірі брали податки у убогих?

- а) 7 коп. 12 коп. 20 коп.;
- б) 10 коп. 12 коп. 20 коп.;

- в) 10 коп. 7 коп. 6 коп.;
 г) 7 коп. 6 коп. 4 коп.
6. Скільки брали податків з пішого і мізерного?
 а) 6 коп.; б) 1 крб.; в) 4 коп.; г) 2 коп.
7. Скільки брали податків на артилерію?
 а) 90 злотих; б) 90 коп.; в) 30 злотих; г) 80 крб.

7. 24. Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького, укладені 5 квітня 1710 р. у Бендерах

1. По кончині гетьмана Б.Хмельницького, Московська імперія намагалася...?
 а) обложити права і вольності Війська Запорозького;
 б) поневолення Війська Запорозького;
 в) знищити Військо Запорозьке;
 г) допомагати розвиватися далі.
2. З чого колись званий хазарський, а потім-козацький, починає вести свій родовід...?
 а) від війни з татарами;
 б) від смерті гетьмана Б.Хмельницького;
 в) від войовничих та непереможних гетів;
 г) взагалі не вели родовід.
3. Кому по праву належало місто Терехтемирів?
 а) Татарам;
 б) війську Запорізькому;
 в) Московській імперії;
 г) такого не існувало.
4. Індукти з Шептанівської сотні, з Гадяцького пакту, з маєтків Почепівських і Оболонських та інші доходи з давен-давна ухвалено виділили для якої посади?
 а) сотник;
 б) літописець;
 в) полководець;
 г) гетьмана.
5. Хто був гетьманом війська Запорізького?
 а) П. Орлик;
 б) Г. Лобода;
 в) М. Жмайло;
 г) К. Розумовський.
6. Що призначили на щорічну платню компанійським і сердюцьким полкам?
 а) плата за рушницю;
 б) орендна плата;
 в) плата за гармати;
 г) немає вірної відповіді.

7. *Хто написав пакти й Конституції законів та вольностей війська Запорізького?*

- а) П. Орлик;
- б) Г. Герцик;
- в) А. Войноровський;
- г) усі вище переаховані.

7. 25. «Вивід прав України» Пилипа Орлика

1. *Який гетьман визволив з-під польської кормиги пригнічену козацьку націю?*

- а) І. Мазепа;
- б) П. Орлик;
- в) І. Скоропадський;
- г) Б. Хмельницький.

2. *Який документ було написано для оборони національно-державних прав України перед європейським урядом?*

- а) Берестейський;
- б) Видів прав України;
- в) Союзний договір;
- г) договір про ненапад на січ.

3. *У якому році помер Б. Хмельницький?*

- а) 1658;   б) 1758;   в) 1558;   г) 1652.

4. *Хто був законним князем України?*

- а) І. Мазепа;
- б) П. Калиншевич;
- в) П. Орлик;
- г) П. Куліш.

5. *У якому році був Зборівський договір?*

- а) 1600;   б) 1649;   в) 1404;
- г) немає вірної відповіді.

6. *Що Цісор запропонував гетьманові Хмельницькому?*

- а) свою гарантію;
- б) свою армію;
- в) свою доньку;
- г) нічого не обіцяв.

7. *Який є найсильніший, найпереможнішим аргументом і доказом суверенності України?*

- а) союз між Візантією та військом Запорозьким;
- б) договір між Скоропадським та Мазепою;
- в) урочистий союзний договір між царем О. Михайловичем та гетьманом Хмель-

ницьким.

7. 26. «Настанова Катерини II князю О.В. Вяземському при вступі його на посаду генерал-губернатора (1764 р.)»**I варіант**

1. Мала Росія, Лівонія і Фінляндія за документом є:

- а) областями;
- б) автономними округами;
- в) провінціями;
- г) республіками.

2. Окрім Малої Росії, Лівонії та Фінляндії також було згадано:

- а) Гальцьку територію;
- б) Бахмутську територію;
- в) Казанську територію;
- г) Смоленську територію.

3. За документом, «...порушити привілеї, раптом відмовившись від них, було б дуже:

- а) негарно»;
- б) непристойно»;
- в) незворушливо»;
- г) нелегко».

4. Документ має характер:

- а) військового договору;
- б) поради щодо подальших дій на територіях;
- в) чіткої інструкції майбутнього походу;
- г) договору щодо тимчасового примирення.

5. Порівняння з яким звіром використано у документі:

- а) вовком; б) лисою; в) куркою; г) собакою.

6. «Приступити до цього буде дуже легко, якщо розумні люди будуть обрані начальниками..» Про який процес йдеться?

- а) одурення;
- б) покозачення;
- в) обрусіння;
- г) закріпачення.

7. У якому році було прийнято документ:

- а) 1654; б) 1763; в) 1762; г) 1764.

7. 27. Настанова Катерини II князю О.В. Вяземському при вступі його на посаду генерал-губернатора (1764 р.)»**II варіант**

1. Який орган наказано було створити у Малій Росії:

- а) Малоукраїнську комісію;
- б) Малоросійський комітет;

- в) Малоросійську колегію;
- г) Російську колегію.

2. Головою у Малоросійській колегії було призначено:

- а) графа Олексій Розумовський;
- б) графа Румянцев;
- в) графа Кирило Розумовський;
- г) Катерину II.

3. Туманський займав посаду:

- а) генерального секретаря;
- б) хорунжого;
- в) генерального обозного;
- г) генерального писаря.

4. Яким чином було наділено генерального обозного Кочубея?

- а) генерал-майорський;
- б) чином статського радника;
- в) полковницьким;
- г) графським.

5. Яка доля була вирішена для Запорізької Січі?

- а) продовження її існування;
- б) бути тепер підвладною малоросійському уряду;
- в) перенесення її на інші території;
- г) про Запорізьку Січ у документі не згадувалось.

6. Яка посада була ліквідована згідно з цим документом?

- а) князь;
- б) граф;
- в) гетьман;
- г) генерал.

7. Скільки було призначено графу Румянцеву харчових грошей на рік зверх належної на його чин платні?

- а) 1000 карбованців;
- б) 500 карбованців;
- в) 400 карбованців;
- г) 300 карбованців.

7. 28. Документ «Кучук-Кайнарджійський мирний договір між Росією і Туреччиною»

1. Внаслідок яких історичних подій було укладено Кучук-Кайнарджійський мирний договір?

- а) внаслідок налагодження торгівельно-економічних відносин між Османською та Російською імперією в 1773 році;
- б) внаслідок російсько-турецької війни 1768–1774 років;
- в) внаслідок розпаду Османської імперії в 1774 році;
- г) внаслідок Кримської війни 1853–1856 років.

2. Яка держава отримала незалежність внаслідок підписання Кучук-Кайнарджійського мирного договору?

- а) Кримське ханство;
- б) Туреччина;
- в) Молдавське князівство;
- г) Таврійська республіка.

3. Яка фортеця з її уїздом на території материкової України залишалася у володінні Туреччиною за Кучук-Кайнарджійським договором?

- а) Єні-Кале;
- б) Керч;
- в) Кінбурн;
- г) Очаків.

4. У яких землях за Російською імперією визнавалося право захисту і заступництва християн за Кучук-Кайнарджійським договором?

- а) у землях дунайських князівств;
- б) у землях Вірменії;
- в) у землях Туреччини;
- г) у землях Болгарії.

5. До якої держави за Кучук-Кайнарджійським договором переходили фортеці Керч та Єні-Кале?

- а) до Османської імперії;
- б) до Кримського ханства;
- в) до Російської імперії;
- г) до Молдавського князівства.

6. У яких справах татарські народи залишалися у віданні султана?

- а) у економічних справах;
- б) у справах віросповідання;
- в) у справах зовнішньої політики;
- г) у справах армії.

7. Які землі Російська імперія не отримала внаслідок Кучук-Кайнарджійського договору?

- а) землі Кубані;
- б) землі Північного Причорномор'я;
- в) землі причорноморських областей Грузії;
- г) землі біля проток Босфор та Дарданелли.

7. 29. Документ «Ясський мирний договір між Росією та Туреччиною» (29 грудня 1791 р.)

1. Внаслідок яких історичних подій було укладено Ясський мирний договір?

- а) внаслідок Кримської війни 1853–1856 років;
- б) внаслідок російсько-турецької війни 1768–1774 років;
- в) внаслідок російсько-турецької війни 1806–1812 років;
- г) внаслідок російсько-турецької війни 1787–1791 років.

2. По якій річці встановлювалися кордони на південному заході між Османською та Російською імперіями за Ясським мирним договором?

- а) по річці Дністер;
- б) по річці Дніпро;
- в) по річці Південний Буг;
- г) по річці Десна;

3. До якої держави переходили території Молдавського князівства за Ясським мирним договором?

- а) до Російської імперії;
- б) до Австрійської імперії;
- в) до Османської імперії;
- г) до Кримського ханства.

4. По якій річці встановлювалися кордони на Кавказі між Османською та Російською імперіями за Ясським мирним договором?

- а) по річці Кубань;
- б) по річці Волга;
- в) по річці Дагомис;
- г) по річці Аракс.

ТЕМА 8. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)**8. 1. Інвентар села Камінна гора, Володимирського повіту, з визначенням розміру панщини, чиншу та натуральної данини (21 квітня 1655 р.)**

1. На який термін власник віддав село Камінну Гору (з інвентарем) у володіння панові Веспасіану Бінівському?

- а) на один рік;
- б) на два роки;
- в) на три роки;
- г) на чотири роки.

2. Скільки волок указується в документі?

- а) п'ять; б) вісім; в) десять; г) тринадцять.

8. 2. Скарга панів Негребецьких на жителів Умані, Камінки і Кублича, що зруйнували їх маєток у Негребівці

1. Згаданий у документі Микола Жабокрицький був:

- а) суддею;
- б) підсудком;
- в) сотником;
- г) писарем.

2. Коли відбувся напад на містечко Негребівку?

- а) у травні 1663 року;
- б) у грудні 1663 року;
- в) у січні 1664 року;
- г) у вересні 1664 року.

3. Хто вніс протестаціоном проти всього міста Умані і містечок, що до нього належать?

- а) суддя; б) дипломат; в) писар; г) чесник.

4. Від імені кого Олександр Жабокрицький вніс протестаціоном?

- а) від імені панів Самуеля і Оршулі;
- б) від імені панів Яна і Єлжбіти;
- в) від імені пана Адама;
- г) від імені пана Веспасіана.

5. Кого протестант не зміг презентувати судові?

- а) кріпаків; б) свиней; в) волів; г) гусей.

6. З яких причин протестант не зміг їх презентувати судові?

- а) через потоп;
- б) через землетрус;
- в) через погану дорогу;
- г) через їх виснаженість.

8.3. Статті Андрусівського перемир'я між Московією та Річчю Посполитою (30 січня 1667 р.)

1. Андрусівське перемир'я було укладено між...:

- а) Османською імперією та Московією;
- б) Османською імперією та Річчю Посполитою;
- в) Московією та Річчю Посполитою;
- г) Московією та українським козацтвом.

2. Андрусівське перемир'я було укладено...:

- а) 21 квітня 1655 р;
- б) 18 січня 1664 р;
- в) 30 січня 1667 р;
- г) 21 червня 1683 р.

3. Відповідно до однієї з статей Андрусівського перемир'я, козаки, що раніше перейшли на бік Річ Посполитої отримували покарання у вигляді...:

- а) штрафу;
- б) заборони мати у власності землю;
- в) ув'язнення;
- г) не отримували покарання.

4. Відповідно до 4 пункту Андрусівського договору землі Правобережжя «що по ту сторону Дніпра від Переяслава» підпадали під сферу впливу ...

- а) Річ Посполитої;
- б) Московії;
- в) козацтва;
- г) Османської імперії.

5. Андрусівське перемир'я визначало статус Києва та околиць, як територій підпорядкованих Московії терміном на ...:

- а) 1 рік;
- б) 2 роки;
- в) 5 років;
- г) безстроковий термін.

6. Козаки, мають бути в послушенстві під охороною ...:

- а) Московії;
- б) Річ Посполитої;
- в) Московії та Річ Посполитої;
- г) гетьмана.

7. Відповідно до 4 пункту Андрусівського договору землі Лівобережжя «по другій стороні ріки Дніпра від Києва» підпадали під сферу впливу ...:

- а) Річ Посполитої;
- б) Московії;
- в) козацтва;
- г) Османської імперії.

8.4. Привілей, виданий польським королем Яном III полковнику М. Булизі на право володіти Овруцьким війтівством (21 червня 1683 р.)

1. Овруцьке війтівство було передано у приватне володіння у ...:

- а) 1673 р.;
- б) 1683 р.;
- в) 1693 р.;
- г) 1700 р.

2. Максиміліан Булига отримав доручення, що римсько-католицький костел на території Овруцького війтовства необхідно ...:

- а) відновити після занепаду;
- б) реставрувати після нападу татар;
- в) перетворити на православну церкву;
- г) цілком зберегти.

3. Максиміліан Булига був ...:

- а) польським королем;
- б) литовським королем;
- в) козацьким полковником;
- г) польським магнатом.

4. М. Булига отримав Овруцьке війтовство у власність від ...:

- а) польського короля Яна III Сабейського;
- б) польського короля Стефана Баторія;
- в) польського короля Яна II Казимира;
- г) свого батька у спадок.

5. М. Булига отримав право володіти Овруцьким війтовством завдяки...:

- а) своєчасній сплаті податків;
- б) відвазі у військових діях;
- в) науковій діяльності;
- г) високій посаді.

6. М. Булига отримав Овруцьке війтовство у власність ...:

- а) терміном на 1 рік;
- б) терміном на 2 роки;
- в) терміном на 10 років;
- г) на невизначений термін/довічне користування.

7. Привілей на право володіти Овруцьким війтовством було завірено ...:

- а) королівським підписом та коронною печаткою;
- б) королівським підписом та згодою Ради резидентів;
- в) королівським підписом, коронною печаткою та згодою Ради резидентів;
- г) не було завірено.

8. 5. Універсал волинського каштеляна Ф. Ледуховського, в якому повідомляється про повстання під керівництвом Самуся

1. Якого генерального ополчення був каштелян і полковник Францішек на Ледохові Ледуховський?

- а) Київського воєводства;
- б) Подільського воєводства;
- в) Волинського воєводства;
- г) Чернігівського воєводства.

2. *Ф. Ледуховський доносив свій універсал жителям:*
  - а) трьох повітів;
  - б) двох повітів;
  - в) одному повіту;
  - г) чотирьом повітам.
3. *Про що йдеться в універсалі Ф. Ледуховського?*
  - а) про початок війни;
  - б) про новий спалах козацьких бунтів на Україні;
  - в) про напад на Волинське воєводство;
  - г) про революційні події на Подільських землях.
4. *Назвіть ім'я того, хто приклав зусилля для знищення Речі Посполитої:*
  - а) Францішек;
  - б) Самусь;
  - в) Мамай;
  - г) Януш.
5. *Що потрібно створити для гасіння пожежі бунтів?*
  - а) ополчення;
  - б) додаткову зброю;
  - в) здійснити переговори;
  - г) змінити владу.
6. *Де повинно зібратися ополчення?*
  - а) під Луцьком;
  - б) під М'ятином;
  - в) під Кременцем;
  - г) під Володимирським повітом.
7. *В якому році був написаний універсал Ф. Ледуховського?*
  - а) в лютому 1700 року;
  - б) в березні 1702 року;
  - в) в серпні 1702 року;
  - г) в травні 1702 року.

8. 6. Уривок з постанови сеймика Подільського воєводства про ополчення шляхти для боротьби з повсталими селянами на чолі з Шпаком

І варіант

1. *Коли була видана постанова сеймика Подільського воєводства?*
  - а) серпень 1702 року;
  - б) липень 1704 року;
  - в) грудень 1702 року;
  - г) березень 1704 року.
2. *Яка мета була у Подільського воєводства?*
  - а) дати відсіч бунтівничому ватажкові Шпаку;
  - б) створити нове ополчення;

- в) завоювати нові території;
  - г) здійснити мирні переговори з бунтівничим ватажком.
3. Скільки чоловік було у війську повсталих селян на чолі з Шпаком?
- а) 200 чоловік;
  - б) 650 чоловік;
  - в) 300 чоловік;
  - г) 600 чоловік.
4. Чого не бажали робити повсталі селяни на чолі з Шпаком?
- а) воювати проти Подільського воєводства;
  - б) змінювати свого ватажка;
  - в) підкорятися наказам королівської милості та Речі Посполитої;
  - г) організувати велике військо.
5. До чого призвело повстання українських селян на території Подільського воєводства?
- а) до створення мирних переговорів;
  - б) до значної шкоди на території воєводства;
  - в) до припинення бунту;
  - г) до зміни ватажка, який очолював повстання.
6. Про що благали в постанові сеймика Подільського воєводства? (2 правильні відповіді)
- а) донести королівській милості про шкоду заподіяну Подільському воєводству;
  - б) про зібрання великого війська;
  - в) донести те, щоб керівники йшли назустріч трудному становищу;
  - г) про значні втрати серед війська.
7. Про що хотів донести у постанові сеймик Подільського воєводства?
- а) про спокійне життя на теренах воєводства;
  - б) про здійснення нових реформ;
  - в) про ополчення шляхти для боротьби з повсталими селянами;
  - г) про створення нових військ.

8. 7. Уривок з постанови сеймика Подільського воєводства про ополчення шляхти для боротьби з повсталими селянами на чолі з Шпаком

Варіант II

1. Для яких потреб дозволялось вирубування лісів?
- а) комерційних;
  - б) особистих, в тому числі для опалення;
  - в) ритуальних;
  - г) військових.
2. Що було заборонено робити підданам?
- а) полювати на дичину;
  - б) сторожувати;
  - в) збувати волів та корів;
  - г) терти панське прядиво.

3. Скільки днів на тиждень повинні були працювати піддані Калюх, Левчик та інші?
- а) три;
  - б) п'ять;
  - в) кожен день;
  - г) чотири, але не менше 40 годин на тиждень.
4. Що наказувалося робити від святого Мартина до святого руського Юрія на ніч по черзі?
- а) орати;
  - б) терти панське прядиво;
  - в) сторожувати;
  - г) сіяти.
5. Що мав право вимагати пан за потребою?
- а) сторожувати;
  - б) збувати волів;
  - в) працювати на греблях і шварках;
  - г) орати в панському полі.
6. Чи мав право пан розраховувати на допомогу в обороні від підданих?
- а) мав;
  - б) не мав;
  - в) мав, у разі відпуску кожному волоки з городами;
  - г) мав, але не частіше разу на рік.
7. Що було дозволено підданам?
- а) збувати волів;
  - б) молоти в млині;
  - в) не працювати на греблях і шварках, навіть за вимоги;
  - г) не брати участь у сторожуванні.

8. 8. Уривок з постанови сеймика Подільського воєводства про ополчення шляхти для боротьби з повсталими селянами на чолі з Шпаком

Варіант III

1. Яку форму містить письмове розпорядження про участь у каральних діях проти повсталих селян, датоване 1721 року?
- а) указ;
  - б) наказ;
  - в) закон;
  - г) уложення.
2. Яку посаду обіймав великий коронний гетьман Адам Микола Синявський?
- а) каштелян;
  - б) воєвода;
  - в) сенатор;
  - г) латифундій.

3. В якому регіоні коронний гетьман мав намір придушити повстанський натовп?

- а) Волинь;
- б) Поділля;
- в) Лівобережна Україна;
- г) Західна Україна.

4. Які саме дії вимагав вчинити гетьман А. Синявський?

- а) входити під командуванням пана Бржуховського;
- б) громити і трощити свавільний натовп;
- в) спочатку наказав входити під командуванням пана Бржуховського, а потім громити і трощити свавільний натовп;
- г) спостерігати за повстанням.

5. Що саме було наказано чинити із керівниками натовпу?

- а) страчувати;
- б) схоплювати та надсилати до гетьмана;
- в) обмінювати на матеріальні блага;
- г) брати у полон та віддавати за викуп.

6. Куди слід було надсилати інших учасників селянського повстання?

- а) до Дубна;
- б) до Луцька;
- в) до Львова;
- г) до Кракова.

7. Якого роду таємницю мав наказ липня 1721 року?

- а) державна;
- б) військова;
- в) політична;
- г) світська.

8. 9. Лист козацького полковника Верлана до писаря Волковича, де повідомляється про похід козаків на Кам'янець, Броди та Збараж

1. Куди повинен бути вирушити Верлан за своїм військом після Збаражя?

- а) під Станіслав;
- б) під Броди;
- в) до Кам'янки;
- г) в Поутський край.

2. З ким військо Верлана мало сутички під Кам'янцем?

- а) з галичанами;
- б) з турками;
- в) з перськими представителами;
- г) з поляками.

3. Скільки жертв було, коли взяли Збараж?

- а) 43;
- б) 24;
- в) 16;
- г) без жертв.

4. *Ким був Верлан?*

- а) полковником військ перської армії;
- б) полковником військ охотницької кінноти;
- в) полковником польських військ;
- г) полковником гайдамаків.

5. *Кому писав лист Верлан?*

- а) пану Скоржевському;
- б) писарю Глудкову;
- в) писарю Волковичу;
- г) писарю Шумлянському.

6. *Скільки людей в польському війську було вбито, рахуючи з візниками?*

- а) двадцять чотири;
- б) двадцять два;
- в) тридцять;
- г) двадцять п'ять.

7. *У якому році відбулися події, описані в документі?*

- а) 1736;   б) 1733;   в) 1735;   г) 1734.

8. 10. Повідомлення газети «Kurjer Polski» про дії гайдамацьких загонів на Білоцерківщині

1. *Кому була подана недостовірна інформація про наявність 50 кінних гайдамаків?*

- а) пану Рудницькому;
- б) князю Любомирському;
- в) пану Шумлянському;
- г) пану Скоржевському.

2. *До якого села прибуло військо Скоржевського, відступаючи у битві з гайдамаками?*

- а) до Збаража;
- б) до Кам'янки;
- в) до Бродів;
- г) до Кракова.

3. *У якій кількості польський загін вирушив в кінці битви проти гайдамаків?*

- а) на 500 конях;
- б) на 700 конях;
- в) на 800 конях;
- г) на 400 конях.

4. *Коли відбулися події, які описуються в документі: «Повідомлення газети «Kurjer Polski» про дії гайдамацьких загонів на Білоцерківщині»?*

- а) листопад 1737;
- б) травень 1737;
- в) жовтень 1737;
- г) грудень 1737.

5. Скільки кіннотників було вислано проти гайдамаків?

- а) 252; б) 342; в) 228; г) 224.

6. О якій годині пан Скоржевський напав на пасовисько гайдамаків?

- а) о п'ятій годині вечора;
б) о другій годині дня;
в) о третій годині дня;
г) о першій годині ночі.

7. Чиї це слова: «краще самому загинути на місці, ніж потрапити в руки жорстокого народу»?

- а) Верлана;
б) пана Рудницького;
в) пана Шумлянського;
г) пана Скоржевського.

8. 11. Універсал коронованого гетьмана Й. Потоцького, в якому він загрожує карами усім, хто буде допомагати опришкам керованими О. Довбушем

1. *Обов'язком Йосифа Потоцького було:*

- а) Сховати громаду;
б) Видати гетьманський універсал;
в) Донести всім громадам в Україні про Довбуша;
г) Підтримувати каральні загони.

2. *Універсал Й. Потоцького, в якому він загрожує карами усім, хто буде допомагати опришкам, керованим О.Довбушем був виданий у:*

- а) серпні 1742 р;
б) жовтні 1742 р;
в) серпні 1742 р;
г) у 1747 р.

3. *О. Довбуш був відомим у цілм Покутським і Підгірським краєм тим що:*

- а) допомагав бідним селянам;
б) нападав з опришками на містечка й села;
в) видав гетьманський універсал;
г) навчав людей українській мові.

4. *Опришків, які заподіяли злочин надсилали до міста:*

- а) Потоцького;
б) Броди;
в) Підгірського;
г) Станіслава.

5. *Й. Потоцький загрожував громадам, які будуть допомагати опришкам таким чином:*

- а) зробить каральний загін;
б) надсилав до міста Станіслава;
в) надсилав до міста Броди;
г) нищив без ніякого жалю.

6. Щоб запобігти можливих наслідків і зберегти безпеку і справедливість в країні, Й. Потоцький:

- а) особисто вирушив до Покутського краю.
- б) підтримував опришків;
- в) підтримував населення;
- г) підтримував каральні загони.

7. Універсал, який видав Й. Потоцький був:

- а) без печатки;
- б) підписаний Довбушем;
- в) підписаний Потоцьким;
- г) вкрадений опришками.

8. 12. Про шляхту Київського воєводства

1. Шляхта Київського воєводства зверталася за допомогою до:

- а) Довбуша;
- б) Потоцького;
- в) Сагайдачного;
- г) Опришків.

2. Шляхта Київського воєводства боролася проти:

- а) гайдамацьких загонів;
- б) селян;
- в) повстанців;
- г) опришків.

3. Вельможний пан Ожга був:

- а) бишівський староста, керівник мізерних сил української партії;
- б) станіславський керівник мізерних сил української партії;
- в) керівник повстання проти Потоцького;
- г) воєвода.

4. Київське воєводство попросило пана Краківського зробити наступне:

- а) озброїти людей;
- б) надати їм кінноту протягом трьох днів;
- в) надіслати допомогу;
- г) взяти частину військ із спокійніших партій.

5. У 1750 р. Київським воєводством командував пан:

- а) Потоцький;
- б) Краківський;
- в) Бекірський;
- г) простий селянин.

6. Пан Бекірський був:

- а) мечником Братиславським;
- б) озброєною людиною;
- в) радником Сагайдачного;
- г) повстанцем, який виступав проти шляхти.

7. Київське воєводство не мало права на:

- а) голос;
- б) на підсилення армії;
- в) на допомогу з боку панів;
- г) на зміцнення сил партії.

8. 13. Розпорядження адміністрації Браніцького графства (Галичина) про повинності кметів

1. У яких роках було видано розпорядження про повинності кметів на Галичині?

- а) 1777 р.;
- б) 1762–1773 рр.;
- в) 1762 та 1773 рр.;
- г) 1777 та 1773 рр.

2. Хто такі кметі?

- а) кріпаки Наддніпрянщини;
- б) вільні селяни, які не мали житла на Галичині;
- в) селяни кріпаки, які мали власне житло на Галичині;
- г) бездомні селяни кріпаки.

3. Хто такі комірники?

- а) селяни кріпаки, які мали власне житло на Галичині;
- б) вільні селяни, які не мали житла на Галичині;
- в) кріпаки Наддніпрянщини;
- г) бездомні селяни кріпаки, які винаймали житло у кметів.

4. Кожний кметь, що не тримає комірника, повинен разом із земельним чиншем платити за комірника, якого не тримав...:

- а) 4 злотих;
- б) 4 злотих та сніп сіна;
- в) 5 злотих та пряжі штуку;
- г) 4 злотих та пряжі штуку.

5. Якщо господар кмет має комірника, то він...:

- а) відбуває панщину з урахуванням комірника;
- б) має вислугу по панщині;
- в) не має жодних привілеїв;
- г) отримує додаткові 5 злотих на місяць.

6. Для чого комірнику потрібна була халупа кмета?

- а) щоб отримувати гроші за господарські роботи (бути найманцем);
- б) щоб почати відпрацьовувати панщину;
- в) щоб осісти;
- г) щоб осісти та відпрацьовувати панщину.

7. Чи повинен був господар кмет платити за утримання комірника?

- а) так, повинен;
- б) так, повинен але не за панські роботи;
- в) ні, не повинен;
- г) ні, не повинен, а за відсутності комірника сплачує пеню.

8. 14. Інвентар с Колоного, Київського воєводства, із зазначенням селянських повинностей

1. Для кого був призначений податок?

- а) для кріпаків;
- б) для селян;
- в) для комірників;
- г) для панів.

2. На які сезони поділялася панська повинність?

- а) літній та осінній;
- б) літній та зимовий;
- в) літній та весняний;
- г) весняний та осінній.

3. Податки бралися за наявності...:

- а) худоби;
- б) мотків;
- в) корчми;
- г) усього перерахованого.

4. Хто такий очковий?

- а) кредитор;
- б) пан;
- в) хазяїн корчми;
- г) чиновник з адміністративного центру.

5. Злоті та гроші це аналог наших...:

- а) гривні та копійки;
- б) сучасні польські злоті;
- в) рублі;
- г) золото та срібло.

6. Під яким панським контролем були території, на які розповсюджувалась дія документа?

- а) польські пани;
- б) російські пани;
- в) польські пани та містами російські;
- г) євреї.

7. Якими тягловими силами користувалися селяни за цим документом?

- а) волами;
- б) конями;
- в) вівцями та волами;
- г) волами та конями.

8. 15. Інвентар с. Вовковия на Волині із зазначенням повинностей, які мусили відбувати селяни поміщикаві Й. Рогозинському

1. *В якому році був виданий інвентар?*
  - а) січень 1792 р;
  - б) грудень 1790 р;
  - в) березень 1793 р;
  - г) травень 1791 р.
2. *Що було відведено Й. Рогозинському?*
  - а) вовковийські землі;
  - б) вовковийське майно;
  - в) Вовковийська худоба;
  - г) нічого.
3. *Скільки рядків було записано в рубриках?*
  - а) чотири з відкресленими полями;
  - б) три;
  - в) шість з відкресленими полями;
  - г) п'ять.
4. *Що було описано в другому рядку?*
  - а) мітки;
  - б) діти;
  - в) прибуток;
  - г) данина.
5. *Що було написано на відкреслених полях?*
  - а) панщина літом і зимою;
  - б) список підданих;
  - в) літні дні, які треба відробляти замість данини;
  - г) відкреслених полей не було.
6. *Скільки всього було зазначено підданих?*
  - а) 2;   б) 7;   в) 4;
  - г) підданих зовсім не було;
7. *Де саме був відведений цей інвентар?*
  - а) в лісі;
  - б) на площі;
  - в) на щорічних зборах селян;
  - г) на міському уряді.

8. 16. Зібрання Малоросійських прав

1. *В якому році було видано зібрання Малоросійських прав?*
  - а) 1802 р.;   б) 1807 р.;   в) 1812 р.;   г) 1804 р.
2. *На яку територію поширювалися ці закони?*
  - а) Лівобережна Україна;

- б) Правобережна Україна;
- в) Слобідська Україна;
- г) Тільки Київська губернія.

3. На скільки частин поділялося Зібрання Малоросійських прав?

- а) чотири;
- б) дві;
- в) шість;
- г) три.

4. Чи були офіційно затверджені ці закони?

- а) ні;
- б) так, у 1807 р.;
- в) так, у 1809 р.;
- г) так, у 1808 р.

5. Якою мовою було складено зібрання?

- а) українською;
- б) англійською;
- в) російською;
- г) старослов'янською.

6. У скількох книгах були викладені закони?

- а) 5;
- б) 4;
- в) 2;
- г) 7.

7. Згідно першої частини зібрань, до якого віку чоловік та жінка вважались неповнолітніми?

- а) жінки – до 13, чоловіки – до 16;
- б) жінки – до 16, чоловіки – до 18;
- в) жінки – до 12, чоловіки – до 16;
- г) жінки – до 13, чоловіки – до 18.

8. 17. Положення про євреїв

1. На які стани розділив документ «Положення про євреїв» 1835 р.?

- а) юристи;
- б) нотаріуси;
- в) землероби;
- г) рибалки.

2. Коли було прийняте «положення про євреїв»?

- а) 14 березня 1901;
- б) 13 квітня 1835;
- в) 28 грудня 1835;
- г) 13 грудня 1799.

3. Якщо єврей не входив не до одного із станів то його приписували до:

- а) бродяги;
- б) вори;

- в) сем паї;
  - г) лолі.
4. «Положення про євреїв» 1835 р. повністю вивело Київ зі:
- а) смуги розтіленості;
  - б) смуги Донбасу;
  - в) смуги Причорномор'я;
  - г) смуги осілости.
5. «Положення про євреїв» (1835 р.) гарантувало євреям вільний доступ до:
- а) училищ;
  - б) шкіл;
  - в) російських навчальних закладів;
  - г) магазинів.

8. 18. «Звід законів цивільних (Витяг) «КНИГА ПЕРВАЯ о правах и обязанностях семейственных» (документ наведено російською мовою)

1. Лица якого исповедания могут вступать между собою в брак?
- а) православного;
  - б) Буддизма;
  - в) Ислама;
  - г) Христианство.
2. На основании каких постановлений Монашествующим и посвященным в Иерейский или Диаконский сан, доколе они в сем сане пребывают, брак вовсе запрещается?
- а) на основании запрета правительства;
  - б) на основании церковных постановлений;
  - в) на основании Священника;
  - г) на основании приходской (метрической) книги.
3. Кому принадлежит обладание удельными имуществами?
- а) Дворцовым управлениям;
  - б) Дворянския, городския и сельския обществам;
  - в) членам Императорскаго Дома;
  - г) Частным лицам.
4. Какого возраста запрещается вступать в брак лицам мужского пола?
- а) 12 лет;
  - б) ранее 16;
  - в) 17 лет;
  - г) ранее восемнадцати.
5. Без какого дозволения запрещается вступать в брак?
- а) дозволения родителей, опекунов или попечителей;
  - б) дозволения их владельца;
  - в) дозволения Членов Императорскаго Дома;
  - г) дозволения Священника.

8. 19. «Маніфест 19 лютого 1861 р. (Витяг)»**I варіант**

1. *Яким актом розпочався маніфест 19 лютого 1861 року?*
  - а) столипінським указом;
  - б) актом довір'я до російського дворянства;
  - в) 3 універсалом;
  - г) березневими статтями.
2. *Хто відмовився від права на особу кріпаків?*
  - а) вільні люди;
  - б) селяни;
  - в) дворянство;
  - г) поміщики.
3. *Де були розглянуті положення про поміщицьких селян та дворових людей?*
  - а) на установчих зборах;
  - б) в державних спілках;
  - в) в губерніях;
  - г) в Державній раді.
4. *Який рух наважились дати цьому маніфесту призвавши бога на допомогу?*
  - а) виконавчий рух;
  - б) установчий рух;
  - в) охоронний рух;
  - г) представницький рух.
5. *Які права одержать кріпосні люди в силу зазначених нових положень?*
  - а) право власності на всі належні їм землі;
  - б) повні права вільних сільських обивателів;
  - в) широку культурно-освітню діяльність;
  - г) рівність у правах.
6. *Де дворянство добровільно відмовилось від права на особу кріпаків?*
  - а) повітових містах;
  - б) в Галичині;
  - в) в Губерніях;
  - г) жодна відповідь не вірна.

8. 20. «Маніфест 19 лютого 1861 р. (Витяг)»**II варіант**

1. *Які повинності на користь поміщика мали виконувати тимчасовозобов'язані селяни за Маніфестом від 19 лютого 1861 року:*
  - а) панщина;
  - б) урок;
  - в) чинш;
  - г) оброк.

2. *Маніфест від 19 лютого 1861 року проголошував:*

- а) скасування кріпацтва;
- б) соціальна диференціація селян;
- в) збереження поміщицького землеволодіння;
- г) усі варіанти вірні.

3. *Маніфест 19 лютого 1861 року проголосив:*

- а) Олександр I;
- б) Олександр II;
- в) Микола II;
- г) М. Грушевський.

4. *Особливим положенням про дворових людей визначається для них :*

- а) перехідний стан;
- б) неперехідний стан;
- в) суміжний стан;
- г) не має правильної відповіді.

5. *Маніфест передбачав відкриття впродовж 2 років у кожній з 45 губерній, на які була поширена дія законів 19 лютого 1861:*

- а) запровадження інституту мирових посередників;
- б) здійснення реформи 1861 на місцях;
- в) два вищезазначених пункти вірні;
- г) не має правильної відповіді.

6. *До плюсів маніфесту від 19 лютого 1861 року можна віднести:*

- а) поміщицьке землеволодіння;
- б) питання про викуп наділу цілком залежало від поміщика;
- в) до укладання викупної угоди з поміщиком селяни вважалися тимчасово зобов'язаних;
- г) здобуття селянами ряду громадянських, особистих і майнових свобод.

8. 21. «Положення про викуп селянами їх садиб та польових угідь (19 лютого 1861 р.) (Витяг)»

1. *За згодою кого допускається придбання у власність селянами разом з садибною осілістю польових земель і угідь, відведених їм в постійне користування?*

- а) за згодою вільних людей;
- б) за згодою поміщиків;
- в) за згодою Головуючого;
- г) за згодою поміщика.

2. *Від чого залежить сума платежу за куповані землі?*

- а) тільки від розсуду сторін;
- б) від згоди поміщика;
- в) від розміру землі;
- г) не обмежується ніякими певними розмірами.

3. Що береться за основу для визначення розміру викупної позики?

- а) річний оброк;
- б) грошовий оброк;
- в) дарований оброк;
- г) вотчинне землеволодіння;
- д) срібляники.

4. З скількох відсотків капіталізується річний оброк за куповану землю?

- а) двох;
- б) дев'яти;
- в) шести;
- г) восьми;

5. Які платежі зуться викупними?

а) видача під куповані землі певної... викупної позики, у встановлених для неї в ст.ст. 65 і 66-й розмірах;

б) якщо купується не повний по уставній грамоті наділ, а частина його, то для визначення покупної позики зазначений оброк знижується відповідно до зменшення при цьому наділу і згідно з правилами;

в) придбання у власність селянами разом з садибною осілістю польових земель і угідь, відведених їм в постійне користування, допускається не інакше, як за згодою поміщика;

г) селяни, які придбали у власність землю за допомогою викупної операції, зобов'язані вносити в казну щорічно взамін належного поміщикові за цю землю оброку по шість копійок на карбованець з призначеної урядом викупної позики аж до погашення її.

6. Як погашається викупна позика?

- а) внеском викупних платежів протягом дев'яти років з дня видачі позики;
- б) внеском викупних платежів протягом сорока дев'яти років з дня видачі позики;
- в) внеском викупних платежів протягом сорока років з дня видачі позики;
- г) внеском викупних платежів протягом десяти років з дня видачі позики.

8. 22. Положення про викуп селянами їх садиб та польових угідь (19 лютого 1861 р.)

1. Що з указанного нижче розкриває основний зміст селянської реформи 1861 р.?

1. Ліквідація особистої залежності селян від поміщиків.
2. Викуп селянами польових наділів.
3. Скасування селянської земельної общини.
4. Наділення селян землею та визначення за неї повинностей.
5. Безоплатне наділення селян землею з державного фонду.
6. Переведення всіх поміщицьких селян у ранг державних.
  - а) 1, 2, 4;
  - б) 1, 4, 5;
  - в) 2, 3, 6;
  - г) 3, 5, 6.

2. Як називали селянина до укладання викупної угоди з поміщиком?

- а) військовий поселенець;
- б) державний селянин;

- в) кріпосний селянин;
- г) тимчасовозобов'язаний селянин.

3. *«Положення про селян, що вийшли із кріпосницької залежності» підписав:*

- а) Микола II;
- б) М. Грушевський;
- в) Олександр II;
- г) Т.Г.Шевченко.

4. *Скільки років селяни сплачували викупні платежі?*

- а) 10;   б) 25;   в) 37;   г) 49.

5. *Згідно з «Положенням про селян» 1861 р. :*

- а) селяни звільнялися від фізичних покарань;
- б) скасовувався рекрутський набір;
- в) селяни звільнялися від повинностей;
- г) селяни мали право викупу у будь-який час тільки садибних ділянок.

6. *Придбання у власність селянами разом з садибною осілістю польових земель і угідь, відведених їм в постійне користування, допускається тільки зі згодою:*

- а) поміщика;
- б) феодала;
- в) рабовласника;
- г) не має правильної відповіді.

7. *Загальне положення про селян, що вийшли з кріпосної залежності та інші акти про селянську реформу були підписані царем всього :*

- а) 15 актів;   б) 20 актів;   в) 17 актів;   г) 10 актів.

8. 23. «Місцеве Положення про поземельне влаштування селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях малоросійських: Чернігівській, Полтавській та частині Харківської (Витяг)»

І варіант

1. *На скільки місцевостей ділилась Полтавська губернія для визначення розмірів наділу сільських громад мирською землею?*

- а) на п'ять; б) на три; в) на дві; г) на вісім.

2. *Коли було прийнято «Місцеве Положення про поземельне влаштування селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях малоросійських: Чернігівській, Полтавській та частині Харківської»?*

- а) 2 березня 1574 р.;
- б) 1 січня 1864 р.;
- в) 19 квітня 1861 р.;
- г) 19 лютого 1861 р.

3. *Коли поміщикам дозволяється відрізати лишок в своє безпосереднє розпорядження?*

- а) якщо нинішній селянський наділ менший за нижчий розмір наділу, розрахований на всю сільську громаду;

б) якщо нинішній селянський наділ більший за вищий розмір наділу, розрахований на всю сільську громаду;

в) якщо після надання в користування селян з наділу залишилось в безпосередньому розпорядженні поміщика менше однієї третини загальної кількості належних йому угідь;

г) якщо після надання в користування селян наділ складається або з однієї садиби, або з садиби і польового наділу.

4. *На підставі якого положення поміщик ні в якому разі не зобов'язаний збільшувати наділ?*

а) Положення про викуп селянами їх садиб та польових угідь;

б) Маніфест 19 лютого 1861 р.;

в) Місцеве Положення про поземельне влаштування селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях малоросійських;

г) Положення про земські установи (1 січня 1864 р.).

5. *З чого складається кожна сімейна ділянка?*

а) або з однієї садиби, або з садиби і польового наділу;

б) ліс для будівель;

в) панських угідь;

г) кузні або інші, вогнем діючі споруди.

6. *Чим визначається порядок спадкування сімейних ділянок і порядок сімейних поділів?*

а) мирними договорами;

б) маніфестами;

в) місцевими звичаями;

г) указами поміщиків.

6. *Де визначаються повинності з селян визначаються?*

а) в маніфестах;

б) в уставній грамоті;

в) у місцевих звичаях;

г) у положеннях поміщиків.

8. 24. «Місцеве Положення про поземельне влаштування селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях малоросійських: Чернігівській, Полтавській та частині Харківської (Витяг)»

II варіант

1. *На скільки місцевостей ділилася кожна малоросійська губернія для визначення розмірів наділу сільських громад мирською землею?*

а) Полтавська-на 2 місцевості, Чернігівська-на 3 місцевості, Харківська-на 4 місцевості;

б) Полтавська-на 3 місцевості, Чернігівська-на 2 місцевості, Харківська-на 1 місцевість;

в) Полтавська-на 2 місцевості, Чернігівська-на 4 місцевості, Харківська-на 3 місцевості;

г) Полтавська-на 1 місцевість, Чернігівська-на 2 місцевості, Хаоківська-на 2 місцевості.

2. *За скільки наперед поміщикові надається право вимагати сплати оброку?*

а) за 3 місяці;

б) за 9 місяців;

в) за півроку;

г) за 2 місяці.

3. В якому положенні визначається робота, яку протягом дня потрібно виконати рахунок повинності?

- а) в місцевому;
- б) в урочному;
- в) в недільному;
- г) все вище перелічене.

4. Скільки ділянок з загальної кількості робочих днів відробляють селяни протягом літнього і зимового півріччя?

- а) три п'ятих-протягом літнього, дві п'ятих-протягом зимового;
- б) дві п'ятих-протягом літнього, три п'яті-протягом зимового;
- в) чотири п'ятих – протягом літнього, дві п'яті-протягом зимового;
- г) одна п'ята – протягом літнього, три п'яті-протягом зимового.

5. Що поміщики не зобов'язані робити?

- а) не зобов'язані збільшувати наділ;
- б) не зобов'язані відпускати селянам ліс для будівель;
- в) не зобов'язані відпускати селянам паливо безплатно;
- г) все вище перелічене.

6. Яка плата визначається щорічно за десятини садибної землі?

- а) 4 крб. 10 коп.;
- б) 5 крб. 10 коп.;
- в) 10 крб. 15 коп.;
- г) 6 крб. 5 коп.

7. Де визначаються повинності з селян?

- а) в суді;
- б) в громаді;
- в) в уставній грамоті;
- г) не визначають.

8. 25. «Місцеве Положення про поземельний устрій селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях: Київській, Подільській і Волинській (Витяг)»

III варіант

1. Коли була височайше затверджена правилами Громадська земля?

- а) 12 жовтня 1848 року;
- б) 25 травня 1847 року;
- в) 19 лютого 1861 року;
- г) 26 травня 1847 і 29 грудня 1848 року.

2. Коли приймається Клопотання про повернення в користування селян громадської землі, що надійшла від них?

- а) коли воно підписане головою;
- б) коли воно пред'явлено усією сільською громадою;
- в) коли селяни прийшли із заявою;
- г) коли воно пред'явлене селянами.

3. У кого селяни можуть клопотатися про повернення в їх користування громадської землі?

- а) у поміщика;
- б) у місцевого голови;
- в) у мирового посередника;
- г) у свого господаря.

4. На які наділи поділяється громадська земля?

- а) загальний і додатковий;
- б) корінний і місцевий;
- в) загальний і спеціальний;
- г) на корінний і додатковий.

5. До складу якого наділу входить вся придатна земля, яка є під селянською садибною осілістю?

- а) до загального наділу;
- б) до корінного наділу;
- в) до додаткового наділу;
- г) до спеціального наділу.

6. Що призначається за десятину польової землі (як корінного, так і додаткового наділу)?

- а) повинність;
- б) грошовий оброк;
- в) викупна позика;
- г) річний оброк;

8. 26. «Місцеве Положення про поземельне влаштування селян, оселених на поміщицьких землях в губерніях малоросійських: Чернігівській, Полтавській та частині Харківської (Витяг)»

IV варіант

1. Коли була затверджена правилами громадська земля?

- а) 25 травня 1846 і 29 грудня 1847 року;
- б) 26 травня 1847 і 29 грудня 1848 року;
- в) 20 травня 1845 і 28 грудня 1847 року;
- г) 24 травня 1847 і 28 грудня 1846 року.

2. На що поділяється громадська земля?

- а) на корінний і додатковий наділ;
- б) на додатковий наділ;
- в) на корінний наділ;
- г) ні на що.

3. Кому підпорядковувалися органи селянського самоуправління?

- а) суду;
- б) сільській громаді;
- в) грамоті;
- г) місцевій організації.

4. *Ким затверджувалася посада мирового посередника?*

- а) міністром внутрішніх справ;
- б) головою сільської ради;
- в) суддею;
- г) керівництвом адміністрації.

5. *Кому видається сума садибної ділянки, викуплені домохозяями і належні їм на правах власності і виручена сума залишилася після покриття недоїмки?*

- а) селянам;
- б) раді;
- в) домохазяям;
- г) адміністрації.

6. *Що було затверджено 26 травня 1847 і 29 грудня 1848 року?*

- а) грамота;
- б) положення повинності;
- в) акт;
- г) документ повинності.

7. *Скільки можна було отримати за 13 чоловічими пішими днями?*

- а) 1 крб. 35 коп.;
- б) 3 крб. 10 коп.;
- в) 2 крб. 50 коп.;
- г) 2 крб.

8. 27. «Про заборону української мови. Циркуляр міністра внутрішніх справ П. Валуєва»

1. *Коли був виданий «Циркуляр Міністра внутрішніх справ П.Валуєва про заборону української мови»?*

- а) 18 липня 1862 р.;
- б) 19 лютого 1981р.;
- в) 18 липня 1863 р.;
- г) 17 грудня 1875 р.

2. *З якою метою в С-Петербурзі збираються пожертви?*

- а) для початкового читання народу;
- б) для навчання в усіх без винятку училищах проводиться загальноруською мовою;
- в) для поширення грамотності і освіти;
- г) для видання дешевих книг на південноруському наріччі.

3. *Де проводилась слідча справа про злочинні дії діячів?*

- а) в слідчому комітеті;
- б) в особій комісії;
- в) на установчих зборах;
- г) в громадських спілках.

4. *До якого комітету надійшли дешеві книги на південноруському наріччі?*

- а) цензурного комітету;
- б) літературного комітету;

- в) державного комітету;
- г) установчого комітету.

5. Якою мовою проводилось навчання в усіх без винятку училищах?

- а) польською мовою;
- б) англійською мовою;
- в) малоруською мовою;
- г) загальноруською мовою.

6. Кого було призначено обер-прокурорами щодо друкування книг малоруською мовою?

- а) міністра внутрішніх справ;
- б) св. Синоду і шефа жандармів;
- в) міністра народної освіти;
- г) св. Синоду і міністра народної освіти.

8. 28. «Положення про земські установи (Витяг)»

1. Коли було прийнято Положення про земські установи?

- а) 5 січня 1864р.;
- б) 2 квітня 1587р.;
- в) 4 січня 1875 р.;
- г) 1 січня 1864 р.

2. Для чого утворюються губернські і повітові земські установи?

- а) для поширення грамотності і освіти;
- б) для завідування справами, що стосуються місцевих господарських вигод і потреб кожної губернії і кожного повіту;
- в) для накреслення про новий устрій побуту селян;
- г) для передання селянам за встановлені повинності в постійне користування присадибну їх осілість;

3. Які Повітові земські установами розрізняють?

- а) корінне і земське зібрання;
- б) повітова центральна управа та зібрання;
- в) повітове земське зібрання і повітова земська управа;
- г) повітове та корінне зібрання.

4. З чого складається повітове земське зібрання?

- а) земських негласних;
- б) земських гласних;
- в) земської управи;
- г) земської волості.

5. Яку постанову може припинити Міністр внутрішніх справ?

- а) постанову, яка не суперечить законам;
- б) постанову, яка належать до кола дії урядових, станових і громадських властей і установ;
- в) постанову, яка стосуються місцевих господарських вигод і потреб кожної губернії і кожного повіту;
- г) постанову, яка суперечить законам або державним вигодам.

б. З кого складається Губернське земське зібрання?

- а) місцевих представників;
- б) негласних;
- в) гласних що обираються повітовими земськими зібраннями;
- г) вільних людей.

8. 29. «Про заборону українського письменства. Урядовий указ ..., підписаний імператором в м. Емс (Витяг)»

I варіант

1. Коли був підписаний урядовий указ «Про заборону українського письменства»?

- а) 1657 року;   б) 1876 року;   в) 1547 року;   г) 1877 року.

2. Хто підписав указ «Про заборону українського письменства»?

- а) обер-прокурор;
- б) поміщик;
- в) губернатор;
- г) імператор.

3. Видання якої газети потрібно було припинити?

- а) «Киевский телеграф»;
- б) «Голос»;
- в) «Народний вісник»;
- г) «Руська Правда»;

4. Де заборонялось друкування і видання оригінальних творів і перекладів на тому ж наріччі?

- а) в Губерніях;
- б) за кордоном;
- в) в Імперії;
- г) на Чернігівщині.

5. Які вистави заборонялись?

- а) церковною мовою;
- б) православною мовою;
- в) російською мовою;
- г) на малоруському наріччі.

8. 30. «Про заборону українського письменства. Урядовий указ ..., підписаний імператором в м. Емс (Витяг)»

II варіант

1. В якому році був підписаний Емський указ?

- а) 1899;   б) 1876;   в) 1800;   д) 1854.

2. Як в цьому документі називали українську мову?

- а) Наріччя;
- б) Українська мова;

- в) Наддніпрянська мова;
г) Мертва мова.
3. Яку газету забороняли друкувати в цьому документі?
а) «Наддніпрянський вісник»;
б) «Наша правда»;
в) «Київський телеграф»;
г) «Слобожанщина».
4. Що не забороняли робити в Емському указі?
а) говорити на українській мові;
б) ввозити книжки та брошури видані за кордоном до імперії;
в) робити театральні постанови на українській мові;
г) друкувати книжки українською.
5. Яка література була виключенням з правил указу?
а) та яку видавали відомі письменники;
б) та за яку платили гроші;
в) та яка є історичним документом або пам'яткою;
г) такої літератури не було.
6. Хто підписав Емський указ?
а) Олександр 2;
б) Володимир Великий;
в) Олександр 1;
г) Олексій 1.
7. На що був спрямований Емський указ?
а) на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим вжитком;
б) на поліпшення умов розвитку українців;
в) на руйнування стереотипів;
г) на провокування конфліктів.

8. 31. «Програмові засади братства тарасівців (Витяг)»

І варіант

1. Яке місце на думку тарасівців є осередком української літератури?
а) Львів;
б) Галичина;
в) Суми;
г) Дніпро.
2. Що тарасівці поклали в основу свого документу?
а) власний досвід;
б) думки відомих науковців;
в) profession de foi;
г) матеріали з літописів.

3. *Що має кожна нація?*

- а) пісні;
- б) територію;
- в) політику;
- г) психічне я.

4. *Ким на думку тарасівців, вони мають бути?*

- а) націоналами;
- б) еретиками;
- в) українофілами;
- г) революціонерами.

5. *Від чого прагнуть звільнити українську націю тарасівці?*

- а) від загарбницьких військ;
- б) від тортур;
- в) від заселення іноземцями;
- г) від гніту Росії.

6. *Головна ідея тарасівців?*

- а) повна свобода лише України;
- б) повна автономія України і всіх народів;
- в) утворення федерації;
- г) знищення імперії.

7. *У справі релігії має панувати .....*

- а) толерантність;
- б) тоталітарність;
- в) авторитарність;
- г) самостійність.

8. 32. «Програмові засади братства тарасівців (Витяг)»

II варіант

1. *Де братство тарасівців мало свій осередок?*

- а) на Закарпатті;
- б) в Галичині;
- в) в Імперії;
- г) в Губерніях.

2. *Яку державу тарасівці називали агрегатом часто-густо багатьох націй, що нічим не з'єднані проміж себе окрім самодержавія і через се ідея панування такого абсолютизму єсть ідея мертва, нація – ж єсть жива істота?*

- а) Росія;
- б) Україна;
- в) Німеччина;
- г) Білорусія.

3. *Що має кожна нація?*

- а) мову;
- б) націю;
- в) своє психічне я;
- г) державність.

4. *В якій справі мусить панувати абсолютна толерація?*

- а) в культурницькій;
- б) в релігійній;
- в) в науковій;
- г) у державній.

5. *До якого ладу мали бути прихильниками тарасівці?*

- а) федеративного ладу;
- б) демократичного ладу;
- в) представницького ладу;
- г) абсолютиського ладу.

8. 33. «Про створення військово-польових судів (Витяг)»

І варіант

1. *На основани какой статьи Свода Основных Государственных Законов издания 1906 года совет министров полагал о создании военно-полевых судов?*

- а) ст.32;
- б) ст. 85;
- в) ст. 47;
- г) ст. 87.

2. *По чьему требованию учреждается Военно-Полевой Суд?*

- а) Главы Военно-полевого суда;
- б) Генерал-Губернаторов, Главначальствующих;
- в) обер-прокурора;
- г) представителя Генерал-Губернатора.

3. *Чему должно следовать Распоряжение Генерал-Губернаторов, Главначальствующих или лиц, облеченных их властью?*

- а) безотлагательно за совершением преступного деяния и по возможности в течение 10 дней;
- б) за совершением преступного деяния и по возможности в течение месяца;
- в) безотлагательно за совершением преступного деяния и по возможности в течение суток;
- г) безотлагательно за совершением преступного деяния и по возможности в течение двух суток.

4. *Как проводится разбирательство дела?*

- а) присутствовать могут все желающие;
- б) при закрытых дверях;
- в) в присутствии прокурора;
- г) по требованию Генерал-Губернаторов.

5. *Какое распоряжение должно следовать безотлагательно за совершением преступного деяния и по возможности в течение суток?*

- а) Распоряжение Главы государства;
- б) Распоряжение Начальника военного гарнизона;
- в) Распоряжение государственных деятелей;
- г) Распоряжение Генерал-Губернаторов, Главных начальствующих.

8. 34. «Про створення військово-польових судів (Витяг)»

II варіант

1. *У статті 87 «Зводу Основних Державних Законів» 1906 р. записані положення та дії у разі:*

- а) юридичного переслідування;
- б) вчинення злочинного діяння;
- в) недоторканності власності;
- г) свободи слова і друку.

2. *Обвинувачений у вчиненні злочину потрапляє під юрисдикцію:*

- а) Державної канцелярії;
- б) Головного управління Генерального штаба;
- в) військово-польового суду;
- г) департаменту Міністерства юстиції.

3. *Військо-польовий суд створюється на вимогу:*

- а) Імператора, Генерального Секретаря, Генерал-Губернатора;
- б) Генерал-Губернатора, Начальника гарнізону, Командира порту;
- в) Імператора, Генерал-Губернатора, Начальника гарнізону;
- г) Міністра юстиції, Начальника гарнізону, Головного командира.

4. *Впродовж якого часу має поступити розпорядження Генерал-Губернатора і наближених до нього осіб щодо вчиненого злочинного діяння?*

- а) протягом доби;
- б) протягом двох тижнів;
- в) протягом місяця;
- г) у будь-який час за власним бажанням.

5. *При передачі розпорядження до суду в ньому вказується:*

- а) особа звинувачення та свідки;
- б) вирок Генерал-Губернатора та Начальника гарнізону;
- в) особа та предмет звинувачення;
- г) особисті речі затриманого.

6. *Розгляд справи обвинуваченого на судовому засіданні відбувається:*

- а) відкрито;
- б) закрито;

- в) у присутності Генерального Секретаря;
- г) у присутності іноземних представників.

7. *Вирок, який оголошено у суді, приводиться до дії за розпорядженням:*

- а) Сенатора та члена Державної Ради;
- б) голови суддівської ради;
- в) Імператора та Генерального Секретаря;
- г) військових начальників.

8. 35. «Столипінський указ про доповнення деяких постанов діючого закону в питаннях селянського землеволодіння і землекористування (Витяг)»

I варіант

1. *Коли було прийнято «Столипінський указ про доповнення деяких постанов діючого закону в питаннях селянського землеволодіння і землекористування»?*

- а) 1 січня 1876 р.;
- б) 9 листопада 1906 р.;
- в) 2 березня 1876;
- г) 14 жовтня 1905 р.

2. *Хто може в будь-який час вимагати закріплення за собою в приватну власність частини, як належить йому, з визначеної землі?*

- а) дворянин;
- б) поміщик;
- в) кожний домохазяїн;
- г) селянин.

3. *У якому розмірі визначаються постійні частки в угіддях, що переділялися на особливих підставах?*

- а) у будь-якому розмірі;
- б) у тому розмірі, в якому домохазяї досягли спільної згоди;
- в) у тому розмірі, в якому означений надлишок переходить в розпорядження громади;
- г) у тому розмірі, в якому домохазяї, які висловили бажання перейти від общинного володіння до приватного, користуються зазначеними угіддями до часу подання такої заяви.

4. *Які ділянки закріплюються і виділяються в приватну власність?*

- а) частково викуплені;
- б) достроково викуплені;
- в) короткострокові;
- г) мінімально викуплені.

5. *У який термін вказані ділянки переходять у приватне володіння домохазяїна?*

- а) протягом місяця;
- б) протягом 10 років;
- в) протягом 2 днів;
- г) протягом 24 років.

8. 36. «Столипінський указ про доповнення деяких постанов діючого закону в питаннях селянського землеволодіння і землекористування (Витяг)»

II варіант

1. *Викупні платежі, що збиралися з селян за надільні землі, були скасовані:*

- а) 19 лютого 1861 р.;
- б) 3 листопада 1905 р.;
- в) 19 серпня 1906 р.;
- г) 1 січня 1907р.

2. *Особа, що за общинним правом, володіє земельним наділом має право вимагати:*

- а) оброблення землі за кошти міського бюджету;
- б) закріплення за собою в приватну власність частини землі, при умові, що буде сплачена повна вартість даної землі;
- в) закріплення за собою в приватну власність частини землі, яка належить йому з визначеної землі;
- г) передачі цієї землі у спадок.

3. *Яка ділянка землі не могла перейти від общинного володіння до приватного у громадах, де не було значних перерозподілів протягом 24 років?*

- а) вигони;
- б) садибна ділянка;
- в) пасовища;
- г) лісні угіддя.

4. *Чи може господар за власним бажанням відмежувати ділянки, які йому належать, і за допомогою яких структур це може бути зроблено?*

- а) так, може; за допомогою урядових землемірів;
- б) так, може; за допомогою приватних землемірів;
- в) так, може; за допомогою урядових і приватних землемірів;
- г) ні, не може.

5. *Вимоги про закріплення в приватну власність частини землі з общинної подається через:*

- а) міського секретаря по справам землі;
- б) сільського старосту громади;
- в) земського голову;
- г) уповноважену особу від імені Імператора.

6. *Якщо не має можливості задовольнити бажання землевласника про виділення землі, то громаді надається право задовольнити його інтереси через:*

- а) худобу;
- б) найманих робітників;
- в) гроші;
- г) інвентар.

7. *Яке право зберігається за спадкоємцями у разі отримання спадку?*

- а) у повній мірі користуватись цією землею;
- б) частково користуватися наданою землею;
- в) не мають права користування;
- г) спадок передається в громадське користування.

**ТЕМА 9. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

9. 1. Конституційний закон про судову владу (21 грудня 1867р.) (документ подається російською мовою)

1. От чьего имени в государстве совершается отправление правосудия и постановление судебных решений и приговоров?

- а) императора;
- б) судьи;
- в) председателя;
- г) чиновника.

2. Кем и на какой период назначаются судьи?

- а) чиновником, на 5 лет;
- б) императором, пожизненно;
- в) императором, на 10 лет;
- г) председателем, пожизненно.

3. Что еще должны сделать чиновники судебного сословия, кроме должностной присяги?

- а) принести присягу незыблемо соблюдать конституционные законы;
- б) принести присягу незыблемо служить императору;
- в) принести присягу решать споры между частными лицами;
- г) принести присягу служить председателю.

4. Какие функции разделены на всех ступенях процесса?

- а) императорская и административная;
- б) судебная и императорская;
- в) публичная и судебная;
- г) судебная и административная.

5. В каких судах судоговорение происходит публично?

- а) гражданских и уголовных;
- б) публичных и гражданских;
- в) императорских и гражданских;
- г) императорских и уголовных.

6. Кто может быть временно отчислен от своей должности не иначе, как по приказу председателя или другой высшей инстанции?

- а) император;
- б) судья;
- в) чиновник;
- г) присяжные.

7. Какой суд, заседающий в Вене, устанавливается для королевств и областей, представленных в рейхсрате?

- а) кассационный;
- б) императорский и кассационный;

- б) верховный и кассационный;
- г) верховный.

9. 2. Конституційний закон на зміну і доповнення основного закону про імперське представництво 21 грудня 1867 р., а також законів 2 квітня 1873 р. і 12 листопада 1886 р. (14 червня 1896 р.) (документ подається російською мовою)

1. *Что требуется при избирании выборщиков и депутатов?*

- а) абсолютно большинство голосов;
- б) меньшинство голосов;
- в) нейтралитет избирателей;
- г) равенство голосов.

2. *Кто может принимать участие в выборах?*

- а) каждый австрийский гражданин, достигший 18 лет;
- б) только мужчины, имеющие семью;
- в) каждый австрийский гражданин, достигший 24 лет;
- г) выборочные 10 граждан, достигшие 22 лет.

3. *Сколько депутатов присоединяются к 353 представителям?*

- а) 72; б) 105; в) 54; г) 22.

4. *В каком королевстве было избрано 18 депутатов?*

- а) Далмации;
- б) Галиции;
- в) Любомурии;
- г) Богемии.

5. *Когда вступает в силу этот закон?*

- а) 14 августа 1896 г.;
- б) 14 июня 1896 г.;
- в) 22 июля 1986 г.;
- г) 17 августа 1986 г.

6. *Сколько депутатов было избрано в герцогстве Штирии?*

- а) 4; б) 11; в) 25; г) 31.

7. *В каком эрцгерцогстве избрали 9 депутатов?*

- а) Австрии ниже Эннса;
- б) Австрии выше Эннса;
- в) Богемии;
- г) Далмации.

9. 3. Конституційний закон про здійснення урядової влади

1. *В якому році був встановлений "Конституційний закон про здійснення урядової влади"?*

- а) 1917 рік; б) 1867 рік; в) 1870 рік; г) 1857 рік.

2. Про яку особу йшлося в цьому законі?

- а) імператор;
- б) король;
- в) діти голови держави;
- г) священики.

3. Яку, крім службової, присягу приносять всі члени державного управління?

- а) присяга на вірність народу;
- б) присяга на вірність імператору;
- в) присяга на вірність конституції;
- г) жодної.

4. Що входить до уповноважень імператора?

- а) назначати і змінювати міністрів;
- б) укладати договори різних типів;
- в) оголошувати війну і укладати мир;
- г) все вищезазначене.

5. Що згадується при оприлюдненні Імператором закону??

- а) що він прийнятий згідно конституції при сприянні відповідального міністра, представницькими корпусами;
- б) причина його прийняття;
- в) термін його дії;
- г) жодна відповідь не є правильною.

6. Про що НЕ згадується в «конституційному законі про здійснення урядової влади»?

- а) про те, що монети чеканились від імені імператора;
- б) про те, що імператор мав право оголошення війни та укладання мирних договорів;
- в) про одруження імператора;
- г) про те, що імператор назначає та змінює міністрів, а також чиновники різних областей.

7. Через кого Імператор здійснює урядову владу?

- а) через відповідальних міністрів;
- б) через чиновників і делегатів;
- в) через підлеглих міністрів;
- г) через всіх вищезазначених.

9. 4. Конституційний закон про встановлення імперського суду

1. Для чого був встановлений імперський суд?

- а) для встановлення порядку між владою та народом;
- б) для рішення суперечок між державами;
- в) для рішення суперечок між владами та суперечливих питань публічного права;
- г) невідомо.

2. Які суперечки НЕ вирішує імперський суд?

- а) суперечки між судовою і урядовою владами;
- б) суперечки між представниками будь-якої області і вищими урядовими владами;

- в) суперечки між місцевими і незалежними владами різних областей;
- г) суперечки між державами.

3. *Що встановлює більш точно спеціальний закон?*

- а) встановлення прийнятих ним рішень;
- б) організацію імперського суду, порядок судочинства та виконання його рішень;
- в) в документі це не було вказано;
- г) жодна відповідь не є правильною.

4. *Де проходять засідання імперського суду?*

- а) в Парижі;   б) у Лондоні;   в) в Римі;   г) у Відні.

5. *Хто входить до складу імперського суду?*

- а) президент та віце-президент, а також 12 титулованих членів та їх заступників;
- б) президент та 12 титулованих членів;
- в) віце-президент та 12 титулованих членів;
- г) 12 титулованих членів та 4 їх заступника.

6. *На який термін назначались особи, які входили до складу імперського суду?*

- а) на 5 років;
- б) на 20 років;
- в) довічно;
- г) на 10 років.

7. *Який суд вирішує одноосібно і незалежно питання про те, чи підлягає ця справа його компетенції, а також його рішення виключає будь-які подальші дії і звертання до суду?*

- а) адміністративний суд;
- б) імперський суд;
- в) конституційний суд;
- г) звичайний суд.

9. 5. «Австрійський статут цивільного судочинства»

1. *Коли був ухвалений Австрійський статут цивільного судочинства?*

- а) 1896;   б) 1917;   в) 1895;   г) 1654.

2. *Скільки розділів було в Австрійському статуті цивільного судочинства?*

- а) 56;   б) 43;   в) 25;   г) 75.

3. *Скільки статей було в Австрійському статуті цивільного судочинства?*

- а) 129;   б) 750;   в) 617;   г) 1000.

4. *Коли було регламентовано процес у справах про сімейні суперечки?*

- а) 23 серпня 1819;
- б) 25 березня 1819;
- в) 13 грудня 1820;
- г) 3 січня 1915.

5. *Скільки було розроблено проектів цивільних процесуальних кодексів?*

- а) 15;   б) 5;   в) 10;   г) 20.

6. *Про що йдеться у 3 розділі?*

- а) прошення;
- б) виготовлення до рішення;
- в) словесні прирікання;
- г) рішення.

7. *Яке було завдання Австрійського статуту цивільного судочинства?*

- а) об'єктивне правове регулювання здійснення судочинства;
- б) реформування;
- в) вільне подання показань;
- г) кодифікація.

**ТЕМА 10. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В ПЕРІОД
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ І ВІДРОДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917–1921 РР.)**

**10. 1. «Про зречення імператора Миколи II від престолу російського та про зняття з себе
верховної влади»**

1. Коли відбулось зречення престолу Миколою II?
а) 1 січня 1918р.; б) 26 вересня 1917 р.; в) 8 квітня 1916 р.; г) 3 березня 1917 р.
2. Які були передумови зречення престолу Миколою II?
а) Економічна реформа;
б) Невдоволення народу;
в) Змова царської еліти;
г) Тяжкі наслідки Першої світової війни.
3. Коли імператор Микола II від'їжджає з Царського села?
а) 22 лютого 1917;
б) 13 січня 1918;
в) 23 квітня 1916;
г) 12 червня 1918.
4. Коли Микола II отримує телеграму про масові заворушення та страйки в Петрограді?
а) 30 січня 1915;
б) 24 лютого 1917;
в) 13 вересня 1917;
г) 4 травня 1918
5. Скільки років було поневолення країни?
а) 3; б) 10; в) 11; г) 23.
6. На користь кого Микола II зрікся престолу?
а) князя Михайла Олександровича;
б) Михайла Грушевського;
в) свого сина Олексія;
г) Олексій Миколайович Романов.
7. Коли було написано маніфест про зречення престолу Миколою II?
а) 6 березня 1917 р.;
б) 15 липня 1917 р.;
в) 2 березня 1917 р.;
г) 1 січня 1917 р.

**10. 2. Склад Центральної Ради (з матеріалів доповіді Мандатної Комісії VI сесії Центральної
Ради)**

1. Скільки Польських партій входило до складу Центральної Ради?
а) 6; б) 3; в) 4; г) 2.

2. Скільки Єврейських партій входило до складу Центральної Ради?

- а) 8;   б) 11;   в) 5;   г) 9.

3. Скільки партій входило до складу Центральної Ради від національних меншостей України?

- а) 5;   б) 4;   в) 10;   г) 7.

4. Скільки всього повинно було бути членів Центральної Ради?

- а) 578;   б) 792;   в) 863;   г) 488.

5. Скільки було обрано членів Центральної Ради?

- а) 567;   б) 345;   в) 472;   г) 693.

6. З якого місяця вийшли вісті з Української Центральної Ради?

- а) вересень;
б) серпень;
в) листопад;
г) липень.

7. Скільки членів було обрано до складу Центральної Ради від Української Ради військових депутатів?

- а) 231;   б) 132;   в) 112;   г) 76.

10. 3. Постанова Центральної Ради про склад і завдання правительства (9 вересня 1917 р.)

1. Скільки пунктів було прийнято в Постанові Центральної Ради про склад і завдання правительства?

- а) 13;   б) 10;   в) 6;   г) 9.

2. До кого передавали всі поміщицькі, монастирські та церковні землі?

- а) до народу;
б) до Центральної Ради;
в) до установчих зборів;
г) до урядових органів.

3. Оподаткування великого капіталу і майна та конфіскація воєнних прибутків велася на користь?

- а) армії;
б) народу;
в) місцевих органів;
г) окремих країв та цілої держави.

4. Признання права про..?

- а) установчі збори;
б) народні збори;
в) місцеві збори;
г) військові збори.

5. Коли утвердили передачу всієї власті на Україні в руки Української Центральної ради?

- а) 19 червня;
б) 16 липня;

- в) 22 серпня;
- г) 17 грудня.

6. В 11 пункті Постанови Центральної Ради про склад і завдання правительства (9 вересня 1917 р.) йшлося про?

- а) розпуск Державної Думи та Ради;
- б) недійсність таємних дипломатичних договорів з іншими державами;
- в) скликання установчих зборів в назначений час;
- г) негайне скасування смертної кари.

7. Коли Народна воля оприлюднила Постанову Центральної Ради про склад і завдання правительства (9 вересня 1917 р.)

- а) 12 вересня;
- б) 26 грудня;
- в) 5 листопада;
- г) 29 березня.

10. 4. Звернення Генерального Секретаріату «до всіх громадян України»

(27 жовтня 1917 р.)

1. У якому році відбулось звернення Генерального Секретаріату «до всіх громадян України»?

- а) 1918 р.;   б) 1921 р.;   в) 1916 р.;   г) 1917 р.

2. Які події зчинилися в Петрограді?

- а) криваві;
- б) мирні;
- в) мітингові;
- г) озброєні.

3. Дата звернення Генерального Секретаріату «до всіх громадян України» є:

- а) 27 жовтня 1917 р.;
- б) 27 листопада 1918 р.;
- в) 7 жовтня 1916 р.;
- г) 27 жовтня 1919 р.

4. Громадяни України виступали ворогами:

- а) республіки;
- б) анархії;
- в) монархії;
- г) демократії.

5. Проти чого повстала частина населення Петрограда?

- а) проти Тимчасового правительства;
- б) проти Парламенту;
- в) проти вищої влади;
- г) проти Російської Республіки.

6. Генеральний секретаріат України закликав людей до:

- а) революції;
- б) повстання;
- в) спокою;
- г) боротьби.

7. Разом зі всіма революційними силами України Генеральний секретаріат буде рішуче боротись зі всякими спробами:

- а) революції;
- б) бунту;
- в) озброєної події;
- г) підтримувати петроградське повстання.

10. 5. Відозва крайового комітету охорони революції в Україні (27 жовтня 1917)

1. Вороги революції та волі народної можуть скористуватися боротьбою для того, щоб:

- а) повернути старий царський лад;
- б) спокій;
- в) добрий лад;
- г) розпочати війну.

2. Дата утворення крайового комітету по охороні революції:

- а) 25 жовтня;
- б) 17 травня;
- в) 17 жовтня;
- г) 20 вересня.

3. Крайовому комітету разом з Генеральним секретаріатом Ради доручили всякими способами боротися з:

- а) військом;
- б) селянами;
- в) повстанцями;
- г) ворогами революції.

4. Всі організації революційної демократії мусять виконувати накази і приписи:

- а) Крайового комітету;
- б) революціонерів;
- в) повстанців;
- г) Ради солдатських і робітничих депутатів.

5. На скільки губерній поширена влада Комітету?

- а) три;
- б) п'ять;
- в) сім;
- г) дев'ять.

6. До чого кличе Крайовий комітет громадян України?

- а) до спокою;
- б) до праці;
- в) до дружної оборони революції;
- г) всі вище перераховані відповіді вірні.

7. Скільки революційних організацій і партій закликали до Крайового комітету?

- а) 12;
- б) 4;
- в) 2;
- г) 10.

10. 6. Закон про правонаступництво (25 листопада 1917 р.)

1. До сформування Федеративної Російської Республіки і утворення її конституції виключне і неподільне право видавати закони для?

- а) Губернаторського Земельного Комітету;
- б) Генерального Секретаріату;
- в) Української Народної Республіки;
- г) Українських Установчих Зборів.

2. Виключне і неподільне право видавати закони для Української Народної Республіки належить?

- а) Українській Центральній Раді;
- б) Генеральному Секретаріату;
- в) Російській Республіці;
- г) партії Народних Соціалістів.

3. До якої дати всі закони і постанови, які мали силу на території Української Народної Республіки?

- а) 27 грудня 1917р.;
- б) 27 жовтня 1917р.;
- в) 9 вересня 1917р.;
- г) 4 серпня 1917р.

4. Чиї розпорядження залишаються в силі, до видання цих розпоряджень?

- а) Генерального Секретаря;
- б) Центральної Ради;
- в) Національного з'їзду;
- г) Російського правителя.

5. Хто залишається в силі до прийдеших змін законодавчим порядком?

- а) тільки Центральна Рада;
- б) тільки державні уряди;
- в) всі державні уряди і установи, які залишалися на території Української Народної Республіки;
- г) тільки державні установи.

6. Де залишаються всі особи, які займали посади державної служби по день 7-го листопада 1917 року на території Української Народної Республіки, чи то за призначенням Російського Правительства чи то за обранням органами самоврядування?

- а) в Центральній Раді;
- б) в Генеральному Суді;
- в) в Комітетах;
- г) на своїх урядах, без особливих прохань чи заяв.

7. Хто такий Микола Шраг?

- а) Секретарь;
- б) Заст. Голови Української Центральної Ради;
- в) Голова Української Центральної Ради;
- г) Генеральний Писар України.

10. 7. Нота Генерального Секретаріату урядам республік, утворених на території Росії (1917 р.)

1. Якого числа Генеральний Секретаріат розіслав свою ноту з запрошенням утворити на засаді федералізму однорідно-соціалістичне Правительство:

- а) 25 листопада;
- б) 5 грудня;
- в) 10 березня;
- г) 18 серпня.

2. Єдиний хто відповів на запрошення Генерального Секретаріату став:

- а) Закавказький комітет;
- б) Білоруська Центральна рада;
- в) Донське військове Правительство;
- г) правительство Південно-Східного Союзу.

3. Який закон був прийнятий 8 грудня 1917 року?

- а) Закон «Про порядок видання законів»;
- б) Закон «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР»;
- в) Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»;
- г) Закон «Про права і свобод людини».

10. 8. Закон «Про порядок видання законів» (8 грудня 1917 р.)

1. Який закон був прийнятий 8 грудня 1917 року?

- а) Закон «Про порядок видання законів»;
- б) Закон «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР»;
- в) Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»;
- г) Закон «Про права і свобод людини».

2. До сформування Федеративної Російської Республіки і утворення її конституції, виключне і неподільне право видавати закони для Української Народної Республіки належить?

- а) правительству Південно-Східного Союзу;
- б) правительству автономного Криму;
- в) Народній раді в Петербурзі;
- г) Українській Центральній Раді.

3. Право видавати розпорядження в обсягу урядування, на основі законів, належить?

- а) Генеральним Секретарям Української Народної Республіки;
- б) Російському Правительству;
- в) Народній Раді Російської Республіки;
- г) Тільки голові Генерального Секретаріату УНР.

4. Хто запровадив цей закон?

- а) Микола Шраг;
- б) Володимир Винниченко;
- в) Михайло Ткаченко;
- г) Іван Мірний.

5. До якого числа створенні всі закони і постанови, які мали силу на території УНР, мають силу і надалі поширюватися на території УНР (згідно закону «про порядок видання законів»)?

- а) 8 грудня 1917 р.;
- б) 5 грудня 1917 р.;
- в) 27 жовтня 1917 р.;
- г) 9 травня 1916 р.

6. По який день створенні всі державні уряди й установи до прийдучих змін законодавством порядком полишаються в силі з дотеперішнім їх ділокругом, урядженням і штатами, яко уряди і установи УНР (згідно закону «про порядок видання законів»)?

- а) 8 грудня 1917 р.;
- б) 7 листопада 1917 р.;
- в) 27 жовтня 1917 р.;
- г) 5 грудня 1917 р.

7. По який день особи, які займали посади державної служби на території У.Н.Р., чи то за призначенням російського Правительства, чи то за обранням органами самоврядування, зостаються на своїх урядах, без особливих прохань чи заяв (згідно закону «про порядок видання законів»)?

- а) 24 грудня 1917 р.;
- б) 7 листопада 1917 р.;
- в) 27 жовтня 1917 р.;
- г) 8 грудня 1917 р.

10. 9. Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»

4. Дата видання закону «Про випуск державних кредитових білетів УНР»?

- а) 8 грудня 1917 року;
- б) 9 грудня 1917 року;
- в) 6 січня 1918 року;
- г) 7 листопада 1917 року

5. Дата офіційної ноти Генерального Секретаріату УНР до Ради народних комісарів Росії про умови переговорів щодо припинення війни, розпочатої Радою народних комісарів проти України:

- а) 25 листопада 1917 року;
- б) 8 грудня 1917 року;
- в) 24 грудня 1917 року;
- г) 24 січня 1918 року.

6. Хто був головою Генерального секретаріату?

- а) Винниченко Володимир Кирилович;
- б) Ткаченко Михайло Степанович;
- в) Порш Микола Володимирович;
- г) Міцкевич Мечислав Казимирович.

7. До якого закону належить цей пункт: «Всі закони і постанови, які мали силу на території Української Народної Республіки до 27 жовтня 1917 р., оскільки вони не змінені і не скасовані Універсалами, законами і постановами Української Центральної Ради, мають силу і надалі, як закони і постанови Української Народної Республіки.»?

- а) Закон «Про порядок видання законів»;
- б) Закон «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР»;
- в) Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»;
- г) Закон «Про права і свобод людини».

10. 10. «Ухвала про організацію Реєстрового Вільного Козацтва»

1. В якому році було видано Ухвалу про організацію Реєстрового Вільного Козацтва?"

- а) у 1917 р.; б) у 1569 р.; в) у 1919 р.; г) у 1918 р.

2. Скільки головних пунктів входило до Ухвали?

- а) 5; б) 17; в) 9; г) 6.

3. В якому документі зазначена сума платні козакам?

- а) у спеціальному акті;
- б) у докладній записці;
- в) у реєстрі;
- г) такого документу не було.

4. Яка сума за рік виплачувалась козакам та старшинам?

- а) 200 тисяч рублів;
- б) 100 мільйонів рублів;
- в) 130 мільйонів рублів;
- г) козакам не платили.

5. В що об'єднувалися повіти?

- а) в губернії; б) в полки; в) в кіші; г) залишались повітами.

6. До кого прикріплений козак за договором?

- а) до старшини; б) до комісарів; в) до начальника; г) сам по собі.

7. Місяць та день прийняття "Ухвали про організацію Реєстрового Вільного Козацтва?"

- а) 28 грудня; б) 10 березня; в) 13 лютого; г) 28 січня.

10. 11. «Мирний договір між Українською Народною Республікою з однією, а з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною з другої сторони»

1. Рік прийняття мирного договору?

- а) у 1920 р.; б) у 1919 р.; в) у 1918 р.; г) у 1917 р.

2. Число та місяць укладання договору?

- а) 20 травня; б) 28 січня; в) 9 лютого; г) 5 січня.

3. Скільки статей було внесено до договору?

- а) 7; б) 10; в) 15; г) 5.

4. Звідки буде почато границю УНР?
- а) Тарноград;
  - б) Пугачів;
  - в) Високо-Литовськ;
  - г) Пушани.
5. Що проголосив український народ на протязі Світової війни?
- а) суверенітет;   б) право голосу;   в) автономію;   г) незалежність;
6. Хто входив до складу правителів УНР?
- а) Олександр Севрюк, Микола Любинський, Микола Левітський.;
  - б) Василь Радославов, Андрій Тошев;
  - в) Петро Ганчев, Теодор Анастасов;
  - г) Іван Стоянович.
7. Де ратифікаційні грамоти мають бути обміняні?
- а) у Стамбулі;
  - б) у Болгарії;
  - в) у Відні;
  - г) у Варшаві.

10. 12. Закон про Державний Герб України (12 лютого 1918 р.)

1. Гербом України приймається знак Київської Держави часів :

- а) Ярослава Мудрого;
- б) Володимира Святого;
- в) Княгині Ольги;
- г) Володимира Великого.

2. 15 (2) листопада 1917 під головуванням кого відбулося засідання «підготовчої комісії» істориків, юристів, гербознавців та художників. Комісія розглянула кілька проектів нових гербів.

- а) В. Кричевського;
- б) Н. Махна;
- в) Д. Донцова;
- г) М. Грушевського.

3. Хто був секретарем Центральної Ради?

- а) Я. Левченко;
- б) І. Мирний;
- в) М. Грушевський;
- г) М. Шраг.

4. Коли комісія схвалила проекти Державних Герба та Печатки, але вони залишилися незатвердженими?

- а) 24 листопада 1918 р.;
- б) 10 червня 1918 р.;
- в) 12 лютого 1918 р.;
- г) 15 вересня 1918 р.

5. *М. Шраг це – ?*

- а) секретар Центральної Ради;
- б) голова комісія у справах вироблення проекту герба УНР;
- в) тов. голови Української Центральної Ради;
- г) гербознавець.

6. *В якому році тризуб став гербом України?*

- а) 22 березня 1919 р.;
- б) 7 травня 1918 р.;
- в) 3 липня 1918 р.;
- г) 22 березня 1918 р.

7. *Коли вперше конституційно тризуб був оформлений як державний герб?*

- а) у жовтні 1920 урядовою Комісією по виготовленню Конституції Української Держави;
- б) у травні 1920 Всеукраїнською Національною Радою;
- в) у листопаді 1919 Всеукраїнською Національною Радою;
- г) у червні 1918 урядовою Комісією по виготовленню Конституції Української Держави.

10. 13. Закон про державну мову (березень 1918 р.)

1. *Скільки постанов ухвалила Центральна Рада, щодо законів про державну мову?*

- а) 4;   б) 10;   в) 3;   г) 13.

2. *Який штраф надавався при невиконанні цих постанов в перший раз?*

- а) штраф в 2 тис. руб., а при неоплатності – арештом до 6 місяців;
- б) штраф в 1 тис. руб., а при неоплатності – арештом до 2 місяців;
- в) штраф в 500 руб., а при неоплатності – арештом до 14 діб;
- г) штраф в 3,5 тис. руб., а при неоплатності – арештом до 1 року.

3. *По всіх торгово-промислових, банкових і т. п. закладах, конторах... в діловодстві яка мова має бути?*

- а) дозволяється російська й українська мова;
- б) не принципово;
- в) тільки державна українська;
- г) іноземна.

4. *Який штраф надавався при невиконанні цих постанов в другий раз?*

- а) штраф 3 тис. руб. з заміною при неоплатності арештом до 3 місяців;
- б) штраф 5 тис. руб. з конфіскацією майна;
- в) штраф 1,5 тис. руб. з заміною при неоплатності арештом до 1,5 року;
- г) штраф 8 тис. руб. з заміною при неоплатності арештом до 3 років.

5. *Коли Центральна Рада проголосила українську мову державною?*

- а) 13 квітня 1918;
- б) 21 травня 1918;
- в) 15 березня 1918;
- г) 24 березня 1918.

6. Які написи обов'язково повинні писатися державною українською мовою (1 постанова)?

- а) всякого роду написи, вивіски тощо на торговельно-промислових, банкових та подібних закладах і конторах;
- б) лише оголошення та нова інформація;
- в) лише вивіски т на торговельно-промислових конторах;
- г) не обов'язково написи писати на українській мові.

7. Який термін був наданий для реалізації цих постанов?

- а) на час реалізації першої постанови був наданий термін до 1 тижня, на виконання 2, 3 постанов – до 1 місяця;
- б) на час реалізації першої постанови був наданий термін до 1 місяця, на виконання 2, 3 постанов – до 3 місяців;
- в) на час реалізації першої постанови був наданий термін до 2-3 тижнів, на виконання 2, 3 постанов – до 3 місяців;
- г) на час реалізації першої постанови був наданий термін до 2-3 тижнів, на виконання 2, 3 постанов – до 6 місяців.

10. 14. Декларація Української Директорії (1918 р.)

1. Директорія виникла в :

- а) вересні 1918 р.;
- б) жовтні 1918 р.;
- в) листопаді 1918 р.;
- г) грудні 1918 р.

2. У листопаді 1918 р. Український національний союз утворює Директорію з метою:

- а) підготовки Акта злуки УНР та ЗУНР.;
- б) боротьби проти наступаючих частин Червоної Армії.;
- в) організації повстання проти гетьмана П. Скоропадського.;
- г) боротьби проти білогвардійських військ генерала А. Денікіна.

3. Що сприяло проголошенню цитованої нижче декларації Директорії УНР?

«Уповноважена силою і волею трудящих України... Директорія цим заходом довершила перший акт соціального та національно-політичного визволення українського народу. Наступним етапом нашої революції є творення нових, справедливих... соціальних і політичних форм».

- а) укладення Варшавської угоди;
- б) завершення війни з радянською Росією;
- в) анулювання Брест-Литовського мирного договору;
- г) повалення гетьманського режиму П. Скоропадського.

4. Вищий законодавчий орган Української Народної Республіки доби Директорії – це...:

- а) Український Національний союз;
- б) Всеукраїнські Установчі збори;
- в) Трудовий Конгрес України;
- г) Головна Українська Рада.

5. Який термін відповідає визначенню: «Директорія – це орган влади в Україні, який мав ..... функції»?

- а) виконавчі;   б) судові;   в) каральні;   г) дорадчі.

6. Декларація Директорії – програмний документ конституційного характеру. Оприлюднений...:

- а) 11 жовтня 1918 р.;
б) 14 листопада 1918 р.;
в) 27 листопада 1918 р.;
г) 26 грудня 1918 р.

7. У додатку до Наказу селянам № 1 підкреслювалось, що...:

- а) що всі труд. госп-ва залишаються у користуванні їх поперед. власників, а решта земель переходить до безземел. і малоземел. селян;
б) що всі труд. госп-ва переходять до поміщиків;
в) що всі труд. госп-ва переходять до безземел. і малоземел. селян;
г) що збільшиться трудова година на добу.

10. 15. Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918р.

1. Коли було проголошено Прокламацію Української Національної Ради

- а) 19 жовтня 1918р.
б) 24 вересня 1918р.
в) 3 серпня 1918р.
г) 20 липня 1918р.

2. Українська Національна Рада є Конституантою тієї частини українського народу, яка живе:

- а) в англійській монархії, на цілій його етнографічній території;
б) в австро-угорській монархії, на цілій його етнографічній території;
в) в австралійській монархії, на цілій його етнографічній території;
г) в германській монархії, на цілій його етнографічній території.

3. Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 року говорить, що:

- а) більш важливі публічні заяви підписують іменем Української Національної Ради;
б) більш важливі публічні заяви підписують іменем Президента України;
в) більш важливі публічні заяви підписують іменем Голови Суду;
г) більш важливі публічні заяви підписують іменем Обласної Адміністрації.

4. Статут Української Національної Ради був прийнятий:

- а) 18 жовтня 1918 р.;
б) 24 вересня 1918 р.;
в) 3 серпня 1918 р.;
г) 20 липня 1918 р.

5. Коли відбулось термінове засідання Ради, скликане після отримання інформації про відмову австрійського намісника Карла фон Гуйна передати владу її представникам та щодо прибуття до Львова 1 листопада Польської ліквідаційної комісії?

- а) 26 жовтня 1918 р.;
б) 2 листопада 1918 р.;

- в) 31 жовтня 1918 р.;
- г) 6 грудня 1918 р.

6. УНРада затвердила Західно-Українську Народну Республіку в:

- а) 9 листопада 1918р.;
- б) 11 листопада 1918р.;
- в) 6 грудня 1918р.;
- г) 18 грудня 1918р.

7. Статут Української Національної Ради, прийнятий у:

- а) Полтаві;
- б) Києві;
- в) Львові;
- г) Запоріжжі.

10. 16. Резолюція першого з'їзду Рад України про зрив роботи з'їзду Рад у Києві (11 грудня 1917 р.)

1. Чим був зірваний з'їзд?

- а) Діями політиканів;
- б) Діями робітників;
- в) Діями військових;
- г) Діями депутатів.

2. Організаційне бюро це:

- а) найвищий орган виконавчої влади уряду;
- б) тимчасовий революційний орган;
- в) сукупність судів і органів;
- г) виконавчий орган ЦК партії.

3. Резолюція першого з'їзду Рад України про зрив роботи з'їзду Рад у Києві відбулася:

- а) 24 серпня 1916 р.;
- б) 11 грудня 1917 р.;
- в) 12 вересня 1918 р.;
- г) 13 грудня 1917 р.

4. Генеральний секретаріат це:

- а) найвищий орган виконавчої влади уряду;
- б) тимчасовий революційний орган;
- в) виконавчий орган, уряд, сформований УЦР;
- г) Український представницький орган політичних організацій.

5. Рада Народних Комісарів це :

- а) виконавчий орган ЦК партії;
- б) найвищий орган виконавчої влади Радянської України;
- в) виконавчий орган, уряд, сформований УЦР;
- г) Український представницький орган політичних організацій.

6. *Центральна Рада це :*

- а) Український представницький орган політичних організацій;
- б) виконавчий орган, уряд, сформований УЦР;
- в) найвищий орган виконавчої влади уряду;
- г) тимчасовий революційний орган.

7. *Що ухвалили на з'їзді Рад?*

- а) Продовжити збори;
- б) Заарештувати протестуючих;
- в) Покинути збори;
- г) Виконати вимоги протестуючих.

10. 17. «I Універсал Центральної Ради»

1. *Перший Універсал ЦР був прийнятий у:*

- а) 1917 р.;   б) 1817 р.;   в) 1920 р.;   г) 1924 р.

2. *Універсал Центральної ради проголосив:*

- а) поділ України;
- б) приєднання нових земель;
- в) автономію України;
- г) революцію в Україні.

3. *Дата прийняття Універсалу:*

- а) 10 червня;
- б) 12 листопада;
- в) 29 червня;
- г) 1 лютого.

4. *Центральна Українська Рада-це:*

- а) Український представницький орган політичних, громадських, культурних та професійних організацій;
- б) Рада, яка контролювала території центральної, східної та південної України;
- в) Професійна рада України;
- г) Виборчий орган.

5. *Перший Універсал ЦР був ухвалений на:*

- а) Народних зборах;
- б) Виборах;
- в) Першому військовому з'їзді;
- г) Другому військовому з'їзді.

6. *В Універсалі наголошувалось, що Центральна Рада буде:*

- а) творити, що заманеться;
- б) творити новий лад вільної автономної України;
- в) займатись культурними справами країни;
- г) боротись за незалежність.

7. *Прийняття Першого Універсалу змусило Тимчасовий уряд вислати до Києва свою делегацію в складі міністрів:*

- а) Винниченка;
- б) Ковалевський;
- в) Грушевський;
- г) Терещенко та Церетелі.

2. *Дата прийняття другого Універсалу:*

- а) 3 липня 1917 р.;
- б) 5 червня 1917 р.;
- в) 6 липня 1917 р.;
- г) 20 серпня 1918 р.

3. *Універсал Української Центральної Ради зафіксував домовленості між:*

- а) УЦР та Тимчасовою Радою Росії;
- б) Україною та Польщею;
- в) Польщею, Україною та Росією;
- г) Генеральним секретаріатом і Росією.

4. *Урочисте засідання про проголошення другого Універсалу було проведено у:*

- а) Міській раді;
- б) Політичній раді;
- в) Генеральному секретаріаті;
- г) Педагогічному музеї.

5. *Яке було ставлення народу до другого Універсалу:*

- а) прийняли, як зраду;
- б) визнали;
- в) підняли революцію;
- г) попросили відмінити.

6. *Вислів «порозуміння УЦР з російським урядом відкриває нову сторінку в житті України» сказав:*

- а) М. Грушевський;
- б) М. Міхновський;
- в) М. Церетелі;
- г) В. Винниченко.

7. *З політичної сторони другий Універсал був:*

- а) кроком назад у розвитку української революції;
- б) кроком вперед;
- в) рішучим вчинком;
- г) компромісом.

10. 18. Закон «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР»

1. *Коли був затверджений Закон «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР»?*

- а) 2 грудня 1918 р.;
- б) 15 січня 1917 р.;

- в) 9 грудня 1917 р.;
- г) 25 березня 1916 р.

2. Де збиралися всі державні податки та прибутки?

- а) князівство Литовське;
- б) Російська Федерація;
- в) УНР;
- г) Запорозька Січ.

3. Хто в УНР стають скарбницями?

- а) губерніальні та повітові казначейства;
- б) селяни;
- в) державні посадовці;
- г) урядові установи.

4. Кому було доручено виробити і внести на ухвалу Ради Статут и Штати Головної скарбниці Української Народної Республіки?

- а) секретареві з влаштування робочого процесу;
- б) секретареві Фінансів;
- в) головному Секретареві УНР;
- г) голові УНР

5. Усі місцеві установи Державного Банку на території УНР стають відділами ...:

- а) Київської контори державного банку;
- б) Російської Федерації;
- в) князівства Литовського;
- г) Українського Державного Банку.

6. Коли була заведена цукрова монополія?

- а) 1 листопада 1917 р.;
- б) 13 вересня 1916 р.;
- в) 5 липня 1918 р.;
- г) 30 січня 1919 р.

7. «Київську Контору Державного Банку» перетворити в ...:

- а) Український Державний Банк;
- б) Державний Дворянський Земельний Банк;
- в) Селянський Поземельний Банк;
- г) Банк Російської Федерації.

10. 19. Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»

1. Коли був затверджений Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР»?

- а) 18 грудня 1917 р.;
- б) 6 січня 1918 р.;
- в) 25 березня 1916 р.;
- г) 31 грудня 1918 р.

2. *Кредитові білети УНР випускаються ...:*
- а) Державний Дворянський Земельний Банк;
  - б) Селянський Поземельний Банк;
  - в) Банк Російської Федерації;
  - г) Український Державний Банк.
3. *В якій валюті випускалися кредитові білети УНР?*
- а) фунти;
  - б) рублі;
  - в) карбованці;
  - г) долари.
4. *Українські кредитові білети ходять нарівні якої монети?*
- а) золотої монети;
  - б) срібної монети;
  - в) бронзової монети;
  - г) мідні монети.
5. *Розмір випуску кредитових білетів не повинен ні в якому разі перевищувати ...:*
- а) половини місячної суми прибутків від монополії;
  - б) половини річної суми прибутків від монополій;
  - в) місячної суми прибутків від монополії;
  - г) річної суми прибутків від монополії.
6. *За фальшування українських кредитових білетів винуваті караються ...:*
- а) штрафом;
  - б) ув'язненням;
  - в) позбавлення прав та каторгою;
  - г) нічим не караються.
7. *Кому надавалося право виробити зразки кредитових білетів?*
- а) Генеральному секретарю фінансів;
  - б) Секретар Української центральної ради;
  - в) Генеральний писар;
  - г) Секретар Російської федерації.

10. 20. «IV Універсал Центральної Ради (9 січня 1918 р.)»

1. *В якому році був прийнятий IV Універсал?*
- а) 3 (16) липня 1917 року;
  - б) 7 (20) листопада 1917 року;
  - в) 9 (22) січня 1918 року;
  - г) 10 (23) червня 1917 року.
2. *Петроградське Правительство Народних Комісарів починає:*
- а) робити заходи для недопущення братовбивчої війни;
  - б) відкликати свої війська;
  - в) закликати до мира;
  - г) проволікати залучення мира й закликає до нової війни.

3. Кому було доручено вести мирові переговори з осередніми державами?

- а) Українським Установчим Зборам;
- б) Українській Центральній Раді;
- в) Селянам, робітникам і солдатам України;
- г) Раді Народних Міністрів.

4. «Після затвердження мирових договорів розпустити армію зовсім, на місце постійної армії завести»:

- а) Народну міліцію;
- б) Народну Раду міліції;
- в) Державні органи;
- г) Раду солдатських депутатів.

5. Хто називає війну «святою»?

- а) Українські Установчі Збори;
- б) Петроградське Правительство Народних Комісарів;
- в) Українська Центральна Рада;
- г) Рада Народних Міністрів.

6. На якій сесії Центральна Рада виробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу?

- а) 9 сесії;   б) 6 сесії;   в) 7 сесії;   г) 8 сесії.

7. «В самостійній Українській Народній Республіці всі народи користуються правом національно-персональної автономії» – дане право потверджується й окремо проголошується в:

- а) Першому Універсалі УЦР;
- б) Другому Універсалі УЦР;
- в) Третьому Універсалі УЦР;
- г) Четвертому Універсалі УЦР.

10. 21. «Закон про національно-персональну автономію (9 січня 1918 р.)»

1. Який закон був прийнятий 9 січня 1918 року?

- а) Закон про утворення Генерального Суду;
- б) Закон «Про порядок видання законів»;
- в) Закон про державну мову;
- г) Закон про національно-персональну автономію.

2. Згідно з яким Універсалом був ухвалений закон про національно-персональну автономію?

- а) першим;
- б) другим;
- в) третім;
- г) четвертим.

3. Хто ухвалив закон про національно-персональну автономію?

- а) Українська Народна Республіка;
- б) Українська Центральна Рада;
- в) Українські Установчі Збори;
- г) Рада Народних Міністрів.

4. *Хто, в межах УНР, має право на національно-персональну автономію?*
- Центральна Рада;
  - Рада Народних Міністрів;
  - Кожна з населюючих Україну Націй;
  - Все вище перелічене.
5. *Самостійне устроєння свого національного життя здійснюється через:*
- орган Національного Союзу;
  - Центральна Рада;
  - народ;
  - уряд Української Народної Республіки.
6. *Коли був прийнятий закон про національно-персональну автономію?*
- 8 лютого 1919 року;
  - 9 січня 1918 року;
  - 9 лютого 1918 року;
  - 8 січня 1919 року.
7. *Право на національно-персональну автономію це – :*
- право самостійне вирішення життєвих проблем;
  - право на свободу вибору;
  - право на незалежне життя;
  - право на самостійне устроєння свого національного життя.

10. 22. Ухвала про організацію Реєстрового Вільного Козацтва (28 січня 1918 р.)

Питання:

- Коли було прийнято «Ухвалу про організацію Реєстрового Вільного Козацтва»?
- З якою метою було прийнято рішення про необхідність організації Реєстрового Вільного Козацтва?
- Який орган державної влади був уповноважений проводити мобілізацію Реєстрового Вільного Козацтва?
- За яким принципом проводилася мобілізація Реєстрового Вільного Козацтва?
- На підставі якого документу козаки входили до Реєстрового Вільного Козацтва та могли обслуговувати внутрішню охорону повітів?
- У кого в розпорядженні знаходилися сотні Реєстрового Вільного Козацтва, які охороняли внутрішнє життя повітів?
- У кого в розпорядженні знаходилися сотні Реєстрового Вільного Козацтва, котрі боролися з анархією?
- Які територіальні одиниці утворювалися в результаті об'єднання трьох-чотирьох сотень?
- Які територіальні одиниці утворювалися в результаті об'єднання полків (в межах губернії)? Ким вони затверджувалися?

10. 23. «Ухвала про організацію Реєстрового Вільного Козацтва»

- Що затверджувала «Ухвала про організацію Реєстрового Вільного Козацтва»?
  - чисельність козаків, які входили до Реєстрового Вільного Козацтва;

- б) умови на яких Реєстрове Вільне Козацтво обслуговувало внутрішню охорону повітів;
- в) необхідність організації Реєстрового Козацтва, яке б брало участь у воєнних діях та захищала кордони Російської імперії;
- г) адміністративно-територіальний поділ Війська Запорозького.

2. Який владний орган проводив мобілізацію козаків до Реєстрового Козацтва?

- а) Народний Секретаріат;
- б) Мала рада міністрів;
- в) Військове Міністерство;
- г) повітові комісари.

3. За яким принципом проводилася мобілізація козаків?

- а) за територіальним принципом;
- б) за принципом національності;
- в) за принципом ієрархії;
- г) за виборним принципом.

4. На основі якого документу козаки включалися до Реєстрового Вільного Козацтва?

- а) контракту; б) усної угоди; в) заяви; г) договору.

5. У якому документі назначалася платня козаків та старшин?

- а) у розпорядженні повітового начальника;
- б) у розрахунковій-платіжній відомості;
- в) у докладній записці;
- г) у договорі.

6. Яка сума виділялася (на рік) на забезпечення платні для козаків та старшин, які входили до Реєстрового Вільного Козацтва?

- а) сто п'ятдесят тисяч рублів;
- б) дев'яносто п'ять мільйонів рублів;
- в) сто двадцять мільйонів рублів;
- г) сто тридцять мільйонів рублів.

10. 24. Мирний договір між Української Народною Республікою з однієї, а Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другої сторони (9 лютого 1918 р.)

Питання:

1. З якою метою Українська Народна Республіка підписувала мирний договір з країнами, які воювали з Росією під час Першої світової війни?
2. Хто з членів Української Центральної Ради представляли УНР під час підписання мирної угоди?
3. Яку структуру має цей мирний договір? Та про що йдеться в першій статті цього договору?
4. Які кордони були встановлені для УНР відповідно до цього мирного договору?
5. Які відносини повинні були настати між двома сторонами після ратифікації мирного договору?
6. Від яких коштів повинні були відмовитися обидві сторони?
7. Як вирішувалося питання про воєнних полонених обох сторін?

8. Чи були врегульовані економічні зв'язки між УНР та Центральними державами (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина) у цьому мирному договорі?

9. Де і коли був прийнятий мирний договір між Українською Народною Республікою та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною?

10. 25. Мирний договір між Українською Народною Республікою з однієї, а Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другої сторони (9 лютого 1918 р.)

1. З державами якого союзу УЦР підписала мирний договір 9 лютого 1918 року?

- а) Троїстого союзу;
- б) Четверного союзу;
- в) Антанти;
- г) Радянського союзу.

2. В якому місті був підписаний цей мирний договір?

- а) Бресті-Литовському;
- б) Києві;
- в) Харкові;
- г) Берліні.

3. Між УНР та якою державою з іншої сторони зберігалися ті кордони, які існували до початку війни?

- а) з Росією;
- б) з Білорусією;
- в) з Австро-Угорщиною;
- г) з Туреччиною.

4. Від чого відмовлялися обидві сторони згідно з договором?

- а) від подальших дипломатичних відносин;
- б) від економічних зв'язків між собою;
- в) від обміну військовополоненими;
- г) від взаємних претензій на відшкодування збитків, спричинених війною.

5. Яка доля чекала на військовополонених обох сторін після ратифікації мирного договору?

- а) вони були відпущені додому;
- б) вони обов'язково повинні були залишатися в країні, де вони перебували на момент підписання мирного договору;
- в) вони не поверталися додому;
- г) вони на певний час поверталися додому, але потім зобов'язанні були повернутися до країни, в полоні якої вони перебували.

6. Яке значення мало підписання Брест-Литовського мирного договору для Української Народної Ради?

- а) відокремлення України від Росії;
- б) визнання України як незалежної держави у міжнародних відносинах;
- в) налагодження відносин УНР з державами, які підтримують Росію;
- г) наступ армії Четверного союзу на Україну.

10.26. Закон про Державний Герб України (12 лютого 1918 р.)*Питання:*

1. Коли вперше заговорили про тризуб як про офіційний державний герб України?
2. Коли було прийнято Українською Центральною Радою «Закон про Державний Герб України»?
3. Який орган законодавчої влади ухвалив «Закон про Державний Герб України»?
4. Як виглядає Державний Герб України відповідно до цього закону?
5. Знак якого князя Київської Русі був визнаний як герб УНР?
6. Хто затвердив «Закон про Державний Герб України»?
7. Хто був секретарем Центральної Ради під час прийняття цього закону?
8. Яке значення мало прийняття цього закону для Української Народної Республіки?
9. Чи мають щось спільне державний герб часів Української Народної Республіки та сучасний герб України?

10. 27. Закон про Державний Герб України (12 лютого 1918 р.)

1. В який період історичного розвитку української державності було вперше сказано про тризуб як про офіційний державний герб?

- а) ще в часи Київської Русі;
  - б) під час правління Директорії;
  - в) в період правління Української Центральної Ради;
  - г) в часи правління радянської влади на теренах України.
- 2. Який орган законодавчої влади ухвалив «Закон про Державний Герб України»?*
- а) Мала Рада УЦР;
  - б) Верховна Рада;
  - в) Українська Центральна Рада;
  - г) Генеральний Секретаріат.
- 3. Де було прийнято «Закон про Державний Герб України»?*
- а) у Києві;
  - б) у Харкові;
  - в) у Львові;
  - г) у Коростені.
- 4. Знак Київської Русі часів правління якого князя було визнано як герб УНР?*
- а) Олега Віщого;
  - б) Володимира Великого;
  - в) Ярослава Мудрого;
  - г) Володимира Мономаха.
- 5. Хто був генеральним писарем під час прийняття «Закону про Державний Герб»?*
- а) І. Мірний;
  - б) М. Шраг;
  - в) В. Винниченко;
  - г) Я. Левченко.

6. *Що підкреслювали українські політики, вибравши офіційним гербом УНР тризуб – знак Володимира Великого?*

- а) намагання повернути часи Київської Русі;
- б) спадковість нової держави від Київської Русі;
- в) висловлювали прихильність правлінню Володимира Великого та його діяльності;
- г) хотіли утворити князівство, об'єднавшись з Росією.

10.28. Закон про державну мову (березень 1918 р.) (Витяги)

Питання:

1. Який орган законодавчої влади ухвалив «Закон про державну мову»(1918р)?
2. Коли було прийнято УЦР «Закон про державну мову»?
3. Яка мова визнавалася державною відповідно до «Закону про державну мову» (1918 р.)?
4. Чи заборонялися мови національних меншин на території Української Народної Республіки відповідно до цього закону?
5. Якою мовою повинні були писатися вивіски на торговельно-промислових, банкових та подібних закладах і конторах?
6. Якою мовою повинно було вестися діловодство в різного роду конторах, закладах?
7. Яке становище української мови було в Україні до прийняття «Закону про державну мову» (1918 р.)?
8. Що було причиною прийняття цього закону?
9. Яке значення для українського народу мало прийняття «Закону про державну мову» (1918 р.)?

10.29. Закон про державну мову (березень 1918 р.) (Витяги)

1. Яким указом було введено жорстку цензуру українських книжок та заборону української мови?

- а) Емським указом;
- б) Земським указом;
- в) Столипінським указом;
- г) Указом Тимчасового уряду.

2. До якого року у діловому мовленні діяла заборона української мови?

- а) до 1876 року;   б) до 1914 року;   в) до 1917 року;   г) до 1922 року.

3. З приходом якої влади проблема української мови привернула увагу та почала вирішуватися?

- а) з приходом радянської влади;
- б) в часи правління Богдана Хмельницького;
- в) з приходом до влади Павла Скоропадського;
- г) з приходом до влади Української Центральної Ради.

4. Коли було прийнято «Закон про державну мову»?

- а) в березня 1918 року;
- б) в грудні 1917 року;
- в) в квітні 1918 року;
- г) в березні 1924 року.

5. Яка мова визнавалася державною відповідно до «Закону про державну мову» (1918 р.)?

- а) російська мова;
- б) українська мова;
- в) старослов'янська мова;
- г) було дві державних мови: українська та російська.

6. На якій мові повинні були писатися етикетки, написи на виробках, які виготовлялися на території України відповідно до «Закону про державну мову» (1918)?

- а) тільки на українській мові;
- б) на будь-якій мові, за бажанням виробника;
- в) на російській або українській мовах;
- г) на українській та на мовах всіх національних меншин, які перебували на території України.

10. 30. Закон про поділ України на землі (6 березня 1918 р.)

Питання:

1. Які територіальні одиниці скасовувалися відповідно до «Закону про поділ України на землі»?
2. На скільки «земель» поділялася Україна відповідно до цього закону?
3. Чи могло бути змінено число земель УНР в результаті остаточного розмежування з сусідніми державами?
4. Кому було доручено створити особний законопроект про докладне розмежування земель?
5. З якого моменту скасовувалися губернські і уїздні установи відповідно до закону?
6. Які нові органи самоврядування утворилися в результаті прийняття цього закону?
7. Куди було передано діловодство і майно губернських і уїздних установ?
8. Хто підписав «Закон про поділ України на землі»?
9. Яке значення мав «Закон про поділ на землі» для подальшого розвитку України?

10. 31. Закон про поділ України на землі (6 березня 1918 р.)

I варіант

1. Які нові адміністративно-територіальні одиниці утворилися в результаті прийняття «Закону про поділ України на землі»?

- а) землі, губернії та земства;
- б) губернії та хутори;
- в) землі, волості та громади;
- г) області та райони.

2. Скільки земель передбачалося утворити згідно з «Законом про поділ України на землі»?

- а) 32;   б) 24;   в) 19;   г) 30.

3. Які міста стали окремими землями?

- а) Запоріжжя, Київ, Львів;
- б) Львів, Одеса, Херсон;

- в) Полтава, Луцьк, Київ;
- г) Київ, Одеса, Харків.

4. Який орган повинен був встановити остаточні кордони між землями відповідно до закону?

- а) Спеціальна комісія;
- б) Рада Народних Міністрів;
- в) Центральна Рада;
- г) Генеральний Секретаріат.

5. Яке місто стало центром Азовської землі відповідно до «Закону про поділ України на землі»?

- а) Херсон;
- б) Запоріжжя;
- в) Маріуполь;
- г) Одеса.

6. Що завадило повній реалізації «Закону про поділ України на землі»?

- а) підписання Брест-Литовського мирного договору;
- б) незадоволення Тимчасового уряду;
- в) прихід до влади Директорії;
- г) прихід до влади гетьмана П. Скоропадського.

10. 32. Закон про поділ України на землі (6 березня 1918 року)

II варіант

1. Поділ України на губернії...:

- а) утворюється;
- б) продовжується;
- в) змінюється;
- г) скасовується.

2. Центром Волині є...:

- а) Луцьк;
- б) Миколаїв;
- в) Житомир;
- г) Поділля.

3. Скільки верств мала околиця Києва?

- а) приблизно 10-20 верств;
- б) приблизно 20-30 верств;
- в) приблизно 5-10 верств;
- г) приблизно 30-40 верств.

4. Рівне було центром якої землі?

- а) Поділля;
- б) Волині;
- в) Погорина;
- г) Чернігівщини.

5. *Заступником голови Української Центральної Ради був?*

- а) Степаненко;
- б) Бондаренко;
- в) Степанченко;
- г) Подоляк.

6. *Секретарем Української Центральної Ради був?*

- а) Черненко;
- б) Чернюк;
- в) Черчеленко;
- г) Чечель.

10. 33. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР) (29 квітня 1918 р.)

Питання:

1. Яка структура Конституції Української Народної Республіки 1918 року?
2. Кому належало «суверенне право» в Українській Народній Республіці?
3. Через який орган народ УНР відповідно до Конституції міг здійснювати своє «суверенне право»?
4. Який сучасний принцип громадянства вже прописувався в Конституції УНР?
5. Які права громадян України були прописані в Конституції УНР 1918 р.?
6. Якому органу належала виконавча влада в УНР?
7. Які вимоги визначалися Конституцією для депутата Української Народної Республіки? На який строк обирався депутат до Всенародних Зборів?
8. Яка процедура внесення змін до Конституції УНР 1918 р.?
9. Яка була структура судової влади Української Народної Республіки відповідно до Конституції 1918 року?

10. 34. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР)

I варіант

1. *Зі скількох років починалася «актова, громадянська і політична правомочність» громадянина УНР відповідно до Конституції 1918 р.?*

- а) з 16 років;
- б) з 18 років;
- в) з 20 років;
- г) з 21 року.

2. *Який орган здійснював вищу законодавчу владу та формував вищі органи виконавчої і судової влади в УНР?*

- а) Верховна Рада;
- б) Рада Народних Міністрів;
- в) Всеукраїнські збори;
- г) Всенародні збори;

3. *Як називався вищий судовий орган УНР згідно з Конституцією 1918р.?*

- а) Генеральний Суд;
- б) Верховний Суд;

- в) Всенародний Суд;
  - г) Конституційний Суд.
4. *Хто контролював та координував місцеву владу в УНР?*
- а) місцеві ради;
  - б) міністри;
  - в) місцеві управи;
  - г) депутати.
5. *На який строк обиралися депутати до Всенародних зборів?*
- а) на 2 роки;
  - б) на 3 роки;
  - в) на 5 років;
  - г) строки не визначені у Конституції.
6. *Який з вказаних органів НЕ міг вносити законопроекти на розгляд Всенародних зборів?*
- а) Рада Народних Міністрів УНР;
  - б) поодинокі фракція, зареєстрована Всенародними Зборами;
  - в) Генеральний Суд УНР;
  - г) окремими депутатами, числом не менше 30-ти.

10. 35. Конституція Української Народної Республіки (Статут про Державний устрій, права і вольності УНР)

II варіант

1. *В якому році був проголошений Статут про Державний устрій, права і вольності УНР?*
- а) 29 квітня 1918 року;
  - б) 29 квітня 1819 року;
  - в) 28 квітня 1918 року;
  - г) 20 квітня 1819 року.
2. *Суверенне право в УНР належить...:*
- а) президенту;
  - б) владі;
  - в) народові;
  - г) міністру.
3. *Суверенне право здійснюється через...:*
- а) президента;
  - б) Всенародні збори України;
  - в) міністерство;
  - г) владу;
4. *Націям України УНР дається право на впорядкування своїх ... прав*
- а) культурних;
  - б) релігійних;
  - в) політичних;
  - г) економічних.

5. Позбавити громадянина УНР громадянських прав може тільки...:

- а) постанова президента;
- б) постанова Суду Республіки;
- в) постанова Народних Зборів;
- г) постанова Верховного Суду.

6. Громадянином УНР вважається кожна особа, яка це право набула порядком, приписаним законами ...:

- а) УНР;
- б) Конституції;
- в) Народних зборів;
- г) органів місцевого самоврядування.

7. Які постанови не торкаються нормування спеціальними законами виїмкового стану?

- а) 12, 13, 16, 17;
- б) 11, 13, 15, 17;
- в) 14, 16, 17, 18, 19;
- г) 16, 18, 19, 20, 22;

8. В якому році був проголошений Закон про Поділ України на землі?

- а) 1917;   б) 1918;   в) 1919.

10.36. « Грамота всього українського народу»

1. Грамота всього українського народу була написана:

- а) 25 червня 1915р.;
- б) 12 квітня 1918р.;
- в) 29 квітня 1918 р.;
- г) 22 травня 1917р.

2. На час написання Грамоти, гетьманом був:

- а) Пилип Орлик;
- б) Павло Скоропадський;
- в) Данило Скоропадський;
- г) Кирило Розумовський.

3. Написання Грамоти проходило в місті:

- а) Києві;
- б) Харкові;
- в) Запоріжжі;
- г) Луганську.

4. На час написання Грамоти, отаманом Ради міністрів був:

- а) Петро Калнишевський;
- б) Григорій Сагайдачний;
- в) Микола Устимович;
- г) Сергій Завадський.

5. Який документ містить такі рядки: «...Українська держава стояла коло краю загибелі. Спаслася вона, дякуючи могутньому підтриманню Центральних держав, які, вірні своєму слову, продовжують і по сей час боротись за цілісність і спокій України... Як вірний син України я вирішив взяти на себе тимчасово всю повноту влади» :

- а) «Грамота до всього українського народу» П.Скоропадського;
- б) Відозва «К населению Малороссии» А.Денікіна;
- в) Наказ №1 по Революційній повстанській армії Н.Махна;
- г) Звернення «До населення всієї соборної України» С. Петлюри.

6. Грамота до всього українського народу – це:

- а) Перший неофіційний документ Української Держави;
- б) Перший офіційний документ Української Держави;
- в) Другий офіційний документ Української держави;
- г) договір між Українською державою та Німеччиною.

7. В кінці «Грамоти» гетьман закликав усе населення країни, незалежно від національності й віросповідання:

- а) допомагати йому розбудувати Українську Державу;
- б) не втручатися до справ Української держави;
- в) утворювати автономії;
- г) утворити федеративну державу.

10. 37. « Закони про тимчасовий державний устрій України»

1. Стверджує закони і без його санкцій ніякий закон не може мати сили:

- а) гетьман;
- б) отаман;
- в) воєвода;
- г) громадяни.

2. Закони про тимчасовий державний устрій України були підписані :

- а) 25 квітня 1917 р.;
- б) 22 травня 1918 р.;
- в) 29 квітня 1918 р.;
- г) 18 травня 1917 р.

3. На Раду накладається:

- а) обміркування часу і умов державних позичок;
- б) обміркування справ, дотичних державного кредиту, а також питань грошового обороту;
- в) попередній, з особистого кожного раз розпорядження Гетьмана, розгляд справ по фінансовій частині, належачих вирішенню в законодавчій порядку;
- г) всі відповіді вірні;

4. «Кожний український козак і громадянин має право вільно вибирати місце мешкання і працю, придбати і відчужити майно і без заборони виїжджати за кордон Української Держави.» це закон з розділу:

- а) Права і обов'язки Українських Козаків і Громадян;
- б) Про закони;

- в) Про Гетьманську владу;
- г) Про Фінансову Раду.

5. *Закони про тимчасовий державний устрій України виконували роль:*

- а) постійної конституції;
- б) тимчасової конституції;
- в) прав;
- г) обов'язків.

6. *Закони Української Держави проголошувались:*

- а) необов'язковими для всіх українських громадян та іноземців, що перебувають на території України;
- б) обов'язковими для всіх українських громадян та іноземців, що перебувають на території України;
- в) обов'язковими тільки для українських громадян;
- г) обов'язковими тільки для іноземців.

7. *Закони про тимчасовий державний устрій України склалися з:*

- а) з 15 статей, згрупованих у 15 розділів;
- б) з 20 статей, згрупованих у 10 розділів;
- в) з 35 статей, згрупованих у 5 розділів;
- г) з 44 статей, згрупованих у 7 розділів.

10. 38. «Наказ міністра народної освіти про утворення національної нижчої початкової школи»

1. *Наказ міністра народної освіти про утворення національної нижчої початкової школи був написаний у :*

- а) 1914 р.;   б) 1916 р.;   в) 1918 р.;   г) 1917 р.

2. *В рядках: « в час, коли наша держава творить культурно-національні цінності (одкриває Українські державні університети, академії, гімназії і т. п.) і напружує всі духовні й матеріальні сили, щоб дати українському народові рідну національну ...», йдеться мова про:*

- а) школу;
- б) університет;
- в) коледж;
- г) академію.

3. *Продовжить речення: «Тому Міністерство освіти пропонує всім губерніальним і повітовим земським і міським управам в контакті з губерніальними і повітовими комісарами освіти негайно.....»:*

- а) забезпечити школи підручниками;
- б) приступити до з'ясування стану шкіл;
- в) закрити всі навчальні установи;
- г) всі варіанти підходять.

4. *Витяг з Наказу міністра народної освіти про утворення національної нижчої початкової школи опубліковано в газеті(журналі):*

- а) Вісті Української держави;

- б) Відродження нації;
- в) Державний Вісник;
- г) Нова рада.

5. *Наказ був підписаний для того щоб :*

- а) дати українському народові рідну національну школу;
- б) творити культурно-національні цінності;
- в) відкривати Українські державні університети, академії, гімназії;
- г) всі відповіді вірні;

6. *Наказ був підписаний:*

- а) Міністром народної освіти;
- б) Радою;
- в) Директорією;
- г) Верховною владою.

10. 39. «Закон Української Держави про заснування Української академії наук»

1. *Закон Української Держави про заснування Української академії наук був підписаний в місті :*

- а) Києві;   б) Харкові;   в) Запоріжжі;   г) Львові.

2. *Закон Української Держави про заснування Української академії наук був підписаний:*

- а) Директорією;   б) Отаманом;   в) Гетьманом;   г) Радою.

3. *Українська академія наук знаходилася в місті:*

- а) Одесі; б) Полтаві; в) Львові; г) Києві.

4. *Закон вступив у дію з :*

- а) 22 лютого 1918 р.;
- б) 1 листопада 1918 р.;
- в) 2 серпня 1918 р.;
- г) 3 вересня 1918 р.

5. *Витяг з Закон Української Держави про заснування Української академії наук був опублікований в «Державний вісник»:*

- а) 20 вересня 1918р.;
- б) 15 листопада 1918р.;
- в) 22 листопада 1918р.;
- г) 5 серпня 1918р.

6. *Мета діяльності УАН:*

- а) отримання нових та узагальнення наявних знань про природу, людину й суспільство;
- б) створення наук. основ науково-тех.;
- в) соціально-економічний та культурний розвиток країни;
- г) всі відповіді вірні.

7. *Закон Української Держави про заснування Української академії наук був ухвалений*

- а) Радою Міністрів;
- б) Верховною владою;

- в) Директорією;
- г) Отаманом.

10. 40. Прокламація Української Національної Ради 19 жовтня (1918 р.)

1. Утворення Української держави на українських етнічних землях у складі:

- а) Німеччини;
- б) США;
- в) Австро-Угорщини;
- г) Італії.

2. Про які території йдеться у Прокламації:

- а) Східна Галичина, північно-західна Буковина;
- б) Східна Буковина;
- в) Західна Галичина;
- г) Північно-західна Галичина, східна Буковина.

3. Міністр закордонних справ Австро-Угорщини:

- а) Іванов;
- б) Петров;
- в) Порошенко;
- г) Буріан.

4. Що виготовила Українська Національна Українська Рада виготовила для утворення тим способом держави:

- а) Конституцію;
- б) герб;
- в) гімн;
- г) національний костюм.

5. Національні меншини мали право на:

- а) автономію;
- б) голосування;
- в) національно-культурну автономію;
- г) свою Конституцію.

6. Прокламація Української Національної Ради – це:

- а) один з конституційних актів ЗУНР;
- б) основний закон України;
- в) Конституція ЗУНР;
- г) один з конституційних актів Австро-Угорщини.

7. Українська Національна Рада жадає, щоби зорганізована оцим в державу українська територія мала безумовно своїх заступників:

- а) у НАТО;
- б) на Мирній Конференції;
- в) в Австро-Угорщині;
- г) в Україні.

10. 41. Відозва Української Національної Ради

1. Коли утворилася на Українських землях бувшої Австро-Угорської монархії Українська Держава і її найвища влада, Українська Національна Рада:

- а) 19 жовтня 1918 року;
- б) 19 серпня 1918 року;
- в) 19 липня 1918 року;
- г) 19 жовтня 1981 року.

2. Президент Української Національної Ради:

- а) Левицький А.Л.;
- б) Петлюра С.В.;
- в) Петрушевич Є.О.;
- г) Винниченко В.К.

3. У якому місті була розповсюджена відозва Української Національної Ради:

- а) Київ;
- б) Львів;
- в) Запоріжжя;
- г) Донецьк;

4. До кого звертаються у «Відозва Української Національної Ради»:

- а) Російського народу;
- б) Австро-Угорського народу;
- в) Населення Львову;
- г) Українського народу.

5. Всім горожанам Української Держави без різниці народности і віроісповідання запоручається горожанську, національну і віроісповідну:

- а) дискримінацію;
- б) нерівноправність;
- в) рівноправність;
- г) автономність.

6. Національні меншості Української Держави – поляки, жиди і німці – мають вислати ... до Української Національної Ради:

- а) свою армію;
- б) своїх від поручників;
- в) свої гроші;
- г) своїх рабів.

7. Українська Національна Рада створена у Львові, як Конституанта українського народу, що проживав на землях:

- а) Австро-Угорщини;
- б) Німеччини;
- в) Росії;
- г) України.

10. 42. Універсал Директорії Української Народної Республіки (22 січня 1919 р.)

1. Головою Директорії був:

- а) Федір Швець;
- б) Симон Петлюра;
- в) Володимир Винниченко;
- г) Андрій Макаренко.

2. Хто виголосив текст Універсалу Соборності 22 січня 1919 р. на Софійському майдані?

- а) Симон Петлюра;
- б) Федір Швець;
- в) Євген Коновалець;
- г) Володимир Винниченко.

3. Головні урочистості проголошення злуки проходили на:

- а) Софійській площі(Київ);
- б) площа Радянська(Вінниця);
- в) площа Ринок (Львів);
- г) бульвар Тараса Шевченка (Тернопіль).

4. Уривок якого документа має таке положення: «Віднині народ український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружними зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну, самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового народу»

- а) IV Універсал;
- б) Грамота гетьмана П.Скоропадського;
- в) Акт Злуки УНР і ЗУНР;
- г) Варшавський договір.

5. Укажіть дату проголошення Акта Злуки ЗУНР та УНР:

- а) 13 листопада 1917 р.;
- б) 14 листопада 1918 р.;
- в) 22 січня 1919 р.;
- г) 30 грудня 1922 р.

6. До складу створеної Українським національним союзом Директорії входили:

- а) С. Петлюра, М. Міхновський, С. Єфремов, В. Винниченко, О. Бош.;
- б) В. Винниченко, С. Петлюра, Ф. Швець, О. Андрієвський, А. Макаренко.;
- в) М. Грушевський, Х. Раковський, С. Єфремов, В. Винниченко, С. Петлюра.;
- г) В. Винниченко, С. Петлюра, Х. Раковський, Н. Махно, Ф. Кричевський.

7. Позначте подію всесвітньої історії, яка збіглася в часі з проголошенням Акта Злуки УНР і ЗУНР:

- а) Паризька мирна конференція;
- б) Утворення Королівства Сербів, Хорватів і Словенців;
- в) Встановлення фашистської диктатури в Італії;
- г) Листопадова революція в Німеччині.

10. 43. Ухвала Української Національної Ради про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою (3 січня 1919 р.)

1. Де 3 січня 1919 р. Українська Національна Рада ЗУНР одностайно прийняла ухвалу про об'єднання ЗУНР та УНР?

- а) у Станіславові;
- б) у Києві;
- в) у Львові;
- г) у Тернополі.

2. Коли у Фастові було укладено попередній договір між Радою державних секретарів ЗУНР та Директорією УНР про "злуку обох українських держав в одну державну одиницю"?

- а) 22 січня 1919 р.;
- б) 1 грудня 1918 р.;
- в) 3 січня 1918 р.;
- г) 18 грудня 1919 р.

3. У листопаді 1918 р. Український національний союз утворює Директорію з метою:

- а) підготовки Акта злуки УНР та ЗУНР;
- б) боротьби проти наступаючих частин Червоної Армії;
- в) організації повстання проти гетьмана П. Скоропадського;
- г) боротьби проти білогвардійських військ генерала А. Денікіна.

4. Вищий законодавчий орган Української Народної Республіки доби Директорії – це:

- а) Український Національний союз;
- б) Всеукраїнські Установчі збори;
- в) Трудовий Конгрес України;
- г) Головна Українська Рада.

5. У листопаді 1918 р. В.Винниченко очолив:

- а) Генеральний Секретаріат УЦР;
- б) Раду Народних Міністрів УНР;
- в) Державний Секретаріат ЗУНР;
- г) Директорію УНР.

6. Назва організації, що створена 18 жовтня 1918 р. у Львові та оголосила про намір об'єднати західноукраїнські землі в одну державу:

- а) Головна Українська Рада;
- б) Союз визволення України;
- в) Український Національний Союз;
- г) Українська Національна Рада.

7. Укажіть, коли було утворено Західноукраїнську Народну Республіку:

- а) 18 жовтня 1918 р.;
- б) 1 листопада 1918 р.;
- в) 8 листопада 1918 р.;
- г) 13 листопада 1918 р.

10. 44. «Політична Конвенція між Польщею і Україною»

1. У якому році було підписано політичну конвенцію польським та українським урядом?
  - а) у 1920 р.; б) у 1923 р.; в) у 1921 р.; г) у 1919 р.
2. Інша назва Політичної конвенції між Польщею та Україною –:
  - а) Версальський договір;
  - б) Варшавський договір;
  - в) Паризький договір;
  - г) Рапальський договір.
3. Які території повинні були відійти Польщі?
  - а) Буковина;
  - б) Поділля та Полтавщина;
  - в) Східна Галичина та 5 повітів Волині;
  - г) Новоросія.
4. Дата підписання політичної конвенції:
  - а) 26 травня 1920 р.;
  - б) 30 вересня 1920 р.;
  - в) 22 квітня 1920 р.;
  - г) 21 квітня 1920 р.
5. Зобов'язання України, які не повинні бути проти Польщі це ...:
  - а) не укладати будь-які міжнародні договори;
  - б) не захоплювати їх землі;
  - в) відправляти продукти;
  - г) віддати східну Галичину та Волинь.
6. Сутність Варшавського договору С. Шелухін, як фахівець правових питань, вважав ...:
  - а) антиваршавською;
  - б) антипольською;
  - в) антиросійською;
  - г) антиукраїнською.
7. Радянська влада поширювала ідею, що С.Петлюра ...:
  - а) продав Україну Польщі;
  - б) перейшов на сторону Польщі;
  - в) перейшов на сторону Росії;
  - г) підписав мирний договір з Росією.

10. 45. «Військовий договір Директорії з урядом Польщі»

1. Договір військової конвенції є ...:
  - а) таємним;
  - б) міжнародним;
  - в) одностороннім;
  - г) довгостроковим.

2. Дата підписання військової конвенції?

- а) 20 квітня 1920 р.;
- б) 21 квітня 1920 р.;
- в) 24 квітня 1920 р.;
- г) 27 квітня 1920 р.

3. Хто підписав Варшавський договір зі сторони України?

- а) Л. Василевський, С. Шелухін;
- б) А. Левицький, Я. Домбровський;
- в) Р. Мартель, С. Шелухін;
- г) В. Сінклор, М. Дідковський.

4. Згідно військового договору, Польща та Україна єдиним фронтом збиралися воювати проти...:

- а) Угорщини;
- б) Румунії;
- в) Варшави;
- г) радянської Росії.

5. Дата підписання мирного договору між Росією та Польщею?

- а) 18 березня 1921 р.;
- б) 21 квітня 1920 р.;
- в) 20 березня 1921 р.;
- г) 24 квітня 1920 р.

6. Яка кількість населення відходила Польщі?

- а) 10 млн осіб;
- б) 11 млн осіб;
- в) 24 тис осіб;
- г) 11 тис осіб.

7. Що Україна зобов'язана була надавати польській армії за умовами військового договору?

- а) продукти;
- б) зброю;
- в) одяг;
- г) худобу.

10. 46. Закон про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці

1. Ухвалені закони оголошуються?

- а) Радою Народних Міністрів;
- б) Державним Секретарем;
- в) Президентом;
- г) Головою Директорії.

2. До скликання Державної Народної Ради всі права і обов'язки покладаються на?

- а) Державного Секретаря;
- б) Голову Директорії;
- в) Раду Народних Міністрів;
- г) Прем'єр міністра.

3. *Державна Народна Рада це?*

- а) Тимчасовий революційний орган;
- б) Найвищий орган виконавчої влади уряду;
- в) Центральний орган виконавчої влади;
- г) Орган законодавчої влади УНР часів Директорії.

4. *Раду Народних Міністрів формує?*

- а) Голова Ради Народних Міністрів;
- б) Президент;
- в) Прем'єр міністр;
- г) Державний Секретар.

5. *Рада Народних Міністрів відповідає перед?*

- а) Головою Директорії;
- б) Державним Секретарем;
- в) Президентом;
- г) Державно Народною Радою.

6. *Директорія це?*

- а) Центральний орган виконавчої влади;
- б) Тимчасовий революційний орган;
- в) Найвищий орган виконавчої влади уряду;
- г) сукупність судів і органів.

7. *Державний секретар це?*

- а) Голова уряду;
- б) Голова держави;
- в) Керівник державної служби у міністерстві;
- г) Голова парламенту.

10. 47. Статус Генерального Секретаріату

1. *Найвищий орган управи на Україні у 1917 р. – це:*

- а) Генеральна Рада;
- б) Генеральний Секретаріат;
- в) Центральна Рада;
- г) Комітет.

2. *Який орган формується УЦР, відповідає перед нею і затверджується Тимчасовим урядом:*

- а) Комітет;
- б) Тимчасова Рада;
- в) Центральна Рада;
- г) Генеральний Секретаріат.

3. *До складу Генерального Секретаріату входило:*

- а) 14 генеральних секретарів;
- б) 15 генеральних секретарів;
- в) 17 генеральних секретарів;
- г) 21 генеральний секретар.

4. Статут визначав відносини між:

- а) Малою Радою і Генеральним Секретаріатом;
- б) Генеральним Секретаріатом і комітетом УЦР, порядок, законодавчі процедури та інші питання;
- в) комітетом УЦР і Тимчасовим урядом;
- г) Малою Радою і комітетом УЦР.

10. 48. Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового Уряду на Україні (4 серпня 1917 р.)

1. Після розстрілу липневої демонстрації у Петрограді відбувся спад революційної хвилі і у серпні Статут було перетворено на:

- а) Універсал Центральної Ради;
- б) Інструкцію Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату;
- в) Інструкцію уряду;
- г) Тимчасовий Статут.

2. Обрати вірне твердження:

- а) Інструкція Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату істотно обмежувала повноваження Генерального Секретаріату як територіально, так і функціонально;
- б) Інструкція Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату істотно обмежувала повноваження Генерального Секретаріату;
- в) Інструкція Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату повністю співпадала зі Статутом;
- г) Інструкція Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату тільки функціонально обмежувала повноваження Генерального Секретаріату.

3. Генеральний Секретар був підпорядкований Центральній Раді, а в перервах між її сесіями:

- а) Малій Раді;
- б) Великій Раді;
- в) Комітету;
- г) Особливому комісару України.

4. Коли Центральна Рада висловлює недовір'я Генеральному Секретаріатові, він:

- а) оскаржує рішення Центральної Ради;
- б) подається у відставку;
- в) не погоджується з рішенням Центральної Ради;
- г) працює ще протягом року, після подається у відставку.

5. Документ конституційного характеру, прийнятий Тимчасовим урядом 17 (4) серпня 1917 – це:

- а) Статут Генерального Секретаріату;
- б) Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового Уряду на Україні;
- в) Універсал Центральної Ради;
- г) Інструкція Тимчасового Уряду;

6. Відповідно до «Тимчасової інструкції Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду на Україні» на час до вирішення справи про місцеве врядування Установчими Зборами *по справах місцевого врядування Україною вищим органом тимчасового уряду є:*

- а) комісар України;
- б) Центральна Рада;
- в) Генеральний Секретаріат, котрого призначає тимчасовий уряд по пропозиціям Центральної Ради;
- г) Мала Рада.

7. *Уповноваження Генерального Секретаріату поширюються на губернії:*

- а) Київську, Волинську, Івано-Франківську, Полтавську і Чернігівську, з виключенням, стародубського і новозибківського повітів;
- б) Київську, Волинську, Чернігівську, з виключенням мглинського, суражського, стародубського і новозибківського повітів;
- в) Київську, Волинську, Подільську, Полтавську і Чернігівську, з виключенням мглинського, суражського, стародубського і новозибківського повітів;
- г) Подільську, Полтавську і Чернігівську, з виключенням мглинського, суражського, стародубського і новозибківського повітів.

8. *Генеральний Секретаріат складається з генеральних секретарів по відомствах:*

- а) фінансів; торгу і промисловості; праці; секретаря по національних справах; генерального писаря;
- б) внутрішніх справ; хліборобства;
- в) освіти;
- г) вірні відповіді А, Б, В.

9. *Генеральний Секретаріат розглядає, розробляє й подає на затвердження тимчасового уряду:*

- а) проекти, що стосуються внутрішніх справ;
- б) проекти нової освіти;
- в) проекти для функціонування нових напрямів промисловості;
- г) проекти, що торкаються життя краю і його врядування.

10. *Стосунки вищих державних установ і окремих громадських відомств з секретаріатом і окремими секретарями по належності, а також останніх з вищими державними установами і відомствами робиться через:*

- а) Генеральний Секретаріат;
- б) Малу Раду;
- в) УЦР;
- г) особливого комісара України в Петрограді.

11. *В негайних і настирливих випадках вищі державні установи і відомства:*

- а) сповіщають про свої накази місцеву владу через своїх представників;
- б) сповіщають про свої накази місцеву владу безпосередньо, сповіщаючи одночасно про ці накази секретаріат;
- в) вирішують питання самостійно;
- г) нікого не сповіщають.

10. 49. Закон про утворення Генерального Суду (2 грудня 1917 р.)

1. *Зі скількох департаментів складався Генеральний Суд?*
а) 2; б) 3; в) 5; г) 4.
2. *До Генерального Суду не входив департамент:*
а) земельний;
б) карний;
в) цивільний;
г) адміністративний .
3. *Де знаходився Генеральний Суд?*
а) Львів; б) Харків; в) Київ; г) Чернігів.
4. *Коли було видано закон про утворення Генерального Суду?*
а) 2 грудня 1917 р.;
б) 2 листопада 1917 р.;
в) 26 січня 1918 р.;
г) 2 лютого 1918 р.

10. 49. Маніфест Раднаркому радянської Росії до українського народу з ультимативними вимогами до Української Центральної Ради (5 грудня 1917 р.)

1. *Коли було висунуто ультиматум до українського народу?*
а) 5 лютого 1917 р.;
б) 3 листопада 1917 р.;
в) 3 грудня 1917 р.;
г) 5 грудня 1917 р.
2. *Ким було висунуто ультиматум?*
а) Царем Миколою II;
б) Радою Народних Комісарів;
в) Австро-Угорщиною;
г) Німеччиною.
3. *Причина появи ультиматуму?*
а) проголошення IV Універсалу УЦР;
б) проголошення III Універсалу УЦР;
в) проголошення II Універсалу УЦР;
г) проголошення I Універсалу УЦР.
4. *Коли відбулося проголошення незалежності Української Народної Республіки?*
а) Вересень 1917 р.;
б) Листопад 1917 р.;
в) Грудень 1918 р.;
г) Січень 1918 р.
5. *Суспільно-політична течія, яка заперечує будь-яку політичну владу, характеризується невизнанням авторитету, стихійністю та неорганізованістю, називається:*
а) комунізм

- б) анархізм
- в) монархізм
- г) опортунізм

6. *Всеукраїнський національний конгрес відбувся у:*

- а) березні 1917 р.;
- б) квітні 1917 р.;
- в) травні 1917 р.;
- г) липні 1917 р.

7. *Головою Української Центральної Ради в 1917 р. був обраний:*

- а) Д. Дорошенко;
- б) М. Грушевський;
- в) В. Винниченко;
- г) М. Міхновський.

8. *Головою першого українського уряду – Генерального Секретаріату – в 1917 р. був:*

- а) В. Винниченко;
- б) С. Єфремов;
- в) М. Мілюков;
- г) П. Христюк.

9. *Які методи застосовували більшовики для здобуття влади на території України:*

- а) політичні й силові методи;
- б) силові;
- в) переконання;
- г) підкуп чиновників.

10. *Всеукраїнський з'їзд рад у Харкові відбувся у:*

- а) жовтні 1917 р.;
- б) грудні 1917 р.;
- в) січні 1918 р.;
- г) лютому 1917 р.

11. *Причиною і Всеукраїнського з'їзду Рад у грудні 1917 р. у Києві була:*

- а) передача всієї влади хліборобським комітетам на місцях;
- б) передача всієї влади військовим комітетам української армії;
- в) передача всієї влади радам шляхом перетворення УЦР на Центральний Виконавчий комітет рад (ЦВК);
- г) передача всієї влади Тимчасовому Генеральному Секретаріату.

10. 50. Ухвалений Радою Міністрів тимчасовий Закон про Верховне Управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави ясновельможного Пана Гетьмана всієї України (1 серпня 1918 р.)

1. В разі тяжкої хвороби або смерті Ясновельможного Пана Гетьмана Верховне Управління Державою, тимчасово, аж до одужання або до обрання нового Гетьмана, управління державою буде належати...

- а) більшовицькій партії.
- б) Колегії Верховних Правителів держави.

- в) Українській центральній раді.
- г) сину Гетьмана.

2. *Грамота про тимчасову передачу влади складалася особисто Паном Гетьманом у ...*

- а) 1 примірнику;
- б) 2 примірниках;
- в) 3 примірниках;
- г) 4 примірниках.

3. *Для збереження один з примірників передавався до ...*

- а) Київського Кафедрального Собору святої Софії;
- б) Володимирського кафедрального собору;
- в) Успенського собору;
- г) Української центральної ради.

4. *Представників Колегії Верховних Правителів держави НЕ обирав ...*

- а) Пан Гетьман;
- б) Державний Сенат;
- в) Рада Міністрів;
- г) представник УЦР.

5. *Визначення моменту, коли сам Пан Гетьман через тяжку хворобу не матиме вже змоги правити Державою, належить ...*

- а) самому Пану Гетьману;
- б) Державному Сенатові;
- в) Раді Міністрів;
- г) усі варіанти вірні.

6. *Голову Колегії Верховних Правителів визначав ...*

- а) Пан Гетьман;
- б) Державний Сенат;
- в) Рада Міністрів;
- г) Генеральний Суд.

7. *Всі справи в Колегії Верховних Правителів вирішуються ...*

- а) шляхом голосування, більшістю голосів;
- б) шляхом голосування, останнє слово за головою колегії;
- в) одноособово головою колегії;
- г) головою колегії враховуючи думку Ради Міністрів.

8. *До обрання представників Колегії Верховних Правителів НЕ долучався ...*

- а) Гетьман;
- б) Сенат;
- в) Рада Міністрів;
- г) народ.

9. *Державний Сенат належав до ...*

- а) законодавчої гілки влади;
- б) виконавчої гілки влади;
- в) судової гілки влади;
- г) виконував функції декількох гілок одночасно.

10. Тимчасовий закон про верховне управління був затверджений ...

- а) С. Петлюрою.
- б) П. Скоропадським.
- в) В. Винниченком.
- г) М. Грушевським.

11. Колегія Верховних Правителів вступаючи в усі законні права та обов'язки Гетьмана не мала права ...

- а) вести міжнародні відносини;
- б) проводити вибори до Українського Сейму;
- в) знімати питання про зміну законів, викладених в грамоті Пана Гетьмана;
- г) її діяльність не мала обмежень.

12. НЕ мав права проводити вибори до колегії у разі смерті або тяжкої хвороби одного з заступників Верховного правителя ...

- а) Державний Сенат;
- б) Рада Міністрів;
- в) Верховний правитель;
- г) декілька вірних варіантів.

13. Акт передачі грамоти закріплювався ...

- а) Державним Секретарем;
- б) Гетьманом;
- в) Державним Сенатом;
- г) особою, що приймала грамоту.

14. Право відкрити конверт з грамотою Гетьмана належить ...

- а) Генеральному Суду;
- б) Президентові;
- в) Державному Сенатові під проводом Президента;
- г) Державному Секретарю.

15. Про склад Колегії Верховних Правителів негайно необхідно сповістити ...

- а) Генеральний суд;
- б) загальне відомство;
- в) Державного секретаря;
- г) Раду Міністрів.

10. 51. Закон про обов'язкове навчання української мови і літератури, а також історії та географії України в середніх школах (1918р.)

1. Закон про обов'язкове навчання української мови і літератури затвердив ...

- а) С. Петлюра;
- б) П. Скоропадський;
- в) В. Винниченко;
- г) М. Грушевський.

2. Закон про обов'язкове навчання української мови і літератури вводився ...

- а) тільки для духовних семінарій;
- б) тільки для хлоп'ячих шкіл;
- в) тільки для дівчачих шкіл;
- г) для всіх навчальних закладів.

3. Для викладання української мови і літератури в перших 5 класах відводилося ...

- а) не менше 3 годин на тиждень;
- б) не менше 4 годин на тиждень;
- в) не більше 2 годин на тиждень;
- г) одна година для літератури і дві години для мови.

4. Окрім української мови і літератури вводилося вивчення ...

- а) української історії;
- б) географії;
- в) філософії;
- г) декілька правильних відповідей.

5. Для викладання української мови і літератури ...

- а) присилали вчителя з міста;
- б) назначали робітників церкви;
- в) закладали штатну посаду викладача цих предметів;
- г) тимчасово призначали того хто володіє мовою.

6. Штатним вчителям необхідно працювати ...

- а) мінімум 6 годин на тиждень;
- б) мінімум 8 годин на тиждень;
- в) мінімум 12 годин на місяць;
- г) мінімум 12 годин на тиждень.

7. Зверх штатні викладачі повинні працювати ...

- а) 3 години в неділю;
- б) мінімум 6 годин на тиждень;
- в) максимум 10 годин на тиждень;
- г) рівно 12 годин на тиждень.

8. Гроші на утримання нових вчителів виділяються ...

- а) з бюджету країни.
- б) з тих же коштів, на які утримується та чи інша школа.
- в) шляхом зменшенням зарплатні інших вчителів.
- г) з особистих коштів Пана Гетьмана.

9. На посади вчителів української мови, літератури, географії та історії в певній школі набирали ...

- а) всіх, хто мав бажання викладати;
- б) тих, хто мав стаж викладання не менше 5 років;
- в) тих, хто мав відповідний освітній ценз;
- г) тих, хто склав тест на знання предмету.

10. *Всі нові вчителі обов'язково повинні були ...*

- а) скласти тест;
- б) отримати довідку про дозвіл на викладання;
- в) досягти 20 років;
- г) бути затверджені згідно з законом для кожного типу школи.

11. *Викладання української мови і літератури починається з ...*

- а) 1916–1917 шкільного року;
- б) 1917–1918 шкільного року;
- в) 1918–1919 шкільного року;
- г) 1919–1920 шкільного року.

12. *Даний документ було підписано ...*

- а) Міністром народної освіти та мистецтва М. Василенком;
- б) Міністром народної освіти та мистецтва П. Скоропадським;
- в) Міністром освіти та науки М. Грушевським;
- г) Міністром освіти та науки М. Василенком.

13. *Викладання історії України доручалося ...*

- а) автоматично вчителю загальної історії;
- б) вчителю загальної історії при наявності відповідного затвердження;
- в) вчителю української мови та літератури;
- г) призначеній міністерством особі.

14. *Закон НЕ розповсюджувався на ...*

- а) загальноосвітні школи;
- б) духовні семінарії;
- в) школи на території Російської держави;
- г) комерційні школи.

15. *Години для викладання нових предметів ...*

- а) додавалися до загального освітнього часу;
- б) не впливали на загальну кількість існуючих лекцій;
- в) були не обов'язковими для учнів;
- г) додавалися за бажанням навчального закладу.

10. 52. Передвступний договір, заключний 1 грудня 1918 року в місті Фастові між Українською Народною Республікою і Західно-Українською Народною Республікою про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю

1. Коли був заключений предвступний договір між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою?

- а) 1 грудня 1920 року;
- б) 5 листопада 1918 року;
- в) 1 грудня 1918 року;
- г) 9 грудня 1918 року.

2. Чого хотіла домогтися Західно-Українська Народна Республіка?

- а) злитись у найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою;
- б) розгромити Українську Народну Республіку;
- в) підпорядкування з боку Української Народної Республіки;
- г) договір був складений з ініціативи Української Народної Республіки.

3. Чи погодилась Українська Народна Республіка прийняти всю територію й населення Західно-Української Народної Республіки?

- а) так;
- б) ні;
- в) частково;
- г) вона не погодилась на умови Західно-Української Народної Республіки.

4. У скількох примірниках написаний договір між Західно-Українською Народною Республікою та Українською Народною Республікою?

- а) одному;
- б) двох;
- в) трьох;
- г) чотирьох.

5. Хто очолював директорію Української Народної Республіки?

- а) В. Винниченко, П. Андрієвський, Ф. Швець, С. Петлюра;
- б) С. Петлюра, Є. Петрушевич, С. Вітік;
- в) П. Андрієвський, Є. Петрушевич, С. Вітік;
- г) В. Винниченко, Є. Петрушевич, С. Петлюра.

6. Між ким була укладена угода?

- а) Західно-Українською Народною Республікою та Німеччиною;
- б) Українською Народною Республікою та Німеччиною;
- в) Західно-Українською Народною Республікою та Українською Народною Республікою;
- г) Західно-Українською Народною Республікою та Америкою.

7. За яких умов може бути опублікований цей договір?

- а) за згодою Західно-Української Народної Республіки;
- б) за згодою Української Народної Республіки;
- в) за згодою обох правительств;
- г) цей договір не може бути опублікований.

8. Льонгін Цегельський та Дмитро Левицький – це:

- а) повновласники Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки;
- б) Директорія Української Народної Республіки;
- в) отамани Українських Республіканських військ;
- г) Директорія Західно-Української Народної Республіки.

9. Де був заключений предвступний договір між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою?

- а) у місті Фастові;

- б) у місті Києві;
- в) у місті Львів;
- г) у місті Харкові.

10. Яку автономію дістає Західно-Українська Народна Республіка після підписання договору?

- а) Національно-територіальну автономію;
- б) Політичну автономію;
- в) Територіальну автономію;
- г) Адміністративну автономію.

11. Хто утворив одну неподільну державну одиницю після підписання договору?

- а) Західно-Українська Народна Республіка;
- б) Українська Народна Республіка;
- в) Західно-Українська Народна Республіка та Українська Народна Республіка;
- г) Директорія.

12. Скільки пунктів у передвступному договорі, заключеного дня 1 грудня 1918 року в м. Фастові між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю?

- а) 3;
- б) 4;
- в) 5;
- г) 6.

13. Після об'єднання Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки всі рішення та згоди приймали:

- а) Директорія Української Народної Республіки та Повновласники Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки;
- б) Отамани Західно-Української Народної Республіки та Директорія Української Народної Республіки;
- в) Директорія Західно-Української Народної Республіки та Отамани Українських Республіканських військ;
- г) Отамани Західно-Української Народної Республіки та Повновласники Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки.

14. Хто є Повновласниками Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки:

- а) Володимир Винниченко, Петро Андрієвський;
- б) Льонгін Цегельський, Дмитро Левицький;
- в) Симон Петлюра, Євген Петрушевич;
- г) Льонгін Цегельський, Володимир Винниченко.

15. Як називався договір заключений 1 грудня 1918 року в м. Фастові між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю?

- а) загальний договір;
- б) спеціальний договір;
- в) передвступний договір;
- г) конкурентний договір.

10. 53. Акт Директорії про з'єднання всіх українських земель (22 січня 1920 рік)

1. Коли відбувся акт злуки між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою?

- а) 22 січня 1918 року;
- б) 25 листопада 1920 року;
- в) 22 січня 1920 року;
- г) 19 січня 1920 року.

2. Хто є представницею волі всіх Українців Австро-Угорщини і як найвищий законодавчий орган?

- а) Українська Народна Республіка;
- б) Західно-Українська Народна Республіка;
- в) Українська Національна Рада Західно-Української Народної Республіки;
- г) Українська Національна Рада Української Народної Республіки.

3. Коли і де Українська Національна Рада Західно-Української Народної Республіки, як представниця волі всіх Українців Австро-Угорщини і як найвищий законодавчий її орган, святочно проголосила з'єднання Західно-Української Народної Республіки з українською придніпрянською Народною Республікою в одну суверенну Народну Республіку?

- а) 3 січня 1919 року в місті Станиславов;
- б) 5 січня 1920 року в місті Катеринослав;
- в) 11 грудня 1919 року в місті Львів;
- г) 9 листопада 1920 року в місті Києві.

4. Хто проголошує акт про з'єднання всіх українських земель?

- а) Рада;
- б) Західно-Українська Народна Республіка;
- в) Українська Народна Республіка;
- г) Директорія.

5. Які землі входили до Західно-Української Народної Республіки?

- а) Галичина, Закарпаття, Чехія, Словаччина;
- б) Хорватія, Словенія, Польща, Румунія;
- в) Галичина, Буковина й Угорська Русь;
- г) Словаччина. Буковина, Галичина.

6. Де був підписаний Акт Директорії про з'єднання всіх українських земель (22 січня 1920 р.)?

- а) Львові;
- б) Харкові;
- в) Києві;
- г) Катеринослав.

7. Як називалося з'єднання між Західно-Українською Народною Республікою та українською придніпрянською Народною Республікою?

- а) Суверенна Народна Республіка;
- б) Радянська Народна Республіка;
- в) Соціалістична Народна Республіка;
- г) Демократична Народна Республіка.

8. *Хто затверджує передвступний договір про злуку, заключений між Західно-Українською Народною Республікою і Українською Народною Республікою дня 1 грудня 1918 р. у Хвастові, та поручає Державному Секретаріатові негайно розпочати переговори з київським правительством для сфіналізованя договору про злуку?*

- а) Західно-Українська Народна Республіка;
- б) Українська Народна Республіка;
- в) Українська Національна Рада;
- г) Західно-Українська Національна Рада.

9. *Хто був головою директорії, коли вийшов Універсал Директорії Української Народної Республіки*

- б) Панас Андрієвський;
- в) Володимир Винниченко;
- г) Андрій Макаренко.

10. *Хто був членами директорії, коли вийшов Універсал Директорії Української Народної Республіки (22 січня 1919 р.)?*

- а) Симон Петлюра, Панас Андрієвський, Андрій Макаренко, Федір Швець;
- б) Симон Петлюра, Панас Андрієвський, Володимир Винниченко, Федір Швець;
- в) Симон Петлюра, Михайло Грушевський, Андрій Макаренко, Федір Швець;
- г) Симон Петлюра, Панас Андрієвський, Володимир Чубарь, Федір Швець;

11. *Коли представники УНР та Польщі у Варшаві підписали проект декларації, за яким УНР віддавала Польщі Холмщину, Полісся, Підляшшя, Західну Волинь, Східну Галичину?*

- а) 4 грудня 1919 року;
- б) 20 грудня 1919 року;
- в) 2 грудня 1919 року;
- г) 6 грудня 1919 року.

12. *Який свій перший акт прийняв Трудовий Конгрес?*

- а) Акт незалежності;
- б) Акт Злуки;
- в) Акт Соборності;
- г) Акт Демократії.

13. *Коли офіційна дипломатична делегація ЗУНР (С. Витвицький, А. Горбачевський, М. Новаківський) заявила посольству УНР у Варшаві та уряду Польської Республіки про денонсацію урядом ЗУНР під керівництвом президента та диктатора ЗУНР Євгена Петрушевича Акту Злуки як протест проти таємних переговорів уряду УНР з урядом Польщі?*

- а) 4 грудня 1919 року;
- б) 10 грудня 1919 року;
- в) 4 грудня 1920 року;
- г) 20 грудня 1919 року.

14. *Хто скликав у Відні засідання уряду ЗУНР, на якому прийняли рішення про одностороннє скасування Акту Злуки?*

- а) С. Витвицький;
- б) А. Горбачевський;
- в) Е. Петрушевич;
- г) М. Новаківський.

15. Коли уповноважений диктатор Е. Петрушевич скликав у Відні засідання уряду ЗУНР, на якому прийняли рішення про одностороннє скасування Акту Злуки?

- а) 10 грудня 1919 року;
- б) 4 грудня 1919 року;
- в) 20 грудня 1919 року;
- г) 2 грудня 1919 року.

10. 54. Протокол про передачу владних повноважень президентом О. Ерицдорфом представникам української та румунської громад Буковини.

1. Хто був поручником від Української Національної Ради:

- а) М.Сперанський;
- б) І.Попович;
- в) А.Ончул;
- г) С.Петлюра.

2. Посол до державної ради Семака заявив мені, що будинок краевого правительства обсаджений українським військом і візав мене передати владу:

- а) в українських областях і в місті Чернігів Українській Національній Раді;
- б) в українських областях і в місті Кам'янець-Подільській Українській Національній Раді;
- в) в українських областях і в місті Вінниця Українській Національній Раді;
- г) в українських областях і в місті Чернівцях Українській Національній Раді.

3. Українська і румунська сторона домовились про мирну передачу влади від... представника:

- а) польського;
- б) японського;
- в) австрійського;
- г) російського.

4. З ким українці домовились, щоб в українських повітах була українська адміністрація, у румунських – румунська, у Чернівцях – українська і румунська:

- а) А. Ончул;
- б) Я. Флондор;
- в) І. Попович;
- г) П. Коанте.

5. Коли було складено "Протокол про передачу владних повноважень президентом О. Ерицдорфом представникам української та румунської громад Буковини":

- а) 6 листопада 1918 р.;
- б) 7 листопада 1918 р.;
- в) 6 листопада 1919 р.;
- г) 7 листопада 1919 р.

6. У якому місці було складено "Протокол про передачу владних повноважень президентом О. Ерицдорфом представникам української та румунської громад Буковини":

- а) Чернівцях;
- б) Чернігові;

- в) Вінниці;
- г) Кам'янець-Подільському.

7. О 4 годині пополудні сказано, що..... і посол до державної ради д-р Ончул, який завів, що він є поручником Румунської Національної Ради, у конституційованої згідно з найвищим маніфестом і зложеної з послів до державної ради, готові обняти владу в обоїльнім порозумінні.

- а) Українська Національна Рада;
- б) Цісарський уряд;
- в) Мировий уряд;
- г) Громадський уряд.

10. 55. Повідомлення про перехід влади в Чернівцях до представників української та румунської громад

1. Цісарський уряд передав владу на Буковині:

- а) українському народові;
- б) румунському народові;
- в) українському та румунському народові;

г) українському на російському.

2. Як український, так і румунський народ застерігають за собою право:

- а) створювати органи самоврядування;
- б) платити третину від всіх податків;
- в) регулювати питання торгівлі;
- г) висувати щодо буковинської території усі ті жадання, які поставили їх законні заступники.

3. Компетенція обох цих урядів залежить від відносної більшості національності у громадах, яку занотовано при народному перепису.... року:

- а) 1910;   б) 1911;   в) 1912;   г) 1913.

4. Які громади українського уряду підлягали по виконання цих постанов:

- а) Александердорф та Катеринендорф;
- б) Садагора та Вижниця;
- в) Александердорф та Вижниця;
- г) всі відповіді вірні.

5. Кому належало право полагодження спірних справ:

- а) мировому конгресові;
- б) громадської ради;
- в) громадському дораднику;
- г) мировому уряду.

6. У громадах, де регулятивна більшість населення ні румунська, ані українська, має рішати....., котрому з обох урядів має підлягати дана громада:

- а) громадська рада;
- б) громадське заступництво;

- в) місцевий уряд;
- г) мировий уряд.

7. Краєва столиця..... залишаються під тимчасовою управою; розпорядження в другій інстанції можуть давати тільки український і румунський уряди в обопільному порозумінні:

- а) Чернівців;
- б) Чернігова;
- в) Києва;
- г) Кам'янець-Подільськогою.

8. Який стан до часу полагодження сторони повинні зберігати:

- а) військовий стан;
- б) тимчасовий стан;
- в) стан боротьби;
- г) ніякий.

10. 56. Ухвала Всенародних Зборів угорських українців

1. Коли проголошено ухвала Всенародних Зборів угорських українців?

- а) 19 серпня 1919 р.;
- б) 21 січня 1919 р.;
- в) 21 січня 1921 р.;
- г) 21 жовтня 1919 р.

2. Хто вибирають для ведення справ українського народу Центральну Народну Раду?

- а) всенародні збори;
- б) центральна рада;
- в) верховній суд;
- г) громадяни.

3. Скільки чоловік входило в Народну раду?

- а) 100;   б) 250;   в) 300;   г) 10.

4. Доповніть речення «Всенародні Збори заявляють, що український народ Угорщини не признає «десятого закону» про «Руську Країну»..... о ухвалено його без волі народу і без його заступництва.»?

- а) даного на Галичині в 1918 р.;
- б) даного в Будапешті в 1917 р.;
- в) даного в Будапешті в 1918 р.;
- г) даного на Україні в 1918 р..

5. Кого витало народне правителько?

- а) марядське;
- б) київське;
- в) угорське;
- г) руське.

6. Де встановили «справедливу владу»?

- а) на Закарпатті;
- б) території південнокарпатських русинів;

- в) у губерніях;
- г) на території південних русинів.

7. Скільки основних принципів автономії?

- а) 6;
- б) 8;
- в) 15;
- г) 200.

10. 57. Меморандум Е. Бенеша про правове становище закарпатських українців у складі Чехословаччини (17 травня 1919 р.)

8. Меморандум Е. Бенеша про правове становище закарпатських українців у складі Чехословаччини було прийнято?

- а) 25 грудня 1819р.;
- б) 1 березня 1912р.;
- в) 17 травня 1919 р.;
- г) 18 серпня 1922 р.

9. Що матиме країна південнокарпатських Русинів?

- а) указ;
- б) Сейм;
- в) Сойм;
- г) постанова.

10. На чолі адміністрації країни стояв...?

- а) губернатор;
- б) депутат;
- в) канцлер;
- г) президент.

11. Яку владу матиме Губернатор в справах мовних, шкільних і релігійних, як також у справах внутрішньої адміністрації країни?

- а) вищу;
- б) найвищу;
- в) повну;
- г) неповну.

12. Хто буде творитимуть частину судової системи Чехо-Словацької Республіки?

- а) суди країни південнозакарпатських Русинів;
- б) суди країни південнокарпатських Русинів;
- в) суди країн республіки;
- г) суди країни південних Русинів.

13. Всі службовці, аж до сьомої кляси включно, будуть назначувані?

- а) губернатор;
- б) канцлер;
- в) президент;
- г) депутат.

14. Територія держави буде розподілена на...?

- а) округи;
- б) дільниці;
- в) території;
- г) секції.

15. *Закони, прийняті Союзом, повинні бути...?*

- а) кабінетом міністрів;
- б) ратифіковані Президентом Республіки;
- в) записані в конституцію Республіки;
- г) немає жодної відповіді.

10. 58. Лист Генерального Секретаря Паризької мирної конференції до міністра закордонних справ Чехословаччини Бертгетота (23 травня 1919 р.)

1. *Рада Міністрів Закордонних Справ розглядала на засіданні справу щодо:*

- а) незалежності Підкарпатської Русі;
- б) автономії Підкарпатської Русі у складі Чехословаччини;
- в) приєднання Підкарпатської Русі до складу Чехословаччини на правах адміністративно-територіальної одиниці;
- г) приєднання Підкарпатської Русі до складу УНР.

2. *Згідно висновку Ради Міністрів Закордонних Справ, до листа був доданий документ:*

- а) меморандум Е. Бенеша;
- б) Ужгородський меморандум;
- в) меморандум Григорія Жатковича;
- г) меморандум Антона Бескида.

3. *Укажіть одне з рішень Ради Міністрів Закордонних Справ, згідно документа 23 травня 1919 року:*

- а) передання меморандуму Е. Бенеша до Комісії для Нових Держав;
- б) додання до листа меморандуму Антона Бескида;
- в) закриття розгляду справи Підкарпатської Русі;
- г) надання самостійності Підкарпатській Русі.

4. *Укажіть дату прийняття меморандуму про правове становище закарпатських українців у складі Чехословаччини:*

- а) 19 березня 1919;
- б) 17 квітня 1919;
- в) 17 травня 1919;
- г) 9 вересня 1919.

5. *Зазначте роки роботи Паризької мирної конференції:*

- а) квітень 1918 – січень 1920;
- б) січень 1919 – січень 1920;
- в) травень 1918 – квітень 1921;
- г) березень 1919 – вересень 1922.

6. *Якою була позиція Центральної Руської Народної Ради щодо приєднання Закарпаття до складу Чехословаччини?*

- а) виступала рішуче проти об'єднання;
- б) проголосила про намір об'єднання;
- в) займала нейтральну позицію;
- г) немає правильної відповіді.

7. Згідно якого договору Закарпаття у державно-правовому полі Чехословаччини визначалося як цілком автономна адміністративно-територіальна одиниця?

- а) Версальський мирний договір;
- б) Сен-Жерменський мирний договір;
- в) Нейїський мирний договір;
- г) Тріанонський мирний договір.

8. Укажіть рік остаточного юридичного оформлення входження Закарпаття до складу Чехословаччини:

- а) червень 1920;
- б) травень 1920;
- в) вересень 1921;
- г) січень 1922.

10. 59. Звернення делегації УНР до Паризької мирної конференції з приводу її рішення про передачу Буковини до Румунії (17 травня 1918 р.)

9. Укажіть позицію урядової делегації УНР щодо передачі Буковини до складу Румунії:

- а) проголосила об'єднання Буковини та Румунії;
- б) виступала проти об'єднання;
- в) займала нейтральну позицію;
- г) немає правильної відповіді.

10. Згідно зі зверненням до Паризької мирної конференції (17 травня 1918 р.), УНР виявляє прохання щодо приєднання до України:

- а) північної частини Буковини;
- б) східної частини Буковини;
- в) південної та східної частини Буковини;
- г) північної та західної частини Буковини.

11. Укажіть дату та місце створення Української Національної Ради:

- а) 8 березня 1918 р. у Станіславі;
- б) 17 травня 1918 р. у Тернополі;
- в) 18 жовтня 1918 р. у Львові;
- г) 20 листопада 1918 р. у Чернівцях.

12. Голова вищого органу влади західноукраїнських земель (Української Національної Ради):

- а) Євген Петрушевич;
- б) Дмитро Вітовський;
- в) Кость Левицький;
- г) Сидір Голубович.

13. Укажіть мету створення Української Національної Ради:

- а) організація штабу з підготовки повстання;
- б) об'єднання всіх етнічних українських земель, шляхом державного перевороту;
- в) приєднання румунських земель до складу УНР;
- г) об'єднання західноукраїнських земель в єдину Українську державу (мирними методами).

14. Яким було історичне значення Акта злуки УНР і ЗУНР?

- а) об'єднання військових сил проти загарбницької політики сусідніх країн;
- б) створення економічно могутньої держави;
- в) міжнародне визнання Української держави;
- г) прагнення українського народу до створення незалежної соборної держави.

15. За Сен-Жерменським мирним договором країн Антанти з Австрією, Буковина перешла до:

- а) Румунії;
- б) Австро-Угорщини;
- в) Чехословаччини;
- г) Росії.

10. 60. Заява Українського клубу Польського сейму у Варшаві з приводу анексії Східної Галичини буржуазною Польщею (24 березня 1923 р.)

1. Коли увійшов в силу Конституційний закон Чехословацької республіки про автономію карпатської України?

- а) з дня його підписання;
- б) з дня його оголошення;
- в) через пів року з дня його підписання;
- г) через пів року з дня його оголошення.

2. Хто виконує судову владу на території Підкарпатської Русі?

- а) суди, діючі на її території;
- б) голова держави;
- в) виконавчі органи;
- г) народ.

3. В якому році були підписані мовні права в Сен-Жермені, гарантовані меншинам у договорі між Великими Потугами, союзними державами та Чехословаччиною?

- а) 1920 р.; б) 1919 р.; в) 1918 р.; г) 1917 р.

4. На території Підкарпатської Русі узаконюється крайова приналежність. Що було передумовою набуття крайової приналежності?

- а) добробут;
- б) поважати політичні погляди певної території;
- в) наявність приміщення на цій території;
- г) право приналежності до якоїсь громади на Підкарпатській Русі.

5. Яку владу виконує Народне Згромадження для Чехословацької Республіки?

- а) виконавчу владу;
- б) законодавчу владу;
- в) судову владу;
- г) місцеву владу.

6. Який закон встановлює урядову мову та мову навчання в школах на території Підкарпатської Русі?

- а) «Конституційна Грамота»;

- б) Сен-Жерменський договір;
- в) Закон Союму;
- г) Тимчасовий договір.

7. Скільки мінімум членів уряду Підкарпатської Русі потрібно для підписання розпорядку Уряду, який відноситься до Підкарпатської Русі?

- а) один;
- б) два;
- в) три;
- г) п'ять.

8. Хто виконує урядову та виконавчу владу на території Підкарпатської Русі?

- а) голова держави;
- б) народ;
- в) законодавчі органи;
- г) Уряд Підкарпатської Русі.

9. Яке повідомлення Український клуб Польського сейму склав для польської преси?

- а) повідомлення з приводу передачі Польщі Східної Галичини;
- б) повідомлення з приводу передачі Польщі Західної Галичини;
- в) повідомлення з приводу передачі Польщі Східної Буковини;
- г) повідомлення з приводу передачі Польщі Західної Буковини.

10. Без участі та згоди якого народу відбулась постанова Антанти?

- а) французького;
- б) російського;
- в) українського;
- г) італійського.

11. До чого прагнув Український народ на протязі всього історичного часу?

- а) до об'єднання з Польщею;
- б) до об'єднання з Росією;
- в) до війни з усіма народами;
- г) до об'єднання всіх етнічних українських земель в єдину Українську державу.

12. Коли були складена заява Українського клубу Польського сейму у Варшаві з приводу анексії Східної Галичини буржуазною Польщею?

- а) 24 травня 1923р.;
- б) 24 березня 1923 р.;
- в) 15 грудня 1923 р.;
- г) 15 червня 1923 р..

13. Які українські землі опинились відірваними сторонніми силами від рідного етнічного коріння великої Української землі, без згоди на те українського населення (в часи панування великої ідеї самовизначення народів, коли цілий ряд пригноблених народів утворив власні національні держави)?

- а) Катеринославщина, Холмщина, Буковина;
- б) Волинь, Холмщина, Полісся;
- в) Київ, Волинь, Полісся;
- г) Волинь, Одещина, Холмщина.

14. Чи відмовлявся український народ від своїх елементарних прав на самовизначення і разом з тим від одвічної єдності зі всіма етнічними українськими землями, в тому числі з Буковиною і Закарпатською Україною, а також від своєї національної єдності зі всім українським народом?

- а) так;
- б) ні;
- в) так, коли був у складі Польщі;
- г) ні, окрім того періоду, коли були в складі Польщі.

15. Яка єдина польська преса надрукувала повідомлення про заяву Українського клубу Польського сейму у Варшаві з приводу анексії Східної Галичини буржуазною Польщею?

- а) «Інформатор»;
- б) «Станіславські Вісти»;
- в) жаргонна єврейська преса;
- г) журнали «Гданьськ».

10. 61. Проголошення самостійності Карпатської України (15 березня 1939 р.)

1. Хто ухвалив Закон про незалежність Карпатської України?

- а) Державний секретаріат ЗУНР;
- б) Національні збори Чехословаччини;
- в) Сейм Карпатської України;
- г) Українська Національна Рада ЗОУНР.

2. Яка форма правління Карпатської України відповідно до «Закону про незалежність Карпатської України»?

- а) тоталітарна;
- б) федерація;
- в) республіка;
- г) монархія.

3. Ким визначено полковника Сергія Єфремова згідно з «Наказом по військовому відомству Карпатської України про формування штатів управління»?

- а) Командантом Національної Оборони Карпатської України;
- б) Губернатором Карпатської України;
- в) Президентом Карпатської України;
- г) Головою Сейму Карпатської України.

4. У статті третій «Конституційного закону, ч. 1» зазначено, що на чолі Карпатської України стоїть:

- а) предсідник Сейму Карпатської України;
- б) головний командант «Карпатської Січі»;
- в) монарх;
- г) президент.

5. Скільки осіб визначено до складу штабу полковника С. Єфремова?

- а) п'ятнадцять;
- б) одинадцять;

- в) десять;
- г) сім.

6. *Хто був міністром військових справ Карпатської України?*

- а) Федір Ревай;
- б) Августин Штефан;
- в) Степан Клочурак;
- г) Сергій Єфремов.

7. *Зі скількох статей складався «Конституційний закон, ч. 1»?*

- а) з восьми;
- б) з дев'яти;
- в) з десяти;
- г) з тринадцяти.

8. *Згідно з п'ятою статтею «Конституційного закону, ч. 1», барва державного прапору Карпатської України є синя і жовта, причому:*

- а) синя долішня, а жовта горішня;
- б) синя горішня, а жовта долішня;
- в) синя тускла, а жовта яскрава;
- г) ведмідь червоного кольору.

10. 62. Наказ по військовому відомству Карпатської України про формування штатів управління (15 березня 1939 р.)

1. *В якому місті були видані «Закон про незалежність Карпатської України» та «Наказ по військовому відомству Карпатської України про формування штатів управління»?*

- а) у Мукачеві;
- б) у Хусті;
- в) в Ужгороді;
- г) у Чопі.

2. *Що із нижче вказаного НЕ є елементом герба Карпатської України?*

- а) сині та жовті смуги;
- б) лев з короною;
- в) ведмідь;
- г) тризуб з хрестом.

3. *Яке військове звання було у Михайла Гузара, відповідно до «Наказу по військовому відомству Карпатської України про формування штатів управління»?*

- а) генерал;
- б) поручник;
- в) полковник;
- г) надпоручник.

4. *З якого моменту обов'язує «Конституційний закон, ч. 1»?*

- а) через день після його прийняття;
- б) через місяць від його прийняття;

- в) з моменту обрання президента;
- г) з моменту його прийняття.

5. Яке звання було визначено для команданта ОНОКС Івана Романа у складі штабу полковника С. Єфремова?

- а) поручник;
- б) надпоручник;
- в) писар;
- г) інтендант.

6. У статті четвертій «Конституційного закону, ч. 1» зазначено, що державною мовою Карпатської України є:

- а) чеська та словацька;
- б) українська;
- в) українська та російська;
- г) українська, чеська та словацька.

7. Скільки поручників входило до складу штабу полковника С. Єфремова?

- а) 6; б) 2; в) 8; г) 4.

ТЕМА 11. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

11. 1. «Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки, ухвалена Президією ІІІ Всеукраїнського З'їзду Рад (14 березня 1919 р.)

1. *Українська Соціалістична Радянська Республіка – це:*

а) організація диктатури працюючих і експлуатованих мас пролетаріату і біднішого селянства для перемоги над їх віковими гнобителями й експлуаторами капіталістами й поміщиками;

б) організація диктатури тільки біднішого селянства;

в) політичний режим, що сполучав у собі диктатуру партії – комуністичної – і владу рад;

г) назва держави, що охоплювала територію Центральної, Східної та Південної України зі столицею в Києві від 29 квітня.

2. *Завданням цієї диктатури є:*

а) перехід від соціалізму до буржуазного ладу;

б) перехід від матріархату до патріархату;

в) перехід від буржуазного ладу до соціалізму;

г) перехід від тоталітаризму до демократії.

3. *В цілях здійснення свого основного завдання Українська Соціалістична Радянська Республіка:*

а) провадить в життя заходи, що безпосередньо направлені до розвитку існуючого економічного устрою і виявляються в застосуванні приватної власності на землю і на всі інші засоби виробництва;

б) в області будівництва державного життя закріплює владу за робітничою клясою, усталюючи в здійсненні державної влади виключно для працюючих мас і цілком усуваючи пануючи кляси від такої участі;

в) не дає можливостей для працюючих мас користуватися правами (свободою живого і друкованого слова);

г) не організовує озброєну оборону здобутків соціалістичної революції.

4. *Влада працюючих мас на території Української Соціалістичної Радянської Республіки здійснюється через:*

а) Ради Робітничих;

б) Селянських депутатів;

в) Червоноармійських депутатів;

г) Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів та інші органи влади по означенню Рад.

5. *Центральна Радянська влада має свої органи, а саме:*

а) Всеукраїнський З'їзд Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів;

б) Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад;

в) Раду Народних Комісарів;

г) всі відповіді є вірними.

6. Як часто скликається З'їзд Рад?

- а) три рази на рік;
- б) кожен місяць;
- в) не менш як два рази на рік, а по постанові В.Ц.В.К. може скликатися і частіше;
- г) один раз на рік.

7. Рада Народних Комісарів складається з:

- а) Голови Комісарів;
- б) Народних Комісарів;
- в) звичайних людей яких обрав народ;
- г) Голови і Народних Комісарів.

8. Яке право має Рада Народних Комісарів?

- а) має право брати та вирішувати на свій розгляд питання і справи, що стосуються законодавства;
- б) має право брати на вирішувати та свій розгляд питання і справи, що стосуються загального керування країною;
- в) має право брати та вирішувати на свій розгляд питання і справи, що стосуються законодавства і загального керування країною;
- г) має право брати на свій розгляд питання і справи, що стосуються законодавства і загального керування країною, але має право вирішати своєю владою ті чи інші питання або справи лише з загальним або спеціальним уповноваженням В.Ц.В.К.Р.

9. Організація Радянської влади на місцях слідує:

- а) Ради Робітничих та Селянських депутатів;
- б) Червоноармійських депутатів;
- в) Виконавчі Комітети;
- г) Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів (міські та сільські), а також обрані ними Виконавчі Комітети (Виконкоми).

10. Право вибору мають незалежно від:

- а) релігії та народності;
- б) релігії, народності та стану;
- в) релігії, народності, осілості, стану і т.п. слідує громадяни У.С.Р., які до дня виборів досягли 18 років;
- г) релігії, народності, осілості, стану і т.п. слідує громадяни У.С.Р., які до дня виборів досягли 20 років.

11. Чи користуються виборчим правом чужинці, які належать до робітничої класи і трудового селянства:

- а) так;
- б) ні;
- в) тільки в деяких випадках;
- г) так, тільки за дозволом.

12. Позбавляються виборчого права і права бути обраними слідує особи, хоч би вони й входили в одну з вищезазначених категорій:

- а) особи, що не користуються найманою працею з корисною метою;
- б) особи, які не живуть на нетрудові прибутки;

- в) приватні особи, комерційні посередники;
- г) особи, які не перебувають під судовим вироком.

13. *Герб У.С.Р.Р. має:*

- а) на жовтому полі в променях сонця малюнок золотого серпа і молота, навкруги яких уміщено вінок і написи на Українській та Російській мовах;
- б) на червоному полі в променях сонця малюнок золотого серпа і молота, навкруги яких уміщено вінок і написи на Українській та Російській мовах;
- в) на синьому полі в променях сонця малюнок золотого серпа і молота, навкруги яких уміщено вінок і написи на Українській та Російській мовах;
- г) на зеленому полі в променях сонця малюнок золотого серпа і молота, навкруги яких уміщено вінок і написи на Українській та Російській мовах.

14. *Які записи написані на гербі У.С.Р.Р.?*

- а) У.С. Р.Р.;
- б) Пролетарі всіх країн, єднайтеся!;
- в) записів не було;
- г) «У.С.Р.Р.» та «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!».

15. *Який прапор У.С.Р.Р. має на червоному полі в лівому куті напис золотими літерами «Українська Соціалістична Радянська Республіка» або лише літери У.С.Р.Р.?*

- а) торговельний;
- б) морський;
- в) військовий;
- г) торговельний, морський та військовий.

11. 2. Тимчасове положення Всеукраїнське революційно комітету про організацію Радянської влади на Україні (22 грудня 1919р.)

1. *До звільнення України від розбійничої контрреволюції і до збирання Всеукраїнського з'їзду Ради християнських, робочих і червоноармійських депутатів, застосовувалися до умов війни з контрреволюцією, видається наступне тимчасове:*

- а) « Положення про організацію Фашистської влади на Україні»;
- б) « Положення про організацію Радянської влади на Україні»;
- в) « Положення про організацію Російської влади на Україні»;
- г) « Положення про організацію Угорської влади на Україні».

2. *На чолі політико-адміністративної влади в Україні стоїть тимчасовий Всеукраїнський ревком, який складається з кількох осіб:*

- а) двох;
- б) трьох;
- в) чотирьох;
- г) п'яти.

3. *Губернські ревкоми складаються з представників:*

- а) ООН та НАТО;
- б) КПУ та УКП;
- в) КПУ, УКП та лівих есерів;
- г) УКП та лівих есерів.

4. *Всеукраїнський ревком в прифронтовій полосі, за згодою с вищим військовим командувачем, а в деяких місцях з губернськими комітетами партій, назначає:*

- а) губернські постанови;
- б) губернські ревкоми;
- в) сільські ревкоми;
- г) губернські документи.

5. *В главі кожної галузі радянського будівництва стоїть колегія з декількох осіб, яка визначена:*

- а) Українським ревкомом;
- б) Радянським ревкомом;
- в) Російським ревкомом;
- г) Губернським ревкомом.

6. *Практичне відношення окремих колегій між собою регулює:*

- а) Українським ревкомом;
- б) Радянським ревкомом;
- в) Російським ревкомом;
- г) Губернським ревкомом.

7. *Відношення між ревкомами залишаються тими самими, які існували і між:*

- а) ревкомами;
- б) виконкомами;
- в) партіями;
- г) народами.

11. 3. Постанова Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету про завершення роботи та припинення діяльності Всеукраїнського революційного комітету і створення Ради Народних Комісарів УСРР (19 лютого 1920 р.)

1. *В якому році Червона Армія вступила на територію України:*

- а) грудень 1918;
- б) серпень 1917;
- в) грудень 1919;
- г) вересень 1920;

2. *Яку частину України зайняла Червона Армія:*

- а) Київ і Харків;
- б) Харків і Полтаву;
- в) Херсон і Чернівці;
- г) Донецьк і Луганськ.

3. *Який тимчасовий орган утворив Президіум Центрального Виконавчого Комітет узгодженим з Совнаркомом України влади СРСР до військово-революційної ситуації:*

- а) Всеукраїнський ревком;
- б) Державний ревком;
- в) Радянський ревком;
- г) Червоноармійський ревком.

4. З огляду на визволення більшої частини території України і з огляду повного ураження організованої контрреволюції армії, яких насильників, Президіум ревкома вважає задачі Всеукраїнського ревкома завершеними:

- а) черноармійських;
- б) білогвардійських;
- в) українських;
- г) радянських.

5. Вкажіть одну із постанов Совнаркома і Всеукрревкома:

- а) вважати діяльність Всеукраїнського ревкома завершеною і Всеукраїнський ревком скасованим;
- б) повного придушення шпигунської, дезорганізаторсько-мятежнічної діяльності агентів Антанти і службовців її царських генералів в тилу Червоної Армії;
- в) негайно ввести обов'язкове вивчення української мови в усіх навчально-виховних закладах з неукраїнською мовою викладання;
- г) зобов'язати виконкомам мати в кожному губернському місті не менше однієї української газети;

6. Головою Всеукраїнського ЦК і Всеукрревкома був:

- а) А. Затонский;
- б) І. Гринько;
- в) Г. Петровський;
- г) П. Канарский.

7. В яких роках відбулася громадянська війна в Україні:

- а) 1917–1918 рр.;
- б) 1918–1919 рр.;
- в) 1919–1920 рр.;
- г) 1921–1922 рр.

11. 4. Резолюція першого з'їзду Рад України про зрив роботи з'їзду Рад у Києві (11 грудня 1917 р.)

1. Про що поставлене питання руба Центральної ради та її Генерального Секретаріату під час першого з'їзду Рад України?

- а) Передачу нових форм національного пригноблення і нерівності;
- б) Переїзд до іншого міста;
- в) Врятування свого становища;
- г) Створення робітничо-селянського уряду.

2. Що зробила Центральна Рада та її Генеральний Секретаріат для врятування свого становища під час першого з'їзду Рад України?

- а) Насильство;
- б) Мандатне становище;
- в) З'їзд;
- г) Мітинг.

3. Скільки було представників рад і у якому числі?

- а) 30 Рад, у числі 250 чоловіків;
- б) 49 Рад, у числі 124 чоловіків;
- в) 89 Рад, у числі 104 чоловіків;
- г) 24 Рад, у числі 94 чоловіків.

4. Ким була зірвана резолюцію першого з'їзду рад України?

- а) політиканами із селянської спілки;
- б) Радою військових депутатів;
- в) представникам пролетаріату;
- г) політиканами із селянської спілки і Ради військових депутатів.

5. Чому побоювались, що з'їзд піддасть суворій і справедливій критиці політику Центральної ради та її Генерального Секретаріату?

- а) передасть владу представникам пролетаріату;
- б) поставить питання руба про передачу влади;
- в) поставить питання руба про передачу влади представникам пролетаріату та найбіднішого селянства;
- г) передасть владу найбіднішому селянству.

6. Для чого був зірваний з'їзд?

- а) врятувати своє становище і самоправно оголосили себе з'їздом Рад;
- б) оголосили себе з'їздом Рад;
- в) врятувати своє становище;
- г) перетворити з'їзд на мітинг.

7. Політика, яка полягала у пропаганді національної винятковості, розпалюванні національної ворожнечі й ненависті, називалася:

- а) шовінізм;
- б) бюрократизм;
- в) волюнтаризм;
- г) гегемонізм.

8. Скільки Рад покинуло збори, влаштовані політиканами з Центральної ради?

- а) 27;
- б) 49;
- в) 124;
- г) 63.

9. Хто очолив переїзд більшовиків до Харкова?

- а) В. Затонський;
- б) С. Петлюрі;
- в) В. Винниченку;
- г) М. Міхновському.

10. Скільки людей входило до 49 Рад які покинули Київ?

- а) 127;
- б) 124;
- в) 153;
- г) 100.

11. Яке було відношення у солдатських і селянських масах до Центральної ради?

- а) гарне;
- б) задовільне;
- в) невдоволене;
- г) погане.

12. Яка роль відіграло питання, що має величезне значення для трудящих класів України?

- а) декоративну;
- б) позитивну;
- в) загальну;
- г) найбільшу.

13. Проголошення Українською Центральною Радою Першого Універсалу спричинено?

- а) збройним виступом самостійників у Києві;
- б) відправленням українізованих військових частин на фронт;
- в) відмовою Тимчасового уряду визнати право України на автономію;
- г) формуванням Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

14. До кого звернулись представники 49 Рад, які покинули збори, влаштовані політиканами з Центральної ради?

- а) солдатських і селянських представників;
- б) депутатів;
- в) всіх трудящих Українців;
- г) української буржуазії.

15. Доповніть речення «Це спотворене представництво робітничих, солдатських і селянських мас України було зовсім нездатним виявити те невдоволення ...»

- а) яке вже набралось в робітничих, солдатських і селянських масах проти антинародної дрібнобуржуазної політики Центральної ради;
- б) оголошує рішучу боротьбу згубній для робітничо-селянських мас політиці Центральної ради, викриваючи її буржуазний, контрреволюційний характер;
- в) яка привела до створення робітничо-селянського уряду – Ради Народних Комісарів;
- г) мусили обрати на майбутньому Всеукраїнському з'їзді рад селянських депутатів.

11. 5. Резолюція першого з'їзду Рад України про самовизначення України (12 грудня 1917 р.)

1. У якому акті, з наведених, зазначено:

«Нестабільність Тимчасового Уряду в Росії стала причиною жовтневого перевороту та приходу до влади більшовиків. Це надихнуло українських більшовиків до дій. Після невдалої спроби державного перевороту в Києві вони проголошують Радянську Україну в Харкові. з цього починається інформаційне протистояння двох частин України, що пізніше переростає у відкриту збройну боротьбу».

- а) Постанова V Всеукраїнського з'їзду Рад «Про радянське будівництво»;
- б) Резолюція першого з'їзду Рад України про зрив роботи з'їзду Рад у Києві;
- в) Резолюція Центральної Ради;
- г) Резолюція першого з'їзду Рад України про самовизначення України.

2. До створення якого уряду призвела революція?
- а) уряду чиновників;
  - б) однопартійного уряду;
  - в) робітничо-селянського уряду;
  - г) уряду меншості.
3. Що знищує перемога робітничо-селянської революції і декрет Ради Народних Комісарів?
- а) форми національного пригноблення і нерівності в Росії;
  - б) мітинг представників найрізноманітніших організацій;
  - в) робітничих, солдатських і селянських депутатів України;
  - г) орган виконавчої влади в державі.
4. Що стало причиною жовтневого перевороту та приходу до влади більшовиків?
- а) Тимчасовий Уряд;
  - б) Нестабільність Тимчасового Уряду в Росії;
  - в) Утворення Центральної Ради;
  - г) Росія.
5. До яких рук потрапив принцип проведення в життя на Україні?
- а) буржуазії;
  - б) дрібнобуржуазних соціалістів;
  - в) української буржуазії і дрібнобуржуазних соціалістів;
  - г) селянам.
6. По якому шляху пішли дрібнобуржуазні українські соціалісти?
- а) врятування свого становища;
  - б) передачу влади в Українській Республіці дійсним представникам пролетаріату та найбільшого селянства України;
  - в) територію радянської України дію декретів і розпоряджень Ради народних комісарів Росії;
  - г) російських правих соціалістів-революціонерів та меншовиків.
7. На чолі з ким пішли дрібнобуржуазні українські соціалісти?
- а) Центральної ради;
  - б) УРСР;
  - в) державний лад;
  - г) жовтневої революції;
  - д) жовтневого перевороту.
8. До чого привела Лютнева Революція?
- а) створення робітничо-селянського уряду – Ради Народних Комісарів;
  - б) конкретності і чіткості резолюції;
  - в) взяття документа на контроль;
  - г) утворенню стійкої уяви меншовартості української культури.
9. За якою ініціативою було створено і Всеукраїнський з'їзд Рад?
- а) за ініціативою найвищого органу радянської влади в Україні;
  - б) за ініціативи буржуазії в Європі;
  - в) за ініціативою більшовиків у Харкові;
  - г) за ініціативою робітничих і солдатських депутатів у Києві.

10. *За що боротиметься і Всеукраїнський з'їзд Рад?*

- а) за їх панування;
- б) за самовизначення України в інтересах робітників і селян, за їх панування;
- в) за інтереси пролетаріату і найбільшого селянства;
- г) за визволення пролетаріату.

11. *Як визначає Українську республіку, і Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів?*

- а) частину Республіки Крим;
- б) Федеративну частину Російської республіки;
- в) депутатів всієї Росії;
- г) демократії України.

12. *В якій резолюції йшлося про угоду з Донецьким Військовим урядом Каледіна?*

- а) Резолюція першого з'їзду Рад України про зрив роботи з'їзду Рад у Києві;
- б) Резолюція першого з'їзду Рад України про організацію влади на Україні;
- в) Перший Циркуляр Центрального Виконавчого Комітету;
- г) Резолюція першого з'їзду Рад України про самовизначення України.

13. *За яких умов засновано буржуазне капіталістичне суспільство?*

- а) щоб врятувати своє становище, що похитнулося;
- б) на існуванні класів з протилежними інтересами і загостреною боротьбою між буржуазією та пролетаріатом;
- в) для того, щоб воно дало можливість поглибити провалля;
- г) оголошення недійсними всі розпорядження Центральної Ради.

14. *Хто відноситься до сільської буржуазії?*

- а) міська дрібна буржуазія;
- б) ремісники;
- в) переважна більшість сільськогосподарських виробників та фермерів;
- г) дрібні самостійні виробники.

15. *Загальні ознаки, що характеризують дрібну буржуазію як клас.*

- а) характерна подвійність;
- б) функція управління і нагляду;
- в) виробничий процес;
- г) приватна власність на засоби виробництва і особиста сімейна праця

11. 6. Резолюція першого з'їзду Рад України про самовизначення України (12 грудня 1917 р.)

3. *Між якими класами ведеться боротьба в даному документі?*

- а) буржуазія та селяни;
- б) буржуазія та пролетаріат;
- в) пролетаріат та селяни;
- г) робітничим та пролетаріатом.

4. *Яку форму правління має Україна в цей час?*

- а) монархічна республіка;

- б) республіканська монархія;
- в) монархічну;
- г) республіканську.

5. На чолі якого органу стояла робітничо-селянська партія?

- а) Ради Міністрів;
- б) Ради Урядовців;
- в) Центральної Ради;
- г) Верховної Ради.

6. Хто очолював Донецький Військовий уряд?

- а) Донцов;
- б) Морозний;
- в) Сташевич;
- г) Каледін.

7. За самовизначення кого будуть боротися на I Всеукраїнському з'їзді?

- а) за робітників;
- б) за депутатів та робітників;
- в) за селян та робітників;
- г) за селян.

8. Принцип права націй на самовизначення потрапив до рук якого класу?

- а) селяни;
- б) робітники;
- в) пролетаріат;
- г) буржуазія.

9. Принцип права націй на самовизначення розповсюджувався на?

- а) тільки українців;
- б) на окремі класи громадян;
- в) на українців та за виключення на не українців;
- г) на українців і не українців.

10. Який характер мав I Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів?

- а) революційний;
- б) контрреволюційний;
- в) антикомуністичний;
- г) комуністичний.

11. Яка політика веде до загострення національного розбрату, розпалювання національної ворожнечі, яка неминуче приведе до нових форм національного пригноблення і нерівності?

- а) депутатів;
- б) військових;
- в) буржуазії;
- г) пролетаріату.

12. Перемога якого класу була в революції, що зазначено в даному документі?

- а) селянського;
- б) робітничого;

- в) буржуазії;
- г) робітничо-селянського.

13. Який орган знищує всякі форми національного пригноблення і нерівності в Росії та в Україні, як частини Росії?

- а) Рада народних Комісарів;
- б) Рада народних Міністрів;
- в) Центральна Рада;
- г) Верховний Суд.

14. За якої політичним режимом пішла дрібна буржуазія?

- а) соціалістичним;
- б) комуністичним;
- в) націоналістичним;
- г) демократичним.

15. Які наслідки несла політика, класу який мав тоді права для робітників та селян?

- а) роззброєння не українських частин;
- б) створенням нової податкової системи;
- в) революція;
- г) громадянська війна.

11. 7. Перший Циркуляр Центрального Виконавчого Комітету Рад України (17 грудня 1917 р.)

1. У якому складі з'їзд спішним порядком приступити до організації вищої влади на Україні, виділивши з себе ЦВК?

- а) 53 членів із залишенням 20-ти місць для представників з'їзду селянських депутатів;
- б) 28 членів із залишенням 26-ти місць для представників з'їзду селянських депутатів;
- в) 41 член із залишенням 20-ти місць для представників з'їзду селянських депутатів;
- г) 33 членів із залишенням 26-ти місць для представників з'їзду селянських депутатів.

2. Скільки актів ЦВК Рад було згідно Першому Циркуляру Центрального Виконавчого Комітету Рад України (17 грудня 1917 р.)?

- а) 15 актів;
- б) 6 актів;
- в) 12 актів;
- г) 9 актів.

3. Розпорядження будуть публікуватися в офіційному органі ЦВК, а саме в яких?

- а) щоденних газетах;
- б) міських журналах;
- в) політичних листівках;
- г) місячних календарях.

4. В якому місті відбувся З'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів України з участю селянських депутатів 11-го грудня?

- а) Києві;
- б) Харкові;

- в) Чернігові;
- г) Одесі.

5. *Що потрібно зробити в разі неможливості провести в життя зазначених заходів місцевими силами?*

- а) скасувати всі заплановані заходи;
- б) попросити підтримки вищих сил;
- в) негайне телеграфне повідомлення про стан справ;
- г) повідомити про це народ.

6. *Чим обумовлене торжество революції?*

- а) переходом влади до органів місцевого самоврядування в усій федерації Великої Російської Республіки;
- б) переходом влади до Міністерств в усій федерації Великої Російської Республіки;
- в) переходом влади до партій в усій федерації Великої Російської Республіки;
- г) переходом влади до Рад в усій федерації Великої Російської Республіки.

7. *Для кого був Перший Циркуляр Центрального Виконавчого Комітету Рад України?*

- а) всім Радам солдатських депутатів України;
- б) всім Радам селянських депутатів України;
- в) всім Радам робітничих депутатів України;
- г) всім Радам робітничих, солдатських і селянських депутатів України.

8. *До чого спонукала з'їзд Політика Генерального Секретаріату з перших днів його існування?*

- а) спішним порядком приступити до організації вищої влади на Україні;
- б) спішним порядком зібрати податки з депутатів;
- в) спішним порядком прийняти закон;
- г) спішним порядком завоювати землі сусідніх країн.

9. *До чого привів Маніфест до всіх робітників, солдатів і селян України з викладом подій?*

- а) до прийняття рішення щодо управління держави;
- б) до зміни всіх гілок влади;
- в) до проголошення ЦВК головним органом України;
- г) до необхідності негайного створення Радянської влади на Україні.

10. *Який наказ був оприлюднений в перших актах ЦВК Рад?*

- а) Наказ про встановлення податку;
- б) Наказ про демократизацію армії;
- в) Наказ про автономію партії;
- г) Наказ про скасування повітів.

11. *До чого закликали Ради в останньому абзаці циркуляра?*

- а) до прийняття нової Конституції;
- б) до проголошення незалежності;
- в) до енергійної роботи у справі зміцнення Радянської влади;
- г) до створення робітничих партій.

12. *Чи скасовували згідно актів ЦВК Ради заборону на вивезення хліба за межі України?*

- а) категорично ні;
- б) частково;

- в) тимчасово;
- г) так звичайно.

13. Для чого відбулося звернення до Ради Народних Комісарів, згідно актам циркуляру?

- а) щоб запобігти можливості виникнення братовбивчої війни між трудящими народів, які населяють Росію;
- б) щоб зупинити масові розкрадання на підприємствах;
- в) щоб отримати від них матеріальну допомогу;
- г) щоб в потрібний для Ради час вони могли отримати допомогу фізичного характеру.

14. На заміну чого відбулося видання декрету про землю в даному циркулярі?

- а) замість абсолютно точних розпоряджень Генерального Секретаріату;
- б) замість формальних розпоряджень Генерального Секретаріату;
- в) замість розпливчато-невизначених розпоряджень Генерального Секретаріату;
- г) замість стійких розпоряджень Генерального Секретаріату.

15. Який саме декрет циркуляра забезпечує, що всі зазначені розпорядження з моменту опублікування набувають права і сили закону на всій території України?

- а) Декрет про націоналізацію оголошень;
- б) Декрет про розширення прав міських самоврядувань;
- в) Декрет про робітничий контроль над виробництвом;
- г) Декрет про права народу.

11. 8. Із протоколу засідання Тимчасового Робітничо-Селянського уряду України (27 грудня 1918 р.)

1. Хто був присутній на засіданні згідно протоколу?

- а) Петренко, Савчук, Клименко, Пономаренко, Мазур, Хоменко;
- б) Ткаченко, Ковальчук, Кравченко, Лебедєв, Коваль, Поліщук;
- в) Мельник, Шевченко, Бойко, Бондаренко, Саган, Попов;
- г) Пятаков, Жарко, Квірінг, Затонський, Артем, Аверін.

2. Про що слухали на засіданні?

- а) про положення радянської армії;
- б) про прийняття ще одних позачергових виборів;
- в) про Всеукраїнську, фронтових і місцевих позачергових комісіях;
- г) про стан державного бюджету.

3. Що було вирішено в кінці засідання?

- а) вирішили щодо переходу влади до органів місцевого самоврядування в усій федерації Великої Російської Республіки;
- б) вирішити запобігання можливості виникнення братовбивчої війни між трудящими народів, які населяють Росію;
- в) утворити при Відділі внутрішніх справ Надзвичайну всеукраїнську комісію по боротьбі з контрреволюцією, саботажем, спекуляцією і зі злочинами за посадою;
- г) нічого не було вирішено.

4. Скільки пунктів було винесено в першій частині протоколу?

- а) 4;
- б) 5;
- в) 3;
- г) 6.

5. *Що запропонували Надзвичайній всеукраїнській комісії в другому пункті першої частини протоколу?*

- а) припинити свою роботу як можна швидше;
- б) негайно зв'язатися з місцевими надзвичайними комісіями;
- в) прийняти рішення яке допоможе комісії;
- г) відректися від участі в наступному засіданні.

6. *Що було вирішено з Прикордонними надзвичайними комісіями на російсько-українському кордоні?*

- а) було прийнято нові закони щодо них;
- б) було скасовано;
- в) було підвищено їх бюджет;
- г) було надано нове обладнання.

7. *Хто був головою правління на момент засідання та утвердження протоколу?*

- а) Квірінг;
- б) Клименко;
- в) Шевченко
- г) Савчук.

8. *Скільки частин мав протокол?*

- а) 4;
- б) 3;
- в) 1;
- г) 2.

9. *Кому було доручено привести постанови у виконання?*

- а) Органам місцевого самоврядування;
- б) Генеральному секретаріату;
- в) Тимчасовим зборам;
- г) Надзвичайній всеукраїнській комісії.

10. *Згідно другій частині другого пункту особистий персонал і апарат використовувати для чого?*

- а) мінімалізації витрат;
- б) розширення можливостей комісії;
- в) отримання високих показників;
- г) організації фронтвих надзвичайних комісій.

11. 9. Декрет Всеросійського ЦВК про військовий союз радянських республік Росії, України, Латвії, Литви, Білорусії для боротьби проти імперіалістів (1 червня 1919 р.)

1. *Хто мобілізувався проти Соціалістичної влади для зламу влади робітників і селян?*

- а) світовий капітал;
- б) буржуазія країн;
- в) анархічні організації;
- г) військові світові сили.

2. *Об'єднання чого планується згідно цього документу?*

- а) військ;
- б) економіки;

- в) промислових мас;
г) військ, фінансів, економіки, робочої сили.
3. *У який союз входять всі зазначені в документі держави?*
а) військовий;
б) морський;
в) економічний;
г) торгівельний.
4. *Хто очолював виконавчий орган в той час?*
а) Калінін;
б) Ленін;
в) Свердлов;
г) Сталін.
5. *Який на той час союзні чи автономні республіки мали законодавчий орган?*
а) Ради народних депутатів;
б) Ради народних Комісарів;
в) Верховна Рада народних депутатів;
г) Рада Комісаріату
6. *Якого числа Центральний Виконавчий комітет прийняв рішення про союз?*
а) 18 квітня 1919 р.;
б) 18 травня 1919 р.;
в) 4 червня 1919 р.;
г) 19 травня 1918 р.
7. *Якою тягу відчували міжнародні країни стосовно зазначених у документі країнах?*
а) безумну надію;
б) твердий націлений характер;
в) узурпаторський;
г) фашистський.
8. *Якому органу підпорядковуватимуться всі країні в союзі?*
а) Єдиній колегії;
б) ЦВК союзу;
в) ЦВК України;
г) Єдиній Раді Комісарів.
9. *Що було першим кроком протидії навали ворогів?*
а) об'єднання в союз;
б) воєнні дії проти ворогів;
в) економічна незалежність;
г) революційний режим.
10. *Який орган було створення для набору до організаційного органу союзу?*
а) військова комісія;
б) переговорна комісія;
в) виборча комісія;
г) економічна комісія.

11. Згідно цього документу кого могли повернути в рабство?

- а) робочих;
- б) селян;
- в) робочих і селян;
- г) буржуазію.

12. Згідно цього документу було зазначено, що?

- а) буде тяжка боротьба за життя на смерть;
- б) почнеться війна;
- в) цей союз дасть великий розвиток країнам союзникам;
- г) боротьба буде на смерть.

13. Що було характерно для мобілізації проти Рядянської влади міжнародними силами?

- а) революційний характер;
- б) контрреволюційний характер;
- в) військовий характер;
- г) миротворчий характер.

14. Яка частина робітників та селян країн зазначених в документів в офіційній назві не присутня?

- а) робочі та селяни Такжикістану;
- б) робочі і селяни Монголія;
- в) робочі і селяни Криму;
- г) робочі і селяни Молдови.

15. На яких підставах писався даний документ?

- а) незалежності, свободи та самовираження;
- б) свободи, рівності та братерства;
- в) незалежності, рівності та братерства;
- г) самовираження, братерства та свободи.

11. 10. Постанова Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР про створення Всеукраїнського революційного комітету (Всеукрревкому) (11 грудня 1919 р.)

1. В зазначеному документі, про які українські міста говориться?

- а) Харків та Одеса;
- б) Одеса та Полтава;
- в) Харків та Полтава;
- г) Дніпро та Полтава.

2. Від якої влади звільна Червона Армія України?

- а) білогвардійської;
- б) антикомуністичної;
- в) капіталістичної;
- г) демократичної.

3. Хто був головою Українського Революційного Комітету?

- а) Петровський Г. І.;
- б) Мануїльський Д.З.;

- в) Затонський В. П.;
- г) Садовський Г. П.

4. *Хто був членами Українського Революційного Комітету?*

- а) Петровський Г. І. та Садовський Г. П.;
- б) Мануїльський Д. З. та Затонський В. П.;
- в) Мануїльський В. Р. та Затонський В. П.;
- г) Затонський В. П. та Петровський Г. І.

5. *Які партії входили до Українського Революційного Комітету?*

- а) українська комуністична партія та українська партія селян та робітників;
- б) українська партія комуністів та українські ліві соціал-революційні меншини;
- в) українська партія селян та робітників та українська партія капіталістів;
- г) українські ліві соціал-революційні меншини та українська партія капіталістів.

6. *Хто був голова Центрального Виконавчого Комітету?*

- а) Петровський Г. І.;
- б) Затонський В. П.;
- в) Мануїльський В. Р.;
- г) Мануїльський Д. З.

7. *Які обов'язки поклалися на УРК?*

- а) організація всебічного сприяння просуванню червоних військ до остаточного розгрому білогвардійців;
- б) революційна остаточна ліквідація поміщиків і поміщицького землеволодіння;
- в) встановлення твердої селянської і робочої влади на території вільної Радянської України;
- г) організація всебічного сприяння просуванню червоних військ до остаточного розгрому білогвардійців; революційна остаточна ліквідація поміщиків і поміщицького землеволодіння; встановлення твердої селянської і робочої влади на території вільної Радянської України.

8. *Яка обстановка була на той час?*

- а) воєнна;
- б) революційна;
- в) воєнна-революційна;
- г) культурно-революційна.

9. *Згідно цього документу, який був скликаний з'їзд ради всеукраїнських робітничих, селянських та красноармійських депутатів?*

- а) 4;   б) 5;   в) 7;   г) 3.

10. *Який день звільнення трудової Україна був зазначений в документі?*

- а) недалекий;
- б) далекий;
- в) останній;
- г) кінцевий.

11. *Який орган постановив цей документ?*

- а) ЦВК і РНК;
- б) УКР і ЦВК;

- в) РНК і УКР;
- г) ЦВК.

12. В даному документі зазначено, що Красна Армія звільнила два міста та?

- а) значну частину укр. територію;
- б) всю територію України;
- в) лівобережну Україну;
- г) правобережну Україну.

13. Як зазначалася Україна в цьому документі?

- а) Україна;
- б) трудова Україна;
- в) комуністична Україна;
- г) соціалістична Україна.

14. Що було потрібно, щоб пристосувати укр. уряд?

- а) створити додатковий орган;
- б) створити кваліфікаційну комісію;
- в) створити наглядові органи ЦВК;
- г) створити раду на місцях.

15. Вкажіть час запровадження документа?

- а) негайно приведений в дію;
- б) після повного визволення України;
- в) вести в дію через півроку;
- г) вести в дію через рік.

11. 11. Постанова ВУЦВК про скасування Всеукраїнської надзвичайної комісії і про утворення Держполітуправління (22 березня 1922 р.)

1. При Народному комісаріаті внутрішніх справ, було утворене Державне політичне управління. Одним з його завдань було:

- а) вжиття заходів охорони та боротьби зі злочинністю;
- б) боротьби з воєнними силами та переходом військових кордонів;
- в) охорони залізничних та водних шляхів сполучення;
- г) придушення відкритих виступів.

2. Місцевими органами Держполітуправління є:

- а) комітет Ради Народних Комісарів;
- б) губернія;
- в) Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет;
- г) комітет та Голова УРСР.

3. Голова Держполітуправління УРСР за угодою з ГПУ РРФСР є:

- а) представник військового відділу комісарів;
- б) представником останнього на Україні й, з метою об'єднання керівництва діяльністю всіх органів ГПУ на Україні;
- в) представник війська за кордоном;
- г) представник війська ГПУ та за кордоном.

4. Вилучення речових доказів та необхідних документів і арешту було на наступних підставах:

- а) протягом 24 годин без права мати при собі близьких родичів;
- б) за підписом голів ГПУ;
- в) якщо особа була захоплена на місці злочину;
- г) якщо особа була захоплена на місці злочину протягом 24 годин.

5. Не пізніше 2-х тижнів з дня арешту має бути пред'явлено заарештованому:

- а) звинувачення;
- б) ізоляція;
- в) відправлення його справи в суді;
- г) звільнення арештованого.

6. Вжиття заходів охорони та боротьби зі шпигунством входило до:

- а) виконання завдань ГНУ;
- б) ВЦВК;
- в) ГПУ;
- г) Місцевих органів УРСР.

7. Права обшуку осіб було прийнято за для:

- а) збереження цілісності інформації Держполітуправління;
- б) об'єднання керівництва діяльністю всіх органів ГПУ на Україні;
- в) необхідності вжиття запобіжних заходів щодо осіб, причетних до контрреволюційних виступів, бандитизму, шпигунства;
- г) збереження цілісності інформації Держполітуправління та ГПУ.

8. Всі кримінальні справи по спекуляції, посадовим і іншим злочинам, що знаходяться до опублікування цієї постанови у виробництві ВУЦВК і її органів, підлягають:

- а) моменту оприлюднення протягом 48 годин;
- б) 2-х тижневий термін передачі в ревтрибунали і народні суди за належністю;
- в) 3-х тижневий термін передачі в ревтрибунали і народні суди за належністю
- г) місяць передачі в народні суди.

9. Загальний нагляд за виконанням статей 5-й і 6-й цієї постанови покладається на:

- а) ГУПН;
- б) УРСР;
- в) Народний комісаріат юстиції;
- г) Держполітуправління.

10. Місцевими органами Держполітуправління є його губернські відділи, утворилися при:

- а) ВЦВК;
- б) ГПУ РСФСР;
- в) УССР;
- г) ГИК.

11. Війська ГПУ і транспортні відділи підпорядковувалися:

- а) Голова Держполітуправління УРСР;
- б) ГИК;

- в) УРСР;
- г) Народний комісаріат юстиції.

12. *Місцевими органами Держполітуправління діяли на підставі особливого становища, яке було затверджено:*

- а) Радою Міністрів Внутрішніх військ;
- б) Губернатором ГУП;
- в) УРСР;
- г) Президією ВЦВК.

13. *Вжиття заходів охорони і боротьби зі шпигунством відносились до:*

- а) задач військ ГУП;
- б) задач міністрів ГУП;
- в) положення про безпеку за кордоном;
- г) виконання спеціальних доручень Президії.

14. *Право виробництва обысків, виїмок речових доказів та необхідних документів та арешту входило до:*

- а) задач військ Президії;
- б) акт прос ствердження заборонених виїздів за кордон;
- в) задач військ ГУП;
- г) самостійна оборона ГУП.

15. *Політична охорона кордонів республіки входило до:*

- а) Президія ВУЦИК;
- б) місцевого комітету;
- в) задач військ ГУП;
- г) УССР.

11. 12. Постанова ВУЦВК про затвердження «Положення про прокурорський нагляд» (28 червня 1922 р.)

1. *У складі Народного Комісаріату Юстиції Державну прокуратуру заснували задля:*

- а) здійснення діяльності міністерства внутрішніх справ;
- б) здійснення нагляду за злочинцями;
- в) здійснення нагляду за додержанням законів;
- г) здійснення нагляду за державною владою.

2. *Вкажіть правильне твердження щодо завдань прокуратури:*

- а) здійснення нагляду над сім'ями;
- б) здійснення нагляду над військовими;
- в) переслідування людей, які порушують закон;
- г) здійснення нагляду від імені держави за законністю дій всіх органів влади.

3. *Органи прокуратури у своїй діяльності:*

- а) брали участь в кримінальному процесі;
- б) підтримували невинних в суді;
- в) наглядали за правильністю утримання ув'язнених під вартою;
- г) приймали участь в органах Держполітуправління.

4. На чолі прокуратури, в якості прокурора Республіки стояв:

- а) Міністр Юстиції;
- б) Народний Комісар Юстиції;
- в) прокурор Республіки;
- г) Народний Комісар Республіки.

5. Помічники прокурора Республіки затверджуються:

- а) Комісаріатом Юстиції;
- б) Президією ВЦВК;
- в) Республікою;
- г) Народним Комісаріатом Республіки.

6. Військові прокурори призначаються, звільняються і переміщуються прокурором:

- а) ВЦВК;
- б) Республіки;
- в) місцевим;
- д) за кордоном.

7. Нагляд за законністю діяльності всіх Народних Комісаріатів та інших центральних установ і організацій та пропозицію про скасування або зміну виданих ними незгодних з законом розпоряджень і постанов покладалося на:

- а) Республіку;
- б) Центральну владу;
- в) Військову комісію;
- г) Прокуратуру.

8. Прокурор Республіки представляє щорічно в президію ВУЦВК звіти про:

- а) діяльність військових ГУП;
- б) свою діяльність і всіх підвладних йому прокурорів;
- в) свою діяльність і діяльність Раднарком;
- г) Президія ВЦВК.

9. Вкажіть правильне твердження:

- а) до кола обов'язків прокурорів на місцях входить: входити з поданням до виконкомів про відміну виданих ними або не підпорядкованими їм органами незгодних із законом розпоряджень і постанов;
- б) до кола обов'язків прокурорів на місцях входить: принесення протесту прокурором рівним чином зупиняє проведення в життя опротестованої постанови;
- в) до кола обов'язків прокурорів на місцях входить: принесення протесту прокурором рівним чином не зупиняє проведення в життя опротестованої постанови;
- г) до кола обов'язків прокурорів на місцях входить: входити з поданням до виконкомів про відміну виданих ними або не підпорядковуватися органам незгодних із законом розпоряджень і постанов.

10. Прокурор має право бути присутнім:

- а) в області боротьби зі злочинністю;
- б) порушення судового переслідування проти посадових і приватних осіб;
- в) всіх засіданнях місцевих виконкомів судового переслідування;
- г) всіх засіданнях місцевих виконкомів.

11. Прокурор має право вимагати від усіх діючих у губернії адміністративних установ та посадових осіб:

- а) звіт про діяльність своїх помічників;
- б) ознайомлення зі справою проводилося безпосередньо органами Держполітуправління;
- в) необхідні йому відомості та матеріали, які вимоги є для зазначених установ та осіб обов'язковими;
- г) звіт про діяльність інших посадових осіб.

12. При Реввоєнтрибуналах і військово-транспортних Ревтрибуналах складаються:

- а) війська;
- б) прокурори;
- в) військові прокурори;
- г) війська і прокурори.

13. На прокурора Республіки покладається:

- а) нагляд за законністю діяльності всіх органів ГУП та інших центральних установ і організацій та пропозицію про скасування або зміну виданих ними незгодних з законом розпоряджень і постанов.
- б) керівництво і спостереження за діяльністю помічників військових республіки, їх помічників на місцях і дача їм роз'яснень і вказівок з усіх виникаючих в їх діяльності питань;
- в) безпосереднє здійснення функцій прокурорів у тих випадках, коли прокурором Республіки це буде визнано необхідним.
- г) оскарження військових розпоряджень і постанов.

14. В області боротьби зі злочинністю на прокуратуру покладається:

- а) порушення судового переслідування проти військових і приватних осіб як за власною ініціативою, так і на вступників до прокуратури скарг і заяв;
- б) порушення судового переслідування проти народних і приватних осіб як за власною ініціативою, так і на вступників до прокуратури скарг і заяв;
- в) порушення судового переслідування проти посадових і приватних осіб як за власною ініціативою, так і на вступників до прокуратури скарг і заяв;
- г) порушення судового переслідування проти посадових і народних осіб як за власною ініціативою, так і на вступників до прокуратури скарг і заяв.

15. Затвердження обвинувальних висновків слідчих по всіх справах, за якими проводилося попереднє слідство; складання обвинувального акта і постанови про припинення справи та, у випадках незгоди прокурора з висновком слідчого, напрям таких в розпорядче засідання суду для остаточного затвердження:

- а) області боротьби зі злочинністю;
- б) області боротьби з незаконною зброєю;
- в) області боротьби з незаконною зброєю і злочинністю.

11. 13. «Договір про утворення СРСР (30 грудня 1922 р.)»

1. В чому полягає суть договору?

- а) договір про об'єднання в одну союзню державу;
- б) договір про співдружність;
- в) перемир'я;
- г) міжнародне утворення.

2. Яка республіка не входила до складу СРСР згідно договору?

- а) Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка;
- б) Українська Соціалістична Радянська Республіка;
- в) Білоруська Соціалістична Радянська Республіка;
- г) Угорська Соціалістична Радянська Республіка.

3. Коли було розроблено остаточний текст договору?

- а) 3 січня 1923 року;
- б) 9 січня 1923 року;
- в) 3 лютого 1923 року;
- г) остаточний текст не було розроблено.

4. Оберіть твердження яке не відповідає дійсності договору:

- а) договір не став міжнародною угодою;
- б) Перший з'їзд Рад СРСР створив Союз Радянських Соціалістичних Республік;
- в) було сформовано внутрішній документ;
- г) Закавказька Соціалістична Федеративна Радянська Республіка входила до складу

договору.

5. Який внутрішній документ було сформовано?

- а) Декларацію (1922 року);
- б) Кодифікацію (1923 року);
- в) Конституцію СРСР (6 липня 1923 року);
- г) Циркуляр (1923 року).

6. Оберіть не правильне твердження:

- а) Договір було ратифіковано;
- б) остаточний текст не було розроблено;
- в) відсутність правомірних підстав міжнародного утворення СРСР;
- г) Перший з'їзд Рад СРСР не створив Союз Радянських Соціалістичних Республік.

7. Роки існування союзної держави (СРСР)?

- а) 1923–1946 рр.;
- б) 1923–1968 рр.;
- в) 1923–1991 рр.;
- г) 1923–1995 рр.

8. Формально СРСР – це союз ...

- а) соціалістичних держав;
- б) тоталітарних держав;
- в) ліберальних держав;
- г) демократичних держав.

9. Ідеологія притаманна СРСР?

- а) консерватизм;
- б) партійна диктатура;
- в) нацизм;
- г) націоналізм.

10. Що являє собою «Декларація про утворення СРСР»?

- а) програмне положення;
- б) офіційна заява;
- в) державний акт;
- г) всі відповіді вірні.

11. Хто схвалив проект декларації?

- а) рада;
- б) міські збори;
- в) комісія;
- г) конференція повноважних делегацій.

12. Ідею створення СРСР на основі добровільного об'єднання рівноправних незалежних республік висунув?

- а) О. Ф. Керенський;
- б) В. І. Ленін;
- в) О.І. Риков;
- г) Г.Є. Львов.

13. В якості якого розділу «Декларація про утворення СРСР» ввійшла до Конституції СРСР 1924 р.?

- а) 1-го розділу;
- б) 3-го розділу;
- в) 4-го розділу;
- г) 6-го розділу.

14. Хто був проти укладення «Декларація про утворення СРСР»?

- а) капіталізм;
- б) буржуазія;
- в) феодалізм;
- г) пролетаріат.

15. Який режим було започатковано з утворенням «Декларація про утворення СРСР»?

- а) лібералізм;
- б) демократизм;
- в) плюралізм;
- г) тоталітаризм.

11. 14. « Нотифікація Уряду Української РСР про зовнішні зносини республіки, вручена Народним Комісаріатом Закордонних Справ УСРР іноземним представникам у Москві (23 липня 1923 р.) »

1. Яку назву має документ прийнятий Радянськими Республіками щодо нотифікації Уряду Української РСР про зовнішні зносини республіки?

- а) Переяславські статті;
- б) Декларації і Договору;
- в) Гадяцький Договір;
- г) Березневі статті.

2. Чи входила до списку Радянських Республік Вірменія?

- а) ні, тільки Грузія;
- б) так, входила;
- в) її кандидатуру розглядали, але не допустили;
- г) була у списку тимчасово.

3. Ким було схвалено всі республіки?

- а) Верховною владою;
- б) Державним комітетом;
- в) Центральною радою;
- г) Верховною радою.

4. Яка Республіка ввійшла останньою до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік?

- а) Білоруська;
- б) Російська;
- в) Закавказька;
- г) Українська.

5. Що обмежувалось рамками?

- а) території УСРР;
- б) нація УСРР;
- в) поезія УСРР;
- г) суверенітет УСРР.

6. В якому з нижче перерахованих законі Союзу, ці обмеження було зазначено?

- а) Другорядному законі;
- б) Першому законі;
- в) Основному законі;
- г) Третьому законі.

7. Які відносини здійснюватимуться через уповноважений на те закон СРСР?

- а) особисті;
- б) міжнародні;
- в) громадянські;
- г) політичні.

8. Укладання яких договорів здійснюватиметься через закон СРСР?

- а) концесійних;
- б) тимчасових;
- в) державних;
- г) зовнішніх.

9. Хто передав СРСР ведення всіх її міжнародних зносин?

- а) УСРР;
- б) ПКС;
- в) УРСС;
- г) КПРС.

10. Що зберігатиметься в попередній силі на території УСРР?

- а) керівництво;
- б) закони;
- в) угоди і договори;
- г) торгівельні точки.

11. Нотифікація – це..?

- а) привселюдне оголошення;
- б) друкований на папері наказ;
- в) заклик до об'єднання;
- г) офіційне повідомлення за допомогою ноти.

12. Чи має в собі НКЗТ зарубіжні органи?

- а) так;
- б) НКЗТ не стосуються органи;
- в) ні;
- г) в даному документі їх скасовано.

13. Яким шляхом було створено НКЗТ?

- а) занепаду;
- б) реорганізації;
- в) заміщення;
- г) переміщення.

14. Як розшифровується НКЗТ?

- а) Народний Комісарсько-Загальний Транспорт;
- б) Надійний Комітет Захисту Торгівлі;
- в) Народний Комісаріат Зовнішньої Торгівлі;
- г) Національний Комітет Зовнішніх Торгів.

15. Хто звертався з проханням довести це повідомлення до відома уряду?

- а) НСКЗ УСРР;
- б) НЗКТ УСРР;
- в) НКЗТ УСРР;
- г) НКЗС УСРР.

11. 15. «Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету про перетворення центральних установ (20 вересня 1923 р.)»

1. У що було реорганізовано Народний Комісаріат Закордонних Справ УСРР?

- а) Управління Уповноваженого Народного Комісаріату Закордонних Справ СРСР;
- б) Управління Уповноваженого Народного Комісаріату Закордонних Справ УРСР;
- в) Управління Уповноваженого Міжнародного Комісаріату Закордонних Справ СРСР;
- г) Управління Уповноваженого Політичного Комісаріату Закордонних Справ СРСР.

2. В якій країні ця реорганізація відбулась?

- а) Росія;
- б) Вірменія;

- в) Грузія;
- г) Україна.

3. Що було передано Уповноваженому НКЗС СРСР?

- а) усі справи і майно;
- б) торговців;
- в) правителів;
- г) міжнародні договори.

4. Що було скасовано з 5 серпня?

- а) політичні і демографічні представництва УСРР;
- б) дипломатичні і консульські представництва УСРР;
- в) робітничі і торгівельні представництва УСРР;
- г) міжнародні представництва УСРР.

5. Де відбувалось скасування?

- а) в центральному районі;
- б) на заході;
- в) за кордоном;
- г) на лівобережжі.

6. В які представництва було об'єднано РСФРР?

- а) Союзу Соціалістичних Радянських Регіонів;
- б) Союзу Соціалістичних Радянських Республік;
- в) Союзу Соціалістичних Республіканських Регіонів;
- г) Союзу Соціалістичних Радянських Режимів.

7. В яких містах Уповноважені Народного Комісаріату Закордонних Справ УСРР зобов'язані перейменуватись?

- а) Катеринослав і Керч;
- б) Львів і Київ;
- в) Херсон і Переяслав;
- г) Київ і Одеса.

8. Як називали Уповноважених Народного Комісаріату Закордонних Справ УСРР?

- а) агентами;
- б) більшовиками;
- в) комуністами;
- г) революціонерами.

9. Хто повинен був передати всі закінчені справи та архівні матеріали за кордон?

- а) реорганізовані політичні і консульські представництва УСРР;
- б) реорганізовані демократині і консульські представництва УСРР;
- в) реорганізовані дипломатичні і консульські представництва УСРР;
- г) реорганізовані міжнародні і консульські представництва УСРР.

10. Кого було реорганізовано в Народні Комісаріати Фінансів і Праці з покладенням на відповідних кол?

- а) посади Уповноважених Народних Комісаріатів РСФРР при Рад-наркомі УСРР Фінансів, Праці;

б) посади Уповноважених Народних Комісаріатів РСФРР при Рад-наркомі УСРР Торгівлі, Праці;

в) посади Уповноважених Народних Комісаріатів РСФРР при Рад-наркомі УСРР Фінансів, Збуту;

г) посади Уповноважених Народних Комісаріатів РСФРР при Рад-наркомі УСРР Економіки, Праці.

11. Чи дозволено було передавати весь склад службовців?

- а) ні, це не гуманно;
- б) так;
- в) так, але таємно;
- г) ні, заборонено законом.

12. Як було перейменовано Українську Раду Народного Господарства?

- а) у Вищу Раду Західного Господарства УСРР;
- б) у Вищу Раду Центрального Господарства УСРР;
- в) у Вищу Раду Східного Господарства УСРР;
- г) у Вищу Раду Народного Господарства УСРР.

13. В свою чергу Народний Комісаріат Державного Контролю було перейменовано на:

- а) Народний Комісаріат Робітничо-Селянської Інспекції;
- б) Міжнародний Комісаріат Робітничо-Селянської Інспекції;
- в) Народний Комісаріат Робітничо-Селянського Інституту;
- г) Міжнародний Комісаріат Робітничо-Селянського Інституту.

14. Якою кількістю підписів повинна бути завірена дана постанова?

- а) два;
- б) один;
- в) три;
- г) чотири.

15. Чи може секретар залишати на постанові свій підпис?

- а) так, обов'язково;
- б) не має права;
- в) за бажанням;
- г) за наказом Голови.

11. 16. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки (1929 р.)

1. Яким Всеукраїнським з'їздом Рад затверджена Конституція?

- а) II;
- б) V;
- в) XI;
- г) XIII.

2. Зі скількох розділів складалася Конституція?

- а) з трьох;
- б) з п'яти;

- в) з шести;
  - г) з одинадцяти.
3. *Що закріпила Конституція УСРР?*
- а) принципи диктатури пролетаріату;
  - б) республіку Рад як державну форму диктатури;
  - в) рівноправність громадян;
  - г) всі відповіді правильні.
4. *Який з перерахованих органів не є безпосереднім керівником державного управління УСРР?*
- а) Народний комісаріат фінансів;
  - б) Народний комісаріат торгівлі;
  - в) Народний комісаріат праці;
  - г) Народний комісаріат культури.
5. *Яка з перерахованих республік увійшла до складу УСРР у 1929 р.?*
- а) Автономна республіка Крим;
  - б) Білоруської СРР;
  - в) Молдавської СРР;
  - г) Румунської СР.
6. *Українська республіка є якою державою?*
- а) соціалістичною;
  - б) конфедеративною;
  - в) федеративною;
  - г) монархічною.
7. *Які бувають з'їзди рад?*
- а) чергові та позачергові;
  - б) чергові і надзвичайні;
  - в) надзвичайні;
  - г) немає правильної відповіді.
8. *Хто розглядає і затверджує місцеві бюджети?*
- а) рада депутатів;
  - б) селяни та робітники;
  - в) відповідні з'їзди рад та виконавчі комітети;
  - г) голова ради.
9. *Кому надається почесне право обороняти революцію?*
- а) військовим;
  - б) козакам;
  - в) селянам;
  - г) лише трудящим.
10. *Хто надає звіт про виконання державного бюджету?*
- а) центральний орган Молдовії;
  - б) центральна комуністична партія;
  - в) всеукраїнський центральний виконавчий комітет;
  - г) український комуністичний орган.

11. Для чого обирають виконавчі комітети або президії?

- а) для проведення поточної роботи;
- б) для голосування;
- в) для оборони революції;
- г) всі відповіді правильні.

12. Скільки статей у Конституції УСРР 1929 р.?

- а) 74;
- б) 82;
- в) 80;
- г) 67.

13. Скільки разів на рік скликались з'їзди?

- а) двічі на рік;
- б) один раз на рік;
- в) два рази на 2 роки;
- г) раз на 2 роки.

14. Чим визначається державна монополія?

- а) зовнішня торгівля;
- б) внутрішня торгівля;
- в) зовнішня та внутрішня торгівля;
- г) немає правильної відповіді.

15. Скільки разів скликатися сесії ВУЦВК?

- а) один раз на рік;
- б) двічі на рік;
- в) тричі на рік;
- г) чотири рази на рік.

16. Який обов'язок поклала влада УРСС громадян республіки?

- а) навчання;
- б) революцію;
- в) працю;
- г) охорону кордону.

17. На якій підставі управляється Автономна Молдавська соціалістична радянська республіка?

- а) регламенту;
- б) Президента;
- в) Верховної Ради;
- г) Конституції.

18. З чого складається Всеукраїнський з'їзд рад?

- а) один делегат на кожні 50.000 людності;
- б) з делегатів, обраних Всеукраїнським з'їздом рад;
- в) округових з'їзд рад;
- г) один делегат на кожні 10.000 виборців.

19. До відання Всеукраїнського центрального виконавчого комітету належить?

- а) загальне керівництво у всіх галузях державного, господарського й культурного будівництва;
- б) затвердження бюджету Української соціалістичної радянської республіки;
- в) затвердження законодавчих актів Президії Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, ухвалених в період поміж сесіями;
- г) всі відповіді правильні.

20. В який орган подають на розгляд та затвердження законодавчі акти та постанови?

- а) всеукраїнського центрального виконавчого комітету;
- б) верховну раду України;
- в) комуністичну партію радянського союзу;
- г) немає правильної відповіді.

21. Гарантії свободи трудящих Конституції якого року залишилися в силі у Конституції Української РСР 1929 року?

- а) 1920 р.;
- б) 1919 р.;
- в) 1923 р.;
- г) 1918 р.

22. Які наслідки мала Конституція Української РСР 1929 р.?

- а) перекручування державної політики;
- б) господарські спори між підприємствами, установами і організаціями почали вирішували органи державного арбітражу;
- в) з'являється спеціальний розділ, присвячений суду та прокуратурі;
- г) до органів радянської влади на місцях було зараховано ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.

23. Кому надавала права пристановища влада УРСС?

- а) всім чужоземцям, що зазнали переслідувань за революційно-визвольну діяльність;
- б) буржуазії;
- в) військовим інших країн;
- г) усім громадянам;

24. Яку з культур було відокремлено владою УРСС від держави?

- а) мистецтво;
- б) церква;
- в) спорт;
- г) література.

25. Що зробила влада УСРР для населення щоб забезпечити доступ до навчання?

- а) нічого;
- б) більше навчальних закладів;
- в) розвиток у науці;
- г) безкоштовну освіту.

26. Який орган є органом влади Української соціалістичної радянської республіки?

- а) рада більшовицької влади;
- б) партія соціал-демократів;
- в) Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів;
- г) селянський та червоноармійський орган депутатів.

27. Що здійснює президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету?

- а) право законодавчої ініціативи у вищих органах Союзу радянських соціалістичних республік;
- б) вповноважує в належних випадках на території УСРР чинність постанов народних комісаріатів та центральних органів Союзу радянських соціалістичних республік;
- в) здійснює загальне управління Української соціалістичної радянської республіки;
- г) розгляд питань про часткові зміни Конституції Української соціалістичної радянської республіки.

28. Які документи видає Президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету?

- а) декрети;
- б) постанови;
- в) розпорядження;
- г) всі відповіді правильні.

29. Права яких громадян Українська соціалістична радянська республіка проголошувала за цілком несполучне з основними законами Республіки?

- а) не залежать від їх расової приналежності;
- б) не залежать від їх національної приналежності;
- в) тільки українці;
- г) не залежать від їх расової приналежності та національної приналежності.

30. Коли припинила свою дію Конституція УСРР 1929 р.?

- а) у 1978 р.;
- б) у 1939 р.;
- в) у 1937 р.;
- г) у 1983 р.

11. 17. Постанова ЦБК і РНК СРСР «Про установаження єдиної паспортної системи по Союзу РСР і обов'язкову прописку паспортів» (27 грудня 1932 р.)

1. Першочергово вводилася паспортизація в таких містах України:

- а) Харків;
- б) Львів;
- в) Дніпро;
- г) Донецьк.

2. Під виняток даної постанови підпадав:

- а) злочинці;
- б) куркулі;
- в) пенсіонери;
- г) всі правильні відповіді.

3. *Обов'язковим під час паспортизації було:*

- а) склад сім'ї;
- б) прописка;
- в) місце роботи;
- г) всі відповіді правильні.

4. *Під категорію "суспільно некорисних осіб" підпадали:*

- а) злочинці;
- б) інваліди;
- в) студенти;
- г) пенсіонери.

5. *Дана постанова була підписана:*

- а) Калінін, Молотов, Єнукідзе;
- б) Калінін, Сталін, Молотов;
- в) Сталін, Єнукідзе, Хрущов;
- г) Калінін, Молотов, Берія.

6. *Паспорти не видавалися на той час:*

- а) Лікарям;
- б) Педагогам;
- в) Пенсіонерам;
- г) Інвалідам.

7. *Головою РНК СРСР в той час був:*

- а) Калінін;
- б) Молотов;
- в) Єнукідзе;
- г) Сталін.

8. *Секретарем ЦБК СРСР в той час був:*

- а) Єнукідзе;
- б) Сталін;
- в) Молотов;
- г) Берія.

11. 18. Постанова ЦБК і РНК СРСР «Про утворення Головного управління робітничо-селянської міліції при ОДПУ Союзу РСР» (27 грудня 1932 р.)

1. *Секретарем ЦБК СРСР на той час був:*

- а) Єнукідзе;
- б) Сталін;
- в) Молотов;
- г) Берія.

2. *Після прийняття даної постанови утворилася така структура:*

- а) КГБ;
- б) ГУЛАГ;

- в) НКВС;
- г) УРСМ.

3. *Постановив про створення ГУРСМ:*

- а) ЦБК і РНК СРСР;
- б) НКВС;
- в) РНК УРСР;
- г) ЦБК.

4. *Головою РНК СРСР на той час був:*

- а) Сталін;
- б) Калінін;
- в) Єнукідзе;
- г) Молотов.

5. *Дана постанова буда підписана:*

- а) Калінін, Молотов, Єнукідзе;
- б) Калінін, Сталін, Молотов;
- в) Сталін, Єнукідзе, Хрущов;
- г) Калінін, Молотов, Берія.

6. *Головою ЦБК СРСР на той час був:*

- а) Сталін;
- б) Калінін;
- в) Молотов;
- г) Берія.

7. *В постанові ЦБК і РНК СРСР від 27 грудня 1932 р йдеться про:*

- а) про утворення Головного управління робітничої поліції при ОДПУ Союзу РСР;
- б) про утворення Головного управління селянської поліції при ОДПУ Союзу РСР;
- в) про утворення Головного управління народної міліції при ОДПУ Союзу РСР;
- г) про утворення Головного управління робітничо-селянської міліції при ОДПУ

Союзу РСР.

11. 19. Директивний лист ЦК КП(б)У та Раднаркому УСРР всім обкомам партії та облвиконкомам про неприпустимість масових виїздів колгоспників та одноосібних за межі України (23 січня 1933р.)

1. *За чим почали їхати люди?*

- а) за «сіллю»;
- б) за «хлібом»;
- в) за «молоком»;
- г) за «м'ясом».

2. *Ким були організовані масові виїзди?*

- а) ворогами Радянської влади;
- б) Радянською владою;
- в) люди самі хотіли поїхати;
- г) такого не було.

3. ЦК КП(б)У і СНК УССР пропонували рішення заради чого?

- а) щоб не було повторення ситуації;
- б) щоб ситуація повторилася;
- в) щоб люди вважали, що міри прийнято;
- г) щоб рішення було.

4. Скільки варіантів рішення було запропоновано?

- а) 3; б) 4; в) 8; г) 5.

5. Прийняти міри до припинення продажі білетів за межі України – яке це рішення?

- а) 2; б) 5; в) 4; г) 1.

6. Хто написав цей документ?

- а) голова ЦК КП(б)У;
- б) секретар ЦК КП (б)У;
- в) голова та секретар ЦК КП(б)У;
- г) голова та уповноважений ЦК КП(б)У.

7. Не пізніше якого часу потрібно сказати про фактичне положення з масовим виїздом людей з області?

- а) 4 годин вечора;
- б) 12 годин дня;
- в) 6 годин вечора;
- г) 9 годин ранку.

8. За що могли бути арештовані селяни?

- а) за те що не працюють;
- б) за те що крадуть;
- в) за те що їдуть до інших регіонів;
- г) за те що вони завербовані на роботу за кордоном.

9. Якого числа та місяця повинні повідомити про фактичне положення з масовим виїздом селян за кордон?

- а) 21 грудня; б) 28 лютого; в) 27 листопада; г) 24 січня;

10. Хто є секретарем ЦК КП(б)У?

- а) М. Хатаєвич;
- б) В. Чубарь;
- в) М. Грушевський;
- г) в Винниченко;

11. 20. Записка Наркомзему УСРР Центральному Комітетові КП(б)У про голодування та смертність населення у Київській області і необхідність надання продовольчої допомоги (14 березня 1933р.)

1. У скількох районах відбувалося голодування?

- а) 32–34; б) 23–24; в) 32–33; г) 21–24.

2. Скільки людей опухло в Білоцерківському районі?
а) 8450; б) 9089; в) 9603; г) 8673.
3. Скільки людей померло в Переяславському районі від голоду?
а) 1259; б) 169; в) 3454; г) 238.
4. Скільки опухло робочих у Житомирі?
а) 34; б) 167; в) 134; г) 231.
5. Скільки підібрано трупів у Києві у лютому?
а) 400; б) 249; в) 100; г) 518.
6. Скільки зареєстрованих випадків людодіства та трупо їства було зафіксовано?
а) 123; б) 213; в) 132; г) 127.
7. Скільки людей померло від голоду за лютий та березень?
а) 675; б) 742; в) 657; г) 765.
8. Скільки людей опухло в с. Севаст'янівка?
а) 350; б) 150; в) 450; г) 250.
9. Скільки сімей голодує в с. Піщане?
а) 456; б) 567; в) 639; г) 987.
10. Скільки трупів знайдено в Києві у січні?
а) 400; б) 300; в) 500; г) 200.

11. 21. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки (1937 р.)

1. За яким принципом праця в УРСР є обов'язком і справою честі кожного здатного до праці громадянина?

- а) « хто не працює, той не їсть»;
- б) «розуміння плідності праці є одним з найкращих задовольень»;
- в) «мотивація до роботи – частина мотивації до життя.»;
- г) «коли праця – задоволення, життя – хороше! Коли праця – обов'язок, життя – рабство!».

2. На який строк обирається Верховна Рада УРСР громадянами УРСР?

- а) 3 роки;
- б) 4 роки;
- в) безстроково;
- г) 7 років.

3. Яким єдиним органом являється Верховна Рада УРСР?

- а) судовим;
- б) виконавчим;
- в) законодавчим;
- г) всі відповіді вірні.

4. *Постанови і розпорядження Ради Народних Комісарів УРСР обов'язкові до виконання на території:*

- а) УРСР;
- б) СРСР;
- в) АРСР;
- г) УРСР і УРСР.

5. *Ким призначається Прокурор УРСР?*

- а) Радою Народний Комісарів;
- б) Верховною Радою УРСР;
- в) Прокурором СРСР;
- г) Найвищим Судом УРСР.

6. *Ким обираються Народні суди на основі загального, прямого і рівного виборчого права при таємному голосуванні на строк 3 роки?*

- а) депутатами;
- б) суддями;
- в) прокурорами;
- г) громадянами району.

7. *Право на відпочинок забезпечується скороченням робочого дня для величезної більшості робітників до?*

- а) 8 годин; б) 5 годин; в) 7 годин; г) 3 годин

8. *Які заходи були проведені щодо забезпечення за громадянами свободи совісті?*

- а) церкву в УРСР відокремлено від держави;
- б) забезпечення скороченого робочого дня;
- в) надання жінці рівних прав з чоловіками;
- г) недоторканість житла громадян.

9. *Вибори депутатів є:*

- а) черговими; б) прямими; в) позачерговими; г) повторними.

10. *За якими нормами проводяться вибори депутатів до обласних Рад Вінницької, Київської і Харківської областей?*

- а) один депутат від 30000 населення;
- б) один депутат від 25000 населення;
- в) один депутат від 5000 населення;
- г) один депутат від 500 не більше 1500 населення.

11. *На якому фоні був зображений Державний герб УРСР*

- а) чорному; б) білому; в) синьому; г) червоному.

12. *Яке місто вважали столицею Української Радянської Соціалістичної Республіки?*

- а) Львів; б) Київ; в) Харків; г) Одесу.

13. *з яких елементів складався герб УРСР?*

- а) серпа і молота;
- б) орла свободи;

- в) робітника з серпом;
- г) чорнозем і плуг.

14. Що являє собою зміст Розділу і Конституції УРСР?

- а) про державний устрій;
- б) про суспільний устрій;
- в) про місцеві органи державної влади;
- г) про бюджет УРСР.

15. Яку основу становлять соціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя та засоби виробництва, що утвердилась унаслідок капіталістичної системи господарства, скасування приватної власності на знаряддя та засоби виробництва і знищення експлуатації людини людиною?

- а) політичну;
- б) соціальну;
- в) культурну;
- г) економічну.

16. Кількість рівноправних Радянських Соціалістичних республік з якими об'єдналася УРСР?

- а) 10 республік;
- б) 8 республік;
- в) 5 республік;
- г) 12 республік.

17. Відповідно якої статті УРСР забезпечує за СРСР в особі його вищих органів влади і органів державного управління права?

- а) 16;
- б) 14;
- в) 18;
- г) 15.

18. Чи мали обов'язкову силу закони СРСР на території УРСР?

- а) не мали обов'язкової сили;
- б) не вказано в Конституції;
- в) мали обов'язкову силу;
- г) немає правильної відповіді.

19. Кількість членів які входять до Президії Верховної Ради УРСР?

- а) 10;
- б) 12;
- в) 17;
- г) 15.

20. Що декларував II Розділ Конституції УРСР?

- а) добровільне об'єднання УРСР з ін. рад. республіками в союзу державу – СРСР;
- б) найвищий і єдиний законодавчий орган державної влади в Україні – Верховна Рада УРСР;
- в) УРСР проголошувалася соціалістичною державою робітників і селян;
- г) основні соціально-економічні права громадян.

21. Зі скількох розділів складається Конституція УРСР?

- а) 15;
- б) 13;
- в) 11;
- г) 17.

22. Якою мовою проводилось судочинство в УРСР?

- а) російською;
- б) російською і українською;
- в) українською;
- г) не зазначено.

23. Якою статтею Конституції УРСР жінці надаються рівні права з чоловіком у всіх галузях господарського, державного, культурного і громадсько-політичного життя?

- а) 124;
- б) 128;
- в) 130;
- г) 121.

24. Які суди обираються громадянами району на основі загального, прямого і рівного виборчого права при таємному голосуванні на строк 3 роки?

- а) народні суди;
- б) обласні суди;
- в) Найвищий суд;
- г) спеціальні суди.

25. Не відноситься до ознак Ради Народних Комісарів УРСР:

- а) вживає заходів по здійсненню народногосподарського плану;
- б) вживає заходів по здійсненню державного і місцевого бюджету УРСР;
- в) вживає заходів по забезпеченню громадського ладу, обороні інтересів держави і охороні прав громадян;
- г) дає тлумачення законів УРСР, видає укази.

26. До республіканських Народних Комісаріатів не належать Народні Комісаріати УРСР?

- а) освіти;
- б) фінансів;
- в) комунального господарства;
- г) соціального забезпечення.

27. Прокурор УРСР призначається Прокурором СРСР на строк?

- а) 3 роки;   б) 7 років;   в) 5 років;   г) 4 роки.

28. Що не гарантується громадянам законом УРСР у відповідності з інтересами трудящих і з метою зміцнення соціалістичного ладу?

- а) свобода слова;
- б) свобода зборів і мітингів;
- в) свобода вуличних походів і демонстрацій;
- г) недоторканість житла.

29. Якої вікової категорії треба досягти громадянам для участі в виборах депутатів?

- а) 18 років;
- б) 21 рік;
- в) 16 років;
- г) 23 роки.

30. На який строк обирається Верховна Рада Молдавської РСР?

- а) 7 років;
- б) 4 роки;
- в) 5 років;
- г) 8 років.

11. 22. Постанова Всеукраїнського ревкому про застосування виняткового заходу покарання – розстрілу – до активних контрреволюціонерів в Україні (2 лютого 1920 р.)

1. За яким способом в дію вводилась постанова?

- а) поштою;
- б) усно;

- в) телеграмою;
- г) телеграфом.

2. *Що сприяло Всеукраїнського ревкому розглянути питання щодо застосування виняткового заходу покарання – розстрілу – до активних контрреволюціонерів в Україні?*

- а) у зв'язку з постановою про прийняття смертної кари у РРФСР;
- б) у зв'язку із збільшенням доступності в Україні;
- в) у зв'язку з постановою про скасування смертної кари у РРФСР;
- г) у зв'язку з розформуванням радянської влади.

3. *Хто виносив вирок смертної кари на території України?*

- а) Верховний суд;
- б) надзвичайні комісії і ревтрибунал;
- в) міністр і ревтрибунал;
- г) президент і міністри.

4. *Хто був головою Всеукраїнського революційного комітету у 1920 р.*

- а) Горбачов;
- б) Петровський;
- в) Нікулін;
- г) Єрмощенко.

5. *Які члени Всеукрревкома приймали постанову про застосування виняткового заходу покарання розстрілу до активних контрреволюціонерів в Україні?*

- а) Слющинський, Павліков;
- б) Єфремов, Касатін;
- в) Драчов, Нікульський;
- г) Затонський, Гринько.

6. *Хто був Зам. голови Комісії юстиції при Всеукрревкомом у 1920 р.?*

- а) Бережний;
- б) Канарський;
- в) Тригуб;
- г) Вішневський.

7. *Хто був головою управління справами Всеукрревкома у 1920 р.?*

- а) Єрмощенко;
- б) Трима;
- в) Загулий;
- г) Гриб.

8. *Коли приймали постанову про застосування виняткового заходу покарання розстрілу до активних контрреволюціонерів в Україні?*

- а) 3 жовтня 1914 р.;
- б) 18 березня 1919 р.;
- в) 2 лютого 1920 р.;
- г) 2 грудня 1925 р.

9. Скасування смертної кари в РРФСР, що стала результатом. Оберіть не правильну відповідь.

- а) повного придушення шпигунської, дезорганізаторської діяльності агентів Антанти і службовців їй царських генералів в тилу Червоної Армії;
- б) розгрому контрреволюції на фронтах;
- в) знищення найбільших таємних організацій контрреволюціонерів і бандитів;
- г) винищення Антанти.

10. На якій території діяла постанова про застосування виняткового заходу покарання розстрілу до активних контрреволюціонерів?

- а) Росії;   б) Грузії;   в) Польщі;   г) Україні.

11. У якому збірнику була записана дана постанова?

- а) Збірник правил поведінки у Києві;
- б) Збірник висловлювань Хрущова;
- в) Збірник узаконень та розпоряджень Всеукрревкому;
- г) Збірник розпоряджень.

12. Виберіть продовження уривку з постанови: «Але нехай український народ, переконавшись на прикладі Радянської Росії, знає, що терор і всі важкі репресії щодо ворогів робітників і селян нав'язуються нам...».

- а) селянами і владою;
- б) членами політбюро;
- в) військовими;
- г) буржуазією і її найманцями.

13. Що не стосується даної постанови?

- а) придушення шпигунської діяльності агентів Антанти;
- б) розгром контр революції на фронтах;
- в) ліквідація Всеукраїнського революційного комітету;
- г) придушення шпигунської діяльності царських генералів.

14. Про який розгром йдеться у постанові 2-го пунктам

- а) розгром контрреволюції на фронтах;
- б) розгром всеукраїнського революційного комітету;
- в) розгром радянської Росії;
- г) розгром червоної Армії.

15. Хто відповідальний перед робітничо-селянською масою України за її зміцнення в боротьбі з контрреволюційними спробами нападу?

- а) влада України;
- б) Радянська Росія;
- в) Всеукраїнський революційний комітет;
- г) Червона Армія.

11. 23. Постанова Ради Народних комісарів УСРР про запровадження Української мови в школах і радянських установах

1. В якому місті була прийнята постанова Ради Народних комісарів УСРР про запровадження Української мови в школах і радянських установах 21 вересня 1920?

- а) Харків; б) Київ; в) Казань; г) Москва.

2. Хто був за Голову Ради Народних Комісарів?

- а) Воснецов;
б) Чубарь;
в) Мельник;
г) Холодницький.

3. Скільки українських газет повинні були мати губернські міста?

- а) не менше двох; б) 3; в) 6; г) не менше одної.

4. Що повинна робити робітничо-селянська інспекція?

- а) стежити за особами які розмовляють українською мовою;
б) стежити за виконанням обов'язків Наркомпроду;
в) виконувати нагляд за губернськими містами;
г) стежити за точним виконанням цього декрету.

5. Яку мову треба негайно ввести в усі навчальні заклади?

- а) російську;
б) українську;
в) німецьку;
г) старослов'янську.

6. Державне видавництво за угодою повинно було потурбуватися за виданням:

- А) україномовних газет;
б) постанов;
в) навчальних посібників;
г) пропагандистських журналів.

7. Вечірні школи повинні організовуватись для:

- а) робітників;
б) школярів;
в) радянських службовців;
г) селян.

8. Державне видавництво уклало угоду з:

- а) губернатором;
б) наркомземом;
в) наркомпросом;
г) радянськими службовцями.

9. Якою мовою повинна була видаватися пропагандистська література?

- а) вона була заборонена;
б) переважно російською мовою;

- в) переважно українською;
- г) пропагандистська література видавалася тільки в губернаторських містах будь-якою мовою.

10. *Вечірні школи повинні організовуватись через:*

- а) місцеві органи Наркомзему;
- б) місцеві органи Наркомпросу;
- в) губернські міста і повіти;
- г) місцеві органи губернських міст.

11. *Яких співробітників потрібно залучати в установи?*

- а) Які розуміють закони;
- б) Які знають українську мову;
- в) Фахівці сфери управління;
- г) Робітників-інженерів;

12. *Кому доручалась розробка планів широкого розвитку виховних і навчальних освітніх установ?*

- а) Наркомпросу;
- б) Наркомзему;
- в) Державному видавництву;
- г) Місцевим органам.

13. *На що слід звернути увагу в установах по підготовці працівників освіти?*

- а) на те, чи підписані вони на обов'язкову розсилку просвітницької газети;
- б) на особливо серйозне вивчення української мови;
- в) на особливо серйозне вивчення старослов'янської мови;
- г) на вік осіб що навчаються.

11.24. Кримінальний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)

Питання:

1. На кого (на що) розповсюджується дія Кримінального кодексу?
2. Що є завданням Кримінального кодексу?
3. Що визнається злочином у Кримінальному кодексі?
4. З якою метою застосовується покарання та інші міри соціального захисту?
5. Ким проводиться призначення покарання?
6. Що враховується при визначенні міри покарання?
7. Суть покарань запропонованих Кримінальним кодексом?
8. Що Кримінальним кодексом визнається як вища міра покарання?
9. До кого не може бути застосована вища міра репресії?

11.25. Кримінальний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)

1. Вища міра репресії не може бути застосована до осіб які на момент скоєння злочину не досягли:

- а) 19-ти років;
- б) 20-ти років;

- в) 18-ти років;
- г) 25-ти років.

2. Яке покарання призначається по справах, які знаходилися в провадженні революційних трибуналів?

- а) розстріл;
- б) повішання;
- в) позбавлення волі;
- г) відрубання голови.

3. При недоведеності контрреволюційності означених дій, покарання може бути:

- а) підвищено до 3-х місяців виправних робіт;
- б) зменшено до 2-х місяців виправних робіт;
- в) підвищено до 5-ти місяців виправних робіт;
- г) зменшено до 3-х місяців виправних робіт.

4. Рід і вид покарання та інших заходів соціального захисту передбачає розділ:

- а) I;   б) III;   в) VI;   г) III.

5. В особливій частині Кримінального кодексу існує розділ:

- а) визначення міри покарання;
- б) межі дії Кримінального кодексу;
- в) роди і види покарання та інших засобів соціального захисту;
- г) про контрреволюційні злочини.

6. В якій статті Кримінального кодексу йдеться про виготовлення, збереження з ціллю розповсюдження та розповсюдження агітаційної літератури контрреволюційного характеру?

- а) 72 ст. Особливої частини;
- б) 69 ст. Особливої частини;
- в) 58 ст. Особливої частини;
- г) 72 ст. Загальної частини.

11 26. «Кримінальний кодекс УСРР 1922р.»

1. В якому році ЦВК СРСР прийняв «Основні начала кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік» – акт із загальної частини кримінального права?

- а) 31 вересня 1923 р.;
- б) 31 жовтня 1924 р.;
- в) 10 липня 1924 р.;
- г) 23 жовтня 1923 р.

2. Вища міра покарання яку встановив КК:

- а) позбавлення волі на 15 років;
- б) довічне ув'язнення;
- в) розстріл;
- г) примусові роботи.

3. *Основою для створення Кримінального кодексу УСРР – єдиного нормативного акта, який відображав державну кримінально-правову політику стало?*

- а) ідеологічні засади;
- б) політичні засади;
- в) засади кримінального провадження;
- г) керівні засади.

4. *КК УСРР утворюють самостійні частини:*

- а) загальна та спеціальна;
- б) загальна та спеціалізована;
- в) загальна та особлива;
- г) загальна, особлива та спеціальна.

5. *Метою КК УСРР є:*

- а) перевиховання злочинців;
- б) покарання злочинців;
- в) визначення переліку кримінальних правопорушень;
- г) визначення переліку засобів кримінально-правового характеру.

6. *Для здійснення завдання КК УСРР останній визначає, які суспільно небезпечні діяння є:*

- а) кримінальними правопорушеннями;
- б) проступками;
- в) злочинами;
- г) правопорушеннями.

7. *З скількох частин складається Кримінальний кодекс?*

- а) 5;   б) 3;   в) 4;   г) 2.

8. *Смертна кара не застосовується:*

- а) якщо жінка вагітна;
- б) якщо особа служить в СРСР;
- в) якщо особа очолює КП(б)У;
- г) якщо особа має орден Білого лева.

9. *За КК УСРР 1922 року скільки складів злочинів передбача-ли найвищу міру покарання?*

- а) 45;   б) 36;   в) 15;   г) 52.

10. *Мінімальний вік становив в КК УСРР:*

- а) 10 і 11;   б) 11 і 12;   в) 12 і 13;   г) 13 і 14.

11. *Термін висилки:*

- а) 1–3 роки;   б) 1–5 роки;   в) 2–4 роки;   г) 3–5 роки.

12. *Який був максимальний термін позбавлення волі?*

- а) 5 років;   б) 7 років;   в) 9 років;   г) 11 років.

13. *Мінімальний термін позбавлення волі:*

- а) 5 місяців;   б) 6 місяців;   в) 7 місяців;   г) 8 місяців.

14. *Особливістю КК є?*

- а) КК затвердив Всеукраїнський ЦВК;
- б) вища міра покарання;
- в) принцип зворотної сили закону;
- г) КК містив положення про аналогію закону.

11. 27. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)*Питання:*

1. Чи мають закони, які усувають злочинність вчиненого діяння або пом'якшують його караність, зворотню силу дії?
2. Коли допускається видалення публіки з зали засідань?
3. Ким підтримується обвинувачення на суді?
4. Коли допускається примирення?
5. Коли потерпілому надається право звинувачення?
6. Які справи порушуються не інакше, як за скаргою потерпілого, і підлягають зупиненню у випадку примирення його з обвинувачуваним?
7. У якому випадку прокуратура зобов'язана порушувати кримінальне переслідування перед судовими та слідчими органами?
8. Які справи не припиняються у випадку примирення сторін?
9. Коли може бути заявлено цивільний позов?

11. 28. Кримінально – процесуальний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)*1. Всі судові засідання:*

- а) приватні; б) публічні; в) закриті; г) з обмеженим доступом.

2. Особи скількох років не допускаються до зали засідань?

- а) старше 10-ти років;
- б) молодше 18-ти років;
- в) старше 12-ти років;
- г) молодше 14-ти років.

3. На якій мові ведеться провадження по кримінальним справам?

- а) на російській або китайській мові;
- б) на російській або німецькій мові;
- в) на українській або англійській мові;
- г) на українській або російській мові.

4. Чоловік, жінка, батько, мати, сини та доньки, рідні брати та сестри одним словом називають:

- а) близькі родичі; б) слідчі; в) революційний трибунал; г) сторони.

5. Рада народних суддів та касаційний відділ Верховного Трибуналу – це:

- а) Суд I-ї інстанції;
- б) Прокуратура;

- в) Суд II-ї інстанції;
- г) Слідчі.

б. Революційний трибунал означає:

- а) губернські трибунали, воєнні і воєнно-транспортні трибунали та Верховний Трибунал;
- б) рада народних суддів, військовий трибунал, Верховний Трибунал;
- в) народні судді та члени Верховного Трибуналу;
- г) батьки та опікуни.

11. 29. Земельний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)

Питання:

1. Яке право було скасоване назавжди Постановами Всеукраїнських З'їздів Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських Депутатів, на підставі виразно виявленої революційної волі робітників та селян?
2. Що становить єдиний державний земельний фонд? Хто ним відає?
3. Кому надається право безпосередньо користуватися землями сільськогосподарського призначення?
4. Хто наділяється землею в першу чергу?
5. Коли може бути відібране право на землю, надану в трудове безстрочне користування?
6. На який строк дозволяється здача землі в оренду?
7. Коли дозволяється вживати найману працю?
8. Кому належать всі спорудження, будівлі, засіви й інші рослини, та, взагалі, все сполучене з земельною ділянкою?
9. Хто наділяється землею в третю чергу?

11. 30. Земельний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)

1. Всі землі в межах УСРР становлять власність:

- а) Демократичної Держави;
- б) Федеративної Держави;
- в) Буржуазної Держави;
- г) Робітничо-Селянської Держави.

2. Єдиним державним земельним фондом відає:

- а) Народний Комісаріат Земельних Справ та його місцеві органи;
- б) Народні збори;
- в) Президент УСРР;
- г) Уряд УСРР.

3. В третю чергу землею наділяються:

- а) трудові сільськогосподарські товариства;
- б) зайшла рільнича людність;
- в) малоземельна рільнича людність;
- г) нерільнича людність.

4. У яку чергу землю наділяються наймити?

- а) в четверту;
- б) в першу;
- в) в другу;
- г) в третю.

5. При відсутності правильної плодозміни строк оренди землі становить:

- а) не більше 3-х років;
- б) 4 роки;
- в) не більше 7 років;
- г) п'ять років.

6. Коли трудове хліборобське господарство не може своєчасно виконати потрібної сільськогосподарської роботи, йому дозволяється:

- а) вживати найману працю;
- б) покинути виконання роботи;
- в) закрити господарство;
- г) використовувати нанотехнології.

11. 31. Кодекс законів про працю УСРР (1922 р.) (Витяг)

Питання:

1. На кого розповсюджуються постанови Кодексу законів про працю?
2. Які договори та угоди про працю вважаються недійсними?
3. Через які органи здійснюється надання громадян УСРР роботи?
4. Хто зовсім не підлягає притягненню до трудової повинності?
5. Хто звільняється від притягнення до трудової повинності?
6. Що таке колективний договір?
7. На кого розповсюджуються умови колективного договору?
8. Що таке трудовий договір?
9. Коли припиняється трудовий договір?

11. 32. Кодекс законів про працю УСРР (1922 р.) (Витяг)

1. Скільки годин відпочинку на тиждень надається всім трудящим?

- а) не менше 72-х годин;
- б) 36 годин;
- в) 24 години;
- г) не менше 42-х годин.

2. Для осіб віком від 16 до 18 років тривалість робочого часу повинна складати:

- а) 7 годин;
- б) не більше 4-х годин;
- в) 9 годин;
- г) не більше 6-ти годин.

3. Тривалість нормального робочого дня складає:

- а) 10 годин;

- б) не більше 8-ми годин;
  - в) 9 годин;
  - г) не менше 8-ми годин.
4. *Залученню до трудової повинності зовсім не підлягають:*
- а) особи, які досягнули 18-ти років;
  - б) жінки, віком 25 років;
  - в) особи, які не досягнули 18-ти років;
  - г) чоловіки, віком 30 років.
5. *Від залучення до трудової повинності звільняються:*
- а) інваліди праці та війни;
  - б) жінки, що мають дітей 10-ти річного віку;
  - в) вагітні жінки, за 12 недінь до пологів;
  - г) фізично здорові чоловіки, віком 27 років.
6. *Колективні договори можуть бути:*
- а) локальними та офіцерськими;
  - б) генеральними та локальними;
  - в) генеральними та місцевими;
  - г) генеральними та офіцерськими.

11. 33. «Кодекс законів про працю УСРР (1922)»

1. *Кодекс законів про працю було прийнято:*
- а) 10 грудня 1918 року;
  - б) 13 грудня 1918 року;
  - в) 10 грудня 1919 року;
  - г) 10 червня 1918 року.
2. *Кодекс законів про працю проголошував:*
- а) обов'язок виконувати встановлену міру праці;
  - б) обов'язок працювати та право на працю;
  - в) обов'язок виконувати встановлену міру праці, обов'язок працювати та право на працю;
  - г) всі відповіді не вірні.
3. *Декретом РНК УСРР було введено єдиний трудовий пайок у:*
- а) 6 квітня 1918 року;
  - б) 5 березня 1920 року;
  - в) 1 квітня 1920 року;
  - г) 6 квітня 1920 року.
4. *До порушників дисципліни застосовувалися:*
- а) догана;   б) штраф;   в) примусові заходи;   г) догана.
5. *Прогул понад скількох днів протягом одного місяця розглядався як са-ботаж:*
- а) 5 днів;   б) 3 дні;   в) 2 дні;   г) 14 днів.
6. *Кодекс законів про працю УСРР складався з скількох розділів:*
- а) 11;   б) 12;   в) 17;   г) 33.

7. *Тривалість нормативного робочого дня за Кодексом ста-новила скільки годин:*

- а) 8 годин;
- б) 7 годин;
- в) година;
- г) 2 години.

8. *Розмір винагороди за працю не міг бути:*

- а) більшим обов'язкового мінімуму оплати, встановленою для даної категорії праці державою;
- б) меншим обов'язкового мінімуму оплати, встановленою для даної категорії праці державою;
- в) рівним;
- г) немає правильної відповіді.

9. *Кодекс законів про працю УСРР:*

- а) ефективно ре-гулював трудові відносини на початковому етапі непу;
- б) безрезультатно ре-гулював трудові відносини на початковому етапі непу;
- в) погано ре-гулював трудові відносини на початковому етапі непу;
- г) немає правильної відповіді.

10. *На Україну починають поширюватися загальносоюзні акти в:*

- а) 1922;   б) 1923;   в) 1925;   г) 1924.

11. *Строга централізація державного управління вимагала:*

- а) підвищення рівня трудової дисципліни;
- б) дотримання трудових прав;
- в) підвищення праці;
- г) немає правильної відповіді.

12. *На боротьбу з порушниками трудової дисципліни спрямовуються прийнята РНК СРСР постанова "Про заходи щодо зміцнення трудової дисципліни на державних підприємствах" від:*

- а) 5 березня 1929 року;
- б) 6 березня 1929 року;
- в) 6 березня 1928 року;
- г) 5 квітня 1929 року.

13. *"Про заходи щодо поліпшення виробничого режиму і зміцнення трудової дисципліни на підприємствах" від:*

- а) 4 липня 1929 року;
- б) 5 липня 1929 року;
- в) 5 липня 1928 року;
- г) 6 березня 1928 року.

14. *ВУЦВК і РНК УСРР затвердили Положення про промислову кооперацію:*

- а) 16 травня 1928;
- б) 15 травня 1928;
- в) 16 травня 1927;
- г) 14 травня 1928.

11. 34. Цивільний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)*Питання:*

1. Чим регулюються земельні, сімейні відносини та відносини, що виникають з найму робочої сили?
2. Що таке цивільна правоздатність?
3. Коли золота і срібна монета та іноземна валюта можуть бути предметом угод?
4. Які існують види власності?
5. Що може бути власністю держави?
6. Що може бути предметом приватної власності?
7. Коли виникають зобов'язання?
8. Коли припиняються зобов'язання?
9. Яке допускається спадкування?

11. 35. Цивільний кодекс УСРР (1922 р.) (Витяг)*1. Володіння землею допускається тільки на правах:*

- а) оренди; б) продажу; в) оброблення; г) користування.

2. Вилученими з приватного обороту є:

- а) регіональні підприємства;
 б) націоналізовані підприємства;
 в) місцеві підприємства;
 г) приватні установи.

3. Існує власність:

- а) недержавна, кооперативна та публічна;
 б) державна, кооперативна та приватна;
 в) публічна, кооперативна та приватна;
 г) державна, кооперативна та публічна.

4. Державна власність поділяється на:

- а) загальнонаціональну та муніципальну;
 б) комунальну та муніципалізовану;
 в) націоналізовану та муніципалізовану;
 г) націоналізовану та кооперативну.

5. Торгові та промислові підприємства є предметом:

- а) приватної власності;
 б) державної власності;
 в) комунальної власності;
 г) кооперативної власності.

6. Особа, яка може вимагати від іншої особи визначеної дії, зокрема, передачі речей або сплати грошей, або утримання від дій:

- а) кредитор;
 б) боржник;
 в) посередник;
 г) працівник банку.

11. 36. Цивільний кодекс УРСР (1920–30-х рр.)

1. В якому порядку вирішувалися суперечки? (в судовому порядку)
2. Які види власності виділяли? (державна, кооперативна, приватна)
3. Земля, надра, залізні дороги загального вжитку належали до? (державної власності)
4. Підприємства, які мають найманих працівників є? (предметом приватної власності)
5. Чим можуть володіти кооперативні організації? (рідного роду майном на рівні з приватними особами)
6. Зобов'язання виникають з? (договорів та інших підстав, які вказані в законі)
7. Які права належать власнику майна? (право володіння, розпорядження та користування)
8. Підприємства, які мають телеграф та радіотелеграф, можуть бути предметом приватної власності на основі? (на основі концесії)
9. На основі чого золота та срібна монета, інші іноземна валюта можуть бути предметом угод? (лише в межах спеціального узаконення)

11. 37. Цивільний кодекс УРСР (1920-30-х рр.)

1. До видів власності не належить:

- а) приватна;
- б) кооперативна;
- в) цивільна;
- г) державна.

2. До державної власності належить ... власність:

- а) кооперативна;   б) цивільна;   в) легальна;   г) муніципалізована.

3. Предметом угод НЕ може бути:

- а) золота та срібна монета;
- б) підприємство;
- в) іноземна валюта;
- г) державний капітал.

4. Предметом приватної власності можуть бути:

- а) залізні дороги загального користування;
- б) торгові підприємства;
- в) промислові підприємства;
- г) підприємства, які мають найманих працівників.

5. Зобов'язання НЕ виникають на основі:

- а) договорів;
- б) необґрунтованого збагачення;
- в) завдання шкоди особі;
- г) статутів.

6. Громадянські права охороняються:

- а) державою;   б) правом;   в) законом;   г) номенклатурою.

11. 38. Постанова ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови» (1 серпня 1923 р.)

1. Кожному громадянину будь-якої національності забезпечувалася? (можливість в його зносинах з державними органами і в зносинах державних органів з ним користуватися рідною мовою)

2. Якою мовою користувалися в адміністративно-територіальних одиницях органи влади? (мовою, якою спілкувалася більшість населення)

3. Чи дозволялося говорити рідною мовою на прилюдних виступах?(так, надавалося право говорити рідною мовою)

4. На яку мову переводилося діловодство?(з дня проголошення декрету діловодство переводилось на українську мову)

5. Якою мовою переважно велося діловодство в губерніях і окружних органах? (діловодство велося переважно українською мовою)

6. Якими мовами мусили володіти залізничники, що служать на території України? (вони мусили володіти обома поширеними мовами, тобто російською та українською)

7. Організація установ, які проводили курси української мови належала? (Наркомпросові)

8. Який орган звільняв від обов'язкового вивчення української мови? (Рада Народних Комісарів)

9. Протягом якого періоду особи, які перебували на державній службі повинні були вивчити українську мову?(протягом одного року з дня виходу декрету)

1. Які мови проголошувалися рівними на території України?

- а) мови всіх національностей;
- б) українська;
- в) російська;
- г) мови меншин.

2. Найпоширенішими вважалися:

- а) мови меншин;
- б) мови всіх національностей;
- в) українська та російська;
- г) російська.

3. Якою мовою користувалися в адміністративно-територіальних одиницях, що належать до національних меншостей:

- а) мовою більшості населення;
- б) українською;
- в) російською;
- г) мовою меншості.

4. Особи, що перебувають на державній службі до моменту надання чинності цьому декретові й не володіють обома найбільш поширеними мовами, мають вивчити їх протягом:

- а) трьох місяців;
- б) одного року;
- в) шести місяців;
- г) дев'яти місяців.

5. Особи, що не вивчили в установленому для них реченці української мови, підлягають:

- а) безумовному звільненню з роботи;
- б) тривалому навчанню;
- в) навчанню протягом одного року;
- г) навчанню протягом одного місяця.

6. В районах діловодство проводилось:

- а) російською мовою;
- б) українською мовою;
- в) обома мовами;
- г) мовою більшості населення.

11. 39. Положення про злочини державні (контрреволюційні та особливо небезпечні для Союзу РСР, злочини проти порядку управління), затверджене ЦБК СРСР (25 лютого 1927 р.)

1. Яке діяння визначається контрреволюційним?
2. Які відносини тягнуть за собою міри соціального захисту?
3. Що тягне за собою позбавлення волі з суворою ізоляцією на строк не нижче трьох років, з конфіскацією всього або частини майна?
4. Що тягнуть за собою активні дії або активна боротьба проти робітничого класу і революційного руху?
5. Що є найвищою мірою соціального захисту?
6. В якій статті вказані міри соціального захисту?
7. Об'ява ворогом працюючих можлива у випадку?
8. Що тягне за собою недонесення про достовірно відомий, підготовлюваний або вчинений контрреволюційний злочин?
9. Чи тягне за собою відповідальність контрреволюційний саботаж?

11. 40. Положення про злочини державні (контрреволюційні та особливо небезпечні для Союзу РСР, злочини проти порядку управління), затверджене ЦБК СРСР (25 лютого 1927 р.)

1. Вищою мірою соціального захисту є:

- а) розстріл;
- б) конфіскація майна;
- в) позбавлення волі на строк 6 місяців;
- г) позбавлення волі на строк 9 місяців з конфіскацією майна.

2. Міри соціального захисту вказані в ... статті цього Положення:

- а) 4;   б) 3;   в) 2;   г) 1.

3. Контрреволюційний саботаж тягнув за собою:

- а) конфіскацію майна;
- б) найвищу міру соціального захисту;
- в) позбавлення волі на строк 1 рік;
- г) розстріл.

4. Яка стаття має дві примітки:

- а) 6 ст.;   б) 8 ст.;   в) 2 ст.;   г) 1 ст.

5. Передача, викрадення або збирання з метою передачі інформації, які за своїм змістом є спеціально охоронюваною державною таємницею – це:

- а) викрадення;
- б) шпигунство;
- в) конфіскація;
- г) втручання.

б. Однією з мір соціального захисту є:

- а) шпигунство;
- б) конфіскація;
- в) втручання;
- г) охорона.

11. 41. Постанова Раднаркому УСРР про ознаки, які визначали селянське господарство як куркульське

1. В якому разі господарства, що їх перелічено у п. “в” і “г” арт. 1-го, вважаються за куркульськими?

- 2. В якому разі селянські господарства відносять до куркульських господарств?
- 3. На що покладається облік та складання списків господарств?
- 4. В якому пункті вказано ознаки куркульських господарств?
- 5. Які господарства відносились до куркульських?
- 6. Головною метою Постанови є?
- 7. Який прикладається на ці господарства?
- 8. Назвіть ознаки селянських господарств.
- 9. На що поширювався Кодекс законів про працю УРСР?

11. 42. Постанова Раднаркому УСРР про ознаки, які визначали селянське господарство як куркульське

1. Ознакою сільського господарства НЕ є:

- а) здобуття прибутку;
- б) торгівля;
- в) лихварство;
- г) не реєстраційне посвідчення.

2. Ця Постанова видається на підставі постанови:

- а) РНК СРСР з 21 травня 1928 р.;
- б) РНК СРСР з 21 травня 1929 р.;
- в) РНК СРСР з 21 травня 1926 р.;
- г) РНК СРСР з 21 травня 1922 р.

3. В якому пункті перелічено господарства:

- а) п. 6;   б) п. 1;   в) п. 3;   г) п. 7.

4. В якому випадку селянські господарства є куркульськими:

- а) за визначення п. 1 Постанови;
- б) відповідно до реєстраційного посвідчення;

- в) коли до них застосовано індивідуальний порядок визначення прибутку;
- г) за рішення сільської Ради.

5. *Облік та складання списків покладено на:*

- а) міську Раду;
- б) Раду Народних Міністрів;
- в) чиновників;
- г) сільську Раду.

6. *Вживання найманої праці для сільськогосподарських робіт, або в кустарних промислах та підприємствах в такому розмірі, що тягне за собою:*

- а) кримінальну відповідальність;
- б) позбавлення виборного права;
- в) арешт;
- г) конфіскацію майна.

11. 43. Наказ ОДПУ СРСР № 44/21 (2 лютого 1930 р.)

1. Яким чином повинні були розгортатися заходи ОГПУ?
2. В яких районах СРСР проводилась компанія по виселенню кулаків?
3. В яких районах компанія по виселенню проводилась першочергово?
4. Що було наказано для проведення даної компанії?
5. До яких районів було виселено більшість кулаків?
6. До найбільших кулаків належали?
7. Чи була конфіскація частиною даної компанії?
8. З яких районів мало бути проведено першочергове виселення?
9. З якою метою було створено оперативні «трійки»?

1. *До кулаків НЕ відносили?*

- а) колишніх поміщиків;
- б) колишні бандити;
- в) номенклатура;
- г) колишні активні каральники.

2. *Майно сімей кулаків, які виселялися:*

- а) конфіскувалося;
- б) арештовувалося;
- в) знищувалося;
- г) підлягало оподаткуванню.

3. *Для виконання всіх задач потребувалося:*

- а) місця поселення для виселених кулаків;
- б) ліквідація діючих банд;
- в) розгортання лише двома основними лініями;
- г) створення церковних общин.

4. *Найбільше кулаків було виселено з:*

- а) Волзького краю;
- б) Білорусії;

- в) Сибіру;
  - г) Східного Кавказу.
5. *Сім'ї заарештованих, відправлених до концтабору повинні бути вислані в ... райони.*
- а) західні;
  - б) східні;
  - в) північні;
  - г) південні.
6. *Оперативні «трійки» були організовані з метою:*
- а) безпосереднього керівництва операцією з виселення куркулів і їхніх родин;
  - б) проведення розрахунків;
  - в) ліквідації контрреволюційних господарств;
  - г) конфіскації капіталу.

11. 44. Постанова ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна (7 серпня 1932 р.) (Витяг)

1. Що було вирішено застосовувати у якості заходу судової репресії у справах про охорону колгоспів і колгоспників від насильств і загроз з боку куркулів?
2. Чи була дозволена амністія?
3. Яке майно було прирівняне до державного?
4. Які злочини було прирівняні до державних?
5. За який злочин було визначена найвища міра соціального захисту?
6. За який злочин позбавляли волі не менше, як на 10 років?
7. Якому виду майна було усилено охорону?
8. Чи належало кооперативне майно до державного?
9. В яких випадках волі позбавляли на строк від 5 до 10 років?

11. 45. Постанова ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна (7 серпня 1932 р.) (Витяг)

1. *Амністія НЕ могла застосовуватися до:*
  - а) колишніх бандитів;
  - б) злочинців, за розкрадання колгоспного майна;
  - в) білогвардійців;
  - г) номенклатури.
2. *Найвища міра соціального захисту була визначена за:*
  - а) розкрадання колгоспного майна;
  - б) розкрадання приватного майна;
  - в) привласнення приватного майна;
  - г) насильницьке знищення колгоспів.
3. *Найвищою мірою соціального захисту є:*
  - а) позбавлення волі строком на 10 років;
  - б) позбавлення волі строком на 5 років;
  - в) розстріл з конфіскацією майна;
  - г) розбавлення волі троком на 10 років з конфіскацією майна.

4. *Заміною на пом'якшуючі обставини було:*

- а) позбавлення волі строком не менше ніж на 10 років з конфіскацією майна;
- б) позбавлення волі строком не менше ніж на 7 років з конфіскацією майна;
- в) позбавлення волі строком не менше ніж на 2 роки з конфіскацією майна;
- г) позбавлення волі строком не менше ніж на 5 років з конфіскацією майна.

5. *До майна колгоспів та кооперативів НЕ належали:*

- а) врожай на полях;
- б) загальні запаси;
- в) приватні підприємства;
- г) кооперативні склади.

6. *Вирішальна боротьба була проведена з:*

- а) протиправними куркульно-капіталістичними елементами;
- б) приватними підприємствами;
- в) державними господарствами;
- г) кооперативною власністю.

11. 46. Інструкція Верховного Суду та ОДПУ СРСР про механізм застосування репресій за постановою ЦВК та Раднаркому Союзу РСР (7 серпня 1932 р.)

1. В який термін судово-слідчі органи зобов'язані закінчувати справи і виносити по ним вирок?
2. В яких випадках термін закінчення справи збільшувався?
3. В яких справах допускалася репресія?
4. Чим супроводжувалися справи про викрадення?
5. Якою була вища міра покарання?
6. Вища міра покарання застосовувалась до?
7. В якому випадку застосовувався розстріл. без послаблення?
8. Які злочини підлягали дії закону від 7 серпня?
9. Яка власність належала до державної та приватної?

11. 47. Інструкція Верховного Суду та ОДПУ СРСР про механізм застосування репресій за постановою ЦВК та Раднаркому Союзу РСР (7 серпня 1932 р.)

1. *До державної та приватної власності НЕ належали:*

- а) державні торгові організації;
- б) грузи на залізничному та водному транспорті;
- в) промислова власність;
- г) приватна власність.

2. *Вищу міру соціального захисту застосовували до:*

- а) справ про масове знищення майна;
- б) державних органів;
- в) справ про перешкоджання державним органам;
- г) приватної власності.

3. Вищу міру покарання для куркулів заміняли:

- а) 5 річним строком ув'язнення;
- б) 10 річним строком ув'язнення;
- в) ув'язненням з конфіскацією;
- г) депортацією.

4. Пом'якшуюча обставина виникала у разі:

- а) сімейного стану;
- б) хвороби;
- в) незначного розміру розкрадання;
- г) викрадення приватного майна.

5. Інструкція складається з ... розділів:

- а) 4; б) 2; в) 3; г) 5.

6. Справи про розкрадання розглядаються:

- а) ПП ОГПУ;
- б) ПП ГОПУ;
- в) ЧП ОГПУ;
- г) ЦК КПУ.

11. 48. Постанова і інструкція Раднаркому УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба під час голоднечі (11 листопада 1932 р.) Постанова Ради Народних Комісарів УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»

1. Які санкції застосовувались до осіб, що є членами сільрад і не виконували своїх зобов'язань щодо хлібозаготівель і куткових комісій?

2. Який документ регулює порядок притягнення до судової відповідальності у випадку злісного ухилення від виконання планів хлібоздавання та саботаж хлібозаготівлі?

3. Які стягнення застосовують додатково до осіб, які продавали хліб за спекулятивними цінами на ринку?

4. У разі яких порушень передбачалось виселення за межі району, а то й області?

5. Які державні органи розглядали справи у сфері порушень з хлібозаготівель?

6. Які заходи застосовувались до одноосібних господарств у разі порушень хлібозаготівель?

7. Що означає термін «контракція»?

8. Хто ухвалив інструкцію про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі?

9. Чи підлягає оголошенню в пресі інструкція про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі?

11. 49. Постанова і інструкція Раднаркому УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба під час голоднечі (11 листопада 1932 р.) Постанова Ради Народних Комісарів УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»

1. У який термін відбувався розгляд справ щодо порушень з хлібозаготівель?

- а) 1–3 дні; б) 5–8 днів; в) 30 днів; г) 10 днів.

2. Що означає термін «куркуль»?

- а) зневажлива назва заможного селянина;
- б) розподіл гравців за обсягами відкритих позицій;
- в) купівля контрактів по ближньому місяцю і продаж по далекому;
- г) спосіб одержання прибутку в процесі біржової ф'ючерсної торгівлі.

3. До чого прирівнювалось заковування в ямах хліб, навмисне псування хліба?

- а) куркульство;
- б) хабарництво;
- в) шкідництво;
- г) контрактація.

4. Згідно постанов яких державних органів встановлюють накладання штрафу за невиконання плану хлібозаготівель?

- а) суд;
- б) прокуратура;
- в) суд і прокуратура;
- г) сільрада та уповноважений РВК.

5. Які санкції застосовують до осіб, які проводять пряму підривну роботу проти хлібозаготівель?

- а) накладання штрафу;
- б) виправні роботи;
- в) позбавлення земельних наділів;
- г) судові репресії.

6. Яким способом відбувалось повідомлення про одноособові господарства щодо їх порушень плану хлібозаготівель?

- а) Надсилання особистого листа;
- б) усне повідомлення;
- в) списки в крамницях сільСТ;
- г) арешт.

11. 50. Постанова Раднаркому УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель» (20 листопада 1932 р.)

1. Який строк цілковитого виконання плану хлібозаготівель було встановлено?

2. Які санкції передбачались щодо видачі хліба понад встановленої норми?

3. На кого мають спиратись РВК, здійснюючи заходи вилучення хлібу у всяких ледарів, рвачів, що не мають трудовнів, але мають запаси хліба?

4. Хто може бути притягнений до суду на підставі постанови ЦБК та РНК СРСР з 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та про зміцнення громадської (соціалістичної) власності», як розкрадачів державного та громадського майна?

5. Відповідно до чого встановлюються розміри штрафу щодо порушень плану хлібозаготівель?

6. У яких випадках можливе скорочення штрафу щодо порушень плану хлібозаготівель?

7. Яке завдання натуральних штрафів та інших репресивних заходів?
8. У який строк планувалось створення насінневих фондів?
9. Чи дозволялась видача будь-яких натуральних авансів по всіх колгоспах, що незадовільно виконують плани хлібозаготівель?

11. 51. Постанова Раднаркому УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель» (20 листопада 1932 р.)

1. Яка з постанов регулювала порядок відповідальності бухгалтерів, рахівників, комірників, завгоспів, вагарів, що затаюють хліб від обліку, складають брехливі облікові відомості?

- а) «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та про зміцнення громадської (соціалістичної) власності»;
- б) «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»;
- в) «Про порядок, як земельні громади мають укласти й виконувати договори про контракцію с. г. продукції»;
- г) «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів».

2. Який розмір встановлюється до колгоспів, що припустили розкрадання колгоспного хліба і злісно зривають план хлібозаготівель?

- а) 15-місячна норма; б) 7-денна норма; в) 10-місячна норма; г) 3-денна норма.

3. З дозволу якого органу дозволяється скасування накладання штрафу?

- а) суду; б) прокуратури; в) сільради; г) облвиконкому.

4. Який відсоток вважався понад встановленої норми від фактичного обмолоту?

- а) 20%; б) 15%; в) 10%; г) 5.

5. Що означає термін «колгосп»?

- а) купівля контрактів по ближньому місяцю і продаж по далекому;
- б) зневажлива назва заможного селянина;
- в) розподіл гравців за обсягами відкритих позицій;
- г) форма сільськогосподарського підприємства на території колишнього СРСР.

6. Що означає термін «трудодень»?

- а) термін, пов'язаний з формою оплати праці в колгоспах СРСР;
- б) форма сільськогосподарського підприємства на території колишнього СРСР;
- в) виправні роботи;
- г) розкрадання.

11. 52. Постанова Раднаркому УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства» (21 листопада 1932 р.)

1. Коли було ухвалено постанова Раднаркому УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства»?

2. Про що йдеться в арт. 5-го і 6-го постанови ЦВК і РНК СРСР?

3. У який термін необхідно встановити ставки податку для районів, виходячи з економічних особливостей та умов кожного району?
4. Хто ухвалив постанову «Про одноразовий податок на одноосібні господарства»?
5. Що зобов'язувалось провести на одноосібні селянські господарства відповідно до постанови ЦВК і РНК Союзу РСР?
6. Що необхідно зробити не пізніше 5 грудня РНК АМСРР та облвиконкомами?
7. За чим необхідне забезпечення постійного систематичного контролю?
8. Де було прийнято постанову Раднаркому УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства»?
9. Хто був заст. голови Ради народних комісарів УСРР?

11. 53. Постанова Раднаркому УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства» (21 листопада 1932 р.)

1. У який термін необхідно повністю одержати податок по всіх районах і встановити відповідні терміни сплати податку?
  - а) до 1 грудня; б) до 10 грудня; в) до 5 грудня; г) до 31 грудня.
2. Що означає термін «податок»?
  - а) встановлені вищим органом законодавчої влади обов'язкові платежі, які сплачують фізичні та юридичні особи до бюджету у розмірах і термінах, передбачених законодавством;
  - б) спосіб одержання прибутку в процесі біржової ф'ючерсної торгівлі;
  - в) розподіл гравців за обсягами відкритих позицій;
  - г) позбавлення земельних наділів.
3. Де було ухвалено постанову Раднаркому УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства»?
  - а) Києві; б) Катеринославі; в) Харкові; г) Львові.
4. Протягом якого терміну необхідно встановити ставки податку для районів, виходячи з економічних особливостей та умов кожного району?
  - а) 7 днів; б) 2 днів; в) 10 днів; г) 5 днів.
5. Хто був керівничим справ Ради народних комісарів УСРР?
  - а) В. Легкий; б) О. Сербиченко; в) А. Блеєр; г) Й. Сталін.
6. У якому році було прийнято постанову Раднаркому УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства»?
  - а) 1933; б) 1935; в) 1932; г) 1937.

11. 54. Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи при проведенні хлібозаготівель (25 листопада 1932 р.)

1. Яке покарання передбачено за випадки витрачання фондів?
2. На кого необхідно спиратись в питанні повернення незаконно розданого хліба й вилучення у окремих колгоспників та одноосібників розкраденого хліба?
3. Що свідчить про розтринькування чи покрадання хліба?
4. Яким шляхом бухгалтеря, рахівники, завгоспи, вагарі зривають виконання плану хлібозаготівель?

5. Хто здійснює розкриття злочинів щодо зривання виконання плану хлібозаготівель?
6. Що є основою роботи органів юстиції у період плану хлібозаготівель?
7. До кого направлено Розпорядження Наркомюсту УСРР про репресивні заходи при проведенні хлібозаготівель?
8. Коли було прийнято Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи при проведенні хлібозаготівель?
9. Які основні повинності прокурора у плані хлібозаготівлі?

11. 55. Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи при проведенні хлібозаготівель (25 листопада 1932 р.)

1. *Яка відповідальність встановлюється за випадки витрачання фондів?*
  - а) цивільна;
  - б) адміністративна;
  - в) кримінальна;
  - г) дисциплінарна.
2. *Яким шляхом відбувається повернення незаконно розданого хліба?*
  - а) розбою;
  - б) самоперевірки;
  - в) допиту;
  - г) розкрадання.
3. *Що свідчить про розтринькування чи покрадання хліба?*
  - а) виявлення великої кількості хліба, злісного переховування;
  - б) злісне переховування та вбивство;
  - в) крадіжка за злісне переховування;
  - г) відмова від трудовнів.
4. *Де було прийнято Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи при проведенні хлібозаготівель?*
  - а) Києві; б) Львові; в) Харкові; г) Ужгороді.
5. *Що означає термін «вагар»?*
  - а) хабарництво;
  - б) особа, яка важить що-небудь або контролює зважування чогось;
  - в) особа, що працює орачем;
  - г) рабство.
6. *У який строк органи юстиції та прокуратури зобов'язані вирішити питання щодо посилення заходів хлібозаготівель?*
  - а) 7 днів; б) 5 днів; в) 14 днів; г) 3 дні.

11. 56. Постанова Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі» (6 грудня 1932 р.)

1. Яке завдання РНК і ЦК ставлять перед облвиконкомом і обкомом, райвиконкомом і райпарткомом?
2. Які села були занесені на «чорну дошку»?

3. Що передбачалось щодо кооперативної і державної торгівлі?
4. Які заходи були проведені щодо кредитування?
5. Які заходи передбачались щодо колгоспів?
6. До кого РНК і ЦК звертаються з закликом?
7. До чого закликали РНК і ЦК?
8. Коли було прийнято постанову Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі»?
9. Ким було прийнято постанову Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі»?

11. 57. Постанова Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі» (6 грудня 1932 р.)

1. *Що з переліченого не належить до завдань, які РНК і ЦК ставлять перед облвиконкомами і обкомами, райвиконкомами і райпарткомами?*
  - а) зламати саботаж хлібозаготівель;
  - б) знищити опір частини сільських комуністів;
  - в) ліквідувати несумісну з званням члена партії пасивність;
  - г) проводити заходи щодо посилення урожаю.
2. *Які з перелічених сіл не занесені на «чорну дошку»?*
  - а) с. Ізюм Херсонської обл.;
  - б) с. Вербка Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл.;
  - в) с. Гаврилівка Межівського р-ну Дніпропетровської обл.;
  - г) с. Піски Баштанського р-ну Одеської обл.
3. *Хто є головою Раднаркому УСРР?*
  - а) С. Косіор;
  - б) В. Чубар;
  - в) В. Легкий;
  - г) О. Сербиченко.
4. *Коли було прийнято Постанову Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі»?*
  - а) 20 листопада 1933;
  - б) 2 грудня 1932;
  - в) 6 грудня 1932;
  - г) 29 грудня 1933.
5. *Що означає термін « саботаж»?*
  - а) навмисний зрив роботи чи якогось заходу шляхом прямої відмови від нього;
  - б) хабарництво;
  - в) опір;
  - г) нав'язування чужорідних ідей.
6. *За Кримінальним кодексом УРСР 1927 р. саботаж розглядався як:*
  - а) злочин проти миру;
  - б) контрреволюційний злочин;

- в) злочин проти власності;
- г) злочин проти прав і свобод людини.

11. 58. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) (2 липня 1937 р.)

1. Яке завдання стоїть перед органами державної безпеки?
2. Хто підлягає репресії згідно Постанові Політбюро ЦК ВКП(б)?
3. Які міри покарання застосовують до репресованих куркулів?
4. Який строк надавався для проведення операції репресій?
5. Який порядок провадження слідства?
6. Хто відносивсь до голів трійок?
7. Які матеріали додаються до справи при розгляді слідства?
8. На скільки категорій розбиваються репресовані куркулі?
9. Чи репресуються сім'ї засуджених?

11. 59. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) (2 липня 1937 р.)

1. Де було прийнято Постанову Політбюро ЦК ВКП(б)?

- а) Києві; б) Москві; в) Львові; г) Харкові.

2. На який строк підлягали ув'язненню репресовані другої категорії?

- а) 5 років; б) 2 роки; в) 8–10 років; г) 13 років.

3. У який термін необхідно здійснити операцію репресованих?

- а) 30 днів; б) 3 місяці; в) 6 місяців; г) 4 місяці.

4. Що з переліченого не додається до справи судового провадження репресованих?

- а) ордер на арешт;
- б) протокол обшуку;
- в) особисті документи;
- г) довідка про дохід.

5. Хто є начальником головного управління державної безпеки?

- а) Н. Єжов;
- б) Й. Сталін;
- в) Ф. Дзержинський;
- г) М. Хрущов.

6. Коли було наказано розпочати операцію по репресіях колишніх активних анти-радянських елементів і кримінальних злочинців?

- а) 5 серпня 1937 року;
- б) 20 листопада 1933 року;
- в) 12 вересня 1935 року;
- г) 1 серпня 1937 року.

11. 60. Із постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 31 липня 1937 року

1. Скільки карбованців виділялось для оплати залізничних тарифів?
2. Де мають використовувати куркулів другої категорії?

3. Скільки командирів необхідно для оборони?
4. Чи є таємною ця постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 31 липня 1937 року?
5. Ким підписана постанова Політбюро ЦК ВКП(б)?
6. Скільки спеціалістів необхідно для лісового господарства?
7. Коли було прийнято постанову Політбюро ЦК ВКП(б)?
8. Хто подав проект постанови Політбюро ЦК ВКП(б)?
9. Скільки лікарів необхідно для таборів в розпорядження ГУЛАГу НКВС?

11. 61. Із постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 31 липня 1937 року

1. Скільки витрат необхідно видати НКВС із резервного фонду РНК (СРСР)?

- а) 75 мільйонів;
- б) 5 мільйонів;
- в) 25 мільйонів;
- г) 10 мільйонів.

2. Що з переліченого не входить до використань засуджених куркулів?

- а) на триваючому нині будівництві ГУЛАГу НКВС СРСР;
- б) на будівництві нових таборів в глибинних пунктах Казахстану;
- в) для будівництва нових таборів, спеціально організованих для лісозаготівельних робіт силами засуджених;
- г) на будівництві пасік.

3. Скільки командирів необхідно призвати із запасу РСЧА для оборони?

- а) 100;   б) 200;   в) 50;   г) 240.

4. Скільки фельдшерів необхідно зобов'язати Наркомздрав виділити в розпорядження ГУЛАГу НКВС для таборів?

- а) 300;   б) 250;   в) 400;   г) 150.

5. Скільки випускників Ленінградської Лісотехнічної Академії необхідно для лісового господарства?

- а) 10;   б) 50;   в) 150;   г) 30.

11. 62. Закон СРСР «Про надання союзним республікам повноважень в галузі зовнішніх зносин і про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату закордонних справ із загальносоюзного у союзно-республіканський народний комісаріат» (1 лютого 1944 р.)

1. З якою метою було видано закон СРСР від 1го лютого 1944?

- а) з метою розширення міжнародних зв'язків і зміцнення співробітництва Союзу Радянських Соціалістичних Республік з іншими державами;
- б) з метою покращення життя громадян СРСР;
- в) з метою укріплення економіки СРСР;
- г) з метою покращення політичної ситуації в СРСР.

2. Яка потреба була зростаючою серед союзних республік?

- а) потреба союзних республік у покращенні соціального рівня населення;
- б) потреба союзних республік у встановленні безпосередніх відносин з іноземними державами;

- в) потреба союзних республік у покращенні економічного становища;
- г) потреба союзних республік у поліпшенні рівня сільського господарства.

3. Яку можливість отримали союзні республіки при введенні цього закону?

- а) можуть покращити економічне становище;
- б) можуть зміцнити своє становище у владі;
- в) можуть вступати в безпосередні відносини з іноземними державами і укладати з ними угоди;
- г) можуть досягти зміцнення у соціальному становищі.

4. Закон – це:

- а) правовий акт, який приймається вищими та деякими центральними органами управління для розв'язання найважливіших питань, що стоять перед цими органами, і для встановлення стабільних норм та правил поведінки;
- б) колегіальний керівний або контрольний орган, який представляє собою загальні збори всіх або виборних авторитетних представників установи, організації;
- в) це офіційний документ, який підтверджує факти, події, вчинки, пов'язані з діяльністю установ, підприємств, організацій та окремих осіб;
- г) нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил, прийнятий в особливому порядку, або безпосередньо народом.

5. Які права союзних республік були відновлені цим документом?

- а) права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності, відібрані в них при утворенні СРСР;
- б) права союзних республік у сфері внутрішньополітичної діяльності;
- в) права союзних на відновлення інфраструктури у післявоєнний час;
- г) права союзних республік на зміцнення кордонів.

6. Що було надано союзним республікам для збільшення кількості "своїх" голосів в універсальній світовій структурі?

- а) було вирішено надати союзним республікам право на зміцнення кордонів;
- б) було вирішено надати союзним республікам умовних ознак незалежності, у тому числі і права безпосередньої участі в зовнішній політиці держави;
- в) було вирішено надати союзним республікам прав на відновлення інфраструктури у післявоєнний час;
- г) було вирішено надати союзним республікам прав у сфері зовнішньополітичної діяльності, відібрані в них при утворенні СРСР.

7. Народний Комісаріат закордонних справ був перетворений на:

- а) на загальнореспубліканський Народний Комісаріат;
- б) на загальносоюзного Народний Комісаріат;
- в) на союзно-республіканський Народний Комісаріат;
- г) на монархічний Народний Комісаріат.

8. Форма правління, за якої всі вищі органи державної влади або обираються, або формуються загальнонаціональною представницькою установою?

- а) теократична республіка;
- б) виборча монархія;

- в) монархія;
- г) республіка.

9. У якій статті закріплено, що кожна союзна республіка має право вступати в безпосередні зносини з іноземними державами, укладати з ними угоди та обмінюватися?

- а) стаття 18;
- б) стаття 15;
- в) стаття 17;
- г) стаття 16.

10. Яка стаття є доповненням до Конституції СРСР?

- а) стаття 13;
- б) стаття 14;
- в) стаття 12;
- г) стаття 11.

11. На якій сесії Верховної Ради СРСР був прийнятий даний закон?

- а) на IX сесії;
- б) на X сесії;
- в) на XI сесії;
- г) на XII сесії.

12. Яке тлумачення терміну «конституція» є вірним?

а) правовий акт, який приймається вищими та деякими центральними органами управління для розв'язання найважливіших питань, що стоять перед цими органами, і для встановлення стабільних норм та правил поведінки;

б) це офіційне повідомлення в усній або письмовій формі, в якому викладається певне прохання;

в) це Основний Закон, що закріплює суспільний і державний устрій країни, функції органів державної влади, основні права та обов'язки громадян;

г) це офіційний документ, який підтверджує факти, події, вчинки, пов'язані з діяльністю установ, підприємств, організацій та окремих осіб.

13. Яке доповнення мала стаття 60 Конституції СРСР?

а) доповнень не було;

б) встановлення загального порядку у взаємовідносинах союзних республік з іноземними державами;

в) представництво Союзу у міжнародних зносинах, укладання і ратифікація договорів з іншими державами, встановлення загального порядку у взаємовідносинах союзних республік з іноземними державами;

г) встановлює представництво Союзної республіки у міжнародних зносинах.

14. До якої статті Конституції СРСР було додане дане доповнення «встановлення загального порядку у взаємовідносинах союзних республік з іноземними державами»?

- а) до статті 14;
- б) до статті 15;
- в) до статті 17;
- г) до статті 18.

15. До перетворення союзно-республіканський Народний Комісаріат закордонних справ мав назву:

а) загальнореспубліканський Народний Комісаріат;

б) загальносоюзного Народний Комісаріат;

в) союзно-монархічний Народний Комісаріат;

г) монархічний Народний Комісаріат.

11. 63. «Перелік радянських репресивних позасудових органів 1930-1940 років»

1. Що взято в основу діяльності судової колегії ОГПУ?

а) розгляд справ про диверсії, шкідництво т. д.;

б) обмеження права застосовувати всі види покарань;

в) розгляд слідчих справ, що подаються як центральним апаратом, так і місцевими органами ОГПУ;

г) скасування і перегляд справ позачергово пленумом Верховного Суду СРСР.

2. *Якою постановою було скасовано судову колегію ОГПУ?*

а) постановою ЦВК і РНК СРСР від 1934р. № 11, ст. 84;

б) постановою ЦВК СРСР від 1923 р.;

в) постановою ЦВК СРСР від 1934 р. – СЗ СРСР № 36, ст. 283;

г) постановою ЦВК СРСР від 1936 р.

3. *Кому було право надати застосовувати «до осіб, визнаних суспільно-небезпечними»?*

а) Судовою колегією ОГПУ;

б) Особливою нарадою при Народному комісаріаті внутрішніх справ СРСР;

в) Верховному суду СРСР;

г) Радянським силовим репресивно-каральним органам – державної безпеки (ДПУ).

4. *Кого судова трійка колегії ОГПУ засудила до 5 років таборів, 9 квітня 1934 року?*

а) Леся Курбаса;

б) Фелікса Дзержинського;

в) В`ячеслава Менжинського;

г) Генріха Ягоду.

5. *Циркулярами ОДПУ від 29 жовтня 1929 і від 8 квітня 1931 році в центральному апараті були утворені...*

а) крайові УНКВС;

б) філії Верховного Суду СРСР;

в) «трійки» для попереднього розгляду закінчених слідчих справ для подальшого доповіді на судових засіданнях колегії ОГПУ або Особливої наради при ОДПУ.

г) ЦА НКВД СРСР.

6. *До складу «трійок» входили:*

а) голови нарад при ОДПУ;

б) керівники прокурорських відділів СРСР;

в) рада народних комісарів СРСР;

г) керівники оперативних управлінь-відділів ОГПУ і ПП ОГПУ в Московському військовому окрузі.

7. *Що входило за роботу вищих «двійок» в складі Голови Верховного Суду СРСР і Прокурора СРСР.*

а) слідчі справи, що подаються як центральним апаратом, так і місцевими органами ОГПУ.

б) порядок розгляду справ без виклику обвинуваченого і свідків до суду;

в) прокурорський нагляд і ведення слідства;

г) застосування вищої міри покарання.

8. *Що завершило централізацію системи прокурорських органів країни, підпорядкувавши республіканські органам Союзу?*

а) Конституція прийнята у 1936 році;

б) рішенням XVII з'їзду партії ЦКК;

в) створенням 1940 р Комісію радянського контролю;

г) створення Головного управління Робітничо-селянської міліції при ОДПУ;

9. На засіданнях ВЗГ повинен був бути присутнім:

- а) голова Верховного Суду СРСР;
- б) представник ОГПУ;
- в) прокурор СРСР або його заступник.
- г) уповноважений народного комісаріату юстиції СРСР.

10. Особлива трійка НКВС це?

- а) одне з виконавчо-адміністративних відомств (міністерств) уряду СРСР союзно-республіканського підпорядкування.
- б) центральний союзно-республіканський орган державного управління Союзу Радянських Соціалістичних Республік по боротьбі зі злочинністю та підтриманню громадського порядку
- в) найвищий орган виконавчої влади Союзу Радянських Соціалістичних Республік.
- г) орган позасудового винесення вироків в СРСР, що існував в 1937–1938 роках під час Великого терору.

11. В чому полягала особливість провадження слідства трійки НКВС?

- а) забезпечення державної безпеки;
- б) заочний розгляд кримінальних справ без участі обвинуваченого та його захисника, радянська влада в особі трійок;
- в) право винесення вироку позасудового порядку;
- г) розгляд кримінальних без винесення вироку.

12. Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВС) – це?

- а) одне з виконавчо-адміністративних відомств (міністерств) уряду СРСР союзно-республіканського підпорядкування;
- б) одна з республік у складі Радянського Союзу;
- в) виборна представницька установа, на яку різними політичними силами Російської республіки;
- г) політична спецслужба при РНК СРСР.

13. Що з функції НКВС є невірним?

- а) зайняття боротьбою з національними та політичними рухами;
- б) проповідання ідеї національної незалежності;
- в) зміцненню радянської влади;
- г) досягнення цілей з використанням жорстких методів.

14. Чим була закріплена і створена єдність і централізація судової системи?

- а) створенням в 1938 році Конституцію і Закон про судоустрій;
- б) прийняттям Постанови "Про порядок підпорядкування органів міліції і кримінального розшуку органам Державного політичного управління УСРР
- в) створенням в 1936 році Народного комісаріату юстиції СРСР;
- г) створенням в 1934 році Наркомату внутрішніх справ (НКВС).

15. В чому полягає зміст Верховного Суду СРСР?

- а) утвердження сфери виборності судової системи;
- б) регулювання відносин Союзу і республік;
- в) встановлення принципу демократизму;
- г) внесення ліберальних змін в судову систему.

**ТЕМА 12: ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1939–1945 РР.**

12. 1. Маніфест Центральної Української Народної Ради з приводу початку угорської окупації частини Закарпаття та перенесення столиці Підкарпатської Держави до м. Хуст

1. В якому році був прийнятий документ «Маніфест Центральної Української Народної Ради з приводу початку угорської окупації частини Закарпаття та перенесення столиці Підкарпатської Держави до м. Хуст»?

- а) 1937 р.;   б) 1919 р.;   в) 1938 р.;   г) 1921 р.

2. В якому місті був прийнятий документ «Маніфест Центральної Української Народної Ради з приводу початку угорської окупації частини Закарпаття та перенесення столиці Підкарпатської Держави до м. Хуст»?

- а) Хуст;
б) Ужгород;
в) Львів;
г) Тернопіль.

3. Хто в 1938 році став новим прем'єром Підкарпатської Русі?

- а) О. Ільницький;
б) Фенщик;
в) А. Бродій;
г) А. Волошин.

4. Якої дати 1938 року, був обраний новим прем'єром Підкарпатської Русі А. Волошин?

- а) 27 серпня;   б) 27 жовтня;   в) 27 липня;   г) 27 грудня.

5. В якій області знаходиться місто Хуст?

- а) Ужгородська;
б) Львівська;
в) Тернопільська;
г) Закарпатська.

6. В якому році було створено уряд Карпатської України?

- а) 1938;   б) 1940;   в) 1939;   г) 1929.

7. Яке українське місто увійшло до складу Угорського королівства в 1938?

- а) Хуст;
б) Рахів;
в) Ужгород;
г) Львів.

8. Перша багатотисячна маніфестація на підтримку уряду А.Волошина 1938 року відбулася:

- а) 27 жовтня;   б) 30 жовтня;   в) 26 жовтня;   г) 17 січня.

9. Знайдіть зайве місто, в якому не відбулося демонстрацій на підтримку А.Волошина:

- а) Харків;
- б) Рогатин;
- в) Львів;
- г) Перемишль.

10. Закарпаття внаслідок «Віденського Арбітражу» втратило місто:

- а) Чоп;
- б) Ужгород;
- в) Берегове;
- г) Іршава.

11. Хто був міністром юстиції Підкарпатської Русі?

- а) Юліян Ревай;
- б) Августин Волошин;
- в) Едмунд Бачинський;
- г) Августин Дутка.

12. Хто був міністром комунікації Підкарпатської Русі?

- а) Юліян Ревай;
- б) Августин Волошин;
- в) Едмунд Бачинський;
- г) Августин Дутка.

13. Хто був міністром внутрішніх справ Підкарпатської Русі?

- а) Юліян Ревай;
- б) Августин Волошин;
- в) Едмунд Бачинський;
- г) Августин Дутка.

14. Хто був міністром шкільництва та народної освіти Підкарпатської Русі?

- а) Августин Дутка;
- б) Августин Штефан;
- в) Едмунд Бачинський;
- г) Юліян Ревай.

12. 2. Лист секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна рейхсканцлеру Німеччини А. Гітлеру (21 серпня 1939 р.)

1. Кому був надісланий лист секретарем ЦК ВКП(б) Й. Сталіним?

- а) А. Гітлеру;
- б) Ю. Беку;
- в) Г. Сидоренку;
- г) Бертгетоту.

2. В якому році був написаний цей лист?

- а) 1940;   б) 1938;   в) 1939;   г) 1941.

3. Чого саме потребували народи таких країн як СРСР та Німеччини під час написання листа?

- а) збагачення;
- б) повалення нинішньої влади;
- в) мирних відносин між собою;
- г) політичних реформ.

4. Який політичний діяч по дорученню радянського уряду повинен приїхати для укладання угоди 23 серпня 1939 р.?

- а) Ю. Бек;
- б) І. Ріббентроп;
- в) А. Гітлер;
- г) Г. Сидоренко.

5. До якого міста було надіслано політичного діяча з Німеччини для укладання угоди?

- а) Петербург;
- б) Москва;
- в) Київ;
- г) Великий Новгород.

6. На укладання якого пакту погодився німецький уряд?

- а) про ненапад;
- б) про торгівлю;
- в) про армію;
- г) про взаємодопомогу.

7. В чому полягає суть цього акту?

- а) створення єдиної армії цих країн;
- б) спільні торгівельні шляхи;
- в) ліквідація політичної напруги, встановлення миру;
- г) добровільна ліквідація зброї обох сторін.

12. 3. Договір про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом (23 серпня 1939 р.)

1. Країни між якими було прийнято договір про ненапад?

- а) СРСР та Угорщина;
- б) СРСР та Німеччина;
- в) Німеччина та Польща;
- г) Німеччина та США.

2. Рік підписання акту про ненапад?

- а) 1939 р.; б) 1940 р.; в) 1938 р.; г) 1941 р.

3. На основі положень якого договору було укладено акт про ненапад?

- а) договір про співпрацю;
- б) договір про торгівлю;
- в) договір про нейтралітет;
- г) договір про армію.

4. Згідно статті першої від чого зобов'язуються утримуватися обидві сторони?

- а) насильства і агресії;
- б) співпраці з іншими країнами;
- в) торгівлі з іншими країнами;
- г) незалежність країн.

5. Строк дії договору?

- а) 4 роки;   б) 2 роки;   в) 7 років;   г) 10 років.

6. Де повинно відбутися обмін ратифікаційними грамотами?

- а) Берлін;   б) Москва;   в) Петербург;   г) Гамбург.

7. На якій мові був складений договір?

- а) лише німецькій;
- б) лише російській;
- в) німецькій і російській;
- г) правильної відповіді немає.

12. 4. Таємний додатковий протокол (23 серпня 1939 р.)

1. Коли було укладено Пакт про ненапад між Німеччиною та СРСР?

- а) 23 серпня 1939 р.;
- б) 1 вересня 1939 р.;
- в) 17 вересня 1939 р.;
- г) 28 вересня 1939 р.

2. З зазначених тверджень виберіть ті, які є основними положеннями Додаткового протоколу до Пакту про ненапад між Німеччиною та СРСР?

- а) розподіл Польщі на сфери впливу між двома країнами;
- б) розподіл Східної Європи на сфери впливу між двома державами;
- в) укладення воєнного союзу між Німеччиною та СРСР;
- г) участь СРСР у захопленні англійських колоніальних володінь.

3. Яка угода між СРСР та Німеччиною отримала назву Пакт Ріббентропа-Молотова?

- а) Пакт про ненапад між СРСР та Німеччиною;
- б) Договір про дружбу і кордони між СРСР та Німеччиною;
- в) Приєднання СРСР до держав «вісі».

4. Друга світова війна почалася з нападу Німеччина на...:

- а) Польщу;   б) Україну;   в) Росію;   г) Америку.

5. Радянські війська розпочали «визвольний похід» на західноукраїнські землі...:

- а) 17 вересня 1945;
- б) 8 вересня 1945;
- в) 10 жовтня 1944;
- г) 9 квітня 1946.

6. Які фронти були утворені радянським командуванням на території України після нападу Німеччини на СРСР?

- а) Центральний і Південний;

- б) Південно-Західний і Південний;
- в) Західний і Південно-Західний; Південний і Український;
- г) Центральний.

7. Договір про дружбу і кордони між Німеччиною та СРСР передбачав розподіл Польщі по...:

- а) лінії річок Нарева, Вісла, Сян;
- б) «лінії Керзона»;
- в) етнічного розселення українців та білорусів;
- г) етнічному розселенню українців та поляків.

12. 5. «Таємний додатковий протокол (23 серпня 1939 р)

1. Протокол було підписано між:

- а) Німеччиною та Польською Державою;
- б) Францією та СРСР;
- в) Німеччиною та СРСР;
- г) СРСР та Польською Державою.

2. Однією з головних умов підписання протоколу було:

- а) цей протокол буде зберігатися у суворій таємниці;
- б) стосовно південного сходу Європи з радянської сторони підкреслюється інтерес СРСР до Польської Держави;
- в) цей протокол буде відомий усьому світу;
- г) від німецької сторони заявляється про її повну політичну зацікавленість у цих областях.

3. Таємний додатковий протокол було підписано:

- а) 23 липня 1939 р;
- б) 23 серпня 1939 р;
- в) 24 серпня 1941 р;
- г) 24 серпня 1939 р.

4. Таємний додатковий протокол включав у себе:

- а) Договір про ненапад Німеччини на СРСР;
- б) Договір про депортацію кримських татар;
- в) Розмежування сфер обопільних інтересів в Східній Європі;
- г) Договір про допомогу СРСР Німеччині у Другій світовій війні.

5. Протокол було підписано у:

- а) у Москві;
- б) у Берліні;
- в) у Києві;
- г) у Ленінграді.

6. Протокол підписали:

- а) Сталін та Гітлер;
- б) Молотов та Сталін;
- в) Ріббентроп та Молотов;
- г) Ковпак та Мельник.

7. У випадку територіально-політичного перевлаштування областей, які входять до складу Польської Держави:

- а) межа сфер інтересів Німеччини та СРСР буде приблизно проходити по лінії річок Нарви, Вісли і Сяну;
- б) з радянської сторони підкреслюється інтерес СРСР до Бессарабії;
- в) при цьому інтереси Литви стосовно Віденської області визнаються обома сторонами;
- г) межа сфер інтересів Німеччини та СРСР буде приблизно проходити від річки Вісли до річки Сян.

12. 6. «Таємний додатковий протокол» (23 серпня 1939 р.)

1. Протокол було підписано між:

- а) Німеччиною та Польською Державою;
- б) Францією та СРСР;
- в) Німеччиною та СРСР;
- г) СРСР та Польською Державою.

2. Однією з головних умов підписання протоколу було:

- а) цей протокол буде зберігатися у суворій таємниці;
- б) стосовно південного сходу Європи з радянської сторони підкреслюється інтерес СРСР до Польської Держави;
- в) цей протокол буде відомий усьому світу;
- г) від німецької сторони заявляється про її повну політичну зацікавленість у цих областях.

3. Таємний додатковий протокол було підписано:

- а) 23 липня 1939 р.;
- б) 23 серпня 1939 р.;
- в) 24 серпня 1941 р.;
- г) 24 серпня 1939 р.

4. Таємний додатковий протокол включав у себе:

- а) Договір про ненапад Німеччини на СРСР;
- б) Договір про депортацію кримських татар;
- в) Розмежування сфер обопільних інтересів в Східній Європі;
- г) Договір про допомогу СРСР Німеччині у Другій світовій війні.

5. Протокол було підписано у:

- а) Москві;   б) Берліні;   в) Києві;   г) Ленінграді.

6. Протокол підписали:

- а) Сталін та Гітлер;
- б) Молотов та Сталін;
- в) Ріббентроп та Молотов;
- г) Ковпак та Мельник.

7. У випадку територіально-політичного перевлаштування областей, які входять до складу Польської Держави:

- а) Межа сфер інтересів Німеччини та СРСР буде приблизно проходити по лінії річок Нарви, Вісли і Сяну;
- б) з радянської сторони підкреслюється інтерес СРСР до Бессарабії;
- в) При цьому інтереси Литви стосовно Віденської області визнаються обома сторонами;
- г) Межа сфер інтересів Німеччини та СРСР буде приблизно проходити від річки Вісли до річки Сян.

12. 7. «Німецько-Радянський договір про дружбу і кордони між СРСР та Німеччиною» (28 вересня 1939 р.)

1. Унаслідок чого був підписаний цей договір?

- а) після розпаду Польської Держави;
- б) після нападу Німеччини на Польську Державу;
- в) після нападу Німеччини на СРСР;
- г) після введення військ СРСР до Польської Держави.

2. Необхідну державну перебудову на території проводили:

- а) Німеччина;
- б) СРСР;
- в) Німеччина та СРСР;
- г) ніхто не проводив перебудову.

3. Уряд СРСР і Уряд Німеччини встановлюють в якості кордону між спільними державними інтересами на території колишньої Польської держави:

- а) лінію, яка нанесена на карту, що до цього додається і більш детально буде описана в додатковому протоколі;
- б) лінію, яка була лише формальною і не зафіксувалася;
- в) лінію, яка перетинала кордони СРСР та Польщі;
- г) лінію, яка була зафіксована на карті, але не мала ніякого політичного значення для СРСР та Німеччини.

4. Договір було підписано:

- а) Молотовим та Гітлером;
- б) Гітлером та Ріббентропом;
- в) Ріббентропом та Молотовим;
- г) Сталіним та Гітлером.

5. Договір вступив в силу:

- а) через тиждень після підписання;
- б) одразу після підписання;
- в) через 3 дні після підписання;
- г) через 2 тижні після підписання.

6. Договір включає в себе:

- а) п'ять статей;
- б) дві статті;
- в) десять статей;
- г) сім статей.

7. У статті п'ятій йдеться про те, що:

- а) сторони визнають встановлений у статті першій кордон;
- б) державну перебудову, яку буде створювати Уряд Німеччини;
- в) ратифікацію договору та передання ратифікаційних грамот у Берліні;
- г) дружні відносини між СРСР та Німеччини.

12. 8. «Довірчий протокол» (28 вересня 1939р.)

1. В якому році було прийнято Довірчий протокол?

- а) у 1938;   б) у 1939;   в) у 1940;   г) у 1941.

2. Яким громадянам не буде перешкоджати Уряд СРСР переселитися до Німеччини?

- а) німецьким громадянам;
- б) російським громадянам;
- в) українським громадянам;
- г) білоруським громадянам.

3. Хто із представників виступив за Уряд від імені СРСР?

- а) Ріббентроп; б) Рузвельт; в) Молотов; г) Хрущов.

4. Переселення буде проводитися уповноваженим:

- а) Урядом СРСР;
- б) Союзом Радянських Соціалістичних Республік;
- в) УНР;
- г) Урядом Німеччини.

5. 28 вересня 1939 року було прийнято?

- а) Довірчий протокол;
- б) Закон про утворення Генерального Суду;
- в) Таємний додатковий протокол;
- г) Меморандум ОУН Бандери до уряду Райху.

6. У якому місті був підписаний Довірчий протокол?

- а) Берліні;   б) Москві;   в) Тернополі;   г) Волині.

7. Уряд Німеччини приймає на себе тотожне зобов'язання щодо осіб:

- а) українського та білоруського походження;
- б) тільки українського населення;
- в) тільки білоруського населення;
- г) не брав на себе ніяких зобов'язань.

12. 9. Довірчий протокол (28 вересня 1939)

1. Коли було укладено цитований нижче документ?

«Уряд СРСР не буде перешкоджати німецьким громадянам та іншим особам німецького походження, які проживають в сферах його інтересів, якщо вони будуть мати бажання

переселитися в Німеччину чи в сфери німецьких інтересів. Він згідний, що це переселення буде проводитись уповноваженим Уряду Німеччини у згоді з місцевою владою і що при цьому не будуть порушені майнові права переселенців. Дане зобов'язання приймає на себе Уряд Німеччини відносно осіб українського чи білоруського походження, які проживають в сферах його інтересів.»

- а) 23 серпня 1939 р.;
  - б) 1 вересня 1939 р.;
  - в) 28 вересня 1939 р.;
  - г) 28 червня 1940 р.;
2. Коли було укладено пакт про ненапад між СРСР і Німеччиною?
- а) 29–30 жовтня 1938 р.;
  - б) 23 серпня 1939 р.;
  - в) 28 вересня 1939 р.;
  - г) 22 червня 1941 р.
3. Укладення договору про «Дружбу і кордони» між Німеччиною та СРСР
- а) 23 серпня 1939 р.;
  - б) 28 вересня 1939 р.;
  - в) 17 вересня 1939 р.;
  - г) 1 вересня 1939 р.
4. Який договір був підписаний 28.09.1939 р. між Німеччиною та СРСР?
- а) радянсько-німецький договір про ненапад і таємний протокол до нього;
  - б) Радянсько-німецькі договори;
  - в) Довірчий протокол;
  - г) Московський мирний договір.
5. Які визначили кордони між двома імперіями?
- а) Нарва – Бугу – Сяну;
  - б) Перемишль – Мостиськ;
  - в) Долгобичув – Угринів;
  - г) Корчова – Краківець.
6. «Лінія Керзони» відповідала яким кордонам?
- а) німцями, поляками, литовцями, київлянами;
  - б) одеситами, євреями, росіянами, українцями;
  - в) поляками, литовцями, білорусами, українцями;
  - г) болгарами, румунами, болгарами, німцями.
7. Які землі мають відійти від Польщі?
- а) білоруські і українські;
  - б) польські і німецькі;
  - в) одеські і литовські;
  - г) румунські і одеські.

12. 10. «3 Декларації Українських Народних Зборів про прийняття Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і включення її до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки (27 жовтня 1939 р.)»

I варіант

1. В якому році була прийнята Декларації Українських Народних Зборів щодо прийняття Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і включення її до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки?

- а) у 1938; б) у 1939; в) у 1940; г) у 1941.

2. Яка частина України була включена до складу УРСР?

- а) Східна; б) Південна; в) Західна; г) Північна.

3. Під керівництвом якої партії народ Західної України буде йти шляхом нового і щасливого життя?

- а) соціал-демократичної;
б) демократичної;
в) соціалістичної;
г) комуністичної.

4. Українські Народні Збори постановляють:

- а) просити Верховну Раду Союзу РСР прийняти Західну Україну до складу СРСР;
б) з'єднати український народ в єдиній державі;
в) включити Західну Україну до складу УРСР;
г) всі варіанти відповідей є правильними

5. 27 жовтня 1939 р. було прийнято?

- а) Закон про поділ України на землі;
б) Таємний додатковий протокол;
в) Декларацію Українських Народних Зборів про прийняття Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і включення її до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки;
г) Універсал Директорії УНР.

6. Про що йшлося в Декларації Українських Народних Зборів 27 жовтня 1939?

- а) про неприйняття Західної України до складу СРСР;
б) про прийняття Східної України до складу СРСР;
в) про включення Західної України до складу УРСР;
г) про виключення Західної України із складу УРСР.

7. Кого просили прийняти Західну Україну до складу СРСР?

- а) Верховну Раду Союзу РСР; б) ЦВК; в) РНК; г) КПСР.

12. 11. «3 Декларація Українських Народних Зборів про прийняття Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і включення її до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки» (27 жовтня 1939 р.)

II варіант

1. Коли відбулося входження Західної України до складу УРСР?

- а) серпень 1939 р.;
- б) вересень 1939 р.;
- в) жовтень 1939 р.;
- г) листопад 1939 р.

2. Узаконення радянського режиму в Західній Україні відбулося шляхом

- а) прийняття Декларації Народними зборами про возз'єднання Західної України з Радянською Україною в складі СРСР;
- б) проведення виборів до Народних зборів на засадах загального прямого виборчого права за безальтернативним списком кандидатів;
- в) прийняття відповідного закону на сесії Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних республік;
- г) прийняття відповідного закону на сесії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної республіки.

3. Закон про включення Західної України до складу СРСР і возз'єднання її з Українською РСР було прийнято:

- а) Верховними Радами СРСР та УРСР у листопаді 1939 р.;
- б) Верховною Радою УРСР у вересні 1939 р.;
- в) Народними Зборами Західної України у жовтні 1939 р.;
- г) Вступ Червоної Армії на територію Західної України і возз'єднання останньої з Українською РСР 17 вересня 1939 р.

4. Народні Збори Західної України в жовтні 1939 р. декларували входження цих земель до складу...:

- а) Радянської України;
- б) Чехословаччини;
- в) Другої Речі Посполитої;
- г) Української Народної Республіки.

5. Коли було укладено цитований нижче документ? «Просити Верховну Раду Союзу РСР прийняти Західну Україну до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, включити Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки з тим, щоб з'єднати український народ в єдиній державі, покласти край віковому роз'єднанню українського народу.»

- а) 1 вересня 1939р.;
- б) 23 серпня 1939р.;
- в) 27 жовтня 1939.;
- г) 17 вересня 1939.

6. Після возз'єднання краю з УРСР, які області було утворено?

- а) Донецьку, Тернопільську, Луганську, Дрогобицьку, Одеську, Дніпропетровську;
- б) Волинську, Рівненську, Тернопільську, Станіславську, Львівську, Дрогобицьку;
- в) Рівненську, Запорізьку, Донецьку, Львівську, Дрогобицьку, Одеську;
- г) Дніпропетровську, Волинську, Миколаївську, Станіславську, Одеську, Луганську.

7. Скільки відсотків проголосувало депутатів за включення Західної України до складу УРСР?

- а) 65%;   б) 95%;   в) 84%;   г) 88%.

12. 12. «З Декларація Українських Народних Зборів про прийняття Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і включення її до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки» (27 жовтня 1939 р.)

III варіант

1. У якому місті ухвалили Декларації про державну владу в Західній Україні та про входження Західної України до складу УРСР?

- а) Київ;   б) Станіслав;   в) Дрогобичі;   г) Львів;   д) Запоріжжя.

2. Який закон було ухвалено 15 листопада на третій позачерговій сесії Верховної Ради УРСР?

- а) закон «Про суверенність України»;
- б) закон «Про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки»;
- в) закон «Про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік із з'єднанням її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою»;
- г) закон «Про проголошення Україну Республікою»;

3. До якої області входили Перемишлянський, Кам'янський, Радеківський, Бродівський, Золочівський повіти Тернопільського воєводства?

- а) до Львівської;
- б) до Станіславської;
- в) до Тернопільської;
- г) до Запорізька;
- д) до Дрогобицької.

4. Центр Луцьк-Луцький, Ковельський, Горохівський, Володимир-Волинський, Любомльський повіти Волинського воєводства та Камінь-Каширський повіт Поліського воєводства входили до...:

- а) Ровенської області;
- б) Львівської області;
- в) Волинської області;
- г) Дрогобицької області;
- д) Тернопільської області.

5. Хто був перший секретар ЦК КП(б) України, який пробував ставити у Москві питання щодо приєднання до УРСР ще Берестейського, Більського, Кобринського повітів та інших громад Поліського воєводства, населених переважно Українцями-Поліщуками?

- а) Гришук;   б) Хрущов;   в) Мацько;   г) Давиденко.

6. Для потреб нових адміністративних утворень створювалися?

- а) обласні та міські комуністичні партійні комітети;
- б) місцеві бібліотеки;
- в) школи та інші освітні заклади;
- г) нотаріальні контори;
- д) обласні виконавчі комітети.

7. До Станіславської області з центром у Станіславові входили...:

- а) Луцький, Ковельський, Горохівський, Володимир-Волинський, Любомильський повіти Волинського воєводства та Камінь-Каширський повіт Поліського воєводства;
- б) Перемишлянський, Кам'янський, Радехівський, Бродівський, Золочівський повіти Тернопільського воєводства;
- в) Долинський, Калуський, Рогатинський, Надвірнянський, Городенківський, Косівський, Снятинський, Тлумацький, Коломийський повіти Станіславівського воєводства;
- г) Рівненський, Дубнівський, Здолбунівський, Костопільський та Сарненський повіти Волинського воєводства;.

12. 13. «3 Декларації Українських Народних Зборів про націоналізацію банків та великої промисловості Західної України» (28 жовтня 1939 р.)

I варіант

1. За яким прикладом були створенні Українські Народні Збори?

- а) Союзу Радянських Соціалістичних Республік;
- б) Союзу Українських Соціалістичних Меншин;
- в) Союзу Радянських Комуністичних Республік;
- г) Союзу Українських Комуністичних Меншин.

2. Які матеріальні блага визналися всенародними?

- а) банки, фабрики, заводи, земля, вода, копальні;
- б) залізниця, заводи, фабрики, земля, копальні;
- в) банки, фабрики, заводи, копальні, залізниця;
- г) копальні, земля, вода, матеріали, заводи, фабрики.

3. Кого за даним документом хочуть вигнати з України?

- а) фабрикантів, банкірів, селян;
- б) заводчиків, банкірів, фабрикантів;
- в) банкірів, юристів, дипломатів;
- г) заводчиків, фабрикантів, дипломатів.

4. До чого закликає цей документ народ?

- а) залізної революційної дисципліни;
- б) строгого порядку;
- в) революційних дій;
- г) чіткої дисципліни.

5. Що прагне цей документ?

- а) возз'єднання всього укр. народу;
- б) об'єднання плеяди всіх письменників;

- в) роз'єднання та поділ укр. народу;
  - г) переворот та зміна устрою української радянської держави.
6. *З якою метою написано документ?*
- а) з метою знищення експлуатації;
  - б) з метою підвищення експлуатації;
  - в) з метою усунення класу населення що експлуатує;
  - г) з метою відновлення сили минулої експлуатації.
7. *Хто автор цього документа?*
- а) В. Винниченко;   б) В. Садовий;   в) М. Хвильовий;   г) Й. Сталін.

12. 14. «З Декларації Українських Народних Зборів про націоналізацію банків та великої промисловості Західної України» (28 жовтня 1939 р.)

II варіант

1. *З якою метою Українські Народні Збори проголошують націоналізацію банків і великої промисловості на Західній Україні?*
- а) з метою подолання масового безробіття;
  - б) з метою усунення дрібних підприємств;
  - в) з метою нещадного подавлення експлуататорів і знищення всякої експлуатації людини людиною;
  - г) з метою усунення конкуренції в економіці.
2. *Що оголошувалось всенародним добром, тобто державною власністю?*
- а) малі підприємства;
  - б) банки та велика промисловість;
  - в) середній та малий бізнес;
  - г) тільки банки.
3. *В якому регіоні було проголошено націоналізацію банків і великої промисловості?*
- а) Наддніпрянщина;   б) Центральна Україна;   в) Донбас;   г) Західна Україна.
4. *Дата підписання декларації...:*
- а) 28 жовтня 1939 р.;
  - б) 17 листопада 1940р.;
  - в) 18 вересня 1939р.;
  - г) 1 січня 1939р.
5. *Націоналізацію банків і великої промисловості проголосив такий орган, як...:*
- а) Верховна Рада;
  - б) Рада Народних Комісарів;
  - в) Національний Банк;
  - г) Українські Народні Збори.
6. *«Українські Народні Збори, проголошуючи націоналізацію банків та великої промисловості Західної України, закликають усіх трудящих до...»:*
- а) залізної революційної дисципліни, до пильної охорони всенародного добра;
  - б) тяжкої праці;

- в) страйкування;
- г) ігнорування вказівок власників підприємств, на яких працюють.

7. Ідучи за прикладом якої провідної держави Українські Народні Збори проголошують націоналізацію банків і великої промисловості на Західній Україні?

- а) США;   б) Японії;   в) Радянського Союзу;   г) Великобританії.

12. 15. «З Декларації Українських Народних Зборів Західної України про конфіскацію земель поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців» (28 жовтня 1939 р.)

III варіант

1. У відповідності до волі якого класу на території Західної Країни було проголошено конфіскацію земель поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців?

- а) пролетаріату;   б) поміщиків;   в) буржуазії;   г) «трудящихся».

2. Який орган затверджує відібрання поміщицьких володінь?

- а) Народні Збори;   б) Рада Народних Комісарів;   в) Верховна Рада;   г) Державна Дума.

3. До чого закликають Народні Збори усіх трудівників землі?

- а) збройної боротьби зі спільним ворогом;
- б) виселення поміщиків з їхніх осель;
- в) дисципліни і охорони;
- г) тяжкої праці.

4. Кому у користування передавалися землі поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців?

- а) всьому українському народу;
- б) трудовому селянству;
- в) громадянам Радянського Союзу;
- г) військовим та депутатам.

5. Хто має право розподіляти поміщицькі землі порядкувати майном, яке належало поміщикам?

- а) депутати Державної Думи;
- б) комісари;
- в) військові;
- г) тимчасові управління.

6. Що прославлялося в кінці документу?

- а) Радянський Союз;
- б) Перший секретар;
- в) Комунізм;
- г) праця селянина.

7. Під керівництвом якого органу відбувалася конфіскація земель поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців?

- а) селянські комітети;
- б) депутати Державної Думи;
- в) тимчасові управління.
- г) військові.

12. 16. «3 Декларації Українських Народних Зборів Західної України про конфіскацію земель поміщицьких, монастирських та великих державних урядовців» (28 жовтня 1939 р.)

IV варіант

1. *Чий землі було конфісковано?*

- а) поміщиків, монастирські, великих держ. урядовців;
- б) поміщиків, селян, аристократів;
- в) аристократів, монастирські, великих держ. урядовців;
- г) селян, поміщиків, монастирські.

2. *Чи мали право поміщики викупити власну землю?*

- а) ні не могли, це було заборонено і не можливо;
- б) так могли, але повинні були заплатити дуже велику ціну;
- в) ні не могли, бо ситуація вимагала приватної власності;
- г) так могли, але не повністю.

3. *Що оголошувалося всенародним добром?*

- а) землі, надра, ліси, повітряний простір;
- б) землі, ліси, надра, ріки;
- в) ліси, луки, полісся, надра;
- г) ріки, моря, землі, надра.

4. *Кого в цьому документі вважають паразитами?*

- а) міщан;   б) селян;   в) урядових посадовців;   г) аристократів.

5. *Які права мають селянські комітети?*

- а) право розподілу поміщицьких земель та право порядкувати майно поміщиків;
- б) право розподілу аристократичних земель та право розподіляти майно селян;
- в) право розподіляти поміщицьких земель та право розподіляти майно аристократів;
- г) право перегляду поміщицьких земель та право розподіляти майно селян.

6. *Українські Народні Збори закликають усіх українців до:*

- а) залізної революційної дисципліни;
- б) упорядкування нових земель;
- в) узгодження законів про землю між владою;
- г) усунення поміщицької землі.

7. *Хто є автором цього документа?*

- а) Військова рада України;
- б) Політична рада України;
- в) Економічна рада України;
- г) Соціальна рада України.

12. 17. Закон про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1 листопада 1939 р.)

1. Згідно Закону про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1 листопада 1939 р.) скільки вимог в даному законі було постановлено?

- а) 5;   б) 4;   в) 8;   г) 3.

2. Який саме проект згідно вимог Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки повинна подати на розгляд Верховної Ради СРСР?

- а) проект передачі районів і областей від Української Радянської Соціалістичної Республіки до Польської Радянської Соціалістичної Республіки;
 б) проект розмежування районів і областей між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Польською Радянською Соціалістичною Республікою;
 в) проект передачі районів і областей від Української Радянської Соціалістичної Республіки до Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки;
 г) проект розмежування районів і областей між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Білоруською Радянською Соціалістичною Республікою.

3. Хто на час проголошення Закону про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою був Головою Президії Верховної Ради СРСР?

- а) М. Калінін;   б) О. Горкін;   в) А. Шептицький;   г) Г. Скоропадський.

4. Де було підписано Закон про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1 листопада 1939 р.)?

- а) Білорусія;   б) Москва;   в) Польща;   г) Литва.

5. Хто на час проголошення Закону про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою був Секретар Президії Верховної Ради СРСР?

- а) Г. Скоропадський;   б) М. Калінін;   в) О. Горкін;   г) А. Шептицький.

6. Що запропонували Верховній Раді Української Радянської Соціалістичної Республіки згідно Закону про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1 листопада 1939 р.)?

- а) прийняти Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки;
 б) не приймати Західну Україну до складу Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки;
 в) не приймати Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки;
 г) прийняти Західну Україну до складу Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки.

7. Що саме доручили Президії Верховної Ради згідно Закону про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою (1 листопада 1939 р.)?

- а) обрати кандидатів на посади депутатів у Верховну Раду СРСР від Західної України;

- б) обрати кандидатів на посади депутатів у Верховну Раду СРСР від Східної України;
- в) обрати кандидатів на посади депутатів у Верховну Раду СРСР від Східної України;
- г) обрати кандидатів на посади депутатів у Верховну Раду СРСР від Західної України.

12. 18. «Закон про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з'єднання її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою» (1 листопада 1939 р.)

1. Для чого польські пани знущались над українським народом?

- а) вони їм заздрити;
- б) хотіли розширити свої землі;
- в) вони хотіли знищити український народ;
- г) вони хотіли взяти собі українські землі;
- д) їм був потрібен мир.

2. Яким чином український народ хотів поставити крапку над безправ'ям та гнобленням?

- а) вони нічого не робили;
- б) створювали збори, мітинги;
- в) вони нападали у відповідь;
- г) вони намагались створити повстання зі свого боку;
- д) їм було байдуже.

3. Чому Українська Радянська Соціалістична Республіка вирішила вступити до Радянського Союзу?

- а) не було експлуатації;
- б) вони хотіли піти з війною на Польщу;
- в) для того, щоб Польща не забрала українські землі;
- г) була взаємна допомога народів у галузях життя.

4. В Радянському Союзі між народами було...:

- а) недовір'я і суперечність;
- б) зросла і зміцніла дружба народів;
- в) культивувалась буржуазія;
- г) було гноблення окремих народів.

5. Для українського народу в Радянському Союзі було...:

- а) постійні суперечки та витіснення українського народу;
- б) гноблення українського народу;
- в) створено умови для розвитку української мови;
- г) підвищення стану економіки в Україні.

6. Вступивши у Радянський Союз, народ Радянської України міг...:

- а) займати керівні посади;
- б) він не мав ніяких прав і свобод;
- в) отримувати якісну освіту;
- г) розвивати свою культуру;
- г) не було ніякої промисловості;
- д) всі результати праці йшли не на користь українського народу.

7. У Радянському Союзі робітничий клас і селянство Радянської України...:

- а) встали на ноги та отримали працю;
- б) вони були ізгоями;
- в) не мали праці;
- г) вони працювали на фабриках та заводах;
- г) не мали експлуатації;
- д) мали експлуатацію;
- е) зміцнили економіку.

12. 19. «Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки» (15 листопада 1939 р.)

I варіант

1. Скільки областей було створено після включення західноукраїнських земель до складу УРСР?

- а) три;   б) чотири;   в) вісім;   г) шість;   г) дві.

2. Які області створились після включення західноукраїнських земель до УРСР?

- а) Львівська;
- б) Київська;
- в) Дніпропетровська;
- г) Станіславська;
- г) Волинська;
- д) Тернопільська;
- е) Рівненська;
- е) Дрогобицька;
- ж) Ізмійльська;
- з) Чернівецька.

3. Таємний протокол Ріббентропа–Молотова вказував на...:

- а) повстання польських на західноукраїнські землі;
- б) те, що західноукраїнські землі залишаються під владою Польщі;
- в) те, що східні польські території (тобто західні області колишньої території України) мали бути передані СРСР;
- г) західноукраїнські землі стають самостійною республікою;

4. Для узаконення радянського режиму в Західній Україні 22 жовтня 1939 р. під контролем нової влади було проведено...:

- а) вибори до Народних зборів;
- б) мітинги та страйки;
- в) збори місцевої влади;
- г) засідання Верховної Ради.

5. Наприкінці жовтня прийняли Декларацію про ...:

- а) захист західноукраїнських земель;
- б) звільнення західноукраїнських земель від польських земель;
- в) припинення тиску польських земель;

- г) встановлення законодавства на західноукраїнських землях;
  - г) входження Західної України до складу СРСР і возз'єднання її з УРСР.
6. Після входження західноукраїнських земель до УРСР, що відбулося з економікою?
- а) економіка погіршилась;
  - б) збудувалися заводи і фабрики;
  - в) була велика кількість худоби;
  - г) селяни отримали землі;
  - г) не було господарства та промисловості.
7. У соціальній сфері відбулося....:
- а) ліквідування безробіття;
  - б) безробіття;
  - в) експлуатація;
  - г) підвищення заробітної плати.

12. 20. «Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки» (15 листопада 1939 р.)

II варіант

1. Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки був підписаний:
- а) 28 жовтня 1939 року;
  - б) 15 листопада 1939 року;
  - в) 15 листопада 1941 року;
  - г) 27 жовтня 1938 року.
2. У другому пункті закону було вказано на «возз'єднання великого українського народу» у:
- а) «розвиненій соціалістичній державі»;
  - б) «єдиній соціалістичній державі»;
  - в) «єдиній українській державі»;
  - г) «розвиненій українській державі».
3. Визначення адміністративного поділу областей і регіонів Західної України було покладено на:
- а) Президію Верховної Ради СРСР;
  - б) органи НКВС;
  - в) ВКП(б);
  - г) Повноважну Комісію Народних Зборів Західної України.
4. Адміністративний поділ земель Західної України повинен бути здійснений згідно із:
- а) 13 статтею Конституції УРСР;
  - б) 17 статтею Конституції УРСР;
  - в) 2 статтею Конституції УРСР;
  - г) 19 статтею Конституції УРСР.

5. У відповідності із якими пунктами даної статті Конституції УРСР здійснювався адміністративний поділ західноукраїнських земель:

- а) пунктами «в» і «д»;
- б) пунктами «г» і «д»;
- в) пунктами «в» і «г»;
- г) пунктами «а» і «в».

6. Місто, у якому був підписаний Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки:

- а) Москва; б) Харків; в) Львів; г) Київ.

7. Даний закон підписали такі посадові особи:

- а) Д. Гречухін, Ю. Громов;
- б) М. Калінін, О. Горкін;
- в) О. Долгушев, Ф. Єременко;
- г) М. Гречуха, О. Межжерін.

12. 21. «Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки»

III варіант

1. Заслухавши що Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє свої вимоги згідно Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки?

- а) документ прийняти Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки;
- б) заяву Повноважної Комісії Народних Зборів Східної України;
- в) заяву Повноважної Комісії Народних Зборів Західної України;
- г) документ не приймати Західну Україну до складу Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки.

2. З якої дати слід вітати історичну постанову Верховної Ради СРСР про включення Західної України до складу Радянського Союзу?

- а) від 1 листопада 1939 року;
- б) від 15 листопада 1939 року;
- в) від 11 листопада 1939 року;
- г) від 8 листопада 1939 року.

3. Хто на час проголошення Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки був Секретар Президії Верховної Ради УРСР?

- а) О. Горкін; б) О. Межжерін; в) М. Калінін; г) М. Гречуха.

4. Де було підписано Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки (15 листопада 1939 р.)?

- а) Харків; б) Єкатеринослав; в) Москва; г) Київ.

5. Хто на час проголошення Закону про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки був Головою Президії Верховної Ради УРСР?

- а) М. Гречуха; б) О. Горкін; в) М. Калінін; г) О. Межжерін.

6. Коли Закон про прийняття Західної України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки був оприлюднений?

- а) 5 листопада 1939 року;
б) 10 листопада 1939 року;
в) 15 листопада 1939 року;
г) 17 листопада 1939 року.

7. Відповідно яким пунктам статті 19 Конституції УРСР було доручено Президії Верховної Ради УРСР визначити адміністративний поділ областей і районів Західної України?

- а) пунктами «а» і «г» статті 19 Конституції УРСР;
б) пунктами «в» і «г» статті 19 Конституції УРСР;
в) пунктами «в» і «а» статті 19 Конституції УРСР;
г) пунктами «в» і «д» статті 19 Конституції УРСР.

12. 22. «Указ президії Верховної Ради СРСР про утворення Волинської, Дрогобицької, Львівської, Ровенської, Станіславської і Тернопільської областей в складі УРСР»

1. Даний указ був схвалений?

- а) 1 листопада 1939 року;
б) 6 грудня 1939 року;
в) 4 грудня 1939 року;
д) 10 січня 1940 року.

2. До Львівської області входять такі повіти?

- а) Мостиський, Рудківський;
б) Рава-Руський, Сокальський;
в) Калуський, Надвірнянський;
д) Чортківський, Бережанський.

3. Перший секретар ОПК (обласних виконавчих комітетів)?

- а) Л.С. Грищук;
б) С.Д. Давиденко;
в) Г.Т. Гайдамака;
д) А.Д. Приходько.

4. Склад і керівництво нових керівних органів призначали?

- а) у Харкові;
б) у Москві;
в) у Києві;
д) у Львові.

5. 1 листопада у Москві відкрилася позачергова 5 сесія Верховної Ради СРСР, яка ухвалила Закон?

- а) про розмежування областей між Українською РСР і Білоруською РСР;

- б) про включення Західної України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік із з'єднанням її з Українською Радянською Соціалістичною Республікою;
- в) про затвердження складу обласних виконавчих комітетів;
- г) про відбір і відрядження до Західної України працівників апарату НКВС.

12. 23. «Закон про включення північної частини Буковини і Хотинського, Акерманського та Ізмаїльського повітів Бессарабії в склад УРСР»

1. *Північна Буковина та Бессарабія увійшла до складу УРСР?*

- а) 2 серпня 1940;
- б) 10 серпня 1940;
- в) 15 жовтня 1940;
- г) 11 листопада 1940.

2. *Тимчасову владу на Буковині очолювали?*

- а) Верховна Рада СРСР;
- б) Верховна Рада УРСР;
- в) робітничі та селянські комітети;
- г) більшовики.

3. *За 1939–1941 рр. було репресовано?*

- а) 4% населення Західної України;
- б) 6% населення Західної України;
- в) 10% населення Західної України;
- г) 15% населення Західної України.

4. *За яким режимом Буковина та Бессарабія увійшли до УРСР?*

- а) демократичний режим;
- б) тоталітарний режим;
- в) авторитарний режим;
- г) монархічний режим.

5. *Під командуванням якого генерала, Червона Армія увійшла на землі Румунії?*

- а) Аношина;
- б) Кириченка;
- в) Селіванова;
- д) Жукова.

12. 24. Політичні вказівки ОУН Бандери (травень 1941 р.)

1. *Для здійснення якої мети ОУН використає війну з ССРСР?*

- а) захвату території;
- б) пропаганди руху;
- в) розгорнення боротьби за незалежну державу;
- г) допомоги німецьким націоналістам у війні зі спільним ворогом.

2. *Якою була мета боротьби ОУН?*

- а) свобода народів;
- б) ліквідація фашизму;
- в) винищення комунізму;
- г) збудувати власну державу.

3. Який сценарій передбачався Якщо фронт боротьби третіх держав з Москвою буде пересуватися через українські землі?

- а) військова окупація України подібними чужими військами;
- б) використання ядерної зброї;
- в) захоплення території СРСР;
- г) спільна війна з Німеччиною.

4. Які держави трактувалися як природні союзники?

- а) ті, що пропагували фашизм;
- б) союзники Німеччини;
- в) держави, які ведуть боротьбу з Москвою і не ставляться вороже до України;
- г) країни-сусіди України.

5. Від чого залежало відношення України до інших держав?

- а) від того, як вони будуть трактувати і шанувати права та життєві вимоги України;
- б) від того, скільки країн вони завоювали;
- в) від того, чи мають вони політичні зв'язки з Радянським Союзом;
- г) які відносини мають з Німеччиною.

6. Яке ставлення до України держав-союзниць було бажаним?

- а) визнання і пошанування з боку держав суверенності і соборності України та дійсно позитивне ставлення до української державності;
- б) пацифістське;
- в) щира допомога у подоланні спільного ворога;
- г) взаємовиручка у війні.

12. 25. Меморандум ОУН Бандери до уряду Райху

I варіант

1. Українські націоналісти захищають інтереси:

- а) власного народу;
- б) німецького рейху;
- в) російського народу;
- г) польського народу.

2. Скільки років існував більшовицький режим:

- а) десять років;
- б) двадцять років;
- в) тридцять років;
- г) існує по наш час.

3. Український революційний рух був відомий:

- а) на всю Європу;
- б) на країни Америки;
- в) зовсім не відомий;
- г) революційного руху не існувало.

4. На європейському континенті домінували дві імперіалістичні ідеї:

- а) Німецька ідея рейху;
- б) Ідея російського імперіалізму;
- в) Ідея російського імперіалізму та ідея Німецького рейху;
- г) Англосаксонська ідея.

5. Ідея російського імперіалізму спирається на:

- а) новий порядок у Європі;
- б) світову революцію;
- в) світове панування;
- г) націоналізацію.

6. В якому році утворилися дві нові держави – Словаччина та Хорватія?

- а) 1936;   б) 1941;   в) 1037;   г) 1938.

7. Німецька ідея рейху спиралась на:

- а) світову революцію;
- б) новий порядок у Європі;
- в) існування тільки однієї раси;
- г) світову релігію.

12. 26. Меморандум ОУН Бандери до уряду Рейху

II варіант

1. Цей меморандум... базується на переконанні, що весь цей комплекс питань важливий за своїми вагомими наслідками не тільки для України, але також для...:

- а) Радянського Союзу;
- б) Польщі;
- в) Німецького Рейху;
- г) Східної Європи.

2. Які інтереси українські націоналісти заступають насамперед?

- а) Німецького Рейху;
- б) бандерівців;
- в) націоналістів;
- г) свого народу.

3. За яких умов позитивне ставлення до Німеччини може змінитися?

- а) Якщо Німеччина увійде на Україну без наміру відновлення Української Держави й використання відповідних гасел;
- б) Якщо Німеччина підпише договір з будь-якої іншою країною;
- в) Якщо Німеччина припинить війну з Радянським Союзом;
- г) Якщо вона програє війну.

4. Від чого залежатиме, чи Україна стане доповняючим простором для нововпорядкованої Європи, чи джерелом небезпек?

- а) від рішення Державної думи;
- б) від ставлення Німеччини до України;

- в) від настанови українського народу;
- г) від політичної картини світу.

5. В даний політичний момент Україна, окрім географічного простору між Німеччиною і Москвою перебуває ще й між...:

- а) Англією та Іспанією;
- б) Польщею та Угорщиною;
- в) Туреччиною та Німеччиною;
- г) Німеччиною та Англією.

6. Які дві імперіалістичні ідеї домінують на європейському континенті?

- а) соціалістична та фашистська;
- б) комуністична та націоналістична;
- в) німецька ідея Райху та російського імперіалізму;
- г) революційна та імперіалістична.

7. Що вважалось найкращим засобом надати тривалу форму військовим чеснотам?

- а) військове німецьке формування;
- б) входження українських військових до складу російської армії;
- в) Українські Збройні Сили;
- г) Служба Безпеки.

12. 27. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про воєнний стан»(22 червня 1941 р.)

1. У місцевостях, оголошених на військовому положенні, військовій владі (п.2) надається право:

- а) не залучати громадян до трудових робіт;
- б) не обмежувати вуличні рухи;
- в) виселяти в адміністративному порядку за межі місцевості громадян, які є соціально небезпечними;
- г) оголошувати військову повинність.

2. Розгляд справ у військових трибуналах проводиться за правилами, встановленими:

- а) справи про ухилення від виконання загально військового обов'язку;
- б) всі справи про злочини, вчинені військовослужбовцями;
- в) всі справи про державні злочини;
- г) положеннях про військові трибунали в районах військових дій.

3. У вилучення з чинних правил про розгляд судами кримінальних справ, в місцевостях, оголошених на військовому положенні, всі справи оборони і громадського порядку передаються на розгляд військових трибуналів, а саме:

- а) справи про іноземні злочини;
- б) справи про спекуляції;
- в) справи про умисні вбивства;
- г) незаконне використання зброї.

4. *Воєнний стан, відповідно до ст. 49 п. «П» Конституції СРСР, оголошується в окремих місцевостях або по всьому СРСР:*

- а) забезпечення громадського порядку;
- б) забезпечення громадського порядку і державної безпеки;
- в) забезпечення воєнної безпеки і безпеки народу;
- г) забезпечення безпеки народу і держави.

5. *Уряд міг залучати громадян до:*

- а) розквартирування військових частин і установ;
- б) проводити вилучення транспортних засобів;
- в) громадянської праці;
- г) забороняти виїзд в певні місцевості.

12. 28. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про затвердження Положення про військові трибунали в місцевостях, оголошених на воєнному стані, і в районах воєнних дій» (22 червня 1941 р.)

1. *На підставі ст.57 Закону про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік діють військові трибунали:*

- а) лінійні суди залізничного і водного транспорту;
- б) штати військових трибуналів;
- г) при військових округах;
- д) при військових округах, фронтах і морських флотах.

2. *Переміщення голів, їх заступників та членів військових трибуналів виробляються:*

- а) тимчасові заступники військових трибуналів;
- б) військових трибуналів округів;
- в) військових трибуналів округів, фронтів і армій;
- г) Народний комісаріат юстиції Союзу РСР.

3. *Військовим трибуналам надається право розглядати справи після закінчення:*

- а) 12 годин;   б) 13 годин;   в) 23 годин;   г) 24 годин.

4. *Військові трибунали розглядають справи у складі:*

- а) двох людей;   б) трьох людей;   в) чотирьох людей;   г) однієї особи.

5. *Тимчасове відсторонення голів, їх заступників та членів військових трибуналів з посади провадиться:*

- а) головами державних органів;
- б) головами військових органів;
- в) головами військових трибуналів округів;
- г) головами військових трибуналів округів, фронтів і флотів.

12. 29. «Акт про відновлення Української Держави»

1. *З ініціативи Організації українських націоналістів та під проводом якого державного діяча був проголошений «Акт про відновлення Української Держави»?*

- а) Ярослава Стецько;

- б) Степана Бандери;
- в) Богдана Кордюка;
- г) Осипа Мащака.

2. Де було проголошено «Акт про відновлення Української Держави»?

- а) на башті Князівської гори;
- б) на площі в Києві;
- в) з балкону будинку товариства «Просвіта» у Львові;
- г) на Кіровоградщині.

3. Твердження яке не відповідає меті та змісту Акту?

- а) акт окреслює, якою має бути держава: республіка, монархія, авторитарна диктатура, тощо;
- б) акт намагався скерувати волю в належно організоване русло;
- в) проголошення цього акту внесло юридично-державний дуалізм в українську національну політику;
- г) акт являється історично-доказовим документом, який навіки засвідчує, що Україна в 1941 році офіційно змагалася за свою суверенну державу;

4. Після скількох років неволі було проголошено «Акт про відновлення Української Держави»?

- а) 15;
- б) 41;
- в) 19;
- г) 23.

5. Яким був другий важливий документ щодо «Акту про відновлення Української Держави»?

- а) декларація;
- б) пастирський лист Митрополита Андрія Шептицького;
- в) документ С. Бандери;
- г) лист О. Мащака.

12. 30. «Декларація українського уряду відновленої у Львові Української Держави»

1. Коли була укладена «Декларація українського уряду відновленої у Львові Української Держави»?

- а) 3 липня 1941 року;
- б) 6 червня 1941 року;
- в) 30 червня 1941 року;
- г) 17 серпня 1941 року.

2. Яке відношення має Степан Бандера до «Декларації українського уряду відновленої у Львові Української Держави»?

- а) не був прихильником;
- б) не має ніякого відношення;
- в) був безпосереднім виразником ідей цього акту;
- г) виступав проти.

3. Хто очолив революційну боротьбу за визволення Батьківщини та відбудову української держави?

- а) український народ;
- б) Радянська влада;

- в) німецька армія;
- г) Організація Українських Націоналістів.

4. *Опираючись на повний суверенітет своєї влади, українська держава приєднується до нового Європейського порядку, який впроваджується?*

- а) Радянською владою;
- б) великим фюрером німецької армії та німецького народу;
- в) Організацією Українських Націоналістів;
- г) народом.

5. *Хоча формально українська держава поряд з іншими республіками існувала у складі Радянського Союзу, якою вона була?*

- а) самостійною;
- б) частково залежною;
- в) відповідала бажанням українського народу;
- г) не була самостійною, сповненою бажання українського народу.

12. 31. Проголошення самостійності Карпатської України (15 березня 1939 р.)

1. *Державна мова Карпатської України є:*

- а) польська мова;   б) російська мова;   в) українська мова;   г) угорська мова.

2. *Барва державного прапору Карпатської України є:*

- а) синя і зелена;   б) синя і жовта;   в) жовта і зелена;   г) синя і червона.

3. *Карпатська Україна є:*

- а) республіка;   б) монархія;   в) імперія;   г) федерація.

4. *Правителем Карпатської України є:*

- а) монарх;   б) імператор;   в) президент;   г) король.

5. *Карпатська Україна є:*

- а) залежною від інших країн;   б) незалежною;   в) автономною;   г) федеративною.

12. 32. Наказ по військовому відомству Карпатської України про формування штатів управління (15 березня 1939 р.)

1. *Командант Національної Оборони Карпатської України:*

- а) Б. Щука;
- б) С. Вайда;
- в) С. Єфремов;
- г) М. Пуглик.

2. *Михайло Гузар – це:*

- а) полковник;
- б) поручник;
- в) командант;
- г) над поручник.

3. В яких роках проходила визвольна боротьба карпатських українців:

- а) 1918–1942 рр.;
- б) 1917–1945 рр.;
- в) 1919–1940 рр.;
- г) 1919–1939 рр.

4. Командант ОНОКС:

- а) А. Івашкевич;
- б) П. Чорний;
- в) І. Роман;
- г) М. Гузар;

5. Андрій Івашкевич – це:

- а) полковник;
- б) командант;
- в) поручник;
- г) надпоручник.

12. 33. Про трудову повинність та примусову працю (5 серпня 1941 р.)

1. На які території поширювалось розпорядження райхсміністра про введення трудової повинності?

- а) західні;
- б) північні;
- в) східні;
- г) південні.

2. Місяць, в якому з'явився указ Фюрера на основі §8 про управління новозайнятих територій?

- а) липень;
- б) серпень;
- в) червень;
- г) вересень.

3. Вік у якому всі мешканці новозайнятих територій підлягають загальній трудовій повинності?

- а) 14–55;
- б) 16–50;
- в) 18–45;
- г) 20–60.

4. Для кого райхскомісари можуть розширювати чи скорочувати трудову повинність?

- а) для певних груп населення;
- б) для жінок;
- в) для літніх осіб;
- г) для дітей.

5. Спеціальне положення розповсюджувалось на..?

- а) поляків;
- б) татар;
- в) українців;
- г) євреїв.

6. Хто видає приписи, необхідні для виконання розпорядження?

- а) райхміністр;
- б) судді;
- в) секретарі;
- г) райхкомісари.

7. *За що несуть відповідальність спеціальні суди?*

- а) за винесення вироків;
- б) за виконання обов'язків;
- в) за дотримання правил внутрішнього розпорядку;
- г) за гідне покарання.

12. 34. Декрет Гітлера про створення Райхскомісаріату Україна (20 серпня 1941 р.)

1. *Про що йде мова у другому декреті фюрера?*

- а) про запровадження цивільного управління;
- б) про запровадження кримінального управління;
- в) про запровадження диктаторського управління;
- г) про запровадження транспортного управління.

2. *Чи підлягає замешкана українцями частина зайнятих східних територій управлінню генерального губернатора?*

- а) підлягає повністю;
- б) підлягає частково;
- в) не підлягає;
- г) немає правильного варіанта.

3. *Яку назву отримав Райхскомісаріат?*

- а) «Німеччина»;   б) «Росія»;   в) «Комісаріат»;   г) «Україна».

4. *Відповідно чому будуть визначатися зовнішні кордони Райхскомісаріату?*

- а) стану боєвих операцій;
- б) розселення народу;
- в) кількості транспорту;
- г) розвитку суспільства.

5. *Що в запровадженні цивільного управління фюрер визначатиме окремо?*

- а) місце;   б) час;   в) дату;   г) терміни.

6. *Ким за призначенням став Ерїх Кох?*

- а) райхскомісаром;
- б) тільки гуляйтером;
- в) гуляйтером і обер-президентом;
- г) райхсміністром.

7. *Яке місто стало його тимчасовим осідком?*

- а) Харків;
- б) Львів;
- в) Київ;
- г) Рівне.

12. 35. Секретна інструкція Розенберга Еріху Коху, Райхскомісару України (18 листопада 1941 р.)

1. Яким було головне завдання Райхскомісару, яке описане в Секретній інструкції Розенберга Еріха Коха?

- а) Створення націонал-соціалістичної революції на території Райхскомісару України;
- б) Забезпечення потреб населенню у сфері культурного, соціального та політичного розвитку;
- в) Знищення більшовизму та нове упорядкування Сходу;
- г) Відновлення української власності.

2. Остаточне регулювання земель на території Райхскомісару України може взяти на себе:

- а) фюрер;
- б) канцлер;
- в) Рейхпрезидент;
- г) рейхсканцлер.

3. Що не входило до списку приказів німецького управління в яких необхідно було дотримуватись таких ліній правління на території Райхскомісару України:

- а) працівники німецького управління повинні утримуватись від висловлювань думок про остаточне оформлення України;
- б) управління повинно насамперед обов'язково відмовитися від відбудови центральних вищих учбових закладів;
- в) німецький Райх не повинен взяти на себе захист Сходу Європи;
- г) якщо населення виявлятиме охоту працювати, то цю готовність до праці слід підтримувати, а не придушувати зайвою строгістю.

4. Перед Райхскомісаром України стоїть завдання забезпечити для Німеччини:

- а) велику кількість робочої сили;
- б) на якомога довший період часу і задовольнити потреби німецької харчової промисловості і військової економіки;
- в) можливість на розширення житлової площі (лебесрауму);
- г) переселення на Півночі та Сході власної житлової території на територію Німеччини.

5. Заходи по забезпеченню німецької воєнної економіки повинні проводитися за наказом:

- а) Райхскомісара (Еріха Коха);
- б) Фюрера (Адольфа Гітлера);
- в) Райхсмаршала (Герінга);
- г) Рейхсканцлера (Крозіга).

6. Коли було офіційно ліквідовано Райхскомісаріат Україна?

- а) 10 жовтня 1944 р.;
- б) 10 листопада 1945 р.;
- в) 10 жовтня 1944 р.;
- г) 10 листопада 1944 р.

7. Концепція Райхскомісаріату трактувала Україну виключно як:

- а) політичне чи національне утворення;
- б) науково-культурне утворення;
- в) географічне та економічне утворення;
- г) Всі варіанти відповідні є правильні.

12. 36. Постанова ДКО № ГОКО-192сс «Про членів сімей зрадників Батьківщини» (24 червня 1942 року)

1. За спробу зради Батьківщині і зрадницькі наміри, не підлягають арешту й заслання у віддалені місцевості, по таким причинам, як:

- а) за наявністю військовослужбовців Червоної Армії, партизанів, осіб, що зробили в період окупації сприяння Червоної Армії і партизанам
- б) за шпигунство на користь Німеччини;
- в) службу в каральних або адміністративних органах німецьких окупантів;
- г) за добровільний відхід з окупаційними військами при звільненні захопленої противником території.

2. Застосування репресій щодо членів сімей, проводиться:

- а) Органи СНК СРСР;
- б) Органами НКВС СРСР;
- в) Політбюро ЦК РКП(б);
- г) Оргбюро ЦК РКП;

3. На який термін підлягають арешту й заслання у віддалені місцевості СРСР:

- а) 5 років; б) 10 років; в) 15 років; г) 3 роки.

4. Який орган СРСР було створено 30 червня 1941 р. постановою Президії Верховної Ради СРСР, Ради Народних Комісарів і ЦК ВКП(б) з метою мобілізації усіх ресурсів в умовах війни?

- а) Українське державне управління;
- б) Всесоюзний з'їзд Рад;
- в) Державний Комітет Оборони;
- г) Генеральний штаб.

12. 37. Постанова ДКО № ГОКО-192сс «Про членів сімей зрадників Батьківщини» (24 червня 1942 року)

1. Що військові трибунали кваліфікували як зраду Батьківщині?

- а) пропаганда військової обстановці;
- б) займання бандитизмом, збройними пограбуваннями;
- в) всяке сприяння надане радянськими громадянами німецьким загарбникам;
- г) самовільний перехід лінії фронту.

2. За якою статтею підлягала відповідальність за зраду Батьківщині радянським громадянам, які служили у німців?

- а) ст. 58.1 "а" або 58.1 "б" КК РРФСР;
- б) ст. 65 КК РРФСР;
- в) ст. 70.1 КК РРФСР;
- г) ст. 53.2 КК РРФСР.

3. *Хто не підлягав притягненню до кримінальної відповідальності?*

- а) дрібні службовці адміністративних установ;
- б) робітники і фахівці;
- в) радянські громадяни, які займали адміністративні посади при німцях;
- г) всі варіанти відповідей.

4. *Як розглядалася добровільна явка з повинною, при відсутності тяжких наслідків злочинної діяльності обвинуваченого?*

- а) як вагомий привод для порушення кримінальної справи;
- б) як пом'якшуючу провину обставина;
- в) як звільнення від кримінальної відповідальності;
- г) як позбавлення волі на певний строк.

5. *На скільки років передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі за зраду Батьківщині по ст. 58-1 «а» КК РРФСР?*

- а) довічно; б) 10 років; в) 5 років; г) 1 рік.

6. *Яке покарання передбачалося пособнику ворога по ст. 58-2 КК РРФСР?*

- а) розстріл;
- б) позбавлення громадянства;
- в) позбавлення волі на строк не нижче трьох років;
- г) всі варіанти відповідей.

7. *Які вказівки Пленум Верховного суду СРСР постановляє дати судам?*

- а) особи, які надавали активне сприяння німецьким загарбникам підлягають відповідальності;
- б) добровільна явка з повинною не розглядалася ні за яких обставин;
- в) усі дрібні службовці адміністративних установ підлягали притягненню до кримінальної відповідальності;
- г) радянські громадян, які видавали або переслідували партизан, військовослужбовців Червоної Армії було присуджено до розстрілу.

12. 38. Закон СРСР «Про створення військових формувань союзник республік і про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату оборони із загальносоюзного у союзно-республіканський народний комісаріат» (1 лютого 1944 р.)

1. *Коли був прийнятий Закон «Про створення військових формувань союзник республік і про перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату оборони із загальносоюзного у союзно-республіканський народний комісаріат»?*

- а) 1 лютого 1944 р.;
- б) 16 серпня 1945р;
- в) 1 травня 1944р;
- г) 20 січня 1945р.

2. *Які цілі переслідувались підписанням Закону?*

- а) Створити потужну нормативно-правову базу;
- б) посилення військової потужності республік;

- в) нападу на Німеччину;
  - г) оновлення старого закону.
3. *Який орган постановив зміст закону?*
- а) Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик;
  - б) Державна Дума;
  - в) Верховна Рада;
  - г) Рада Народних Комісарів.
4. *Що було постановлено у змісті закону?*
- а) союзні республіки організують військові формування республік;
  - б) напад Радянського Союзу на Німеччину;
  - в) Оновлення законів;
  - г) Суверенна держава.
5. *Який орган було переорганізовано в п. 2 Закону?*
- а) Народний Комісаріат;
  - б) Рада Народних Комісарів;
  - в) Державна Дума;
  - г) Верховна Рада.
6. *З якої форми було переоформлено Народний Комісаріат оборони?*
- а) загальноправового;
  - б) соціального;
  - в) загальносоюзного;
  - г) відомчого.
7. *В яку форму було переоформлено Народний Комісаріат оборони?*
- а) Республіканський народний комиссариат;
  - б) Соціальний;
  - в) Загальносоюзний;
  - г) Відомчий.

12. 39. Українська головна визвольна рада (1944) УГВР

1. *Де вперше була надрукована платформа?*
- а) «Ідея і чин»;   б) «Правда України»;   в) «Свобода»;   г) «Вісник».
2. *Упадок української держави в наслідок чужого завоювання, зумовлено:*
- а) посилення політичної активності українських народних мас;
  - б) до соціального та політичного розкладу;
  - в) недостатнім внутрішнім об'єднанням українських національних сил;
  - г) визволення суверенної держави.
3. *Як називався провідний центр?*
- а) УПА;   б) ОУН;   в) УГВР;   г) УНРА;

4. До чого прагне УГВР?

- а) об'єднати і координувати дії всіх самостійницько-визвольних сил українського народу;
- б) до порозуміння і прагне мирного співжиття з усіма сусідами України;
- в) оборони українського народу та його провідних кадрів перед фізичними винищеннями;
- г) самостійницько-визвольних сил українського народу на всіх землях України.

5. Збереження життя нації, національної єдності і культури – це:

- а) забезпечення свободи думки, світогляду й віри;
- б) забезпечення справжньої законності в Українській Державі й рівносте всіх громадян перед законом;
- в) повести його до боротьби за своє визволення і власну суверенну державу;
- г) перша й найвища ціль всякого здорового національного організму.

ТЕМА 13. ДЕРЖАВА І ПРАВО УРСР 1945-1991 РР.**13. 1. Указ Президії Верховної Ради УРСР Про утворення Закарпатської області в складі Української РСР**

1. *Центром новоствореної області було місто:*
  - а) Мукачево;
  - б) Ужгород;
  - в) Ракошино;
  - г) Гать.
2. *В якому році було видано даний указ?*
  - а) 1940;   б) 1946;   в) 1923;   г) 1917.
3. *Який округ не вказаний в указі?*
  - а) Берегівський;
  - б) Іршавський;
  - в) Рахівський;
  - г) Гатський.
4. *Указ було прийнято в місці:*
  - а) Харків;   б) Москва;   в) Кіровоград;   г) Київ.
5. *Указ був направлений на затвердження до?*
  - а) Президії Верховної Ради Союзу РСР;
  - б) Ради міністрів СРСР;
  - в) Верховного суду СРСР;
  - г) ЦК КПРС.
6. *Тогочасний голова Президії Верховної Ради Української РСР?*
  - а) Л. Корнієць;
  - б) В. Затонський;
  - в) М. Гречуха;
  - г) Г. Петровський.
7. *Указ було опубліковано в?*
  - а) Відомостях Верховної Ради;
  - б) Газеті Правда;
  - в) Урядовому віснику;
  - г) Урядовому кур'єрі.

13. 2. Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про хід хлібозаготівель по областях Української РСР» (1946)

1. *Рік видання постанови:*
  - а) 1950;   б) 1946;   в) 1920;   г) 1919.
2. *Найбільше пудів хліба повинна була поставити:*
  - а) Вінницька;
  - б) Сумська;

- в) Харківська;
- г) Полтавська.

3. *Найгірше було виконано план у колгоспі?*

- а) Червона зірка;
- б) Комунар;
- в) Серп і молот;
- г) Трудова змичка.

4. *Виконкомам облрад доручається:*

- а) організувати перевірку виконання плану;
- б) змінити керівництво;
- в) винести колгоспникам догани;
- г) підвищити зарплатню колгоспникам.

13. 3. Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про хід хлібозаготівель по областях Української РСР» 1946 р.

1. *Якого дня повинно було видатися рішення про закінчення плану хлібозаготівель:*

- а) 4 травня 1933 року;
- б) 1 січня 1946 року;
- в) 22 січня 1946 року;
- г) 1 січня 1944 року.

2. *Скільки пудів хліба українські колгоспи і радгоспи повинні були здати у 1945 році:*

- а) 22 млн.;   б) 68 млн.;   в) 66 млн.;   г) 2 млн.

3. *У якому році була видана постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У «про хід хлібозаготівель по областях Української РСР»:*

- а) у 1933;   б) у 1944;   в) у 1945;   г) у 1946.

4. *В якому колгоспі було засипано насіння під весняну сівбу в розмірі 209 ц при не виконанні зобов'язань перед державою:*

- а) Залізна робота;
- б) Червоний Перекоп;
- в) Червона Зірка;
- г) Комунар.

13. 4. Закон СРСР «Про перетворення Ради Народних Комісарів СРСР в Раду Міністрів СРСР і Рад Народних Комісарів союзних і автономних республік – в Ради Міністрів союзних і автономних республік» (15 березня 1946 р.)

1. *Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик постановляет преобразовать Совет Народных Комиссаров СССР в:*

- а) Совет Министров СССР;
- б) Сообщество Народных Комиссаров СССР;
- в) Совет Министров Народных Комиссаров СССР;
- г) Совет Министров союзных и автономных республик.

2. *Ко́гда был принят Закон СССР «О преобразовании Совета Народных Комиссаров СССР в Совет Министров СССР и Советов Народных Комиссаров союзных и автономных республик – в Советы Министров союзных и автономных республик»:*

- а) 15 марта 1947 г.; б) 15 марта 1946 г.; в) 25 марта 1948 г.; г) 15 марта 1945 г.

3. *Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик постановляет преобразовать Председателя Совета Народных Комиссаров СССР в:*

- а) Председателя Совета Министров СССР;
б) Министра СССР;
в) Представителя Совета Министров СССР;
г) Советника Министров СССР.

4. *Советы Народных Комиссаров союзных и автономных республик преобразовать в:*

- а) Советы союзных и автономных республик;
б) Советы Министров союзных и автономных республик;
в) Союз республик;
г) Правительство автономных республик.

5. *Народные комиссариаты союзных и автономных республик преобразовать в:*

- а) Министерства союзных и автономных республик;
б) Совет союзных и автономных республик;
в) Совет народных республик;
г) Верховный совет.

13. 5. Постанова ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР про заходи по виконанню директиви Й. В. Сталіна щодо посилення хлібозаготівель (15 березня 1947 р.)

1. *Роком виходу постави про заходи по Виконання директиви Й. В. Сталіна відносно посилення хлібозаготівель був:*

- а) 1947 р.; б) 1950 р.; в) 1940 р.; г) 1944 р.

2. *Постанова вийшла:*

- а) 15 вересня; б) 17 травня; в) 15 березня; г) 16 серпня.

3. *Т. Сталін в своїй директиві назвав по Україні:*

- а) найкращі області по хлібозаготівлі;
б) області з середнім рівнем хлібозаготівлі;
в) найгірші області по хлібозаготівлі;
г) взагалі не говорив про області України.

4. *Продовжити речення. ЦК КП (б) у і Рада Міністрів УРСР не раз вказували заходи в цілому і по кожній області окремо щодо посилення темпів хлібозаготівель. На даний момент ми вступили в останню, вирішальну фазу хлібозаготівель, коли залишаються три п'ятиденки повинні дати повне виконання:*

- а) місячного плану;
б) річного плану;
в) тижневого плану.

5. На підставі директиви т. Сталіна ЦК КП (б) у і Рада Міністрів особливо підкреслюють, що у нас є всі можливості для виконання плану до:

- а) 28 вересня;   б) 23 жовтня;   в) 1 серпня;   г) 1 жовтня.

6. Першим пунктом постанови ЦК КП (б) у і Рада Міністрів УРСР було:

- а) зобов'язати обкоми партії і облвиконкоми негайно, сьогодні ж, дати районам такі ж добові завдання по здачі хліба по кожному району, а район – по колгоспах і радгоспах;
 б) установити добові завдання по здачі хліба по кожній області;
 в) зобов'язати обкоми і облвиконкоми для організації збирання та вивезення кукурудзи, а також для посилення молотьби відрядити з обласних центрів працівників;
 г) затвердити по кожній області конкретні завдання з прибирання і вивезення кукурудзи, по молотити, по виділенню автотранспорту і коней для вивезення хліба.

7. Останнім пунктом постанови ЦК КП (б) у і Рада Міністрів УРСР було:

- а) зобов'язати обкоми партії і облвиконкоми негайно, сьогодні ж, дати районам такі ж добові завдання по здачі хліба по кожному району, а район – по колгоспах і радгоспах;
 б) установити добові завдання по здачі хліба по кожній області;
 в) зобов'язати обкоми і облвиконкоми для організації збирання та вивезення кукурудзи, а також для посилення молотьби відрядити з обласних центрів працівників;
 г) затвердити по кожній області конкретні завдання з прибирання і вивезення кукурудзи, по молотити, по виділенню автотранспорту і коней для вивезення хліба.

13. 6. Постанова ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР про заходи по виконанню директиви Й. В. Сталіна щодо посилення хлібозаготівель (15 вересня 1947 р.) (документ російською мовою)

1. Наихудшие области по выполнению плана хлебозаготовок по Украине:

- а) Днепропетровская, Запорожская, Кировоградская, Станиславская, Черниговская и Херсонская;
 б) Днепропетровская, Киевская, Кировоградская, Станиславская, Черниговская и Херсонская;
 в) Днепропетровская, Запорожская, Кировоградская, Станиславская, Черниговская и Ворошиловградская;
 г) Кировоградская, Станиславская, Черниговская.

2. ЦК КП(б)У и Совет Министров УССР постановили установить задания по сдаче хлеба по каждой области:

- а) за сутки;   б) за неделю;   в) за декаду;   г) за пятидневку.

3. ЦК КП(б)У и Совет Министров УССР указывали, что решающей фазой хлебозаготовок должны стать:

- а) три пятидневки;   б) три декады;   в) три месяца;   г) три недели.

4. Полное выполнение годового плана хлебозаготовок должно быть к:

- а) 1 октября;   б) 1 ноября;   в) 15 октября;   г) 1 декабря.

5. Ежедневное задание по хлебосдаче для Киевской области составляло:

- а) 200,0 тыс. пудов;
 б) 350,0 тыс. пудов;

- в) 400,0 тис. пудов;
- г) 190,0 тис. пудов.

13. 7. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про виселення у віддалені райони осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя» (2 червня 1948 р.)

1. Особи, щодо яких винесені громадські вироки про виселення, підлягають видаленню за межі краю, області, республіки строком на (скільки років?).

- а) 8;   б) 7;   в) 6;   г) 5.

2. Громадський вирок видається (ким?)

- а) громадським діячам;
- б) сільською радою;
- в) президентом;
- г) населенням.

3. Особа, виселених за суспільним вирок, після закінчення (скільки років?) може порушувати клопотання перед виконкомом райради, яким затверджувався обвинувальний вирок, про повернення на колишнє місце проживання.

- а) 8;   б) 6;   в) 5;   г) 4.

4. Громадський вирок приймається (як?)

- а) відкритим голосуванням;
- б) закритим голосуванням;
- в) приватним голосуванням;
- г) без голосування.

5. З метою прийняття громадського вироку про виселення осіб, згаданих в ст. (який номер ст.) цього Указу, необхідна присутність на загальних зборах більшості членів колгоспу або повнолітніх селян села (села).

- а) 4;   б) 3;   в) 2;   г) 1.

6. Надати загальним зборам колгоспників або загальних зборів сіл на території Української РСР, УРСР (за винятком яких областей???), БССР (за винятком яких областей???), Карело-Фінської РСР, Грузинської, Вірменської, Азербайджанської, Узбецької, Таджикицької, Туркменської, Казахської і Киргизької РСР право виносити громадські вироки про виселення з села (села) осіб, які вперто не бажують чесно працювати, ведуть антигромадський спосіб життя, підривають трудову дисципліну в сільському господарстві і своїм перебуванням в селі загрожують добробуту колгоспу, колгоспників і їх безпеки.

- а) Південних;   б) Західних;   в) Східних;   г) Північних.

7. Доручити (кому?) СРСР видати постанову про порядок застосування цього Указу:

- а) Президенту;
- б) Генеральному секретарю;
- в) Раді міністрів;
- г) Міліції.

13. 8. Закон Союзу РСР «Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу Української РСР» (26 квітня 1954 р.)

1. На підставі якого указу відбулася передача Кримської області РРФСР до складу УРСР?
2. Коли Президія Верховної Ради РРФСР ухвалила передати Кримську область Українській РСР?
3. Коли було затверджено проект Указу Президії Верховної Ради СРСР про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР?
4. Назвіть номер протоколу засідання Президії Верховної Ради РРФСР?
5. Як змінилися демографічні показники після передачі Кримської області РРФСР до складу УРСР?
6. Що було збудовано за часів входження Криму до складу Української РСР?
7. Коли було зафіксовано відмову України від ядерної зброї?
8. Яким меморандумом зафіксовано відмову України від ядерної зброї?
9. Які країни були гарантами згідно з чинним договором, поважати і захищати територіальну цілісність України після підписання відмови від ядерної зброї?

13. 9. Закон Союзу РСР «Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу Української РСР» (26 квітня 1954 р.)

1. У якому році відбулася передача Кримської області РРФСР до складу УРСР?
  - а) у 1946 році;   б) у 1944 році;   в) у 1954 році;   г) у 1955 році.
2. Коли було затверджено проект Указу Президії Верховної Ради СРСР про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР?
  - а) 25 січня 1954 року;
  - б) 21 грудня 1954 року;
  - в) 26 лютого 1953 року;
  - г) 29 листопада 1954 року.
3. «Враховуючи спільність економіки, територіальну близькість і тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською областю й Українською РСР, Президія Верховного Ради РРФСР постановляє: Передати Кримську область зі складу РРФСР до складу Української РСР» у якому протоколі це було прописано?
  - а) Протокол № 41 засідання Президії Верховної Ради РРФСР;
  - б) Протокол № 66 засідання Президії Верховної Ради РРФСР;
  - в) Протокол № 27 засідання Президії Верховної Ради РРФСР;
  - г) Протокол № 15 засідання Президії Верховної Ради РРФСР.
4. Коли був виданий Указ «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР»?
  - а) 15 лютого 1944 року;
  - б) 19 лютого 1954 року;
  - в) 21 лютого 1959 року;
  - г) 13 лютого 1954 року.

5. Коли Верховна Рада СРСР законом «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР» затвердила указ Президії і внесла відповідні зміни до статті 22 і 23 Конституції СРСР?

- а) 26 лютого 1954 року;
- б) 29 жовтня 1957 року;
- в) 26 квітня 1954 року;
- г) 15 січня 1951 року.

6. У складі радянської України Кримська область перебувала:

- а) в 1954–1991 рр.;
- б) в 1953–1981 рр.;
- в) в 1954–1996 рр.;
- г) в 1974–1991 рр.

13. 10 Кримінальний кодекс Української РСР (1960 р.)

1. Коли було прийнято Кодекс?
2. Коли було введено в дію Кодекс?
3. Відповідно до чого був розроблений Кодекс?
4. Коли Кодекс втратив чинність?
5. На які частини поділяється Кодекс?
6. Скільки глав включає КК УРСР?
7. Скільки статей включає КК УРСР?
8. Кримінальний кодекс УРСР має завданням..?
9. Які примусові заходи виховного характеру може застосовувати суд до осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років або суспільно небезпечне діяння до виповнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність?

13. 11 Кримінальний кодекс Української РСР (1960 р.)

1. У якій статті зазначені завдання Кримінального кодексу?
  - а) у статті 14;   б) у статті 6;   в) у статті 1;   г) у статті 4.
2. У якій статті зазначені підстави кримінальної відповідальності?
  - а) у статті 4;   б) у статті 5;   в) у статті 3;   г) у статті 9.
3. У якій статті зазначено поняття злочину?
  - а) у статті 22;   б) у статті 7;   в) у статті 6;   г) у статті 10.
4. У якій статті зазначено про відповідальність за готування до злочину і за замах на злочин?
  - а) у статті 17;   б) у статті 2;   в) у статті 18;   г) у статті 11.
5. У якій статті зазначено про співучасть?
  - а) у статті 23;   б) у статті 14;   в) у статті 4;   г) у статті 19.
6. У якій статті зазначено про умовне засудження?
  - а) у статті 85;   б) у статті 64;   в) у статті 45;   г) у статті 19.

13. 12. Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік (8 грудня 1961 р.)

1. Яке суспільство будував Радянський Союз?
2. Завданнями цього періоду є..?
3. На чому заснована економіка періоду розгорнутого будівництва комунізму?
4. За рахунок чого планували задовольняти потреби громадян?
5. Які відносини використовуються в комуністичному будівництві?

13. 13. Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік (8 грудня 1961 р.)

1. Над чим досяг перемогу Радянський Союз?

- а) над комунізмом;
- б) над соціалізмом;
- в) над демократизмом;
- г) над гуманізмом.

2. Радянський Союз вступив в період розгорнутого будівництва .... суспільства?

- а) соціального;
- б) демократичного;
- в) гуманістичного;
- д) комуністичного.

3. Економіка періоду розгорнутого будівництва комунізму заснована на...:

- а) соціалістичній власності;
- б) комуністичній власності;
- в) демократичній власності;
- г) гуманістичній власності.

4. У якій статті йдеться про завдання радянського цивільного законодавства?

- а) у статі 5;   б) у статі 1;   в) у статі 8;   г) у статі 3.

13. 14. 1 тема: Основа цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік (08.12.1961 р.)

1. Перший цивільний кодекс СРСР був прийнятий в:

- а) 03 березня 1989 р.;
- б) 09 березня 1962 р.;
- в) 08 грудня 1961 р.;
- г) 31 червня 1991 р.

2. За 10 статтею рішення суду видають:

- а) на мові округу в якому знаходиться суд
- б) на мові прописаній в законодавстві
- в) на мові котрою велась справа
- г) індивідуально на мові кожної з сторін справи

3. Кількість статей в цивільному кодексі СРСР прийнятому в 1961 році:

- а) 55;   б) 64;   в) 24;   г) 47.

4. Чи мали люди без громадянства СРСР звертатися в суд за кодексом:

- а) так;
- б) ні;
- в) за умови певної плати;
- г) а умови надання тимчасового громадянства.

5. При виконанні правосуддя в громадських справах судді та присяжні:

- а) незалежні;
- б) незалежні і підкорюються закону;
- в) не повинні підкорюватися закону;
- г) не мають незалежності.

6. Суд розглядає справу в:

- а) 2 випадках;
- б) 3 випадках;
- в) лише за єдиної умови;
- г) при будь-якій умові.

7. Відмова від права на звернення в суд –:

- а) недійсний;
- б) неможливий;
- в) обов'язковий;
- г) винятковий.

13. 15. Указ Президії Верховної Ради СРСР про громадян татарської національності, які проживали в Криму

1. Що постановляла президія Верховної Ради СРСР?
2. Що має бути знято відносно всіх громадян татарської національності, які проживали в Криму?
3. Якими правами користувалися татари, які раніше проживали в Криму, вкоренилися на території Узбецької та інших союзних республік?

13. 16. Указ Президії Верховної Ради СРСР про громадян татарської національності, які проживали в Криму

І варіант

1. У якому році відбулося звільнення Криму від фашистської окупації?

- а) у 1948 році;
- б) у 1944 році;
- в) у 1947 році;
- г) у 1939 році.

2. Кому доручили і надалі сприяти й допомагати громадянам татарської національності в господарському та культурному будівництві з урахуванням їх національних інтересів і особливостей?

- а) Верховній Раді;
- б) судам;
- в) Радам Міністрів союзних республік;
- г) громадянам.

3. *Хто постановляв у цьому указі?*

- а) Президія Верховної Ради СРСР;
- б) Рада Міністрів союзних республік;
- в) суди;
- г) територіальні громади.

13. 17. Указ Президії Верховної Ради СРСР про громадян татарської національності, які проживали в Криму

II варіант

1. *Що скасовував цей Указ?*

- а) вільне пересування по території Криму татарам;
- б) звинувачення в зраду кримських татар;
- в) закріпачення татар;
- г) винищення татар як раси.

2. *Укорінення кримських татар за Указом повинно бути в:*

- а) Азербайджані;
- б) Пакистані;
- в) Казахстані;
- г) Узбекистані.

3. *Головний інструмент у поверненні татар на територію Криму:*

- а) свідоцтво про народження;
- б) домова книга;
- в) інститут прописки;
- г) довідка з місця роботи.

4. *Органи внутрішніх справ сприяли поверненню татар?*

- а) так;
- б) ні;
- в) тільки на законних підставах;
- г) за наявністю дозволу на в'їзд.

5. *В якому порядку татари депортувалися з Криму?*

- а) рішенням суду і навіть силоміць;
- б) рішенням ради;
- в) доганою;
- г) оголошенням в розшук.

6. *Чи дав цей указ остаточну відповідь про можливість повернення до Криму?*

- а) так;
- б) ні;
- в) цей Указ був лише поштовхом до цього;
- г) у цьому Указі не проглядалась така мета.

7. *Чи мав цей Указ позитивний вклад в повернення татар на Батьківщину?*

- а) так, певний відсоток повернувся;
- б) ні;

- в) усі вигнанні особи змогли повернутися;
- г) цей указ не мав ніякої правової цінності.

13. 18. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки (1978 р.)

1. Коли була прийнята Конституція УРСР?
2. У якій главі зазначено про політичну систему?
3. Згідно з цією Конституцією вся влада в Українській РСР належить..?
4. Згідно з цією Конституцією державну владу народ здійснює через..?
5. Відповідно до якого принципу будуються організація і діяльність Радянської держави згідно з цією Конституцією?
6. Керівною і спрямовуючою силою радянського суспільства, ядром його політичної системи, державних і громадських організацій є..
7. Основним напрямом розвитку політичної системи радянського суспільства є..
8. У якій главі зазначено про економічну систему?
9. У якій главі зазначено про зовнішньополітична діяльність і захист соціалістичної Вітчизни?

13. 19. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки (1978 р.)

1. Скільки глав у Конституції УРСР?
  - а) десять;   б) вісімнадцять;   в) три;   г) дев'ятнадцять.
2. У якій главі йдеться про суд і арбітраж?
  - а) у п'ятій;   б) у десятій;   в) у вісімнадцятій;   г) у тринадцятій.
3. У якій главі йдеться про Раду Міністрів Української РСР?
  - а) у першій;   б) у тринадцятій;   в) у восьмій;   г) у п'ятнадцятій.
4. Найвищий виконавчий і розпорядчий орган державної влади Української РСР – це?
  - а) Уряд Української РСР;
  - б) Конституційний Суд;
  - в) Верховна Рада;
  - г) Рада Міністрів.
5. У якій главі йдеться про державний бюджет Української РСР?
  - а) у п'ятій;   б) у десятій;   в) у сімнадцятій;   г) у першій.
6. У якій главі йдеться про народного депутата?
  - а) у дев'ятій;   б) у десятій;   в) у одинадцятій;   г) у третій.

13. 20. Конституція 1962, 1978 рр.

1. Коли була сформована конституційна комісія?
  - а) у квітні 1963 року;
  - б) у травні 1962 року;
  - в) у квітні 1962 року;
  - г) у травні 1963 року.

2. Текст четвертої й останньої з Конституцій УРСР, що була прийнята...:

- а) 20 травня 1978 року;
- б) 20 березня 1978 року;
- в) 20 квітня 1978 року;
- г) 20 червня 1978 року.

3. Першим секретарем ЦК КПУ був?

- а) Хрущов; б) Вербицький; в) Гришин; г) Щербицький.

4. Верховна Рада УРСР – складався із...:

- а) 450 депутатів;
- б) 350 депутатів;
- в) 550 депутатів;
- г) 650 депутатів.

5. Скликалися на чергові сесії...:

- а) двічі на рік;
- б) тричі на рік;
- в) один раз на рік;
- г) чотири рази на рік.

6. Конституція 1978 р. змінила назву рад депутатів трудящих на?

- а) українських депутатів;
- б) депутатів;
- в) делегатів;
- г) народних депутатів.

7. Формально вона втратила чинність?

- а) 24 червня 1996 року;
- б) 28 червня 1995 року;
- в) 28 червня 1996 року;
- г) 24 червня 1995 року.

13. 21. Постанова колегії Міністерства освіти УРСР «Про додаткові заходи по вдосконаленню вивчення російської мови в освітніх школах і педагогічних навчальних закладах Української РСР»

1. Скільки пунктів у цій постанові?

2. Кому надали контроль за виконанням постанови ЦК Компартії України і Ради Міністрів УРСР в січні 1984 і 1985 року?

3. До якого року в усталеному порядку ввести корективи в навчальні плани загально-освітніх шкіл і педагогічних училищ з неросійською мовою навчання з метою поліпшити навчання російської мови?

4. Ця постанова ЦК Компартії України і Ради Міністрів УРСР від..?

- а) 10 червня 1983 року;
- б) 16 січня 1983 року;

- в) 10 грудня 1989 року;
- г) 19 вересня 1981 року.

13. 22. Закон СРСР «Про перетворення Ради Народних Комісарів СРСР в Раду Міністрів

1. Закон СРСР «Про перетворення Ради Народних Комісарів СРСР в Раду Міністрів» набув чинності:

- а) 1935 р.;   б) 1941 р.;   в) 1946 р.;   г) 1931 р.

2. Датою прийняття закону є:

- а) 4 листопада;   б) 15 березня;   в) 19 січня;   г) 28 лютого.

3. Народних комісарів СРСР іменовали:

- а) міністрами СРСР;
- б) заступниками Голови Ради Народних Комісарів СРСР;
- в) Головами Ради Міністрів СРСР.

4. Продовжіть речення. Верховна Рада Союзу РСР прийняла закон «Про перетворення Ради Народних Комісарів СРСР у Раду Міністрів СРСР і Рад Народних Комісарів:

- а) союзних і автономних республік у Ради Міністрів;
- б) президентських республік у Ради Міністрів»;
- в) парламентських республік у Ради Міністрів»;
- г) змішаних республік у Ради Міністрів».

5. Третім пунктом в наказі було:

- а) внести необхідні зміни до відповідних статей Конституції СРСР;
- б) забезпечити постійне інформування населення про порядок одержання дозволу, на заняття індивідуальною трудовою діяльністю;
- в) перетворити Раду Народних Комісарів СРСР до Ради Міністрів СРСР;
- г) надалі іменувати Голів Рад Народних Комісарів республік – Головами Рад Міністрів республік.

6. Другим пунктом в наказі було:

- а) внести необхідні зміни до відповідних статей Конституції СРСР
- б) забезпечити постійне інформування населення про порядок одержання дозволу, на заняття індивідуальною трудовою діяльністю;
- в) перетворити Раду Народних Комісарів СРСР до Ради Міністрів СРСР;
- г) надалі іменувати Голів Рад Народних Комісарів республік – Головами Рад Міністрів республік.

7. Першим пунктом в наказі було:

- а) внести необхідні зміни до відповідних статей Конституції СРСР
- б) забезпечити постійне інформування населення про порядок одержання дозволу, на заняття індивідуальною трудовою діяльністю;
- в) перетворити Раду Народних Комісарів СРСР до Ради Міністрів СРСР;
- г) надалі іменувати Голів Рад Народних Комісарів республік – Головами Рад Міністрів республік.

13. 23. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про мови в Українській РСР» (28 жовтня 1989 р.)

1. Скільки розділів у цьому законі?

- а) дев'ять;
- б) сім;
- в) чотири;
- г) п'ять.

2. Про що йдеться у I Розділі?

- а) загальні положення;
- б) мова освіти, науки, інформатики і культури;
- в) мова назв;
- г) сприяння національно-культурному розвитку українців, які проживають за межами Української РСР.

3. Скільки статей у цьому законі?

- а) тридцять;
- б) сорок;
- в) п'ятдесят;
- г) десять.

13. 24. Закон СРСР «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації» (26 квітня 1990 р.)

1. Союз Радянських Соціалістичних Республік є...:

- а) Країною з республіканською формою правління;
- б) Суверенною соціалістичною федеративною державою;
- в) Суверенною незалежною соціалістичною державою;
- г) Комуністичною державою.

2. Рішення про вихід союзної республіки з СРСР приймається...:

- а) Президентом союзної республіки;
- б) Державною думою;
- в) Першим секретарем;
- г) Шляхом референдуму.

3. Що не має право робити союзна республіка?

- а) вступати у відносини з іноземними державами;
- б) укладати договори з іноземними державами;
- в) дозволяти розміщувати військові бази на території республіки;
- г) здійснювати зовнішньоекономічні зв'язки і брати участь у діяльності міжнародних організацій.

4. У сферах спільного відання Союзу РСР і союзних республік найвищим органам державної влади й управління Союзу РСР не передається:

- а) встановлення основ правового становища радянських громадян та їхніх громадських об'єднань, захист прав і свобод громадян СРСР незалежно від місця їх проживання;
- б) встановлення порядку дислокації іноземних військ та випробування зброї, а також спільних навчань з іноземними державами;

в) встановлення правових основ, які забезпечували б функціонування загальносоюзного ринку та його захист в інтересах усіх республік;

г) спрямування, координація і стимулювання розвитку культури й освіти, наукових досліджень і науково-технічного прогресу.

5. У тих випадках, коли те чи інше питання, яке належить до сфери спільного відання Союзу РСР і союзних республік, не вирішено законом СРСР, союзна республіка має право...:

а) вийти зі складу республік;

б) почати війну;

в) самостійно визначити законодавче регулювання;

г) очікувати рушення спільного відання.

6. Конституція СРСР, закони СРСР, інші акти найвищих органів державної влади й управління СРСР є...:

а) обов'язковими для виконання всіх республік;

б) обов'язковими для виконання однієї республіки;

в) не обов'язковим для виконання;

г) обов'язковим в третій країнах.

7. Найвищі органи державної влади союзних, автономних республік мають право:

а) самостійно видавати закони;

б) виходу зі складу союзних республік;

в) опротестувувати постанови й розпорядження Ради Міністрів СРСР;

г) створити нові постанови.

13. 25. Закон СРСР «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації» (26 квітня 1990 р.)

1. Хто підписав цей закон?

2. У якій країні був підписаний цей закон?

3. Скільки статей у цьому законі?

4. Хто має право припиняти чинність на своїй території актів міністерств, державних комітетів і відомств СРСР у разі порушення ними законодавства СРСР або відповідної союзної, автономної республіки з повідомленням про це Ради Міністрів СРСР?

5. До виключного відання Союзу Радянських Соціалістичних Республік в особі його найвищих органів державної влади й управління належить..?

6. у сферах спільного відання Союзу РСР і союзних республік найвищим органам державної влади й управління Союзу РСР передається?

13. 26. Закон СРСР «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації» (26 квітня 1990 р.)

1. «Союз Радянських Соціалістичних Республік є суверенною соціалістичною федеративною державою» прописано у статі..?

а) третій; б) п'ятій; в) першій; г) десятій.

2. «Територію союзної, автономної республіки, автономного утворення не може бути змінено без їхньої згоди» прописано у статі..?

- а) четвертій; б) третій; в) першій; г) дев'ятій.

3. «Повноваження Союзу РСР, передбачені статтею 6 цього Закону, не може бути розширено без згоди суб'єктів федерації» прописано у статі..?

- а) п'ятій; б) восьмій; в) сьомій; г) десятій.

4. «Союз РСР може шляхом укладення угоди з союзною республікою передати їй здійснення окремих повноважень СРСР на її території» прописано у статі..?

- а) восьмій; б) третій; в) другій; г) дев'ять.

13. 27. Про включення Української РСР і Білоруської РСР в число первісних членів Міжнародної Організації.

Резолюція конференції Об'єднаних націй у Сан-Франціско

1. Засідання конференції Об'єднаних Націй рекомендує:

- а) Українській РСР та Білоруській РСР стати первісними членами МО;
 б) Українській РСР та Білоруській РСР стати членами МО;
 в) об'єднання Української РСР і Білоруської РСР;
 г) запросити Українській РСР та Білоруській РСР на збори.

2. На якому пленарному засіданні конференції включено Українську РСР і Білоруську РСР в число первісних членів Міжнародної організації?

- а) друге;
 б) перше;
 в) четверте;
 г) третє.

3. Які дві Республіки були запрошені стати первісними членами Міжнародної організації?

- а) Українська РСР та Білоруська РСР;
 б) Вірменська РСР та Білоруська РСР;
 в) Грузинська РСР та Українська РСР;
 г) Литовська РСР та Грузинська РСР.

4. Де відбулася резолюція конференції ОН?

- а) Сан-Франциско;
 б) США;
 в) України;
 г) Білорусія.

5. На другому пленарному засіданні конференції прийнято:

- а) резолюцію;
 б) декрет;
 в) закон;
 г) наказ.

6. В яке число членів МО включено Українську РСР і Білоруську РСР?

- а) первісних;
- б) останніх;
- в) вдруге;
- г) не включено.

7. Якою організацією запрошені Українська РСР та Білоруська РСР стати сервісними членами?

- а) Міжнародною;
- б) Об'єднаних Націй;
- в) Закритою;
- г) Всесвітньою.

8. Засідання конференції відносно Української РСР та Білоруської РСР:

- а) рекомендує;
- б) наполягає;
- в) Наказує;
- г) відхиляє.

9. Резолюція конференції ООН у Сан-Франциско прийнято засіданням:

- а) конференції;
- б) наради;
- в) зборів;
- г) з'їзду.

10. Українську РСР і Білоруську РСР включено:

- а) до Міжнародної Організації;
- б) до міжнародних зборів;
- в) до Сан-Франциско;
- г) до народного руху.

ТЕМА 14. РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (з 1991 р.)

14.1. «Декларація про державний суверенітет України»

I варіант

1. Дата прийняття «Декларації про державний суверенітет України»

- а) 16 липня 1990 р;
- б) 16 липня 1991р;
- в) 26 липня 1990р;
- г) 26 липня 1991р.

2. Скільки розділів має декларація?

- а) 6;
- б) 7;
- в) 10;
- г) 5.

3. Назва IV розділу:

- а) екологічна безпека
- б) державна влада;
- в) самовизначення української нації;
- г) громадянство.

4. Влада поділялась на:

- а) виконавчу, судову;
- б) законодавчу, виконавчу, судову;
- в) законодавчу, судову;
- г) виконавчу, законодавчу.

5. У якому з розділів вказувались такі слова? «Проголошувалося, що земля, її надра, водні та інші природні ресурси, весь економічний та науково-технічний потенціал, створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету республіки і використовується»

- а) «Територіальне верховенство»;
- б) «Екологічна безпека»;
- в) «Економічна самостійність»;
- г) «Зовнішня і внутрішня безпека».

6. У якому з розділів вказувались такі слова? «Визначалися витоки суверенної національної Української держави, вказувалося на її невід'ємне право на самовизначення в наявних кордонах.»

- а) III розділ;
- б) I розділ;
- в) VI розділ;
- г) IX розділ.

7. Історичне значення Декларації про державний суверенітет України полягає в тому, що:

- а) суверенітет не визнано необхідною умовою подальшого розвитку;
- б) прийняття Суверенітету було перенесено;
- в) суверенітет офіційно визнано необхідною умовою дальшого розвитку української нації;
- г) суверенітет визнався дійсним не на всій території.

8. Повновладдя народу України реалізується на основі:

- а) Конституції Республіки;
- б) Декларації;
- в) Кодексів;
- г) Статуту.

9. Від імені всього народу може виступати:

- а) громадська організація, політична партія, Верховна Рада;
- б) окрема особа, Верховна Рада;
- в) Верховна Рада;
- г) політична партія, Верховна Рада.

10. Якого з цих положень немає у розділі VII?

- а) Українська РСР має свою національну комісію радіаційного захисту населення;
- б) Українська РСР дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління;
- в) Українська РСР має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів;
- г) народ України має виключне право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України.

11. Українська РСР урочисто проголошує:

- а) про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою;
- б) про свій намір стати в майбутньому збройною державою;
- в) про свій намір стати в майбутньому закритою державою;
- г) про свій намір стати в майбутньому федерацією.

12. Декларація була прийнята у місті:

- а) Харків;   б) Лівів;   в) Київ;   г) Одеса.

13. Яке з положень відноситься до III розділу?

- а) Українська РСР визначає порядок проходження військової служби громадянами Республіки;
- б) Українська РСР здійснює захист і охорону національної державності українського народу;
- в) Українська РСР має своє громадянство і гарантує кожному громадянину право на збереження громадянства СРСР;
- г) Українська РСР забезпечує верховенство Конституції та законів Республіки на своїй території.

14. Яке з положень відноситься до IX розділу?

- а) Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права;
- б) Українська РСР має право на власні Збройні Сили В. Українська РСР має свою національну комісію радіаційного захисту населення;
- в) Українська РСР виявляє турботу і вживає заходів щодо охорони і захисту інтересів громадян Української РСР, які перебувають за межами Республіки.

15. Яке з положень відноситься до II розділу?

- а) народ України є єдиним джерелом державної влади в Республіці;
- б) Державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову;
- в) територія Української РСР в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди;
- г) Українська РСР має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів.

14.2. Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.)

II варіант

1. Положеннями Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року Україна заявила про намір:

- а) залишитися нейтральною державою;
- б) вступити до військового блоку – НАТО;
- в) вступити до Варшавського договору;
- г) вступити до Європейського союзу.

2. Статус української мови як державної вперше визначений у:

- а) Конституції України 1996 року;
- б) Законі про мови в УРСР 1990 року;
- в) Акті проголошення незалежності 1991 року;
- г) Декларації про державний суверенітет України 1990 року.

3. Коли і який орган прийняв Декларацію про державний суверенітет України?

- а) 17 жовтня 1990 р. ЦК Компартії України;
- б) 16 липня 1990 р. Верховна Рада УРСР;
- в) 30 листопада 1990 р. Рада Міністрів;
- г) 18 лютого 1991 р. Президент України.

4. Джерелом державної влади в Республіці є виключно...:

- а) Верховна Рада України;
- б) Президент України;
- в) Рада Міністрів;
- г) Народ.

5. Вищою кредитною установою Української РСР є...:

- а) Національний Банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР;
- б) Приватбанк;
- в) Ощадбанк;
- г) Рада Народних Комісарів.

6. Територія Української РСР в існуючих кордонах є...:

- а) підзвітною Російській РСР;
- б) залежною від інших країн-членів РСР;
- в) демократичною державою;
- г) недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди.

7. Яке громадянство зберігається за Українською РСР?

- а) громадянство Росії;
- б) радянське громадянство;
- в) громадянство України;
- г) тільки громадянство СРСР.

14. 3. «Декларація про державний суверенітет України»

III варіант

1. Вищою кредитною установою Української РСР є:

- а) комерційний банк;
- б) спеціалізований банк;
- в) Національний банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР;
- г) інвестиційний банк.

2. Яке із зазначених положень Конституції 1996 року не можна віднести до політичних прав?

- а) право на мирні збори;
- б) право на об'єднання у політичні партії;
- в) право на маніфестації;
- г) право на невтручання в особисте і сімейне життя.

3. Першим цивільним міністром Збройних Сил України став:

- а) Морозов К.;   б) Шмаров В.;   в) Радецький В.;   г) Марчук Є.

4. Відносини Української РСР з іншими радянськими республіками будуються на основі:

- а) втручання у внутрішні справи;
- б) договорів, укладених на принципах рівноправності;
- в) неповазі;
- г) договорів, які уклалися в усній формі.

5. Положеннями Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року Україна заявила про намір:

- а) залишитися нейтральною державою;
- б) вступити до Європейського Союзу;
- в) вступити до військового блоку – НАТО;
- г) вступити до Варшавського договору.

6. Основною передумовою проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року стали:

- а) результати березневого 1991 року референдуму про збереження СРСР;
- б) приїзд в Україну Президента США Дж. Буша-старшого;
- в) провал державного перевороту у Москві;
- г) рішення Президії Верховної Ради України про заборону комуністичної партії.

7. Згідно із Законом «Про Громадянство України» 8 жовтня 1991 року громадянами України визнавалися:

- а) ті, хто отримав дозвіл на громадянство від паспортної служби України;
- б) ті, хто визнали Україну своєю державою;
- в) ті, хто на момент введення закону в дію проживали на території України;
- г) ті, хто на момент введення закону в дію перебували на території України і висловили бажання стати її громадянами.

14. 4. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про проголошення не залежності України»

1. Постанова –:

- а) це офіційний документ, який підтверджує факти, події, вчинки, пов'язані з діяльністю установ, підприємств, організацій та окремих осіб;
- б) це матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у зведеному порядку і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу;
- в) це заключна частина протоколу засідання зборів, правління, президії та ін..
- г) основний державний документ (закон), який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування представницьких, виконавчих та судових органів влади, виборчу систему, права й обов'язки держави, суспільства та громадян.

2. Дата проголошення незалежності України:

- а) 21 серпня 1991 р.; б) 24 серпня 1991 р.; в) 21 жовтня 1991 р.; г) 24 жовтня 1991 р.

3. З моменту проголошення незалежності чинними на території України є:

- а) слово президента; б) Новий Заповіт; в) Конституція України; г) Біблія.

4. Дата проведення республіканського референдуму на підтвердження акта проголошення незалежності.

- а) 1 грудня 1991 р.;
- б) 2 грудня 1991 р.;
- в) 3 грудня 1991 р.;
- г) 4 грудня 1991 р.

5. Хто був головою Верховної Ради Української РСР під час проголошення не залежності України?

- а) Л. Кучма;
- б) В. Янукович;
- в) В. Ющенко;
- г) Л. Кравчук.

6. Місто в якому була прийнята постанова про проголошення незалежності України?

- а) м. Дніпро;
- б) м. Київ;
- в) м. Харків;
- г) м. Львів.

14. 5. Акт проголошення незалежності України.

1. Акт –:

- а) це офіційний документ, який підтверджує факти, події, вчинки, пов'язані з діяльністю установ, підприємств, організацій та окремих осіб;
- б) це заключна частина протоколу засідання зборів, правління, президії та ін.;
- в) це матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у зведеному порядку і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу;
- г) основний державний документ (закон), який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування представницьких, виконавчих та судових органів влади, виборчу систему, права й обов'язки держави, суспільства та громадян.

2. Дата затвердження акту про незалежність України:

- а) 21 серпня 1991 р.;
- б) 24 серпня 1991 р.;
- в) 21 жовтня 1992 р.;
- г) 24 жовтня 1992 р.

3. Коли відбувся державний переворот в СРСР?

- а) 19 серпня 1991 р.;
- б) 20 серпня 1991 р.;
- в) 22 серпня 1990 р.;
- г) 24 серпня 1990 р.

4. Ким був затверджений акт проголошення незалежності України:

- а) президентом України;
- б) Верховною Радою України;
- в) народом України;
- г) міжнародним конгресом.

5. З моменту проголошення незалежності чинними на території України є:

- а) Конституція України;
- б) Новий Заповіт;
- в) слово президента;
- г) Біблія.

14. 6. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав (8 грудня 1991 р.)

1. У якому році була прийнята угода про створення Співдружності

- а) 5 листопада 1992 р.;
- б) 9 грудня 1995 р.;
- в) 8 грудня 1991 р.;
- г) 4 липня 1899 р.

2. Високі договірні сторони визнають, що до сфери їх спільної діяльності... належать:

- а) координація зовнішньополітичної діяльності;
- б) співробітництво в розвитку систем транспорту і зв'язку;
- в) співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища;
- г) боротьба з корупцією.

3. У якому році було підписано Союзний договір?

- а) 1922 р.; б) 1955 р.; в) 1923 р.; г) 1921 р.

4. Про що йдеться у 3 статті?

- а) високі договірні сторони, бажаючи сприяти вираженню...;
- б) високі договірні сторони розвиватимуть рівноправне і взаємовигідне співробітництво...;
- в) високі договірні сторони визнають і поважають територіальну цілісність...;
- г) високі договірні сторони гарантують своїм громадянам незалежно від їх національності або інших відмінностей рівні права і свободи.

5. У якій статті йдеться про те що, високі договірні сторони утворюють співдружність незалежних держав.?

- а) Стаття 3; б) Стаття 5; в) Стаття 1; г) Стаття 6.

14. 7. Указ Президента України «Про Збройні сили України» (12 грудня 1991 р.)

1. Ким або чим було схвалено створення Збройних сил України?

- а) Президентом;
б) Верховною Радою;
в) народом;
г) Верховним судом.

2. Кому підпорядковується Міністр оборони України?

- а) народові;
б) Верховній Раді України;
в) Президентові України;
г) Верховному Суду України.

3. Міністру оборони України організувати безпосереднє адміністративне управління військами, на перехідний період, дислокованими...:

- а) у місті Київ;
б) на заході України;
в) у центрі України;
г) по всій Україні.

4. Коли Міністру оборони України потрібно подати на затвердження план утворення структур Збройних сил України?

- а) до 20 січня 1993 р.;
б) після 20 січня 1992 р.;
в) 20 січня 1992 р.;
г) не пізніше 20 січня 1992 р.

5. Коли указ набирає чинності?

- а) з дня його підписання;
б) наступного року;
в) на наступний день після підписання;
г) коли його доведуть до відома всіх військових частин.

14. 8. Закон України «Про правонаступництво України»

1. 5 жовтня 1991р. – це дата:

- а) набрання законом чинності;
б) подання на розгляд Верховною Радою України проекту закону;
в) підписання закону президентом України;
г) офіційного оприлюднення закону.

2. Згідно закону, з моменту проголошення незалежності України найвищим органом державної влади є:

- а) Верховна Рада України в новоприйнятому депутатському складі;
- б) Верховна Рада України в депутатському складі Верховної Ради Української РСР;
- в) президент України;
- г) Кабінет Міністрів України в новоприйнятому складі.

3. Яка конституція діяла на території України до ухвалення нової Конституції України?

- а) тимчасова Конституція України;
- б) Конституція УРСР 1978 року;
- в) Конституція УРСР 1978 року, зі змінами і доповненнями внесеними законами УРСР від 24 жовтня 1990 року;
- г) Конституція УРСР 1978 року, зі змінами і доповненнями внесеними законами УРСР від 5 липня 1991 року.

4. Чи діяли на території України закони УРСР та інші акти, ухвалені Верховною Радою УСРС, після проголошення незалежності?

- а) ні, оскільки згідно ст. 4, вони суперечать законам України, прийнятими після проголошення незалежності;
- б) так, оскільки згідно ст. 3, вони не суперечать законам України, прийнятими після проголошення незалежності;
- в) частково, адже деякі закони після проголошення незалежності було визнано не чинними;
- г) лише декілька, адже більшість законів та інших актів, ухвалених Верховною Радою УРСР після проголошення незалежності було визнано не чинними.

5. Яка стаття закону розглядає питання чинності органів державної влади і управління, органів прокуратури, судів та арбітражних судів, сформованих на підставі Конституції УРСР?

- а) Стаття 4; б) Стаття 5; в) Стаття 7; г) Стаття 10.

6. Державним кордоном України є державний кордон Союзу РСР, станом на:

- а) 27 жовтня 1989 року;
- б) 24 жовтня 1990 року;
- в) 18 квітня 1990 року;
- г) 16 липня 1990 року.

7. Чи підтверджує Україна, згідно закону, свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України?

- а) так;
- б) деякі міжнародні договори були визнані недійсними;
- в) ні;
- г) в законі «Про правонаступництво України» відсутня стаття, яка врегульовує таке питання.

8. Оберіть правильне твердження:

- а) Україна є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами СРСР;
- б) Україна не є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами СРСР;

в) Україна є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами СРСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки;

г) Україна є правонаступником обов'язків за міжнародними договорами СРСР.

9. Чи несе Україна зобов'язання за кредитними договорами та угодами СРСР, укладеними після 1 липня 1991 року?

а) Україна, як і всі колишні республіки СРСР бере на себе зобов'язання за кредитні договори та угоди СРСР;

б) ні;

в) лише за ті, які прямо стосуються УРСР;

г) Україна несе повне зобов'язання за кредитними договорами та угодами СРСР, укладеними до 15 липня 1991 року.

10. Хто згідно ст. 9 закону є громадянином України?

а) всі громадяни СРСР, які зареєстровані на території України;

б) всі громадяни СРСР, які протягом останнього року проживали на території України;

в) всі громадяни СРСР, які на момент набрання законом чинності знаходилися на території України;

г) всі громадяни СРСР, які на момент проголошення незалежності України постійно проживали на території України.

11. Кому Україна гарантує забезпечення прав людини?

а) лише тим громадянам України, які народилися на території України;

б) лише тим громадянам України, які проживали на території України протягом останніх десяти років;

в) лише етнічним Українцям;

г) кожному громадянину України, незалежно від національної належності та інших ознак.

12. Хто був головою Верховної Ради на момент прийняття закону України «Про правонаступництво України»?

а) Іван Плющ;

б) Олександр Мороз;

в) Леонід Кравчук;

г) Олександр Ткаченко.

13. Коли був прийнятий закон України «Про правонаступництво України»?

а) 5 жовтня 1991 року;

б) 12 вересня 1991 року;

в) 15 вересня 1991 року;

г) 17 жовтня 1991 року.

14. Яку кількість статей містить закон України «Про правонаступництво України»?

а) 7 статей; б) 9 статей; в) 11 статей; г) 14 статей.

15. Друга назва Конституції УРСР від 20 квітня 1978 року:

а) Головний Закон;

б) Верховний Закон;

в) Збірник Законів;

г) Основний закон.

14. 9. «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод»

1. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод захист права на життя гарантується:

- а) кожній людині яка перебуває під юрисдикцією держави, що є стороною Конвенції;
- б) кожній людині, окрім засуджених до довічного позбавлення волі;
- в) кожній людині, окрім хворих на невиліковні хвороби;
- г) лише громадянам держави, що є конвенцією.

2. Яке з перелічених прав не захищається Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод?

- а) право на шлюб;
- б) право на працю;
- в) право на освіту;
- г) право на захист власності.

3. Який орган Ради Європи уповноважений розглядати скарги фізичних осіб на порушення державами їх зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод?

- а) Парламентська Асамблея Ради Європи;
- б) Комітет Міністрів Ради Європи;
- в) Суд справедливості;
- г) Європейський суд з прав людини.

4. Як Європейський Суд з прав людини тлумачить термін «закон» у виразі «обмеження встановлені законом», що використовується у тексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

- а) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і практика Європейського суду з прав людини;
- б) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
- в) Національне законодавство;
- г) Загальні принципи права.

5. Що з наведеного є складовими права на свободу пересування?

- а) право вільно пересуватися на території своєї держави;
- б) право обирати місце проживання на території держави;
- в) право вільно залишати будь-яку країну;
- г) усі варіанти є правильними.

6. Що є складовими права на свободу вираження поглядів?

- а) право дотримуватися своїх поглядів;
- б) право одержувати та передавати інформацію без втручання держави;
- в) право одержувати та передавати інформацію без кордонів;
- г) усі відповіді є правильними.

7. Чи може держава, згідно Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, втручатися у рішення особи про зміну своєї релігії?

- а) не може, за жодних обставин;
- б) може без будь-яких обмежень;
- в) може лише в інтересах громадської безпеки;
- г) може лише в інтересах захисту прав інших людей.

14. 10. Конвенція про статус апатридів

1. Коли було прийнято даний закон?

- а) 28 вересня 1954 р.;
- б) 18 квітня 2014 р.;
- в) 19 червня 1987 р.;
- г) 20 червня 2000 р.

2. З чого складається даний закон?

- а) 42 статей;
- б) преамбула, 40 статей, додаток;
- в) преамбула, 42 статті, додаток;
- г) преамбули, 43 статей, додаток.

3. До яких судів має право звертатися апатрид?

- а) Верховний суд України;
- б) суд на території України;
- в) суди ЄС;
- г) всі суди Договірних держав;

4. Хто має право на підписання даної конвенції?

- а) держави ЄС;
- б) держави ООН;
- в) будь-яка держава;
- г) держава визначена судом ООН.

5. Який строк дії в проїзного документа?

- а) не менше 2 років;
- б) не менше 3 місяців і не більше 2 років;
- в) не більше 5 років;
- г) не менше 5 місяців і не більше 5 років.

6. Куди передаються усі спори між Сторонами цієї Конвенції щодо її тлумачення або застосування, які не можуть бути вирішені іншим чином, на вимогу будь-якої зі Сторін, що сперечаються?

- а) Міжнародний суд України;
- б) Верховний суд України;
- в) Міжнародний суд ООН;
- г) Міжнародний суд ООН.

7. До кого застосовується дана Конвенція?

- а) до усіх осіб;
- б) до всіх апатридів, незалежно від раси, ознак;
- в) до апатридів країн ЄС;
- г) до апатридів, які вчинили правопорушення.

14. 11. Положення про дипломатичне представництво України за кордоном.

1. *Дипломатичне представництво України – це ...:*

- а) постійно діюча установа України за кордоном, що покликана підтримувати офіційні міждержавні відносини, здійснювати представництво України, захищати інтереси України, права та інтереси її громадян і юридичних осіб;
- б) постійно діюча установа в місті Києві, що покликана підтримувати офіційні торгівельні відносини, здійснювати захист підприємців, захищати їх права та інтереси;
- в) орган державної влади України, який має колегіальну будову і складається з чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів України;
- г) установа України за кордоном, що налагоджує торгівельні відносини з країнами Євросоюзу та США.

2. *Глава дипломатичного представництва України – це ...:*

- а) Президент; б) посол або посланник; в) канцлер; г) міністр.

3. *Положення про дипломатичне представництво України за кордоном було затверджено ...:*

- а) 22 жовтня 1992 р.; б) 15 квітня 1993 р.; в) 23 липня 1992 р.; г) 14 березня 1992 р.

4. *Глава дипломатичного представництва України призначається ...:*

- а) Верховною радою; б) Міністром безпеки; в) Президентом; г) за результатами народного голосування.

5. *Послу або посланнику України, що відбуває до держави перебування, вручається підписана Президентом ..., яка після прибуття вручається главі держави перебування.*

- а) українська символіка;
- б) грамота про дружбу;
- в) перевірочна грамота;
- г) вірча грамота.

6. *Повірений у справах України приступає до виконання своїх службових обов'язків з моменту ...:*

- а) вручення листа Міністра закордонних справ України Міністру закордонних справ держави, до якої він призначений;
- б) прибуття до країни;
- в) схвалення його присутності Міністром закордонних справ держави, до якої він призначений;
- г) двох тижнів після прибуття до країни, до якої він призначений.

7. *Місія глави дипломатичного представництва України припиняється у випадку ...:*

- а) початку військових дій на території країни до якої він призначений;
- б) зміни президента України;
- в) його відкликання у встановленому порядку;
- г) підозрі його у шпигунстві.

8. *Главою дипломатичного представництва України, членами дипломатичного персоналу дипломатичного представництва України в іноземній державі можуть бути ...:*

- а) будь-хто;
- б) тільки громадяни України;

- в) громадяни, що перебували на території України не менше двох років;
- г) тільки люди з подвійним громадянством (України та країни до якої вони призначаються).

9. *Глава дипломатичного представництва України, інші члени дипломатичного персоналу дипломатичного представництва України ...:*

- а) можуть займатися будь якою діяльністю в державі перебування з метою особистої користі;
- б) можуть займатися тільки професійною діяльністю в державі перебування з метою особистої користі;
- в) можуть займатися тільки комерційною діяльністю в державі перебування з метою особистої користі;
- г) не можуть в державі перебування займатися професійною або комерційною діяльністю з метою особистої користі.

10. *Фінансування діяльності дипломатичного представництва України здійснюється –:*

- а) Президентом України;
- б) Канцлером;
- в) Верховною радою;
- г) Кабінетом Міністрів України.

11. *Забезпечення приміщеннями та вирішення інших питань діяльності регулюються –:*

- а) власне послом або посланником;
- б) угодою між Україною та державою перебування;
- в) міністром закордонних справ країни у якій перебуває посол або посланник;
- г) членами дипломатичного персоналу.

12. *Дипломатичне представництво України за дорученням Міністра закордонних справ України може виконувати ...:*

- а) таємні/негласні доручення;
- б) шпигунські функції;
- в) канцлерські функції;
- г) консульські функції.

13. *Положення про дипломатичне представництво України за кордоном було затверджено –:*

- а) Президентом України;
- б) Міністром закордонних справ;
- в) Верховною радою України;
- г) Радою міністрів України.

14. *Кількість основних функцій дипломатичного представництва, затверджених у положенні –:*

- а) 7;   б) 10;   в) 6;   г) 18.

15. *Клас, до якого повинен належати глава дипломатичного представництва України, і при необхідності кількісний склад персоналу дипломатичного представництва України в іноземній державі встановлюються ...:*

- а) Міністром закордонних справ;

- б) двосторонньою угодою України з цією державою;
- в) тільки представниками іноземної Держави;
- г) тільки Україною.

14. 12. Закон України «Про державний кордон»

1. Коли був прийнятий закон України «Про державний кордон»?:
  - а) 4 жовтня 1994 року;
  - б) 24 серпня 1991 року;
  - в) 4 листопада 1991 року;
  - г) 1 вересня 2001 року.
2. Які акти визначають державний кордон?:
  - а) Конституція, закони та міжнародні договори України;
  - б) Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів;
  - в) Укази Президента України;
  - г) Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.
3. Хто займається охороною державного кордону України?
  - а) Поліція;
  - б) Державна прикордонна служба та Збройні сили України;
  - в) Служба безпеки України;
  - г) Прокуратура України.
4. Україна межує з такою кількістю держав:
  - а) 4;   б) 8;   в) 7;   г) 9.
5. З якою сусідньою країною Україна має найдовший сухопутний кордон?
  - а) Росія;
  - б) Словаччина;
  - в) Молдова;
  - г) Білорусь.
6. З якою сусідньою країною Україна має найкоротший сухопутний кордон?
  - а) Угорщина;
  - б) Словаччина;
  - в) Румунія;
  - г) Польща.
7. Якою є загальна протяжність українського кордону?
  - а) ~ 1355 км;   б) ~ 6992,982 км;   в) ~ 5637,982 км;   г) ~ 542,39 км.
8. З якими країнами по морю межує Україна?
  - а) Молдовою і Румунією;
  - б) Словаччиною і Росією;
  - в) Румунією і Росією;
  - г) Словаччиною і Угорщиною.

9. До територіального моря України належать прибережні морські води шириною:

- а) 12 морських миль;
- б) 8 морських миль;
- в) 5 морських миль;
- г) 14 морських миль.

10. Які документи потрібні для перетину державного кордону?

- а) закордонний паспорт, документ на повернення в державу громадянства, українська віза;
- б) ідентифікаційна картка;
- в) свідоцтво про народження;
- г) українська віза.

11. За яких умов тимчасово не припиняється сполучення через державний кордон України?

- а) проведення протиепідемічних заходів;
- б) надзвичайні ситуації, стихійне лихо;
- в) поганой погоди (дощ, сніг, туман) та вихідних;
- г) проведення ремонтних робіт.

12. Хто вирішує питання пов'язані з підтриманням режиму державного кордону України?

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Прикордонні представники та їх заступники;
- в) Служба безпеки України;
- г) Президент України.

13. Який документ складається, щоб здійснити огляд або затримання невійськового судна?

- а) протокол;
- б) заява;
- в) резолюція;
- г) запит.

14. Які товари громадяни можуть переміщувати через митний кордон України?

- а) алкогольні напої та тютюнові вироби громадянами, які не досягли 18-річного віку;
- б) товари, які потребують дозволу інших країн, але не мають його;
- в) будь-які товари, крім тих, що заборонені до ввезення в Україну.
- г) продукти харчування без упаковки виробника.

15. Яка відповідальність настає за порушення законодавства про державний кордон України?

- а) немає такої відповідальності;
- б) штраф у сумі 2000 гривень;
- в) лише кримінальна відповідальність;
- г) кримінальна, адміністративна або інша відповідальність передбачена законодавством України.

14. 13. Закон України «Про громадянство»

1. Якщо громадянин України набув громадянство (чи підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається:

- а) лише громадянином України;
- б) особою, без громадянства України;
- в) громадянином декількох держав;
- г) втрачає будь-яке громадянство.

2. Усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 року) постійно проживали на території України є:

- а) громадянами СРСР;
- б) особами без громадянства;
- в) громадянами України;
- г) громадянами, які мають подвійне громадянство.

3. Документом, що не підтверджує громадянство України є:

- а) паспорт громадянина України;
- б) лікарняна довідка;
- в) посвідчення особи моряка;
- г) посвідчення члена екіпажу.

4. До громадянства України не приймається особа, яка:

- а) вчинила злочин проти людства чи здійснювала геноцид;
- б) володіє державною мовою;
- в) визнає і дотримується Конституції України;
- г) безперервно проживає на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років.

5. Для осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, термін безперервного проживання на законних підставах на території України встановлюється на:

- а) п'ять років з моменту надання їм статусу біженця в Україні чи притулку в Україні;
- б) вісім років з моменту надання їм статусу біженця в Україні чи притулку в Україні;
- в) три роки з моменту надання їм статусу біженця в Україні чи притулку в Україні;
- г) два роки з моменту надання їм статусу біженця в Україні чи притулку в Україні.

6. Особа, яка набула громадянство України і подала декларацію про відмову від іноземного громадянства, зобов'язується:

- а) сплатити штраф на користь іноземної держави;
- б) сплатити штраф на користь України;
- в) повернутися до іноземної держави через 2 роки;
- г) повернути паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави.

7. У громадянстві України не поновлюються особи, які:

- а) часто їздили у відпустку за кордон;
- б) втратили громадянство України у зв'язку з набуттям його внаслідок обману;
- в) проживають більше 2 років за кордоном;
- г) мають інше громадянство.

8. Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства і яку усиновляють громадяни України або подружжя, один з якого є громадянином України, а другий – особою без громадянства, стає громадянином України з моменту:

- а) набрання чинності рішенням про усиновлення;
- б) оголошення дитині про громадянство;
- в) набуттям обох батьків громадянства України;
- г) досягнення дитини 18 років.

9. У разі визнання батьківства дитини, мати якої є іноземкою або особою без громадянства, а батьком визнано громадянина України, дитина:

- а) визнається без громадянства;
- б) набуває іноземного громадянства;
- в) набуває громадянство України;
- г) обов'язково повинна мати подвійне громадянство.

10. Набуття громадянства України дітьми віком від 14 до 18 років може відбуватися:

- а) лише за згодою батьків;
- б) за рекомендацією родичів;
- в) лише за їхньою згодою;
- г) за згодою друзів.

11. Громадянство України не припиняється:

- а) внаслідок виходу з громадянства України;
- б) внаслідок втрати громадянства України;
- в) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України;
- г) внаслідок народження дитини.

12. Який державний орган розглядає заяви про прийняття до громадянства України, вихід з громадянства України та подання про втрату громадянства України і вносить пропозиції Президенту України щодо задоволення цих заяв та подань:

- а) поліція;
- б) Комісія при Президентові України з питань громадянства;
- в) Служба безпеки України;
- г) Державна прикордонна служба.

13. Правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках – це:

- а) громадянство;
- б) національність;
- в) підданство;
- г) підкорення.

14. Питання громадянства України не регулюються:

- а) Конституцією України;
- б) міжнародними договорами України;
- в) Сімейним кодексом України;
- г) Законом України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р.

15. Дитина, яка відповідно до чинного законодавства України вважається такою, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України:

- а) тільки за клопотанням обох батьків;
- б) за власним клопотанням;
- в) за державним клопотанням;
- г) за клопотанням одного з батьків.

14. 14. Закон України «Про державний реєстр виборців»

1. Що таке Державний реєстр виборців?

- а) інформаційно-телекомунікаційна система, створена для забезпечення державного обліку політичних партій, що приймають участь в формуванні виборних органів;
- б) інформаційно-телекомунікаційна система, створена для підрахунку голосів виборців і публічного оприлюднення результатів;
- в) автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом «Про державний реєстр виборців» відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України;
- г) система, що призначена для проведення голосування.

2. Що не відноситься до основних завдань Державного реєстру виборців?

- а) ведення обліку політичних партій, їх фінансових справ;
- б) ведення персоналізованого обліку виборців;
- в) вкладання списків виборців для проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- г) складання списків виборців для проведення виборів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, всеукраїнських та місцевих референдумів.

3. Що передбачає постійність, як засада ведення Реєстру?

- а) забезпечення захисту бази даних Реєстру від несанкціонованого доступу та зловживання доступом;
- б) забезпечення захисту бази даних Реєстру від незаконного використання персональних даних Реєстру, порушення цілісності бази даних Реєстру та його апаратного чи програмного забезпечення;
- в) періодичну або ініціативну актуалізацію бази даних Реєстру;
- г) відсутність встановленого законодавством строку функціонування Реєстру незалежно від строків проведення виборів чи референдумів, а також постійне зберігання персональних даних Реєстру.

4. Яка мова використовується для ведення Реєстру?

- а) українська;
- б) англійська;
- в) українська, російська;
- г) українська, російська, англійська.

5. Який вид персональних даних про виборця не вносяться до Реєстру?

- а) ідентифікаційні персональні дані виборця;
- б) персональні дані про фінансове положення громадянина;
- в) персональні дані, які визначають місце та умови голосування виборця;
- г) службові персональні дані.

6. Які з перелічених даних відносяться до ідентифікаційних персональних даних виборця?

- а) відомості про постійну нездатність виборця пересуватися самостійно;
- б) службова відмітка про проходження виборцем строкової військової служби;
- в) прізвище;
- г) дата визнання особи недієздатною.

7. Які з перелічених даних не відносяться до даних, які визначають місце та умови голосування виборця?

- а) дата смерті виборця або дата оголошення його померлим;
- б) виборча адреса виборця;
- в) номер територіального або зазначення закордонного виборчого округу, до якого віднесений виборець;
- г) номер виборчої дільниці, до якої віднесений виборець.

8. Які з перелічених даних відносяться до службових персональних даних?

- а) дата скасування рішення суду про оголошення особи, включеної до Реєстру, померлою;
- б) унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;
- в) номер виборчої дільниці, до якої віднесений виборець;
- г) поштова адреса виборця за правилами країни проживання.

9. Які органи забезпечують захист реєстру, відповідно до Закону України «Про державний реєстр виборців»?

- а) Служба безпеки України, прокуратура з інформаційних справ;
- б) Розпорядник Реєстру, спеціальний виборчий комітет Кабінету Міністрів України;
- в) Національна поліція, Верховна Рада України;
- г) Розпорядник Реєстру, органи ведення Реєстру у взаємодії з Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України;

10. Ким розробляються системні класифікатори, необхідні для функціонування Реєстру?

- а) Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- б) розпорядником Реєстру;
- в) органами ведення Державного реєстру виборців;
- г) регіональними органами адміністрування Державного реєстру виборців.

11. Який орган є розпорядником Державного реєстру виборців?

- а) Центральна виборча комісія;
- б) Верховна Рада України;
- в) Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- г) Конституційний Суд України.

12. Що не відноситься до функцій і повноважень розпорядника Реєстру?

- а) забезпечення організаційного і технологічного функціонування Реєстру;
- б) забезпечення контролю за цілісністю бази даних Реєстру;
- в) ведення записів до Реєстру, змін до персональних даних Реєстру та знищення записів Реєстру;
- г) надання органам ведення Реєстру право доступу до бази даних Реєстру та встановлює порядок такого доступу відповідно до цього Закону.

13. Що не відноситься до функцій і повноважень органів ведення Реєстру?

- а) внесення запису про виборця до бази даних Реєстру;
- б) знесення змін до персональних даних Реєстру;
- в) Забезпечення закупівлі товарів, робіт та послуг для функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи Реєстру;
- г) знищення запису Реєстру.

14. Що не може бути підставою для видання наказу про знищення запису Реєстру?

- а) рішення розпорядника Реєстру в разі виявлення в базі даних Реєстру запису про особу, яка не є виборцем, що підтверджено документами, поданими до органу ведення Реєстру в установленому порядку;
- б) рішення розпорядника Реєстру з дорученням знищити зайві записи Реєстру;
- в) безпосереднє письмове прохання особи;
- г) закінчення строку збереження запису про виборця, який помер або громадянство України якого припинено.

15. Протягом якого терміну зберігається запис, що міститься у базі даних Реєстру з відповідною службовою відміткою, стосовно особи, яка померла або громадянство України якої припинено?

- а) протягом чотирьох років після настання зазначених обставин;
- б) протягом п'яти років після настання зазначених обставин;
- в) протягом шести років після настання зазначених обставин;
- г) протягом трьох років після настання зазначених обставин.

14. 15. Закон України про «Державну службу» від 10 грудня 2015 року

1. Державний службовець не має права...

- а) організувати і брати участь у страйках та агітації;
- б) агітувати;
- в) страйкувати;
- г) немає правильної відповіді.

2. Керівник державної служби зобов'язаний не пізніше скількох календарних днів з дня отримання скарги надати державному службовцю обґрунтовану письмову відповідь (рішення)?

- а) 30;   б) 10;   в) 15;   г) 20.

3. Що забезпечує Центральний орган виконавчої влади, у сфері державної служби?

- а) тільки формування державної політики;
- б) формування та реалізацію державної політики;
- в) реалізацію державної влади;
- г) немає правильної відповіді.

4. Комісія з питань вищого корпусу державної служби...:

- а) є постійно діючим колегіальним органом і працює на громадських засадах;
- б) є інколи діючим колегіальним органом;
- в) працює на громадських засадах;
- г) немає правильної відповіді.

5. Представник, визначений Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать...?

- а) питання партій;
- б) питання народу;
- в) питання державної служби;
- г) питання президента.

6. *Строк повноважень члена Комісії становить?*

- а) 5 років; б) 10 років; в) 6 років; г) 4 роки.

7. *Комісія здійснює діяльність відповідно до?*

- а) положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби;
б) державної служби;
в) кабінету міністрів;
г) самої себе.

8. *Служба управління персоналом у питаннях реалізації державної політики у сфері державної служби керується?*

- а) кабінетом міністрів;
б) конституцією України;
в) президентом;
г) народом.

9. *Право на державну службу мають...?*

- а) ті хто навчався на Україні;
б) іноземці які володіють українською мовою;
в) громадяни України, які володіють українською мовою;
г) хто завгодно.

10. *Особа, яка вступає на посаду державної служби вперше, набуває статусу державного службовця?*

- а) через 5 днів з дня публічного складення нею Присяги державного службовця;
б) з першого дня публічного складення нею Присяги державного службовця;
в) через місяць з дня публічного складення нею Присяги державного службовця;
г) на наступний день з дня публічного складення нею Присяги державного службовця.

11. *Строк подання документів для участі в конкурсі не може становити... з дня оприлюднення інформації про проведення конкурсу?*

- а) менше 15 та більше 30 календарних днів;
б) не більше 10 днів;
в) не менше 20 днів;
г) 30 календарних днів.

12. *Ранги державних службовців присвоюються?*

- а) після 10 року з призначення на посаду державної служби;
б) після закінчення його строку;
в) одночасно з призначенням на посаду державної служби;
г) після 30 днів з призначення на посаду державної служби.

13. *Дострокове присвоєння чергового рангу може здійснюватися?*

- а) не раніше ніж через два роки після присвоєння попереднього рангу;
б) не раніше ніж через один рік після присвоєння попереднього рангу;
в) не раніше ніж через одинадцять років після присвоєння попереднього рангу;
г) не раніше ніж через пів року після присвоєння попереднього рангу.

14. Строк відраджень державного службовця протягом одного календарного року не може перевищувати....., крім випадків, визначених законодавством?

- а) 60 календарних днів;
- б) 30 календарних днів;
- в) 12 місяців;
- г) півроку.

15. У разі скількох отримання державним службовцем негативних оцінок за результатами оцінювання службової діяльності такий державний службовець звільняється із служби відповідно до пункт 3 частини першої статті 87 цього Закону?

- а) двох підряд;   б) чотирьох;   в) однієї;   г) десяти.

14. 14. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

1. Законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків складається з:

- а) Конституції України та правил міжнародного договору;
- б) Цивільного Кодексу України;
- в) Конституції України, Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та інших нормативно-правових актів;
- г) Конституції України та Кримінального Кодексу України.

2. Одним з повноважень Верховної Ради України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є:

- а) забезпечує проведення єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;
- б) визначає основні засади гендерної політики держави;
- в) приймає Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі та забезпечує його виконання;
- г) затверджує порядок проведення гендерно-правової експертизи.

3. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення насильства за ознакою статі, зобов'язані:

- а) невідкладно повідомити про це виключно до місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування;
- б) невідкладно повідомити про це лише до уповноважених підрозділів органів Національної поліції України;
- в) невідкладно повідомити про це до колцентру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;
- г) невідкладно повідомити про це до місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до колцентру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей.

4. У разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням насильства за ознакою статі перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються:

- а) Кримінальним кодексом України та Кримінальним процесуальним кодексом України;
- б) лише Кримінальним кодексом України;
- в) виключно Кримінальним процесуальним кодексом України;
- г) Конституцією України та Кримінальним процесуальним кодексом України.

5. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджується:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Міністерством внутрішніх справ України;
- в) Верховною Радою України;
- г) Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України.

6. Особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію за ознакою статі чи вона стала об'єктом сексуальних домагань або постраждала від насильства за ознакою статі, має право:

- а) написати заяву зі скаргою до суду в порядку, визначеному законом;
- б) звернутися зі скаргою до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та/або до суду в порядку, визначеному законом;
- в) звернутися за допомогою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- г) звернутися зі скаргою до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

7. Особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть таку відповідальність:

- а) цивільну відповідальність згідно із законом;
- б) адміністративну відповідальність згідно із законом;
- в) цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом;
- г) кримінальну та цивільну відповідальність згідно із законом.

8. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» набирає чинності з:

- а) 1 січня 2006 року;
- б) 4 травня 2005 року;
- в) 22 липня 1991 року;
- г) 18 вересня 2002 року.

9. Здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі такі органи в межах своєї компетенції:

- а) органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування;
- б) уповноважений Верховною Радою України з прав людини;
- в) Міністерство внутрішніх справ України;
- г) органи влади Автономної Республіки Крим та їх посадові особи.

10. Рівні права жінок і чоловіків означають:

- а) рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків;
- б) застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права;
- в) відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі;
- г) спеціальні заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод.

11. На час складання Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» президентом України був:

- а) Кравчук Леонід Макарович;
- б) Кучма Леонід Данилович;
- в) Ющенко Віктор Андрійович;
- г) Янукович Віктор Федорович.

12. Рівні можливості жінок і чоловіків означають:

- а) відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі;
- б) застосування постійних заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права
- в) спеціальні заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод;
- г) рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків.

13. Ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі:

- а) оцінка ризиків;
- б) насильство за ознакою статі;
- в) дискримінація за ознакою статі;
- г) запобігання діям кривдника.

14. Термін, що означає спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод:

- а) позитивні дії;
- б) програма для кривдника;
- в) гендерно-правова експертиза;
- г) оцінка ризиків;

15. Термін, що означає аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- а) гендерно-правова експертиза;
- б) гендерна рівність;
- в) позитивні дії;
- г) гендерна свобода.

14. 15. Закон України «Про закордонних українців»

1. Дайте визначення поняттю: особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України – це:

- а) космополіт;
- б) біпатрид;
- в) закордонний українець;
- г) апатрид.

2. Національна комісія з питань закордонних українців створюється на базі:

- а) Міністерства юстиції України;
- б) Міністерства закордонних справ України;
- в) Міністерства соціальної політики України;
- г) Кабінету Міністрів України.

3. До складу Національної комісії входять такі представники:

- а) представники органів законодавчої влади, громадських організацій, Народні депутати України, представники Адміністрації Президента України;
- б) представники органів виконавчої влади, громадських організацій, представники Державної міграційної служби.;
- в) представники органів судової влади, Народні депутати України, представники громадських організацій, представники Адміністрації Президента України;
- г) представники органів законодавчої влади, громадських організацій, представники Адміністрації Президента України.

4. Укажіть, одну із умов надання статусу закордонного українця:

- а) досягнення особою 14-річного віку;
- б) відсутність судимості;
- в) проходження медичної комісії;
- г) українська самоідентифікація.

5. На який термін видається посвідчення закордонного українця:

- а) на 2 роки;   б) на 5 років;   в) на 10 років;   г) безстроково.

6. До посвідчення закордонного українця вносяться разом з фотокарткою такі дані:

- а) прізвище та ім'я чи імена, медична довідка, довідка про відсутність судимості;
- б) прізвище та ім'я чи імена, дата та місце народження, громадянство чи наявність статусу особи без громадянства, країна постійного проживання;
- в) прізвище та ім'я батьків, дата та місце народження, наявність статусу особи без громадянства, військовий білет;
- г) дата та місце народження, громадянство чи наявність статусу особи без громадянства, країна постійного проживання.

7. Повноваження якого органу «затверджує державну цільову програму співпраці із закордонними українцями»:

- а) повноваження Кабінету Міністрів України;
- б) повноваження центрального органу виконавчої влади з питань співпраці із закордонними українцями;

- в) повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- г) повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері культури.

8. *До повноважень центрального органу виконавчої влади входить:*

- а) затвердження порядку оформлення і видачі посвідчення закордонного українця;
- б) розроблення та внесення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання питань співпраці із закордонними українцями;
- в) сприяння відкриттю та функціонуванню навчальних закладів за кордоном, у яких здійснюється навчання українською мовою або вивчається українська мова;
- г) забезпечення реалізації державної політики щодо створення умов для задоволення національно-культурних потреб закордонних українців, збереження і популяризації культурних надбань Українського народу.

9. *Згідно статті 9. Права, свободи і обов'язки закордонних українців:*

- а) закордонний українець, який перебуває в Україні на законних підставах, користується такими самими правами і свободами, а також несе такі самі обов'язки, як громадянин України;
- б) закордонний українець, який перебуває в Україні на законних підставах, користується більш ширшими правами і свободами, ніж громадянин України;
- в) закордонний українець, який перебуває в Україні на законних підставах, користується обмеженими правами і свободами по відношенню до громадян України;
- г) закордонний українець, який перебуває в Україні не має жодних прав, свобод і обов'язків.

10. *До повноважень центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки належать:*

- а) співпраця з державними органами іноземних держав, до компетенції яких належить питання національних меншин;
- б) сприяння трансляції україномовних теле- та радіопрограм на країни проживання закордонних українців;
- в) сприяє проведенню заходів за участю фахівців та громадськості щодо забезпечення співпраці із закордонними українцями.
- г) забезпечення реалізації державної політики щодо сприяння здобуттю закордонними українцями освіти в Україні.

11. *Положення статті 8. Порядок в'їзду та перебування закордонного українця на території України поширюється не тільки на закордонного українця, а й на:*

- а) на подружжя закордонного українця;
- б) на близьких знайомих та родичів;
- в) на подружжя закордонного українця та його дітей;
- г) на коло осіб, яке зазначить сам закордонний українець.

12. *Підставою для відмови у наданні статусу закордонного українця особі є:*

- а) якщо протягом двох місяців з дня зміни імені, прізвища, громадянства або місця проживання особа не повідомила про це Міністерство закордонних справ України або дипломатичну установу України за кордоном;
- б) не надає підтвердження мети й умов запланованого перебування
- в) не надає доказів наявності у нього достатніх коштів для існування
- г) дії, вчинені особою, які суперечать інтересам національної безпеки України.

13. Національна комісія розглядає заяви на отримання статусу закордонного українця у термін до:

- а) 90 днів з дня реєстрації заяви у Національній комісії;
- б) 60 днів з дня реєстрації заяви у Національній комісії;
- в) 30 днів з дня реєстрації заяви у Міністерстві закордонних справ;
- г) 10 днів з дня реєстрації заяви у Міністерстві соціальної політики.

14. Через який час набирає чинності Закон України про закордонних українців:

- а) через шість місяців з дня його підписання;
- б) через шість місяців з дня його опублікування;
- в) в день його підписання;
- г) через рік з дня його опублікування.

15. За часів якого президента набрав чинності Закон України «Про закордонних українців»:

- а) Л. Кравчук;
- б) Л. Кучма;
- в) В. Ющенко;
- г) П. Порошенко.

14. 16. Закон «Про запобігання та протидію корупції»

1. У якій статті йдеться про законодавство у сфері запобігання корупції?

- а) Стаття 21;
- б) Стаття 2;
- в) Стаття 17;
- г) Стаття 30.

2. Скільки розділів у Законі про запобігання корупції?

- а) XI;
- б) IX;
- в) XI;
- г) XIII.

3. Що визначає Закон про запобігання корупції?

- а) правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні;
- б) права іноземців;
- в) кримінальну відповідальність за адміністративне правопорушення;
- г) право на продаж землі.

4. Хто такі виборні особи?

- а) Президент України, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;
- б) особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти;
- в) спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції;
- г) особи, які перебувають під опікою і піклуванням.

5. На кого НЕ поширюється даний закон?

- а) народні депутати України;
- б) військові посадові особи Збройних Сил України;
- в) судді;
- г) переселенці з інших країн.

6. Як називається VII розділ Закону про запобігання корупції?

- а) захист викривачів;
- б) інші механізми запобігання і протидії корупції;

- в) фінансовий контроль;
- г) загальні положення.

7. Де був підписаний закон про запобігання корупції?

- а) Київ;   б) Харків;   в) Дніпро;   г) Львів.

8. Ким був підписаний закон?

- а) Верховною Радою України;
- б) Президентом України;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) депутатами Верховної Ради.

9. Ким визначаються засади антикорупційної політики?

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Громадянами України;
- в) Президентом;
- г) Верховною Радою України.

10. Що таке антикорупційна експертиза?

- а) діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень;
- б) відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника;
- в) діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою;
- г) наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження.

11. Чим регулюються відносини, що виникають у сфері запобігання корупції?

- а) Цивільним кодексом;
- б) Конституцією України;
- в) Кримінальним Кодексом;
- г) Законом про поліцію.

12. Інформація про час та місце проведення засідання конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України не пізніше ніж (про склад національного агентства)?

- а) за 24 години до його початку;
- б) за 48 годин до його початку;
- в) за місяць до його початку;
- г) за рік годин до його початку.

13. Хто підписав закон про запобігання корупції від 14.10.2014 року?

- а) Порошенко;
- б) Ющенко;
- в) Янукович;
- г) Турчинов(виконуючий обов'язки президента).

14. Чи поширюється дія цього закону на поліцейських?

- а) так;
- б) ні;

- в) тільки на патрульну поліцію;
- г) ні. Закон поширювався тільки на міліцію.

15. Ким утворюється Національне агентство з питань запобігання корупції?

- а) Кабінетом Міністрів;
- б) Верховною Радою;
- в) Президентом;
- г) структурами СБУ.

14. 17. Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»

1. Скільки розділів в законі про засади та протидії дискримінації в Україні?

- а) 1;   б) 2;   в) 3;   г) 4.

2. Скільки статей в законі про засади та протидії дискримінації в Україні?

- а) 3;   б) 7;   в) 10;   г) 16.

3. Пособництво у дискримінації – це..?

а) будь-яка свідома допомога у вчиненні дій або бездіяльності, спрямованих на виникнення дискримінації;

б) спеціальні тимчасові заходи;

в) вказівки, інструкції до дискримінації стосовно особи або групи осіб;

г) жодна відповідь не є правильною.

4. Друга стаття в законі про засади та протидії дискримінації в Україні називається..?

а) законодавство про запобігання та протидію дискримінації;

б) принцип недискримінації у законодавстві України;

в) форми дискримінації;

г) жодна відповідь не є правильною.

5. Форми дискримінації це..?

а) пряма дискримінація;

б) непрямая дискримінація;

в) утиск;

г) всі відповіді є вірними.

6. Суб'єктами, наділеними повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації, є:

а) тільки фізичні особи;

б) тільки юридичні особи;

в) Верховна Рада України та інше;

г) немає правильної відповіді.

7. Які повноваження Кабінету Міністрів України щодо запобігання та протидії дискримінації?

а) забезпечує проведення єдиної державної політики, спрямованої на дотримання принципу недискримінації в усіх сферах життя суспільства;

б) проведення політики;

- в) дискримінація у всіх сферах життя суспільства;
- г) немає правильної відповіді.

8. *Особа має право на..*

- а) особа не має прав;
- б) відшкодування моральної шкоди;
- в) відшкодування матеріальної шкоди;
- г) усі відповіді правильні.

14. 18. Закон України «Про збройні сили України»

1. Україна як незалежна держава і суб'єкт міжнародного права, виходячи з того, що оборона країни є справою:

- а) всієї країни;
- б) всього закону;
- в) всього права;
- г) всього народу.

2. Використання Збройних Сил України для виконання завдань, не пов'язаних з обороною держави, вирішується виключно:

- а) Президентом України;
- б) Верховною Радою України;
- в) народом України;
- г) Кабінетом Міністрів України.

3. В якому році було прийнято Закон України «Про збройні сили України»?

- а) 6 травня 1991 р.;
- б) 6 грудня 1991 р.;
- в) 20 грудня 1999 р.;
- г) 1 травня 1992 р.

4. Головнокомандуючим Збройними Силами України є:

- а) Президент України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Генерал армії України;
- г) Генерал Внутрішньої служби України.

5. Зміни у дислокації та розташуванні військ від з'єднання і вище Міністерство оборони України здійснює з дозволу:

- а) Верховної Ради України;
- б) Президента України;
- в) Кабінету Міністрів України;
- г) Генерал армії України.

6. Збройними Силами України дозволяється:

- а) господарська діяльність;
- б) юридична діяльність;
- в) підприємницька діяльність;
- г) нотаріальна діяльність.

7. *Нагляд за дотриманням законодавства у діяльності Збройних Сил України здійснює:*

- а) Міністр внутрішніх справ України;
- б) Генеральний прокурор України;
- в) Президент України;
- г) Генерал армії України.

14. 19. Закон «Про звернення громадян»

1. *Скільки розділів у законі про звернення громадян?*

- а) 1;
- б) 2;
- в) 3;
- г) 4.

2. *Скільки статей у законі про звернення громадян?*

- а) 29;
- б) 28;
- в) 10;
- г) 8.

3. *Зміст ст. 29 визначає:*

- а) її було виключено;
- б) контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян;
- в) безоплатність розгляду звернення;
- г) немає правильної відповіді.

4. *Які права має громадянин при розгляді скарги або заяви?*

- а) знайомитися з матеріалами перевірки;
- б) не буду при присутнім при розгляді заяви чи скарги;
- в) немає правильної відповіді;
- г) не дотримуватися таємниці.

5. *Який термін подання скарги?*

- а) два роки;
- б) три роки;
- в) два місяці;
- г) протягом одного року.

6. *Діловодство щодо звернень громадян ведеться в..?*

- а) в порядку,що встановлює Президент;
- б) в порядку,що встановлює Кабінет Міністрів;
- в) в порядку,що встановлює Верховна Рада;
- г) всі відповіді є вірними.

7. *На якій мові можна звертатися до органів державної влади?*

- а) українською;
- б) залежно до кого;
- в) будь-якою;
- г) українською чи іншою мовою.

14. 20. Закон України «Про імміграцію»

1. *Імміграція – це:*

- а) виїзд за межі країни проживання в іншу країну, який обов'язково передбачає перетинання державного кордону;

б) більш ранні переселення людей, як і сучасні переселення в межах однієї держави;

в) прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання;

г) повернення громадянина у країну початкового проживання.

2. Квота імміграції встановлюється Кабінетом Міністрів України у визначеному ним порядку по категоріях іммігрантів:

а) висококваліфіковані спеціалісти і робітники, гостра потреба в яких є відчутною для економіки України;

б) одному з подружжя, якщо другий з подружжя, з яким він перебуває у шлюбі понад два роки, є громадянином України, дітям і батькам громадян України;

в) особи, які є опікунами чи піклувальниками громадян України, або перебувають під опікою чи піклуванням громадян України;

г) особи, які мають право на набуття громадянства України за територіальним походженням.

3. Дозвіл на імміграцію поза квотою імміграції надається:

а) особам, імміграція яких становить державний інтерес для України;

б) діячам науки та культури, імміграція яких відповідає інтересам України;

в) особам, які безперервно проживали на території України протягом трьох років з дня встановлення їм статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;

г) особам, які прослужили у Збройних Силах України три і більше років.

4. Цей Закон набирає чинності:

а) через чотирнадцять днів з дня його опублікування;

б) через двадцять днів з дня його опублікування;

в) через сім днів з дня його опублікування;

г) через місяць з дня його опублікування.

5. Кабінет Міністрів України:

а) організує роботу з прийняття заяв разом із визначеними цим Законом документами щодо надання дозволу на імміграцію від осіб, які перебувають в Україні на законних підставах;

б) визначає порядок провадження за заявами про надання дозволів на імміграцію і поданнями про скасування дозволів на імміграцію та виконання прийнятих рішень;

в) організує роботу з перевірки правильності оформлення документів щодо надання дозволу на імміграцію, виконання умов для надання такого дозволу, відсутності підстав для відмови у його наданні;

г) організує роботу з видання та вилучення у випадках, передбачених цим Законом, посвідок на постійне проживання.

6. Особа може повторно подати заяву про надання дозволу на імміграцію не раніше ніж:

а) через пів року з дня прийняття рішення про відмову у наданні дозволу на імміграцію чи його скасування;

б) через рік з дня прийняття рішення про відмову у наданні дозволу на імміграцію чи його скасування;

в) через місяць з дня прийняття рішення про відмову у наданні дозволу на імміграцію чи його скасування;

г) через тиждень з дня прийняття рішення про відмову у наданні дозволу на імміграцію чи його скасування.

7. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері імміграції:

а) затверджує зразок посвідки на постійне проживання, правила та порядок її оформлення і видачі;

б) видають копії рішень про надання дозволу на імміграцію та про відмову у наданні дозволу на імміграцію особам, яких вони стосуються;

в) організовує роботу з видання та вилучення у випадках, передбачених цим Законом, посвідок на постійне проживання;

г) приймають від осіб, які постійно проживають за межами України, заяви про надання дозволу на імміграцію разом з визначеними цим Законом документами.

8. Після прибуття іммігранта в Україну він повинен звернутися протягом:

а) трьох робочих днів до Верховного Суду України, із заявою про видачу йому посвідки на постійне проживання;

б) двох робочих днів до дипломатичних представництв, що реалізують державну політику у сфері імміграції, із заявою про видачу йому посвідки на постійне проживання;

в) чотирьох робочих днів до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері імміграції, із заявою про видачу йому посвідки на постійне проживання;

г) п'яти робочих днів до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері імміграції, із заявою про видачу йому посвідки на постійне проживання.

14. 21. Закон України «Про міжнародні договори України»

1. Які договори від імені України укладаються?

а) політичні, мирні, територіальні й такі, що стосуються держ. кордонів, розмежування виключної (морської) екон. зони і континентального шельфу України;

б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

в) про участь України в міждерж. союзах та ін. міждерж. організаціях, системах колективної безпеки;

г) всі варіанти вірні.

2. Рішення про проведення переговорів і про підписання міжнар. договорів України ухвалюються?

а) щодо міжнар. договорів, які укладаються від імені України, – Президентом України;

б) щодо міжнар. договорів, які укладаються від імені Уряду України, – КМ України;

в) щодо міжвідомчих договорів – у порядку, встановленому КМ України.

г) всі варіанти вірні.

3. Рішення про приєднання України до міжнар. договорів або про їх прийняття ухвалюються?

а) щодо договорів, які потребують ратифікації, – у формі закону України про приєднання до міжнар. договору або закону України про ухвалення міжнар. договору;

б) всі варіанти вірні;

в) щодо міжнародних договорів, які укладаються від імені України й які не потребують ратифікації, – у формі указу Президента України;

г) щодо міжнародних договорів, які укладаються від імені Уряду України й які не потребують ратифікації, – у формі постанови КМ України. Рішення про приєднання України до міжвідомчих договорів або про їх ухвалення приймається в порядку, встановленому КМ.

4. Які групи визначає закон (за відповідними предметами) міжнар. договорів України?

- а) України; Уряду України;
- б) міністерств;
- в) Уряду України;
- г) України; Уряду України; мін-в та ін. центр. органів виконавчої влади.

5. Від імені Уряду України укладаються міжнародні договори?

- а) з економічних, торгівельних, науково-технічних, гуманітарних питань;
- б) лише з економічних питань;
- в) лише з торгівельних питань;
- г) лише з науково-технічних питань.

6. Припинення та зупинення дії міжнар. договору України здійснюється:

а) щодо договору, згода на обов'язковість якого надана ВР України, – у формі закону України;

б) щодо міжнар. договорів, які укладено від імені України та які не потребували надання згоди на їх обов'язковість ВР України, та міжнар. договорів, які укладено від імені Уряду України, затверджених Президентом України, – у формі указу Президента України;

в) всі варіанти правильні;

г) щодо міжнар. договорів, які укладено від імені Уряду України та які не потребували надання згоди на їх обов'язковість ВР України або затвердження Президентом України, а також щодо міжвідомчих договорів, затверджених КМ, – у формі постанови КМ.

7. Згода України на обов'язковість для неї міжнар. договору може надаватися шляхом:

- а) шляхом підписання, ратифікації;
- б) лише шляхом підписання;
- в) затвердження, ухвалення договору, приєднання до договору;
- г) всі варіанти вірні.

8. Закон містить перелік міжнародних договорів, які:

- а) підлягають ратифікації;
- б) не підлягають ратифікації;
- в) підлягають ратифікації лише за певних умов;
- г) ніколи та не за яких обставин не можуть підлягати ратифікації.

14. 22. Закон « Про місцеві вибори »

1. Шляхом якого права відбуваються вибори згідно закону?

- а) прямого виборчого права;
- б) змішаного права;
- в) непрямого виборчого права;
- г) абсолютного права.

2. *Право голосу на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають:*

- а) громадяни будь-якої держави;
- б) громадяни України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України та проживають на території Автономної Республіки Крим у межах відповідного територіального виборчого округу;
- в) лише деякі громадяни України;
- г) жодна відповідь не вірна.

3. *Кожен виборець на відповідних місцевих виборах має:*

- а) 2 голоси;
- б) 4 голоси;
- в) 7 голосів;
- г) 1 голос.

4. *Визнач правильне твердження згідно закону:*

- а) участь громадян України у місцевих виборах є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі чи неучасті у місцевих виборах;
- б) місцеві вибори є вільними. Виборцям забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні;
- в) застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному волевиявленню виборця, забороняється.
- г) всі твердження вірні.

6. *Виборчий процес здійснюється на засадах:*

- а) дотримання принципів виборчого права, зазначених у статтях 3–8 цього Закону; законності та заборони незаконного втручання будь-кого в цей процес;
- б) лише за дотримання принципів виборчого права, зазначених у статтях 3–8 цього Закону;
- в) дотримання принципів виборчого права, зазначених у статтях 3–8 цього Закону; законності та заборони незаконного втручання будь-кого в цей процес; політичного плюралізму та багатопартійності; публічності і відкритості;
- г) лише публічності і відкритості.

7. *Виборчий процес включає такі етапи:*

- а) утворення одномандатних, територіальних виборчих округів;
- б) проведення передвиборної агітації;
- в) голосування у день виборів;
- г) всі відповіді вірні.

14. 23. Закон України «Про національний банк України»

1. *Банківський нагляд – це:*

- а) одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства;
- б) співвідношення вимог та зобов'язань банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності – відкритою. Відкрита позиція є короткою, якщо обсяг зобов'язань за іноземними валютами та

банківськими металами перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог за іноземними валютами та банківськими металами перевищує обсяг зобов'язань;

в) система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку;

г) комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених цим Законом засобів та методів.

2. Скільки складає статутний капітал національного банку?

- а) 10 мільйонів гривень;
- б) 4 мільйони гривень;
- в) 7 мільйонів гривень;
- г) 20 мільйонів гривень.

3. Яка основна функція Національного банку?

- а) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- б) нагляд за додержанням законів;
- в) забезпечення стабільності грошової одиниці України;
- г) представництво інтересів громадянина або держави в суді.

4. Який орган визначає перелік інформації про банк, яка підлягає обов'язковому оприлюдненню?

- а) Кабінет міністрів України;
- б) Президент України;
- в) Міністерство юстиції України;
- г) Національний банк України.

5. Яка обставина може бути підставою для відмови у розкритті банківської інформації на запит уповноваженого державного органу?

- а) відсутність гербової печатки;
- б) зазначення у якості адресата такого запиту керівника вищого статутного органу управління банком;
- в) відсутність посилання на рішення (наказ) про призначення керівника відповідного державного органу, який підписав запит;
- г) відсутність терміну отримання запитуваної інформації.

6. Яке завдання Ради Національного банку?

- а) визначає порядок, періодичність проведення внутрішнього аудиту у структурних підрозділах Національного банку та затверджує річний план його проведення, затверджує положення про підрозділ внутрішнього аудиту;
- б) розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики;

в) забезпечує реалізацію грошово-кредитної політики, організує виконання інших функцій;

г) подає на затвердження Раді Національного банку річну фінансову звітність Національного банку, проект кошторису адміністративних витрат на наступний рік та інші документи.

7. *Грошова одиниця національного банку України:*

- а) гривня; б) купони; в) долар; г) євро;

14. 24. Закон України «Про політичні партії в Україні»

1. *Членами політичних партій можуть бути:*

- а) судді;
 б) громадяни України, які мають право голосу на виборах;
 в) військовослужбовці;
 г) громадяни України, які мають громадянство, іноземці або особи без громадянства.

2. *Коли Верховна рада прийняла Закон «Про політичні партії України»?*

- а) 24 травня 1999 р.;
 б) 5 жовтня 2001 р.;
 в) 5 квітня 2001 р.;
 г) 25 квітня 2001 р.

3. *Сукупність передбачених законом виборчих процесів, пов'язаних із формуванням органів влади:*

- а) виборча система;
 б) партійна система;
 в) маркетинг;
 г) політична система.

4. *Рішення про створення політичної партії має бути підтримано:*

- а) Підтримано підписами не менше десяти тисяч громадян України, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України;
 б) підтримано підписами не менше десяти тисяч громадян України або іноземців, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України;
 в) підтримано підписами не менше п'яти тисяч громадян України або іноземців, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України;
 г) підтримано підписами не менше двадцяти тисяч службовців у сфері політики, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України.

5. *Реєстрацією політичної партії здійснює:*

- а) Верховна Рада;
 б) Міністерство Юстиції;
 в) на з'їзді суддів;
 г) Президентом держави.

6. *Як здійснюється фінансова звітність політичної партії:*

- а) опубліковується в загальнодержавному засобі масової інформації;
 б) подається щорічна звітність Верховній раді України;
 в) опубліковується раз на рік, та має закритий доступ.

7. Припинення діяльності політичної партії здійснюється:

- а) шляхом ліквідації;
- б) шляхом реорганізації;
- в) у разі заборони діяльності;
- г) усі відповіді вірні.

14.25. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»

1. Рішення про утворення військових адміністрацій приймається:

- а) Верховною Радою за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування;
- б) Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування;
- в) Юстицією України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування;

2. За допомогою чого здійснюється фінансування діяльності військових адміністрацій:

- а) за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів та коштів Державного бюджету України;
- б) за рахунок коштів громадян України;
- в) за рахунок відповідних податків, які стягуються з громадян;
- г) за рахунок фінансування інших держав.

3. Припинення воєнного стану на території України, або окремих її місцевостях припиняється, якщо:

- а) одна сторона зазнає поразку;
- б) після закінчення строку;
- в) здійснюється примирення обох сторін.

4. В умовах воєнного стану забороняються:

- а) зміна Конституції України;
- б) проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України;
- в) проведення страйків, масових зібрань та акцій;
- г) усі відповіді вірні.

5. Хто здійснює контроль за діяльністю військового командування, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування:

- а) органи місцевого самоврядування;
- б) Міністерство Юстиції;
- в) Верховна Рада України;
- г) Рада національної безпеки і оборони України.

6. Правовою основою введення воєнного стану є:

- а) Закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях;
- б) Указ Ради національної безпеки і оборони України;
- в) Указ органів місцевого самоврядування;
- г) Указ Верховної ради, затверджений президентом.

7. Структуру і штатний розпис військових адміністрацій населених пунктів затверджує:

- а) начальник військового взводу;
- б) Генеральний прокурор;
- в) начальник Генерального штабу;
- г) начальник військової адміністрації.

8. Права і свободи людини і громадянина під час воєнного стану:

- а) обмежується на деякий час;
- б) обмежується з початку воєнного стану та до його припинення.
- в) не можуть бути обмежені взагалі.
- г) обмежуються тільки на громадян без громадянства та іноземців.

14. 26. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»

1. Посвідка на тимчасове проживання видається:

- а) у шестиденний строк з дня отримання заяви про її оформлення або продовження строку дії посвідки;
- б) у десятиденний строк з дня отримання заяви про її оформлення або продовження строку дії посвідки;
- в) у дванадцятиденний строк з дня отримання заяви про її оформлення або продовження строку дії посвідки;
- г) у чотирнадцятиденний строк з дня отримання заяви про її оформлення або продовження строку дії посвідки.

2. Правила оформлення, видачі та форма посвідчення особи на повернення визначаються:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Верховною Радою України;
- в) Президентом України;
- г) Верховним Судом України.

3. Реадмісія – це:

- а) перебування іноземця або особи без громадянства на території України понад установлені законодавством строки для транзитного проїзду через її територію у зв'язку з надзвичайними обставинами (стихійне лихо, хвороба тощо) за наявності документа, що підтверджує причину та тривалість затримки;
- б) документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує право на постійне проживання в Україні;
- в) в'їзд іноземця або особи без громадянства в Україну з однієї держави, переміщення в межах визначеного у проїзному квитку часу (а в разі відсутності квитка – строку, фактично необхідного для перетинання території України на відповідному виді транспорту) через територію України та виїзд за її межі до іншої держави;
- г) передача з території України або приймання на територію України іноземців та осіб без громадянства на підставах та в порядку, встановлених міжнародними договорами України.

4. Віза – це:

- а) документ, що містить інформацію про іноземця або особу без громадянства, які в'їжджають в Україну чи виїжджають за її межі, та заповнюється у випадках і порядку, що визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері захисту державного кордону;

б) дозвіл, наданий уповноваженим органом України в установленій законодавством формі, необхідний для в'їзду або для транзитного проїзду через територію України протягом відповідного строку;

в) документ, виданий уповноваженим органом іноземної держави або статутною організацією ООН, що підтверджує громадянство іноземця, посвідчує особу іноземця або особу без громадянства, надає право на в'їзд або виїзд з держави і визнається Україною;

г) документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує право на постійне проживання в Україні.

5. Іноземцю або особі без громадянства може бути відмовлено в наданні візи у разі:

а) відсутності доказів, що підтверджують мету запланованого перебування;

б) наявності документів, що дають можливість встановити намір заявника залишити територію України до закінчення дії візи;

в) прийняття рішення про примусове повернення або примусове видворення іноземця або особи без громадянства за межі території України;

г) неможливості негайного повернення іноземця або особи без громадянства.

6. У разі прийняття рішення про добровільне повернення іноземцю та особі без громадянства, видається:

а) договір особи, яка добровільно повертається;

б) статут особи, яка добровільно повертається;

в) довідка про особу, яка добровільно повертається;

г) реєстраційна картка особи, яка добровільно повертається.

7. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, або орган охорони державного кордону на підставі відповідного рішення з наступним повідомленням:

а) протягом 24 годин прокурор розміщує іноземців та осіб без громадянства, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України;

б) протягом трьох днів адвокат розміщує іноземців та осіб без громадянства, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України;

в) протягом десяти днів прокурор розміщує іноземців та осіб без громадянства, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України;

г) протягом трьох днів адвокат розміщує іноземців та осіб без громадянства, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України.

14. 27. Закон України «Про правовий статус осіб, які вимушені залишили місце проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України»

1. Коли було прийнято даний закон?

а) 20 лютого 2015;

б) 18 квітня 2014;

в) 19 червня 2014;

г) 20 червня 2014.

2. Які права надає даний закон для осіб, які вимушено залишили місце проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України, та які переїхали до інших регіонів України?

- а) визначає порядок надання державної допомоги, захист законних інтересів;
- б) визначає їхнє подальше проживання;
- в) визначає обставини їхнього залишення території АР Крим та Севастополя;
- г) час початку та закінчення антитерористичної операції час.

3. Зі скількох статей складається даний закон?

- а) 10;
- б) 9 прикінцеві положення;
- в) 10 прикінцеві положення;
- г) 9.

4. Згідно статі 4 вимушений мігрант та неповнолітні члени його сім'ї мають право:

- а) на отримання грошової допомоги на себе та кожного з неповнолітніх членів сім'ї;
- б) на отримання грошової допомоги лише на неповнолітніх;
- в) на отримання грошової допомоги лише на малолітніх;
- г) на отримання грошової допомоги лише на себе (мігрант).

5. Ким встановлюється порядок розселення, перебування, звільнення житлового приміщення в місцях тимчасового розселення вимушених мігрантів?

- а) Президент України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Кабінет Міністрів АР Крим;
- г) Верховна Рада України.

6. Хто займається влаштуванням дітей вимушених мігрантів до дошкільних навчальних закладів, створюють умови для повноцінної реалізації прав дітей вимушених мігрантів на отримання середньої та вищої освіти?

- а) Центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування;
- б) Центральні органи місцевого самоврядування;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Верховна Рада АР Крим.

7. Які можливості має Міжнародна та іншим організаціям, які здійснюють допомогу вимушеним мігрантам?

- а) сприяння в прискоренні імпорту гуманітарних вантажів;
- б) сприяння у розселенні мігрантів;
- в) грошова допомога іммігрантам;
- г) влаштування на роботу осіб, які вимушені залишити свою домівку.

8. Коли набирає чинності даний закон?

- а) з дня його прийняття;
- б) з дня його проголошення;
- в) з дня, наступного за днем його опублікування;
- г) через 10 днів.

14. 28. Указ Президента «Про дипломатичний та службовий паспорти України»

1. Дипломатичний паспорт оформлюється на строк до...:

- а) до 3 років;   б) до 4 років;   в) до 5 років;   г) до 8 років.

2. Дипломатичний паспорт не видається на строк перебування на відповідній посаді чи посту:

- а) Президентів України;
б) Голові Верховної Ради України;
в) Прем'єр-міністрові України;
г) Міністрові внутрішніх справ.

3. Оформлення дипломатичного паспорта здійснюється Міністерством...:

- а) закордонних справ України протягом десяти робочих днів;
б) закордонних справ України протягом семи робочих днів;
в) внутрішніх справ України протягом десяти робочих днів;
г) внутрішніх справ України протягом семи робочих днів.

4. Один дипломатичний паспорт оформлюється на...:

- а) на прізвище не більше 4 осіб;
б) на прізвище 2 осіб (подружжя);
в) на прізвище сім'ї;
г) не більше, як на прізвище однієї особи.

5. Дипломатичні паспорти підлягають поверненню на зберігання Міністерству закордонних справ України протягом:

- а) трьох днів після закінчення строку, на який їх було видано;
б) п'яти днів після закінчення строку, на який їх було видано;
в) десяти днів після закінчення строку, на який їх було видано;
г) семи днів після закінчення строку, на який їх було видано.

6. Знайдіть зайвий варіант: Дипломатичний паспорт вважається недійсним та підлягає знищенню у разі ...:

- а) втрати або викрадення дипломатичного паспорта;
б) смерті особи, на ім'я якої оформлено дипломатичний паспорт;
в) пошкодження коду дипломатичного паспорта;
г) закінчення строку дії дипломатичного паспорта.

7. Видача дипломатичного паспорта, який зберігається в Міністерстві закордонних справ України, здійснюється на підставі письмового подання за підписом...:

- а) керівника або заступника керівника відповідного державного органу;
б) керівника відповідного державного органу;
в) міністра закордонних справ;
г) заступника міністра закордонних справ.

8. До дипломатичного паспорта за заявою особи, на ім'я якої оформлюється дипломатичний паспорт, не можуть вноситися відмітки про:

- а) посаду чи пост, яку обіймає особа;
б) перебування особи на консульському обліку;
в) присвоєння особі дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла;
г) місце походження особи.

9. Документом, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну, це – ...:

- а) закордонний паспорт України;
- б) віза;
- в) біометричний паспорт;
- г) службовий паспорт.

10. Кому ще може бути виданий службовий паспорт України?

- а) тільки службовій особі;
- б) особі та членам його сім'ї;
- в) тільки особі, яка є членом дипломатичної місії;
- г) тільки міністру закордонних справ.

11. Оформлення службового паспорта здійснюється...:

- а) Державною міграційною службою;
- б) Міністерством внутрішніх справ;
- в) Міністерством закордонних справ;
- г) Головний обчислювальний центр Реєстру.

12. Оберіть правильний варіант: Оформлення (...) і більше службових паспортів на ім'я однієї особи заборонено.

- а) двох;
- б) трьох;
- в) чотирьох;
- г) п'яти.

13. Про недійсність службового паспорта Міністерство закордонних справ України невідкладно повідомляє ...:

- а) центральний орган виконавчої влади;
- б) у Державну міграційну службу;
- в) у найближчий орган виконавчої влади;
- г) центральне бюро Державної міграційної служби.

14. Для внесення інформації до Реєстру в установленому законодавством порядку формується...:

- а) заява;
- б) заява-анкета;
- в) рапорт;
- г) анкета.

15. Кому не може бути виданий службовий паспорт України?

- а) керівникам та заступникам керівників Національного банку України;
- б) керівникам та заступникам керівників Служби безпеки України;
- в) військовослужбовцям Управління державної охорони України;
- г) кадровому складу Міністерства закордонних справ.

14. 29. Закон України "Про прокуратуру"

1. Яка мета діяльності прокуратури?

- а) всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян;
- б) визначення правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень;
- в) захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави;
- г) протидія злочинності.

2. Який орган виконує функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності прокуратури?

- а) Генеральна прокуратура України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Державна судова адміністрація;
- г) Міністерство фінансів України.

3. Який вид діяльності заборонений прокурору вимогами щодо несумісності?

- а) робота у Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії прокурорів;
- б) участь у політичних акціях;
- в) наукова діяльність;
- г) участь у діяльності виборних органів релігійних організацій.

4. Представляє прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями, а також прокуратурами інших держав та міжнародними організаціями:

- а) керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- б) місцевий прокурор;
- в) суддя;
- г) Генеральний прокурор.

5. Перед яким органом прокурор зобов'язаний обґрунтувати наявність підстав представництва інтересів громадянина або держави в суді?

- а) перед судом;
- б) перед суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесено захист інтересів громадян або держави;
- в) перед Радою прокурорів України;
- г) перед Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

6. Які підрозділи утворюються у структурі регіональної прокуратури?

- а) головні управління, управління і відділи;
- б) у разі необхідності у структурі регіональної прокуратури можуть утворюватися відділи;
- в) управління та відділи;
- г) департаменти та відділи.

7. У якому із наведених випадків за результатами дисциплінарного провадження Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів може прийняти рішення про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора?

- а) Генеральний прокурор України вчинив дисциплінарний проступок, який має характер грубого порушення;
- б) дисциплінарний проступок, що має характеру грубого порушення, вчинив прокурор, який притягувався до дисциплінарної відповідальності;
- в) дисциплінарний проступок, що не має характеру грубого порушення, вчинив прокурор, на якого за два роки до цього було накладено дисциплінарне стягнення у виді заборони протягом одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду;
- г) прокурор допустив порушення правил професійної етики, яке не є підставою для притягнення його до юридичної відповідальності.

8. В якому порядку прокурор може бути відсторонений від посади в разі неможливості переведення на іншу посаду або відсутності згоди на це у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі?

- а) рішенням керівника органу прокуратури, в якому він працює;
- б) наказом про відсторонення прокурора від посади до завершення дисциплінарного провадження, виданим керівником органу прокуратури, в якому працює прокурор на основі рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, прийнятого за клопотанням члена Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, який проводить перевірку скарги (заяви);
- в) рішенням члена Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, який проводить перевірку скарги (заяви);
- г) прокурор, щодо якого наявні обставини безпосереднього підпорядкування близькій особі, звільняється з посади особою, уповноваженою цим Законом приймати рішення про звільнення прокурора, за поданням Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

14. 30. Закон України «Про Національну поліцію»

1. *Оберіть правильне визначення терміну Національної Поліції:*

- а) Центральний орган виконавчої влади який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;
- б) Децентралізований орган виконавчої влади який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;
- в) Центральний орган виконавчої влади який служить суспільству шляхом примусу, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;
- г) Децентралізований орган законодавчої влади який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

2. *Яким органом спрямовується і координується діяльність поліції?*

- а) Президентом;
- б) Кабінетом Міністрів;
- в) Прем'єр Міністром;
- г) Генеральним прокурором.

3. Яким принципом керується поліція у своїй діяльності?

- а) принципом гуманності;
- б) принципом превентивності;
- в) принципом верховенства права;
- г) принципом залежності.

4. Поліцейському заборонено виконувати ...:

- а) розслідування;
- б) затримання;
- в) обвинувачення;
- г) явно незаконні розпорядження.

5. Поліцейський здійснює свою діяльність на засадах ...:

- а) відкритості і прозорості;
- б) нерозголошенні інформації;
- в) караності;
- г) гуманізму та розумності.

6. Де оприлюднюються нормативно-правові акти, що регламентують діяння поліції?

- а) на головному сайті Верховної Ради;
- б) на веб-порталі центрального органу управління поліції;
- в) на сайті Кабінету Міністрів;
- г) в офіційних юридичних газетах.

7. Через що проходить проект нормативно-правового акту, що стосується прав і свобод людини?

- а) верхівку управління органами національної поліції;
- б) Конституційний Суд;
- в) громадське обговорення;
- г) міжнародні організації.

8. Поліція забезпечує захист прав і свобод людини незалежно від ...:

- а) виду злочину;
- б) винуватості суб'єкта у скоєнні правопорушення;
- в) дозволу громадських об'єднань;
- г) політичних переконань.

9. Що заборонено використовувати в органах та підрозділах поліції?

- а) будь-які предмети на яких зображена символіка політичних партій;
- б) зброю;
- в) предмети які є вироблені не в Україні;
- г) ніяких заборон немає.

10. На яких засадах здійснюється діяльність взаємодії з населенням?

- а) імперативності;
- б) партнерства;
- в) диспозитивності;
- г) підкорення.

11. Що є основним критерієм оцінки ефективності діяльності поліції?

- а) кількість звітів;
- б) кількість справ кримінального провадження;
- в) рівень довіри населення до поліції;
- г) рівень страху населення до поліції.

12. Ким проводиться оцінка рівня довіри населення до поліції?

- а) Президентом;
- б) Кабінетом Міністрів;
- в) Генеральним прокурором;
- г) незалежними соціальним службами.

13. З яких елементів складається система поліції?

- а) центрального органу управління поліції; територіальних органів поліції;
- б) прокуратури; територіальних органів поліції;
- в) центрального органу управління поліції; регіональної патрульної служби;
- г) лише з територіальних органів поліції.

14. У складі поліції не функціонує ...:

- а) кримінальна поліція;
- б) політична поліція;
- в) патрульна поліція;
- г) спеціальна поліція.

15. Що має мати при собі поліцейський?

- а) зброю;
- б) посвідчення;
- в) жетон і посвідчення;
- г) жетон.

14. 31. Операції об'єднаних сил у зонах безпеки та районі бойових дій та особливий порядок

1. Коли вступило в дію рішення Президента України про початок проведення Операції об'єднаних сил у зонах безпеки та районі бойових дій?

- а) 1 квітня 2018 р.;
- б) 30 квітня 2018 р.;
- в) 24 травня 2016 р.;
- г) 22 липня 2017 р.

2. В зоні безпеки, рішенням ..., можуть створюватися райони обмеженого та забороненого доступу.

- а) командувача внутрішніх сил;
- б) командувача об'єднаних сил;
- в) командувача збройних сил;
- г) командувача прикордонних сил.

3. Зелений режим на території ООС:

- а) Перебування осіб тимчасово обмежено (заборонено);

б) Перебування та переміщення осіб не обмежено, за винятком районів забороненого та обмеженого доступу;

в) Перебування та переміщення осіб в зоні безпеки здійснюється за наявності документів, що посвідчують особу;

г) Допуск сторонніх осіб до такого району ЗАБОРОНЕНО.

4. Підставою для перетину лінії зіткнення з метою входу (виходу), в'їзду (виїзду) до окупованих територій Луганської та Донецької областей для допуску до району бойових дій є такий режим:

а) чорний; б) зелений; в) червоний; г) жовтий.

14. 33 Указ Президії Верховної Ради України «Про Державний гімн України»

1. Хто є автором музики державного гімну України?

- а) М. Лисенко;
- б) М. Вербицький;
- в) М. Леонтович;
- г) П. Майборода.

2. В якому році затверджено указ Президії Верховної Ради України «Про прийняття указу про державний гімн України»?

- а) 1993 р.;
- б) 1994 р.;
- в) 1992 р.;
- г) 1991 р..

3. Яким документом затверджений державний гімн України?

- а) Постанова Пленуму Верховного суду;
- б) Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б);
- в) Указ Президії Верховної Ради України;
- г) Постанова Верховної Ради Української РСР.

4. Хто був Головою Верховної ради на момент прийняття указу Президії Верховної Ради України «Про державний гімн України»?

- а) А. Мороз;
- б) І. Плющ;
- в) А. Ткаченко;
- г) В. Гройсман.

5. Яка стаття про Указ Президії Верховної Ради України «Про Державний гімн України»?

- а) ст. 217;
- б) ст. 215;
- в) ст. 317;
- г) ст. 218.

6. Хто був президентом на момент прийняття указу про державний гімн України?

- а) Л. Кучма;
- б) В. Ющенко;
- в) В. Янукович;
- г) Л. Кравчук.

18.7. Постанова Верховної Ради України «Про Державний прапор України»

1. Хто був головою Верховної Ради України на момент прийняття постанови Верховної Ради України "Про Державний прапор України"?

- а) А. Мороз; б) І. Плющ; в) А. Ткаченко; г) В. Гройсман.

2. У якому році була прийнята постанова Верховної Ради України «Про Державний прапор України»?

- а) 1993 р.; б) 1994 р.; в) 1992 р.; г) 1991 р.

3. Що таке постанова?

а) правовий акт, який приймається вищими та деякими центральними органами управління для розв'язання найважливіших питань, що стоять перед цими органами, і для встановлення стабільних норм та правил поведінки;

б) вид і назва нормативного або індивідуального правового акта, зазвичай видається главою держави (президентом або монархом) в країнах слов'янських мов;

в) домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків;

г) розпорядчий документ, який видається керівником установи (структурного підрозділу) на правах єдиноначальності та в межах своєї компетенції, обов'язковий для виконання підлеглими.

14. 34. Постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України»

1. Зі скількох частин складається постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України»

- а) двох; б) трьох; в) п'яти; г) з однієї частини.

2. Якого числа була прийнята постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України»?

- а) 19 лютого; б) 19 березня; в) 9 лютого; г) 5 січня.

3. Яка посада затверджує постанову Верховної Ради України «Про Державний герб України»?

- а) президент України;
б) прем'єр-міністр України;
в) секретар Верховної Ради України;
г) Верховна Рада України.

4. Де державний герб НЕ поміщується?

- а) печатка органів державної влади;
б) штампах;
в) грошових знаках;
г) листах комерційної організації.

14. 35. Закон України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію»

1. Скільки статей зазначено у законі України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію»?

- а) дві; б) три; в) шість; г) чотири.

2. *Хто був президентом на момент прийняття закону України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію»?*

- а) Л. Кравчук;   б) В. Янукович;   в) Л. Кучма;   г) В. Ющенко.

3. *У якому році було прийнято закон України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію»?*

- а) 1994 р.;   б) 1996 р.;   в) 1992 р.;   г) 1995 р.

4. *Від якого року Конституція України втратила чинність?*

- а) 1975 р.;   б) 1978 р.;   в) 1976 р.;   г) 1974 р.

5. *Який документ втратив чинність у зв'язку з прийняттям Конституції України?*

а) Постанова Верховної Ради України «Про порядок висвітлення роботи Верховної Ради України по обговоренню проекту Конституції України»;

б) Указ президента України «Про призначення Голови Державного комітету у справах охорони державного кордону України»;

в) Постанова Верховної Ради України «Про створення Тимчасової спеціальної комісії по опрацюванню проекту Конституції України»;

г) Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України "Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України".

6. *У якому виданні опублікована Постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України»:*

а) «Відомості Верховної Ради»;

б) «Урядовий кур'єр»;

в) новини Верховної Ради;

г) уряд та новини.

7. *Хто був головою Верховної Ради України на момент прийняття закону України «Про прийняття Конституції України і введення її в дію»?*

а) О. Мороз;

б) І. Плющ;

в) А. Ткаченко;

г) В. Гройсман.

14. 36. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України

1. *В яких умовах було прийнято «Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України»?*

а) в умовах загострення конституційної кризи;

б) в розквіт конституційності;

в) під час розквіту державності;

г) під час занепаду державності.

2. Чому Конституційний Договір утратив чинність?
- а) тому що від не відповідав вимогам конституційності;
  - б) тому що він підривав авторитет державності;
  - в) тому що було прийнято нову Конституцію України;
  - г) тому що він не задовольняв інтереси сторін.
3. Коли був скасований Конституційний Договір?
- а) 25 квітня 1996 р.;
  - б) 28 червня 1996 р.;
  - в) 14 вересня 1996 р.;
  - г) 3 жовтня 1996р..
4. Фактично, Конституційний Договір був:
- а) Конституцією;
  - б) Тимчасовою Конституцією;
  - в) Розпорядженням;
  - г) Порадою.
5. Зі скількох розділів складався Конституційний Договір?
- а) з п'яти розділів; б) з шести розділів; в) з семи розділів; г) з восьми розділів.
6. З скількох статей складався Конституційний Договір?
- а) з 50-ти статей; б) з 61-ї статті; в) з 55-ти статей; г) з 64-ох статей.
7. Як називався 1 розділ Конституційного Договору?
- а) Суди України;
  - б) Прокуратура України;
  - в) Загальні положення;
  - г) Місцеві органи державної виконавчої влади та місцеве самоврядування в Україні.
8. Як називався 2 розділ Конституційного Договору?
- а) Верховна Рада України;
  - б) Президент України;
  - в) Прокуратура України;
  - г) Місцеві органи державної виконавчої влади та місцеве самоврядування в Україні.
9. Як називався 3 розділ Конституційного Договору?
- а) Уряд України – Кабінет Міністрів України;
  - б) Суди України;
  - в) Президент України;
  - г) Верховна Рада України.
10. Як називався 4 розділ Конституційного Договору?
- а) Місцеві органи державної виконавчої влади та місцеве самоврядування в Україні;
  - б) Суди України;
  - в) Прокуратура України;
  - г) Уряд України – Кабінет Міністрів України.
11. Як називався 5 розділ Конституційного Договору?
- а) Прокуратура України;

- б) Суди України;
- в) Уряд України – Кабінет Міністрів України;
- г) Верховна Рада України.

12. Як називався 6 розділ Конституційного Договору?

- а) Прокуратура України;
- б) Місцеві органи державної виконавчої влади та місцеве самоврядування в Україні;
- в) Уряд України – Кабінет Міністрів України;
- г) Суди України.

13. Як називався 7 розділ Конституційного Договору?

- а) Президент України;
- б) Місцеві органи державної виконавчої влади та місцеве самоврядування в Україні;
- в) Уряд України – Кабінет Міністрів України;
- г) Прокуратура України.

14. Як називався 8 розділ Конституційного Договору?

- а) Загальні положення;
- б) Заключні положення;
- в) Місцеві органи державної виконавчої влади та місцеве самоврядування в Україні;
- г) Президент України.

15. Не пізніше якого терміна з дня підписання Конституційного Договору повинно було прийнято нову Конституцію України?

- а) не пізніше 2 років;
- б) не пізніше 1 року;
- в) не пізніше 1.5 року;
- г) не пізніше 5 місяців.

16. Яка важлива обставина підписання Конституційного Договору?

- а) Конституційний Договір став виявом доброї волі сторін, результатом взаємних поступок і компромісів, а не авторитарних примусів;
- б) Конституційний договір став виявом авторитарних примусів;
- в) невзаємна згода сторін;
- г) авторитарний зміст договору.

17. Які дві сторони були суб'єктами конституційного права відповідно до Конституційного Договору?

- а) Президент України та Прокуратура України;
- б) Верховна Рада України та Президент України;
- в) Верховна Рада та Прокуратура України;
- г) Президент України та органи місцевого самоврядування.

18. До якого часу діяв Конституційний договір?

- а) до 2 квітня 1996 р.;
- б) до 17 квітня 1996 р.;
- в) до 28 червня 1996 р.;
- г) до 11 березня 1996 р.

19. Чи скасовував Конституційний Договір Конституцію 1978 року?

- а) Так; б) ні; в) частково; г) доповнював її.

20. Що, укладаючи Конституційний Договір, Президент і Верховна Рада визнали за необхідне й домовились створити?

- а) належні умови для розширення державності;
б) належні умови для прискорення та успішного завершення конституційного процесу в Україні, з тим, щоб прийняти нову Конституцію України в термін не пізніше одного року з дня підписання Конституційного Договору;
в) належні умови для розквіту державності;
г) створення нових державних органів.

21. Не пізніше якої дати визнавалось за необхідне прийняти нову Конституцію України?

- а) не пізніше 8 червня 1996 року;
б) не пізніше 8 травня 1996 року;
в) не пізніше 8 березня 1996 року;
г) не пізніше 8 липня 1996 року.

22. Про появу якого принципово нового підходу до методів здійснення політики засвідчив Конституційний Договір?

- а) авторитарного примусу;
б) тиранії;
в) конфедералізму;
г) підходу, в основу якого покладено не силові засоби, не авторитарний примус, а політичне порозуміння, як ознака правової державності.

23. Ким був підписаний Конституційний Договір?

- а) Леонідом Кучмою та Олександром Морозом;
б) Олександром Морозом та Олександром Лавриновичем;
в) Леонідом Кучмою та Олександром Лавриновичем;
г) Євгеном Марчуком та Олександром Лавриновичем.

24. З якою метою було укладено Конституційний Договір?

- а) з метою задоволення сторін;
б) з метою уникнення неузгодженостей між чинними нормами Конституції України і нормами Закону «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні» та введення цього Закону в систему правових актів, що визначають конституційний лад України;
в) з метою задоволення інтересів населення;
г) з метою уникнення конфліктних ситуацій.

25. Яка із нижченаведених конституцій була проектом Конституційного Договору?

- а) Конституція США;
б) Конституція ЄС;
в) Конституція Канади;
г) Конституція Ісландії.

26. Як по-іншому називали Конституційний Договір?

- а) «Другорядна Конституція»
б) «Мала Конституція»

- в) «Передова Конституція»
- г) «Велика Конституція»

27. Чи є правильним твердження згідно з Конституційним Договором «Президент України визнавався главою держави і главою виконавчої влади. Він особисто призначав склад Кабінету Міністрів та прем'єр-міністра»?

- а) Так; б) ні; в) тільки за допомогою ВРУ; г) міг призначати тільки прем'єр-міністра.

28. Який розділ Конституційного Договору регулював статус Верховної Ради України?

- а) Перший; б) другий; в) третій; г) шостий.

29. Який розділ Конституційного Договору закріплював статус Прокуратури України?

- а) Другий; б) четвертий; в) шостий; г) сьомий.

30. Який розділ Конституційного Договору закріплював статус Президента України?

- а) Третій; б) шостий; в) восьмий; г) четвертий.

14. 37. «Податковий кодекс України»

1. Правила оподаткування товарів визначаються згідно:

- а) Митним кодексом України;
- б) Податковим кодексом України;
- в) Міграційним кодексом України;
- г) Законом України «Про товарообіг».

2. Встановлення і скасування зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій, їх розмірів та механізмів справляння здійснюються відповідно до:

- а) Закону України «Про державне страхування»;
- б) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;
- в) Податкового кодексу України;
- г) Конституції України.

3. Встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями, це принцип...

- а) фіскальної достатності;
- б) соціальної справедливості;
- в) економічності оподаткування;
- г) нейтральності оподаткування.

4. Згідно зі ст.8 ПКУ, в Україні встановлюються:

- а) загальнодержавні податки та збори;
- б) загальнодержавні та місцеві податки;
- в) місцеві податки та збори;
- г) загальнодержавні та місцеві податки та збори.

5. До загальнодержавних податків та зборів НЕ належать:

- а) мито;
- б) акцизний податок;

- в) єдиний податок;
- г) рентна плата.

6. До місцевих податків та зборів НЕ належать:

- а) податок на прибуток підприємств;
- б) туристичний збір;
- в) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- г) податок на майно.

7. Загальнодержавні податки та збори визначає:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Верховна Рада України та Верховна Рада Автономної Республіки Крим;
- г) Міністерство доходів і зборів України.

8. Систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації), це – ...

- а) амортизація;
- б) акцизний податок;
- в) акцизний банк;
- г) аваль.

9. Гранична ставка податку, це – ...

- а) ставка, що визначена такою для окремого податку відповідним розділом цього Кодексу;
- б) ставка податку, згідно з якою розмір податкових нарахувань встановлюється як фіксована величина стосовно кожної одиниці виміру бази оподаткування;
- в) ставкою податку визнається максимальний або мінімальний розмір ставки за певним податком, встановлений цим Кодексом;
- г) ставка податку, згідно з якою розмір податкових нарахувань встановлюється у відсотковому або кратному відношенні до одиниці вартісного виміру бази оподаткування.

10. Підставами для припинення податкового обов'язку, крім його виконання, НЕ є:

- а) ліквідація юридичної особи;
- б) смерть фізичної особи, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою;
- в) втрата особою ознак платника податку, які визначені цим Кодексом;
- г) скасування податкового обов'язку у непередбачений законодавством спосіб.

11. Особа, у якої внаслідок минулих подій утворилася заборгованість перед іншою особою у формі певної суми коштів, їх еквіваленту або інших активів, це ...

- а) дериватив;
- б) дебітор;
- в) кредитор;
- г) позикодавець.

12. Спосіб забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у строк, визначений цим Кодексом, це...

- а) податкова застава;
- б) податковий борг;

- в) податкова вимога;
- г) податкове зобов'язання.

13. Кошти, внесені на пенсійний депозитний рахунок, відкритий у банківській установі згідно з договором пенсійного вкладу відповідно до закону?

- а) неня;
- б) застава;
- в) пенсійний вклад;
- г) пенсійний внесок.

14. Сума узгодженого грошового зобов'язання, не сплаченого платником податків у встановлений цим Кодексом строк, та непогашеної пені, нарахованої у порядку, визначеному цим Кодексом, це ...

- а) податковий вексель;
- б) податковий борг;
- в) податковий пост;
- г) податок на додану вартість.

15. Постачанням товарів НЕ вважаються...

- а) фактична передача матеріальних активів іншій особі на підставі договору про фінансовий лізинг;
- б) передача права власності на матеріальні активи за рішенням органу державної влади або органу місцевого самоврядування
- в) передача товарів згідно з договором, за яким сплачується комісія (винагорода) за продаж чи купівлю;
- г) добровільна передача товару на безоплатній або волонтерській основі.

14. 38. Європейська Конвенція про громадянство.

1. Дата прийняття Європейської Конвенції про громадянство:

- а) 7 листопада 1997 р.;
- б) 7 жовтня 1999 р.;
- в) 7 грудня 2001 р.;
- г) 7 травня 1995 р.

2. В якому місті було прийнято Європейську Конвенцію про громадянство?

- а) Берлін;   б) Страсбург;   в) Лондон;   г) Париж.

3. Дата ратифікації цієї конвенції ВРУ:

- а) 20 жовтня 1996 р.;
- б) 20 квітня 2003 р.;
- в) 20 вересня 2006 р.;
- г) 20 листопада 2013 р.

4. Ця Конвенція встановлює принципи та правила з якими:

- а) держави мають право не погоджуватися;
- б) виконувати їх за бажанням;
- в) дотримуватися їх частково;
- г) має узгоджуватися внутрішньодержавне право держав-учасниць.

5. *Правила кожної держави-учасниці, які стосуються громадянства, ґрунтуються на таких принципах:*

- а) кожна особа має право на громадянство,
- б) слід уникати безгромадянства,
- в) жодна особа не може бути безпідставно позбавлена громадянства,
- г) усе вище перераховане.

6. *Кожна держава-учасниця у своєму внутрішньодержавному праві спрощує процедуру набуття її громадянства для таких осіб:*

- а) другий з подружжя, що перебуває у шлюбі з її громадянином;
- б) діти, один із батьків яких набуває чи вже набув її громадянства;
- в) особи без громадянства та особи, визнані як біженці, що законно та постійно проживають на її території;
- г) усе вище перераховане.

7. *Держава-учасниця не може передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства або на ініціативу самої держави-учасниці, за винятком таких випадків:*

- а) добровільне набуття іншого громадянства;
- б) набуття громадянства держави-учасниці внаслідок шахрайських дій, подання неправдивих відомостей або приховування будь-якого суттєвого факту, що має відношення до заявника;
- в) добровільна служба в іноземному військовому формуванні;
- г) усе вище перераховане.

14. 39. Конвенція про статус біженців

1. *Дата прийняття Конвенції про статус біженців:*

- а) 28 липня 1951 р.; б) 28 червня 1999 р.; в) 28 жовтня 1946 р.; г) 28 травня 2000 р.

2. *Закон України про приєднання до Конвенції про статус біженців від:*

- а) 10 грудня 2003 р.; б) 10 січня 2002 р.; в) 15 травня 2000 р.; г) 16 липня 1997 р.

3. *Договірні Держави застосовуватимуть положення цієї Конвенції до біженців:*

- а) на власний розсуд;
- б) частково;
- в) без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження;
- г) в рамках дійсного законодавства.

4. *Право звернення до суду біженця в рамках конвенції:*

- а) кожний біженець має право вільного звернення до суду на території всіх Договірних Держав;
- б) на території Договірної Держави, в якій знаходиться його звичайне місце проживання, кожний біженець користуватиметься щодо права звернення до суду таким самим правом, що й громадяни, зокрема з питань юридичної допомоги та звільнення від забезпечення сплати судових витрат;
- в) кожному біженцю в усіх інших країнах, крім країни його звичайного місця проживання, надаватиметься те ж становище, що й громадянам країни його звичайного місця проживання;
- г) усе вище перераховане.

5. У будь-якому разі обмежувальні заходи, які стосуються іноземців або найму іноземців і застосовуються з метою охорони внутрішнього ринку праці, не застосовуватимуться до біженців, на яких ці заходи не поширювалися в день набуття чинності цією Конвенцією для відповідної Договірної Держави або які задовольняють одну з таких умов:

- а) проживають у межах країни не менше трьох років;
- б) дружини, чоловіки яких мають громадянство країни проживання. Біженець не може посилатися на цю постанову, якщо він/вона залишив/залишила сім'ю;
- в) одна дитина або декілька дітей яких мають громадянство країни проживання;
- г) усе вище перераховане.

6. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище, що й громадянам, щодо:

- а) винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю;
- б) соціального забезпечення;
- в) право на компенсацію в разі смерті;
- г) усе вище перераховане.

7. Договірні Держави не будуть висилати біженців, які законно проживають на їхній території, окрім як з міркувань державної безпеки або громадського порядку. Крім випадків:

- а) коли цьому перешкоджають поважні міркування державної безпеки;
- б) коли особа не отримала законного права на в'їзд до іншої країни;
- в) коли біженцям не було надано право надати для свого виправдання докази та оскарження відповідним інстанціям;
- г) усе вище перераховане.

8. Щоб дати Управлінню Верховного комісара чи будь-якому іншому органу Організації Об'єднаних Націй, що може перейти на його місце, можливість подавати доповіді відповідним органам Організації Об'єднаних Націй, Договірні Держави зобов'язуються забезпечувати їх у належній формі потрібними їм відомостями та статистичними даними, стосовно:

- а) стану біженців;
- б) виконання цієї Конвенції;
- в) законів, розпоряджень та декретів, які чинні або які можуть набути чинності, з питання про біженців;
- г) усе вище перераховане.

СПИСОК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА УКРАЇНИ»

1. Антологія української юридичної думки : в 6-ти т. Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; голов. ред. Ю. С. Шемшученко ; ред.: В. Ф. Погорілко, В. Б. Авер'янов ; уклад.: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, О. О. Самойленко; відп. ред. І. Б. Усенко. К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. 584 с.
2. Антологія української юридичної думки : в 6-ти т. Т. 2 : Історія держави і права України: Руська Правда. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; голов. ред. Ю. С. Шемшученко ; ред.: В. Ф. Погорілко, В. Б. Авер'янов; уклад.: І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. І. Б. Усенко. К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2002. 592 с.
3. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. Ч. 1; рец.: Р. А. Калюжний, А. М. Гуз ; Міжрегіональна академія управління персоналом. К. : МАУП, 2002. 264 с.
4. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. Ч. 2 Міжрегіональна академія управління персоналом; К. : МАУП, 2003. 224 с.
5. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посібник; рец.: А. М. Гуз, Р. А. Калюжний, В. П. Марчук. К. : Атіка, 2003. 416 с
6. Історія держави і права України : хрестоматія: навч. посіб. Національний гірничий університет; уклад. Г. К. Швидько; рец.: В. М. Калашников, О. В. Пушкіна. Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2003. 344 с.
7. Історія держави і права України : навч. посіб. для підготовки до іспитів; упоряд.: І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків. К. : Центр учбової літератури, 2013. 214 с.
8. Історія держави і права України : у 2-х т. Т. 1. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. ; ред.: В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 656 с.
9. Історія держави і права України : у 2-х т. Т. 2 / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. ; ред.: В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 580 с.
10. Історія держави і права України : підручник: у 2-х ч. Ч. 1 / А. Й. Рогожин, М. М. Страхов, В. Д. Гончаренко та ін. ; ред. А. Й. Рогожин. К. : «Ін Юре», 1996. 368 с.
11. Історія держави і права України : у 2-х ч. Ч. 2 / А. Й. Рогожин, М. М. Страхов, В. Д. Гончаренко та ін. ; ред. А. Й. Рогожин. К. : «Ін Юре», 1996. 448 с.
12. Історія держави і права України : у 2-х т. Т. 1 / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. ; ред.: В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 656 с.
13. Історія держави і права України : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцев та ін. ; ред. В. Д. Гончаренко. Національний

університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків : Право, 2013. 704 с.

14. Історія держави і права України : практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Копан та ін. ; ред. М. Ю. Бурдін. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : ФОП Бровін О. В., 2017. 444 с.

15. Історія держави і права України : підручник / А. С. Чайковський, В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев та ін. ; ред. А. С. Чайковський. К. : Юрінком Інтер, 2003. 512 с.

16. Історія держави і права України : навч. посіб. / А. С. Чайковський, В. І. Батрименко, О. Л. Копиленко; ред. А. С. Чайковський. Інститут економіки, управління та господарського права. К. : Юрінком Інтер, 2001. 340 с.

17. Історія держави і права України : підручник / А. С. Чайковський, В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев та ін.; ред. А. С. Чайковський. К. : Юрінком Інтер, 2006. 512 с.

18. Історія держави і права України : навч.-метод. / Комплексує: І. М. Погрібний [та ін.] ; рец.: А. О. Червяцова, І. А. Логвиненко. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : ХНУВС, 2007. 93 с.

19. Заруба В. М. Історія держави і права України : навч. Посіб. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. К. : Істина, 2006. 416 с.

20. Заруба В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. Юридична академія МВС. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

21. Заруба В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. для підготовки до іспиту. Юридична академія МВС. Дніпропетровськ : ЮА МВС, 2003. 160 с.

22. Захарченко П. П. Історія держави і права України : підручник. К. : Атіка, 2005. 368 с.

23. Захарченко П. П., Кузьминець О. В. Історія держави і права України : навч. посіб. для дистанційного навчання; ред. А. І. Берлач. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». 2-е вид., перероб. та доп. К. : Університет «Україна», 2006. 297 с.

24. Кузьминець О. В. Історія держави і права України : навч. посіб. / О. В. Кузьминець, В. С. Калиновський ; ред. Я. Ю. Кондратьєв. 2-е вид., доп. К. : Україна, 2002. 448 с.

25. Кульчицький В. С. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик ; Львівський національний університет ім. Івана Франка. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 624 с.

26. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 2-е вид., випр. і допов. К. : Знання, 2000. 662 с.

27. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 4-е вид., стереотип. К. : Знання, 2003. 429 с.

28. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 5-е вид., випр. і доп. К. : Знання, КОО, 2006. 437 с.

29. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 6-е вид., перероб. і допов. К. : Знання, 2007. 471 с.

31. Музиченко П. П. Історія держави і права України в питаннях і відповідях : навч. посіб. для підготовки до іспиту. Ч. II. Харків : ТОВ «Одіссей», 2006. 328 с.

32. Музиченко П. П. Історія держави і права України в питаннях і відповідях : навч. посіб. для підготовки до іспиту. Ч. I. Харків : Одіссей, 2006. 256 с.

33. Серета А. М. Історія держави і права України : навч. посіб. Державний вищий навчальний заклад Запорізький національний університет». Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 332 с.

34. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : навч. посіб.-практикум. Львівський інститут внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України. К. : Атіка, 1999. 92 с.

35. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. К., 2003. 656 с.

Навчальне видання

Ядловська Ольга Степанівна

Грицай Ірина Олегівна

ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ
ТА ПРАВА УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*
Оригінал-макет *Тімар І. В., Біла К. О.*
Дизайн обкладинки *Дем'янчук М. О.*

Підп. до друку 30.05.19. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 26,25. Тираж 80 пр. Зам. № 0519-03/5.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256
www.impact.dp.ua
e-mail: impact.dnepr@gmail.com